

ברייתות המקבילות לתוספתא בתלמוד הבבלי (מסכתות בבא בתרא וסנהדרין)

חיבור לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה

מאת

הלל גרשוני

הוגש לסנאט האוניברסיטה העברית בירושלים

תשרי תשפ"ב

עבודה זו נעשתה בהדרכתו של פרופ' רוברט ברודי

"אם אין קמח אין תורה". תודה למכון למדעי היהדות של האוניברסיטה העברית בירושלים על מלגות הקיום שקיבלתי ממנו במהלך עבודתי על הדוקטורט. תודה לתוכנית הדוקטורנטים של פורום קהלת על התמיכה הנדיבה. ההכנה והפרסום של עבודה זו נעשו אפשריים בזכות מענק מקרן הזיכרון לתרבות יהודית (Memorial Foundation for Jewish Culture).

"אם אין תורה אין קמח". תודה למורי בשיבות על תורה שלימדוני, ולמורי בחוג לתלמוד והלכה באוניברסיטה העברית בירושלים על בינה מחקרית שאילפוני. תודה במיוחד למנחה עבודה זו, פרופ' רוברט ברודי, לא רק על ההנחיה והנכונות לסייע כל אימת שנדרשתי לכך אלא גם על הדגם לחיקוי, של העדפה לחתימה לאמת, גם אם אין היא תמיד עוקרת הרים, על פני החתימה לחידושים בכל מחיר.

"בְּרָזָל בְּבִרְזֵל יָחַד". תודה לחברי מקבוצת הוויטסאפ של החוג לתלמוד והלכה, שבתקופת מגפה עולמית וסגרים הראו יכולת מופלאה בהשגת מקורות וכן עצה לעת מצוא. תודה במיוחד ליונתן האורד, לעדיאל ברויאר, לשלומי צמח ולעשהאל שמלצר.

תודה לפרופ' מנחם כ"ץ על התמיכה והעידוד המתמשכים. תודה לפרופ' מרדכי סבתו על כך שהעמיד לרשותי את מהדורתו על הפרק השני של תלמוד בבלי מסכת סנהדרין. תודה לפרופ' עדיאל שרמר ולד"ר חנן מזא"ה על נכונותם לשתף אותי את עבודותיהם האחרונות. תודה לפרופ' משה קופל ולד"ר אבי שמידמן מ-DICTA על העמדת הכלי הממוחשב למציאת מקבילות לרשותי. "בְּן יָכָד אָב". תודה לאבי ואמי, שהכול מגיע מהם.

"חַכְמוֹת נְשִׁים בְּנִתָּה בֵּיתָה". תודה אישית ומיוחדת לביתי ומבצרי, ביגול. עבודה זו מוקדשת לך. "וְעַתָּה אֶלְהִינּוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ". תודה לחונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה.

התלמוד הבבלי, כמו גם התלמוד הירושלמי, מרבה לצטט חומרים תנאיים, "ברייתות", ולרבות מן הברייתות יש מקבילות בתוספתא. ברובן המוחלט יש שינויים, קטנים או גדולים, בין לבין מקבילותיהן שבתוספתא. חוקרים רבים עסקו בשאלות מה הסיבות לשינויים האלה, ומה היחס בין הציטוטים בשני התלמודים, ונראה שעדיין לא הושגה מסקנה מחקרית חתוכה.

כך לדוגמה ח' אלבק טען שהתוספתא נערכה בסוף ימי האמוראים בארץ ישראל, ומכאן שהחומרים שבבבלי נובעים ברובם מקבצים שקדמו לעריכת התוספתא. ברוח דומה טען י' אלמן שאמוראי בבל לא השתמשו בתוספתא כחיבור. י"נ אפשטיין טען, כשיטת רוב החוקרים לפניו ואחריו, שהתוספתא נערכה בתקופה הסמוכה לאחר חיבור המשנה, אלא שלצד שימוש של הבבלי בקובצי ברייתות שונים מן התוספתא, בפני הבבלי עמד מה שהשתלשל מ"תוספתא קדומה", ואילו הירושלמי השתמש בתוספתא "שלנו". אפשטיין הסביר גם רבים מהשינויים בבבלי במסירה חופשית יותר, ולעיתים פרפרסטיית, עקב מסירה על פה של התוספתא בבבל, לצד הגהות בתוספתא בעקבות תורתם של אמוראים.

ש"י פרידמן וא' גולדברג הדגישו את האופי המעבד של הבבלי, ולשיטתם כמעט כל שינוי בין התוספתא ובין הבבלי נובע משינויי עריכה של הבבלי, ואין מקום לדבר על חיבור מעין "תוספתא קדומה". לאחרונה עמד ב' קצוף על קרבה בין חלק מהברייתות בתלמוד הבבלי דווקא לתוספתא, לעומת מקבילותיהן בירושלמי, והעלה שתי אפשרויות להסבר: שהדבר מלמד על שמרנות רבה יותר של התלמוד הבבלי בציטוטיו מאשר המקובל במחקר, או שמסירת התוספתא בצינור בבלי השפיעה על עיצובה וקירבה אותה לתלמוד הבבלי.

עבודה זו מבקשת לעמוד על אופי הציטוט של התלמוד הבבלי של הברייתות המקבילות לתוספתא, על ידי בחינת קורפוס של 242 ברייתות במסכתות בבא בתרא וסנהדרין בתלמוד הבבלי. זאת, תוך שימוש בהשוואה בין מקורות וברייתות תוכן, לשון וסגנון ובהבחנה בין הרבדים השונים בתלמוד הבבלי ובתוספתא.

העבודה עומדת על הדרכים השונות שבהן הבבלי מעבד את הברייתות שבו: התאמה למשנה, שינוי בהשפעת לשון הסוגיה ותוכנה, ניסוח בסגנון בבלי, שינויים פרשניים, ניתוק מן ההקשר במקור, שיבושים ומסורת מדורדרת, ולעיתים גם השפעת הלכה ומסורת בבלי. המחקר מראה כיצד בהבחנה בין רבדים בתלמוד הבבלי, יש ודברי האמוראים מובנים טוב יותר בהנחה שעמד לפניהם נוסח דומה יותר לתוספתא מאשר זה שנמסר בסוגיה. מצד שני מודגמים גם מקרים שבהם התלמוד הבבלי משמר נוסח מקורי, בין אם מדובר בשיבושי נוסח בתוספתא, בניסוח משני של עורכיה ומסדריה, או במסורת מקבילה.

כמו כן נדונים בעבודה מסלולי המסירה של ברייתות בתלמוד הבבלי, שחלקן הגיעו לבבלי יחד עם סוגיה ארצישראלית, ולעיתים השתבשו בהשפעתה. תופעה נוספת שהועלתה במחקר, בהמשך למחקרים קודמים, היא קובצי ברייתות המופיעים הן בתוספתא הן בתלמודים, כשלעיתים התלמודים משמרים את המידע על היותן של הברייתות נפרדות במקור, בטרם סידורן לכלל קובץ בתוספתא.

בעבודה נבחן גם היחס בין התלמוד הבבלי לתלמוד הירושלמי בציטוטי ברייתות הנמצאות בתוספתא, ונמצא שמצד אחד לרוב הציטוטים בירושלמי קרובים יותר לתוספתא מאשר אלה שבבבלי, בין השאר משום שדרכי העיבוד של הראשון אינטנסיביות פחות וזמן העריכה והמסירה של האחרון היה ממושך יותר, ואף המעבר מארץ ישראל לבבל יכול להשפיע על דרדור מסורות, אך מצד שני הבבלי שותף לעיתים לתוספתא אל מול הירושלמי או מקורות ארץ ישראליים אחרים, ובחלק מהמקרים במסורת הנראית משנית לעומת אותם מקורות.

בראייה כללית, מוצגת בעבודה תמונה מורכבת של עיבוד רווח של ברייתות בבבלי ודרדור מסורות לצד מקרים מעטים יותר, אך עדיין רבים, של שימור מסורות קדומות ונוסחים קדומים, וכן שיתוף בין הבבלי לתוספתא במסורות משניות. תמונה זו מוסברת כתוצאה של עולם של מסירה על-פה, ושל הימצאותם והיעלמותם חליפות, של שלבי גיבוש שונים של התוספתא בפני השלבים השונים של יוצרי התלמוד הבבלי, עורכיו ומוסריו, לצד השפעה של התלמודים על גיבושה הסופי של התוספתא.

תוכן העניינים

8.....	מבוא	א
8.....	תקופת חיבור התוספתא	1.א
8.....	הברייתות התוספתאיות בתלמוד הבבלי : תולדות המחקר	2.א
10.....	בין הבבלי לירושלמי	3.א
10.....	הפן הלשוני	4.א
11.....	עדי הנוסח של התוספתא	5.א
12.....	מטרתה, מסגרתה ושיטותיה של עבודה זו	6.א
13.....	מקרא עדי הנוסח	7.א
15.....	דרכי העיבוד של ברייתות בבבלי	ב
15.....	התאמה למשנה	1.ב
34.....	השפעת הסוגיה	2.ב
44.....	השפעת הסגנון הבבלי	3.ב
51.....	שינויים פרשניים	4.ב
53.....	שיבוש ודרדור	5.ב
69.....	שינוי תוכן לשיטת הבבלי	6.ב
78.....	תופעות נוספות	7.ב
85.....	דיון	8.ב
87.....	שימור נוסח מקורי בבבלי	ג
88.....	שיבושי מסירה בתוספתא	1.ג
95.....	נוסח משני בתוספתא	2.ג
102.....	מסורת משותפת לתוספתא ולבבלי	3.ג
102.....	מסורות קדומות מתחלפות	4.ג
112.....	דיון	5.ג
113.....	מסלולי מסירה	ד
113.....	קובצי ברייתות בתוספתא ובתלמודים	1.ד
118.....	העברת ברייתא כחלק מסוגיה ארץ-ישראלית	2.ד
127.....	ברייתות מבבל בארץ ישראל?	3.ד
130.....	דיון	4.ד
131.....	בין הבבלי לירושלמי	ה
131.....	מרחק המובאות בין התלמודים לתוספתא	1.ה

158	מאפייני הציטוטים בירושלמי לעומת הבבלי	2.ה
160	דיון	3.ה
161	נוסח הברייתות ברובדי התלמוד	ו
161	רובד מסירת התלמוד	1.ו
161	רובד עריכת התלמוד	2.ו
162	הרובד האמוראי	3.ו
165	סיכום ומסקנות	ז
165	נוסח משני בבבלי	1.ז
166	נוסח משני בתוספתא	2.ז
166	המושג בחיים של הברייתות התוספתאיות בבבל	3.ז
168	בין הבבלי לירושלמי	4.ז
169	יחסי גומלין בין המקורות	5.ז
171	נספח: המקבילות המלאות	ח
381	ביבליוגרפיה	ט
381	מאגרים מקוונים	
381	מקורות ראשוניים	
385	מקורות משניים	

א מבוא

שאלת היחס בין הברייתות שבתלמוד הבבלי (ובתלמוד הירושלמי) לבין קובצי הברייתות הערוכים בידינו, ובהם התוספתא, נדונה רבות בספרות המחקר,¹ ועדיין נראה שהיא רחוקה מכדי מיצוי מלא ומסקנה ברורה.

א.1 תקופת חיבור התוספתא

בשאלת תקופת חיבור התוספתא נחלקו כידוע י"נ אפשטיין וחי' אלבק, כשלשיטת אפשטיין (בדומה לגישה המסורתית²) היא חוברה בתקופה שלאחר חיבור המשנה, ואילו אלבק מאחר את חיבורה וגורס שעורך הברייתא חי בסוף ימי האמוראים, ובארץ ישראל.³ גישת אלבק לא התקבלה בזרם המרכזי במחקר היום,⁴ ורוב החוקרים נוטים לראות בתוספתא חיבור תנאי בעיקרו. אדרבה, לאחרונה מבקשים חלק מהחוקרים להדגיש את קדמותה של התוספתא גם ביחס למשנה,⁵ הגם שיש קשיים בגישה המייחסת את עריכת התוספתא גופה לתקופה מוקדמת יותר למשנה, להבדיל משימור חומר קדום בתוכה.⁶

בעבודתי כאן אקבל כהנחת עבודה את התפיסה המקובלת, שהתוספתא נערכה בעיקרה בדור שלאחר המשנה. עם זאת שאלה זו משמעותית פחות משאפשר להעלות על הדעת, משום שהנושא הנדון הוא בעיקר היחס בין הברייתות המופיעות בתוספתא לבין אלה המובאות בבבלי, גם אם הברייתות נאספו לתוספתא שלנו בשלב מאוחר יותר מאשר תחילת תקופת האמוראים. דברים דומים יש לומר על שאלת שימושם של האמוראים או של עורכי התלמוד בתוספתא כחיבור (ראה פרידמן, הברייתות בתלמוד הבבלי עמ' 192–193).

א.2 הברייתות התוספתאיות בתלמוד הבבלי: תולדות המחקר

כבר בראשית חכמת ישראל נדון בהרחבה נושא היחס בין הברייתות בתלמודים לבין התוספתא.⁷ ז' פרנקל (מבוא הירושלמי, כב-כז) כתב על התוספתא ש"לפעמים היא מסכמת עם הבבלי ונגד הירושלמי, ולפעמים עם הירושלמי ונגד הבבלי ולפעמים לא עם הירושלמי ולא עם הבבלי" והסיק

¹ ספרות נבחרת: גייגר, קבוצת מאמרים, עמ' 12–14, ושם עמ' 126–128; פרנקל, מבוא הירושלמי, כב-כח; צוקרמנדל, תוספתא משנה וברייתא; אלבק, מחקרים בברייתא ותוספתא, עמ' 138–65; אפשטיין, מלסה"ת עמ' 241 ואילך; רוזנטל, המורה, עמ' נב-נד; דה-פריז, התוספתא והתלמודים; אלמן, מסורת וסמכות; אלמן, אורליות; פרידמן, הברייתות בתלמוד הבבלי; קצוף, יחס הברייתות (עיבוד של פרק בעבודת הדוקטור שלו, תוספתא וירושלמי ברכות); מנדל, תוספתא, עמ' 129–130; מזא"ה, דמאי (פרקים א-ב). ובספרות שנמנתה בספרים ובמאמרים אלה.

² כגון הייחוס הנפוץ של חיבור התוספתא לר' חייא. ראה לדוגמה את דברי השואלים באיגרת רב שרירא גאון ("והתוספתא ששמענו כי ר' חייא כתבה"), תשובת רב שרירא ("ודאי דר' חייא תרצה") ודברי הרמב"ם בהקדמתו למשנה תורה ("ור' חייא חיבר התוספתא לבאר עניני המשנה").

³ ראה ההפניות אליהם בהערה 1. לתמצות מחלוקתם ראה רוזנטל ודה-פריז, שם, וכן מנדל, תוספתא, עמ' 123.

⁴ ליוצאי דופן בולטים ראה אלמן, מסורת וסמכות, שאמנם אינו קובע מסמרות בשאלת זמן חיבור התוספתא אך סבור שהיא לא עמדה בפני האמוראים; וכן אליצור, מפגשי לשון.

⁵ גישה שהיו לה מהלכים גם בעבר, אם כי באופן שונה כגון בגישתו של צוקרמנדל, שנתן לתוספתא בכורה על פני המשנה (ראה דיון בשיטתו אצל אפשטיין, מלסה"ת עמ' 250: "צוקרמנדל החליט שהתוספתא היא משנתו של הירושלמי", ואצל פרידמן, תוספתא עתיקתא, עמ' 78 הערה 267: "וטען שהמשנה שלפני הירושלמי כללה, על יד פסקאות ממשנתנו (בצורתן המקורית), אף יסודות קדומים, כאלה שנשתמרו לפנינו בתוספתא (וזהי בערך ההגדרה הסופית של הרעיון של צוקרמנדל [...])").

⁶ ראה פרידמן, תוספתא עתיקתא (ומאמרים אחרים שכונסו בספרו "לתורתם של תנאים"), העומד על קדמותו של ברייתות בתוספתא לעומת מקבילותיהן הערוכות במשנה. וראה גישתה הקיצונית יותר של האופטמן, משנה, שלשיטתה התוספתא כחיבור קדמה לחיבור המשנה. וראה ביקורתו של ברודי על גישות אלה, ובפרט על זו של האופטמן, בספרו "משנה ותוספתא כתובות", עמ' 41–45. ולדבריו מצטרף גם כהנא, מפני תיקון העולם, עמ' 32 הערה 35.

⁷ כאן אביא רק מבחר מהדעות והגישות. לפירוט מלא יותר ראה אצל פרידמן, הברייתות בתלמוד הבבלי, עמ' 183–190; קצוף, יחס הברייתות, עמ' א-ב.

שהתוספתא שלנו נוצרה מאיחוי של שתי תוספתות, אחת של ר' חייא ואחת של ר' אושעיא, "והבאים אחריהם קיבצו הב' תוספתות לאחת" (שם, כה ע"א), ושמלבדן "היתה עוד לבני בבל תוספתא אשר חיברו תלמידי רב" (שם). הוא הוסיף ש"נראה שהיו עוד חכמים ידועים אשר חיברו תוספתות" (שם). וכן "שאספו מימרות דאמוראי אל התוספתא כאלו הן ברייתות גמורות" (שם ע"ב), ו"שוני הלכות [...] הוסיפו לפעמים בברייתא דבר על שם איזה תנא מה שלא אמר זה התנא מעולם והוציאו כן מכח סברא ממה שאמר זה התנא במקום אחר" (שם), "וכן מצינו ג"כ שהש"ס מוסיף לפעמים פירוש על הברייתא ומבליע אותו בדברי הברייתא עצמה" (שם). ובאשר למאמרים שבבבלי הם ברייתא ובירושלמי הם מימרות אמוראים, כתב פרנקל ש"המאמרים אשר הובאו מא"י לבבל היו כהורק מכלי אל כלי ונשכח לפעמים שם האומר והחזיקו אותם בני בבל לברייתא" (שם, כו ע"א), אף ש"לא כל מאמר הבא בירושלמי בשם אמורא הוא מימרא דאמורא, ולפעמים מוכח מתוכו שהוא ברייתא והירושלמי קיצר בזה" (שם). ובסיכום כתב ש"השינויים בין ירושלמי ובבלי בברייתא נולדו לפעמים ממה שהברייתות נשנו בסגנון אחר בתוספתא דר' חייא ובסגנון אחר בתוספתא דר' אושעיא או בתוספתא דבר דליה או ע"י שוני הלכות" (שם ע"ב). ועוד כתב ש"לפעמים נראה לעינים שעיקר הברייתא היא כמו ששנויה בירושלמי והשינוי בבבלי הוא בטעות ואפשר שנולד ע"י איזה שונה הלכה שלא בדיוק" (שם), אף שמצד שני הירושלמי "משנה לשון הברייתא או מקצר המאמר של הברייתא" (שם, כז ע"א).

אם כן לפי פרנקל השינויים נובעים גם ממסורות אחרות, גם מעיבודים מכוונים ותוספות ביאורים וגם משיבושים, וזאת הן בתלמודים הן בתוספתא, הכוללת בתוכה רבדים ותוספות. הארכתי בציטוטים מפרנקל משום שנראה שרבים מהחידושים לכאורה בנושא במחקר התלמוד במאה וחמישים השנים מאז פורסם ספרו, כתובים בקצרה במבוא זה.

א' גייגר (קבוצת מאמרים, עמ' 12–14) כתב כי "הברייתות לא היו לפני האמוראים הבבליים שלמות והרבה פעמים הקשו עליהן רק מאשר לא ראו אותן בשלמותן", והבדיל בין הברייתות בארץ ישראל, ש"אם נמצאו הובאו כתמונתם וכצלמם כפי אשר נשנו בברייתות", לבין אלו שבבבל ש"בנסוע אותם המאמרים דרך רב נשתנה טעמם ולשונם וריחם לא עמד בהם, יש אשר שכחו לגמרי ויש אשר לא באו עליהם בסדר המכוון כי אם מפוזר ומפורד, ולזה נמצאו בתלמוד בבלי ברייתות הרבה שלא כפי דעת אומרון כי אם לקו בחסר ויתיר ושינויים, כדרך השמועות אשר יעברו מפה אל פה זה מוסיף וזה גורע, זה מבין בכה וזה בכה". וסיים כי "יש לחוקר האמתי לעמוד על מקור הדברים ולא יקבל תמיד המאמרים כפי אשר נכתבו בתלמוד, רק יערוך נוסחא למול חברתה ויחקור איך נאמרו הדברים מפי בעליהם ואיזה שינויים נפלו בו פעם בספרי הברייתות אשר לפנינו (כי מועטים הם למאד) ופעם בפי האמוראים הבבליים, אשר בכל שקידותם וחריצותם לא נמלטו משגיאות".

גייגר הדגיש אם כן את דמיון של הברייתות בירושלמי לאלו שבקובצי התנאים, בניגוד לפרנקל. לדעתו השינויים בברייתות הבבלי נובעים מדרך העברת הדברים, בעל פה. גייגר, כמו פרנקל, הדגיש כי גם נוסחי הברייתות באוספי ספרות התנאים שלפנינו יכולים להיות שגויים ולא לשקף את הנוסח המקורי.

"י"נ אפשטיין כתב במבואות לספרות התנאים (עמ' 246): "והשתמשו גם הבבלי גם הירושלמי בקובצי ברייתות רבים [...] ואפילו בשעה שהבבלי מעתיק את התוספתא אין זה לשונה וסגנונה

ממש, מפני שבבבל היו ה'תנאים' השונים את התוספתא כמשנה, עד סוף ימי הגאונים, בעל-פה – משנים לפעמים את הסגנון הארצי-ישראלי, ויש שהיו מוסיפים גם פירוש וגם הוספת דברים של אמוראים. זהו סוד השינויים שבין הבבלי לתוספתא. היחס הוא אפוא: תוספתא קדומה – שני ילדיה: הברייתא שבבלי והתוספתא שלנו – הברייתא שבירושלמי, שהיא ממוצא התוספתא שלנו". אפשטיין כתב גם ש"אין ספק גם כן, שכמה דברים הוגהו בתוספתא על פי האמוראים והתלמוד (כמו שנמצא כזה גם במשנה!) ושכמה הוספות פירושים נכנסו בה על פי שני התלמודים (שוב כמו במשנה!). ועוד כתב כי היו "ברייתות שלא הובאו בבבלי בלשון ממש אלא בפרפרזה, דבר הרגיל הרבה בירושלמי" (שם, עמ' 254).

ש"י פרידמן (במאמרו "הברייתות בתלמוד הבבלי", וכן בספרו "תוספתא עתיקתא" ובמאמרים אחרים שכונסו בספרו "לתורתם של תנאים") עסק לא מעט בהשוואת הברייתות בבבלי למקבילותיהן, כאשר לדידו היחס בין ברייתות הבבלי לבין מקבילותיהן בספרות התנאים הוא כמעט תמיד יחס של מקור ועיבודו. פרידמן עמד על דרכי העיבוד של הברייתות בבבלי, ובכלל זה השפעה של המשנה, צירוף ברייתות אלה לאלה, שינוי לשונות לתוספת הבהרה, ועיבודים מכוונים למטרות של פסיקת הלכה. גם א' גולדברג (תוספתא בבא קמא, עמ' 24–25), בדומה לפרידמן, הדגיש בעיקר את הפן של התוספתא כמקור והבבלי כעיבוד.

3.א בין הבבלי לירושלמי

בשאלת היחס בין שני התלמודים בקשר לתוספתא, החוקרים מתחלקים לשתי קבוצות. האחת מדגישה את הקשר ההדוק יותר בין התוספתא שלנו לירושלמי (כך למשל גייגר, אפשטיין ואלבק שצוטטו לעיל, וכן ש' ליברמן⁸ וש"י פרידמן⁹) והשנייה מציגה תמונה פחות מכרעת, ולעיתים אף נוטה לכיוון קשר בין הבבלי לתוספתא דווקא (פרנקל שצוטט לעיל, ולאחרונה אלמן,¹⁰ קצוף¹¹ ומזא"ה¹²).

4.א הפן הלשוני

מ' מורשת (במאמרו "הברייתות" ובמאמרים עוקבים) עמד על כך שלשון של הברייתות בתלמוד הבבלי אינן "לשון חכמים א'", כלומר לשון היא לשון אמוראי בבל ולא תנאית.¹³ מצד שני, י' ברויאר (במאמרו "גלגולי לשון חז"ל" עמ' 93) מתח ביקורת מתודולוגית על שיטתו של מורשת, משום שמורשת תפס את ספרות התנאים כאבן הבוחן, אבל ספרות התנאים הזאת ארצישראלית היא, ואילו את הברייתות בתלמוד הבבלי "יש להשוות לא לשון ספרות התנאים המצויה בידנו, שהיא, כאמור, חלק מן המסורת הארצישראלית, אלא אל לשון ספרות התנאים שהיתה לפני הבבלי" – ספרות שאינה לפנינו אלא בתוך מסגרת הבבלי עצמו. וזאת בהתאם לממצאים של מ'

⁸ כגון תוספת ראשונים א עמ' 2: "כבר הראשונים עמדו על ההתאמה הגדולה בין הירושלמי והתוספתא", וציין ליחסי תנאים ואמוראים, ולתלמידי רבנו יונה כתובות כא ע"א בשיטה מקובצת. וראה עוד ציוניו של א"ש רוזנטל, המורה עמ' נג.

⁹ הברייתות בתלמוד הבבלי עמ' 198: "הירושלמי מוסר את מקורותיו [...] בצורה מדויקת ונאמנה הרבה יותר מן הבבלי. ברם, אין להוציא מכאן שלעולם אין הירושלמי גם הוא משנה, מקצר או מפעיל את דרכי העריכה והפיתוח. אדרבא, הוא בהחלט עושה כזאת, אלא במידה מועטת מאוד לעומת הבבלי. וכתוצאה ממצב זה אנו מוצאים שבדרך כלל, צורת הברייתות שבירושלמי ונוסחן דומים לאלו שבתוספתא, הרבה יותר מאלו שבבבלי".

¹⁰ ברייתות בבליות; מסורת וסמכות; אורליות.

¹¹ בעבודת הדוקטור שלו, ובמאמרו "יחס הברייתות".

¹² בעבודת הדוקטור שלו על מסכת דמאי, פרק ראשון.

¹³ כמובן, אין הדברים מתייחסים אלא לחידושים בברייתות אלה על פני המוכר לנו מספרות התנאים בחטיבות הערוכות.

בראשר ואחרים לגבי לשון המשנה במסורת הבבלית שלה, המשמרת לעיתים צורות קדומות.¹⁴
ברויאר (שם, עמ' 110–111) הצביע על מקרים שבהם הבבלי משמר לשון תנאית מקורית
בברייתות, במובחן מסביבתן בסוגיה.

הנושא מסתבך כאשר מוסיפים את ממצאיהם של כמה חוקרים, שהעלו קווים לשוניים בבליים
בתוספתא שלנו.¹⁵

הבחינה הלשונית מצריכה זהירות רבה לא רק מן הטעם העקרוני שהעלה ברויאר, אלא גם משום
שינויי לשון רבים הם דקים ויכולים להשתנות בקלות רבה יחסית על ידי מסרנים ומעתיקים.¹⁶
מכיוון שכך, גם שינוי לשוני יכול להעיד על עצמו בלבד, אבל לא בהכרח על שינויי תוכן. בעבודה זו
אתיחס לסוגיה הלשונית, אבל בהינתן הסיוגים דלעיל, לא אשים דגש עיקרי על פן זה.

א.5 עדי הנוסח של התוספתא

רבות נכתב על שני ענפי הנוסח של התוספתא, האחד בכתב יד וינה (ו) והדפוס הראשון (ד), והשני
בכתב יד ארפורט (א). בעוד צוקרמנדל קבע את א כבסיס למהדורת התוספתא שלו, ליברמן העדיף
את ו,¹⁷ והוא גם כתב היד שנקבע כ"אב נוסח" בפרויקט מאגרים של המילון ההיסטורי של
האקדמיה ללשון העברית. חוקרים כגון ש"י פרידמן (תוספתא עתיקתא עמ' 79–86 ועוד) ו"י זוסמן
(ירושלמי כתב יד אשכנזי, עמ' 61–62) ראו בכתב יד א עד נוסח משני ומעובד. על גישה זו ערער י'
ברודי (משנה ותוספתא כתובות, עמ' 20–22; מחקרי משנה ותוספתא, חלק ב) שסבר שכתב יד זה
שקול לענף ו ד ובמקרים רבים עולה עליו, ובהתאמה קבע את נוסח כתב יד א כבסיס למהדורתו.¹⁸
גישה שלישית היא של ע' שרמר, במאמרו "למסורת נוסח התוספתא", המפתח גישה (המיוסדת על
דברי ש' ליברמן בכמה מקומות) שלפיה שני ענפי הנוסח משקפים מסורות קדומות עצמאיות, בין
היתר בהתבסס על הימצאות חילופים שקשה להסבירם כתוצאה של שיבוש במסירה או הגהה, וכן
על מקבילות לגרסאות השונות בשני התלמודים. גם על גישה זו מתח ברודי ביקורת (מחקרי משנה
ותוספתא, פרק שביעי), שלדבריו אין בממצא שלפנינו תמיכה חזקה בכיוון זה, וגישה סטמטית
פשוטה (ובכלל זה שיבושים אקראיים בכתבי יד והגהות על פי התלמודים, ורק לעיתים נדירות
חזירה של מסורת נוסח חיצונית) הולמת יותר את מצב העניינים הטקסטואלי. יתרה מזו, לשיטתו
ניתן להעמיד את התוספתא שלפנינו (לפחות במסכת כתובות) כנובעת מעד נוסח אחד, וזאת
בהתבסס על שיבושים המשותפים לכל עדי הנוסח.¹⁹

¹⁴ ראה מ' בראשר, הטיפוסים.

¹⁵ ראה ח' נתן, כתב יד ארפורט, עמ' 343–345, ו"י ברורמן, המיליות ותארי הפועל, עמ' 18 (וראה בהפניות שם, הערה
101). ראה גם קצוף, יחס הברייתות בתוספתא, עמ' ג הערה 10 (ובהפנייתו לברורמן נפלה כנראה טעות דפוס במספרי
העמודים).

¹⁶ משל למה הדבר דומה, לחוקר שיבקש לעמוד על טיבו של טקסט לפי דרכו בקיצורים וראשי תיבות. אלא שאם אין
מדובר באוטוגרף, אין זה אלא מנהג סופרים המלמד פחות על טקסט המקור ויותר על דרך המעתיקים או המדפיסים
באותו זמן ומקום. וראה אזהרתו של ברויאר במאמרו הנ"ל, עמ' 102 הערה 37: "דוגמה זו, כדוגמות אחרות, מבליטה
את הצורך להפריד בין לשון כתבי-יד ובין לשון יצירות". עיין שם.

¹⁷ ונטה להעדיף אותו ולראות בכתב יד א נוסח משני, "אם כי לא מראשית דרכו" (ברודי, משנה ותוספתא כתובות,
עמ' 21).

¹⁸ ראה גם ביקורתו על בחירתו של ליברמן את ו כבסיס למהדורת התוספתא, בספרו "מחקרי משנה ותוספתא", פרק
שלישי.

¹⁹ לאחרונה שב שרמר והרחיב על שיטתו (במאמרו "מסירה"), ואף כתב מקצת תגובה לביקורתו של ברודי (שם, עמ'
52–53, הערה 8). ואין כאן המקום להרחיב בכך.

בעבודה זו לא הכרעתי בשאלת העדיפות של אחד מענפי הנוסח. נקטתי לשם הנוחות בדרך כלל את נוסח ו' כבסיס,²⁰ אך כאשר נוסח א' נראה משובש פחות בחרתי בו כנוסח בסיס (והערתי על כך), ותיקנתי את הנוסח (בהתבסס על שיקולים סטמטיים ולעיתים על שיקולים ענייניים, תוך ציון חילופי נוסח משמעותיים) ביד רחבה יחסית.²¹

א.6. מטרתה, מסגרתה ושיטותיה של עבודה זו

בעבודה זו אני מבקש לעמוד על טיבם וסיבתם של חילופי הנוסח בין הברייתות בבבלי לבין מקבילותיהן בתוספתא, וזאת תוך סקירת קורפוס של 242 ברייתות, המתפרס על פני מסכתות בבא בתרא וסנהדרין, למעט פרק חלק.²²

הבחירה בשתי מסכתות נובעת מרצון להימנע מהאפשרות שהתופעות שאעמוד עליהן ייחודיות למסכת אחת בלבד. שתי מסכתות אלה הן ארוכות יחסית ומאפשרות לעמוד על מספר רב של ברייתות לאורך מסכת שלמה. יש לכל אחת מהן עד נוסח ראשי טוב: כתב יד המבורג 165 הספרדי (ה) למסכת בבא בתרא, וכתב יד הרב הרצוג 1 התימני (ת) למסכת סנהדרין.²³

שיטות העבודה שלי היא השוואה למקבילות תוך ניסיון להשתמש בשיטה הסטמטית כמידת האפשר, בחינת הלשון והסגנון של כל מקור ובחינה עניינית של התוכן: האם ניתן להצביע על סגנון בבלי, מסורת בבלי או פסיקה בבלי שהשפיעו על הנוסח בתלמוד, וכן תשומת לב לענייני ראליה. בשלב ראשון אני מברר את נוסחו של כל מקור בפני עצמו, על פי עדויות נוסח ישירות ועקיפות ושיקולים פנימיים,²⁴ ורק לאחר מכן אני משווה את המקורות אלו לאלו, ובוחן האם יש הסכמה בין שני מקורות אל מול השלישי, האם יש מקבילה חיצונית ועוד.

תשומת לב מיוחדת ניתנת להבחנה בין רובדי המקורות, ובפרט רובדי התלמוד, מתוך הבנה שהעולה מתוך טקסט עדי הנוסח אינו בהכרח מוכח מגוף הסוגיה, והעולה מתוך הסוגיה אינו בהכרח משקף את דברי האמוראים עצמם.

לא עסקתי בעבודה זו (מלבד מקרים חריגים, ובנגיעה קלה) בנושא המקבילות לתוספתא שאינן מסומנות כברייתות – אם כדברי אמוראים או כסתם התלמוד. כמו כן לא עסקתי (גם כאן, מלבד חריגים) בניסיון לברר את מידת היכרות האמוראים את ברייתות התוספתא, או את אופי שיבוץ של הברייתות בתלמוד, כגון השאלה האם הברייתות מהוות שלד תלמוד קדום או להפך, הן נוספו אליו בשלב מאוחר.²⁵

²⁰ ברודי העדיף את נוסח א' כי בניכוי שיבושיו הוא משמר לדעתו (במסכת כתובות) יותר מקרים של נוסח מקורי. אני העדפתי כנוסח הפנים נוסח שיצריך פחות תיקוני שיבושים. סיבה נוספת היא שנוסח ו' מקובל על כלל החוקרים (כולל ברודי) כנוסח טוב בבסיסו, בשונה מנוסח א' השנוי במחלוקת, וכך בבחירה בנוסח ו' איני מכניס את ראשי למחלוקת.

²¹ בפרט, כשנוסח א' ד' הסכימו ביניהם העדפתי את נוסחם (כנציגי שני ענפים שונים), מלבד כאשר נראה שנוסחם נובע מהגהה על פי התלמוד. כאשר נוסח א' מנוקד, הבנתי זאת כהגהה, בעקבות ליברמן ומישור (מי' מישור, השתקפויות, בעקבות ליברמן ברחבי תוכ"פ: כיפורים עמ' 734, נדרים עמ' 456 ועוד), ולכן דחיתי לרוב את הנוסח הזה כנוסח לא מקורי (גם אם לפעמים ההגהה נראית במקומה).

²² את פרק חלק, המכיל עוד כ-20 ברייתות המקבילות לתוספתא, לא כללתי בעבודה זו (מלבד ברייתות שלהן מקבילות גם בפרקים האחרים במסכתות אלה) מסיבות שהזמן גרמן ומן הצורך לקבוע גבול לעבודה.

²³ לתיאורים וספרות לשני עדי נוסח אלה ראה זוסמן, אוצר כתבי-יד תלמודיים, מס' 7106; 7837.

²⁴ עניין זה אינו פשוט, בין השאר בשל ההשפעות ההדדיות של טקסט התוספתא על טקסט הבבלי ולהפך, מצד מעתיקים ומגיהים שהכירו את שני החיבורים. במקרים של ספק שקול נטיתי שלא להכריע, ולכן לא לכלול חלק מהדוגמאות התלויות בשאלות מעין אלה.

²⁵ בשאלות אלה עסק, בין היתר, ח' מזא"ה בעבודת הדוקטור שלו על מסכת דמאי, פרקים א-ב. וראה גם ד' רוזנטל, בני התלמוד, עמ' 572; מי' כ"ץ, ירושלמי סוף מסכת עבודה זרה, עמ' 95.

א.7 מקרא עדי הנוסח

א.7.א מקרא עדי נוסח בסדר משנה

ל כתב יד לו, קמברידג' Add. 470.1

פ כתב יד פרמה, ספריית פלטינה, 3173

ק כתב יד קויפמן, ספריית האקדמיה ההונגרית למדעים בבודפשט, MS A 50

א.7.ב מקרא עדי הנוסח בתוספתא²⁶

ו כתב יד וינה (הספרייה הלאומית האוסטרית, Cod. hebr. 20. נוסח הפנים בדרך כלל)

ד דפוס ראשון (ונציה רפ"א-רפ"ב, עם אלפסי)

א כתב יד ארפורט (ברלין, ספריית המדינה, Or. Fol. 1220, Erfurt 12)

ל כתב יד לונדון (הספרייה הבריטית, Add. 27296, קטלוג מרגליות 445)

ג קטע גניזה (סיגנטורה במופע הראשון בכל ברייתא)

כ קטע שאינו גניזה (כנ"ל)

א.7.ג מקרא עדי הנוסח בבבלי בבא בתרא (ובשאר מסכת נזיקין)

ה כתב יד המבורג 165, Cod. Hebr. 19 (נוסח הפנים בדרך כלל)

ד דפוס ראשון, פיזרו רס"ט-רע"ו

א כתב יד אוקספורד [369] Opp. 249

פר כתב יד פריס NLF Suppl. heb 1337

מ כתב יד מינכן, ספריית המדינה הבווארית, Cod. Hebr. 95

אס כתב יד אסקוריאל G 1.3.1

ו כתב יד וטיקן 115

פ כתב יד פירנצה, BNC: II.1.8-9

ספ כתב יד פירקוביץ, סט. פטרבורג Yevr. I 190/1-21

ג/כ קטע גניזה/קטע אחר (כ – כריכה או קטע אחר שאינו גניזה. בכל ברייתא ניתנת הסיגנטורה במופע הראשון. כשיש כמה קטעים הם מתוארים כל אחד כשהוא מופיע לראשונה, וממוספרים: **ג1 ג2 ג3** וכן הלאה. המספור מתחיל מחדש בכל ברייתא, מלבד במקרים המצוינים במפורש אחרת).

א.7.ד מקרא עדי הנוסח בבבלי סנהדרין

בפרקים שני-שלישי – לפי סימוני מ' סבתו במהדורותיו לפרקים אלה. בשאר הפרקים – לפי

סימוני סבתו, כתב יד תימני:

ת כתב יד תימני, יד הרב הרצוג 1

ד דפוס ברקו (1497?)

מ כתב יד מינכן, ספריית המדינה הבווארית, Cod. Hebr. 95

פ כתב יד פירנצה, ספרייה לאומית מרכזית, Magl. II.I.9

ק כתב יד קרלסרוהה, ספריית מדינת באדן Cod. Reuchlin 2

²⁶ מצוטטים בדרך כלל על פי אתר אוצר עדי הנוסח לספרות התנאית.

ג/כ קטע גניזה/קטע אחר (עותקים שתוארו על ידי סבתו, כתב יד תימני, הובאו כדרכו במהדורותיו לפרקי סנהדרין: GA = ג^א, GB = ג^ב וכן הלאה. קטעים אחרים סומנו כמתואר לעיל בבבא בתרא: ג^א 11 וכן הלאה, כשהמספור מתחיל מחדש בכל ברייתא, מלבד במקרים המצויינים במפורש אחרת).

א.7.ה מקרא עדי הנוסח בירושלמי
ל כתב יד לייזן, סקליגר 3 (נוסח הפנים בדרך כלל)
ר כתב יד וטיקן Heb. 133
א כתב יד אסקוריא G 1.3.1 (ירושלמי נזיקין, מהדורת רוזנטל-ליברמן. נוסח הפנים בדרך כלל במסכת נזיקין).
ג/כ קטעי גניזה (ג) או קטעים אחרים (כ), לפי מספרם בגנוי הירושלמי.

טקסט בין השורות או בשוליים סומן כך: X^o.

בנוסח הפנים הושלמו קיצורים רגילים והתקבלו תיקוני הגהה קלים של סופרי כתבי היד. כשמובאים כמה עדים לתמוך בנוסח אחד הכוונה היא שזו, בשינויים קלים, גרסתם.
בהבאת עדי הנוסח של המשנה נסמכתי על העתקות "מאגרים" לכתב יד ק ועל הכרטסת של יד הרב הרצוג, תוך עיון בתמונות עדי הנוסח בשעת הצורך.
בהבאת עדי הנוסח של התוספתא נסמכתי בדרך כלל על העתקות אוצר עדי הנוסח לספרות התנאית, תוך עיון בתמונות כתבי היד בעת הצורך והשוואה למהדורות ליברמן וצוקרמנדל.
בהבאת עדי הנוסח של הבבלי נסמכתי על הרישומים, התמונות והתעתיקים באתר "הכי גרסינן" של אגודת פרידברג לכתבי יד יהודיים, בפורטל fjms.org.
בהבאת עדי הנוסח של הירושלמי הסתמכתי על מהדורות הירושלמי הקיימות (האקדמיה, ירושלמי נזיקין, ומהדורת כ"ץ למסכת קידושין), על עיון בתצלום כתב יד ר ועל העתקות גנוי הירושלמי לקטעי גניזה וקטעים אחרים.
מספר בסוגריים רבועים בכותרות או בגוף הטקסט משמעו הפניה למספר הברייתא בנספח המקבילות המלאות, שם ניתן למצוא את הטקסטים המלאים של המקבילות ואת כל חילופי הנוסח הרלוונטיים.

ב דרכי העיבוד של ברייתות בבבלי

בפרק זה אעסוק במקרים שבהם הנוסח בבבלי הוא משני לעומת זה הנמצא בתוספתא, ואעמוד על הסיבות השונות לשינויים אלה.

ש"י פרידמן (תוספתא עתיקתא, עמ' 75 = לתורתם של תנאים, עמ' 58) כתב כי "הברייתות שבבבלי משקפות מגמות של ביאור ופרשנות, הרמוניזציה, בעיקר על ידי קליטת דיבורים מתוך ההלכה המקבילה שבמשנה, ועיבוד על פי סממנים ספרותיים שונים, ובמקרים קיצוניים אפילו הוספה של בבות חדשות שיש בהן שמות תנאים ודעותיהם". במאמרו "הברייתות בתלמוד הבבלי" מנה פרידמן גם את השפעת הסביבה (ברייתות או מימרות) וכן עידון סגנון ושינוי שמות ערים, אך לא הביא אלא דוגמאות אחדות. לאורך פרק זה ובסיומו יוכל המעיין להשוות את ממצאיי לדברים אלה של פרידמן.

כדרכי בעבודה זו, אני מקצר בציון מראי מקום וחילופי נוסח, ונסמך על נספח הברייתות, לשם אני מפנה במספר בסוגריים רבועים, משם יוכל המעיין לקחת מידע נוסף.

ב.1 התאמה למשנה

"תוספת הלשון על פי המשנה שעל אתר (ולפעמים אפילו ממשנה אחרת) היא תכונה שכיחה מאוד בברייתות שבבבלי לעומת מקבילותיהן בתוספתא" (פרידמן, הברייתות בתלמוד הבבלי, עמ' 169).

בתת-פרק זה אסקור את הברייתות בבבלי המגלות דמיון לניסוח המשנה: בתוספת בברייתא הנמצאת במשנה, או בניסוח דומה למשנה. בברייתות שיש להן מקבילות בירושלמי, אבחן עד כמה תופעה זו קיימת בהן, באופן דומה לבבלי או במנותק ממנו. כן אבחן את תופעת הסבת הברייתא למשנה ושינויים הנובעים מכך.

כדי לבדוק לאיזו שכבה שייכת התופעה (הרובד האמוראי או לפניו, רובד עריכת התלמוד או רובד מסירתו), אבחן בכל ברייתא האם אפשר להסיק את השינוי מדברי אמוראים או מדברי הסוגיה, והאם היא קיימת בכל עדי הנוסח. הירושלמי יהווה אבן בוחן לבחינת מהות התופעה ומקורותיה. אבן בוחן אחרת תהיה בחינה פנימית של הברייתות שנוסחן מתאים למשנה: האם יש חוסר עקביות בתוכן, שיכול ללמד על תיקון מאוחר.

שאלה מתבקשת היא, האם דמיון בין הברייתא בבבלי למשנה מעיד (כדברי פרידמן) על ניסוח בעקבות המשנה, או שמא אדרבה, מעיד על מקוריות הנוסח בבבלי ועיבודו בתוספתא. אפשרות שלישית היא קיומו של "בית מדרש משנאי" של תנאים, שבמסגרתו נשנו ברייתות בסגנון מסוים הדומה למשנה, בשונה מבית המדרש של התוספתא. לבחינתן של אפשרויות אלה לאור הממצא ראה בדיון המסכם של תת-פרק זה, בסעיף ב.1.ד.

ב.1.א תוספת בהתאמה למשנה

ב.1.1.א תוספת בכל עדי הנוסח

ב.1.1.א.א בבא בתרא סה ע"ב = תוספתא בבא בתרא ג,א [57]

בתוספתא "המוכר את הבית מכר את הדלת ואת הנגר ואת המנעול". בבבלי נוסף "אבל לא את המפתח", וכן הוא במשנה: "המוכר את הבית מכר את הדלת אבל לא את המפתח". האם המילים

הן מקוריות, והושמטו בתוספתא, אולי בשל חוסר הרצון לכפול דברים שנאמרו במשנה? הדבר אפשרי, אך כפילות דינים במשנה אינה נדירה בתוספתא. הנה בברייתא זו עצמה נאמר "המוכר את הבית מכר את הדלת" כבמשנה, על אף הכפילות. וראה גם להלן, ב.1.א.2.א, שם בחלק מעדי הנוסח יש יותר דמיון למשנה, ומטים הדברים שפעולת ההשוואה למשנה המשיכה והועצמה בחלק מכתבי היד עם הזמן.

ב.1.א.1.ב בבא בתרא קלה ע"ב = תוספתא בבא בתרא ח,י [109]

התוספתא אומרת: "אי זו היא דייתיקי דא תהא לי לעמוד ולהיות אם מתי יינתנו נכסיי לפלני אי זו היא מתנה מן היום יינתנו נכסיי לפלני". וכעין זה מסיים הירושלמי: "הרי כל נכסיי נתונין לפלוני מתנה מעכשיו". הברייתא בבבלי מסיימת אחרת: "מתנה כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה". והוא מתאים למשנה: "הכותב נכסיו לבניו צריך שיכתוב מהיום לאחר מותי דברי ר' יהודה".

תוספת זו נמצאת בכל עדי הנוסח, והיא עולה גם מתוך הסוגיה, וכנראה גם מתוך דברי אביי: "אלא מהיום ולאחר מיתה הוא דהויא מתנה מעכשיו לא הויא מתנה,²⁷ אמר אביי הכי קאמר: אי זו היא מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע דלא קני אלא לאחר מיתה, כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה". גם אם נתעלם משאלת סתם התלמוד (שאלה שנוסחה משתנה מאוד בין עדי הנוסח), התייחסותו של אביי לנוסח מעין ברייתת הבבלי הגיונית, משום שהוא מוסיף חידוש אחד: שמדובר במתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע. לעומת זאת אם לא נאמר בברייתא שעמדה בפני אביי "ולאחר מיתה", אביי צריך לחדש שני חידושים, האחד שהוא אמר לאחר מיתה, והשני שמדובר במתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע.

ב.1.א.1.ג בבא בתרא קעב ע"ב = תוספתא גיטין ז,ו [145]

בתוספתא "גט שאין בו זמן אבא שאול אומר" וכו' ובבבלי "גט שיש עליו עדים ואין בו זמן" וכו'. במשנה: "כתב בכתב ידו ואין עליו עדים, ושעליו עדים ואין בו זמן, יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד". במשנה הדברים נצרכים לצורך ההנגדה, אבל לא בברייתא, ואם כך ברור שיש כאן תוספת על פי המשנה.

ב.1.א.1.ד סנהדרין לח ע"א = תוספתא סנהדרין ח,ד [196]

בבבלי נאמר "אדם נברא יחידי ומפני מה נברא יחידי שלא יהא מינים אומרים רשויות הרבה בשמים". משפט זה חסר בתוספתא, ואולי הוא נוסף על פי המשנה, האומרת גם היא מילים אלה (אף שאפשר שהמשפט הושמט בתוספתא בגלל הימצאותו במשנה). גם בהמשך הברייתא, שלא צוטט כאן, יש בבבלי דמיון למשנה. ראה להלן, ב.1.ב.2.ד.

ב.1.א.2 תוספת בחלק מעדי הנוסח

ב.1.א.2.א בבא בתרא סה ע"ב = תוספתא בבא בתרא ג,א [57]

כאמור לעיל, בכל עדי הנוסח נוסף בבבלי בדומה למשנה "אבל לא את המפתח". תוספת אחרת היא: "מכר את האצטרובל אבל לא את הקלת". וכן הוא במשנה. המילים "מכר את האצטרובל" נמצאות בחמישה עדי נוסח וחסרות בשלושה, ו"אבל לא את הקלת" חסרות בכתב יד אחד. בהלכות פסוקות והלכות ראו (מהדורת ברויאר עמ' 140) חסר כל המשפט "מכר את האצטרובל

²⁷ גט טע' דכ' בה הכי קנה >הא לא< כתי' בה >הכי לא קנה. וכעין זה מ.

אבל לא את הקלת", וכן הוא חסר בכתב יד רומי Ebr. 136 של הלכות גדולות (עמ' 471). אפשר אפוא שהמילים הללו נכנסו לברייתא על ידי מעתיקים, בהשפעת המשנה. לא סביר שהלכות פסוקות הגיה כאן על פי התוספתא, אחרת היה משמיט גם את המילים "אבל לא את המפתח".

ב.1.א.1.2 סנהדרין מז ע"א, קיב ע"ב = תוספתא סנהדרין יד,ה [207]

התוספתא אומרת "קדשי מזבח ימותו וקדשי בדק הבית יפדו". בנוסח הדפוס וכתבי היד האירופאיים יש בדף קיב ע"ב (שבו הציטוט המורחב) תוספת: "ותרמות ירקבו ומעשר שיני וכתבי הקודש יגניזו", והיא תוספת על פי המשנה, ואינה בנוסח ת וקטע גניזה (ואלה לא הוגהו על פי התוספתא, אחרת היינו רואים זהות לתוספתא בכתבי יד אלה בשאר חלקי הברייתא).

ב.1.א.2.1 ג. סנהדרין פה ע"ב = תוספתא בבא קמא ח,א [240]

בתוספתא "גנבו ולא מכרו", ובבבלי בנוסח ת "גנבו ולא התעמר בו התעמר בו ולא מכרו". וחסר בעדי הנוסח האחרים. אפשר שהוא נוסף בכתב יד זה על פי המשנה (יא,א): "ר' יהודה אומר עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו שנאמר והתעמר בו ומכרו".²⁸

ב.1.א.2.2 ד. סנהדרין פח ע"ב = תוספתא סנהדרין ז,א [242]

הברייתא מתארת את עליית בתי הדין לבירור ההלכה בהר הבית. בבבלי נוספת אמירה של נציגי בתי הדין אל מול בתי הדין בהר הבית "ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבריי" וכו', אמירה שאינה בתוספתא ובירושלמי, ובאמת אין היא קשורה לנושא של בירור המסורת ההלכתית. ובוודאי נכנסה תוספת זו מן המשנה, האומרת זאת על זקן ממרא החולק על בית דין. בציטוטי הברייתא בסמ"ג (עשין קיא) ובפסקי רי"ד חסרים משפטים אלה, וכנראה הדבר מעיד על נוסח קדום יותר של התלמוד שלא גרס אותם.

ב.1.1.1 ניסוח בהתאמה למשנה

את תת-פרק זה חילקתי בהתאם להקבלה לירושלמי, וכדי לא להעמיס ולהרבות בחלוקות, כללתי בכלל השינויים גם מקרים של הסבה למשנה ושל השמטה בהתאמה למשנה, ולא חילקתי בין מקרים שכל עדי הנוסח מסכימים בהם לבין מקרים שבהם יש מחלוקת ביניהם. הערתי רק על כל אחד במקומו, ובדיון המסכם אתיחס לכל הנושאים הללו.

ב.1.1.1.1 התאמה למשנה בבבלי (בלא מקבילה בירושלמי)

ב.1.1.1.1.1 א. בבא בתרא ח ע"א = תוספתא סנהדרין יד,ב-ד [5]

משנה סנהדרין י,ד-ה	תוספתא סנהדרין יד,ב-ד	בבלי סנהדרין קיב ע"א = בבא בתרא ח ע"א
זה חומר ביחידים מבמרובין שהיחידים בסקילה לפיכך ממונם פלט והמרובים בסיף לפיכך ממונם אבד [...]	כשהוא חומר באנשי עיר הנדחת קול ביזתן והעיר כשהוא קול באנשי עיר הנדחת חומר ביזתן והעיר כשהן בסקילה ביזתן והעיר	

²⁸ נוסח ת מושפע מן המשנה גם בהמשך הסוגיה (פו ע"א): "אני שונה ר' שמעון אומר מאחיו עד שיכניסנו לרשות אחיו ואת אמרת חייב תני פטור", וצ"ל "עד שיוציאו מרשות אחיו", כנוסח הגיליון שם וכתבי יד אחרים. והיא הברייתא הנמצאת לפנינו במכילתא דרשב"י (עמ' 172, על פי מדרש הגדול): "יכול מכרו לאחד מקרוביו יהא חייב, תלמוד לומר גנב נפש מאחיו עד שפרישנו מאחיו".

	מותרת כשהן בסייף ביזתן והעיר אסורה	
ת"ר החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום לנו בתוכה והודחו עימה אם נשתהו שם שלשים יום הן בסייף וממונם אבד פחות מכאן הן בסקלה וממונם פלט	החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום שלנו בתוכה והודחו עמה הן בסייף ביזתן והעיר אסורה ואם שהו שלשים יום הן בסייף וביזתן והעיר אסורה , לא שהו שלשים יום הן בסייף וביזתן והעיר מותרת [...]	החמרת הגמלת העוברת ממקום למקום הרי אלו מצילין אותן [...]
	נכסי צדיקים שבתוכה אובדים ושבוהוצה לארץ פליטין ושל רשעים בין מתוכה ובין מחוצה לה אובדין [...] אמ' ר' שמעון מפני מה אמרו נכסי צדיקים שבתוכה אובדים מפני שגרמו לצדיקים לדור בין הרשעים [...]	מכן אמרו נכסי צדיקים שבתוכה אובדין ושבוהוצה לה פליטין ושלרשעין בין מתוכה ובין מחוצה לה אובדין

המשנה מצטטת מקור בשם "מיכך אמרו", שלפיו נכסי צדיקים שבתוכה "אובדין" ושבוהוצה לה "פליטין". מקור זה נמצא לפנינו בתוספתא, בניסוח זה. לעיל מינה בתוספתא יש גוף אחר, המבדיל בין אנשי עיר הנידחת ל"ביזתן והעיר". יש לו מקבילה במשנה, המשתמשת במינוח "פלט" ו"אבד", כנראה כהחלקה סגנונית והאחדה עם המקור שבהמשך. את דין החמרת והגמלת הביאה המשנה באופן קצר, "הרי אלו מצילין אותן", ואילו הברייתא בבבלי מביאה באופן נרחב – במקביל לתוספתא אבל בניסוח של המשנה. הנחה סבירה תהיה שהברייתא הוגהה על פי המשנה.

ב.1.ב.1. ב. בבא בתרא קמה ע"א-ע"ב = תוספתא בבא בתרא י, ח [126]

משנה בבא בתרא ט, ד: "האחים שעשו מיקצתן שושבינות בחיי האב חזרה השושבינות חזרה לאמצע שהשושבינות ניגבת בבית דין".

תוספתא בבא בתרא י, ח	בבלי בבא בתרא קמה ע"א-ע"ב
השושבינות אין בה משום ריבית חמשה דברים נאמרו בשושבינות	השושבינות נגבית בבית דין תנו רבנן חמשה דברים נאמרו בשושבינות
אין בה משום ריבית	נגבית בבית דין
וחוזרת בעיניה	וחוזרת בעונתה
ונגבית מן האמצע	ואין בה משום ריבית
ואין השמטה משמטה	ואין שביעית משמטה
ואין הבכור נוטל בה פי שנים	ואין הבכור נוטל בה פי שנים

<p>נגבית בבית דין וחוזרת בעונתה²⁹ מאי טעמא כמלוה דמיא ואין בה משום רבית דלאו אדעתא דהכי יהיב ליה ואין שביעית משמטתה דלא קרינא ביה לא יגש ואין הבכור נוטל בה פי שנים דהוה ליה ראוי ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק</p>	
---	--

הבבלי פותח את רשימת חמשת הדברים ב"נגבית בבית דין", שהוא האלמנט המופיע במשנה. התוספתא פותחת ב"אין בה משום ריבית" – והוא האלמנט שנאמר בה לפני הרשימה.

בתוספתא אין "נגבית בבית דין" אלא "נגבית מן האמצע". נראה שהבבלי הושפע כאן מן המשנה. בתוספתא נאמר בהלכה הקודמת, "כשהיא חוזרת חוזרת בעיניה [...] כשהיא נגבית נגבית מן האמצע". אפשר שהבבלי ביקש להוסיף לחמשת הדברים את הגבייה בבית דין, המפורשת במשנה, ובכלל "חוזרת בעיניה" אפשר לכלול גם את הגבייה מן האמצע, או ש"בעיניה" השתבש ל"בעונתה" כבר בשלב קדום.

בתוספתא "אין בה משום ריבית" צמוד לדברים שנאמרו מיד לפני כן, "השושבינות אין בה משום ריבית", ואילו בבבלי היא צמודה לשני האברים הנוספים המתחילים ב"אין".

את הברייתא בבבלי אפשר אפוא לפרש כעיבוד על פי המשנה. אבל האפשרות שבתוספתא דווקא חל שינוי בהתאם לניסוחים הקודמים אצלה, קיימת.

ב.1.1.1. ג. בבא בתרא קנו ע"ב – קנו ע"א = תוספתא בבא בתרא י, יג [133]

משנה בבא בתרא טז	תוספתא בבא בתרא י, יג	בבלי בבא בתרא קנו ע"ב – קנו ע"א
<p>המחלק נכסיו על פיו ר' אליעזר אומר אחד בריא אחד מסכן נכסים שיש להן אחריות ניקנים בכסף ובשטר ובחזקה ושאין להן אחריות אינן ניקנים אלא במשיכה [...]</p>	<p>המסכין שחלק נכסיו על פיו בין בחול בין בשבת דברי המת יעשו אבל ברי עד שיקנה בכסף ובשטר ובחזקה ר' אליעזר אומר נכסים שיש להן אחריות נקנין בכסף ובשטר ובחזקה ושאין להן אחריות אין נקנין אלא במשיכה [...]</p>	<p>מתני' מני ר' יהודה היא דתניא</p>
	<p>בד"א בחול אבל בשבת לא יעשה</p>	<p>ר' מאיר אומר ר' אליעזר אומר בחול דבריו קיימין מפני שיכול לכתוב אבל לא בשבת</p>

²⁹ וחוזרת בעונתה – כך גם פ אס ו. מ וחוזרת בב"ד פר ד חסר. וכן הגיה רשב"ם.

<p>וּאִם עָשָׂה עֲשׂוּי</p> <p>ר' יהושע אומר</p> <p>בחול אמרו קל וחומר בשבת</p> <p>דברי ר' מאיר</p>	<p>ר' יהושע אומר</p> <p>בחול אמרו קל וחומר בשבת</p> <p>כיוצא בו זכין לגדול ואין זכין לקטן</p> <p>ר' יהושע אומר לגדול אמרו קל וחומר לקטן</p> <p>ר' יהודה אומר</p> <p>ר' אליעזר אומר</p> <p>בשבת דבריו קיימין מפני שאינו יכול לכתוב אבל לא בחול</p> <p>ר' יהושע אומר בשבת אמרו קל וחומר בחול</p> <p>כיוצא בו זכין לקטן ואין זכין לגדול ר' יהושע אומר לקטן אמרו קל וחומר לגדול</p>	<p>ר' יהודה אומר</p> <p>ר' אליעזר אומר</p> <p>בד"א { בחול } <בשבת></p> <p>אבל { בשבת } <בחול>³¹ לא יעשה ואם עשה עשוי</p> <p>ר' יהושע אומר בשבת אמרו קל וחומר בחול</p> <p>ר' יהושע אומר בשבת אמרו קל וחומר בחול</p> <p>כיוצא בו זכים לקטן ואין זכים בגדול ור' יהושע אומר בקטן אמרו קל וחומר בגדול</p>
---	---	---

הסיפא של הברייתא בבבלי מנוסח בדיוק כבמשנה. הרישא, המקביל לתוספתא, מעוצב בהתאם לסיפא.

ב.1.ב.1. ד. בבא בתרא קסח ע"ב = תוספתא בבא בתרא יא, ט [140]

משנה בבא בתרא י, ו: "מי שנמחק שטר חובו מעמיד עליו עדים ובא לפני בית דין והן עושין לו קיום איש פלי בן איש פלי נמחק שטרו ביום פלי ופלי ופלי עדיו".

תוספתא בבא בתרא יא, ט	בבלי בבא בתרא קסח ע"ב
<p>נמחק³² או שהרקיב³³ מביאו לבית דין ועושה לו בית דין קיום³⁴ נימוק או שניטשטש מביאו לבית דין³⁵ ועושין לו קיום בית דין נקרע או שאבד מביא עדיו לבית דין ועושין לו קיום בית דין</p> <p>אי זהו קיום בית דין במותב פלי בן פלי</p>	<p>תנו רבנן</p> <p>אי זה הוא קיומו אנני[ו]³⁸ פלי ופלי ופלי בית דין³⁹</p>

³⁰ במשנת הבבלי נוסח ה מ ו : ר' אליעזר אומר.

³¹ התיקון על פי תוספות על הבבלי כאן, וכהערת מלנה"מ (עמ' 134–135) ותוכ"פ (עמ' 450–451). נוסח הפנים הוא נוסח ו ז בלבד ; ב-א חל כאן דילוג.

³² כך על פי ד נימחק א נמחק/נמרק (הקריאה אינה ברורה. תוכ"פ גורס כראשונה, אוצר עדי הנוסח לספרות התנאית גורס כשנייה). ו נימוק. הנוסח "נמחק" נראה עדיף בשל השיקול הסטמטי (הסכמה בין שני עדי הנוסח א ד שאינם מאותו ענף), וכן משום שלהלן (בנוסח ו ז ; בא חל כנראה דילוג) מופיע "נימוק"

³³ א שהרקיע.

³⁴ מביאו... קיום – ד חסר.

³⁵ ועושה לו... לבית דין – א חסר.

³⁸ ד אני מ פר ו אנו אס איך (אני) אנו פ במותא(!) תלתא הוינא. בדפוס ונציה : במותב תלתא הוינא אני.

³⁹ ופלי בית דין – פ פר ו חסר. מ ד ופלוני.

הוציא פלי לפנינו שטרו קרוע	הוציא פלי בן פלי ⁴⁰ שטר מחוק ⁴¹ לפנינו ביום פלי ופלי ופלי עדין אם כתוב בו ⁴² הוזקנו לעדותן של עדים ונמצאת עדותן מכוונת גובה ואינו צריך להביא ראיה ואם לאו צריך להביא ראיה
-----------------------------------	---

הברייתא בבבלי מוסבת על המשנה, ואילו התוספתא עומדת בפני עצמה. הסבת הברייתא מתבטאת הן בהשמטת הרישא, המקביל למשנה, הן בשינוי "אי זהו קיום בית דין" ל"אי זה הוא קיומו" (בהתאמה למשנה שאינה אומרת "קיום בין דין" אלא "עושין לו קיום"), ובשינוי "קרוע" ל"מחוק" (או השמטת המילה, כבכתב יד פ), שהרי המשנה עוסקת בשטר מחוק ולא בשטר קרוע.⁴³

ב.1.ב.1.ה בנא בתרא קעא ע"א = תוספתא בנא מציעא א, כ [143]

החולקים בברייתא בבבלי הם ר' יהודה ור' יוסי, כבמשנה, ולא ר' מאיר וחכמים כבתוספתא. גם "יכתוב שובר" הוא לשון המשנה, ובתוספתא לא נאמר אלא נוסח השובר עצמו.

ב.1.ב.1.ו סנהדרין י ע"ב = תוספתא סנהדרין ב, א [156]

בתוספתא "קידוש החדש ועבור השנה בשלשה", ואילו בבבלי "קידוש החדש בשלשה ועיבור השנה בשלשה". וכך הוא במשנה: "עיבור החדש בשלשה עיבור השנה בשלשה".

ב.1.ב.1.ז סנהדרין יט ע"א = תוספתא סנהדרין ד, א [169]

משנה סנהדרין ב, א	תוספתא סנהדרין ד, א	בבלי סנהדרין יט ע"א
כשהוא מנחם את אחרים דרך כל העם עוברים זה אחר זה והממונה ממצעו בינו לבין העם כשהוא מתנחם מאחרים כל העם אומרים לו אנו כפרתך והוא אומ' תתברכו מן השמים	עומד בשורה להתנחם הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו וכל העם אומ' לו אנו כפרתך ⁴⁴ והוא אומר להם ⁴⁵ תתברכו מן השמים	תנו רבנן כשהוא עובר בשורה לנחם את אחרים סגן ומשוח שעבר מימינו וראש בית אב ואבלים וכל העם משמאלו וכשהוא מתנחם מאחרים ⁴⁷ סגן מימינו וראש בית אב ⁴⁸ משמאלו

³⁶ א מכוונת.

³⁷ צריך להביא – א אין גובה עד שיביא. (וכן ברשב"א).

⁴⁰ בן פלי – אסו חסר מ ופלוני.

⁴¹ פ חסר.

⁴² על פי שאר עדי הנוסח. ה חסר.

⁴³ נכון הוא שגם בתוספתא (לפי נוסח א ד) עסיקין גם בשטר מחוק ברישא, אבל הנושא הוא גם שטר קרוע, ואילו במשנה אין שטר מחוק, מה שמחייב שינוי של הנוסח, אילו נוסח מעין זה של התוספתא עמד בפני מנסחי הבבלי והם ביקשו להתאימו למשנה. אכן האפשרות שנוסח הברייתא בבבלי אינה נובעת מהתייחסות למשנה אלא מנוסח מקורי בברייתא מעין התוספתא, שהתייחסה לרישא דווקא, קיימת.

⁴⁴ ד אני כפרתך ו כפרתך אנו.

⁴⁵ ו חסר.

⁴⁶ ו שעמד.

⁴⁷ כך גם בקטע כ. ד מ פ ק 10 וכשהוא עומד בשורה להתנחם מאחרים. ראה בהערות הנוסח של סבתו, שורה 1, שלפי רש"י והרמ"ה רב פפא דייק מנוסח ענף ד. אך דיוקו יכול להתקיים גם לפי נוסח ת.

⁴⁸ ת פ⁹ נוסף: ואבלים וכל העם. מ כ 4 נוסף: וכל העם. ראה בהערות הנוסח של סבתו שמילים אלה נוספו כנראה בטעות.

הסדר בבבלי (קודם מנחם, אחר כך מתנחם) מתאים לסדר המשנה, בשונה מהתוספתא שבה מתנחם קודם למנחם. גם "כל העם" נזכרים בבבלי כשהוא מנחם את אחרים, כבמשנה, ולא כשהוא מתנחם מאחרים, כבתוספתא.

ב.1.ב.1.ח סנהדרין כה ע"א = תוספתא סנהדרין ה,ב [177]

משנה סנהדרין ג,ג: "אמר ר' יהודה אמתי בזמן שאין לו אומנות אלא היא אבל אם יש לו אומנות **שלא היא** הרי זה כשר".

תוספתא סנהדרין ה,ב	בבלי סנהדרין כה ע"א
ובכולן היה ר' יהודה אומר בזמן שיש להן אומנות אחרת הרי אילו פסולין חזרו בהן הרי אילו כשרין	והא קאתני סיפא ⁴⁹
וחכמים אומרים אף ⁵⁰ בזמן שיש להן אומנות אחרת הרי אילו פסולין	וחכמים אומרים בין שיש לו אומנות שלא היא ובין שאין לו אומנות אלא היא הרי זה פסול

נוסח הבבלי, "אומנות שלא/אלא היא", בניגוד לתוספתא "אומנות אחרת" מושפע כנראה מלשון המשנה. בנוסח ת הדברים ברורים עוד יותר, שהברייתא כונתה "סיפא" ואם כן נראתה כהמשך למשנה (בניגוד לתוספתא).

ב.1.ב.1.ט סנהדרין מה ע"א = תוספתא סנהדרין טו,ו [201]

בתוספתא "דברי ר' יהודה שאמר משום ר' אליעזר", ובבבלי רק "דברי ר' יהודה", והוא כבמשנה.

ב.1.ב.1.י סנהדרין מה ע"ב = תוספתא סנהדרין טו,ו [202]

משנה סנהדרין ו,ד: "בית סקילה היה גבוה שתי קומות אחד מן העדים דוחפו על מותניו ונהפך על לבו הופכו על מותניו ואם מת יצא. ואם לאו העיד השני נוטל את האבן ונותנה על לבו **ואם מת בה יצא** ואם לאו רגימתו בכל ישראל שני יד העדים תהיה בו וגו'".

תוספתא סנהדרין טו,ו (נוסח א) ⁵¹	בבלי סנהדרין מה ע"ב
ר' שמעון >בן אלעזר< ⁵² אומ' אבן היתה שם והיה בה משאוי שנים נוטלה ונותנה על לבו כדי לקיים בה מצות סקילה וכשתולין אותו אחד קושר ואחד מתיר כדי לקיים בו מצות תלייה	והתניא ר' שמעון בן אלעזר אומר אבן היתה שם משוי שני בני אדם נוטלה ונותנה על לבו ואם מת בה יצא ⁵³

הסיום "ואם מת בה יצא" שונה מהתוספתא "כדי לקיים בה מצות סקילה". "כדי לקיים בו" הוא המקורי, כעולה גם מן ההמשך בתוספתא "כדי לקיים בו מצות תלייה".⁵⁴ נוסח הבבלי מוגה כנראה בעקבות המשנה, הגורסת "ואם מת בה יצא".

⁴⁹ כך ת, וראה מה שציין סבתו על אתר (סנהדרין פרק שלישי, עמ' 232). בשאר עדי הנוסח: דתניא.

⁵⁰ א חסר.

⁵¹ ו חסר כאן.

⁵² על פי ד. יושם לב שאלמלא השתמר נוסח הדפוס, שמו המלא של התנא ר' שמעון בן אלעזר היה נשמר לנו רק בבבלי ולא בתוספתא!

⁵³ ואם מת בא יצא – גי' אם מת יצא ואם לאו לא יצא פ חסר.

⁵⁴ והשווה משנה סנהדרין ז,ב "אף הוא אם מת בידם לא היו מקיימין בו מצות שריפה". הרעיון של עשיית מעשה סמלי כדי לקיים את המצוה רווח בספרות התנאים. לדוגמה משנה מנחות י,ד "היו מהבהבין אותו באור כדי לקיים בו

איש פלי נתחייב מיתה בבית דין	דינו של פלי ופלי ופלי עידיו וכך	נתחייב מיתה בבית דין וכך עשה וכן עשו בו ⁶⁴
------------------------------	---------------------------------	---

ראש הברייתא בבבלי מצוטט על פי המשנה, באופן כל כך ברור עד שבכתב יד ת חלק מהברייתא קוצר ב"וג' עד". בתוספתא נאמר רק "אין ממיתין אותן מיד" ואילו במשנה (ובבבלי) "אין ממיתין אותו לא בבית דין שבעירו ולא בבית דין שבינה".

בהמשך נוסח ד בבבלי, "למה מענין דינו של זה", דומה לתוספתא, ונוסח חבריו לענף, "אלא אין מענין", דומה למשנה ואולי הוגה על פיה. נוסח ת ייחודי בתוספתא "ועוד", ובניסוח השאלה כ"היאך אתה מענה". קשה להכריע אם נוסח ד הוגה על פי התוספתא או שהוא משמר נוסח מקורי ואילו ת הוא פיתוח מאוחר.

וכך עשה וכן עשו בו – כך בנוסח ת בבבלי, ובדומה לתוספתא. ומילים אלה חסרות בשאר עדי הנוסח. אפשר שבעדי הנוסח האלה הושמט הסיפא בהתאמה למשנה: גם טכנית משום שהמשנה אינה מסיימת במילים אלה, וגם מהותית משום שהמשנה מדברת לכאורה על זקן ממרא ולא על הרוגים אחרים כבתוספתא, וממילא הפירוט "וכך עשה וכן עשו בו" מתאים פחות, שהרי כולנו (לומדי המשנה והברייתא) יודעים על מי מדובר. ושמה נוסח ת הוגה על פי התוספתא. והאפשרות הראשונה נראית, שאם לא כן מדוע לא הוגה נוסח ת גם בשאר הברייתא בהתאם לתוספתא.

ב.1.1.2 התאמה למשנה בבבלי בניגוד לירושלמי

ב.1.1.2 א. בבא בתרא סז ע"א – סח ע"א = תוספתא בבא בתרא פרק ג [59–61]

ראה להלן, ב.5.ג.2. חלקים מהברייתא שבתוספתא נשמטו כנראה במהלך המסירה והושלמו מתוך המשנה.

ב.1.1.2 ב. בבא בתרא קסו ע"ב = תוספתא בבא בתרא יא, ד [139]

משנה בבא בתרא י, ב: "כתוב בו מלמעלה מנה ומלמטה מאתים, מלמעלה מאתים ומלמטה מנה, הכל הולך אחר התחתון. ואם כן למה כותבין את העליון שאם תימחק אות אחת מן התחתון ילמד מן העליון".

ירושלמי בבא בתרא י, ג (מהדורת האקדמיה עמ' 1261)	תוספתא בבא בתרא יא, ד	בבלי בבא בתרא קסו ע"ב
תני לעולם התחתון ילמד מן העליון במקושר באות אחת או ⁶⁵ בשתי אותות בין חנן לחנני בין ענן לענני	בין שכת' בו לוח פלי מן פלי ובין שכת' בו אני פלי לויתי מן פלי והעדים למטה כשר לעולם התחתון ילמד מן העליון במקושר באות אחת ולא בשתי אותות בין חנן לחנני ובין ענן לענני	תנו רבנן ילמד התחתון מן העליון באות אחת אבל לא בשתי ⁶⁶

⁵⁹ וכך וכך – א וכן.

⁶⁴ וכך עשה וכן עשו בו – פ ק מ ד חסר. וכן בילקוט שמעוני.

⁶⁵ צ"ל: ולא (תוכ"פ על אתר).

⁶⁶ על פי שאר עדי הנוסח. ה שתי.

באות אחת מקיימין אותו בשתי אותות אין מקיימין אותו	על אות אחת מקיימין אותו על שני אותות אין מקיימין אותו	אותיות כגון חנן מחנני וענן מענני
---	---	----------------------------------

הירושלמי והתוספתא זהים. בבבלי חסר "לעולם" שבתוספתא, וכן "במקושר". ושני החסרונות האלה הופכים את הברייתא לאחרת – כמתייחסת לשטר רגיל. וכבר עמד ליברמן (תוכ"פ עמ' 455) על כך שהברייתא בבבלי נסמכת על המשנה, שאינה עוסקת בשטר מקושר.

ב.1.ב.1.ג. סנהדרין י ע"א = תוספתא מכות ה, יב [155]

משנה מכות ג, יא	תוספתא מכות ה, יב ⁶⁷	בבלי סנהדרין י ע"א
	אמדוהו שאין יכול לקבל אלא ארבעים אין מוסיפין לו אפילו אחת אבל גורעין ממנו אחת	
אין עומדין אותו אלא [ב]מכות ראויות להשתלש עמדוהו לקבל ארבעים לקה מקצת אמרו אינו יכול לקבל ארבעים פטור עמדוהו לקבל שמונה עשרה משלקה אמרו יכול הוא לקבל ארבעים פטור	אמדוהו שאינו יכול לקבל אלא עשרים אין מוסיפין לו אפילו אחת אבל גורעין ממנו שתים [...]	אמדוהו לקבל עשרים אין אומדין ⁶⁸ אותו אלא מכות הראויות להשתלש וכמה שמונה עשר ⁶⁹
	אמדוהו שאינו יכול לקבל אלא שלש אפילו עומד ומפריץ אין מוסיפין לו אפילו אחת	

הברייתא הובאה על ידי רב אחא בריה דרבא כקושיה על שיטת רבא שמלקות במקום מיתה עומדת.

הסגנון בתוספתא אחיד ועולה לכדי קובץ אחד הדורש את "לא יוסיף". ואילו הברייתא בבבלי מתאימה ללשון המשנה. כך יש לפרש את השינוי מ"ש אין יכול לקבל אלא" ל"לקבל", כך יש לפרש את השינוי מ"אין מוסיפין אפילו אחד" ל"אין אומדין אותו אלא מכות הראויות להשתלש". הסיפא, "וכמה שמונה עשר", אינו חלק מהברייתא, כעולה גם מתוך הניסוחים בארמית בשאר עדי הנוסח ("וכמה הן תמני סרי", ובאחד מהם "אמאי תמניסרי", והוא בבירור חלק מדברי רב אחא בריה דרבא), אך הוא הכרחי להבנת הקושיה, שהרי בלי מילים אלה אין ברור שגורעים ולא מוסיפים. מתוך כך ניכרת משניותו של הניסוח הזה, שהרי אין מפורש בו העניין עצמו, שגורעים

⁶⁷ על פי א. ו משובש מעט. אין שינויי נוסח משמעותיים.

⁶⁸ כך **פ מ כ** (וינה, הספרייה הלאומית Heb. 185) **ג** (T-S F 2(1).143) **ג** (סנקט פטרבורג Yevr. II A 409.4). וכן יד רמה, וילקוט שמעוני כי תצא, תתקלו. **ת ד** מכין. וגרסה זו היא כנראה משנית, ונועדה לפתור את הקושי הברור, מה עניין אומדין אם כבר אמדוהו (ראה יד רמה: "אין אומדין אותו אלא מכות הראויות להשתלש, כלומר אין מלקין אותו עשרים" וכו').

⁶⁹ כך רק **ת. פ מ כ ד** וכמה הן תמני סרי (וכן ילקוט שמעוני). **ג** אמאי תמניסרי. **ג** קטוע כאן.

ולא מוסיפים.⁷⁰ אפשר שמה שעמד בפני האמוראים הוא נוסח מעין זה שלפנינו בתוספתא, המפרש שאין מוסיפין אבל גורעין, והשינוי לפי המשנה קרה בשלב מאוחר יותר.

ב.1.ב.2. ד. סנהדרין לח ע"א = תוספתא סנהדרין ח, ד [196]

משנה סנהדרין ד, ה	ירושלמי סנהדרין ד, ה (עמ' 1288)	תוספתא סנהדרין ח, ד (נוסח א) ⁷¹	בבלי סנהדרין לח ע"א
להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שאדם טוביע מאה מטבעות בחותם אחד וכולן דומין זה לזה ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע את כל האדם בחותמו שלאדן הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו	להגיד גדולת מלך מלכי המלכים שמחותם אחד טובע כל החותמות ואין אחד מהן דומה לחבירו	דבר אחר למה נברא יחידי להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים ברוך הוא שבחותם אחד ברא כל העולם כולו ומחותם אחד יצאו חותמות הרבה שנאמר תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש	(5) תנו רבנן ולהגיד גדולתו של >מלך מלכי המלכים < ⁷² הקב"ה שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכול' דומי' זה לזה והקב"ה טבע את כל העולם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו שנאמר תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש

הברייתא כאן היא חלק מקובץ ברייתות ארוך יותר הנמצא במקביל בתוספתא ובתלמודים. בתחילתו בבבלי יש קטע הנמצא רק במשנה, ואולי נלקח ממנה (ראה לעיל, ב.1.א.1.ד), וכאן הברייתא מנוסחת באופן זהה למשנה, מלבד הסיפא המביא את ההנמקה. הירושלמי דומה יותר לתוספתא, אם כי גם בו יש ביטוי הדומה למשנה ואולי הושפע ממנה: "ואין אחד מהן דומה לחבירו".

ב.1.ב.2. ה. סנהדרין מג ע"א = תוספתא סנהדרין ט, ד [198]

משנה סנהדרין ו, א: "אפילו אמר יש לי ללמד על עצמי זכות **מחזירין אתו** אפילו ארבעה וחמשה פעמים ובלבד שיהא ממש בדבריו".

ירושלמי סנהדרין ו, א (עמ' 1291)	תוספתא סנהדרין ט, ג-ד (נוסח א) ⁷³	בבלי סנהדרין מג ע"א
	הוא שיאמר יש לי ללמד עלי זכות שומעין לו חובה משתקין אתו בנזיפה [...] שנים עשר	

⁷⁰ גם בתוספתא חסר המידע שיש צורך במלקות הראויות להשתלש, אבל היא נסמכת על המשנה, או על מידע ידוע שנמסר גם במשנה.

⁷¹ ו חסר כאן.

⁷² כך פ מ ד גי גי. ת חסר.

⁷³ ו חסר כאן.

	<p>מזכין ואחד עשר מחייבין זכאי שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין יוסיפו הדיינין עד שיכריע אחד לזכות ושנים לחובה ר' יוסי אומר יחזרו וימנו כתחילה</p>	
<p>והתניא פעם ראשונה ושנייה בין יש ממש בדבריו בין אין ממש בדבריו מחזירין אותו מכאן ואילך אם יש בדבריו ממש מחזירין אותו ואם לאו אין מחזירין אותו</p>	<p>פעם ראשונה שנייה ושלישית בין שיש ממש בדבריו בין שאין ממש בדבריו שומעין לו⁷⁷ מיכן ואילך אם יש ממש בדבריו שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו</p>	<p>אמר ר' יוחנן כתחילה⁷⁴ בין יש ממש בדבריו בין לאו⁷⁵ שומעין לו מיכן והילך אם⁷⁶ יש ממש בדבריו שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו</p>
<p>אמ' רב פפא תרגומה מפעם שנייה ואילך</p>		<p>אמרי והוא שיש בדבריו האחרונים ממש</p>

התוספתא נוקטת "שומעין לו" ולא "מחזירין אותו", וכן הוא בירושלמי (שבו הדברים מובאים בשם ר' יוחנן). כך נשנה בתוספתא לעיל מיניה: "הוא שיאמר יש לי ללמד עלי זכות שומעין לו, חובה משתקין אותו". והוא גם סגנון המשנה (ה,ד) לגבי לימוד זכות בזמן הדיון. "שומעין לו" גם בירושלמי. נראה שנוסח הבבלי הוא שינוי בעקבות לשון המשנה.

ב.1.ב.2. סנהדרין ע"א = תוספתא בבא קמא ט,ז [235]

התוספתא אומרת "אלא אפילו מת מחמת מכה ראשונה פטור", ואילו בבבלי: "אלא זה שאמדוהו למיתה והיקל ממה שהיה ולאחר מכן הכביד ומת שהוא פטור", והוא בדומה למשנה (ט,א) "ועמדוהו למיתה היקל מימא שהיה לאחר מיכן היכביד ומת". לעומת זאת הירושלמי דומה יותר לתוספתא: "אלא אפילו מת בעמידה ראשונה פטור" (אך "בעמידה" שם דומה למשנה. ראה להלן ב.1.ב.3.ו).

ב.1.ב.2. סנהדרין פ"ב = תוספתא סנהדרין ז,א [241]

מקומות בתי הדין בבבלי הם בפתח הר הבית ובפתח העזרה, ואילו בתוספתא ובירושלמי הם בהר הבית ובחיל. הבבלי מתאים בדיוק לשיטת המשנה. החיל נמצא בבבלי בהמשך הברייתא (שלא הובא כאן), כמקום מושבה של הסנהדרין בשבתות ובימים טובים – לעומת "בית המדרש בהר הבית" בתוספתא ובירושלמי. וכנראה ביקשו המנסחים מחדש של הברייתא להשאיר מקום לחיל והעבירוהו לשם.

ב.1.ב.3. התאמה למשנה בבבלי ובירושלמי

במקרים שהן הבבלי הן הירושלמי מתאימים למשנה בניגוד לתוספתא, יש מקום גדול יותר לסברה שזהו גם נוסח קדום בברייתא שעמדה לפני התלמודים.

⁷⁴ כ' (גנזי ירושלמי עמ' 597 = עסיס, ירושלמי סנהדרין עמ' 68) לשעבר.

⁷⁵ בין יש... בין לאו - כ' בין שיש ממש בדבריו ובין שאין ממש בדבריו.

⁷⁶ על פי כ'. ל חסר.

⁷⁷ שומעין לו - ז חסר.

ב.1.ב.3.א בבא בתרא סה ע"ב, סז ע"ב = תוספתא בבא בתרא ג,א-ב [57, 60]

התוספתא מפצלת בין סוגי המכתשות והרחיים: "המוכר את הבית מכר את [...] המכתשת חקוקה, אבל לא מכר לא את [...] ולא את המכתשת הקבועה". וכן בהמשך: "המוכר את בית הבד מכר את [...] הרחיים התחתונה, אבל לא מכר לא את [...] ולא את הרחיים התחתונה".

הברייתות בבבלי מצמדות אותם: "מכר את המכתשת החקוקה אבל לא את הקבועה", "מכר את הרחיים התחתונה אבל לא העליונה". צימוד זה מתאים למשנה (אף שהדין בה הפוך): "מכר את המכתשת קבוע אבל לא את המטלטלת".

גם הירושלמי נוקט כבבבלי. "כיני⁷⁸ מתנית' מכר את המכתשת⁷⁹ החקוקה אבל לא הקבועה וכו"⁸⁰; "המוכר את בית הבד [...] ואת הרחיים התחתונה אבל לא את העליונה".

ב.1.ב.3.ב בבא בתרא צג ע"א-ע"ב = תוספתא בבא מציעא ט,טז [88]

משנה בבא בתרא ו,א	ירושלמי בבא בתרא ו,א (ירושלמי נזיקין עמ' 95)	תוספתא בבא מציעא ט,טז	בבלי בבא בתרא צג ע"א-ע"ב
(1) המוכר פרות לחבירו ולא צימחו	תני המוכר פירות ⁸¹ ולא צימחו	המוכר זרעוני גנה לחבירו זרעים שאין נאכלין זרען ולא צימחו חייב באחריותן זרעים הנאכלים זרען ולא צימחו אין חייב באחריותן	(1) דתניא המוכר פירות לחבירו ולא צמחו (2) זרעוני גנה שאין נאכלין חייב באחריותן (3) זרע פשתן אינו חייב באחר'
(3) אפילו זרע פשתן אינו חייב באחריותן (2) רבן שמעון בן גמליאל אומר זרעוני גנה שאינן נאכלין חייבין באחריותן	אפילו פשתן ⁸² אינו חייב באחריותן		

הברייתא בבבלי מקבילה לתוספתא בבא מציעא, אם כי במקרה זה המרחק גדול מאוד, וזאת בהתאם לנוסח המשנה: הרישא והסיפא (1, 3) זהים לרישא של המשנה⁸³, והאמצע (2) זהה לניסוח של רבן שמעון בן גמליאל במשנה. ואולי השפיע על כך גם החסורי מחסרא (בלשון דילמא) שעושה הגמרא למשנה בהמשך: "והכי קא תני המוכר פירות לחבירו ולא צמחו אפלו זרע פשתן אינו חייב באחריותן, הא זרעוני גנה שאין נאכלין חייב באחריותן, דברי רבן שמעון בן גמליאל, שרבן שמעון בן גמליאל אומר זרעוני גנה שאינן נאכלין חייב באחריותן".

⁷⁸ על פי ל. א מני.

⁷⁹ א נוסף: הקבועה.

⁸⁰ על "כיני מתניתא" במשמעות של ברייתא חולקת ראה מה שהעיר והפנה ליברמן, תוכ"פ שם עמ' 358.

⁸¹ ל נוסף: לחבירו.

⁸² ל זרע פשתן.

⁸³ רשב"ם הרגיש בקושי וכתב: "לי נראה דלא גרסינן כלל בהך ברייתא המוכר פירות לחבירו ולא צמחו ויש ברייתא דוגמתה בתוספתא דקתני המוכר לחבירו זרעוני גינה שאין נאכלין" וכו'.

המשך הירושלמי (שלא הובא כאן) הוא כהמשך התוספתא בבבא מציעא, אבל כאן מובא נוסח הזהה למשנה, או כניסוח ליברמן, תוכ"פ בבא מציעא עמ' 288, "היא פיסקא ממשנתנו".

ב.1.ב.1.ג. בבא בתרא קמא ע"א = תוספתא בבא בתרא ט,ה [118]

המשנה מחלקת בין הבבות "אם ילדה אשתי זכר יטול מנה", "ואם נקבה מאתים", "אם זכר מנה ואם נקבה מאתים". התוספתא מביאה את דברי האומר "המבשרני" במרוכז: "אם ילדה אשתי זכר יטול מאתים אם נקיבה יטול מנה". טקסט התוספתא פשוט ורציף, אבל התלמודים מחלקים את הברייתא לבבות בדומה למשנה.

ב.1.ב.1.ד. סנהדרין כא ע"א = תוספתא בבא מציעא י,י [173]

ירושלמי בבא מציעא ט,טו (ירושלמי נזיקין עמ' 76)	משנה בבא מציעא ט,יג	תוספתא בבא מציעא י,י	בבלי סנהדרין כא ע"א ⁸⁴
תני אלמנה בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה שנאמר לא תחבול בגד אלמנה אחת ענייה ואחד עשירה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר ענייה אין ממשכנין אותה כל עיקר עשירה ממשכן אותה ואינו מחזיר	אלמנה בין שהיא ענייה ובין שהיא עשירה אין ממשכנין אתה שנאמר לא תחבול בגד אלמנה אחת ענייה ואחת עשירה דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר ענייה אין רשיי למשכנה	אלמנה בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה אין רשיי למשכנה ⁸⁵ שנאמר לא תחבול בגד אלמנה אחת ענייה ואחת עשירה דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר ענייה אין רשיי למשכנה עשירה נוטל ואין מחזיר	דתנן ⁸⁶ אלמנה בין ענייה בין עשירה אין ממשכנין אותה שנאמר ולא תחבול בגד אלמנה אחת ענייה ואחת עשירה דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר אלמנה עשירה ממשכנין אותה ענייה אין ממשכנין אותה

ראש הברייתא מנוסח בשני התלמודים כבמשנה⁸⁷, וגם המשכה, שאינו במשנה, מנוסח באופן דומה.

ב.1.ב.1.ה. סנהדרין לח ע"א = תוספתא סנהדרין ח,ד [196]

ראה לעיל, ב.1.ב.2.ד. הירושלמי דומה יותר לתוספתא, אבל יש גם בו ביטוי הדומה למשנה: "ואין אחד מהן דומה לחברו".

⁸⁴ = בבא מציעא קטו ע"א (על פי ג [Oxford: Heb. d. 45/40-55]), וכעין זה בשאר העדים): "תנו רבנן אלמנה בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה דברי ר' יהודה, ר' שמעון אומר עשירה ממשכנין אותה ענייה אין ממשכנין אותה, ואתה חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכונותיה [...] למימרא מאי דר' יהודה לא דריש טעמי דקרא ור' שמ' דריש טעמיה דקרא הא איפכה שמעינן להו דתנן ולא ירבה לו נשים אלא שמונה עשרה ר' יהודה אוי מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות את לבו ר' שמע' אוי אפילו אחת והיא מסירה את לבו לא ישאנה אלמא ר' יהודה דריש טעמיה דקרא ור' שמע' לא דריש טעמי דקרא". במיקום שסומן "[...]" נמצא בכתבי היד, מלבד ג והדפוס, המשפט: "מאי קאמי הכי קאמי שאם אתה ממשכנה אתה חייב להחזיר לה ומתוך שאתה חייב להחזיר לה אתה משיאה שם רע בשכונותיה" (מצוטט לפי ה).

⁸⁵ ו ד למשכן. וכן להלן.
⁸⁶ כך ת ד. והוא מונח היכול לציין ברייתא, ראה מה שציין סבתו על אתר.
⁸⁷ והיא אף מובאת בבבלי (בנוסח ת ד) במונח "דתנן".

ב.1.3.1.3.1. סנהדרין ע"א = תוספתא בבא קמא ט, ז [235]

ראה לעיל, ב.1.3.1.3.1. הן הבבלי הן הירושלמי משתמשים בביטוי "עמידה" (=אמידה, המופיע במשנה) ולא "מכה" שבתוספתא ושבמכילתא דרשב"י. אם כי הבבלי דומה למשנה גם מבחינות אחרות והירושלמי לא.

ב.1.3.1.4. התאמה למשנה בירושלמי בניגוד לבבלי

ראה גם לעיל, ב.1.3.1.3.1. ב. [88], שם הירושלמי פותח את הברייתא בנוסח הזהה למשנה (או "פיסקא מן המשנה" כדברי ליברמן).

ב.1.3.1.4. בבא בתרא ס"ב – ס"א = תוספתא בבא בתרא ג, ג [61]

בתוספתא מי שמכר את המרחץ "לא מכר לא את הבריכות המסתפקין מהם בין בימות החמה ובין בימות הגשמים". "הבריכות" גם בבבלי. ובירושלמי: "המגורות של מים", וכך בדיוק במשנה, ואולי הוגה על פיה.

ב.1.3.1.4. בבא בתרא ס"ב = תוספתא בבא בתרא ג, ה [62]

התוספתא והבבלי מביאים את האמירה שסנטר מכור בשם ר' יהודה (וכך עולה במפורש מסוגיית הבבלי), ואילו בירושלמי הדברים באים בשם רבן גמליאל, כבמשנה.

ב.1.3.1.4. סנהדרין פ"ב = תוספתא סנהדרין ז, א [241]

התוספתא אומרת "אילו ואילו באין לבית דין הגדול שבלשכת הגזית", והירושלמי מרחיב: "אילו ואילו מתכנסין לבית דין הגדול שבלשכת הגזית שמשם תורה יוצאה ורווחת לכל ישראל שני מן המקום ההוא אשר יבחר יי"י וגו'". והוא על פי המשנה, האומרת מילים אלה בדיוק. אך זו כפילות, משום שהדבר מופיע גם בהמשך, שם וגם במקבילה בתוספתא ("משם הלכה יוצאת לישראל"), במקום מתאים בהרבה, ואילו כאן אנחנו באמצע עניין. וכן בבבלי מילים אלה חסרות.⁸⁸

ב.1.3.1.4. הסבה למשנה

ב.1.3.1.4.1. בבא בתרא י"א, כ"א, פ"ג ע"א = תוספתא בבא בתרא א, יד [21]

התוספתא אומרת: "אחד גפנים ואחד כל האילן מרחיק ארבע אמות ונוטע כדי שיהא בקר עובר בכליו". הברייתא בבלי מוסבת אל המשנה ("אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות") ואומרת: "ותני עלה ארבע אמות שאמרו כדי עבודת הכרם" (או בדף יח, הצמוד למשנה): "תנא ארבע אמות שאמרו כדי עבודת הכרם".

⁸⁸ דוגמה זו שייכת לנושא התוספות בתלמוד, אך צירפתי אותה לכאן מדין "אידי דזוטר מירכס".

ב.1.ג.1.ב בבא בתרא יט ע"ב = תוספתא כלאים ד,יא [25]

משנה כלאים ז,א: "המבריק את הגפן בארץ אם אין עפר על גבה שלשה טפחים לא יביא זרע עליה".

ירושלמי כלאים ז,א (עמ' 166)	תוספתא כלאים ד,יא	בבלי בבא בתרא יט ע"ב
לא יביא זרע עליה	המבריק את הגפן בארץ אם אין על גביו עפר אלא כל שהו	והתנן המבריק גפן אחד בארץ אם אין על גביו עפר שלשה טפחים הרי זה לא יביא זרע לשם ותני עלה אבל זרע הוא את הצדדין אילך ואילך
הא מן הצד מותר	מותר לזרוע מיכן ומיכן ואסור לזרוע על גביו	

הבבלי מוסב אל המשנה. הירושלמי מביא את הדברים כמוסבים אל המשנה, אך כסתם התלמוד ודיוק מן המשנה ולא כברייתא.

ב.1.ג.1.ג בבא בתרא כב ע"ב, ב ע"ב = תוספתא בבא בתרא א,ה [33]

משנה בבא בתרא ב,ד: "מי שהיה כותלו סמוך לכותל חברו לא יסמוך לו כותל אחר אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות. ובחלונות מלמעלן ומלמטן ומכנגדן ארבע אמות".

ירושלמי בבא בתרא ב,ג (ירושלמי נזיקין עמ' 82)	תוספתא בבא בתרא א,ה	בבלי בבא בתרא כב ע"ב ⁸⁹
אמר ר' יוסה בר' בון מתני' אמרה כן ובחלונות בין מלמעלן בין מלמטן בין מכנגדן ארבע אמות מלמעלן ארבע אמות שלא יהא עומד ורואה מלמטן ארבע אמות שלא יהא עומד ורואה מלמטן ארבע אמות שלא יהא עומד ורואה מכנגדן ארבע אמות שלא יאפיל מן הצדדין	מרחיקין את הכותל מן החלונות ארבע אמות למעלה מן הצדדין כדי שלא יהא רואה מלמטה כדי שלא יציץ מכנגדן כדי שלא יאפילו	תנן החלונות מלמעלן ומלמטן ומכנגדן ארבע אמות ותני עלה מלמעלן שלא יציץ ויראה מלמטן שלא יעמוד ויראה ומכנגדן שלא יאפיל

התוספתא עומדת בפני עצמה ואילו הברייתא – גם בתלמוד הירושלמי – נסמכת אל המשנה.

ב.1.ג.1.ד בבא בתרא נג ע"ב = תוספתא קידושין א,ה [52]

הבבלי פותח ב"כיצד בחזקה", והוא מתייחס למשנת קידושין "עבד כנעני נקנה בכסף ובשטר ובחזקה". לעומת זאת התוספתא והירושלמי נוקטים "אי זו היא חזקת עבדים", והוא בהמשך ל"אי זהו חזקת קרקעות" לפני כן בתוספתא.

⁸⁹ = ב ע"ב: "תא שמע החלונות מלמעלן ומלמטן ומכנגדן ארבע אמות ותני עלה מלמעלן שלא יציץ ויראה ומלמטן שלא יעמוד ויראה ומכנגדן שלא יאפיל".

ב.1.ג.1.ה בבא בתרא ע"ב = תוספתא בבא בתרא ג,ז [64]

משנה בבא בתרא ד, ט: "המקדיש את השדה הקדיש את כולם. ר' שמעון אומר המקדיש שדה לא היקדיש אלא את החרוב המורכב ואת סדן שיקמה".

תוספתא בבא בתרא ג,ז (נוסח א) ⁹⁰	בבלי בבא בתרא ע"ב
ר' שמעון אומר אף ⁹¹ המקדיש את השדה לא הקדיש אלא חרוב המורכב וסדן השקמה מפני שהן יונקין משדה הקדש	תנן ר' שמעון אומר לא הקדיש אלא חרוב המורכב וסדן השקמה ותני עלה א"ר שמעון מה טעם הואיל ויונקין ⁹² משדה הקדש

גם כאן, התוספתא עומדת בפני עצמה, והברייתא בתלמוד מוסבת אל המשנה.

ב.1.ג.1.ו בבא בתרא קסו ע"ב = תוספתא בבא בתרא יא,ד [139]

ראה ב.1.ב.2.א. ההסבה אינה מפורשת, אבל בהשמטת שתי מילים מן הברייתא שבתוספתא ובירושלמי, הברייתא בבבלי נקראת כמוסבת אל המשנה.

ב.1.ג.1.ז סנהדרין י ע"ב = תוספתא סנהדרין ב,א [157]

משנה סנהדרין א, ב: "עיבור השנה בשלשה דברי ר' מאיר, רבן שמעון בן גמליאל אומר בשלושה מתחילים ובחמשה נושאים ונותנים וגומרים בשבעה".

תוספתא סנהדרין ב,א	בבלי סנהדרין י ע"ב
וחכמים אומרים עיבור שנה בשלשה מתחילין בחמשה ונושאים ונותנים וגומרים בשבעה כיצד	תניא כאיזה צד אמר רבן שמעון בן גמליאל בשלשה מתחילין ובחמשה נושאים ונותנים וגומרים בשבעה [...]]

הברייתא בבבלי מוסבת אל המשנה ומתייחסת לדבריה, ואילו התוספתא עצמאית.

ב.1.ג.1.ח סנהדרין פא ע"א = תוספתא סנהדרין יב,ה [237]

משנה סנהדרין ט, ד: "מי שניתחייב בשתי מיתות בית דין ידון בחמורה, עבר עבירה שיש בה שתי מיתות ידון בחמורה, ר' יוסה אומר ידון בזיקא ראשונה שבאת עליו".

ירושלמי סנהדרין ט, ט (עמ' 1313)	תוספתא סנהדרין יב,ה	בבלי סנהדרין פא ע"א ⁹³
תמן תנינן תני ר' יוסי אומר ידון בזיקה הראשונה שבאת עליו כיצד חמותו ונעשית אשת איש הרי זו בשריפה	וכן היה ר' יוסי אומר נדון בזיקה ⁹⁴ הראשונה שבאת אליו כיצד הבא על חמותו והיא אשת איש היתה חמותו ואחר כך נעשית אשת איש נדון בשריפה	תניא כאיזה צד א"ר יוסי נידון בזיקה הראשונה שבאת לידו חמותו ונעשית אשת איש ⁹⁵ נידון בחמותו

⁹⁰ וחסר כאן.

⁹¹ כך ד. א.ס.

⁹² ה וקא ינקי.

⁹³ =יבמות לב ע"א (נוסח T-S F 1(2).122: "וסבר ר' יוסי איסור חל על איסור והתניא עבר עבירה שיש בה שתי מיתות נידון בחמורה ר' יוסי או' נידון בזיקא ראשונה הבא אליו ותניא כאיזה צד אמ' ר' יוסי נידון בזיקא הראשונה הבאה אליו חמותו ונעשית אשת איש נידון בחמותו אשת איש ונעשית חמותו נידון באשת איש אמ' ר' אבהו מודה ר' יוסי באיסור מוסיף", כריתות יד ע"ב (כמו יבמות).

⁹⁴ ו בדקה.

⁹⁵ ת אין.

אשת איש ואחר כך נעשית חמותו בחניקה	אשת איש ואחר כך נעשית חמותו נידון בחנק	אשת איש ונעשית חמותו נידון באשת איש
---------------------------------------	---	--

הברייתא בבבלי ("כאיזה צד א"ר יוסי") מתייחסת אל המשנה. התוספתא נשנית באופן עצמאי, כלומר כוללת בתוכה את הטקסט המופיע במשנה. את הירושלמי אפשר לקרוא כציטוט מלא מהתוספתא, אך אפשר לקרוא אותו כציטוט המשנה, וציטוט הברייתא שעליה – השווה לעיל, ב.1.ג.1.ג. [33], לצורת הבאה דומה של הירושלמי, ושם בשונה מן התוספתא.

ב.1.ד. דיון

תוספות של אברים בהתאמה למשנה לעומת התוספתא נמצאות בבבלי, אך ברוב המקרים אין הן בכל עדי הנוסח; ויש שהתוספת נמצאת בכל עדי הנוסח הישירים ששרדו, אך בעדי נוסח עקיפים מתועד הנוסח בלא התוספת. מכאן שגם במקרים האחרים אפשר שמדובר בתופעה טקסטואלית מאוחרת. בנוסף, לפחות במסכתות שנבדקו אין זו תופעה שכיחה: שלושה מופעים בכל עדי הנוסח, ועוד ארבעה בחלקם.

במקרה אחד (109), התוספת בבבלי עולה לא רק מנוסח הסוגיה אלא כנראה גם מדברי אביי. במקרה זה הנוסח בירושלמי מתאים לתוספתא.

נוסח **מתאים** לנוסח המשנה, בשונה מן התוספתא, שכיח הרבה יותר בבבלי, ובדרך כלל בלא שינויים משמעותיים בין עדי הנוסח. כאשר השתמרה לנו מקבילה בירושלמי, ברוב מהמקרים (8) אנו מוצאים את הירושלמי מסכים עם התוספתא, אך לעיתים אנו מוצאים הסכמה, לפעמים חלקית, בין הבבלי והירושלמי בהתאמה למשנה.

נבחן בפרוטרוט את ההסכמות בין הבבלי לירושלמי: שתיים מהן (196, 235) חלקיות מאוד. בשתיים (88, 173) הירושלמי מחליף את ראש הברייתא בציטוט שלם מן המשנה, ובעוד שתיים שהן שלוש (57, 60, 118) הדמיון בין התלמודים, זה לזה ולמשנה, משמעותי יותר.

מקרים של התאמה בין הירושלמי למשנה בניגוד לתוספתא ולבבלי נדירים בהרבה – מצאתי שני מקרים כאלה בלבד: מקרה אחד (241) הוא תוספת על פי המשנה, ואפשר שהוא נובע משיבוש מאוחר בעד הנוסח שלפנינו. במקרה השני (62) הירושלמי מביא שם חכם המופיע במשנה, בניגוד לתוספתא ולבבלי, ולכך יכולים להיות כמה הסברים: תיקון על פי המשנה בעד הנוסח של הירושלמי, תיקון על פי המשנה של מסרנים קדומים בברייתא, או מסורת של ברייתא הזוהה למשנה וחולקת על התוספתא.

שכיחותה של התופעה, והיותה בדרך כלל בכל עדי הנוסח, משבצת אותה לכל המאוחר בשלב עריכת התלמוד. בדרך כלל אין ראיה לשלב קדום יותר, אמוראי, המעיד על נוסח ברייתות דומה למשנה. השוואה לירושלמי מלמדת שהתופעה בבבלי יותר, הגם שיש לה גם עדויות בירושלמי.⁹⁶

הסבר פשוט לתופעה יכרוך אותה עם התופעה שאעסוק בה בפרק הבא, השפעת הסוגיה. עורכי הבבלי ומסרניו החליקו ניסוחים כך שהברייתא תתאים בניסוחה לניסוחים אחרים בסוגיה. בהיות המשנה חלק מן הסוגיה, השפעת המשנה היא בעצם סעיף אחד מתוך אותה קטגוריה.

⁹⁶ את השוואה לירושלמי יש לקחת בעירבון מוגבל, כי מטבע עיסוקה של עבודה זו בבבלי, לא בדקתי את הברייתות בירושלמי שאין להן מקבילות בבבלי, בדיקה שהייתה יכולה לשפוך אור יותר על שאלת ההבדל בין התלמודים בהתאמת הברייתות למשנה.

הסבר אחר נובע מדרכו של הבבלי לשנות את הברייתות בצמוד למשנה, כמוסבות אליה, בעוד התוספתא נשנית פעמים רבות באופן עצמאי. דבר זה יכול לגרום לשניית הרישא של הברייתא כנוסח המשנה ולא כנוסח התוספתא, וכן להתאמה של ההמשך באופן דומה. תופעה זו מתועדת, אמנם במידה פחותה, גם בירושלמי.

במקרים רבים ניתן להצביע על משניותו של הנוסח בבבלי: כשהירושלמי מסכים עם התוספתא, רגליים לדבר שנוסח הבבלי מאוחר; ולפעמים גם שיקולים פנימיים יכולים להצביע על איחורו של נוסח הבבלי ביחס לתוספתא (155, 202, 241). במקרים אחרים אפשר שנוסח הבבלי משקף נוסח קדום המקביל לתוספתא, וזאת בפרט כאשר יש הסכמות בין הבבלי לירושלמי. במקרים אלה אפשר שאותן דוגמאות יכולות להצטרף לדוגמאות אחרות המצביעות על מסורות קדומות שנשתמרו בבבלי, שבהן אעסוק בפרק ג.

האם ניתן להציע הסבר חלופי, שלפיו הדמיון למשנה דווקא מעיד על מקוריות נוסח הברייתא בתלמוד? בכמה מהברייתות שנדונו (כגון 126, 196, 236) אינני יכול לשלול את האפשרות הזאת. בברייתות אחרות (כגון 5, 145, 202 ועוד), נראה שההגהה על פי המשנה ברורה. זאת בפרט בברייתות שבהן יש תוספת בחלק מעדי הנוסח בלבד (סעיף ב.1.א.2), מה שיכול ללמד גם על מקרים אחרים, שהרי אותו תהליך של שינוי על פי המשנה הקיים בחלק מעדי הנוסח יכול היה לחול בשלבים קדומים יותר המשותפים לכל עדי הנוסח שלפנינו. גם בברייתות שבהן אנו מוצאים התאמה למשנה בבבלי ולא בירושלמי (סעיף ב.1.ב.2) מטות לכיוון של שינוי בבבלי.

במבט כולל יותר, אילו דמיון למשנה היה מעיד על מקוריות של הברייתא, הייתי מצפה למצוא את התופעה הזאת באופן נרחב יותר בירושלמי ממה שמצאתי.⁹⁷ כך שנראה שבאותם מקרים של הסכמה בין התלמודים אכן הדבר יכול ללמד על מקוריות הנוסח, וממילא מתוך היקש ניתן ללמוד שגם במקומות אחרים תופעה זו יכולה להיות קיימת. אך כמכלול, גם לאור דרכו של הבבלי בניסוח בהתאם לסוגיה, האפשרות של ניסוח מאוחר על פי המשנה נראית מתאימה יותר ברוב המקרים.

להיפותיזה השלישית שהעליתי בפתח הדברים, של בית מדרש "משנאי" שבו נשנו הברייתות שבבבלי, לא מצאתי ראיות טובות. אפשרות זו שוב תצריך את קיומה של התופעה גם בירושלמי או במקורות אחרים בקנה מידה משמעותי, מה שאינו מתאים לממצא שנבדק. להלן בסעיף 0 אעסוק בשתי ברייתות שחשבתי למצוא בהן בסיס לאפשרות זו של זיקה מיוחדת בין הברייתות בתלמוד הבבלי למשנה. אבל הממצא מועט מדי, ויש אפשרויות אחרות להסבר, כך שנראה שאין בסיס מוצק להיפותיזה זו.

2.ב השפעת הסוגיה

פעמים רבות נוסח הברייתא מתאים בדיוק לסוגיה. במקרים האלה סביר שמדובר בשינוי מאוחר, כחלק מעיצוב הסוגיה, או אף בשלב המסירה שלה. לאפשרות שהכיוון הוא הפוך והאמוראים (או מנסחי דבריהם) ניסחו את מימרותיהם בעקבות נוסח הברייתות שלהם, ראה דיון בסוף תת-פרק זה, סעיף ב.2.ג.

⁹⁷ אלא אם נטען שהירושלמי עבר הגהה שיטתית על פי התוספתא שלפנינו.

ב.2.א.1 בבא בתרא ו ע"ב = תוספתא בבא מציעא יא,ד [2]

תוספתא בבא מציעא יא,ד	בבלי בבא בתרא ו ע"ב
	אתמר שתי חצרות זו למעלה מזו אמר רב הונא תחתון בונה כנגדו ועולה ועליון בונה כנגדו ועולה ורב חסדא אמר עליון מסייע מלמטה ובונה
היתה חורבתו בצד גינתו של חברו [...] היתה למעלה מחצירו של חברו לא יאמר לו הריני מייסד עמך מכנגד חצירי ולמעלה אלא מייסד עמו מלמטה ועולה היתה למעלה מגגו של חברו אין זקוק לו	תניא כותיה דרב חסדא שתי חצרות זו למעלה מזו לא יאמר העליון הרי אני בונה מכנגדו ועולה אלא מסייע מלמטה ובונה היתה חצר חברו ⁹⁸ למעלה מגגו של חברו אינו זקוק לו

לשון הברייתא ("שתי חצרות זו למעלה מזו") זהה בדיוק ללשון ה"אתמר" שלפניה, ונראה שעוצבה בעקבותיה, בהשראת המילים "תניא כותיה". הסיפא ("היתה [...] למעלה מגגו של חברו") נשאר בסגנון התוספתא. הברייתא יכולה להיות כוותיה דרב חסדא גם בלשונה של התוספתא, וגם לפי פשט התוספתא, שמדובר בחורבה מעל חצר. ראה ב.7.ד.1.

ב.2.א.2 בבא בתרא יא ע"ב = תוספתא בבא מציעא יא,ט [16]

תוספתא בבא מציעא יא,ט	בבלי בבא בתרא יא ע"א-ע"ב
	בעא מיניה ר' חגא ⁹⁹ מר' אמי אחד מבני מבוי שבקש להחזיר פתחו למבוי אחר בני מבוי מעכבין עליו או אין מעכב עליו [...] אמר רב הונא אחד מבני מבוי שבקש לסתום כנגד פתחו בני מבוי מעכבין עליו מפני שמרבה עליהן את הדרך
חמש חצרות הפתוחות למבוי ¹⁰⁰ כולן משמשות עם החיצונה [...] רצו בני הפנימית לפתוח להן פתח ממקום אחר יכולין לעכב על ידן ¹⁰¹ היה סתום ונמלך לפותחו מעכב על ידן ¹⁰²	מיתבי חמש חצרות פתוחות למבוי כולן משתמשות עם החיצונה [...] תנאי היא דתניא אחד מבני מבוי שבקש להחזיר פתחו למבוי אחר בני מבוי מעכבין עליו היה סתום ובקש לפתחו אין בני מבוי מעכבין עליו

נוסח הברייתא בבבלי ("אחד מבני מבוי" וכו') מתאים למימרות האמוראים לעיל מיניה.

⁹⁸ כך גם אס. ד מ פ ר ו חצירו.

⁹⁹ כך ה בלבד. בשאר עדי הנוסח (בכלל זה כתב יד פריס Heb. 1313): רב הונא. ובהמשך ברוב עדי הנוסח "מר' אמי" אך ו "מרב אמיי", ואס "מרב אמות(!)". ר' חגא היה בן דורו של רב הונא (ראה בבלי מועד קטן כה ע"א), כך ששתי הגרסאות אפשריות. ולהלן יש מימרה של רב הונא בעניין.

¹⁰⁰ על פי א. ו ד למבוי אחר (ד אחד) ונתקלקלו. והיא אשגרה מן ההמשך (תוכ"פ, חסדי דוד).

¹⁰¹ א ידו.

¹⁰² א יכולין לעכב על ידו ד מעכב על ידו.

ב.2.א.3 בבא בתרא כה ע"א = תוספתא בבא בתרא א,ח [36]

משנה בבא בתרא ב,ט: "מרחיקים את הנבלות ואת הקברות ואת הבורסקי מן העיר חמשים אמה, ואין עושין בורסקי אלא למזרח העיר. ר' עקיבה אומר לכל רוח הוא עושה חוץ מן מערבה ומרחיק חמשים אמה"¹⁰³.

תוספתא בבא בתרא א,ח	בבלי בבא בתרא כה ע"א
	איבעיא להו ר' עקיבה היכי קאמי לכל רוח הוא עושה וסומך חוץ ממערבה דמרחיק חמשים אמה או דילי לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמה חוץ מן מערבה שאינו עושה כל עיקר
ר' עקיבא אומר לכל רוח הוא עושה ומרחיק ¹⁰⁴ חמשים אמה חוץ ממערבה מפני שהיא תדירה ¹⁰⁵	תא שמע ר' עקיבה אוי לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמה חוץ מן מערבה שאינו עושה כל עיקר מפני שהיא תדירה

בבבלי נוסף בברייתא "שאינו עושה כל עיקר", ולכאורה משם הראיה, והוא הנוסח שעמד בפני הבבלי, בשונה מן התוספתא. אך נראה שאת הראיה אפשר להביא גם מנוסח התוספתא שלפנינו.

לפי תנא קמא, אפשר לעשות בורסקי רק במזרח, ורק במרחק חמשים אמה. הגמרא שואלת האם לפי רבי עקיבה אפשר לעשות בכל רוח במרחק אפס חוץ מן המערב שבו יהיה חמישים, או שבכל רוח אפשר במרחק חמשים חוץ מן המערב שבו אי אפשר בכלל. ההתלבטות נובעת מכך שהמילים "ומרחיק חמשים אמה" במשנה באו בסוף. הסדר בתוספתא הפוך, וכך פותר את שאלת הגמרא.

מהלך זה לא הובן במלואו בידי דורות מאוחרים, או שרצו להדגיש את הראיה, והם הוסיפו את "שאינו עושה כל עיקר", שנאמר לעיל מיניה בגמרא.¹⁰⁶

ב.2.א.4 בבא בתרא מה ע"ב = תוספתא בבא בתרא ב,ה [46]

התוספתא עוסקת במי שראה כליו אצל כובס ועבדו אצל אומן, והכובס או האומן אומרים "אתה אמרת לי למוכרם". וכעין זה גורס הירושלמי: "אתה אמרת לי למוכרו ליי", ואילו הבבלי גורס "בפני אמרת לו למוכרו". דברים אלה מתאימים לפרשנות של רבא בהמשך הסוגיה: "סופא ביוצא מתחת יד אחר וקאמר ליה אחר **בפני** אמרת לו למוכרו **בפני** אמרת לו ליתנו במתנה", שכנראה הוכנסה ללשון הברייתא.

¹⁰³ ומרחיק חמשים אמה – כך בכל עדי הנוסח של סדר משנה. בבבלי: ג (קמברידג', מסצ'וסטס, אוניברסיטת הרווארד MS Heb. 29) חסר. (בדפוסים מאוחרים נוסף). **אס** חסר ונוסף בגיליון.

¹⁰⁴ ו מרח' ד מרחיק.

¹⁰⁵ א תדירה.

¹⁰⁶ לפירוש אחר בגמרא, הנסמך על נוסח הדפוסים הראשונים של הגמרא החסר את "ומרחיק חמשים אמה", ראה אצל הלבני, מקורות ומסורות, עמ' מז-מח. אמנם לעדות הדפוסים הראשונים אפשר להוסיף כעת את נוסח קטע ג (ופנים **אס**), אבל שאר עדי הנוסח בבבלי, וכן כל עדי הנוסח של סדר משנה, גורסים את המילים "ומרחיק חמשים אמה". מכל מקום לשיטתו בוודאי עיקר הראיה היא מן הנוסח הנמצא לפנינו בתוספתא, הכולל את הרחיקת חמשים האמה.

ב.2.א.5 בבא בתרא נב ע"ב = תוספתא בבא בתרא ט, ב [51]

בבלי בבא בתרא נב ע"א–ע"ב	תוספתא בבא בתרא ט, ב ¹⁰⁷
<p>איתמר אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו ואמר שלי הן שנפלו לי מבית אבי אימא רב אמר עליו להביא ראיה ושמואל אמר על האחין להביא ראיה [...] <נב ע"ב> ראיה במאי רבה אמר בעדים ורב ששת אמר בקיום השטר אמר ליה רבא לרב נחמן הא רב והא שמואל והא רבה והא רב ששת מר כמאן סבירא ליה אמ' ליה אנא מתניתא ידענא דתניא</p>	
<p>אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו ואמר שלי הן שנפלו לי מבית אבי אימא עליו להביא ראיה וכך האשה שהיתה נושאת ונותנת בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמה ואמרה שלי הן שנפלו לי מבית אבי אבא או מבית אבי¹¹³ אימא עליה להביא ראיה</p>	<p>הבן הנושא ונותן בשל אביו אף על פי שהשטרות והאונות¹⁰⁸ יוצאין על שמו הרי הן של אביו ואם אמר מה שירשתי¹⁰⁹ מבית אבי אימא¹¹⁰ הן יעשה מפורש כפירוש האשה שנשאה ונתנה בשל בעלה אף על פי ששטרות ואונות יוצאין על שמה הרי הן של בעלה ואם אמרה מה שירשתי משל בית אבי אבא הן¹¹¹ או משל בית אבי אימא הן יעשה מפורש כפירוש¹¹²</p>

הברייתא בתלמוד שונה מן התוספתא בעיקר בניסוח הצגת המקרה ("אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית [האישה... בתוך הבית] והיו" מול "הבן הנושא ונותן בשל אביו [האישה... בשל בעלה] אף על פי ש"), בניסוח הדין המרכזי ("עליו להביא ראיה" מול "יעשה מפורש כפירוש/כפירושה") ובחסרון הדין הראשון הנמצא בתוספתא "הרי הן של אביו/בעלה". בכל אלה נראה שמה שהשפיע כאן הוא ניסוח המחלוקת האמוראית שהייתה בלשון זה. המחלוקת התמקדה דווקא במקרה שהוא אמר "שלי הן", ועל כן הושמט מן הברייתא הדין

¹⁰⁷ ראה גם תוספתא בבא קמא יא, ב: "הבן שנושא ונותן משל אביו וכן העבד שנושא ונותן משל רבו הרי הן של אב הרי הן של רב ואם אמרו בשעת מיתה ינתנו לפלוני שהן שלו יעשה מפורש כפירוש".

¹⁰⁸ ו ואונות ד ואונאות.

¹⁰⁹ ו ד נוסף משל בית אבי אבא הן או. (ליברמן: כל זה מיותר והוא באשגרה מן הסיפא)

¹¹⁰ ו אמה (ד חסר "מבין אבי אימא הן"), וכן להלן גם ד.

¹¹¹ ו חסר.

¹¹² ו כפירוש ד בפירוש.

¹¹³ אבא או מבית אבי – כך ה"ד פ א פ"ג (סנקט פטרבורג Yevr. II A 478). ה מ ו פ חסר.

הראשון והובא רק הדין הרלוונטי לעניין. הברייתא נוסחה כולה כלשון ה"איתמר", וסביר שלא כך ציטט רב נחמן, אלא רק דורות מאוחרים האחידו את המקורות.

ב.2.א.6 בבא בתרא סג ע"א = תוספתא בבא בתרא ו,יז [55]

תוספתא בבא בתרא ו,יז	בבלי בבא בתרא סג ע"א
סמכוס אומר המוכר חלק לחבירו בבאר אין פחות מרובע בחבית ¹¹⁴ אין פחות משמונה בקדירה אין פחות משנים עשר בטופיח אין פחות מששה עשר	פשיטא אמר יחלוק פלוני בנכסאי פלגא תנו חלק לפלוני בנכסאי מהו אמר רביא בר קיסי תא שמע דתניא האומר תנו חלק לפלוני בבור סמכוס אומר אין פחות מרביע לחבית אין פחות משמונה לקדירה אין פחות משנים עשר לטפיח אין פחות מששה עשר

דברי סומכוס בתוספתא הן "המוכר חלק לחבירו" ואילו בבבלי "האומר תנו חלק לפלוני". ונראה שהדבר נוסח על פי האיבעיא בגמרא, ובאמת רביא בר קיסי לא הביא ראיה מברייתא האומרת בדיוק מה שאמרה האיבעיא, אלא הקיש ממכירה לנתינה, והברייתא נוסחה מחדש בהמשך בעקבות אותו היקש (וראה בחידושי הרמב"ן על אתר).

ב.2.א.7 בבא בתרא פג ע"א = תוספתא בבא בתרא ד,ט-יא [74]

תוספתא בבא בתרא ד,ט-יא	בבלי בבא בתרא פג ע"א – פג ע"א
וכמה יהו קרובין זה לזה כדי שיהא בקר עובר בכליו וכמה יהו רחוקין זה מזה ממטע עשרה לבית סאה	וכמה יהא ביניהן רב יוסף אמ' רב יהודה אמ' שמואל מארבע ועד שמונה רבא אמ' רב נחמן משמנה ועד שש עשרה [...] <פג ע"א> אמר רבא הילכתא מארבע אמות ועד שש עשרה תניא כותיה דרבא
וכמה יהו קרובין זה לזה כדי שיהא בקר עובר בכליו וכמה יהו רחוקין זה מזה ממטע עשרה לבית סאה	וכמה יהו מקורבין ארבע אמות וכמה יהו מרוחקין שש עשרה על שש עשרה הרי זה קנה את הקרקע ואת האילנות שביניהן לפיכך יבש האילן או נקצץ יש לו קרקע פחות מיכן או יתר על כן או שקנאן זה אחר זה או שקנאן שלשתן כאחד לא קנה לא את הקרקע ולא את האילן שביניהן לפי כן יבש האילן או נקצץ אין לו קרקע

בבבלי "ארבע אמות" ובתוספתא "כדי שיהא בקר עובר בכליו". והוא אותו שיעור, ראה ו.3 [21]. וכן יש לפרש על מטע עשרה לבית סאה, כדברי רמב"ן במלחמות ור"ש סירליאו שביעית א,ב, שהביא ליברמן בתוכ"פ. לכן נראה שה"תניא כוותיה" רק ניסח מחדש את הברייתא כדי שהדברים יתאימו מילולית לדברי רבא.

¹¹⁴ בחמת א לחבית (וכן להלן: לקדירה, לטפיח).

ההמשך, "הרי זה קנה" וכו' "לפיכך יבש" וכו' נמצא לעיל מיניה בתוספתא בניסוח שונה מעט. גם כאן נראה שהבבלי שינה את הסדר כדי להתאים לשיטת "תניא נמי הכי", והוסיף "לפיכך" לשתי הבבות.

על ברייתא זו אומר רמב"ן במלחמות, וכן בחידושים לעיל ע"ב (כמעט באותו לשון):
 "ומסתברא דהך ברייתא דאייתו בגמרא תניא כוותיה דרבא היא השנויה בתוספתא אלא שהוסיפו בה פירוש בגמרא וכן דרכן אף במשניות שבסדר טהרות וזרעים ובתוספתות בכל מקום".

ב.א.2.8 בבא בתרא פח ע"א = תוספתא דמאי ד,א [78]

תוספתא דמאי ד,א	בבלי בבא בתרא פח ע"א
(1) הלוקח ירק מן השוק (2) הרי זה בורר כל היום כולו ואינו חושש (3) משגמר בלבו אסור (4) להחזיר אין יכול מפני שצריך לעשר (5) ולעשר אין יכול מפני שמחוסר מניין ¹¹⁵ (6) וליטול אחד > ולהניח אחד ¹¹⁶ אין יכול שמא יבוא אחר ויטול ונמצא מעשר מן המתוקן על שאינו מתוקן	(1) תנו רבנן הלוקח ירק מן השוק (2) ברר והניח ברר והניח ¹¹⁷ כל היום כולו לא קנה ואינו חייב במעשר ¹¹⁸ (3) גמר בלבו לקנותו קנה וחייב במעשר (4) להחזירו אי אפשר שכבר נתחייב במעשר (5) ולעשרו אי אפשר מפני שמפחיתו בדמים ¹¹⁹ (6) כיצד הוא עושה מעשרו ונותן דמי מעשר
	אמר מר גמר בלבו לקנותו קנה וחייב במעשר אטו משום דגמר בלבו לקנותו קנה וחייב במעשר אמר רב הושעיא הכא בירא שמים עסיקינן כגון רב ספרא דמקיים בנפשיה ודובר אמת בלבבו

בשורה 3 נאמר בבבלי "קנה וחייב במעשר", לעומת "אסור" בתוספתא, ואפשר שהסוגיה השפיעה, שהרי נאמר בהמשך "אטו משום דגמר בלבו לקנותו קנה וחייב במעשר". ומכאן אפשר שגם נובע השינוי בסוף שורה 2, "לא קנה ואינו חייב במעשר". גם השינוי בעדי הנוסח בשורה זו, שבחלקם הגרסה היא "ואינו מעשר" ובחלקם "ופטור מן המעשר" יכול לרמז על שינוי ניסוח מאוחר בעקבות הסוגיה. גם הניסוח בשורה 4, "שכבר נתחייב במעשר", יכול לנבוע מאותה השפעה.

¹¹⁵ א חסר.

¹¹⁶ על פי א ד.

¹¹⁷ כך ה (וכן יד רמה). מ פר ו א ס ד ג (T-S F 2(1).151) נוסף: אפילו (וכן במשנה תורה, מעשר ה,א).

¹¹⁸ ואינו חייב במעשר – כך גם מ פר. ו ג ז ואינו מעשר. א ס ופטור מן המעשר.

¹¹⁹ להחזירו... ולעשרו... – כך לפי ג' מ פר' ו א ס ד וראשונים. ב-ה הסדר: לעשרו... להחזירו...

ב.2.א.9 פט ע"ב – צ ע"א = תוספתא בבא בתרא ה,י [83]

תוספתא בבא בתרא ה,י	בבלי בבא בתרא פט ע"ב – צ ע"א
לא יעשה אדם מדה חסירה או מדה יתירה בתוך ביתו מפני שמרמא בה אחרים	אמר רב יהודה אמר רב לא יעשה אדם ¹²⁰ מדה חסרה ויתירה ¹²¹ בתוך ביתו ואפלו עביט של מימי רגלים [...]
תניא נמי הכי לא יעשה אדם ¹²² מדה חסרה ויתירה בתוך ביתו ואפלו עביט של מימי רגלים	

ספרי דברים רצד (עמ' 312): "ר' אליעזר אומר מנין שלא יעשה אדם מידה בית ארבעת קבין להיות מודד בה בתוך ביתו תלמוד לומר לא יהיה לך".

בבבלי נוסף "ואפילו עביט של מימי רגליים", כנראה בהשפעת מימרת רב יהודה אמר רב שברייתא זו הובאה כ"תניא נמי הכי" אליה. בתוספתא נאמר "מפני שמרמא בה אחרים", והסבר הזה חסר בבבלי. אפשר שהוא נשמט משום שהוא מקהה מעוקץ "אפילו עביט של מימי רגליים", שהרי בעביט אי אפשר לרמות אחרים. אך הסבר זה חסר גם בספרי דברים, ואפשר מאוד שהוא לא היה לפני הבבלי בכלל.

ב.2.א.10 בבא בתרא קז ע"ב = תוספתא בבא בתרא ז,ג [106]

הבבלי גורס "ואמר אביו על אחר בכור הוא", לעומת "אמר אינו בכור" בתוספתא. נראה שניסוח הבבלי מושפע מנוסח שאלת בני אקרא דאגמא לשמואל שהובאה לפני כן בבבלי: "ילמדנו רבינו היו מוחזקין בזה שהוא בכור ואמר אביו על אחר בכור הוא מהו".

ב.2.א.11 בבא בתרא קלח ע"א = תוספתא בבא בתרא ח,א [112]

הבבלי גורס "הכותב כל נכסיו לאחרים והיו בהן עבדים ואמר הלה אי איפשי בהן, אם היה רבן שני כהן הרי אלו אוכלין בתרומה", ואילו בתוספתא (וכעין זה לענייננו בירושלמי) "הכותב נכסיו לאחד והוא כהן". לעיל מיניה בבבלי "אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב כל נכסיו לאחר ואמר הלה אי איפשי בהן". אפשר שהבבלי התאים את הניסוח בבבלייתא לדברי רב יהודה אמר שמואל, וכך היה צורך להעביר את עובדת היות הבעלים כהן, להמשך.

ב.2.א.12 בבא בתרא קמז ע"א = תוספתא ערכין א,ט [129]

תוספתא ערכין א,ט	בבלי בבא בתרא קמז ע"א
עצרת פעמים שחל להיות בחמשה ובששה ובשבעה לא פחות ולא יתר ר' יהודה אומ' חל להיות בחמשה סימן רע לעולם בששה סימן בינוני בשבעה סימן יפה לעולם	תניא אבא שאול אומר יום טוב של עצרת ברור סימן יפה לכל השנה כולה

¹²⁰ כך גם אס. וכן תשובת רב האי, תשובות גאוניס חדשות עמ' 102 = אוצר הגאוניס החדש על אתר (תעט), הלכות גדולות (ח"ב עמ' 477) ויד רמה. מ פר ו ד אסור לאדם שישהא.

¹²¹ כך גם פר, וכן בהלכות ראו (מהדורת ברויאר עמ' 145). עדי נוסח אחרים, וגאוניס וראשוניס דלעיל: או יתירה. וכן להלן.

¹²² כך גם אס. מ ו ד לא ישאה אדם פר אסור לאדם שישהא.

	אבא שאול אומר כל זמן שיום טוב של עצרת ברור סימן יפה לעולם ¹²³
אמ' רב זביד יומא קמא דריש שתא אי חמים כולה שתא חמימא ואי קריר כולה שתא קרירא מאי נפקא מינה לתפלתו של כהן גדול	

בבבלי "סימן יפה לכל השנה כולה" לעומת "לעולם" בתוספתא. "סימן יפה לעולם" נמצא גם בירושלמי תענית א, ב ("כדי שיצאו המועדות בטל מפני שהטל סימן יפה לעולם"), ולכן אין לתלות זאת בהשפעת האמירה הקודמת בתוספתא, אלא שתיהן בנוסח מקורי ומהוות רצף ספרותי. ונראה שהגרסה הבבליית משנית, ואולי מבארת, שלא נחשוב שהכוונה היא לעולם ועד,¹²⁴ אבל בעיקר נראה שהשפיעה מימרתו של רב זביד הבאה אחריה, העוסק בסימן לכל השנה.

ב.2.א.13 בבא בתרא קעא ע"א = תוספתא מכות א, ג [144]

בתוספתא "שטר שזמנו בשבת או בעשרה בתשרי ר' יהודה מכשיר ור' יוסי פוסל", וכן בירושלמי, ואילו בבבלי "מאוחר הוא וכשר הוא דברי ר' יהודה ור' יוסי פוסל". וכך נוסח דברי ר' פדת בהמשך הסוגיה "הכל מודים שאם הוזקקנו לעונתו של שטר ונמצאת עונתו מכוונת בשבת או בעשרה בתשרי ששטר מאוחר הוא וכשר" (ובירושלמי הסבר זה נמצא בדברי הסתם: "הוון בעיין מימר מאן דאמר פסול משום מואחר").

ב.2.א.14 סנהדרין לג ע"ב = תוספתא סנהדרין ז, ג [191]

תוספתא סנהדרין ז, ג	בבלי סנהדרין לג ע"ב
	בעי מניה ר' זירא מרב ששת חייבי גליות מנין אתיא רוצח רוצח חייבי מלקיות מנין אתיא רשע רשע
חייבי גליות בית דין מחזירין אותן לזכות שנאמר ולא תקחו כפר לנפש רוצח ואומר וזה דבר הרוצח רוצח רוצח לגזירה חייבי מלקות בית דין מחזירין אותן לזכות שני והצדיקו את הצדיק ואומר והיה אם בן הכות הרשע רשע רשע לגזירה שוה	תניא נמי הכי חייבי גליות מנין ת"ל רוצח רוצח חייבי מלקיות מנין ת"ל רשע רשע

הבבלי מביא את התוספתא בתמציתיות, בניסוח זהה לדברי רב ששת שהברייתא הובאה כ"תניא נמי הכי" אליהם.

ב.2.א.15 סנהדרין לג ע"ב = תוספתא סנהדרין ט, ד [192]

הירושלמי גורס "העד אין מלמד לא זכות ולא חובה", כבתוספתא. ואילו הבבלי ערוך בצורת מדרש הלכה, ומכאן גם הפסוק המובא בו ("ועד אחד לא יענה בנפש בין לזכות בין לחובה"), וגם בדעתו של ר' יוסי בר' יהודה (שאינה מובאת בירושלמי) המילה "עונה" (לזכות) לעומת "מלמד" בתוספתא נובעת מסגנון מדרש הלכה, המצטט את הפסוק. ובאמת "עונה" נמצא בספרי במדבר,

¹²³ אבא שאול... לעולם – נשתמר רק ב-ו, ובתשובות הגאונים שערי תשובה פה. ד חסר, כנראה כדילוג הדומות.
¹²⁴ לעיל מיניה בבבלי נשנתה ברייתא "מזרחית לעולם יפה מערבית לעולם קשה", ושם במשמעות אחרת של "לעולם", ואולי משם הרצון לבידול.

אלא ששם רק מובאת הדעה שלפנינו בתוספתא היא זו של ר' יוסי ברי' יהודה, ובאופן סתמי. ונראה שהבבלי עיבד את התוספתא על פי מדרש ההלכה המובא על ידו בהמשך.

ב.2.א.16 סנהדרין עג ע"א = תוספתא סנהדרין יא,יא [232]

בתוספתא ובירושלמי נאמר על הנערה המאורסה "אם אמרה הניחו לו מצילין אותו בנפשו", וכן הוא בספרי דברים רמג, "צעקה פרט לשאמרה הנח לו", ואילו בבבלי נאמר "אף האומרת הניחו לו **שלא יהרגנה**". בהמשך הגמרא אנו רואים את הסברו של רבא לברייתא, "במקפדת על פגמה ומניחתו שלא יהרגנה". רבא מעמיד שאין מדובר בסתם בקשה של הנערה להניח לתוקפן, אלא רק אם היא מבקשת שיניחו לו כדי שלא יהרגנה. ונראה שמן האוקימתא הזאת נכנסו המילים, בשלב מאוחר, לברייתא שבבבלי.

ב.2.ב. מקרים מסופקים

ב.2.ב.1. בבא בתרא ז ע"א = תוספתא בבא בתרא ד,ד [3]

התוספתא מדברת על "שנים שחלקו" ואילו הבבלי גורס "האחין שחלקו". לפני כן בבבלי דובר על "הנהו תרי אחי דפליגי". אפשר שהברייתא הושפעה מההקשר בבבלי, או מהלשון הרגיל "האחין שחלקו", כולל במשנה ותוספתא של בבא בתרא.¹²⁵ מאידך גיסא היא הנותנת, שבאמת בדרך כלל הלשון "חלקו" מדבר על אחים ולא על סתם שניים, ושמה בתוספתא ההידוק הספרותי גרם, בהתאמה להלכה הקודמת, הפותחת במילים "שנים שנטעו את הכרם". גם הסיומת בתוספתא יכולה להיות בהתאמה להלכה הבאה, המדברת על "המקבל מחבירו... שעל מנת כן קיבל עליו בעל הכרם".

ב.2.ב.2. בבא בתרא עח ע"א = תוספתא בבא בתרא ד,ב [70]

על המחלוקת במשנה האם כלי החמור מכורים עם החמור אומר עולא "מחלוקת בשק ובדסיקיא וכומני [...] אבל אוכף ומרדעת דברי הכל קנה". הגמרא מביאה כקושיה עליו את הברייתא: "חמור וכליו אני מוכר לך הרי זה מכר את האוכף ואת המרדעת ואת הקילקי ואת החבק אבל לא מכר שק דסיקיא וכומני".

ברשימת הכלים המכורים חסר בבבלי השליף, וברשימת הכלים שאינם מכורים חסר הזוג והפרומביא.

בבבלי גם חסרה דעתו של ר' שמעון על השליף, והדבר מתאים להשמטת השליף ברישא. ראה תוספתא שבת יז, יט-כ: "מי שהחשיך בדרך נותן כיסו לנכרי ואם אין עמו נכרי מניחו על החמור, הגיע לחצר החיצונה נוטל את הכלים הניטלין בשבת ושאין ניטלין מתיר את החבלים והשקים נופלים,¹²⁶ ר' שמעון אומר היה עליו שליף מלא נכנס תחתיו ומפרקו". ואפשר שהשליף ודעת ר' שמעון שעליו נוספו בתוספתא כאן על בסיס תוספתא שבת.

הסדר "אוכף ומרדעת" וחסרון השליף מתאימים למימרת עולא, וכן חסרון הפרומביא והזוג.¹²⁷ אכן הקילקי והחבק נמצאים בברייתא ואינם בדברי עולא. השליף והזוג שאינם כאן בבבלי,

¹²⁵ משנה פאה ג,ה; בבא בתרא ג,ג; ד,ט. תוספתא בבא בתרא ג,ז. בבלי ביצה לט ע"ב ומקבילות, ועוד.

¹²⁶ הגיע... נופלים – וחסר, וראה תוכ"פ.

¹²⁷ וכן הקרקש, כנוסח ד. אין עוד מקום שבו קרקש הוא כלי של בהמה, וראה תוספתא שבת יג,טז "אין מקרקשין לא את הזוג ולא את הקרקש לתינוק", ואפשר שהקרקש הגיע משם כבן זוגו של הזוג.

נמצאים ברשימה בברייתא בבבלי לעיל עה ע"ב [68] לצד הפרומביא. וקשה להכריע האם הבבלי מימרת עולא השפיעה על ניסוח הברייתא כאן (והרי מימרתו יכלה להיות מעוצבת בהתאם לברייתא), ואם כן מדוע לא הושמטו הקילקי והחבק. ורגליים לדבר שחסרון השליף ודעת ר' שמעון, כאמור לעיל, משקפים גרסה מקורית יותר של התוספתא.

ב.2.ב.3 בנא בתרא קלו ע"א = תוספתא בנא בתרא ח,ד [111]

ראה להלן, ב.3.א.8.

ב.2.ב.4 סנהדרין דף מה ע"ב = תוספתא סנהדרין ט,ח [203]

התוספתא גורסת "סייף שנהרג בו סודר שנחנק בו אבן שנסקל בה ועץ שנתלה עליו כולן טעונין קבורה". במדרש ההלכה בירושלמי נזיר ז,א הסדר הוא סיף, עץ, סודר (והאבן נזכרת רק בהמשך: "קבורה לו ולעצו ולאבנו"). הבבלי מקדים את האבן והעץ לסיף ולסודר. הברייתא בבבלי הובאה כקושיה על הברייתא שהובאה לפני כן, "אבן היתה שם משוי שני בני אדם נוטלה ונותנה על לבו" ותמה האם הייתה שם אבן מוכנה לאור ברייתא זו האומרת שהאבן נקברת, ואפשר שזו הסיבה לסדר הבבלי. גם סדר המשנה, המקדים את הנסקל, יכול להשפיע.

ב.2.ב.5 סנהדרין מח ע"ב = תוספתא מגילה ב,יג [210]

הבבלי גורס "אמר לאומן עשה לי תיק שלספר או שלתפלין", לעומת התוספתא "העושה תיבה ומטפחות לספר" (וכעין זה הירושלמי). בבבלי נוספו תפלין, כנראה או בעקבות הקשר הסוגיה שעסקה לפני כן בכיס שעשאו להניח תפלין (ע"א: "דאמר רב חסדא האי סודרא דאזמניה למיצר ביה תפילי צר ביה תפילי אסור למיצר ביה פשיטי"; וכן הברייתא לעיל מיניה בע"ב: "כיס שעשאו להניח בו תפלין אסור להניח בו מעות להניח בו מעות והניח בו מעות וניח בו מעות"), או בעקבות לשון המשנה שבת טז,א, המצמידה את תיק הספר לתיק התפילים: "מצילין תק הספר עם הספר ותק תפילים עם התפילים". ואפשר שזה וזה גרמו.

ב.2.ב.6 סנהדרין עא ע"א = תוספתא נגעים ו,א [229]

דוגמה זו שונה מן האחרות, כי בה אין מדובר בהשוואת הלשון אלא בשינוי שם המתאים למהלך הסוגיה.

בבבלי ר' אלעזר ביר' צדוק מספר על מקום בתחום עזה שהיו קורין אותו חרבתא סגירתא. בתוספתא החכם הוא ר' לעזר בר' שמעון. אין לשלול את מקוריותה של גרסת הבבלי, ושיבוש פשוט בבבלי או בתוספתא יכול להיות. אך הבבלי כאן מתאים לשיטתו: לעיל מיניה הבבלי מזהה את הרישא של התוספתא ("בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות") עם ר' אלעזר בר' שמעון שאמר במשנה (נגעים יב,ג) "עד שיראה כשני גריסים על שתי אבנים בשני כתלים בזוית" וכו', וממילא הוא אינו יכול לזהות את הדעה כאן, שהיה בית מנוגע, עם אותו תנא.

אך לעצם העניין אין הכרח בדברים: מדבריו של ר' אלעזר בר' שמעון במשנה אפשר גם להסיק שבית המנוגע הוא נדיר מאוד, אבל לא שלא היה מעולם.

ב.2.ג דיון

הדמיון בין ניסוח הברייתות לניסוח סוגיות התלמוד – מימרות אמוראים ודברי הסתם – בולט מאוד במקרים רבים. נראה שבמקרים של הבאת ברייתות כראיה ("תניא נמי הכי" וכיוצא בזה) או כקושיה ("מתיבי" וכיוצא בזה), מסרנים ועורכים נטו להחליק את הניסוחים ולהתאים אותם, אף על פי שראיה או קושיה אינן חייבות לבוא מברייתא זהה לגמרי בניסוח.

תופעה זו אינה שכיחה בירושלמי,¹²⁸ ונראה שהיא מאפיינ של שלבי העריכה והמסירה הבבליים המאוחרים. בחלק מן המקרים ספק אם מה שהשפיע הוא הסוגיה המקומית או סגנונו הכללי של הבבלי, ולעיתים אפשר שדווקא התוספתא היא המנסחת באופן משני.

יש שהשפעה משמעותית יותר: ניסוח הברייתא מתאים לשיטת הסוגיה, ולעיתים ברור שהוא הוגה לפיה.

האם יש אפשרות שהכיוון הוא הפוך, וניסוח דברי האמוראים נובע מן הברייתות שעמדו בפניהם? לרוב הסבר זה דחוק, והאפשרות החלופית סבירה יותר. כך לדוגמה במס' 46 ובמס' 232, הניסוח השונה מן הברייתא מובא בהמשך כפרשנות של רבא, ולכן נראה שבפני רבא לא עמד הניסוח עם אותה פרשנות. במקרים רבים נראה הגיוני יותר שהברייתא הובאה כראיה על נושא דומה ולא על אותו נושא בדיוק שדנו בו, כגון במס' 2, 16 או 55. וכאמור במס' 74, כבר הרמב"ן הכיר בדרך זו של התלמוד, ואף שאיננו מחויבים לפרשנותו, נראים הדברים כדבריו. גם העובדה שלא מצאנו לאותם ניסוחים מקבילות במקורות אחרים, מטה לכיוון איחור הניסוח והיותו מושפע מן הסוגיה ולא להפך. ולכך יש לצרף את דיונונו בתת-פרק הקודם על ניסוח המתאים למשנה.

מעצם הגדרת הקטגוריה, התופעות בה אינן שייכות לרובד הקדום של ניסוח הברייתות שעמדו בפני התלמוד, אלא לשלבים מאוחרים בעיצוב הסוגיה. פעמים נראה לכאורה מלשון הסוגיה שזה היה הניסוח שעמד בפניה, ואף בפני האמוראים, ועיון נוסף מראה שהיא שרירה ועומדת גם לפי הניסוח של התוספתא שלפנינו.

ב.3 השפעת הסגנון הבבלי

ב.3.א סגנון שגור בבבלי

ב.3.א.1 בבא בתרא ח ע"ב = תוספתא בבא מציעא ג, ט [9]

התוספתא נוקטת "צדקה" גם לגבי אוכל, ואילו הבבלי מבחין בין תמחוי לקופה, כרגיל אצלו.¹²⁹ הבבלי גם שונה בסדרו מן התוספתא ומקדים קופה לתמחוי, וגם זה כרגיל בבבלי.

ב.3.א.2 בבא בתרא מב ע"א = תוספתא בבא בתרא ב, ז-ח [43]

התוספתא נוקטת "החזיק הרב שנה אחת [...] החזיק בפני האב שנה אחת [...] הרי זו חזקה", ואילו הבבלי נוקט "אכלה הרב שנה [...] אכלה בפני האב שנה". "החזיק" סגנון התוספתא כאן

¹²⁸ לדוגמה מעניינת ראה מס' 25. התוספתא אומרת "מותר לזרוע מיכן ומיכן", ואילו הירושלמי מנסח זאת כהערה על גבי המשנה, "הא מן הצד מותר", והדבר מתאים לסוגייתו המדברת על "מן הצד". והשווה לבבלי, שסוגייתו נובעת מן הסוגיה הארץ-ישראלית, והוא מנסח "אבל זורע הוא את הצדדין אילך ואילך".
¹³⁰ אכן בראש הפרק נמצא בדברי ר' יהודה "שאכלה שנה אחת", ובהמשך (הלכות ב-ד): "האוכל שדה מחמת אונו", "האוכל שדה בחזקת שהיא שלו", "האוכל שדה שש שנים".

ובהמשך הפרק.¹³⁰ לעומת זאת המשנה (ג,ו) נוקטת "שנים מעידין אותו שאכלה שלש שנים", וכן הוא סגנונו הרגיל של הבבלי בדיונו (כח ע"ב ואילך, שיכול בתורו להיות מושפע מסגנון המשנה).

ב.3.א.3 ב.א בתרא סז ע"א = תוספתא בבא בתרא ג,א [59]

ירושלמי בבא בתרא ד,ד (נזיקין עמ' 90)	תוספתא בבא בתרא ג,א (נוסח א) ¹³¹	בבלי בבא בתרא סז ע"א
היו שם חנויות פתוחות לפנים מכורות פתוחות לחוץ אינן מכורות פתוחות לחוץ ולפנים אלו ואלו מכורות	חנויות הפתוחות לפנים מכורות עמה לחוץ אין מכורות עמה לפנים ולחוץ הרי אילו מכורות עימה	וחנויות הפתוחות לתוכה נמכרות עמה ושאין פתוחות לתוכה אין נמכרות עמה פתוחות לכאן ולכאן אלו ואלו ¹³² נמכרות עמה

הברייתא מוסבת על הדין "המוכר את החצר" (משנה ד,ד, וריש התוספתא כאן). התוספתא והירושלמי מסכימים על הניסוח "פתוחות לפנים/לחוץ", ואילו בבבלי הניסוח הוא "פתוחות לתוכה / ושאין פתוחות לתוכה". הניסוח בבבלי אינו חלק, משום שההמשך "פתוחות לכאן ולכאן" אינו מתאים למה שנאמר לפני כן "אין פתוחות לתוכה", אף שהתוכן הוא אותו ותוכן. בהמשך הסוגיה נשמר המינוח חוץ ופנים, בסתם התלמוד: "לא קשיא הא דרוב תשמשתיהו לגאון והא דרוב תשמשתיהו לבר".

במשנה (ד,ג) נאמר: "המוכר את הבית לא מכר את היציע אף על פי שהיא פתוחה לתוכו", ואפשר שניסוח המשנה השפיע. אך אפשר גם שהשפיע סגנון הבבלי הרגיל המדבר על בתים וחסרות ה"פתוחים לתוכו" של מבוי (עירובין עג ע"ב ועוד).

ב.3.א.4 ב.א בתרא עה ע"ב = תוספתא קידושין א,ז [68]

בבבלי "שהכישה במקל" ואילו בתוספתא ובירושלמי "הנהיג". במקורות הארצישראלים רק נחש מכיש, ובמקל מנהיגים.¹³³

ב.3.א.5 ב.א בתרא צ ע"ב = תוספתא עבודה זרה ד,א [84]

הבבלי גורס "ובשני בצורת אפלו קב חירובין לא יאצור אדם", ואילו בתוספתא (מלבד נוסח א, שכנראה הוגה מן הבבלי) חסר "קב". ואפשר שהשפיעה גם מימרתו של רב לפני כן, "עושה אדם קבו אוצר", ונראה שגם הביטוי השגור "קב חרובין", המוכר מהקשרו של רבי חנינא (בבלי ברכות יז ע"ב ומקבילות), השפיע.

ב.3.א.6 ב.א בתרא צב ע"ב = תוספתא בבא בתרא ד,ז [86]

הבבלי גורס "המוכר עבד לחברו ונמצא [...] לסטיס מזוין". ובתוספתא ובירושלמי חסר "מזוין". "ליסטיס מזוין" הוא אשגרת לשון כדרך התלמודים (ירושלמי שקלים פ"ב ה"א, שבועות פ"ח

¹³⁰ אכן בראש הפרק נמצא בדברי ר' יהודה "שאכלה שנה אחת", ובהמשך (הלכות ב-ד): "האוכל שדה מחמת אונו", "האוכל שדה בחזקת שהיא שלו", "האוכל שדה שש שנים".

¹³¹ ו חסר כאן.

¹³² אלו ואלו – כך גם פ' א אס. וכן רי"ף ויד רמה. מ' ו ד חסר פ' (אין). ולהלן חסר גם ב-א. וכן חסר בספר המקח והממכר, שער כ'. וראה תוכ"פ.

¹³³ הנהגה במקל: משנה ביצה ד,ה; תוספתא ביצה ג,יז. הכשה במקל – ראה בין השאר בבבלי בבא קמא נו ע"ב, עט ע"ב, בבא מציעא ל ע"ב, ועוד. ראה גם שם מא ע"א ורש"י ותוספות שם ד"ה דיקא נמי וריטב"א שם, וגרסת חלק מכתבי היד "ולא קתני הנהיגה" (שהיא כנראה משנית). יוצא דופן אחד בירושלמי בבא קמא ד,ד: "אמי אבא בר רב הונא הדא אמרה המכיש בהמת חבירו והלכה והזיקה חייב בנזיקה". והוא בשם חכם בבלי.

ה"א; בבלי כתובות נו ע"ב, קידושין יא ע"א, בבא קמא נו ע"א-ע"ב, פ ע"א, קיד ע"א-ע"ב, בבא מציעא כא ע"ב, כט ע"א, מג ע"א, צג ע"ב, צה ע"א, תמורה טו ע"ב, ובמקורות התנאיים לעולם לסטיס אינו מזוין אלא סתם.

ב.א.3.7 בבא בתרא צג ע"א = תוספתא בבא קמא ג,ו [87]

הבבלי גורס "שור שהיה רועה על גב הנהר". והוא כנראה סגנון בבלי ("על גב הנהר" נמצא בתוספתא רק פעם אחת, מכשירין א,ג, ושם הכוונה להימצאות על הנהר ממש. אך בבבלי הוא סגנון נפוץ, כגון ברכות כב ע"א, גיטין עח ע"ב, בבא קמא פו ע"ב, נידה סו ע"א). ורשב"ם מחק זאת בעקבות התוספתא וקרא לכך "פירוש תינוקות", וראה תוכ"פ עמ' 33 ששיער שנקטו זאת כדי להחזיק את האומדנא.

ב.א.3.8 בבא בתרא קלו ע"א = תוספתא בבא בתרא ח,ד [111]

הבבלי גורס "נכסי לך ואחריך יירש פלוני", לעומת "תנו נכסיי לפלוני ואם מת פלוני לפלוני" בתוספתא (וכיוצא בו בירושלמי). "נכסי לך ואחריך לפלוני" נמצא בדברי אמוראים בבליים (כתובות צה ע"ב, בבא בתרא קכט ע"ב, קלו ע"א) ובסיפור מעשה סתמי בבבלי (קלג ע"ב). כך שנראה שחלה פה השפעת הסגנון הבבלי, ואולי השפעת סביבת הסוגיה, במקבילה בדף קכט ע"ב.

ב.א.3.9 בבא בתרא קעו ע"א = תוספתא גיטין ז, ט [148]; סנהדרין לב ע"א = תוספתא מכות

א,ב [188]

הבבלי גורס "חשינו שמא" מול "שלא", "שני אומר" בתוספתא. המילה "חשינו", שהיא מילה עברית בהשפעה ארמית (ראה פרידמן, חשינו), אופיינית לתלמוד הבבלי דווקא.

ב.א.3.10 בבא בתרא קע ע"א = תוספתא בבא מציעא א,טו [142]

הבבלי גורס "אדוקין בשטר" במקום "תפוסין בשטר" בתוספתא. השורש אד"ק נמצא רק בבבלי (ואילך), והוא רווח (במסכת נזיקין בלבד) בברייתות בפי אמוראים בבבא מציעא ז ע"א, ובדברי אמוראים לתיקון ברייתות ("תיתרגם מתניתך בשאדוקין בו") בבבא בתרא עז ע"ב ועח ע"א.

ב.א.3.11 סנהדרין יא ע"א = תוספתא סוטה יג,ד [158]

בתוספתא (ובירושלמי ובשיר השירים רבה) "פסקה רוח הקודש" ואילו בבבלי "נסתלקה רוח הקודש/שכינה". בהמשך התוספתא סוטה (יד,ג) נאמר בנוסח ו "משרבו לוחשי לחישות בבית דין [...] ופסקה השכינה מישראל" ובנוסח א "ונסתלקה שכינה מישראל". ושם מדובר על מאורע מאוחר יותר, ושכינה אינה רוח הקודש.¹³⁴ שריית שכינה במובן של התגלות רוח הקודש נמצאת בעיקר בבבלי.¹³⁵ גם "הסתלקות" השכינה במובן של הפסקת רוח הקודש הוא לשון מאוחר, ובלשון

¹³⁴ אורבך, מתי פסקה הנבואה, כותב (עמ' 2, הערה 13, בעקבות מרמורשטיין) "וברוב המקומות שכינה, רוח"ק נבואה שמות נרדפים הם". אבל כבר העיר מיליקובסקי, סוף הנבואה (עמ' 89, הערה 31): "בדרך כלל, המקור האומר 'שכינה' הוא בבבלי". וראה מה שהעיר ששון, נוכחות השכינה במקדש שני (עמ' 50 הערה 4, ועמ' 55 הערה 18) על ההבדל בין שכינה (נוכחות האל בעולם) לרוח הקודש (התגלות לבני אדם).

¹³⁵ כגון בבלי ברכות ז ע"א: "ביקש שתשרה שכינה על ישראל... שלא תשרה שכינה על אומות העולם" (השווה לסדר עולם רבה כא: "פסקה רוח הקודש מן האומות"); פסחים ק"ז ע"א "ששרתה עליו שכינה ואחר כך אמר שירה"; מועד קטן כה ע"א: "פתח עליה ר' אבא ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה אלא שבבל גרמה לו". וראה גם ברכות נו ע"א (נוסח קטע גניזה T-S F 1(1).41): "הקורא קרית שמע בחלום ראוי הוא שתשרי עליו שכינה" (ויש מוסיפים "כמשה רבינו", ויש מוסיפים "אלא שאין דורו ראוי/זכאי לכך").

התנאים "נסתלק" = עלה.¹³⁶ מכל מקום קטע גניזה אחד במקבילה בבבלי סוטה גורס "פסקה רוח הקדש".

התוספתא ומקבילותיה הארצישראליות גורסות "מעשה שנכנסו חכמים לבית גוריא ביריחו", ואילו הבבלי גורס "היו מסובין". לניסוח זה יש מקבילה בסיפורים אחרים, כגון תוספתא ברכות ד, טו (= בבלי ברכות לו ע"א) "מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו מסובין ביריחו",¹³⁷ אך הנושא כאן אינו אכילה ולכן "מסובין" פחות מתאים כאן. וראה במיוחד בבלי חגיגה יד ע"ב: "אני ואתם היינו מסובין לפני הר סיני ניתנה עלינו בת קול מן השמים עלו לכאן עלו לכאן". וראה שהניסוח כאן הושפע מאותן מקבילות.

בתוספתא ובמקבילות הארצישראליות הנוסח הוא "יש כאן/ביניכם אדם שראוי לרוח הקודש". לעומת זאת בבבלי הנוסח הוא "שראוי להעמיד חמה ולבנה כיהושע" (ובהמשך "שראוי להשרות שכינה עליו כמשה רבינו"), או: "שראוי שתשרה עליו שכינה", בתלות בעדי הנוסח. נראה שהבבלי הושפע מן הברייתא בבבלי סוכה כח ע"א = בבא בתרא קלד ע"א:¹³⁸ "תנו רבנן שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן, שלשים מהן ראויין שתשרה עליהם שכינה כמשה רבנו ושלשים מהן ראויין שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון, עשרים מהן בנויים. גדול שבכולן יונתן בן עזיאל, קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי" (זאת בפרט לנוסח ת המזכיר את יהושע בן נון ואת משה רבינו).

ב.א.3.12 סנהדרין יח ע"ב = תוספתא סנהדרין ב, יד [167]

"אין מושיבין מלך בסנהדרין" בבבלי לעומת "אין מלך יושב בסנדרין" בתוספתא ובירושלמי, בדומה למקומות אחרים בבבלי הגורסים "אין מושיבין בסנהדרין", כדברי סבתו (סנהדרין פרק שני) שהפנה לסנהדרין יז ע"א "אין מושיבין בסנהדרין אלא בעלי קומה"; לו ע"ב "דתניא: אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים" (= תוספתא שקלים ג, כז "זקן אין מושיבין אותו בלשכת הגזית"), ועוד.

ב.א.3.13 סנהדרין מג ע"א = תוספתא סנהדרין ט, ד [198]

בתוספתא נאמר על מי שאמר "יש לי ללמד עלי זכות": "פעם ראשונה שנייה ושלישית [...] שומעין לוי ואילו בבבלי רק "פעם ראשונה ושנייה".

"פעם ראשונה ושנייה ושלישית" בעל משמעות הלכתית יש גם בתוספתא נידה ח, א ("נישאת וראת דם בשעת תשמיש משמשת פעם ראשונה שנייה ושלישית, מכאן ואילך אינה משמשת" = בבלי נידה סו ע"א). ובהמשך התוספתא במסכתנו (סנהדרין יב, ז-ח) יש מחלוקת, בדומה למחלוקת רבי ורבן שמעון בן גמליאל על חזקות (תוספתא שבת טו, ח), לגבי חיובי מלקיות שלקו: לפי תנא קמא פעם ראשונה ושנייה¹³⁹ מלקין ובשלישית כונסין לכיפה (וכן נראה מן המשנה ט, ה "מי שלקה

¹³⁶ במכילתא דר"י, מסכתא דבחדש פרשה ג, וכן במכילתא דרשב"י יט, יג, "נסתלקה שכינה" מהר סיני. וכעין זה בהקשר אחר בספרי זוטא יב, ט-י. והכוונה היא שהשכינה עלתה למרומים. לעומת זאת השווה "פסקה רוח הקדש" מן האומות, בסדר עולם רבה פרק כא שנוכח בהערה הקודמת.

¹³⁷ בחלק מעדי הנוסח בבבלי שם "בעלייה ביריחו". וראה גם תוספתא שם ה, ב, וביצה ב, יב. וכן מכילתא דר"י מסכתא דוישמע פרשה א, מכילתא דרשב"י יח, יב, ספרי דברים לח, שם מא. וכל אלה עוסקים בביור בהסבה לאכילה, מלבד ספרי דברים מא שהקשר האכילה אינו הכרחי בו.

¹³⁸ לפי קטע גניזה T-S NS 329.473 בסוכה, בהשלמות על פי שאר עדי הנוסח; אין שינויי נוסח משמעותיים. לברייתא זו מקבילה בירושלמי נדרים ה, ו: "שמונים זוג שלתלמידים היו לו להלל הזקן. גדול שבהן יונתן בן עזיאל. והקטן שבהן רבן יוחנן בן זכאי". יושם לב שהקטע הרלוונטי לענייננו אינו נמצא שם.

¹³⁹ אבל לפי נוסח א שם "פעם ראשונה ושנייה ושלישית", ו"ושלישית" נמחק.

ושנה"), ולפי אבא שאול אף בשלישית מלקין אותו. ואפשר היה לטעון שחילופי הגרסאות תלויים במחלוקת דומה.

אך יש לעיין במטבע הלשון. לא רק בתוספתא אלא גם בירושלמי מצוי "פעם ראשונה ושנייה ושלישית" (פאה א,א, עמ' 85 [ועוד שלוש מקבילות בירושלמי]: "שומר אדם עצמו מן העבירה פעם ראשונה ושנייה ושלישית";¹⁴⁰ מעשרות ג,ח, עמ' 275: "נותנין לו שהות לפצע בה פעם ראשונה ושנייה ושלישית"). לעומת זאת בבבלי שכיח "פעם ראשונה ושנייה" דווקא (ברכות סג ע"ב "שכועס עליו רבו פעם ראשונה ושנייה ושותק", פסחים קיג ע"ב "המגרש את אשתו פעם ראשונה ושנייה ומחזירה", יומא לח ע"ב "כיון שבא לידו חטא פעם ראשונה ושנייה ולא חטא", ועוד).

בירושלמי עצמו הברייתא מובאת כדברי ר' יוחנן, ולא נאמר שם אלא "כתחילה".¹⁴¹ אלבק (מחקרים בברייתא ותוספתא עמ' 122, הערה 2) העלה לאור זאת השערה שיש לצרף את "כתחילה" שמסוף ההלכה הקודמת בתוספתא לראש ההלכה הבאה, ו"פעם ראשונה ושנייה ושלישית" היא תוספת מאוחרת. לאור ההבחנה הסגנונית על "פעם ראשונה ושנייה" בין הרגיל בתוספתא ובירושלמי לבין הבבלי נראה שהבבלי קיבל את התוספת הזאת והשתמש בה כסגנונו. ואין כאן אלא שינוי סגנון בלבד. דברי רב פפא, "תרגומה מפעם שנייה ואילך", מקבילים לדברי הירושלמי "והוא שיש בדבריו האחרונים ממש", ומכאן שאין לדייק הרבה מ"פעם שנייה" בניסוח דברי רב פפא, שאינו אלא בהתאמה לנוסח הברייתא שבבבלי.

ב.3.א.14 סנהדרין מד ע"ב = תוספתא סנהדרין ט,ג [200]

הבבלי גורס "וכששמעו חכמים דבר זה", לעומת התוספתא והירושלמי "וכשבא דבר לפני/אצל חכמים". הסגנון "וכששמעו חכמים" אינו נמצא בספרות התנאית או הארצישראלית-אמוראית, והוא רווח בבבלי (שבת קכא ע"א, עירובין כא ע"א, ועוד שבעה מופעים). לעומת זאת "בא מעשה/דבר לפני חכמים" נמצא פעמים רבות במשנה ובתוספתא. בקטע גניזה של הבבלי, ג', הנוסח הוא כלשון התוספתא, ואין לדעת אם הוא נוסח מוגה על פי התוספתא או נוסח מקורי שנשתמר רק בו. אם האפשרות האחרונה היא הנכונה, השינוי על סמך סגנון הבבלי מאוחר יחסית.

ב.3.א.15 סנהדרין עא ע"א = תוספתא נגעים ו,א [229]

בבבלי ר' שמעון בן יהודה איש כפר איכוס אומר "פעם אחת הלכתי לגליל", לעומת התוספתא "מקום היה בגליל". ניסוח הבבלי תמוה, שהרי הוא מתאים להליכה למקומות רחוקים כמו כרכי הים (בבלי שבת קלד ע"א) או נציבין (יבמות קב ע"א) וכיוצא בזה. ונראה שהיא אשגרת לשון של הבבלי מלשונו בברייתות אחרות.¹⁴²

ב.3.ב עידון סגנון

אחד המאפיינים שעמד עליהם פרידמן (הברייתות בתלמוד הבבלי, עמ' 172), הוא עידון סגנון בבבלי לעומת התוספתא. במסכתות הנדונות מצאתי שתי דוגמאות שאפשר להכניס בקטגוריה זו:

¹⁴⁰ ומובאים כאסמכתא הפסוקים "הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר", "והחוט המשולש לא במהרה ינתק".
¹⁴¹ הנוסח בקטע כ' "לשעבר" נראה כהיפוך הנוסח "כתחילה" (והוא זוג רגיל בירושלמי, המקביל לדיעבד/לכתחילה שבבבלי). וצ"ע כיצד נוצר היפוך זה.
¹⁴² במקורות התנאיים מצאתי רק "פעם אחת הלכתי אני ואלעזר בני לעיבור שנה", תוספתא סנהדרין ב,א. ובברייתות בבבלי "פעם אחת הלכתי ל"מקום פלוני", נפוץ.

ב.ב.ב.1.3.1 בבא בתרא נו ע"ב = תוספתא בבא בתרא ב,י [53]

בתוספתא ר' יוסי מתייחס לאביו בתור "ר' חלפתה", וכך רגיל בתוספתא.¹⁴³ בבבלי הוא קורא לו "אבא חלפתא". באותו מקום בתוספתא ר' חלפתה מכנה את ר' עקיבה "עקיבה" סתם, כראוי לחבר, ואילו הבבלי הוסיף "ר'". אף שיש סתירה בין המבטים ("אבא" מצד ר' יוסי, "ר' מצד התלמידים), בשני המקרים מדובר במגמה של תוספת כבוד והרחקה. ואלה יכולים להיות גם מעשה ידיהם של מסרנים מאוחרים בבבלי.

ב.ב.ב.2.3.1 סנהדרין לח ע"א = תוספתא סנהדרין ח,ד [196]

בתוספתא (וכעין זה בירושלמי) "שלא יהא כל אחד ואחד קופץ לתוך שדה חבירו ובא על אשת חבירו". ואילו בבבלי: "שלא יראה אדם לחבירו דירה נאה ואשה נאה ויאמר שלי הן", והוא נראה כעידון הביטוי שבתוספתא.

ב.ג.3.ג. המרת ביטויים והתרחקות מארץ ישראל

ב.ג.3.1.1 בבא בתרא ז ע"א = תוספתא בבא בתרא ו,יח-יט [4]

התוספתא אומרת "פרדסי אני מוכר לך אף על פי שאין בו אילנות הגיעו". וכן בירושלמי. בבבלי (ברוב עדי הנוסח):¹⁴⁴ "רמונים". והוא נוסח משני, שאולי מושפע מהפסוק "שלחך פרדס רמונים" (שיר השירים ד,ג), שהרי פרדס הוא של אילנות שונים. ואולי פעל כאן גם רצון לריחוק מן המשמעות השגורה של פרדיסא בארמית בבלי, שהוא כרם.¹⁴⁵

ב.ג.3.2.1 בבא בתרא קלה ע"ב = תוספתא בבא בתרא ח,י [109]

הבבלי מצטט את הברייתא: "דיאתיקי דא תהא למיקם ולהיות". בתוספתא: "אי זו היא דייתיקי דא¹⁴⁶ תהא לי¹⁴⁷ לעמוד ולהיות אם מתי יינתנו נכסיי לפלני". "דא תהא למיקם" נראה כנוטריקון. אך דרשנות זו על מילה יוונית אינה מתאימה למקורות הארצישראליים. וראה תוכ"פ (יבמות, מבוא, עמ' יח-יט; ונזיקין על אתר, עמ' 427-428) שהביא בשם ראובן ירון¹⁴⁸ שזהו הנוסח המקובל של צוואות בלשון יווני: "יהא לי לחיות ולעמוד (להיות בריא)". ומכאן נראה שהנוסח הנכון בתוספתא הוא בלי "דא" (כב-ד דווקא. וכן בירושלמי, ו"לחיות" כבכתב יד ר של הירושלמי.¹⁴⁹ נראה שבבבלי, שכבר התרחקו מן המקור, הבינו את הדברים כנוטריקון ועל כן הוסיפו את ה"דא", השמיטו את ה"לי" ותרגמו את "לעמוד" ל"למיקם", וכך גם השתבש "לחיות" ל"להיות". ודברים אלה בתורם השפיעו גם על נוסחאות התוספתא שלנו.

¹⁴³ לתופעה זו ראה תוכ"פ זרעים עמ' 681 (הפניית ר"ש ליברמן בתוכ"פ על אתר). והשווה לדיונו של פרידמן, תוספתא עתיקתא א, עמ' 325 הערה 29 ובהפניות שם.

¹⁴⁴ אכן בנוסח **מ פ** "אילנות" כבתוספתא. אפשר שזהו נוסח מקורי בתלמוד, או שהוא הוגה על פי התוספתא. אם האפשרות הראשונה היא הנכונה, הרי שהדוגמה הזאת מעידה רק על מעתיקים מאוחרים ולא על התלמוד עצמו. לקרבה בין שני כתבי היד ושניכותם לאותו ענף נוסח במסכת אחרת, מסכת סנהדרין (אל מול כתב היד התימני), ראה סבתו, סנהדרין פרק שלישי, עמ' 24-27. העובדה שעדי נוסח אחרים השייכים למסורת הנוסח הכללית הזאת, כמו **ד** וכתבי יד אשכנזים, כמו גם כתב יד ה השייך למסורת הספרדית, מוסרים את הנוסח "רימונים", מחלישה את האפשרות שזהו נוסח מקורי.

¹⁴⁵ ראה סוקולוף, ארמית בבלי, ערך פרדיסא. וראה בבא בתרא יב ע"א: מימרת אבוא דשמואל על פרדיסא, ותניא נמי הכי "מנת בכרם אני מוכר לך".

¹⁴⁶ **ד חסר**.

¹⁴⁷ **א חסר**.

¹⁴⁸ בספרו Gifts in Contemplation of Death in Jewish and Roman Law, Oxford 1960 עמ' 24 ואילך.

¹⁴⁹ אך יש לסייג, שהערת ליברמן (תוכ"פ נזיקין שם, הערה 37) על חשיבותו של כתב היד מעצם היות הסופר עם הארץ נופלת בבור, כי חילוף ה-ח יכול להיות גרפי וזהו סוג הדברים שסופר עם הארץ יכול ליפול בהם. וסוף דבר גם ל"להיות" יש משמע של "לחיות".

ב.ג.ג.3 סנהדרין ו'ע"א-ע"ב = תוספתא סנהדרין א,ב-ג [152]

התוספתא מביאה את דברי ר' יהושע בן קרחה "מניין שאם היתה יושב לפני דין ויודע אתה זכות לעני וחובה לעשיר אין אתה רשוי לשתוק", ואילו הבבלי גורס "מנין לתלמיד שיושב לפני רבו" וכו'. אפשר שהבבלי תרגם את הדברים למציאות המוכרת לו יותר.¹⁵⁰

ב.ג.ג.4 סנהדרין טז ע"ב = תוספתא סנהדרין יד,א [164]

בתוספתא "כדי שלא יפוצו¹⁵¹ גוים ויחרבו את ארץ ישראל", ובבבלי: "שמא ישמעו גוים" וכו'. אפשר שהבבלי המיר את המילה הקשה "יפוצו" ב"ישמעו" הנוחה יותר.

ב.ג.ג.5 סנהדרין מו ע"ב = תוספתא סנהדרין ט,ז [206]

בתוספתא "אחד מלך על כל העולם כולו" ואילו בבבלי "אחד מנוהו מלך". ש"י פרידמן (צלם, דמות ותבנית עמ' 117) העיר שהמונח בתוספתא הוא בבואה של המונח היווני κοσμοκράτωρ (כצ"ל שם), "שולט בעולם"; והוא מתאים לנמשל, הקב"ה. אפשר שהבבלי המיר מונח שכבר לא הכיר את מקורו והיה נראה לו זר, במונח פשוט יותר.

ב.ג.ג.6 סנהדרין מח ע"א = תוספתא שקלים א,יב [209]

הבבלי מביא בשם ר' נתן "עושה דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו", אך במקבילות (משנה, תוספתא, ירושלמי) במקום דימוס המילה היא "נפש". דמוס הוא נדבך,¹⁵² ואין זה מתאים בהקשר כאן. נראה שיש כאן השפעה מן הברייתא המצוטטת לעיל מיניה בבבלי: "נפש שבנאו לשם חי מותר בהנאה, הוסיף בו דימוס אחד לשם מת אסור בהנאה". ואולי המנסח כאן הבין בטעות ש"נפש" היא לחיים, ולכן שינה ל"דימוס". הבבלי עצמו מכיר את שימושה המקורי של המילה "דימוס", כמוכח מן הברייתא הנזכרת לעיל וממקורות אחרים, ואפשר שיד עורכים או מסרנים מאוחרים בדבר, בשל ההתרחקות מהבנת שפת המקור. גם המילה הקשה "זלח" שבתוספתא הוחלפה ב"זילוף" המוכרת יותר ("והיא היא", תוכ"פ עמ' 673).¹⁵³

ב.ג.ג.7 סנהדרין סה ע"ב = תוספתא סנהדרין י,ו [224]

בבבלי "עצם ידוע" ובתוספתא "עצם של ידעוני". הראשונים פירשו את "ידוע" כמין חיה (רש"י) או עוף (ר"ח באוצר הגאונים עמ' תקנז, רמב"ם הלכות עבודה זרה ו,ב). אך ראה בפשיטתא (ויקרא יט,לא) בתרגום אוב וידעוני: "وحيثما كانت". כלומר עצם של "ידוע" שהוא-הוא הידעוני, לוחש הלחשים, מגיד העתידות (סוקולוף, סורית עמ' 562). אם כן אפשר שהארמית המזרחית השפיעה על ניסוח הברייתא בבבלי.¹⁵⁴ עם זאת הלשון "ידעוני" – זה שעצם של ידעוני בפיו" נראה כהסבר כמעט מעגלי, ולכן אולי הנוסח "ידוע", המרמז לכינוי טכני לאותם לוחשי לחשים, הוא המקורי, ונוסח הברייתא רק תרגם זאת לעברית. וצ"ע.

¹⁵⁰ לעניין דומה ראה ד' רוזנטל, מסורות, עמ' 24–25.

¹⁵¹ א יפוצו.

¹⁵² ראה שובל-דודאי, גלוסר המילים השאולות, עמ' 77.

¹⁵³ המרה דומה יש במסירת הירושלמי: נוסח קטע גניזה ופנים כתב יד לידן הוא "זלח", ואילו המגיה בכתב יד לידן ושני קטעי כריכה גורסים "זילוף" וכיו"ב.

¹⁵⁴ ראה כעין זה אצל אוטרו, מונחי נקרומנטיקה, עמ' 250 הערה 17.

4. ב. שינויים פרשניים

4. א. תוספות פרשניות

1. 4. א. **בבא בתרא צו ע"א = תוספתא תרומות ד, ח [94]**

"הבודק את החבית להיות מפריש עליה תרומה והולך" – המילה "תרומה" חסרה בתוספתא ובירושלמי, והיא נועדה כנראה לתוספת ביאור.

2. 4. א. **בבא בתרא קג ע"ב = תוספתא בבא בתרא ז, ד [104]**

הבבלי גורס "הניח להם אביהן פרה מוחכרת [...] וילדה", ובתוספתא חסר "וילדה". וכמו שהעיר תוכ"פ (עמ' 411) העניין מתבאר גם בלי "וילדה", ונראה שהמילה נוספה לתוספת ביאור.

3. 4. א. **בבא בתרא קג ע"ב = תוספתא בבא בתרא י, א [130]**

בבבלי "הוא מוציא מידן בלא ראייה והן אין מוציאין מידו אלא בראייה דברי ר' יעקב". המילים המודגשות אינן בתוספתא, וגם בחלק מעדי הנוסח בבבלי אינן, והן תוספת ביאור (תוכ"פ עמ' 450), כנראה בהשפעת הסיפא "עליו/עליהן להביא ראייה".

4. 4. א. **בבא בתרא קסד ע"א-ע"ב = תוספתא בבא בתרא יא, א [136]**

התוספתא (וכמוה הירושלמי) אומרת בקצרה: "השיב ר' על ר' חנינא בן גמליאל והלא זמנו של שטר מוכיח עליו אם פשוט הוא אם אינו פשוט". הבבלי מנסח באופן מורחב ומבאר: "השיב ר' לדברי ר' חנינא בן גמליאל והלא אינו דומה זמנו של זה לזמנו של זה, פשוט – מלך שנה מונין לו שנה, שתיים מונין לו שתיים; מקושר – מלך שנה מונין לו שתיים שתיים מונין לו שלש". והיא כנראה תוספת ביאור על פי המשך הסוגיה: "ואמר לו זונן לר' כך מנהגה של אומה זו מלך שנה מונין לו שנה שתיים מונין לו שתיים מקושר מלך שנה מונין לו שתיים שתיים מונין לו".

5. 4. א. **בבא בתרא קעה ע"ב = תוספתא בבא קמא ו, ג [147]**

התוספתא מדברת על מקרה שבעל השור נהרג בידי השור ואומרת "ואם הוזק השור בעל הבור חייב". בבבלי הדברים מפורשים, שמי שמשלם הם היורשים: "ולא עוד אלא שאם מת השור יורשי בעל הבור חייבין לשלם דמי שור לבעליו". ומדין הקריאה הקשה, נראה שהרחבה ופירוש יש כאן.

6. 4. א. **סנהדרין ה ע"ב = תוספתא סנהדרין א, ט [150]**

בבבלי נאמר "ששנים שדנו בעלי דינין יכולין לחזור בהם ושנים שעשו פשרה אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן". "בעלי דינין" חסר בתוספתא ובירושלמי, והיא תוספת להסבר ופרשנות. ומצד הברייתא המקורית אפשר (ואף נראה יותר) שהכוונה היא שאלה שדנו הם שיכולים או לא יכולים לחזור בהם.

7. 4. א. **סנהדרין ו ע"א-ע"ב = תוספתא סנהדרין פרק א [152]**

בבבלי ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר "אסור לבצוע וכל הבוצע הרי זה חוטא" וכו'. המילים "אסור לבצוע" אינן בתוספתא ובירושלמי, ובאמת הן מיותרות, ונראה שהן תוספת, כדי לקשר באופן הדוק יותר את הדברים האלה לדעתו החולקת של ר' יהושע בן קרחה, "מצוה לבצוע".

בבבלי יש פסוק ראייה לכך שמשא אומר יקוב הדין את ההר, "שנאמר כי המשפט לאלהים הוא", ופסוק זה איננו בתוספתא ובירושלמי. נראה שהוא נוסף בבבלי, משום שאין סיבה נראית לעין מדוע שהמקבילות ישמיטו אותו.

התוספתא אומרת על אהרן "עושה שלום בין אדם לחבירו" (ובירושלמי: "משים שלום"), אבל הבבלי ניסח "אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו", כנראה על פי משנת אבות א,יב.

בדברי ר' מאיר ש"ובוצע ברך אילו אחי יוסף" (כך בתוספתא ובירושלמי) אומר הבבלי "לא נאמר פסוק זה אלא כנגד יהודה" ומוסיף: "וכל המברך את יהודה הרי זה מנאץ". וזו נראית תוספת מלאכותית, כי היכן שמענו על מי שמברך את יהודה, ועיקר הדרשה אינה אלא על הפירוש של "ובוצע".

ב.4.א.8 סנהדרין לב ע"ב = תוספתא סנהדרין ט,א [190]

בבבלי "בית דין מסייעין את העדים ממקום למקום כדי שתיטרף דעתן עליהן ויחזרו בהן". המילים המודגשות אינן בתוספתא, ושתייהן נראות כתוספות פרשניות (והמילה "בית דין" גם אינה נמצאת בכל עדי הנוסח).

ב.4.א.9 סנהדרין עב ע"א = תוספתא סנהדרין יא,א [231]

בבבלי "אומרין לו ראה **שישראל הוא** ובן ברית הוא". בכל המקבילות חסר "שישראל הוא", והיא תוספת פרשנית של הבבלי למילה "בן ברית" (ראה בתוספות על אתר שהתקשו בכפילות ותירצו אותה כדרכם).

ב.4.ב שינוי לשם ביאור

ב.4.ב.1 בבא בתרא קמד ע"ב = תוספתא בבא בתרא י,ז [124]

תוספתא בבא בתרא י,ז	בבלי בבא בתרא קמד ע"ב
שלח האב שושבינות	ורמינהי שלח לו אביו שושבינות
כשהיא חוזרת חוזרת בעיניה	כשהיא חוזרת חוזרת לו
נשתלחה לאב שושבינות	נשתלחה לאביו שושבינות
כשהיא נגבית מן האמצע	כשהיא חוזרת חוזרת מן האמצע [...]
	רב אסי אמר לא קשיא כאן בסתם כאן במפרש והתניא שלח לו אביו שושבינות
	כשהיא חוזרת חוזרת לו
	שלח אביו שושבינות סתם
	כשהיא חוזרת חוזרת לאמצע

לסוגיה זו ראה תוכ"פ עמ' 448, ומלנה"מ עמ' 278-279.

בתוספתא "חוזרת בעיניה" ואילו בבבלי "חוזרת לו". ליברמן בתוכ"פ מעיר שהמפרשים פירשו את "בעיניה" כמו "לו" בבבלי אך הדבר אינו מתאים בלשון, ומפרש שכוונת התוספתא היא שהשושבינות חוזרת כפי שהיא, אם שלח לו מאה זוז מחזיר לו מאה זוז. ואפשטיין במלנה"מ

מפרש שהיא חוזרת לתפוסת הבית, שאין לאחד מן האחין שנשלחה על ידו חלק יותר משאר האחין.¹⁵⁵

אלא שיש הבדל גם בתחילת הברייתא, והיא הנוסח "שלח לו" בבבלי לעומת "שלח" סתם בתוספתא. וכך אולי אפשר לפרש את התוספתא: חוזרת בעיניה, כלומר בהתאם לצורת השליחה: אם שלח שושבינות לאחד, חוזרת לאחד; אם שלח בסתם, חוזרת לאמצע. והיא-היא הברייתא שהתלמוד מביא כסייעתא לדברי רב אסי (ונמצא שהיא מקבילה לרישא של הברייתא ולא לכולה). נמצא לפי זה שהברייתא בבבלי היא ברייתא בנוסח מבואר יותר ללשון הסתום של התוספתא.

לדוגמה נוספת לברייתא הדומה לתוספתא לצד ברייתא מבארת ראה בבא בתרא יט ע"ב = תוספתא בבא בתרא א, ד [26]: הברייתא הראשונה גורסת כבתוספתא "לא יטיל אדם מים" והשנייה המפורשת "לא ישתין אדם מים" ומשם תיובתא דרבה בר בר חנה.

ב.4.2 ב.בא בתרא קנו ע"ב = תוספתא בבא בתרא י, יב [132]

התוספתא מספרת על מרוני שהיה בירושלים ש"עמד וקנה סלע אחד סמוך לירושלים" כדי לתת את המטלטלין שלו במתנה על גבו. בבבלי נאמר "בית סלע" (בחלק מעדי הנוסח בטעות "בית סאה"), וכן הוא בציטוט הברייתא בקידושין כו ע"ב. אבל בהמשך הסוגיה בקידושין שם נאמר "מי סברת מאי סלע ממש, מאי סלע דנפיש טובא". אפשר אפוא שהנוסח "בית סלע" נוצר מתוך פרשנות התלמוד, "דנפיש טובא", שאין זה סלע ממש אלא בית סלע.

5. ב. שיבוש ודרדור

ב.5.א שיבושי מסירה

ב.5.א.1 בבא בתרא מג ע"א = תוספתא בבא בתרא ט, ט [45]

לפי התוספתא, מי שאומר "תנו מאתים דינר לבני עירי" – אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאין ראייה מאנשי אותה העיר (שהרי הם נוגעים בדבר). לעומת זאת "לעניי עירי" – דנין בדייני אותה העיר ומביאין ראייה מאנשי אותה העיר (שהרי אין הם נוגעים בדבר).

הבבלי מביא את הרישא כמו בתוספתא, אך בסיפא גורס "אין דנין" ו"אין מביאין". ומיד תמה, מדוע אין מביאין אם העניים שוקלים, ומתרחץ "אין דנין בדייני עניי אותה העיר" וכו'.

נוסח התוספתא הגיוני וישר, ונוסח הברייתא בבבלי משובש מתוכו, כמו שהעיר הבבלי. הברייתא השתבשה כנראה בבבל, כנראה עקב אשגרה מהרישא, ותורצה על ידי הבבלי בדרכו.¹⁵⁶

¹⁵⁵ אך העיר שהלשון קשה. ואכן הלשון קשה גם לפירוש תוכ"פ. "בעיניו"/"בעיניה" נדיר מאוד בספרות התנאית. מצאתי את המילה הזאת בתוספתא בבא קמא י, ד: "כל גזילה שהיא בעיניה [לפי א ד. ו שאין מעתה] ולא שינה אותה מברייתה יאמר לו הרי שלך לפניך". ושם הכוונה היא שהיא במראה שלא נשתנה, כמשמעות "בעיניו" המקורית (ויקרא יג, ה, ועין הוא מראה). ואילו כאן פירושו של ליברמן רחוק מזה, שהרי אין אלה אותם מאה זוז. אכן גם הפירוש שאציע בפנים אינו חלק לפי קריטריון זה.

¹⁵⁶ האפשרות שהנוסח שלפנינו בתוספתא הוא כבר פרי הגהה עקב הנוסח הקשה שעמד בפני הבבלי, אפשרית אך נראית סבירה פחות: הרי אין ספק שנוסח הבבלי אינו יכול להתקיים. מהו הנוסח המקורי אפוא? נראה שעדיף לקבל את עדותו של המקור שאינו מעיד על עצמו כהגהה, מאשר מי שמעיד על עצמו כמגיה במפורש. ועוד, שהמכניזם לשיבוש מנוסח התוספתא לנוסח הבבלי הגיוני ונמצא לפנינו.

ב.5.א.2 בבא בתרא קיא ע"א = תוספתא בבא בתרא ז,י [101]

ירושלמי בבא בתרא ח,א (ירושלמי נזיקין עמ' 99)	תוספתא בבא בתרא ז,י	בבלי בבא בתרא קיא ע"א
ר' שמעון בן לעזר אומר משום ר' זכריה בן הקצב כן היה ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום ר' שמעון אחד הבן ואחד הבת שניהן שוין במטה האם	ר' אלעזר בר' יוסי או' משם ר' זכריה בן הקצב וכן היה ר' שמעון בן יהודה איש כפר איבוס ¹⁵⁷ או' משום ר' שמעון אחד הבן ואחד הבת שוין בנכסי האם	ר' יוסי בר' יהודה ור' אלעזר בר' יוסי אמרו משום זכריה בן הקצב אחד הבן ואחד הבת שוין בנכסי האם

ר' אלעזר בר' יוסי מוסר בשם ר' זכריה בן הקצב הן בבבלי הן בתוספתא. וכן בתוספתא מגילה א,ו מצאנו מסירה של ר' אלעזר בר' יוסי בשם ר' זכריה בן הקצב. אלא שבבבלי נוסף גם ר' יוסי בר' יהודה בשמו, ובירושלמי המוסר הוא ר' שמעון בן לעזר.

בתוספתא ובירושלמי מחזיקים בדעה הזאת גם ר' שמעון בן יהודה משום ר' שמעון. אכן בגוף סוגיית הירושלמי ובדברי האמוראים שם (ובבבלי) אין זכר לר' שמעון אלא רק לר' זכריה בן הקצב. אך אפשר שתפסו האמוראים את שמו של התנא הקדום (והנדיר יותר).

הבא של ר' שמעון בן יהודה חסרה בבבלי, וכנראה נשמטה במהלך המסירה בבבלי, כי כך אפשר להבין את התוספת של ר' יוסי בר' יהודה, כשיבוש של ר' שמעון בן יהודה, ואיחוד המסירות.¹⁵⁸

בירושלמי ר' אלעזר בר' יוסי (הנמצא גם בבבלי) הפך לר' שמעון בן אלעזר, אולי בהשפעת ר' שמעון שבהמשך.

כל התנאים האלה הם בני הדור השישי, ואולי כולם בניהם של התנאים הידועים בני הדור החמישי, ואפשר שזה הקל את החילוף ביניהם.

ב.5.א.3 בבא בתרא קלב ע"ב = תוספתא פאה א,יב [108]

משנה פאה ג,ז: "הכותב נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא איבדה כתובתה, ר' יוסה אומר אם קיבלה עליה אף על פי שלא כתב לה איבדה כתובתה".

תוספתא פאה א,יב	בבלי בבא בתרא קלב ע"א-ע"ב
הכותב נכסיו לבניו וכתב ¹⁵⁹ לאשתו קרקע כל שהו איבדה כתובתה	תנן התם הכותב נכסיו לבניו וכתב ¹⁶⁰ לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה משום דכתב לה קרקע כל שהוא אבדה כתובתה אמ' רב במזכה להן על ידה ושמואל אמ' במחלק לפנייה והיא שותקת ר'

¹⁵⁷ ד איכוס א עכו.

¹⁵⁸ תוכ"פ על אתר כתב ש"לפי גירסת התוספתא והירושלמי היו כמה תנאים שסברו כר' זכריה בן הקצב, ומשום כך פסקו כמה מן האמוראים כמותו". אבל אין זה נראה שיקול מכריע.

¹⁵⁹ כך גם אור זרוע בבא בתרא (סימן קכא). א ושייר ד והניח. וראה ברישא של המשנה, ובמשנת בבא בתרא ט,ו.

¹⁶⁰ מ ו ושייר.

<p>יוסי בר' חנינה אמ' באומ' לה טלי קרקע זו בכתובתיך <ע"ב> ומקולי כתובה שאנו תנן ר' יוסי או' אם קבלה עליה א'ע"פ' שלא כתב¹⁶¹ אבדה כתובתה¹⁶² מכלל דתנא קמא סבר כתיבה וקבלה עליה¹⁶³ בעי וכי תימא כולה ר' יוסי היא</p>	
<p>והא תניא א"ר יהודה¹⁶⁴ במה דברים אמורים¹⁶⁵ שהיתה שם וקבלה עליה אבל היתה שם ולא קבלה עליה קבלה עליה ולא היתה שם לא אבדה כתובתה תיובתא דכולהו תיובתא</p>	<p>אמ' ר' יוסי במה דברים אמורים בזמן שקבלה עליה לשם כתובתה אבל לא קבלה עליה לשם כתובתה מה שנתן נתן וגובה כתובתה משאר נכסים</p>

התוספתא חולקת על המשנה באשר לדעתו של ר' יוסי, וממילא גם בפרשנות של דברי תנא קמא.¹⁶⁶ והעיר אלבק (מחקרים בברייתא ותוספתא עמ' 151) שלפי נוסח התוספתא מובנים דברי האמוראים, שלתנא קמא אין צורך שתקבל עליה. הגרסה "ר' יוסי" בתוספתא נראית בטוחה ומקורית לאור ההקבלה בין שני המקורות התנאיים: המסורת המשותפת היא שר' יוסי אומר שהיא איבדה כתובתה אם קיבלה עליה. אלא שהמשנה פירשה זאת כ"אפילו רק קיבלה עליה" והתוספתא כ"רק אם קיבלה עליה".

גרסת הבבלי "ר' יהודה" היא משנית, ואולי באה מכוח הסתירה בדעת ר' יוסי בין המשנה לברייתא. ואין לדעת מתי חל השיבוש, אם כי כדברי אלבק נראה שאמוראי בבל הראשונים גרסו לפי נוסח התוספתא. ובכלל כל מהלך הגמרא רעוע, וכי מה ראה מברייתא של ר' יהודה, כמו שהתקשו הראשונים (ראה עליות דרבנו יונה וריטב"א). ולמרות התיובתא מובאים אחר כך דברי רב נחמן לרבא השואל כמי הלכה מן האמוראים (וראה רשב"ם בשם רש"י ושאר גאונים וראשונים). ושמא כל מהלך זה מאוחר ומשובש הוא, ובמקור הובאה הברייתא בשם ר' יוסי ולא כדי להותיב תיובתא.¹⁶⁷

¹⁶¹ מ פ ר א ס ו כ (בולוניה Fr. Ebr. 641) נוסף: לה.
¹⁶² אבדה כתובתה – מ כתב לה אע"פ שלא קיבל עליה. רשב"א כתב על גרסה זו "לא גרסינן", והריטב"א הביא גרסה זו (עם "אבדה כתובתה" בסוף) וכתב שהיא הגרסה הנכונה, ובעוד ראשונים, ראה דק"ס אות צ וכן תוכ"פ עמ' 142-143, שכתב: "ואעפ"י שגירסא זו אינה מתאשרת ע"י הגאונים וכת"י עתיקים, מ"מ הסוגיא בעצמה מוכיחה שהבבלי סובר שלר' יוסי אחת משתייהן מהני".

¹⁶³ בשאר עדי הנוסח חסר.
¹⁶⁴ א"ר יהודה – בציטוט בעליות דרבנו יונה ובריטב"א מילים אלה אינן מצוטטות. אבל מדברים עולה שאלה דברי ר' יהודה.

¹⁶⁵ מ פ י ד ו אימתי [בזמן]. וראה תשובת גאון (רב שרירא?) באוצר הגאונים החדש בבא בתרא סימן תרלט (עמ' 446): "ובעיקר ברייתא פליגי רבנן בגירסה, אית מינהון דגרסין והתניא אמ' ר' יהודה אימתי בזמן היתה שם וקיבלה עליה, ומאן דגרסי במה ד[ברים מור]ים מ' לך דודאי לא קמא תיובתא". וראה שם, הערה 2.

¹⁶⁶ ליברמן בתוכ"פ כתב באחד מפירושו, כדי ליישב בין הבבלי לתוספתא שלנו, ש"אמר ר' יוסי" הוא פסקה קטועה מן המשנה, והברייתא רק משלימה את דברי ר' יוסי עצמו במשנתו. ודוחק. וראה פרידמן, לתורתם של תנאים עמ' 34 שרמו לדוחק זה.

¹⁶⁷ וראה בהערות הנוסח מראשונים שציטטו את הגמרא בלי "אמר ר' יהודה", אם כי התייחסו אליו. מכל מקום כגרסתנו כן הוא גם בתשובות (לרב שרירא?) שהובאו באוצר הגאונים החדש בבא בתרא על אתר (סימנים תרמה-תרמו), עיין שם באורך. אבל בתשובת גאון אחרת (שם סימן תרמו) מובאים דברי רב ושמואל בלי התיובתא עליהם (וראה בהערת המהדירים שם, הערה 1).

ב.5.א.4 תוספתא מנחות יב, ז [121] = תוספתא מנחות יב, ז [121]

ירושלמי יומא א, ב (עמ' 564)	תוספתא מנחות יב, ז	בבלי בבא בתרא קמג ע"א- ע"ב
מתיב ר' בא בר ממל והא מתנית' פליגא האומר הרי עלי מאה עשרונות להביאן	הרי עלי מאה עשרונות להביא בכלי אחד כופין אותו ומביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד ואם הביא מחצה בכלי אחד ומחצה בכלי אחד לא יצא	מתיב רב זירא הרי ¹⁶⁸ עלי מנחה מאה עשרון להביא בשני כלים מביא ששים בכלי אחד ו ארבעים בכלי אחד ואם הביא ששים בכלי אחד ו ארבעים בכלי אחד יצא
בשני כלים מביא חמשים בכלי אחד ו חמשים בכלי אחד ואם הביא ששים בכלי אחד ו ארבעים בכלי אחד יצא	בשני כלים מביא מחצה בכלי אחד ו מחצה בכלי אחד ואם הביא ששים בכלי אחד ו ארבעים בכלי אחד יצא	בשני כלים מביא ששים בכלי אחד ו ארבעים בכלי אחד ואם הביא ששים בכלי אחד ו חמשים בכלי אחד יצא

כמו שהעיר ליברמן בתוספת ראשונים (עמ' 263) הברייתא בבבלי הפוכה מן התוספתא ומן הירושלמי. הלבני (מקורות ומסורות בבא בתרא עמ' רעה-רעו) ציין לתמיהתם של ר"י והמיוחס לריטב"א על קושיית ר' זירא כמו שהיא לפנינו, עיין שם. והסיק שבפני ר' זירא עמדה התוספתא וכנוסח הירושלמי, ששם הקשו מכך שיוצא בדיעבד ידי חובה.¹⁶⁹ ויש לחזק את דבריו שכל הסוגיה מקבילה לירושלמי, שהרי גם שיטת רבי על מחצה לאהרן ומחצה לבניו, וגם המעשה של רבי עם הבולי והאסטרטגי, נמצאים בשתייהן.

נמצא שהנוסח המקורי היה כתוספתא שלפנינו, אלא שזה השתבש עם השנים,¹⁷⁰ והבבלי שינה את ניסוח הקושיה כדי להתאים לנוסח המשובש.

ב.5.א.5 סנהדרין כא ע"ב = תוספתא סנהדרין ד, ז [174]

במקורות התנאיים ובירושלמי נמסר "שלא יהא נאות בשל אבותיו", ובבבלי: "ובלבד שלא יתגאה בשלאבותיו". ואפשר שזה שיבוש גרפי קדום.

ב.5.א.6 סנהדרין מח ע"א = תוספתא סנהדרין ד, ג [211]

תוספתא סנהדרין ד, ג	בבלי סנהדרין מח ע"ב
הרוגי בית דין נכסיהן ליורשיהן המלך נכסיהן למלך דברי ר' יהודה וחכמים אומר ¹⁷¹ אף הרוגי המלך נכסיהן ליורשין	תנו רבנן הרוגי מלכות נכסיהן למלך הרוגי בית דין נכסיהן ליורשין ר' יהודה אומר אף הרוגי מלכות נכסיהן ליורשין

¹⁶⁸ פיר מ פר אס ו: האומר הרי.

¹⁶⁹ וציין למקורות ומסורות סוכה עמ' רכו שבו ציין שקושיה בבבלי יכולה להתבסס על נוסח בברייתא כמו שהוא בירושלמי. "שם הבאנו דוגמאות לכך, ומאז הוספנו כהנה וכהנה".

¹⁷⁰ קשה לדעת מתי השתבש, האם כבר בהעברת הסוגיה לבבל, או בתקופה מאוחרת בהרבה. אשר לסיבת השיבוש, אפשר שהשתבש כתוצאה ממסירת הברייתא באופן מלא וקיצורה שלא כהוגן. או שהשתבש בחילופים בינאריים. ¹⁷¹ א חסר.

<p>אמר להם ר' יהודה הרי הוא אומר הנה הוא בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו אמרו לו מפני שבן אחי אביו וראוי לו לירשו אמר להם וכי לא היה לו בנים אמרו לו והלא אתו בניו הרג שנאמר אם לא את דמי נבות ואת בניו ראיתי אמש נאם ייי ושלמתי לך בחלקה הזאת נאם ייי</p>	<p>אמרו לו לר' יהודה והלא נאמר הנה בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו אמר להן בן אחי אביו הוא וראוי לירשו היה אמרו לו והלא הרבה בנים היו לו אמר להן אותו ואת בניו הרג שנאמר אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי אמש נאם ייי</p>
---	--

הבסיס הוא חילוף בינארי קל מאוד ("דברי ר' יהודה" – "ר' יהודה אומר") שגורר שינוי בשאר הדו-שיח. נראה יותר שנוסח התוספתא הוא המקורי, משום שהשימוש בכינוי "חכמים" מרמז על הכרעה כשיטה זו, והדו-שיח מסתיים בטענה הפורכת את הראיה לשיטה שהרוגי מלכות נכסיהם למלכות.

7.א.5.ב סנהדרין עב ע"א = תוספתא סנהדרין יא, ט [230]

מכילתא משפטים ו (עמ')	תוספתא סנהדרין יא, ט	בבלי סנהדרין עב ע"א
172(270)	הבא במחתרת אם בא להרוג מצילין אותו בנפשו ואם לאו אין מצילין אותו בנפשו ספק בא להרוג ספק בא ליטול ממון אין מצילין אותו בנפשו שנאמר	
אם זרחה השמש עליו וכי עליו החמה זורחת ¹⁷³ והלא על כל העולם זורחת ¹⁷⁴ אלא מה השמש שלום לעולם ¹⁷⁵ אף זה אם ידוע הוא שבשלום	אם זרחה השמש עליו דמים ¹⁷⁷ וכי עליו בלבד חמה זורחת והלא על כל העולם כולו היא זורחת אלא מה זריחת השמש שהיא שלום לעולם אף זה ¹⁷⁸ כל זמן שאתה יודע ¹⁷⁹ שיש שלום הימנו בין ביום בין בלילה	ת"ר אם זרחה השמש עליו דמים לו וכי השמש עליו בלבד זרחה אלא אם ברור לך הדבר כשמש שיש לו שלום עימך אל תהרגהו ואם לאו הרגהו

¹⁷² מצוטט לפי קטע גניזה, מדרשי הלכה מן הגניזה עמ' 111. = מכילתא משפטים יג (עמ' 293), מכילתא דרשב"י כב, ב, (עמ' 192), מכילתא דבריי (תוספת בתוך ספרי דברים רלו, עמ' 269, כמו שסימן פינקלשטין שם, והסכים איתו כהנא, התוספות לספרי דברים עמ' 198), ירושלמי כתובות ד, ד (עמ' 974), סנהדרין ח, ח (עמ' 1309–1310).

¹⁷³ בכתב יד אוקספורד נוסף: בלבד. "חמה עליו זורחת בלבד" (מכילתא משפטים יג), "בלבד עליו חמה זורחת" (מכילתא דרשב"י), "עליו השמש זורחת" (מכילתא דברים), "עליו לבדו החמה זורחת" (ירושלמי; סנהדרין כ"ג [גנוי ירושלמי עמ' 603] "עליו לבדו זרחה").

¹⁷⁴ והלא... זורחת – חסר במכילתא דברים ובירושלמי כתובות (בירושלמי כתובות הוא מן הסתם מחמת דילוג הדומות. ונראה שכן הוא במכילתא דברים).

¹⁷⁵ "מאי זריחת השמש שהיא בגלוי" (מכילתא דרשב"י, וההמשך שם: כך כל שהוא בגלוי), "מה זריחת השמש מיוחדת שהיא שלום לכל באי העולם" (ירושלמי; בקטע כריכה הנ"ל "מה זריחת החמה" והשאר קטוע).

¹⁷⁷ על פי א. ד. ו חסר.

¹⁷⁸ אף זה – א כד הן.

¹⁷⁹ שאתה יודע – על פי א. ד. ו שידוע אתה.

תניא אידך אין לו דמים אם זרחה השמש עליו וכי השמש עליו בלבד זרחה אלא אם ברור לך הדבר כשמש שאין לו שלום עימד הרגהו ואם לאו אל תהרגהו	אין מצילין אותו בנפשו וכל זמן שאי אתה יודע שאין שלום הימנו בין ביום בין בלילה אין מצילין אותו בנפשו ¹⁸⁰	הממנו והרגו הרי זה חיב פטור ¹⁷⁶
--	--	---

הברייתא בבבלי אומרת: "אם ברור לך הדבר כשמש שיש לו שלום עימד אל תהרגהו". התוספתא, המכילתא דר"י, מכילתא דברים והירושלמי נוקטים אחרת: "מה [זריחת] שמש [שהיא] שלום לעולם, אף זה אם ידוע שבשלום הימנו והרגו". ואילו במכילתא דרשב"י: "מאי זריחת השמש שהיא בגלוי כל כל שהוא בגלוי".

לשון הבבלי "אם ברור לך הדבר כשמש" דומה לדרשה האמוראית בסנהדרין ז ע"ב "אם ברור לך הדבר כבקר שהוא אור אמריהו ואם לאו אל תאמריהו", וכן לדרשה שם (=שבת קמה ע"ב) "אם ברור לך הדבר כאחותך שהיא אסורה לך" (וראה גם דברי סתם התלמוד פסחים ב ע"א). ונראה שהבבלי הכניס את הדרשה התנאית לתוך הסכמה המקובלת אצלו, כנראה מתוך דרדורה וטשטושה של המסורת המזהה את השמש עם השלום.¹⁸¹ המסורות החלופיות של הברייתא בבבלי ("תניא אידך") מעידות גם הן על אי יציבות המסורת שיכלה להוביל לדרדור.

ב.5.ב נוסח מתוקן

ב.5.ב.1 בבא בתרא יא ע"א = תוספתא בבא מציעא יא, יא [13]

התוספתא עוסקת בפתחים בחצר, ואומרת: "היו שם אחד רחב מעשר אמות נוטל **ארבע** אמות כנגדו וארבע אמות בחצר". לעומת זאת הבבלי אומר "היו לו פתח רחב **שמונה** אמות נוטל **שמונה** אמות כנגד הפתח וארבע אמות בחצר".

את נוסח התוספתא יש להבין כך: פתח רחב מעשר אמות אינו נחשב פתח.¹⁸² לכן במקרה כזה אין הוא נוטל את כל רוחבו, אלא רחב ארבע אמות בלבד,¹⁸³ ו"ארבע אמות בחצר", כלומר החצר. "פחות מיכן" – כלומר עשר אמות ומטה¹⁸⁴ – "משלימין לו את המידה כנגדו", כלומר הוא מקבל את רחב הפתח כולו, לעומק ארבע אמות בחצר. נוסח הבבלי, "שמונה אמות", עוסק בפתח ברוב קביל לפי התוספתא, שנותנים לו מלוא רוחבו וארבע אמות אל תוך החצר. אם כן

¹⁷⁶ פטור – חסר בכתב יד אוקספורד. אף... חייב פטור – ירושלמי סנהדרין: "כך כל זמן שאת יודע שאת שלום ממנו בין ביום ובין בלילה ההורגו נהרג".

¹⁸⁰ וכל... בנפשו – א חסר.

¹⁸¹ ראה מה שהעיר הנשקה, אם זרחה השמש, עמ' 393 הערה 10, על מאמרו של טויל, אם זרחה השמש, שביקש לזהות את הביטוי "ברור לך הדבר כשמש" עם נוסחאות המוכרות מטקסטים אכדיים מאוגרית.

¹⁸² משנה כלאים ד, ד: "וגדר שנפרץ עד עשר אמות הרי הוא כפתח, יתר מכך כנגד הפרצה אסור"; משנה עירובין א, ח: "כל פרצה שהיא בעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח, יתר מיכן אסור"; שם ז, ב: "נפרץ הכותל עד עשר אמות מערבים שנים, אם רצו מערבין אחד מפני שהוא כפתח, יותר מיכן מערבין אחד אין מערבין שנים"; תוספתא עירובין ו, יג: "כותל חצר שנפרץ מארבעה טפחים עד עשר אמות מותר מפני שהוא כפתח, יתר מיכן כנגד הפרצה אסור".

¹⁸³ והיינו "ארבע אמות כנגדו". היכן תהיינה ארבע האמות לפי זה, צריך עיון.

את נוסח הדפוס, המשמיט את "ארבע אמות כנגדו", יש להבין כהשמטה טכנית בלבד. ליברמן (תוכ"פ עמ' 311) אימץ את תוכנו של נוסח הדפוס, וכתב שצ"ל "נוטל כנגדו, וארבע אמות בחצר". אך לפי האמור למעלה, לאור הגרסה "רחב מעשר" קשה לפרש כך וממילא גם להגיה כך. וראה י"א אפשטיין, מלסה"א עמ' 225: "ולפי ברייתא זו אין נוטל לרוחב הפתח אלא ד' אמות אפי' רחב יותר. ו'ארבע אמות בחצר' פירושו יד"א שאמרו חוץ משל פתחים?". וקשה לעמוד על דבריו התמציתיים.

¹⁸⁴ בשונה מליברמן (והרא"ש פ"א סוף ס"י ל"ח המובא שם), המפרש שהכוונה היא פחות מארבע אמות.

מבחינה תוכנית אין הוא סותר את ההלכה של התוספתא, אלא שהברייתא בבבלי איבדה את ההגבלה של פתח רחב יותר מעשר אמות.

נוסח הברייתא שלפנינו בבבלי מתאים להסבר אביי, "הכי קאמר נוטל שמנה אמות כנגד הפתח ברחב ארבע אמות בחצר". אבל קשה להכריע אם בפני אביי עמד נוסח מעין זה שלפנינו בתוספתא, והברייתא הוגהה לפי הסברו, ואם כן מה היה ניסוח דבריו המקורי, או שעמד בפנינו נוסח מעין זה שלפנינו בבבלי.

ב.5.2. בבא בתרא צ"ב = תוספתא עבודה זרה ד, א [84]

תוספתא עבודה זרה ד, א ¹⁸⁵	בבלי בבא בתרא צ"ב
אין עוצרין בארץ ישראל דברים שיש בהן חיי נפש כגין יינות שמנים ¹⁸⁶ וסלתות ופירות אבל דברים שאין בהן חיי נפש כגון כמון ותבלין הרי זה מותר	אמר רב עושה אדם את קבו אוצר
ועוצרין שלש שנים ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית	תניא נמי הכי אין אוצרין בארץ ישראל ¹⁸⁹ דברים שיש בהן חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות אבל כמון ופלפלין ותבלין ¹⁹⁰ מותר
במה דברים אמורים בלוקח מן השוק אבל בכונס משלו מותר	במה דברים אמורים בלוקח מן השוק אבל בכונס משלו מותר
ומותר לאדם ¹⁹¹ לאצר פירותיו ¹⁹² שלש שנים ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית	ומותר לאדם ¹⁹¹ לאצר פירותיו ¹⁹² שלש שנים ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית
במה דברים אמורים בלוקח מן השוק אבל בכונס מתוך שלו¹⁸⁷ אפילו עשר שנים מותר לעצר ובשנת בצורת אפילו חרובין¹⁸⁸ לא יעצור מפני שמיטיל מארה בשערים	במה דברים אמורים בלוקח מן השוק אבל בכונס מתוך שלו מותר לעצר ובשנת בצורת אפילו קב חרובין לא יאצור אדם¹⁹³ מפני שמכניס מאירה בשערים

בבבלי "במה דברים אמורים בלוקח מן השוק" מוקדם יותר, ושם לכאורה מקומו ההגיוני לנוסח הבבלי, שהוא מוסב על "אין אוצרין". אבל לפי נוסח התוספתא, המסיימת ב"אפילו עשר שנים מותר לעצר", מקומה של בבא זו, לאחר "ועוצרין שלש שנים ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית", הגיוני: שלוש שנים אוצרין סביב שנת שביעית, אבל בכונס מתוך שלו מותר לאצור אפילו עשר שנים. ואפשר שמתוך ששינה הבבלי את הסדר (כדי להתאים יותר להגיון או כדי להקדים את ההנמקה של תניא נמי הכי), השמיט את "עשר שנים", שכבר אינו מובן; או שהשמטת "עשר שנים" באה לפני שינוי הסדר וגרמה לו.

¹⁸⁵ נוסח ג (CUL Or.1080 13.69).

¹⁸⁶ יינות שמנים – על פי א. ו יינות ד שמנים יינות.

¹⁸⁷ מתוך שלו – על פי א. ו ד בתוך ביתו.

¹⁸⁸ א קב חרובין.

¹⁸⁹ מ ו ד אין אוצרין פירות פר אין אוצרין פירות בארץ ישראל (וכן בשאילתות לד, עמ' רכו, וכפתור ופרח פרק י) אס אין אוצרין אוצר פירות בארץ ישראל ב'ד'א' בלוקח פירות מן השוק.

¹⁹⁰ פר אס ו כמון תבלין ופלפלין (וכן בשאילתות) מ ד תבלין כמון ופלפלין (וכן בכפתור ופרח).

¹⁹¹ מ פר ו חסר.

¹⁹² מ אס ו ד פירות פר חסר.

¹⁹³ בשאר עדי הנוסח חסר.

ב.ב.ב. 3.5.5. בבא בתרא קלח ע"א = תוספתא בבא בתרא טו, ו [113]

תוספתא בבא בתרא טו,	בבלי בבא בתרא קלח ע"א ¹⁹⁴
האומר תנו מאתים דינר לפלוני ושלש מאות לפלוני וחמש מאות לפלוני אין אומרין כל הקודם בשטר זכה אלא כולם חולקין בשוה יצאת עליהן ¹⁹⁵ כתובת אשה ובעל חוב כולן נותנין בשוה אבל אם אמר תנו מאתים דינר לפלוני ואחר כך שלש מאות לפלוני ואחר כך חמש מאות לפלוני אומרין כל הקודם בשטר זכה יצאת עליהן כתובת אשה ובעל חוב גובין מן האחרון אין בהן ¹⁹⁶ גובין משלפניו אין בהן גובין משלפני פניו	תנו רבנן שכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלוני ושלש מאות לפלוני וארבע מאות לפלוני אין אומרין כל הקודם בשטר זוכה לפיכך יצא עליו שטר חוב גובה מכולם אבל אמר תנו מאתים זוז לפלוני ואחריו לפלוני ואחריו לפלוני אומרין כל הקודם בשטר זוכה לפיכך יצא עליו שטר חוב גובה מן האחרון אין לו גובה משלפניו אין לו גובה משלפני פניו

מאתיים, שלוש מאות, ארבע מאות (ולא "חמש מאות") בבבלי – בוודאי החלקה לעומת התוספתא. "וחמש מאות" גם בהלכות הבאות בתוספתא, והדברים פשוטים, כי יש לו אלף זוז בסך הכול, שאותם הוא צריך לחלק.

"אלא כולם חולקין בשוה" שבתוספתא אינו בבבלי, וגם בהמשך "נותנין בשוה" בתוספתא אבל בבבלי רק "גובה מכולם". ונראה שהבבלי קיצר, אך גם הכיוון השני, של הרחבה בתוספתא, אפשרי.

"כתובת אשה ובעל חוב" נמצא בתוספתא גם בהלכות הבאות, ושוב נראה ש"שטר חוב" בבבלי הוא קיצור ופישוט.

גם "ואחריו לפלוני" שבבבלי נראה קיצור לעומת הפירוט של מאתים, שלוש מאות, חמש מאות שבתוספתא, המתאים מבחינה ספרותית כהמשך לרישא.

ב.ב.ב. 4.5.5. בבא בתרא קסח ע"ב = תוספתא בבא בתרא יא, יא [141]

ירושלמי גיטין ב, ג (עמ' 1060)	תוספתא בבא בתרא יא, יא ¹⁹⁷	בבלי בבא בתרא קסח ע"ב
נקרע ¹⁹⁸ הרי כשר נתקרע הרי זה פסול ¹⁹⁹ בשלא נקרע ²⁰⁰ כקרע בית דין	נקרע כשר נתקרע פסול נקרע ²⁰² בו קרע של בית דין פסול	נקרע פסול נתקרע כשר

¹⁹⁴ = גיטין נ ע"ב, ושם בפי רב קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי.

¹⁹⁵ על פי א ד. ו חסר, ונמצא אחרי "ובעל חוב".

¹⁹⁶ על פי א ד. ו לו.

¹⁹⁷ = גיטין ב, ג (עד "קרע של בית דין פסול"); ז, יא-יב.

¹⁹⁸ על פי ג"א (גנזי ירושלמי עמ' 510). ל הנקרע.

¹⁹⁹ ג נוסף: נקרע הרי זה פסול.

²⁰⁰ על פי ג. ל נתקרע.

²⁰² על פי א ד ג (אוקספורד בודלי קטלוג קאוולי 2634) והמקבילה בגיטין. ו נתקרע.

<p>נמחק או נטשטש</p> <p>אם רישומו ניכר כשר²⁰⁴</p>	<p>נימוק או שהרקיב או שנעשה ככברה כשר</p> <p>נימוק²⁰³ או ניטשטש ובבואה שלו קיימת</p> <p>אם יכול לקרות כשר אם לאו פסול</p>	<p>אבל נקרע כקרע בית דין פסול²⁰¹</p>
<p>היכי דמי נקרע והיכי דמי נתקרע אמר רב יהודה נקרע קרע של בית דין נתקרע קרע שאינו של בית דין</p> <p>היכי דמי קרע של בית דין אמר רב יהודה אמר רב מקום עדים ומקום הזמן ומקום התורף אביי אמר שתי וערב</p>		<p>אי זה הוא קרע שלבית דין בין כתב לעדים</p>

הברייתא בבבלי פוסלת בנקרע ומכשירה בנתקרע, בניגוד לתוספתא (ולירושלמי).

ראה תוספתא גיטין ה,ה-ו; ה,ט: "ונתקרע הגט או שאבד", והוא מצוטט בבבלי גיטין עד ע"א, ס ע"ב. וכן יש בבבלי גזר דין שמתקרע (ראש השנה יח ע"א, יבמות קה ע"א). אם כן נתקרע פוסל את השטר ואת הגט, גם בבבלי במקומות אחרים.

לפי התוספתא יש שלושה קרעים: נקרע, כנראה קרע רגיל שאינו פוסל. נתקרע, לקרעים קרעים (כפרשנות ליברמן בתוכ"פ גיטין עמ' 797–799), והוא פסול. ונוסף להם קרע של בית דין, שלפי פרשנות התלמודים הוא קרע אחד אך במקום מכוון. המשפט על קרע של בית דין אינו מעניין הברייתא, העוסקת בשטר שנפגם שלא במתכוון בצורות שונות. זו הערה שנוספה כנראה בשלב מאוחר, ואומרת שאמנם קרע רגיל כשר, אבל קרע של בית דין אינו כן. ובדיוק כך מפורש בירושלמי, שיש להשלימו: *במה דברים אמורים שנקרע (בקרע אחד) כשר, בשלא נקרע כקרע בית דין, אבל אם נקרע כקרע בית דין, פסול.²⁰⁵

נראה שזו גם כוונת דברי רב יהודה במקורם, וכך יש לפרשם: נקרע (קרע אחד) קרע של בית דין, ונתקרע (קרעים רבים) קרע שאינו של בית דין – [שניהם פסולים]. רק בשלב מאוחר יותר כוונתו לא הובנה, נוספה השאלה "היכי דמי נקרע והיכי דמי נתקרע", ובעקבות דבריו הוגהה ונשתבשה הברייתא. מכל מקום מדברי רב יהודה נראה שגם בפניו עמד רק הניסוח המקורי של הברייתא, הכולל רק נקרע ונתקרע, והוא זה שמוסיף את עניין קרע בית דין; אך מצד שני ברור שאין זה מקרה שיש לדבריו מקבילות בירושלמי ובתוספתא, והדברים מעידים על מסורת משותפת, שהובאה בירושלמי כהערת הסתם, בבבלי כהערת אמורא, ובתוספתא באופן סתמי.²⁰⁶

²⁰¹ על פי ג. ל חסר.

²⁰³ כך גם ד ג. א נמחק.

²⁰⁴ נמחק... כשר – פ א ס ו חסר. פר נוסף: ואם לאו פסול.

²⁰⁵ ומעין זה השלים אלבק, מחקרים בברייתא ותוספתא, עמ' 119.

²⁰⁶ גם בהמשך מובאת מסורת בשמו (הפעם בשם רב) הדומה למה שמופיע בסתם בירושלמי, אם כי אולי חולקת הלכתית. גם אם הפרשנות שונה, הדמיון הצורני חשוב, כי הוא מלמד על מעבר מסורת אחת, גם אם בשינויים. ההשוואה לדברי אביי, השונים לגמרי, מאלפת.

ב.5.5.5 בבא בתרא קעא ע"א = תוספתא מכות א, ג [144]

ירושלמי שביעית י, ה (עמ' 215)	תוספתא מכות א, ג	בבלי בבא בתרא קעא ע"א
אמי' לו ר' יודה מעשה בא לפניך בציפורי והכשרתה אמר לו אני לא הכשרתי ואם הכשרתי הכשרתי	אמי' לו ר' יהודה מעשה בא לפניך בציפורי והכשרתה אמר לו ר' יוסה אני לא הכשרתי ואם הכשרתי הכשרתי	אמר לו ר' יהודה והלא מעשה בא לפניך בציפורי והכשרתה <אמר לו> ²⁰⁷ כי הכשרתי בזה הכשרתי

ר' יוסי בבבלי אומר "כין/כש/אם) הכשרתי בזה הכשרתי", בניגוד לאמירתו בתוספתא וירושלמי "לא הכשרתי ואם הכשרתי הכשרתי". מעניינת גרסת הרשב"א בשו"ת ג, ג, "לא הכשרתי ואם הכשרתי בזה הכשרתי". וקשה להכריע אם זו גרסתו בבבלי או שהוא הושפע מן התוספתא.²⁰⁸

מתוך הסכמת התוספתא והירושלמי, וכן מתוך היותו של נוסח התוספתא הנוסח הקשה, נראה שנוסח הבבלי משני, שאולי נוצר מתוך הקושי בדברי ר' יוסי, "לא הכשרתי ואם הכשרתי הכשרתי".

ב.5.5.6 סנהדרין מה ע"ב = תוספתא סנהדרין ט, ח [203]

תוספתא סנהדרין ט, ח (נוסח א) ²⁰⁹	בבלי סנהדרין מה ע"ב
סיף שנהרג בו סודר שנחנק בו אבן שנסקל בה ועץ שנתלה עליו כולן טעונין קבורה ²¹⁰	היתה (1) והתניא אחד אבן שנסקל בה ואחד עץ שנתלה עליו ואחד סיף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולם נקברין עמו דמיתקני ומיתי חילופא נקברין עמו והתניא (2) אין נקברין עמו אמ' רב פפא מאי עמו עמו בתפיסתו

במקום "טעונין קבורה ולא היו קוברין אותן עמו", הבבלי גורס "נקברין עמו", ומיד מקשה מנוסח הדומה לזה שאנחנו מכירים, "אין נקברין עמו". על כך מתרץ רב פפא, "עמו בתפיסתו". האם עמדו בפני הבבלי שתי גרסאות של התוספתא? נראה שאם כן, היה לו לתרץ מה סבר כל תנא, או להעמיד "כאן X וכאן Y", ולא לומר "מאי עמו עמו בתפיסתו".

ואולי רב פפא לא התייחס למחלוקת גרסאות בתוספתא, אלא לסתירה בין התוספתא לספרי. לפי התוספתא לא היו קוברין אותן עמו, אך בספרי דברים (רכא, עמ' 254) שנינו "כי קבר תקברנו, בעץ שניקבר עמו". על כך שפיר יש לתרץ ולהעמיד ש"עמו" היינו עמו בתפיסתו. לפי שחזור זה, עורכי

²⁰⁷ על פי שאר עדי הנוסח. ובהם: כשהכשרתי (מ אם הכשרתי). וכך גם ר' גרשום ויד רמה. והרשב"א (שו"ת ג, ג; מהדורת דימיטרובסקי, חלק ב, ירושלים תשע"ב עמ' רצד) גורס: "לא הכשרתי ואם הכשרתי בזה הכשרתי".

²⁰⁸ בתשובות ופסקים מאת חכמי אשכנז וצרפת (קכו, עמ' 196) מביא את התוספתא כנוסחה לפנינו, אך מסיים "אם הכשרתי בזה הכשרתי" על פי הבבלי, ומביא את פירוש הבבלי. והוא מן הסתם נוסח כלאים.

²⁰⁹ ו חסר כאן.

²¹⁰ א טבילה.

הסוגיה לא הכירו את נוסח ברייתת הספרי שרב פפא התייחס אליה,²¹¹ ואלה שחזרו בתוספתא גרסה "נקברין עמו" כדי שיהיה לדברי רב פפא על מה לחול.

ב.5.ג החסרת תוכן

ב.5.ג.1 בבא בתרא יג ע"א = תוספתא בבא מציעא יא, ט-י [18]

בתוספתא נאמר על מי שאמר "טול את הפחות ותן לי שיעור" (או, כנוסח הקל יותר שבבבלי, "טול אתה שיעור ואני פחות"): "רבן שמעון בן גמליאל אומר אין שומעין לו, מפני כבוד אבותיו". חלק זה אחרון אינו נמצא בבבלי, והבבלי אף מקשה "מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל", ולבסוף מציע את הטעם "אי בדמי לית לי למיתן לך, ואי במתנה לא ניחא לי", כלומר ברור שהטעם הזה לא עמד בפני הבבלי.

הטעם של שמירת רכוש הירושה "מפני כבוד אבותיו" נמצא אצל רבן שמעון בן גמליאל גם במשנה כתובות ח, ה: "נפלו לה עבדים ושפחות הזקנים, ימכרו וילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות, רבן שמעון בן גמליאל אומר: לא תמכור, מפני שהן כבוד בית אביה" (וכן לגבי זיתים וגפנים זקנים).²¹² נראה שהדבר מהווה חיזוק לאותנטיות של הסבר זה, המתאים לשיטתו של רבן שמעון בן גמליאל,²¹³ וטעם זה נשמט בבבלי ולא עמד בפני עורכי הסוגיה.

ב.5.ג.2 בבא בתרא סז ע"א – סח ע"א = תוספתא בבא בתרא פרק ג [59–61]

ירושלמי בבא בתרא ד, ד-ו (ירושלמי נזיקין עמ' 90-91)	תוספתא בבא בתרא ג, א-ג (נוסח א) ²¹⁴	בבלי בבא בתרא סז ע"א – סח ע"א
[...] מכר בתים בורות שיחין ומערות אבל לא את המטלטלין [...]	המוכר את החצר מכר בתים הפנימיים ובתים החיצונים אבל לא מכר לא את הוילאות ולא את הויסלאות ולא את המרחצאות שלפנים הימנו אם היו עשויין לתשמיש חצר הרי כולן מכורין איצטולין העשוי לתשמיש חצר מכור ולרבים אין מכור [...]	(1) תנו רבנן המוכר את החצר מכר בתים החיצונים ובתי הפנימיים ובתי החילסאות [...]
המוכר את בית ²¹⁵ הבד מכר את היקבים ואת האסרים ²¹⁶ ואת המפרכות	המוכר את בית הבד מכר את היעידין ²²⁰ ואת היקבים ואת המפריכות ואת הרחיים	(2) תנו רבנן המוכר את בית הבד מכר את הנסרים ²²³ ואת

²¹¹ הברייתא מובאת להלן מו ע"ב בנוסח: "תנו רבנן עץ שומע אני בין בתלוש בין במחובר ת"ל כי קבור מי שאינו מחוסר אלא קבירה יצא זה שמחוסר קציצה וקבירה". בנוסח זה אין אמירה שהעץ נקבר עמו דווקא.

²¹² בחלק מעדי הנוסח, בפרט בענף הבבלי: "שבח בית אביה". לחילופי הנוסח שם ראה ברודי, משנה ותוספתא כתובות, עמ' 208 הערה 8.

²¹³ אף שאפשר שזו תוספת טעם מאוחרת בעקבות המשנה, מצד מי שראה את ההתאמה לשיטת רבן שמעון בן גמליאל.

²¹⁴ וחסר כאן.

²¹⁵ כך ל. א חסר.

²¹⁶ א⁹ הנסרים ל האסורין.

²²⁰ כך יש לקרוא ב-א, כדברי ליברמן בתוכ"פ עמ' 362, ולא כמו צוקרמנדל ופרויקט ליברמן שקראו "היעידין". וכן גורס ר' ברוך הספרדי (בתוספתא או בברייתא בבבלי, ראה ליברמן שם): היעידין. ד היצריין. וכן גרס רשב"ם.

²²³ כך ה' פ מ א ו ד. ה הסירים פר אס היצרים.

<p>היקבים²²⁴ ואת המפריכות מכר את הריחים התחתונה אבל לא העליונה</p> <p>ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורין בין כך ובין כך לא מכר את העכירין²²⁵ ולא את הגלגל ולא את הקורה > ולא את הסקין < ולא את המרצופין [...]</p>	<p>התחתונה אבל לא מכר לא את השקין ולא את המרצופין ולא את הריחים העליונה ואם אמר לו הוא וכל מה שבתוכו אני מוכר לך הרי כולן מכורין ואף על פי שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו²²¹ לא מכר לא את הבאר²²² ולא את השיח ולא את היציעין ולא את הדותיות ולא את המערות שבתוכו ואם אמר לו הוא וכל מה שבתוכו אני מוכר לך הרי כולן מכורין</p>	<p>ואת הריחים התחתונה אבל לא את העליונה ולא²¹⁷ את הסקין ולא את המרצופים שבתוכה ובזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה אע"פ שאמר לו היא וכל מה שבתוכה²¹⁸ בין כך ובין כך לא מכר את היצועים הטרויים ולא את החרותים שבתוכה²¹⁹ [...]</p>
<p>(3) תנו רבנן המוכר את המרחץ מכר את בית הנסרים ואת בית היק(ב)[מ]ים ואת בית הספסלים²²⁸ ואת בית הוילאות אבל לא נסרים עצמן ולא יקמים עצמן ולא וילאות עצמן ולא ספסלים עצמן [...]</p>	<p>המוכר את המרחץ מכר בתים הפנימיים ובתים החיצונים בית היורות בית היקמין²²⁷ בית האולייירין אבל לא מכר לא את היורות ולא את היקמין ולא את המגדלין שבתוכה [...]</p>	<p>תני המוכר את המרחץ מכר בתים הפנימיים ובתים החיצונים בסילקי וקמין בית האוריירין אבל לא את המגדלים ולא את היורה ר' שמעון בן אלעזר אומר מכר את היורה וכן היה בן אלעזר אומר²²⁶ מקום הבלן מכור מקום האורייר אינו מכור [...]</p>

בברייתות בבבלי כאן חסרים קטעים הנמצאים בתוספתא (וחלקם בירושלמי), ובמקום חלק מהם יש קטעים הנמצאים במשנה.

(1) **המוכר את החצר**: לפי הבבלי מי שמכר חצר מכר גם את בתי החילסאות, ולעומתו בתוספתא "אבל לא מכר לא את הוילאות ולא את הויסלאות ולא את המרחצאות שלפנים ממנו" וכו'. הגרסה "חילסאות" בטוחה למדי בבבלי גם מהמשך הסוגיה העוסקת ב"חולסית", ולכן נראה ש"הויסלאות" הוא שיבוש גרפי של "חילסאות".

²¹⁷ כך ל. א בין כך ובין כך לא.

²¹⁸ אע"פ... בתוכה – ל חסר.

²¹⁹ הטרויין... שבתוכה – א... שבתוכו ל והשבין והחרותין שבתוכו.

²²¹ ד נוסף: אני מוכר לך.

²²² ד הבור.

²²⁴ כך גם פ מ א ס ו ד פ. א פר היקמים פ היקרים.

²²⁵ כך פ פו. ד העבירים ה העבדים ו העבורין מ א אס העמודים.

²²⁶ מכר... אומר – ל חסר.

²²⁷ ד הקמין. וכן להלן. הניקוד בא מעיד כנראה שמדובר בהגהה.

²²⁸ כך גם פ א ס ו. פ מ א ד הספלים. וראה רשב"ם.

אם הזיהוי נכון, הבבלי והתוספתא חולקים: מה שמכר בבבלי, לא מכר בתוספתא. אך כמו שהעיר דה-פריס (התוספתא והתלמודים, עמ' 162), בברייתא בבבלי חסר החלק "אבל לא מכר", שנמצא בשאר המשניות והברייתות בפרק. אם כן אפשר שהברייתא בבבלי משובשת וחסרה במקטע זה.

(2) **המוכר את בית הבד**: בבבלי השקים והמרצופים מופיעים בהמשך, כדברים שאינם נמכרים בין כך ובין כך. בתוספתא ובירושלמי²²⁹ הם נזכרים יחד עם הריחיים העליונה, עם הדברים הנמכרים בזמן שאמר לו "הוא וכל מה שבתוכו". נוסח הבבלי קשה – כלפי מה אמור "כולך" מכורין, הרי נוספה רק הריחיים העליונה. לכן אפשר שהמיקום המקורי היה כבתוספתא ובירושלמי, והוא נדד בטעות.

מה שהוא לא מכר בין כך ובין כך שנוי במחלוקת בין המקורות. בבבלי הוא לא מכר את העכירין, הגלגל והקורה (הנמצאים במשנה כדברים השייכים לקטגוריה השנייה ולא השלישית), וכן את השקין והמרצופין (השייכים בתוספתא לקטגוריה השנייה). לעומת זאת בתוספתא הרשימה היא בור, שיח וכו' שהייתה בתוספתא לעיל מינה בדין המוכר את הבית. בירושלמי הנוסח משובש, אך כנראה הוא מתאים לתוספתא: יצועים שווה לתוספתא, וכפי שהעיר ליברמן (תוכ"פ עמ' 363) "חרותין" הם חדותין,²³⁰ ו"הטרויים", או "השבויין" בנוסח ל, הוא שיבוש גרפי של "השוחין". ההמשך בתוספתא "ואם אמר לו" וכו' חסר פשר ונראה כדברי ליברמן בתוכ"פ שהוא גרירה מלמעלה. בירושלמי אין "מערות" וכנראה הנוסח בלי "מערות" מקורי יותר.²³¹

נראה שנוסח התוספתא שלפנינו עדיף. גם לאור הסכמת התוספתא והירושלמי, גם משום שלעצם העניין בקטגוריה השלישית מתאימים דברים נפרדים ככל האפשר מבית הבד, כמו בור שיח ומערה, וגם משום שהרשימה בבבלי זהה לרשימה במשנה (גם אם בקטגוריה אחרת), אף שברישא הרשימה שונה במונחיה (גם אם שווה במשמעות). ראינו כבר שהרשימה בבבלי משובשת לפחות בחלקה, ושהשקים והמרצופים שייכים לקטגוריה השנייה ונדדו בטעות. נראה לפיכך שגם העכירין וחבריהם הגיעו לברייתא מן המשנה.

(3) **המוכר את המרחץ**: בבבלי חסר "בתים הפנימיים ובתים החיצוניים" הנמצאים בתוספתא ובירושלמי. ואפשר שה"בתים" האלה הם כותרת להמשך ולכן הושמטו בבבלי.²³² ההמשך כל כך שונה, שליברמן (תוכ"פ עמ' 363) כותב "והיא כנראה ברייתא אחרת":

מכר	אבל לא
בבלי	בית הנסרים, בית היקבים/היקמים, בית הספסלים ובית הוילאות
תוספתא	בית היורות, בית היקמין/הקמין, בית האולייירין
ירושלמי	בסילקי, קמין, בית האוריירין
	מגדלים, יורה

²²⁹ בנוסח ל. בנוסח א הם נזכרים אחרי המילים "בין כך ובין כך", אבל במיקום שאינו מתאים.

²³⁰ בירושלמי נפוץ "חרות" במקום "חדות", וראה אליצור, חדות ודות, עמ' 140–141.

²³¹ ראה בבא בתרא סה ע"ב = תוספתא בבא בתרא ג,א [57] ששם יש איחוד בתוספתא בין הצירוף הנפוץ "בור, שיח, מערה" לצירוף "יציע ודות", אף שלא מצאנו במקומות אחרים מערה בתוך בית.

²³² או שנשמטו בטעות. או שהם באמת אינם מקוריים ונגררו בתוספתא (ובירושלמי) מן הברייתא על המוכר את החצר.

המשותף לכל המקורות הם היקמים/יקבים/קמים. בבבלי מלבד נמצאת השלישייה נסרים, ספסלים, וילאות – אותה שלישייה מן המשנה. נראה שאין זו ברייתא אחרת, אלא שקרה כאן תהליך דומה לזה שקרה בברייתא לעיל: אבדו מונחים שנזכרו בברייתא המקורית, ונעשתה השלמה מן המשנה. נותר רק מונח אחד, וגם המבנה העקרוני: מכר בית X אבל לא X עצמו. המבנה הזה לא נשמר דווקא בירושלמי, ואולי זו הסיבה שהקמין (/יקמין) נשמטו מחלקה השני.

ב.ג.5.3 בבא בתרא עג ע"א = תוספתא בבא בתרא ד,א [66]

ירושלמי בבא בתרא ה,א (ירושלמי נזיקין עמ' 92)	תוספתא בבא בתרא ד,א (נוסח א) ²³³	בבלי בבא בתרא עג ע"א
תני המוכר את הספינה מכר את האסכלה ואת בור המים שבתוכה אבל לא את היצועים ולוא את השבויים ולא את האסקופה ולא את הביצית ²³⁴ סימכוס אומר מכר דוגית	המוכר את הספינה מכר את האיסכלא ואת בית המים שבתוכה אבל לא מכר לא את היציעין ולא את הישיון ולא את האיסקופה ולא את הבוצית סומכוס אומ' מכר את הדוגית	תנו רבנן המוכר את הספינה מכר את האסכלא ואת בית ²³⁵ המים שבתוכה ר' נתן אומר מכר את הספינה מכר [בוצית סמכוס אומר מכר את הספינה מכר] דוגית ²³⁶
		אמר רבא דוגית ובוצית חדא מלתא היא ²³⁷ ר' נתן בבלאה הוה קרי לה בוצית דאמרי אינשי ביציאתא דמישן סמכוס דבר ארעא דישראל קרי לה דוגית כדכתיב ואחריתכן בסירות דוגה

החלק על היציעין, הישיון והאיסקופה חסר בבבלי, ודברי ר' נתן "מכר את הספינה מכר בוצית" הפוכים מדברי התוספתא, בסתם, "ולא את הבוצית". הסיפא על סמכוס שוב דומה לתוספתא.

מדברי רבא עולה שלפניו היה הנוסח שר' נתן הבבלי מדבר על בוצית. וכאן יש שתי אפשרויות: או שלפניו גרסה בבבלי שונה של הברייתא, שבה מובאת דעתו של ר' נתן, החולקת על זו של תנא קמא בתוספתא – או שבפני רבא עמדה ברייתא מעין התוספתא שלנו, אלא שהייתה לו מסורת שהרישא הוא של ר' נתן. ואז ר' נתן וסומכוס חולקים על הבוצית/דוגית, לא רק בלשון אלא גם בתוכן. לפי אפשרות אחרונה זו, הברייתא בבבלי השתבשה והוגהה רק אחר כך. חיזוק לכך ניתן למצוא בעובדה שהבבא האמצעית אינה מובאת בבבלי, וגם חלקים אחרים בתוספתא בפרק הקודם השתבשו ונשמטו בבבלי. עם זאת מחלוקת טרמינולוגית בלבד קיימת במקורות התנאים, ראה מלנה"מ עמ' 1–2.

²³³ ו חסר כאן.

²³⁴ היצועים... הביצית – ל היצועין והעובין והאיסקופה והבוצית.

²³⁵ כך רק ה (וכן רי"ף ויד רמה). פ מ א פ ר א ס ו בור. וכן הלכות פסוקות (מהדורת ברויאר עמ' 142: "הבור מיס") והלכות ראו (שם: "באר המים").

²³⁶ בשאר עדי הנוסח (וכן בהלכות פסוקות והלכות ראו): המוכר את הספינה מכר את הביצית/הבוצית סומכוס אומר המוכר את הספינה מכר את הדוגית.

²³⁷ א ו ביצית ודוגית חדא מילתא היא (וכעין זה בהלכות פסוקות: ביצית ודוגית חדא היא) פ מ פ ר ביצית היינו דוגית.

ב.ג.5.4 בנא בתרא צא ע"א = תוספתא בנא בתרא ה, יג [85]

בתוספתא נאמר "אין משתכרין לא בביצים ולא בפירות פעמים דברי ר' יהודה וחכמים מתירין", ואילו בבבלי נאמר רק "אין משתכרין פעמים בביצים". ליברמן מביא את בעל מצפה שמואל, שחכמים חולקים על הסיפא בלבד אבל מסכימים עם הרישא, ואם כן הברייתא שלנו היא שיטת חכמים. אבל זו נראית הרמוניזציה ופירוש דחוק בתוספתא (לפירוש זה היה צריך לגרוס בתוספתא: "אין משתכרין בביצים פעמים ולא בפירות, דברי ר' יהודה, וחכמים מתירין").

אפשר שבבבלי נשמטו פרטים במהלך המסירה. אבל אפשר גם שהבבלי ציטט רק את הרישא, ויש לקרוא זאת כפיסקא מהתוספתא, מעין "אין משתכרין פעמים בביצים וכו'", כי לאחר הציטוט מובאים דברי מרימר על מחלוקת רב ושמואל בפירוש המילה "פעמים", ואפשר אפוא שהובא מן הברייתא רק הקטע הרלוונטי למחלוקת. ההשמטה של הפירות, מכל סיבה שלא הייתה במקור, יכול שהתקבעה משום האיסור של שמואל (צ ע"א) להשתכר שתות בכל מוצר, מה שהעלה את השאלה מה מקום יש לאסור להשתכר בפירות פעמיים, לפחות לפי אחת השיטות של רב או שמואל, וההגבלה לביצים בלבד יכלה להיות נוחה יותר לפתרון הבעיה (ראה רשב"ם, תוספות וריטב"א שדנים מה נשתנו ביצים). ואליבא דאמת אין סיבה לראות כאן סתירה, שהרי שמואל יכול היה לומר את דבריו כהגבלה ותקנה נוספת שלא נאמרה בתוספתא, ולכן אין מכאן ראיה שהוא או הדורות שאחריו, שלא הקשו עליו מהתוספתא, לא הכירו את התוספתא כפי שהיא לפנינו.

ב.ג.5.5 בנא בתרא קסח ע"ב = תוספתא בנא בתרא יא, יא [141]

בתוספתא נאמר על שטר "נימוק או שהרקיב או שנעשה ככברה כשר", ודין זה חסר בבבלי, אף שהרישא והסיפא של התוספתא נמצאים. ואפשר שנשמט בגלגולי המסירה.

ב.ג.5.6 סנהדרין טו ע"ב = תוספתא סנהדרין ג, א [163]

בתוספתא יש הנמקה לדין שנאמר בה, מכוח פסוקים: "שנאמר והרגת את האשה ואת הבהמה ואו' ואת הבהמה תהרוגו". הנמקה זו חסרה בבבלי, ואין לדעת אם היא נוספה בתוספתא בשלב מאוחר יותר או נשמטה בבבלי.

ב.ג.5.7 סנהדרין עג ע"א = תוספתא סנהדרין יא, י-יא [232]

התוספתא אומרת "ר' יהודה אומר אם אמרה הניחו לו <אין> מצילין אותו בנפשו. ומפני מה מצילין אותו בנפשו שאם היו ממחין בא על עיסקי נפשו". הסיפא נמצא גם בירושלמי אבל חסר בבבלי. עם זאת הוא נמצא בהסברו של רבא לדעת ר' יהודה: "האי דקא אמר רחמנא למקטליה משום דמסרא נפשה לקטלא והאי לא קא מסרא נפשה לקטלא".

נראה אפוא שלפני רבא עמד הסיפא של התוספתא כלפנינו, והוא מפרש זאת כטעמו של ר' יהודה (אף שאפשר לפרשו כחוזר לדין הכללי של ההצלה בנפש, ואילו ר' יהודה יכול להסתמך על הדרשה "צעקה פרט לשאמרה הנח לו", הנמצאת בספרי). מכאן אנו למדים שבפני רבא עמד הסיפא של הברייתא, אלא שהוא נשמט עם הזמן בבבלי.

ב.5.ד.1 בבא בתרא יא ע"א = תוספתא בבא מציעא יא,א [13]

בבבלי נאמר: "פתחים שבחצר יש להן ארבע אמות לכל אחד ואחד", והוא נראה כציטוט מקוצר לעומת התוספתא שדיברה על "גדולים של אחד וקטנים של אחד, גדולים אין להם אלא ארבע אמות וקטנים נותנין להם ארבע אמות לכל אחד ואחד".²³⁸

נראה שהתוספתא באה לפסול את הדעה שלפתחים גדולים יש מקום לתת יותר שטח בחצר מאשר קטנים (אולי כמידת רוחבם), ונתנה ארבע אמות לתוך החצר לכל פתח, כגדול כקטן. הברייתא בבבלי השמיטה את הדיוק הזה.

ב.5.ד.2 בבא בתרא קסה ע"ב = תוספתא בבא בתרא יא,ב [138]

משנה בבא בתרא י,ב: "כתוב בו זוזין מאה דיהימו סלעין עשרין אין לו אלא עשרין, זוזין מאה דיהימו סלעין תלתין אין לו אלא <מנה>, כסף זוזין די אינון ונימחקו אין פחות משנים, כסף סלעין דיאינון ונימחקו אין פחות משנים, דרכונות דיאינון ונימחקו אין פחות משנים".

תוספתא בבא בתרא יא,ב (לפי סדר הבבלי)	בבלי בבא בתרא קסה ע"ב
(ב ₂) היה כתוב בו כסף נותן לו דינר של כסף כסף דינרין נותן לו שני דינרין של כסף בדינרין כסף נותן לו בשני ²³⁹ דינרין של זהב דינרין וכסף נותן לו שני דינרין של זהב ודינר כסף	(1) תנו רבנן כסף אין פחות מדינר כסף (2) כסף דינרין ודינרין כסף אין פחות משני דינרין כסף (3) כסף בדינר ²⁴⁰ אין פחות משני דינרין דהב כסף [...]
(ב ₃) דהב דאת חייב לי אין פחות מדינר של זהב כסף דאת חייב לי אין פחות מדינר של כסף דהב דינרין דאינון דיחמי והשאר מחוק אין פחות מדינר של זהב דריאבון נותן לו כל מה שדריאבון שהוא שוה	
(ב ₁) היה כתוב בו דהב נותן לו דינר של זהב ²⁴¹ דהב דינרין נותן לו שני דינרין של זהב בדינרין דהב נותן לו בשני ²⁴² דינרין של כסף בדינרין ²⁴³ ודהב נותן לו שני דינרין של כסף ודינר של זהב ²⁴⁴	(4) תנו רבנן דהב אין פחות מדינר זהב (5) דהב דינרין ודינרין דהב אין פחות משני דינרין דהב (6) דהב בדינרין אין פחות מכשני דינרין כסף דהב

ראוי לשים לב לחסרון השורה האחרונה בבבות ב₁, ב₂, ולחסרון הבבא השלישית כולה. הנוסח בשורה האחרונה הנ"ל, "שני דינרין של כסף/זהב ודינר של זהב/כסף", דומה לנוסח בשורות 3 ו-6

²³⁸ אך ראה ליברמן, המפרש שתחילת הברייתא בבבלי מקבילה לסוף התוספתא, "נותנין לו מכניס ומוציא ארבע אמות בחצר".

²³⁹ א כשני.

²⁴⁰ שאר עדי הנוסח: בדינרין.

²⁴¹ דינר של זהב – כך ד. ו שני דינרין של זהב (באשגרה מלמטה, תוכ"פ) א זהב.

²⁴² ד כשני.

²⁴³ על פי ליברמן (תוספתא על אתר) יש לגרוס "דינרין" וכתיקון הרשב"א.

²⁴⁴ ודינר של זהב – ד כדינר של זהב א חסר.

בבבלי, כשרק שינויי נוסח קלים הופכים את המשמעות לשונה. הצורה "אין פחות מ-" בבבת ב₃ בתוספתא נמצאת דווקא בבבות המצוטטות בבבלי.

נראה אפוא שהברייתא בבבלי "כיווצה" את הברייתא שבתוספתא. ראשה של בבא ב₃ אינו מוסיף מידע רב על האמור בראשן של שתי הבבות הקודמות, ולכן אפשר שהבבלי נקט קיצור של הברייתא, ורק סגנונה של בבא זו השתלט על שתי הבבות המצוטטות בבבלי. כך ניתן להבין מדוע תוכנית נשתמרו בבבלי המקבילות לבבות ב₁-ב₂, אבל לשונית נקט לשונה של בבא ב₃.

ב.ד.5.3 סנהדרין ע"ב = תוספתא בבא קמא ט,ה-ז [235]

בבלי סנהדרין ע"ב	תוספתא בבא קמא ט,ה-ז
תניא אידך	המכה את חברו
אמדוהו למיתה אומדין אותו לחיים	ואמדוהו למיתה אומדין אותו לחיים
לחיים אין אומדין אותו למיתה	לחיים אין אומדין אותו למיתה
אמדוהו למיתה והיקל ממה שהיה	אמדוהו למיתה חייב מיתה ופטור מן הממון
אומדין אותו אומד שני לממון	אמדוהו לממון חייב ממון ופטור מן המיתה
	אמדוהו למיתה והיקל ממה שהיה
	אומדין אותו לממון שנייה
	מאימתי נותן לו משעה שהכהו
	אמדוהו לחיים ומת משלם נזק וצער ריפוי
	שבת ובשת ליורשין
	אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה
לאחר מיכן הכביד ומת	והכביד ואחר כך מת
משלם נזק וצער ליורשין	אומדין אותו אם מחמת המכה הראשונה מת
אימתי משלם משעה שהכהו	הרי זה חייב ואם לאו הרי זה פטור
וסתמא כר' נחמיה	ר' נחמיה או' אפי' מת מחמת מכה ראשונה
	פטור

בבבלי חסר החלק של "אמדוהו למיתה חייב מיתה ופטור מן הממון, אמדוהו לממון חייב ממון ופטור מן המיתה". הדבר יכול להיות כתוצאה של דילוג (מחמת הדומות, בכתב או בעל פה) בבבלי, או כתוספת בתוספתא.

ההמשך, המחולק לשלושה חלקים בתוספתא (1. אמדוהו למיתה והיקל; 2. אמדוהו לחיים ומת; 3. אמדוהו למיתה והקל והכביד) מקביל חלק אחד, העוסק במי שאמדוהו למיתה והקל ואחר כך הכביד. בהתאם, אז המקום של "אימתי משלם", והברייתא כולה הפכה ל"סתמא כר' נחמיה".

ב.6 שינוי תוכן לשיטת הבבלי

ב.6.א תוספות תוכן

ב.6.א.1 בבא בתרא ח"א = תוספתא פאה ז,ט [6]

הבבלי מקשה על המשנה שלפיה יש צורך בשהייה של שנים עשר חודש כדי שיהיה מאנשי העיר, מן הברייתא האומרת "שלשים יום לקופה, שלשה חדשים לתמחוי, ששה לכסות, תשעה לקבורה, שנים עשר חדש לפסי העיר".

בתוספתא ובירושלמי (הן במסכת פאה הן במסכת נזיקין) חסרות הבבות "שלשה חדשים לתמחוי" ו"תשעה לקבורה".

ברישא אין זה ברור האם התוספתא עוסקת בחובת נתינה של תושב העיר לקופה, או בזכות העני לנטילה מן הקופה,²⁴⁵ והירושלמי מסתפק בכך. אם מדובר על נטילה, ברור שאין מקום לבבת התמחוי שבבבלי, שהרי "תמחוי לכל אדם" ואין זה משנה כמה זמן אדם נמצא בעיר.

מהסכמת התוספתא והירושלמי נראה ששתי הבבות האלה הן תוספת בבבלי, כשאולי הראשונה נוצרה מתוך רצון להשלים את התמחוי כבן זוגה של הקופה, והשנייה יכולה לבוא כדי להשלים סדרה חשבונית אחרי האבר הראשון, 3 – 6 – 9 – 12 חודשים.

ב.6.א.2 בבא בתרא ח"ע"ב = תוספתא פאה ד,טו [8]

תוספתא פאה ד,טו	בבלי בבא בתרא ח"ע"ב
[א] גבאי צדקה אין רשאין לפרוש ²⁴⁶ זה מזה	תנו רבנן
[ב] אפילו נתן ²⁴⁷ לו חבירו מעות שהוא חייב לו	[א] גבאי צדקה אין רשאין לפרוש זה מזה בשוק
[ג] אפילו מצא מעות בדרך אינו רשיי ליטלן שנאמר והייתם נקיים מיי ומישראל	[א ₁] אבל זה פורש לשער וזה פורש לחנות וגובין
[א ₁] אבל פורשין ²⁴⁸ זה מזה לתוך חצר או לתוך חנות ²⁴⁹ וגובין	[ב] מצא מעות בשוק לא יתנם לתוך כיסו [ב ₁] אבל נותנן לתוך ארנקי של צדקה ולכשיגיע לביתו יטלם כיוצא בו
	[ג] היה נושה בחברו מנה ופרעו בשוק לא יתנם לתוך כיסו
	[ג ₁] אלא יתנם לתוך ארנקי של צדקה ולכשיגיע לביתו יטלם

המיקום של בבת "אבל פורשין" (א₁) בתוספתא תמוה (היה ראוי להיות אחרי בבא [א]),²⁵⁰ ואפשר שהדבר מעיד על כך שמדובר בתוספת. ובשאלות²⁵¹ בבא זו חסרה. ואולי מדובר בתוספת מאוחרת, שנכנסה בכל אחד מהמקורות במקום אחר.

²⁴⁵ מן הרצף בתחילת הדברים משמע שמדובר בקבלה, שהרי רק עניי אותה העיר זוכים לקבל מן הקופה, וצריך לקבוע גבול מי ייחשב כעני מעניי העיר. אך בסוף הדברים מדובר על פסי/עניי העיר וזו ודאי נתינה לכל אחת מהנוסחאות. גם בהלכה הבהא בתוספתא מדובר על נתינה, "עני שנתן פרוטה לקופה ופרוסה לתמחוי מקבלין אותן ממנו". ואפשר שיש כאן מעבר, רישא בקבלה וסיפא בנתינה.

²⁴⁶ ד לפרוט. על גרסה זו ראה תוכ"פ עמ' 188. ומהסכמת נציגי הענפים השונים ו א נראה לצדד בגרסה "לפרוש".
²⁴⁷ א אבל נותן. וכן ילקוט שמעוני רמז תשפו (תוכ"פ שם). גרסה זו תמוהה, משום שאין זה מתייחס לדין איסור פרישה זה מזה. לכן צידד ליברמן (תוכ"פ שם) שגרסה זו נקטה כמו נוסח ד, "לפרוט זה מזה" (ליברמן: "ואין זה עניין לפריטה שבברייתא השנייה בבבלי שם, מפני שהיא עוסקת בפריטה בשכר [ואפילו בצנעה אסור], שלא יחשדוהו שהרויח לעצמו מן הצדקה"), וכן להלן, "אבל פורטין זה מזה", ושהדבר חולק על הבבלי האוסר זאת. ונראה יותר שנוסח א עובד בעקבות הבבלי המתיר לקחת מעות מהארנק של צדקה כשיגיע לביתו.

²⁴⁸ ד פורטין.

²⁴⁹ א בתוך החצר ובתוך החנות.

²⁵⁰ הדבר נכון גם לגרסה "פורטין". עליה ראה לעיל בהערות.

²⁵¹ שאלתא סח, שאלתא עג במהדורת מירסקי, כרך ב עמ' רה.

בבות ב¹, ג¹ בבבלי זהות כמעט לגמרי וכנראה נובעות ממשפט אחד שהוכפל. נראה שזו תוספת שנבנתה על סמך המשנה בבא קמא י, א "אבל נוטל הוא מתוך ביתו או מן השוק".

[המילה "ארנקי" שבבבות אלה אינה מתועדת בלשון התנאים, היא נמצאת במקום אחד בספרות האמוראים הארץ-ישראלית,²⁵² ואילו בבבלי היא נפוצה מאוד, הן בעברית בלשון האמוראים הן בארמית (בבא קמא צג ע"א: "ארנקא דצדקה"; קיז ע"ב: "ארנקא דפדיון שבויים"),²⁵³ גם בביטוי "ארנקי שלצדקה" (כגון בבא קמא קט ע"א: "אמר רב יוסף ואפילו לארנקי של צדקה"). והאמורא רחבה אף מפרש את המשנה (כתובות ו, ה) האומרת "אם יש בכיס מפרנסין אותה לפי כבודה", שזה "ארנקי של צדקה" (כתובות סז ע"א).]

אפשר שהתוספת במקורה הביאה איסורים גורפים: אין רשאים לפרוש, אין רשאי ליטול מעות מחברו או לקחת מעות שמצא בדרך. הבבלי הוסיף סייגים המרככים את האיסור: אבל פורש זה לשער וזה לחנות; אבל נותן לתוך ארנקי של צדקה ולכשיגיע לביתו יטלם. אחד הסיוגים נמצא גם בתוספתא, אך כנספח.

ב.א.6.3 בבא בתרא קנו ע"ב = תוספתא בבא בתרא י, יב [132]

ברייתא מובאים דברי ר' אליעזר המנמקים את דעתו החולקת על חכמים בנוגע למחלק נכסים על פיו, על ידי מעשה במרוני אחד. בבבלי בלבד יש תגובה של חכמים: "אמרו לו משם ראינו מרוני בריא היה". משפט זה אינו בתוספתא ולא בירושלמי, והוא נוסף כנראה כדי לתת לחכמים, שהלכה כמותם, את המילה האחרונה, ולהסביר את שיטתם.

ב.א.6.4 בבא בתרא קעא ע"א = תוספתא בבא מציעא א, כ [143]

משנה בבא בתרא י, ו: "מי שנמחק שטר חובו מעמיד עליו עדים ובא לפני בית דין והן עושין לו קיום [...] מי שפרע מקצת חובו ר' יהודה אומר יחליף ור' יוסה אומר יכתוב שובר. אמר ר' יהודה נימצא זה צריך להיות שומר שוברו מן העכבר, אמר לו ר' יוסה וכן יפה לו ואל ירע כוחו של זה".

בבלי בבא בתרא קע ע"ב – קעא ע"א: "אמר רב הונא אמר רב אין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' יוסי אלא בית דין מקרעין את שטרו וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון. אמר ליה רב נחמן לרב הונא ואמר ליה רב ירמיה בר אבא²⁵⁴ לרב הונא אי הוה שמיעא ליה לרב הא דתניא עדים מקרעין את השטר וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון דברי ר' יהודה²⁵⁵ הוה הדר ביה. אמר ליה שמיעא ליה ולא הדר ביה, בשלמא בי דינא אלימי לאפקועי ממונא אלא עדים שעשו שליחותן חוזרין ועושין שליחותן".

²⁵² ירושלמי פאה א, א, = קידושין א, ז: "לא כן אמר ר' אבהו בשם ר' יוסי בן חנינה מנין אפילו אמר לו אביו השלך את הארנק (קידושין: הארנקי הזו) ליס". בוויקרא רבה יד, ב-ג נמצא "ארנקי של כסף" ו"ארנקי של מעות" בנוסח הדפוס, אך בכתבי היד (מהדורת מרגליות) הנוסח הוא "אוניקא של כסף" ו"מפירא שלמעות".

²⁵³ ראה סוקולוף, ארמית בבליית, ערך ארנקא, אורנקא, עמ' 170, וסוקולוף, סורית, ערך אורנקא, עמ' 22.

²⁵⁴ על פי שאר עדי הנוסח. ה אדא. "רב ירמיה בר אדא" נמצא רק כאן בנוסח ה ובבבלי סוכה מו ע"א בנוסח כתב יד אוקספורד 366, ומן הסתם זו טעות סופר.

²⁵⁵ דברי ר' יהודה – כך רק ה פ. בשאר עדי הנוסח חסר.

תוספתא בבא מציעא א, כ	בבלי בבא בתרא קעא ע"א
	מאי בריתא דתניא
<p>לוה הימנו אלף דינר בשטר ופרע לו שמונה מאות זוז הרי זה מקרע לו שטרו הראשון וכותב לו שטר של מאתים זוז דברי ר' מאיר וחכמים אומ' השטר במקומו והלה כותב לו התקבלתי ממך שמונה מאות זוז</p> <p>מפני שמיריע כוחו בשני דברים שאינו כופה את לבו לפרוען לו ושאינן יכול לגבות מנכסים משועבדים</p>	<p>הרי שהיו נושין בו²⁵⁶ אלף זוז ופרע מהן חמש מאות זוז עדים מקרעין את השטר וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון דברי ר' יהודה</p> <p>ר' יוסי אומר שטר זה יהא מונח במקומו אלא יכתבו שובר עליו ומפני שני דברים אמרו כותבין שובר אחד כדי שיכוף הלווה²⁵⁷ לפרועו ואחד כדי שיגבה מזמן ראשון</p>
	<p>והא ר' יהודה מזמן ראשון נמי קאמי' הכי קאמי' ליה <ר' יוסי>²⁵⁸ לר' יהודה אי מזמן ראשון קאמרת פליגנא עלך בחדא ואי מזמן שני קאמרת פליגנא עלך בתרתי</p>

ירושלמי בבא בתרא י, יב-יג (הוצאת האקדמיה עמ' 1261): "רב אמר צריך להזכיר זמן ראשון בשינוי ושמואל אמר אין צריך להזכיר זמן ראשון בשינוי תני ר' חייה אין צריך להזכיר זמן ראשון בשינוי ר' יוחנן בעי אם צריך להזכיר זמן ראשון בשינוי על הדא אמר ר' יוסי וכן יפה לו ואל ירע כח זה. [...]²⁵⁹ תני לא דומה אימת שטר גדול לאימת שטר קטן".

בחלק מהשינויים (שינוי שמות החכמים, והלשון "יכתוב שובר") הבבלי מתאים למשנה, ראה ב.1.1.1.ה.

כאן נתמקד בנוסח הבבלי שהכתיבה של שטר שנפרע חלקית היא מזמן ראשון, דבר שהתוספתא לא הזכירה.

מפשט המשנה עולה שהכתיבה היא של שטר חדש, ולכן הגבייה היא מזמן שני. כך היא גם דעת שמואל ותני ר' חייה בירושלמי, וכך עולה מתשובת ר' יוסי במשנה "ואל ירע כוחו של זה", כדיוקן של ר' יוחנן שם – הרעת הכוח היא לכאורה בכך שהשטר הוא מזמן מאוחר ואינו יכול לגבות מנכסים משועבדים מלפני כן. בירושלמי רב אינו מוצג כחולק על המשנה, אלא רק כמפרש אותה שהכוונה היא לכתיבה מזמן ראשון. כנראה כתימוכין לכך וכמענה על שאלת ר' יוחנן מובאת הברייתא המסבירה את תשובת ר' יוסי, שהרעת כוחו היא ההבדל בין אימת שטר גדול לאימת שטר קטן.

גם רב בבבלי אומר שהכתיבה היא מזמן ראשון, אלא שדעתו מוצגת כחולקת על המשנה, ומפשט הסוגיה עולה שיש דיון גם על השאלה מיהו הכותב את השטר החדש. רב נחמן מביא את הברייתא,

²⁵⁶ שהיו נושין בו – כך גם פרו ד. פ מ אס שהיה נושה בחבירו.

²⁵⁷ בשאר עדי הנוסח חסר.

²⁵⁸ על פי שאר עדי הנוסח.

²⁵⁹ ליברמן, תוכ"פ עמ' 155 הערה 25: "לפנינו בדפוסים נכנסה כאן בטעות פיסקא מן המשנה שלאחריה".

שלנוסח שלפנינו אומרת שהעדים מקרעין וכותבין מזמן ראשון, ואומר שאילו שמע אותה היה חוזר בו, ורב הונא השיב ששמע אותה ולא חזר בו.

נוסח הבבלי הוא אפוא שהכתיבה היא מזמן ראשון. אלא שהבבלי עצמו מקשה על הדברים מן הסיפא, שממנו ברור שהכתיבה אינה מזמן ראשון, ומתרץ שר' יוסי לא ידע מה בדיוק טענת ר' יהודה – האם מזמן ראשון או שני – ולכן ענה כפי שענה.²⁶⁰ מגוף תירוץ זה עצמו עולה שר' יהודה לא אמר במפורש שהוא כותב מזמן ראשון, ואם כן הנוסח בלי "מזמן ראשון" מקורי יותר, וכמו שעולה גם מן המקבילה בירושלמי. גם בציטוט הברייתא על ידי רב נחמן אין הכרח במילים "מזמן ראשון" (והדבר תלוי בפרשנות קושייתו, ראה בראשונים על אתר). הקושיה יכולה להיות מן האמירה שהעדים מקרעין את השטר (בתוספתא: "הרי זה מקרע לו שטרו"). אך ברור שהסתם, גם בסוף הסוגיה וגם בהסבר הדחייה של רב הונא, גרס בברייתא שהדחייה היא מזמן ראשון. אפשר שדעתו של רב הוגהה לתוך הברייתא, אך אין זה ברור מתי הדברים אירעו.

ב.6.א.5 סנהדרין כה ע"ב = תוספתא סנהדרין ה,ב [179]

הבבלי הוסיף "אחד הלוח ואחד המלוח" בדין המלוח בריבית הפסול לעדות, מילים שאינן בתוספתא ובירושלמי. מילים אלה נוספו כנראה בעקבות דברי רבא שפסק (כה ע"א) "לוח ברבית פסול לעדות", כמו שכתב מ' סבתו על אתר (סנהדרין פרק שלישי עמ' 252) בעקבות חבל חוקרים, כשבמשנת התנאים רק המלוח בריבית פסול לעדות.²⁶¹

ב.6.א.6 סנהדרין פג ע"א = תוספתא זבחים יב,ז [239]

תוספתא זבחים יב,ז ²⁶²	בבלי סנהדרין פג ע"א
	<פג ע"ב> בעא מניה רב אחא בר רב הונא מרב ששת כהן ששימש בטומאה מחויב מיתה בידי שמים או אינו מחויב מיתה בידי שמים [...] <פג ע"א> מותיבי ואלו שהן במיתה טמא ששימש תיובתא
ואילו הן שבמיתה האוכל טבל וזר שאכל תרומה וכהן טמא שאכל תרומה טהורה וזר	גופה ואלו שבמיתה האוכל את הטבל וכהן טמא שאכל תרומה טהורה וזר שאכל את התרומה וזר ששימש וטמא ששימש
וטבול יום מחוסר בגדים ומחוסר כפורים	וטבול יום ששימש ומחוסר בגדים ומחוסר כפורים

²⁶⁰ לתירוץ דומה ראה יומא מ ע"א.

²⁶¹ הנוסחה "אחד ה... ואחד ה..." נמצאת בתוספתא לפני כן ואחרי כן, בדין המשחק בקוביא ובדין מפריחי יונים, כך שהשלמה זו מתאימה ספרותית. אך דווקא לבבלי אינה מתאימה, משום שהוא נוקט אותם בלשון "ולא... בלבד אמרו". ואולי הדבר מעיד על כך שכאשר הוסיפו תוספתא זו הברייתא הייתה דומה יותר לתוספתא.

²⁶² = כריתות א,ו (מקבילה מלאה); סנהדרין יד,טז (מקבילה חלקית: "זר וטבול יום ומחוסר בגדים ומחוסר כפורים ושלא רחוף ידיים ורגלים ופרועי ראש ושתויי יין ששימשו כולן במיתה ובמה היא מיתתן בידי שמים").

ושלא רחוף ידים ורגלים ושתיי יין ופרועי ראש	ושלא רחוף ידים ורגלים ופרועי ראש ושתיי יין ששימשו כולן במיתה
אבל ערל ואונן יושב ²⁶³ באזהרה בעל מום ר' ²⁶⁴ אומ' במיתה	אבל ערל ואונן ויושב הרי אילו באזהרה בעל מום במיתה דברי ר'
וחכמ' אומ' באזהרה הזיד במעילה ר' אומ' במיתה	וחכמים או' בלא תעשה הזיד במעילה ר' אומר במיתה
וחכמ' אומ' באזהרה	וחכמים אומ' בלא תעשה

הברייתא דומה בעיקרה לתוספתא, כולל הפתיחה "ואלו", המלמדת שהיא נלקחה ממקור ארוך יותר.

בהמשך התלמוד מובאים דברי רב ושמואל, ומתברר מהם שרב חולק על התוספתא, ושמואל אינו מתייחס לתוספתא אלא אומר דין עצמאי מקביל לה ומנמק אותו. וכן מובאים עוד דיונים בין אמוראים על דינים אלה, אך נראה שאין הם מתייחסים לתוספתא אלא לדינים עצמם. במקורות אחרים יש שיטות החולקות על התוספתא כאן (ראה תוספתא תרומות ו, ד ותוכ"פ שם עמ' 382, ותוספתא כפורים א, יח ותוכ"פ שם עמ' 746).

השינוי המשמעותי ביותר הוא הדין "טמא ששימש" בבבלי, שהוא הדבר היחיד שהובא בציטוט הקצר לפני סוגיית גופה – ודווקא אבר זה חסר בתוספתא. ומתוך שאלת רב אחא בר רב הונא מרב ששת בדף פב ע"ב, מה דינו של כהן ששימש בטומאה, נראה שלא עמד לפנייהם נוסח זה בברייתא, או שהנוסח הזה לא היה סמכותי בעיניהם.

ייתכן שהברייתא (הבבלי? המאוחרת?) "טמא ששימש" הורכבה על גבי הרשימה מהתוספתא, ונחשבה בת סמכא רק בדורות מאוחרים.

ב.6. ב שינויי תוכן

ראה גם 170 (ג.2.ג.5).

ב.6.ב.1 בבא בתרא לא ע"ב = תוספתא יבמות יד, א [40]

בבלי בבא בתרא לא ע"ב ²⁶⁵	תוספתא יבמות יד, א
מתיב רבא ואיתימא ר' זירא שנים אומ' מת ושנים אומ' לא מת שנים או' נתגרשה ושנים אומ' לא נתגרשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא ר' מנחם או' תצא	עד אומר מת ועד אומר לא מת אשה אומרת מת ואשה אומרת לא מת הרי זו לא תנשא ר' מנחם בי ר' יוסה אומר ²⁶⁶

²⁶³ ק מ פ ד נוסף: אינן במיתה אלא.

²⁶⁴ מ נוסף: מאי.

²⁶⁵ = יבמות פח עב (נוסח וטיקן 110-111: "דתניא שנים אומ' מת ושנים או' לא מת שנים או' נתגרשה ושנים אומ' לא נתגרשה הרי זו לא תינסי ואם נישאת לא תצא ר' מנחם בר' יוסי או' תצא אומ' ר' מנחם בר' יוסי אימתי אני {כצ"ל} או' תצא בזמן שבאו עדים ואחר כך נישאת אבל ניסת ואחר באו עדים לא תצא") = כתובות כב ע"ב (נוסח וטיקן 130: "תנו רבנן שנים או' מת ושנים או' לא מת שני אומ' נתגרשה ושנים או' לא נתגרשה הרי זו לא תינש' ואם נישאת לא תצא ר' מנחם בר' יוסי או' תצא א"ר מנחם בר' יוסי אימתי אני או' תצא בזמן שבאו עדים ואחר כך ניסת אבל ניסת ואחר כך באו עדים לא תצא. מכדי תרי ותרי ניהו בין לרבנן בין לר' מנחם בר' יוסי הבא עליה באשם תלוי קאי אמי רב ששת כגון שניסת לאחד מעדיה היא גופה באשם תלוי קיימא באוי ברי ליי").

²⁶⁶ א נוסף: תינשא. וראה תוכ"פ עמ' 168 בפירוש גרסה זו. ברם אפשר שאין זו אלא טעות סופר.

עד אומר מת ²⁶⁷ ונשאת ובא אחר ואמר לא מת הרי זו לא תצא אבל כתחלה עד אומר מת ועד אומר לא מת אשה אומרת מת ואשה אומרת לא מת שאע"פ שנשאת תצא	א"ר מנחם אימתי אני או' תצא בזמן שבאו עדים ואחר כך נשאת אבל נשאת ואחר כך באו עדים לא תצא
--	---

על פי התוספתא מוקד הדיון הוא סתירה בין עדויות יחיד. לעומת זאת לפי הבבלי הדברים אמורים בעדות של שני עדים. ועל שיטה זו מעיד ר' יוחנן בירושלמי יבמות יג, שהיא שיטת "רבנן דתמן" על שני עדים, בין בגירושין בין במיתה, כאמור בבבלי.²⁶⁸ נמצא שברייתא זו שלנו היא גרסה המתאימה לשיטתם ההלכתית של הבבלים.

ב.ב.ב. 2. ב.ב.ב. = תוספתא בבא בתרא ב,ה [48]

משנה בבא בתרא ג,ה: "השותפים [משנת הבבלי: האומנין²⁶⁹] והאריסים והאפיטרופים אין להם חזקה. אין לאיש חזקה בנכסי אשתו ולא לאשה חזקה בנכסי בעלה ולא האב בנכסי הבן ולא הבן בנכסי האב".

תוספתא בבא בתרא ב,ה	בבלי בבא בתרא מז ע"א
אימתי אמרו אריס ²⁷⁰ נשבע שלא בטענה כל זמן שאריס יצא מאריסותו הרי הוא ככל האדם ²⁷¹ שותף כל זמן ששותף יצא משותפותו הרי הוא כאחד מכל האדם אפיטרופוס כל זמן שאפיטרופוס יצא מאפיטרופוסו הרי הוא כאחד מכל האדם.	תנו רבנן אומן אין לו חזקה ירד מאומנתו יש לו חזקה עריס אין לו חזקה ירד מעריסותו יש לו חזקה. ²⁷²

התוספתא שונה אריס, שותף ואפיטרופוס – ובהמשך, בנפרד ובניסוח אחר, אומן: "האומנין אין להן חזקה". הברייתא בבבלי שונה אומן ואריס. השלשה בתוספתא היא כשלשה במשנה לנוסח ארץ ישראל, מלבד חילוף סדר בין אריס ושותף. הברייתא בבבלי מתאימה לנוסח "האומנין והאריסים", אך חסרה בה בבא על האפיטרופים. עם זאת הלשון שלה מתאימה לנאמר בהמשך התוספתא.

²⁶⁷ ו ד נוסף: ועד אומ' לא מת. וטעות היא (תוכ"פ עמ' 167).

²⁶⁸ ומעניין שאביי בכתובות שם (בניגוד לרבא) מפרש את דברי ר' יוחנן "שנים אומרים" (וכן את הברייתא לאחר מכך): "תרגומה בעד אחד, עד אחד אומר מת הימנוה כבי תרי". ואולי כך פירשו את התוספתא: עד אחד שדינו כשניים ולהפך, ועד=עדות.

²⁶⁹ עדי הנוסח הראשיים של סדר המשנה (ק פ לו) גורסים "השותפים" בלבד. מעדי הנוסח של הבבלי יש שגרסו "האומנין" לבד ויש שגרסו "האומנין והשותפין". וראה בבלי מב ע"ב: "אבוא דשמואל ולוי תנו שותף אין לו חזקה, וכל שכן אומן, שמואל תני אומן אין לו חזקה, אבל שותף יש לו חזקה". ובעדי הנוסח של המשנה יש כל אחת מהגרסאות האלה וגם שילוב של שתיהן, "האומנין והשותפין". לפי אפשטיין "האומנים" היא גרסת הבבלי, בניגוד לגרסת הירושלמי. ראה מלנה"מ עמ' 219. ולדבריו "השותפים" הוא הגרסה המקורית. וכדרכו הוא מפרש "שמואל תני" בברייתא שלו ולא כגרסה במשנה (ובמקרה שלנו סעד לדברים בכך שהמחלוקת מובאת בגמרא בלשון יחיד, ולא בלשון רבים כבמשנה). ומשנת בבל הוגחה לדבריו בעקבות שמואל. ולדבריו התוספתא לא גרסה את "האומנים" אלא הוסיפה "האומנין אין להן חזקה" ופירשה "כיצד" וכו' (להלן בפרק), ונסמך על כך שהתוספתא הביאה את הדברים לאחר השורה על אריס ושותף ואפיטרופוס ובן ואישה.

²⁷⁰ ו עדים. ולהלן: שעריס, מעריסותו.

²⁷¹ ו ד אדם. וכן להלן.

²⁷² עריס... חזקה – מ חסר, ו חסר ונוסף בגיליון.

חלק א' של התוספתא כנראה אינו מקורי כאן. מקבילה מלאה יותר נמצאת בתוספתא כתובות ט, ג, המוסבת דווקא על משנה שבועות ז, י. התוספתא מדברת על "נשבע שלא בטענה", וזה תוכן המשנה בשבועות, לא בבבא בתרא, שבה מדובר על חזקה. ובמשנת שבועות שם נאמר: "אלו נשבעין שלא בטענה, השותפים והאריסים והאפטרופים... חלקו השותפים והאריסים אינו יכול להשביען". והעיר ליברמן (תוכ"פ כתובות עמ' 336): "והתוספתא מוסיפה כאן על משנתנו גם את האפטרופוס שיצא מאפטרופותו". דהיינו אין חידוש בתוספתא ביחס למשנה לגבי השותפים והאריסים אלא רק לגבי האפטרופוס, ואגב כך באו גם הדברים על השותף והאריס.

היה מקום לתהות שמא, לאור העובדה שהתוספתא אינה מקורית כאן, ולאור השוני בניסוח, הברייתא בבבלי אינה נובעת מהתוספתא שלפנינו, ושלפניה לא עמד נוסח התוספתא שלנו. אבל השיתוף בין התוספתא והבבלי משמעותי: בשני החיבורים מובא תוכן דומה בהקשר למשנתנו, המבנה דומה וגם הסגנון הכללי ("אריס [דינו X] יצא/ירד מאריסותו [דינו Y]" דומה. וכיוון הדברים לא יכול להיות אלא מן התוספתא (המעתיקה מכנית ממקום אחר) לברייתא בבבלי (המנסחת זאת באופן המתאים למקום החדש).

אפשטיין²⁷³ כינה את הברייתא כאן "בבלית", כנראה לאור העובדה שנוסחה מתאים לנוסח "האומנין והאריסים" שאפשטיין זיהה כמשנת הבבלי.

אם נצמד בעקבות אפשטיין, נוכל להסביר את התהוות הברייתא בבבלי כך: בראשית הייתה התוספתא שלנו. אך התנאים הבבלים גרסו "אומנין" במשנה, ועל כן נטלו מהמשך התוספתא את "האומנין אין להן חזקה" וגרסו כך ברישא, תוך הפיכת הרבים ליחיד בהתאם ללשון היחיד ברישא של התוספתא²⁷⁴ והתאמת הסגנון כולו ללשון "אין לו חזקה"²⁷⁵.

נראה אם כן שלפנינו עיצוב מאוחר של התוספתא, כולל התאמה להלכה שהתקבלה בבבל.

ב.ב.ב.3 סנהדרין סה ע"ב = תוספתא סנהדרין יו, [225]

ירושלמי סנהדרין ז, י (עמ' 1305)	ספרי דברים קעב-קעג (עמ' 219–220)	תוספתא סנהדרין יו, ע"ב	בבלי סנהדרין סה ע"ב
ודורש אל המתים אית תניי תני זה הנשאל בגולגולת אית תניי תני זה הנשאל ²⁷⁶ בזכורו מה בין הנשאל בגולגולת למעלה בזכורו	ודורש אל המתים אחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגולגולת מה בין מעלה בזכורו לנשאל בגולגולת מעלה בזכורו אין	דורש אל המתים זה המעלה בזכורו ²⁷⁷ אחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגולגולת מה בין מעלה בזכורו לנשאל בגולגולת ²⁷⁸ שהמעלה בזכורו אינו עולה כדרכו ואינו	ת"ר בעל אוב אחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגולגולת מה בין מעלה בזכורו לנשאל בגולגולת מעלה בזכורו אין עולה כדרכו ואין

²⁷³ מלנה"מ עמ' 219.

²⁷⁴ ללשון היחיד, השווה לשון היחיד של משנתו של שמואל (לעיל הערה 269), "אומנין אין לו חזקה". ושם הברייתא הזאת היא-היא משנתו של שמואל!

²⁷⁵ אמנם לפי התיאור הזה לא ברור מדוע נשמט האפטרופוס.

²⁷⁶ מן ההמשך נראה שיש לגרוס: המעלה.

²⁷⁷ המעלה בזכורו – א חסר.

²⁷⁸ א מה בין נשאל בגולגולת למעלה בזכורו.

<p>עולה בשבת והנשאל בגולגולת עולה כדרכו ועולה בשבת עולה להיכא סליק הא קמיה מנח אלא אימא עונה כדרכו ועונה בשבת [...]</p>	<p>עולה²⁷⁹ בשבת והנשאל בגולגולת עולה כדרכו ועולה בשבת</p>	<p>עולה כדרכו ואין נשאל בשבת והנשאל בגולגולת עולה כדרכו ונשאל בשבת</p>	<p>שהנשאל בגולגולת עולה כדרכו ועולה בשבת וההדיוט מעלה את המלך והמעלה בזכורו אינו עולה כדרכו ואינו עולה בשבת ואין ההדיוט מעלה את המלך</p>
<p>הינו²⁸⁰ דורש למתים דורש למתים כדתניא ודרש אל המתים זה המרעיב עצמו והולך ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה כשהיה רבי עקיבה מגיע למקרא הזה היה בוכה אמר ומה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טומאה שורה עליו רוח טומאה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה על אחת כמ' וכמ' אבל מה אעשה שעונותינו גרמו לנו שני' כי אם עונותיכם היו מבדלים ביניכם לבין אלהיכם</p>		<p>כי תועבת ה' כל עושה אלה [...] כשהיה ר' אליעזר מגיע לפסוק זה היה אומר הבל עלינו מי שמידבק בטומאה רוח טומאה שורה עליו המידבק בשכינה דין הוא שתשרה עליו רוח הקודש ומי גרם >כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם ובין אלהיכם <</p>	<p>אמר רב הונא קרייא מסייע למאן דאמר אוב זה המעלה בזכרון מה טע' קסמי נא לי באוב והעלי נא לי את אשר אומר אליך מה את שמע מינה אמר ר' מנא מיכן דהות ידעה מילין מילין סגין</p>

הברייתא דומה מאוד לתוספתא (ולספרי דברים). ההבדל המשמעותי הוא הפתיחה – המדרש הוא על בעל אוב ולא על דורש אל המתים כבמקבילות האחרות. והבבלי עצמו מקשה "היינו דורש למתים". בירושלמי רואים את הגישה הבבלית בדברי רב הונא: "קרייא מסייע למאן דאמר **אוב** זה המעלה בזכרון", ומביא ראיה מבעלת האוב. דברי רב הונא בירושלמי קשים להבנה בתוך ההקשר, שהרי לעיל לא הובא אף מאן דאמר אוב זה המעלה בזכורו. אפשר שהירושלמי חסורי

²⁷⁹ ו המעלה.

²⁸⁰ ד שואל אוב היינו מ היינו שואל אוב היינו. כ (Klosterneuburg 127-128) חסר "הינו דורש למתים".

מחסרא ויש להשלים דעה מעין זו שמתייחס אליה רב הונא, או שיש לתקן את מחלוקת התנאים שהובאה לעיל מיניה ולגרס שהמחלוקת אינה האם דורש אל המתים הוא נשאל בגולגולת או מעלה בזכורו, אלא האם מעלה בזכורו הוא דורש אל המתים או מעלה באוב.

מקבילה לזיהוי של אוב עם זכורו נמצאת בפשיטתא (ויקרא יט, לא ועוד), המתרגמת אוב "זכור" (וזאת בניגוד לאונקלוס, המתרגם אוב וידעוני – "בדין וזכור", כלומר דווקא ידעוני בו הוא זכור).²⁸¹

נראה שהבבלי המשיך מסורת המזהה את הזכורו עם האוב, אולי כדברי רב הונא בעקבות סיפור בעלת האוב המדבר על העלאה, ולכן שינה את הברייתא מדרשה על דורש אל המתים לדרשה על האוב, ולדורש אל המתים הביא דרשה אחרת (אולי בבליית, מבית מדרשו של רב הונא?²⁸²). ואליה הוצמדה הדרשה שהובאה על פסוק זה בספרי באופן כללי, והותאמה לברייתת הדורש אל המתים.²⁸³

7. ב. תופעות נוספות

7. א. החלקה סגנונית

7. א. 1. בבא בתרא צג ע"א = תוספתא בבא קמא ג, ו [87]

בבבלי "אין אומ' בידוע שזה נגחו וזה נשכו", לעומת התוספתא "פטור", וזאת כנראה בהשפעת הסיפא של הברייתא "בידוע שזה הרגו".

7. א. 2. בבא בתרא צג ע"ב = תוספתא בבא קמא י, ט; ברכות ד, ט [89]

שתי הברייתות בבבלי גורסות באופן דומה "נותן לו דמי בשתו ודמי בשת אורחין", בעוד בתוספתא הניסוחים שונים, וכנראה הבבלי החליק את הברייתא השנייה בהתאם לברייתא הראשונה.

7. א. 3. בבא בתרא צז ע"א = תוספתא מנחות ט, ט-יב [96]

הבבלי מנסח את כל הברייתות באופן אחיד – "לא יביא ואם הביא כשר/פסול", בעוד בתוספתא יש גיוון ומידע נוסף.

7. ב. פראפראזה

7. ב. 1. בבא בתרא צז ע"א = תוספתא מנחות ט, ט-יב [96]

בחלק מהמקומות בברייתא הבבלי קיצר ותמצת כדי להביא רק את הנחוץ לסוגיה, ושילב את לשון הברייתא במשא ומתן גופו.

²⁸¹ גם בברייתא מסי' 224 (ב. ג. 7) הבבלי מתאים לפשיטתא.

²⁸² "לן בבית הקברות" נזכר בתוספתא (תרומות א, ג) כאחד משלושה דברים המאפיינים שוטה. ובירושלמי (תרומות א, א=ג'יטין ז, א) נאמר על כך בשם רב הונא (!) שיש צורך בשלושת הדברים כדי שייחשב שוטה, כי אם רק לן בבית הקברות אין הוא שוטה אלא מקטר לשדים, ובמקבילה בבבלי חגיגה ג ע"ב – "כדי שתשרה עליו רוח טומאה" (וזאת בניגוד לדעת ר' יוחנן בתלמודים שם, שמספיק רק אחד מהדברים כדי שייחשב שוטה). גם בבבלי לא נראה שכולם הסכימו לדרשה זו. בנידה יז ע"א נמנה הלן בבית הקברות בברייתא של ר' שמעון בן יוחי בין חמישה דברים שהעושה אותם מתחייב בנפשו ודמו בראשו, וביניהם האוכל שום קלוף ובצל קלוף וביצה קלופה. והבבלי מפרש שהוא לן כדי שתשרה עליו רוח טומאה, ואילו היה זה איסור דורש אל המתים לפי סוגיה זו לא היו מצייבים זאת באותה קטגוריה.²⁸³ וכנראה עוצבה מחדש ויוחסה לר' עקיבא ונוסף לה הבבי בעקבות הסיפור הדומה בתוספתא נזיר ג, ד ומקבילות.

ב.7.2. ב.בא בתרא קלט ע"א = תוספתא כתובות ח,ה [115]

הבבלי אומר "והא אגן תגן שמיין את המחוברין ללוקח", והוא (לפי פרשנות רשב"ם) מתייחס לתוספתא כתובות ("הכותב נכסיו לבנו [...] אם יש שם נכסין המחוברין בקרקע שמיין לו"), וכנראה זו פראפראזה שלה.

ב.7.3. סנהדרין לג ע"ב = תוספתא סנהדרין ז,ג [191]

פראפראזה מסוג "תניא נמי הכי" המושפעת ממימרת האמורא. ראה לעיל, ב.2.א.14.

ב.7.4. סנהדרין לו ע"ב = תוספתא סנהדרין י,יא [194]

"וחילופה במסית" לגבי זקן וסריס ומי שאין לו בנים שאין מושיבין בסנהדרין, הוא תמצות של התוספתא המביאה את הדינים האלה בפירוט לגבי המסית.

ב.7.ג. הטמעה בברייתא בבבלי

מס' 7 (בבא בתרא ח ע"ב): "1) תנו רבנן קופה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה (2) נגבית בשנים שאין עושין שררות על הצבור פחות משנים (3) ומתחלקת בשלשה מפני שהוא כדיני ממונות (4) תמחוי נגבית בשלשה ומתחלקת בשלשה מפני שגבוי וחילוקו שוה, (5) תמחוי נגבית²⁸⁴ בכל יום וקופה מערב שבת לערב שבת, (6) תמחוי לעניי עולם קופה לעניי העיר, (7) ורשאיין בני העיר לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה ולשנותן בכל מה שירצו, (8)²⁸⁵ ורשאיין בני העיר להתנות על השערים ועל המדות²⁸⁶ ועל שכירות²⁸⁷ פועלים ולהסיע על קיצותן".

י"נ אפשטיין (מלסה"א עמ' 217) עמד על כך שזו כנראה ברייתא בבבלי, כי לבבא 4 יש מקבילה בירושלמי (פאה ח,ז, עמ' 111) בשם ר' חונה ("ר' חונה אמר תמחוי בשלשה שהוא על אתר"). בבא 1 לקוחה מן המשנה פאה ח,ז, והיא מבוארת בבבות 2-3 על ידי משנה שקלים ה,ב "ואין עושין סררה על הציבור בממון פחות משנים" ועל ידי משנה סנהדרין א,א "דיני ממונות בשלשה", וגם להנמקה זו יש דמות מקבילה אמוראית בירושלמי שם, "ר' חלבו בשם ר' בא בר זבדא אין מעמידין פרנסין פחות משלשה, אנא חמי דיני ממונות בשלשה דיני נפשות לא כל שכן".²⁸⁸

הקשר לסוגיית הירושלמי עולה גם מהמשך הסוגיה, המביאה את דברי ר' חנינה "מעשה ומנה ר' שני אחים בקופה", ומקבילה – הפוכה – בירושלמי שם: "ר' יוסי עבר חד מן תרין אחין, עאל ואמר קומיהון לא נמצא לאיש פלי דבר עבירה אלא שאין מעמידין שני אחים פרנסין".

שאר הבבות מקבילות לברייתות הנמצאות בתוספתא בשלוש מסכתות שונות, וארוגות יחד בברייתא שלנו. בבבות 5-6 נמצאות לפנינו כמעט בלשון זה בתוספתא פאה ד,ט: "תמחוי בכל יום²⁸⁹

²⁸⁴ כך ה פראס. ד ו מ חסר.

²⁸⁵ ציטוט גם בדף ט ע"א: הנהו טבחי דאתנו בהדי הדדי דכל דעביד ביומא דחבריה ליקרעניהו למשכיה. אזל חד עבד ביומא דחבריה קרעיה למשכיה, אתא לקמיה דרבא חייבניהו, איתיביה רב יימר בר שלמיה לרבא: **ולהסיע על קיצותן**. לא אהדר ליה. אמר רב פפא שפיר עבד דלא אהדר ליה, הני מילי היכא דליכא אדם חשוב אבל איכא אדם חשוב לאו כל כמיניהו דמתנו.

²⁸⁶ כך גם פראס. ד מ ו: על המידות ועל השערים.

²⁸⁷ כך גם פראס. ד מ פ ר ו: שכר.

²⁸⁸ אלא שהירושלמי ראה בזה דיני נפשות, והבבלי דיני ממונות. הירושלמי מתאים יותר רטורית, והרי בנפשות עסיקין, אבל לבבלי הייתה חשובה הפורמליסטיקה, ואם זה נפשות היה צריך להיות בעשרים ושלושה.

²⁸⁹ כך א. ד ו "כל היום", וראה תוכ"פ עמ' 184 שמסביר גרסה זו "שמחלקין מן הקערה בכל היום". אך מן ההמשך לגבי קופה, וכן מנוסח שני התלמודים, נראה שזו גרסה משנית.

קופה מערב שבת לערב שבת, תמחוי לכל אדם קופה לעניי אותה העיר", וכן בירושלמי פאה שם ('תמחוי בכל יום קופה מערב שבת לערב שבת, תמחוי לכל אדם קופה אינה אלא לאנשי אותה העיר בלבד").

בבא 8 נמצאת לפנינו בתוספתא בבא מציעא יא, כג: "ורשאי בני העיר להתנות על השערים ועל המדות ועל שכר פועלין, רשאי לעשות קיצתן".

לבבא 7 אין מקבילה בלשון זה. היא יכולה להיות ברייתא עצמאית שאיננו מכירים ממקור אחר, אך אפשר שהיא עיבוד של התוכן העולה מתוספתא מגילה ב, יב: "אמ' ר' יהודה²⁹⁰ במי דברים אמורים בזמן שלא התנו²⁹¹ עמהן פרנסי אותה העיר אבל אם התנו עמהן פרנסי אותה העיר רשאי לשנותה לכל דבר שירצו", ושם טו: "הפוסק צדקה עד שלא זכו בה הפרנסין רשיי לשנותה לדבר אחר, משזכו בה הפרנסין אין רשיי לשנותה לדבר אחר אלא מדעתן".²⁹² מתוספתא זו עולה שהפרנסים יכולים לשנות את הייעוד של הצדקה. אפשר שברייתא זו עוצבה בסגנונה של ברייתא תוספתא בבא מציעא, ומסיבה זו הובאה בבא 8 דלעיל, אף שאינה קשורה לנושא, שהוא מוסדות הצדקה בעיר.²⁹³

תמיכה בכיוון זה נוכל למצוא בדברי אבבי המצטטים את הברייתא הזאת בהמשך הדף: "אמר אבבי מריש לא הוה יתיב מר אציפי דבי כנשתא, כיון דשמעה להא דתניא ורשאי בני העיר לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה ולשנותן לכל מה שירצו הוה יתיב". הברייתא המצוטטת עוסקת בקופה ותמחוי, אבל רבה עסק בציפי דבי כנשתא. זה מתאים יותר לתוספתא מגילה, העוסקת גם בבית כנסת.²⁹⁴ כך שכנראה הנוסח שנראה כמצוטט כאן על ידי אבבי, אינו הנוסח המדויק שהוא ציטט, אלא נוסח כללי יותר העוסק גם בבית הכנסת – מעין התוספתא, או הירושלמי המקביל וכיוצא בזה, והנוסח של בבא זו עוצב בעקבות בבא 8.

הבבלי כלל אפוא שתי ברייתות מן התוספתא, כלשונן, בברייתא ארוכה יותר, ועוד היקש מתוכן הנמצא לפנינו במקום אחר בתוספתא (או מקבילה לו), שעוצב בהתאם לברייתא אחרת מן התוספתא.

ב.7.ד ניתוק מהקשר

ב.7.ד.1 בבא בתרא ו ע"ב = תוספתא בבא מציעא יא, ד [2]

התוספתא אומרת סתם "היתה למעלה מחצירו של חבירו [...] היתה למעלה מגגו של חברו", ומן ההקשר עולה שמדובר בחורבה. וכן מפורש בירושלמי. אך הבבלי גורס "היתה חצרו למעלה מגגו

²⁹⁰ מרהיטות לשון התוספתא דבריו של ר' יהודה מוסבים לכאורה על דברי ר' מנחם בי ר' יוסי האמורים לפניו, "בני [כנוסח א ל ד. ו בני] הכנסת לא יקחו את הרחבה". אך ליברמן (תוכ"פ עמ' 1152-1153) מצדד שהברייתא מוסבת על המשנה (מגילה ג, א) "... בית הכנסת לא יקחו את הרחוב, וכן במותריהן".

²⁹¹ א שהיתנו (ובהמשך: לא היתנו). "והנכון כלפנינו" (תוכ"פ עמ' 1152).

²⁹² ברייתא זו מובאת בשם ר' חנינה בירושלמי מגילה ג, א (עמ' 764): "כל המצות עד שלא יינתנו לגיזברין את רשאי לשנותם משניתנו לגיזברין אין את רשאי לשנותן". ובבבלי ערכין ו ע"ב כברייתא: "תנו רבנן האומר סלע זו לצדקה עד שלא באתה לידי גבאי מותר לשנותה משבאתה לידי גבאי אסור לשנותה", אבל לעיל מיניה באופן חלקי כמימרה בשמו של רב: "האומר סלע זו לצדקה מותר לשנותה".

²⁹³ אם נקבל כלשונה את העדות של דברי אבבי הרי ברייתא זו בניסוח זה הייתה כבר בזמנו של רבה. אבל הוא יכול היה לשמוע גם את מה שעומד מאחורי ברייתא זו, דהיינו תוספתא מגילה. בפרט שתוספתא זו עוסקת בענייני רחבה ובית הכנסת, וזה מתאים לנושא של אבבי ורבה, "ציפי דבי כנשתא".

²⁹⁴ אבבי עצמו מצטט בבבלי מגילה כו ע"ב ברייתא בניסוח אחר: "במה דברים אמורים בשלא התנו אבל התנו אפילו לדוכסוסיא מותר". והוא שואל את מי שסידר מתניתא לפני רב ששת האם הוא שמע מרב ששת מהו דוכסוסיא. ראה גם כהן, הברייתות האמוראיות בנהרדעא, עמ' נא-נב.

של חברו", וכן בבבת הגג. ונראה שהיא תוספת פרשנות מאוחרת שהתאפשרה עקב ניתוק התוספתא מהקשרה. ראה לעיל, ב.2.א.1.

ב.2.7.2 בבא בתרא כא ע"ב = תוספתא בבא מציעא יא, טז [32]

תוספתא בבא מציעא יא, טז	בבלי בבא בתרא כא ע"ב
כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט ולא בורסי ולא אחד מכל בעלי אומניות לשכנו אין יכולין לכופו רבן שמעון בן גמליאל או' אף לשכנו יכולין לכופו	תנאי היא דתניא כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט ולא בורסי ולא אחד מבעלי אומניות ולשכינו אין כופה ורבן שמעון בן גמלי' או' אף לשכינו כופהו

גליקסברג (רעש, עמ' 19–20 הערה 85), תמה על הבאת הברייתא על ידי הבבלי, משום שבהקשר התוספתא הנושא הוא חשש מפני ריבוי רגליים, ואילו המקור הקודם שהבבלי הביא עוסק בתחרות מסחרית. נראה שהבבלי ראה ברייתא זו במנותק מהקשרה, וכך יכול היה להביא אותה.

ב.3.7.2 סנהדרין פה ע"ב = תוספתא בבא קמא ח, א [240]

הברייתא בבבלי (וכעין זה בתוספתא) גורסת: "מכרו לאביו או לאחיו או לאחד מן הקרובים חייב". ובהמשך הגמרא נאמר כך: "תנאי תנא קמיה דרב ששת חייב. אמר ליה רב ששת²⁹⁵ אני שונה ר' שמעון אומר מאחיו עד שיוציאנו מרשות אחיו²⁹⁶ ואת אמרת חייב, תני פטור. ומאי קושיא דלמא הא ר' שמעון הא רבנן, לא סלי דע' דאמי ר' יוחנן סתם מתניתין ר' מאיר²⁹⁷ סתם תוספתא ר' נחמיה סתם סיפרא ר' יהודה סתם סיפרי ר' שמעון וכולהו אליבא דר' עקיבה".

הברייתא שנשנתה לפני רב ששת היא כמו התוספתא שלפנינו. אך רב ששת הורה לתנא ששנה בפניו ברייתא זו לגרוס "פטור", על פי דרשת ר' שמעון "מאחיו – עד שיוציאנו מרשות אחיו". ודרשה זו נמצאת לפנינו במכילתא דרשב"י. התלמוד מסביר שרב ששת הורה לתקן את הנוסח, משום שסתם ספרי ר' שמעון, וכדברי רש"י משום שזוהי דרשה על הפסוק בדברים.

אכן הדרשה נמצאת לפנינו בתוספתא דווקא ולא בספרי דברים שלנו (הדורש אחרת, פסקה רעג: "מאחיו – ולא מאחרי", כלומר ולא מגויים. זו דרשה פשוטה שלא נצרכת אלא לדרשה הבאה, על "מבני ישראל", והיא אסמכתא מדרשית למשנתנו). נמצא לכאורה שהספרי של הבבלי אינו הספרי שלנו, והתוספתא של הבבלי אינה התוספתא שלנו. אך כל זה הוא רק תירוץ של סתם התלמוד, שנסמך כנראה רק על דיוק מהיותה של הדרשה דרשת פסוק בדברים, ואינו בהכרח משקף מציאות ממשית.

לעצם העניין אפשר שרב ששת פסק הלכה כר' שמעון ולכן דרש מהתנא לשנות כך. אך דווקא בשל התייעוד של הגהתו של רב ששת, היא לא חדרה לגוף הברייתא, שנשארה בצורתה המקורית, החולקת על גישתו של ר' שמעון.

²⁹⁵ חייב אמי ליה רב ששת – פ ק מ ד א"ל.

²⁹⁶ כך פ ק מ ד וכן ת"פ. ת עד שיכניסנו לרשות אחיו. וכנראה הושפע מן המשנה.

²⁹⁷ ת נכתב גם: סתם ברייתא ר'. ונמחק. ראה סבתו, כתב יד תימני עמ' 155–156, שהכוונה לנוסחה המוכרת מסדר תנאים ואמוראים "סתם ברייתא ר' נחמיה", כחלופה ל"סתם תוספתא ר' נחמיה".

ב.7.ה איחוד ברייתות

יש שהתלמוד מאחד ברייתות הנמצאות לפנינו במקורות שונים. על איחוד ברייתות בתלמוד ראה למשל כהנא, רב ושמואל, עמ' 325; הנשקה, שמחת הרגל עמ' 166 ובספרות שצוינה שם בהערה 32, והנ"ל, מה נשתנה, עמ' 191 הערה 107, ועמ' 332.

איחוד של ברייתות מצאתי בחומר הנדון בכמה מקרים:

- מס' 79 (בבא בתרא פט ע"א), המאחד בין תוספתא בבא מציעא ו, יד וספרי דברים רצד.
- מס' 82 (בבא בתרא פט ע"ב), המאחד בין תוספתא בבא בתרא ה, ה ותוספתא כלים בבא מציעא ז, ט. איחוד זה נמצא גם בקהלת רבה וכנראה הוא ארצישראלי במקורו. ראה להלן, ג.4.א.3.
- מס' 88 (בבא בתרא צג ע"א-ע"ב), המאחד בין תוספתא בבא מציעא ט, טז לתוספתא בבא בתרא ו, א.
- מס' 205 (סנהדרין מו ע"ב), ששם ראש הברייתא מקביל לספרי דברים רכא וסוף הברייתא מקביל לתוספתא סנהדרין ט, ו.

ב.7.ו יצירת ברייתות בהיקש?

לפי ש"י פרידמן יש בבבלי "הוספה של בבות חדשות שיש בהן שמות תנאים ודעותיהם" (תוספתא עתיקתא, עמ' 75, ראה בהפניה שם לדוגמה בגוף הספר). בכמה מופעים במסכתות שנבחנו יש בתלמוד ברייתא שברייתא דומה לה, בשינוי נושא, נמצאת בתוספתא. בכולם אפשר שמדובר בברייתא מקורית שלא הובאה בתוספתא מסיבה כלשהי, אך אפשר שמדובר בברייתא שנוצרה מתוך היקש לברייתא המקורית שבתוספתא.

ב.7.ו.1 **בבא בתרא מא ע"ב, סנהדרין לא ע"א = תוספתא נזירות ג, א [42]**

הבבלי (בבבא בתרא: רב כהנא) מצטט את ר' שמעון בן אלעזר, האומר שבית שמאי ובית הלל לא על שתי כתי עדים שכת אחת אומרת מנה וכת אחת אומרת מאתים, אלא על כת אחת, כשבית שמאי אומרים נחלקה עדותן ובית הלל אומרים יש בכלל מאתים מנה. אין לפנינו בתוספתא ברייתא בנוסח זה, אך יש לה מקבילה בתוספתא נזירות ג, א = עדיות ב, ד, ושם בעל הדעה הוא ר' ישמעאל בי ר' יוחנן בן ברוקה, והדיון הוא על נזירות:

תוספתא נזירות ג, א = עדיות ב, ד	בבלי סנהדרין לא ע"א = בבא בתרא מא ע"ב
אמ' ר' ישמעאל בי ר' יוחנן בן ברוקה	אמ' ר' שמעון בן אלעזר ²⁹⁸
לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על שתי כתי עדים על שהיו שתי כתי עדים מעידות אותו שהוא נזיר בקטנה שבה	לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על שתי כתי עדים שכת אחת אומרת מנה וכת אחת אומרת מאתים שיש בכלל מאתים מנה
על מה נחלקו על שהיו שני עדים מעידין אותו שבית שמאי אומ' נחלקה עדות ואין כן נזירות ובית הלל אומ' יש בכלל חמש שתיים יהא נזיר שתיים	ועל מה נחלקו על כת אחת שבית שמאי אומרי' נחלקה עדותן ובית הלל אומרי' יש בכלל מאתים מנה

²⁹⁸ בבבא בתרא: ר' שמעון בן אלעזר אומר.

התוספתא מוסבת על המשנה (נזיר ג, ז=עדיות ד, יא), האומרת: "מי שהיו שתי כיתי עדים מעידות אותו, אילו מעידים שנזר שתיים ואלו מעידים שנזר חמש, בית שמי אומרים נחלקה העידות, אין כן נזירות, ובית הלל אומרים יש בכלל חמש שתיים, שיהא נזיר שתיים". והיא מחלוקת בית שמאי ובית הלל שאליה מתייחסת גם הברייתא בבבלי.

מקבילה מדויקת לתוספתא, כולל שמו של ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה, נמצאת בבבלי נזיר (כ ע"א).

מ' סבתו (סנהדרין פרק שלישי, עמ' 842–843) סבור שאלו שתי ברייתות עצמאיות שנשנו בידי שני תנאים עצמאיים, ור' שמעון בן אלעזר סבור שכשם שנחלקו בית שמאי ובית הלל בנזיר כך נחלקו בעדויות ממון. אבל אפשר שאין כאן ברייתא עצמאית אלא ניסוח מחדש של הברייתא שבתוספתא כך שתתאים לכל העדויות הממוניות.²⁹⁹ שינוי השם בין ר' ישמעאל בי ר' יוחנן בן ברוקה ור' שמעון בן אלעזר יכול לנבוע מסיבות אחרות: חילוף ישמעאל-שמעון רגיל מאוד, ובשניהם מדובר ב"בנו שלי". והביטוי "לא נחלקו בית שמאי ובית הלל" מובא בפי ר' שמעון בן אלעזר רבות,³⁰⁰ ובשום מקום אחר לא מצאנו זאת בפיו של ר' ישמעאל ברי' יוחנן בן ברוקה. ואפשר שרגילות זו היא שהשפיעה על מנסחי הברייתא או מוסריה בבבל, או שאכן זו מסורת מקורית באשר לשם התנא.³⁰¹

ב.7.1.2 ב.בא בתרא מג ע"א = תוספתא בבא בתרא ט, ט [44]

תוספתא בבא בתרא ט, ט	בבלי בבא בתרא מג ע"א
האומ' תנו מאתים דינר לבני עירי	וכי מסלק נפשיה מי מסתלק והתניא
אין דנין בדייני אותה העיר	בני העיר שנגנב ספר תורה שלהן
ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר	אין דנין בדייני אותה העיר
	ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר
	ואמאי ליסתלקו בתרי מיניהו ונדינוהו שאני
	ספר תורה דלשמיעה עביד
	תא שמע
	האומר תנו מנה לבני עירי
	אין דנין בדייני אותה העיר
	ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר
	אמאי הכא נמי ליסתלקו בתרי מיניהו
	ונדינוהו הכא נמי בספר תורה תא שמע
לעניי עירי	האומר תנו מנה לעניי עירי
	אין דנין בדייני אותה העיר
	ואין מביאין ראיה מאנשי אותה העיר

²⁹⁹ תימוכין לכך ניתן להביא גם מהעובדה שהירושלמי לא הביא את הברייתא הזאת, וכדברי סבתו (עמ' 842 הערה 21) אפשר שלדעתו אין ללמוד מנזירות לעניין ממון. ודברים אלה נוחים יותר להיאמר אם אין זו ברייתא עצמאית של תנא, אלא ברייתא שנוצרה בהיקש.

³⁰⁰ תוספתא מעשרות אה, ג, י; מעשר שני ב, טז; ב, יח; שבת טו, ט; ביצה ג, י; חגיגה א, ד; נזיר ב, י; גטין ו, ח.
³⁰¹ אין להקשות מהעובדה שהבבלי הביא גם את הברייתא בשמו של ר' ישמעאל בנזיר, שהרי מסכת אחרת כאן (ומן המסכתות המיוחדות), ויכולים להיות כאן שני מסלולי מסירה עצמאיים.

ותסברה עניי שקלי דייני מיפסלי אלא אימא אין דנין בדייני עניי אותה העיר <ואין מביאין ראיה מעניי אותה העיר> ³⁰²	
---	--

הרישא אינו בתוספתא לפנינו. וראה תוספתא בבא קמא יא, ג (שהפנה אליה רשב"ם): "האומר תנו מאתים דינר לבית הכנסת תנו ספר תורה לבית הכנסת ינתנו לבית הכנסת הרגיל בו ואם היו שנים והיה רגיל בשתייהן יתנו לשניהן האומר תנו מאתים דינר לעניים ינתנו לעניי אותה העיר, ר' אחא אומר לעניי כל ישראל". הצימוד בין מאתים הדינר לבין ספר התורה לגבי נתינה ובני העיר מעלה את האפשרות שהיתה ברייתא על ספר תורה שלא הובאה בתוספתא, או נשמטה בתוספתא שלפנינו. אך אפשר שזוהי ברייתא מאוחרת שנבנתה על בסיס התוספתא שלנו.

ב.7.1.3 סנהדרין מח ע"א = תוספתא שקלים א, יב [209]

משנה שקלים ב, ה	תוספתא שקלים א, יב	בבלי סנהדרין מח ע"א
מותר נזירים לנזירים מותר נזיר לנדבה מותר שבויים לשבויים מותר שבוי לאותו שבוי	מותר נזירין לנזירין ³⁰³ מותר מצורעי למצורעין אם אמר לנזיר זה למצורע זה מותרו נדבה מותר מותר עניים לעניים מותר שבויין לשבויין ואם אמר לעני זה לשבוי זה מותרו שלו מותר מתים למתים מותר המת ליורשיו	תא שמע מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו הכא במאי עסיקין שגבו מחיים והא לא תני הכי דתניא מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו כאיזה צד גבו למת סתם זהו מותר המתים למתים גבו למת זה זה הוא מותר המת ליורשיו ולטעמיך אימא סיפא ר' מאיר אומר מותר המת מונח עד שיבוא אליהו ר' נתן אומר מותר המת בונים קברו או זילוף לפני מטתו
ר' מאיר אומר מותר המת יהי מונח עד שיבוא אליהו ר' נתן אומר מותר המת בונים לו נפש על גבי קברו	ר' מאיר ³⁰⁴ אומר מותר המת יהא מונח עד שיבא אליהו ר' נתן אומר מותר המת בונין לו נפש על גבי קברו או יזלח לו זלח לפני ³⁰⁵ מטתו	קברו או זילוף לפני מטתו

הבבלי מצטט ברייתא שאינה לפנינו בתוספתא, המסבירה את הקביעה "מותר המתים למתים, מותר המת ליורשיו". מעין ברייתא זו יש לפנינו בתוספתא לפני כן על נזירים ומצורעים, עניים ושבויים. הציטוט הוא מן התוספתא (או מברייתא שהתוספתא השתמשה בה כאן), משום

³⁰² ה חסר.

³⁰³ כך א ד. ו ל גזירין לגזירין (וראה תוכ"פ עמ' 671).

³⁰⁴ כך א ל. ו ד נתן.

³⁰⁵ א ל בפני.

שהתלמוד מביא את הסיפא, המביא את התוספתא לפנינו (ולא את המשנה, משום שהסיפא, זילוף/זלח לפני מיטתו, אינה במשנה).

שתי אפשרויות לפנינו: או שהברייתא הייתה כך בתוספתא ונשמטה (מחמת הדומות?), או שזו ברייתא שנוצרה מתוך היקש לרישא של התוספתא.

ב.7.1.4 סנהדרין נו ע"ב = תוספתא עבודה זרה ח,ו [216]

הבבלי מביא את קושיית רבא: "ומי איכא למן דאמר גוי שעשה ע"ז ולא השתחוה לה מיחייב, והתניא בע"ז דברים שבית דין ישראל ממיתין עליהן אין בן נח מוזהר עליהן". ברייתא זו אינה נמצאת לפנינו בתוספתא. אך היה לה מקום בתוספתא עבודה זרה ח,ו, המביאה הסבר לכל אחת משבע מצוות בני נח מלבד עבודה זרה. ד' סבתו (מאדם ועד נח, עמ' 8) מעלה שתי אפשרויות: האחת, שהברייתא הייתה בתוספתא ונשמטה; והשנייה, שהיא העברה מן התוספתא שם האומרת כך בעריות (ומקבילה לה בבבלי נו ע"ב, מס' 220): "כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה בני נח מוזהרין עליה" וכו'. לפי סבתו אפשרות זו מביאה לקריאת המילים "בעבודה זרה" כתוספת של הסוגיה או של רבא ולא חלק מהברייתא, אבל אפשר שהיא ברייתא שנוצרה על עבודה זרה, על פי ברייתת העריות.

8. ב. דיון

בפרק זה התמקדתי במקומות שניתן לשער, ברמות שונות של ביטחון, שנוסח הברייתות שבתלמוד הבבלי הוא משני.

ברייתות רבות מנוסחות בהתאמה למשנה, והדבר עולה בקנה אחד עם תופעת הסבת הברייתות אל המשנה, כלומר שניתן בצמוד אליה (ב.1.ג). תופעה דומה ושכיחה מאוד היא ניסוח הברייתות בהתאמה לסוגיה, פעמים רבות בהתאמה מילולית מדויקת (ב.2). את התופעות האלה ניתן לשייך הן לרובד המסירה – בפרט כאשר לא כל עדי הנוסח מסכימים על השינוי בהתאם לסוגיה או למשנה – הן לרובד העריכה (או רובד המסירה הקדום), כפי שיש לשער לאור שכיחותה של התופעה בכל עדי הנוסח. עם זאת, לעיתים ההתאמה למשנה יכולה להיות משויכת למסורת קדומה, בפרט כאשר הירושלמי מסכים עם הבבלי.

גם סגנון הברייתות ולשונון מתאים פעמים רבות לרגיל בתלמוד הבבלי ולעיתים אינו מתאים לידוע מחיבורים מתקופת התנאים (ב.3.א). בשני מקרים מצאתי עדות לעידון סגנון (ב.3.ב), ובכמה מקרים נוספים מצאתי ביטויים שכנראה אינם מקוריים, כהמרת ביטוי קשה ונדיר לביטוי נפוץ יותר, ומתוך התרחקות מארץ ישראל ומלשונה (ב.3.ג). תופעה נוספת היא שינויים לטובת פרשנות, לעיתים פרשנות לשיטת הבבלי דווקא (ב.4).

יש מקרים של שיבושים שפקדו את הברייתות בגלגולן מארץ ישראל לבבל ובתוך בבל (ב.5), וחלקם כנראה קדום ועולה מתוך הסוגיות עצמן. יש שהמסורת השתבשה במקרה, ויש שהתלמוד "תיקן" את הנוסח, כהגהה על סמך הסוגיה או לצורך פישוט. יש שהבבלי משמיט תוכן, ויש שאנו מוצאים ברייתות "מכווצות", כלומר ברייתא הכוללת אברים מן התוספתא אבל מחסירה אחרים, אלא שאין זו השמטה גרידא אלא שימוש באברים הקיימים באופן שונה עקב הקיצור. תופעות אלה יכולות לנבוע מתהליך המסירה על פה, של התוספתא או של הסוגיות.

יש כמה מקרים של שינויים ותוספות של תוכן – בהתאם לשיטתו ההלכתית של הבבלי, או כהרחבה בבבלי מאוחרת (ב.6). תופעות נוספות הן החלקה סגנונית של הברייתא בהתאם לעצמה (ב.7.א), ציטוט הברייתא כפראפראזה (ב.7.ב), ברייתא בבבלי שהטמיעה ברייתות מהתוספתא ועיצבה אותן בהתאם למיקומן (ב.7.ג), ברייתות שפורשו על ידי הסוגיה באופן שגוי כנראה עקב ניתוקן מן ההקשר (ב.7.ד), וברייתות שנוצרו מאיחוד ברייתות (ב.7.ה). ישנן שלוש דוגמאות של ברייתות שספק הוא אם הן משקפות נוסח תנאי אותנטי שאינו לפנינו בתוספתא, או שנוצרו בתלמוד כתוצאה מהיקש מברייתות ידועות לנו (ב.7.ו).

מכלל הדברים עולה ששינויים מאוחרים בנוסח הברייתות המקבילות לתוספתא בבבלי – מדעת ושלא מדעת, מתוך מטרה או אגב אורחא – הם שכיחים. רובם הגדול אינו כולל שינוי תוכן ממשי, ובדיקה זהירה של אלה הכוללים שינוי תוכן שכזה תגלה פעמים רבות שהשינוי הוא רק לכאורה, ושניתן לקרוא את הסוגיה או את דברי האמוראים גם בנוסח המוכר לנו מן התוספתא. אך יש מקרים רבים שבהם הבבלי שימר נוסח מקורי, ואת הפרק הבא נקדיש למקרים אלה.

ג שימור נוסח מקורי בבבלי

ברוב חלקיה, התוספתא הגיעה אלינו בשלושה עדי נוסח בלבד (השייכים לשני ענפי נוסח), ולעיתים פחות מכך,³⁰⁶ ומכך ברור שלא תמיד נמצא בעדי נוסח אלה את הנוסח המקורי של התוספתא עצמה. יתרה מזו, מחקרו של ברודי על מסכת כתובות העלה שלפחות במסכת זו כל עדי הנוסח, כולל קטע גניזה, נובעים מאב קדום אחד, שהיה משובש בעצמו.³⁰⁷ גם מחוץ למסכת זו, חוקרים ופרשנים הצביעו על מקומות רבים שבהם נוסח התוספתא משובש בכל עדי הנוסח.³⁰⁸ אך גם אם נחזור אחורה, לימי התגבשות התוספתא כחיבור, נוכל למצוא בה רבדים מאוחרים.³⁰⁹ יי רוזנטל זיהה לטענתו נספחים מאוחרים בתוספתא, והעיר שיש בכך כדי ללמד על שלבי עריכה מאוחרים בתוספתא (י' רוזנטל, נספחים עמ' 210). ברודי (מחקרי משנה ותוספתא עמ' 103) ראה בתופעות שתיאר רוזנטל שייכות לתחום מסירת הטקסט, אך אין בדבריו משום פסילת עצם האפשרות של רובדי עריכה מאוחרים בתוספתא, או תהליך מסירה, בעל פה ובכתב, לפני ואחרי שיבוץ הברייתות בתוספתא (ראה שם, עמ' 34).

מכל מקום קיומו של חומר בתר-תנאי בתוספתא נדון במחקר. ראה לאחרונה את עיסוקם של ד' סבתו, ואחריו של שרמר וקצוף, בפרק חמישי של תוספתא עבודה זרה ובחומרים אמוראיים המשוקעים בו.³¹⁰ לא רק תוספות אמוראיות: התוספתא היא, מטבעה, צירוף של חומרים תנאיים ממקורות שונים, וידו של עורך ניכרת בה, לכל הפחות בבחירת החומרים ובסידורם. בכל אחד מהשלים האלה יכול התלמוד לשמר חומר מקורי יותר: החל בברייתות שלא עברו את עריכתם של מסדרי התוספתא, עבור דרך נוסח קדום יותר של התוספתא, וכלה בנוסח המשקף את התוספתא לפני שנוספו לה נספחים או לפני ששובשה על ידי מעתיקים.

ברודי (מחקרי משנה ותוספתא עמ' 35) העיר על הקושי להבחין מתי יש לייחס שיבוש לעדי הנוסח של התוספתא, ומתי לרבדים מוקדמים יותר שלה. אך נראה שלפחות בכל הנוגע לתוספות ולשינויי עריכה, נראה שאפשר לעמוד במקומות מסוימים על נוסח משני בתוספתא.

³⁰⁶ ענף ו ד מצד אחד וכתב יד א מן הצד השני. בסדר מועד ובמסכת חולין נוסף כתב יד ל, המהווה מעין נוסח כלאיים של שני הענפים, ובסדרים קדשים-טהרות (מלבד תחילת מסכת זבחים) חסר כתב יד א. בסדר נשים יש קטע גניזה (ספרדלי) ארוך. ראה מנדל, תוספתא, עמ' 131–132; ברודי, משנה ותוספתא כתובות, עמ' 14–20; ברודי, מחקרי משנה ותוספתא עמ' 45–77.

³⁰⁷ ברודי, משנה ותוספתא כתובות עמ' 15.

³⁰⁸ כדוגמה בעלמא ראה: פרידמן, תוספתא עתיקתא עמ' 27 על תוספתא שביעית ג, ח "מלקט אדם זתים", "והסכימו כל החכמים שהוא שיבוש". להערות של ליברמן בתוכ"פ על שיבושים ואשגרות בתוספתא ראה, בין היתר: פאה ג, ו, "אבל אין לפרש נוסח זה אלא בדוחק רב... נ"ל יותר להגיה..."; מעשרות ג, יד: "ושיבוש ברור הוא וצ"ל חייב"; פסחים ד, ו: "וכ"ה בכל הנוסחאות, והוא בוודאי שיבוש"; יבמות ט, ב: "וכ"ה בכל הנוסחאות לרבות קג"נ והוא שיבוש ברור ואשגרה מלעיל"; בבא קמא ב, א: "והוא שיבוש, וצ"ל נזק שלם, כמו שהוא בירושלמי ובבבלי הנ"ל. והסופרים כתבו באשגרה ממשנתנו"; בבא מציעא ה, יד: "הגירסא מותר הוא שיבוש ברור, ובראשונים וכן בירושלמי הגירסא היא: אסור"; בבא מציעא ד, ח: "ולפנינו בתוספתא שיבוש ברור". ועוד עשרות רבות של מקומות.

³⁰⁹ הדברים אמורים ביחס לשיטה הרווחת יותר במחקר היום, שאינה מאחרת את עריכתה העיקרית של התוספתא לסוף ימי האמוראים. לשיטת אלבק, שהתוספתא נערכה בתקופה מאוחרת, הרבדים המאוחרים בה לעומת הברייתות הקדומות אינם מאוחרים לתקופת עריכתה הראשונית.

³¹⁰ ד' סבתו, מאדם ועד נח, עמ' 26 והספרות הנסמנת שם בהערה 134; שרמר וקצוף, מלבטי ההדרת התוספתא, עמ' 11, והספרות הנסמנת שם בהערה 43.

ג.1 שיבושי מסירה בתוספתא

ג.1.1 שיבושים גרפיים ופונטיים

ג.1.1.1 **בבא בתרא סז ע"א = תוספתא בבא בתרא ג,א [59]**

הבבלי גורס "חילסאות/חולסאות", כמוכח גם מהמשך הסוגיה העוסקת ב"חולסית", ואילו התוספתא גרסה "הויסלאות/הוילסאות".³¹¹ אפשר אפוא שנוסח התוספתא הוא שיבוש גרפי של "חילסאות" (וראה תוכ"פ עמ' 360, שגם מביא לכך תמיכה אפשרית מר' ברוך הספרדי). אכן "מהותה של 'חולסית' היא סתומה מאוד" (תוכ"פ שם).³¹²

ג.1.1.2 **בבא בתרא עד ע"ב = תוספתא בכורות ז,ד [67]**

הברייתא עוסקת במסלולו של הירדן. הצורה "פמיאס" נמצאת רק בבבלי ובתוספתא, ובמקורות ארצישראליים אחרים היא פניאס (וכך במקור, על שם האל פן) הוא בניאס של ימינו.³¹³ הבבלי גורס "ימה של סבכ"י" והוא שיבוש (פונטי?) של "סמכו" (סְמְכוּנִיטִיס אצל יוספוס, מלחמת היהודים ג,515; ד,2. והוא אגם החולה: הורוביץ, ארץ ישראל ושכנותיה, עמ' 322). בתוספתא, גם בקטע הגניזה, יש שיבוש גרפי ברור: "ספני".³¹⁴

ג.1.1.3 **בבא בתרא פה ע"א = תוספתא בבא בתרא ה,א-ב [76]**

בתוספתא "בד'א במדה >שאינה<³¹⁵ של שניהם אבל אם היתה בידו³¹⁶ של אחד מהן". בבבלי "אבל אם היתה מידה", וכך צריך להיות, וכן הוא ברשב"ם ואור זרוע. והגהה כזו כבר יש בכ"י א של התוספתא: "בידו מידה". ונראה שיש כאן שיבוש גרפי בתוספתא, או אשגרה בעקבות תוספתא בבא מציעא א,א.

ג.1.1.4 **בבא בתרא קכג ע"ב = תוספתא בבא בתרא ז,ה [104]**

בתוספתא "אבל בנה בניין נטע נטיעות הכל שוין שנוטל פי שנים" ואילו בבבלי "אין בכור נוטל בהן פי שנים", וכך הדין נותן (תוכ"פ עמ' 412), ואפשר שיש כאן שיבוש פונטי והבלעת הגרונית: *ש"ש"אין נוטל" <"שנוטל" (וראה תוכ"פ שהציע הסבר דומה). שיבוש דומה חל בנוסח ו ד במסכת בבא בתרא (אך לא במקבילה בבכורות) "ואין נוטל פי שנים בזרוע ולחיים וקיבה", במקום "ונוטל" בשאר עדי הנוסח ובבבלי. שיבושים אלה יכולים להיות גם תוצאה של חילוף בינארי ("על מותר אסור ועל אסור מותר").

ג.1.1.5 **בבא בתרא יא ע"א = תוספתא סוטה יג,ד [158]**

"היו משמיעין להן בבת קול" בתוספתא עומד כנגד "משתמשין בבת קול" בתלמודים (ובשיר השירים רבה). נוסח התוספתא יכול להיות שיבוש גרפי, אם כי יש היגיון ב"משמיעין להן". על הצירוף "משתמשין בבת קול" כתב ליברמן (יוונית ויוונית, עמ' 294) שהוא נראה כתרגום מילולי

³¹¹ ואולי גם "הוילאות". אכן ליברמן בתוכ"פ כותב שקרוב לוודאי שזה מתשמישי בית המרחץ.

³¹² וראה מה שכתב על כך גיל, המוכר את החצר, עמ' 25.

³¹³ ראה אליצור, שמות מקומות קדומים, עמ' 84-86. לפי אליצור, דוגמה זו מצטרפת לדוגמאות אחרות של קווים לשוניים ארצישראליים שנשתמרו בבבלי, כי הידמות שכזו מתאימה יותר לחול בקרב דוברי שפה חיה ולא אצל מי שמכירים מילה מהיקרויות מדרשיות ספורות. זאת לשיטת המחבר, שטען במאמרו "מפגשי לשון" שהתוספתא כצורתה שלפנינו מאוחרת היא. אך לגישה הרווחת יותר אצל החוקרים אין צורך בכך.

³¹⁴ שיבושים דומים גם בכתבי היד של ספרי דברים שנה (עמ' 419) ועוד. בתוספתא בבא קמא ח, יח חלו גם כן חילופים בין עדי הנוסח (סובכ"ס/סופג"ס/סופני, ראה תוכ"פ שם עמ' 91), בירושלמי (שקלים ו,ג, בבא בתרא ה,ג) כהוגן "סמכו".

³¹⁵ על פי א ד. וכן רשב"ם. וכן בסוגריים המזוויים להלן.

³¹⁶ א בידו מידה. רשב"ם ואור זרוע: מידה.

של הפועל היווני $\alpha\rho\eta\sigma\theta\alpha$, להשתמש ולהימלך באל או באוראקל. נראה לפיכך שנוסח התלמודים הוא המקורי.

התוספתא גורסת בעדי הנוסח שלנו "בית גוריא". הנוסח "בית גודיא/גדיא" שנשתמר בחלק מעדי הנוסח בבבלי, בירושלמי ובשיר השירים רבה (ובמקורות נוספים, ראה המובא בתוכ"פ על האתר, עמ' 736–737) הוא כנראה המקורי, והכוונה, כמו שכתב ז' ספראי, היא אולי למבנה ששימש את אנשי עין גדי.³¹⁷

ג.1.1 ב. חילוף שמות חכמים

ג.1.1.1 ב.1.1.1 בבא בתרא לב ע"א, סנהדרין ל ע"א = תוספתא סנהדרין ה, ה, [41]

בתוספתא "ר' שמעון אומר שומעין דבריו של זה היום", ואילו בתלמודים הדובר הוא ר' נתן. ר' שמעון בתוספתא הוא בוודאי טעות, כנראה בהשפעת המילה "שומעין", והתלמודים שומרים על שמו של ר' נתן היטב, גם בסיפורים המופיעים בהם (ירושלמי סנהדרין ג, ט, עמ' 1285 = בבלי סנהדרין ל ע"ב).

ג.1.1.2 ב.1.1.2 סנהדרין ח ע"ב, פ ע"ב = תוספתא סנהדרין יא, א, [154]

בתוספתא ר' יוסי בר' יהודה אומר "עד שיודיעוהו באיזו מיתה הוא מת", ובבבלי ר' יהודה אומר זאת. הירושלמי מביא את האמירה "עד שיערימוהו באי זו מיתה מת" בשם ר' יודן ביר' אילעאי. אפשר ששתי המסורות יכולות להתקיים, "שכן רגיל שהבן משתתף במשנת האב" (אפשטיין, מלסה"ת עמ' 154, וראה שם עמ' 172–174 על משנת ר' יוסי בר' יהודה). וחילופי מסורות בין שני התנאים נמצאים גם במקומות אחרים (אפשטיין, מלנה"מ עמ' 1187–1188). אך י"ד גילת ("ליתוקפה של חובת ההתראה", עמ' 221, הערה 32) תמך בגרסת הבבלי מכוח הברייתא הבאה בהמשך הבבלי (סנהדרין ח ע"ב) שלפיה לדברי ר' יוסי בר' יהודה חבר אינו צריך התראה כי לא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד. ואם אין צורך בהתראה אלא להבחין בין שוגג למזיד, מדוע לחייב התראה על מיתה מסוימת. אמנם לברייתא זו אין מקבילה ישירה במקור תנאי,³¹⁸ אך בתוספתא מכות ב, אומר ר' יוסי בר' יהודה שהשונא "יומת מיד, וזו היא התראתו", וגם זה אינו מתאים לגמרי לשיטתו כאן.

אפשר שהגרסה "ר' יוסי בר' יהודה" נוצרה בתוספתא בטעות, משום ששמו של ר' יוסי מופיע בהמשך שם, ולאחר מכן גם דעתו של ר' שמעון בן יהודה.

ג.1.1.3 ב.1.1.3 סנהדרין כז ע"א = תוספתא מכות א, יא, [182]

לפי הבבלי, מי שפוסל עד זומם בכל עדויות התורה הוא ר' מאיר, וכן הוא גם בירושלמי. וכך עולה גם מתוכן הסוגיות. התוספתא גורסת "ר' יהודה", ואין זה ברור אם זהו שיבוש או מסורת חלופית קדומה.

³¹⁷ ראה את המקורות שהביא ליברמן, תוכ"פ על אתר (עמ' 737), וספראי, נקדימון, עמ' 307–308, ובעקבותיו מ' בן שחר, "נקדימון בן גוריון", בתוך: אילן ונעם, בין יוספוס לחז"ל, עמ' 689 הערה 38.
³¹⁸ בבראשית רבה פרשה יט, עמ' 170, הדברים מובאים בשם רב (תאודור גרס בנוסח הפנים כגרסת כתב יד לונדון "ר' א"י" וסבר שיש לייחס דעה זו לרבי. ראה מנחת יהודה שם. אך אין לכך תימוכין בשאר כתבי היד, הגורסים "רב", וכך יש לפתור גם את גרסת כתב יד לונדון). הגרסה "רב" נמצאת גם במקבילה בקהלת רבה א, יח (מהדורת הירשמן עמ' 120). אך במדרשים אלה מדובר על החלת הדין ההלכתי על הנושא האגדי ולכן אין מכאן סתירה לייחוס התנאי של הדין ההלכתי.

ג.1.1.4 סנהדרין עד ע"א = תוספתא סנהדרין יא,יא [233]

בתוספתא ר' אלעזר/אלעזר בי ר' צדוק אומר שהעובד עבודה זרה מצילין אותו בנפשו. בירושלמי הדובר הוא ר' אלעזר בר' שמעון. בבבלי ר' שמעון בן יוחי אומר זאת, ור' אלעזר בר' שמעון אומר זאת גם על המחלל את השבת, והגמרא מסבירה שהוא סבר כאביו, והרחיב יותר. מכך ששמו של ר' אלעזר בר' שמעון מופיע בשני התלמודים נראה שכך יש לגרוס גם בתוספתא, וכמו בירושלמי. והבבלי עצמו הכיר אולי שתי מסורות וייחס אחת לאב ואחת לבנו, או שהייתה לו מסורת או פרשנות שר' אלעזר בר' שמעון אמר את הדברים בשם אביו.

ג.1.1.1 אשגרות

אשגרות בתוספתא הן דבר נפוץ, והצביע עליהן ליברמן במהדורת התוספתא שלו במקומות רבים מספור.³¹⁹ גם בחומר שלפנינו נמצאו לא מעט אשגרות:

ג.1.1.1.1 בנא בתרא ז ע"א = תוספתא בנא בתרא ו,יח-יט [4]

בתוספתא נאמר על המוכר לחברו בית כור, שהגיעו "בין שהוא כבית עשרים סאה ובין שהוא כבית ארבעים סאה", ובבבלי "אף על פי שאינו אלא לתך". לתך (חצי כור, 15 סאה) מופיע בתוספתא להלן (ו,כז) בהמשך למכירת בית כור עפר: "האומר לחבירו חצי שדי בית לתך אני מוכר לך...". גם במשנה (שבועות ו,ג) מופיע לתך כשיעור הקטן יותר מפור המופיע לצדו ("כור תבואה יש לך בידי, אין לך בידי אלא לתך קטנית"). בנוסח התוספתא יש שוני בסגנון משתי הברות הקודמות, וגם במהות, משום שבקודמות מדובר על טובת המוכר בלבד, ואילו כאן מדובר גם על טובת הקונה (40 סאה שהם יותר מפור). אפשר שנוסח זה הושפע מן ההלכה הבאה, שגם היא גרסה "בין שהוא כבית עשרים סאה ובין שהוא כבית ארבעים סאה", והבבלי שמר על הנוסח המקורי.

ג.1.1.2 בנא בתרא כ ע"א = תוספתא אהלות יד,ו [27]

התוספתא מונה בין הדברים הממעטין בחלון את "הגוי והבהמה ובן שמונה וכלי חרס והאוכלין והמשקין וספר תורה והמלח". הבהמה, האוכלין והמשקין חסרים בבבלי. ר"ש (אהלות יג,ה) תמה מדוע הובאו בתוספתא אוכלין ומשקין, וכתב ש"נראה דמשקין טעות סופר", וניסה להעמיד "כגון ביין קרוש" וכי. וליברמן (תוספתא ראשונים ג עמ' 138) כתב שיותר נראה שיש כאן אשגרה מריש מסכת אהלות בתוספתא (כנוסח ו): "הגוי והבהמה ובן שמונה וכלי חרש האוכלין והמשקין הנוגעין במת – כלים הנוגעין בהן טהור[ין]". ולפי זה אפשר שגם תיבת "והבהמה" היא אשגרה. ואפשר שזו עצמה גם הסיבה לשינוי במיקום התיבה "והמלח",³²⁰ שבבבלי נמצאת לפי "וכלי חרס".

³¹⁹ ראה למשל תוספתא זרעים עמ' 94 ("המלים 'ונותן לו' הן באשגרה משאר ההלכות כאן"), 137 ("המלה 'מעשרות' היא באשגרה מלהלן"), 157 ("המלה 'וחומץ' באה לכאן באשגרה משו' 55"), 199 ("והלשון היא באשגרה מלעיל"), 233 ("והמלה 'ושכחי' היא באשגרה"), 251 ("כל המוקף אינו שייך לכאן ובא באשגרה משביעית ובכורים"), 254 ("המלים הללו באו באשגרה משו' 80), 259 ("והביטוי 'יחזרו דמים' הוא באשגרה מלהלן"). ועוד רבים מאוד.

³²⁰ כפי שהעיר הר"ש (אהלות יג,ה), במשנה (אהלות ח,ה) המלח נזכר יחד עם רשימת "כיפת הברד והשלג והכפור והגליד" כדברים שאינם חוצצים בפני הטומאה (וכן הוא ברשימה דומה במשנה מקוות ז,א על הדברים המעלין ולא פוסלין את המקווה). ואכן בספרי זוטא פרשת פרה המקביל למשנה שם חסרה המילה "המלח" ("י"א אפשטיין, "ספרי זוטא פרשת פרה (פירקי II, A313)", תרביץ א (תר"ץ), עמ' 46–78 – עמ' 69: "את מה אני מרבה כיפת המים וכיפת השלג והברד] והגליד והכיפור תל' לו' כלי"). וראה מסכת אהלות מהדורת גולדברג עמ' 64 ד"ה וכיפת. ואפשר שיש כאן מחלוקת תנאים.

ג.1.1.3 **בבא בתרא עב ע"א = תוספתא בבא בתרא ד, יב [65]**

התוספתא מדברת על המקדיש שלושה אילנות ממטע עשרה לבית סאה, שהוא מקדיש גם את הקרקע והאילן שביניהן, אבל "פחות מכך או יתר על כן או שהקדישן זה אחר זה או שהקדישן שלשתן כאחד לא הקדיש את הקרקע ולא את האילן שביניהן". המילים המודגשות חסרות בבבלי, והן באמת קשות מאוד להבנה – אם גם במקרה שהקדישן שלשתן כאחד לא הקדיש את הקרקע ואת האילן שביניהן, מתי הדין המקורי חל בכלל?

גם לעיל מיניה בתוספתא, המקבילה לבבלי בבא בתרא פג ע"א [74], נמצאות מילים אלה בתוספתא ואינן בבבלי. וליברמן (תוכ"פ 378–379) התחבט בפירוש הדברים והציע כמה אפשרויות לפרשנות, שבכולן יש דוחק. ואפשר שהבבלי השמיט אותן בגלל הקושי שבהן, אבל אפשר שיש כאן אשגרה (כפולה) בתוספתא בהשפעת סגנון שגור. השווה לתוספתא פרה ג, יב: "ובין שהשליך שלשתן כאחד ובין שהשליך שלשתן זה אחר זה".

ג.1.1.4 **בבא בתרא צה ע"א = תוספתא בבא מציעא ט, יז [92]**

התוספתא גורסת "המקבל שדה מחבירו ליטע הרי זה מקבל עליו עשר בוראות לבית סאה", ואילו הבבלי גורס "עשר בוראות למאה", אם כי בחלק הנוסחאות גם בבבלי הנוסח הוא "לסאה". כמו שהעיר תוכ"פ (עמ' 289) הגרסה "בית סאה" קשה מאוד עניינית, כי שיעור רגיל של עשרה אחוז מתאים למאה אילנות, ולא לבית סאה, שבו נוטעים ברגיל עשרה אילנות בסך הכול. וחידיש שהכוונה לבית סאה של המשתלות, שהיו נוטעים שם בצפיפות. אך אפשר שפשוט יש כאן שיבוש ואשגרה מהלשון הרגיל "מטע עשרה לבית סאה" (תוספתא שביעית א, א-ב; בבא בתרא ד, יא-יב, וראה משנה כלאים ה, א). והגרסאות בבבלי "סאה" הן שיבוש גרפי³²¹ ואולי גם בהשפעת התוספתא.

ג.1.1.5 **בבא בתרא קלו ע"א = תוספתא בבא בתרא ה, ד [111]**

הבבלי והירושלמי גורסים "מת שני בחיי ראשון יחזרו נכסים ליורשי ראשון". לעומת זאת התוספתא אומרת "ינתנו לשלישי", והפרשנים התקשו מדוע השלישי יקבל אותם, ראה תוכ"פ. מן הקושי הענייני, ומהסכמת התלמודים, נראה שחל שיבוש בתוספתא, אולי בהשפעת הבבא הקודמת, ויש לתקן כבתלמודים.

ג.1.1.6 **סנהדרין ה ע"ב = תוספתא סנהדרין א, ט [150]**

התוספתא אומרת "רבן שמעון בן גמליאל אומר כשם שהדין בשלשה כך פשרה בשלשה. יפה כח פשרה מכח הדין, כיזה צד שנים שדנו יכולין לחזור בהם ושנים שפישרו אין יכולין לחזור בהם". ואילו הנוסח בבבלי, וכן בירושלמי, הוא "הדין בשלשה פשרה בשנים". התוספתא קשה: אם פשרה בשלושה, מדוע שנים שפישרו אין יכולין לחזור בהם?³²² לעיל מיניה בתוספתא (א, ב) נאמר בסתם: "וכשם שהדין בשלשה כך הפשרה בשלשה, נגמר הדין אין רשאי לבצוע", וכך מצוטט גם בבבלי (ו ע"א). אפשר שבתוספתא השתבש הניסוח בעקבות הדברים בהלכה ב'.

³²¹ ראה תוכ"פ שם הערה 37.

³²² אמנם אפשר לחלק ולומר שפשרה מלכתחילה צריכה להיות בשלושה, אבל בדיעבד אם שנים פישרו (בהסכמת הצדדים?), אין יכולין לחזור בהם. וכן פירש בחסדי דוד, והוסיף שנוסח התלמודים קשה, כי מה ההמשך "שנים שדנו" וכי מועיל לנו? אלא שתירץ את התלמודים ש"תנא והדר מפרש", שהנושא הוא דיעבד ולא לכתחילה.

7.1.1.g סנהדרין יא ע"א – יג ע"א = תוספתא סנהדרין פרק ב [159]

- התוספתא אומרת שמעברים מפני גליות שלא יצאו ולא מפני גליות שעדיין לא הגיעו, וזה תמוה ומשובש בוודאי: אם על הגליות שלא יצאו מעברים, קל וחומר שיש לעבר מפני הגליות שיצאו ועדיין לא הגיעו. כאן נוסח הבבלי ("ומפני גליות שנעקרו ממקומן ועדיין לא הגיעו [...] ולא מפני גליות שלא נעקרו ממקומן"), הנתמך גם מן הספרא ("מנין שמעברים את השנה על הגליות שעלו ואדיין לא הגיעו") והירושלמי המצטט אותו, הוא המקורי, וחל שיבוש בתוספתא. וכן כתב בחסדי דוד.
- עוד בתוספתא: "מעברין אותה מפני הצרכין ומפני הדרכים ומפני התנורים" – אין זה ברור למה הכוונה ב"צרכים"; בבבלי "מפני הדרכים ומפני הגשרים ומפני תנורי פסחים". אפשר ש"מפני הצרכין" בתוספתא הוא הכפלה מ"מפני הדרכים", ושם ובבבלי (שבו נוסף "מפני הגשרים") המטרה הייתה להשלים לשלישייה. וצריך עיון.
- התוספתא אומרת עוד: על הצינה והשלגים והגליות עדיין לא הגיעו: "וכולן סעד לשנה ואם עיברוה הרי זו מעוברת". משפט זה חסר בבבלי, ובירושלמי נאמר רק "ואם עיברוה אינה מעוברת". המילים "וכולן סעד לשנה" נמצאות בהמשך התוספתא ובמקבילותיה בבבלי ובירושלמי, ושם יש גם מעשה התומך זאת. אפשר שהמילים האלה הועתקו משם, בתוספתא שלפנינו ולא בתלמודים.
- התוספתא גורסת "אין מעברין את השנה מפני רעבון" ואילו הבבלי גורס "בשני רעבון" (ובירושלמי הרישא אינו מובא). הביטוי "שני רעבון" נמצא בכמה מקומות בבבלי (תענית י ע"ב-יא ע"א, קידושין עג ע"ב), אך גם בספרות תנאית ואמוראית ארצישראלית: ספרי דברים לח (וכן מדרש תנאים לדברים יא, י), בירושלמי (כאן, וכן תרומות יא, ד, כתובות ה, ב) בבראשית רבה (פרשה צא) ועוד. העובדה שהביטוי "שני רעבון" נמצא גם במקבילה בירושלמי בהמשך, מחזקת את הסברה שזהו ביטוי מקורי יותר מ"מפני רעבון" של התוספתא, וכן הגיה בחסדי דוד. גרסת התוספתא אינה מובנת עניינית: מדוע שנחשוב לעבר את השנה מפני רעבון?³²³ עוד סיבה להעדיף את "בשני רעבון" היא הסיפא: "והלא אותה שנה ראויה לעבר, מפני מה לא עיברה אלישע, מפני שהיתה שנת רעבון וכל העם רצין לגרנות" – בפני עצמה, ורק משום שהייתה זאת שנת רעבון לא עיבר אותה אלישע. אם כן הנדון כאן אינו מפני רעבון אלא בשני רעבון. עוד קושי על הגרסה "מפני רעבון" הוא לשונית: ראוי היה ליידיע את "רעבון", כמו "מפני הטומאה" שלהלן בתוספתא. ונראה שבתוספתא נוסח או הוגה ל"מפני רעבון" בהשפעת "מפני הטומאה", ואולי גם בהשפעת "מפני שהיתה שנת רעבון", אף שהכוונה הפוכה.

8.1.1.g סנהדרין טז ע"ב = תוספתא סנהדרין יד, א [164]

- התוספתא אומרת "אין עושין שלש עיירות נידחות בארץ ישראל שלא יחריבו את ארץ ישראל". ההנמקה הזאת חסרה בבבלי אך נמצאת בהמשך (בתוספתא ובבבלי), כטעם לכך שאין עושים בסמוך לספר אפילו אחת, "כדי שלא יפוצו גוים ויחריבו את ארץ ישראל", ושם הדבר מתאים. ונראה שממש נלקח הנימוק לבבא הראשונה.

³²³ אכן בפירוש חזון יחזקאל פירש שהוא נימוק מדוע לא לעבר, כדי שלא להאריך את איסור חדש. אבל התחביר קשה. השווה ל"מפני הטומאה", ששם הוא נימוק לעיבור ולא נגד העיבור, וכן "לא מפני הצנה ולא מפני השלגים ולא מפני הגליות שעלו ועדיין לא הגיעו".

ג.1.ג.9 סנהדרין יח ע"א = תוספתא סנהדרין ד,א [166]

בתוספתא נאמר על הכהן הגדול "ועובר על מצות עשה ועל מצות לא תעשה ושאר כל המצות". המילים האחרונות תמוהות: מה הן "שאר כל המצות" אחרי שפירטנו את מצוות עשה ומצוות לא תעשה? אפשר שכפל גרסה כאן, ובבבלי מילים אלה חסרות.

ג.1.ג.10 סנהדרין ל ע"א = תוספתא מעשר שני ה,ט [185]

בתוספתא נאמר: "בא איש חלום אמר לו כך וכך הן במקום פלוני הן, זה היה מעשה ומצאו שם מעות ובאו ושאלו את חכמים ואמרו הרי אילו חולין, שדברי חלומות לא מעלין ולא מורידין". "הרי אילו חולין" איננו בשני התלמודים. ואפשר שהוא נוסף בהתאמה להלכות האחרות בפרק (ו), ז, (י) הכוללות מילים אלו.

ג.1.ג.11 סנהדרין נז ע"ב = תוספתא עבודה זרה ח,ו [220]

בתוספתא אנו קוראים: "כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה בני נח מוזהרין עליה וכל ערוה שבית דין מוזהרין עליה³²⁴ ממיתין עליה"³²⁵ כמו שהעיר ד' סבתו (מאדם ועד נח, עמ' 21 והערה 120), נוסח התוספתא בדברי ר' מאיר משובש: לפי מבנה המשפט, ובהתאם לדברי התלמודים, יש לתקן ולגרוס "וכל ערוה שבית דין מוזהרין עליה אין בני נח מוזהרין עליה". כנראה המילים "ממיתין עליה" השתרבבו מלמעלה או מלמטה.

ג.1.ג.12 סנהדרין עג ע"א = תוספתא סנהדרין יא,א [232]

בתוספתא נאמר "ר' יהודה אומר אם אמרה הניחו לו מצילין אותו בנפשו". בנוסח א בתוספתא נאמר "אין מצילין", והניקוד מעיד שמדובר בהגהה. ואכן בתלמודים נאמר "אין מצילין", וכך צריך להיות, וכמתועד בספרי דברים רמג (עמ' 273). נראה שחלה טעות סופר בתוספתא, אולי כאשגרה או טעות מן ההמשך "ומפני מה מצילין אותו בנפשו שאם היו ממחין בו בא על עיסקי נפשו", טעם שלא בא להסביר את ר' יהודה אלא את הדין הכללי של ההצלה בנפש.³²⁶

ג.1.ד.1 השמטות

ג.1.ד.1.1 בבא בתרא מג ע"ב = תוספתא בבא מציעא ז,יט [45]

בתוספתא נוסח ו ד נאמר "השאיילני ואשאיילך, שמור לי ואשמור לך – הרי הוא כשומר חנם ואינן אלא בנושא שכר". בנוסח א נוסף למקרים גם "השאיילני ואשמור לך" (ואולי נשמט בנוסח ו ד מחמת הדומות). ובבבלי נוסף גם "שמור לי ואשאיילך". ראה תוספתא בבא מציעא ח,כב: "הרי היא מושאלת לך היום שתשמרנה למחר". ואפשר שבבת "שמור לי ואשאיילך" נשמטה בתוספתא מחמת הדומות.³²⁷

³²⁴ ד נוסף: בני נח.

³²⁵ וכל... עליה – א חסר.

³²⁶ גם לשיטת רבא שפירש את הטעם הזה כהסבר לר' יהודה (ראה להלן ו.3.א.7), עדיין מדובר בהסבר כללי לכל הדין, ודווקא מתוך דבריו ברור שר' יהודה גורס "אין מצילין".

³²⁷ אם נוסח א הושפע מן הבבלי, והמקור הוא רק "השאיילני ואשאיילך, שמור לי ואשמור לך", הרי לפנינו פיתוח של הבבלי ותוספת אפשרויות של הצלבה בין המשאיל לשומר. אך מכיוון שהצלבה בין השאלה לשמירה קיימת גם במקבילה בפרק ח' של התוספתא, נראה יותר לצדד באפשרות של השמטה בתוספתא ולא של תוספת בבבלי.

ג.1.1.2 **בבא בתרא סה ע"ב = תוספתא מקוואות ד,א [58]**

בתוספתא נאמר "צנור שחקקו ואחר כך קבעו פוסל את המקוה". בבבלי נוסף גם: "קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה". אפשר שזו רק הרחבה של הבבלי כהסקת מסקנות מן הרישא, אך התוספתא שרדה כאן רק בנוסח הדפוס, ואפשר שחל כאן דילוג מחמת הדומות בתוספתא.³²⁸

ג.1.1.3 **סנהדרין יא ע"א – יג ע"א = תוספתא סנהדרין פרק ב [159]**

התוספתא גורסת: "אבל מפני הדוחק מעברין אותה אחר ראש השנה מיד **מיכן ואילך** אין מעברין אלא אדר". לעומת זאת התלמודים גורסים "אף על פי כן אין מעברין אלא אדר".³²⁹ נוסח התוספתא אינו מובן: מה עניין "מיכן ואילך" לעיבור אדר דווקא? ואולי נשמט כאן ויש לקרוא: "מיכן ואילך אין מעברין <ואין מעברין> אלא אדר". ו"אין מעברין אלא אדר" אינו שייך כל כך לכאן, ואולי הגיע מהמשך התוספתא (ולה מקבילה בתוספתא פסחים), "אלא עיבר ניסון בניסון ואין מעברין אלא אדר".

ג.1.1.ה שיבושים בינאריים

ג.1.1.ה.1 **בבא בתרא יג ע"ב = תוספתא בבא מציעא יא,י [18]**

בתוספתא נאמר על דין חלוקה: "אמר אחד מהן לחבירו טול את הפחות ותן לי שיעור"³³⁰ שומעין לו". ניסוח זה תמוה: מדוע שישמעו לאדם שמבקש מחברו שייקח פחות? ובאמת בבבלי נאמר "טול אתה שיעור ואני פחות". ואפשר שחל שיבוש בינארי בתוספתא.³³¹

ג.1.1.ה.2 **בבא בתרא צ ע"ב = תוספתא עבודה זרה ד,ב [84]**

בתוספתא (בכל עדי הנוסח, כולל קטע גניזה) נאמר "אין מוציאין מסוריא דברים שיש בהן חיי נפש", ואילו בבבלי "אין מוציאין פירות מהארץ לחוצה לארץ". האיסור להוציא מסוריא בתוספתא שונה מהותית מן האיסור להוציא מהארץ בבבלי. אבל בהמשך התוספתא נאמר "ורבי אומר אומר אני שמוציאין יין לסוריא". ומכאן נראה שגם ברישא יש להגיה ולגרוס "אין מוציאין לסוריא". והרי לנו שיבוש בכל עדי הנוסח של התוספתא.

³²⁸ הרמב"ם בפירוש המשנה (מקוות ד,א) מצטט את התוספתא כנוסח הברייתא שלנו בבבלי. ליברמן (תוספתא ראשונים ד עמ' 15) כותב שהוא העתיק את הברייתא בבבלי וקרא לה תוספתא כרגיל אצל הראשונים. אבל אפשר שבאמת זה היה נוסח התוספתא שלפניו.

³²⁹ גם נוסח א בתוספתא הוא "אף על פי כן", אך מילים אלה מנוקדות, דבר המסמן בדרך כלל נוסח מוגה.

³³⁰ א טול אתה הפחות תן לי שיעורי.

³³¹ ליברמן (תוכ"פ עמ' 310) הציע להגיה ולקרוא "[א]טול את הפחות ותן לו שיעור", אך עדיין הדבר צריך עיון: מדוע שתישמט ה-א, ומי יתן את השיעור? ואפשר גם להציע שהוא אומר "טול את הפחות" והושמט המובן מאליו שהצד השני מסכים.

ג.2 נוסח משני בתוספתא

ג.2.א השמטה בעקבות הסבה למשנה

בכמה מקומות נראה שראש הברייתא נשמט בתוספתא משום שהוא מופיע במשנה, וכפילות זו נראתה למסרני התוספתא, למסדריה או לעורכיה, מיותרת. גם תופעה זו בתוספתא מוכרת, וכאן אעמוד רק על המקומות שבהם אפשר שהבבלי שימר נוסח מקורי מלא יותר.

ג.2.א.1 **בבא בתרא פה ע"א = תוספתא בבא בתרא ה,א-ב [76]**

בתוספתא כפי שהיא לפנינו נאמר "ארבע מדות במוכרין, בדי'א במדה >שאינה של שניהם<" וכו'. "ולפי הנוסח שלפנינו הרישא היא פיסקא ממשנתנו" (תוכ"פ עמ' 381). אך בבבלי נוסף פירוט הממשיך את המידות, וכן ציטטו את התוספתא רשב"ם ועוד ראשונים (תוכ"פ שם). ואם כן אפשר שכן היה הנוסח בתוספתא ונשמט בעדי הנוסח שלנו.³³³

ג.2.א.2 **סנהדרין מד ע"ב = תוספתא סנהדרין ט,ג [199]**

התוספתא מתחילה ב"וכן הוא אומר", ובוודאי הדברים מוסבים אל האמור במשנה "ומנין שנתכפר לו [על] וידויו, שנאמר ויאמר יהושע מה עכרתנו" וכו'. ואכן התלמודים מתחילים ב"ומנין שכיפר לו ודויו".

ג.2.א.3 **סנהדרין מז ע"א, קיב ע"ב = תוספתא סנהדרין יד,ה [207]**

התוספתא מתחילה ב"קדשי מזבח ימותו" ואילו הבבלי פותח ב"היו בה קדשים, קדשי מזבח ימותו". אפשר שהרישא חסר בתוספתא בשל ההסבה למשנה (אם כי גם הברייתא בבבלי יכולה להיקרא רק בהסבה למשנה).

ג.2.ב שינוי ותוספת על פי המשנה

ג.2.ב.1 **בבא בתרא קמד ע"ב = תוספתא בבא בתרא י,ה [122]**

התוספתא אומרת: "אם מחמת נכסים נפל נפל לאמצע". לעומתה הבבלי גורס "אם מחמת אחין לאחין", וכיוצא בזה בירושלמי, "בזמן שבאין מכח האחין (כצ"ל) נוטלין מכח האחין". אפשר שהתוספתא לפנינו מושפעת מלשון המשנה ("האחים השותפים שנפל אחד מהן לאומנות נפל לאמצע"), ושהתלמודים שימרו גרסה ראשונית יותר של הברייתא.³³⁴

ג.2.ב.2 **בבא בתרא קמד ע"ב = תוספתא בבא בתרא י,ד [123]**

בבבלי נאמר: "אחד מן האחין שנטל מאתים זוז מן האמצע³³⁵ והלך ללמוד תורה או ללמד אומנות יכולין האחין לומר לו אם אתה אצלנו יש לך מזונות אם אי אתה אצלנו אין לך מזונות". התוספתא אומרת: "[...] אלא אומרין לו אילו היית כאן היית ניזון מן האמצע עכשיו שניזנתה ניזנתה משל עצמד". ניסוח זה דומה למשנה: "האחים השותפים שנפל אחד מהן לאומנות נפל לאמצע, חלה וניתרפא ניתרפא משל עצמו". את השוני של התוספתא מן הברייתא בבבלי אפשר להסביר בהשפעת המשנה, אף שאין זה ההסבר האפשרי היחיד.

³³³ ואפשר כמובן שהנוסח שהביאו הראשונים כבר הוגה על פי הבבלי.

³³⁴ ראה נוסחת רמב"ן, "אם מחמת נכסים לאחין", ותוכ"פ פירש שהוא "ניסוח רבינו ע"פ לשון הבבלי". אך אפשר שזה ניסוח מקורי, והניסוח "לאמצע" מושפע מן המשנה.

³³⁵ מן האמצע – פר ד חסר.

ג.ב.2.3 בבא בתרא פח ע"ב = תוספתא דמאי ד, א [78]

התוספתא מדברת על מי שלקח ירק מן השוק, ואומרת: "הרי זה בורר כל היום כולו ואינו חושש. משגמר בלבו אסור: להחזיר אינו יכול מפני שצריך לעשר, ולעשר אין יכול מפני שמחוסר מניין" – כך לפי נוסח ו ד. בנוסח א: "מפני שמחוסר" (=שמחוסר). בבבלי: "מפני שמפחיתו בדמים".

נוסח הבבלי מובן ומתאים לנוסח א, והכוונה שאסור לו לעשר כי במעשה זה הוא מחסר את המוכר (תוכ"פ עמ' 233). נוסח ו ד קשה להבנה (ראה תוכ"פ שם), ואפשר שהוא נובע מהגהה על פי המשנה, האומרת "לא יחזיר עד שיעשר שאינו (מְעַשֵּׂר) [מחוסר]³³⁶ אלא מניין".

ג.ב.2.4 סנהדרין פא ע"ב = תוספתא סנהדרין יב, ז-ח [238]

המשנה אומרת: "מי שלקה ושנה בבית דין כונסין אותו לכיפא ומאכילין אותו שעורים עד שכריסו ניבקעת. ההורג נפשות שלא בעדים כונסין אותו לכיפא ונותנין לו לחם צר ומים לחץ".

התוספתא מביאה את דברי אבא שאול שאומר שברביעית כונסין אותו לכיפה "ונותנין לו לחם צר ומים לחץ" בבבא הראשונה על חייבי מלקיות שלקו, ו"ומאכילין אותו שעורין עד שכרסו נבקעת" בבבא השנייה, על מי שמתרין בו ושותק. שני אלה אינם בבבלי, ואפשר שנוספו לתוספתא מן המשנה או ממקור דומה.³³⁷ כך נפתר הפער בין לשון הרבים שבתחילת הלכה ח בתוספתא ("חייבי מלקיות") לבין לשון היחיד שבסופה ("עד שכרסו נבקעת"), וכן מהצמדת הסיומת "ונותנין לו לחם צר ומים לחץ" לדברי אבא שאול בהלכה ז, אף על פי שאין היא מיוחדת לדבריו.

ג.2.ג תוספתא אבר

ג.2.ג.1 בבא בתרא צג ע"א = תוספתא בבא בתרא ו, א [88]

התוספתא אומרת לגבי המוכר זרעוני גינה לחבירו וזרען ולא צימחו "ר' יהודה אומר נותן לו דמי הזרע אבל לא דמי הוצאה". המילים "אבל לא דמי הוצאה" חסרות בבבלי. ואולי זו תוספת מאוחרת – אולי הוספה של מעתיקים מאוחרים בהשפעת ברייתת הבבלי בעמוד ב, "תנו רבנן מהו נותן לו דמי זרע ויש אומרים אף הוצאה". יושם לב שהלשון הוא "הוצאה" כבבלי ולא "יציאותיו" כבתוספתא המקבילה בבבא מציעא ט, טז ובירושלמי בבא בתרא ו, א.

ג.2.ג.2 בבא בתרא קסח ע"ב = תוספתא בבא בתרא יא, יא [141]

התוספתא אומרת "נקרע כשר, נתקרע פסול, נקרע בו קרע של בית דין פסול". נושא התוספתא הוא פגמים שאירעו בטעות לשטר (וכן בהמשך: "נימוק או שהרקיב או שנעשה ככברה" וכו'), ולכן ההערה על קרע בית דין נראית הערת אגב, שלא נגיד שכל קרע כשר.

ובאמת הערה זו מנוסחת בירושלמי כהערת התלמוד: "בשלא נקרע כקרע בית דין אבל נקרע כקרע בית דין פסול", ובבבלי כדברי רב יהודה: "נקרע קרע של בית דין נתקרע קרע שאינו של בית דין", שכנראה יש לפרשם במקורם כך: נקרע (קרע אחד) קרע של בית דין, ונתקרע (קרעים רבים) קרע שאינו של בית דין – [שניהם פסולים]. רק בשלב מאוחר יותר כוונתו לא הובנה, נוספה השאלה

³³⁶ ההגהה בגיליון ק בלי ניקוד. כך גם פ (המקור וההגהה) וכנוסח הפנים שלושה קטעי גניזה ועוד כתבי יד וראשונים. ויש גורסים: מחוסר. ראה משנה זרעים עם שינויי נוסחאות, עמ' קפ. ופירושו הראשונים מעושר=מחוסר בחילוף גרוניות (וכן עולה גם מן הירושלמי). על מחסר=מחוסר ראה י' ייבין, "ניקודי מלים וצורותיהן בכתבי-יד ותורמתם למילון ולדקדוק", דברי הקונגרס העולמי למדעי היהדות א' כרך ד (תשל"ג), עמ' 217.
³³⁷ ואכן נראה שעונש הכיפה במקורו לא היה מוות בייסורים אלא כלא בלבד, ואלה תוספות מאוחרות במשנה, כמו שיער בער, היסודות ההיסטוריים של ההלכה, עמ' 131 (בהערה). ומתוך כך אפשר שהתוספת יכלה להיכנס לתוספתא לא רק דרך המשנה, אלא מאותו מקור שהוסיף אותה אל המשנה הקדומה.

"היכי דמי נקרע והיכי דמי נתקרע", ובעקבות דבריו הוגהה ונשתבשה הברייתא, והוחלף נקרע בנתקרע. ראה ב.5.ב.4.

לכן נראה שההערה על קרע בית דין נלוותה לברייתא, אך לא הייתה חלק ממנה.

ג.2.ג.3 סנהדרין ו"ע"א-ע"ב = תוספתא סנהדרין פרק א [152]

במהלך הקובץ העוסק בדיני ביצוע מובאים בתוספתא דברי ר' שמעון בן מנסיא "פעמים יבצע אדם פעמים אל יבצע, כיצד, שנים שבאו אצל אחד לדין עד שלא שמע דבריהן ואם מששמע דבריהן ואין ידוע להיכן הדין הוא נוטה רשיי שיאמר להן צאו ובצעו" וכו'. המילים המודגשות נמצאות גם בירושלמי אך חסרות בבבלי.

בהמשך מובאים דבריו של ר' יהודה בן לקיש, באותו סגנון: "שנים שבאו אצל אחד לדין אחד חזק ואחד רך עד שלא שמע דבריהן ואם מששמע דבריהן ואין יודע להיכן הדין נוטה רשיי שיאמר להן איני נזקק לכם" וכו'.

דבריו של ר' יהודה בן לקיש אינם קשורים לעניין הביצוע, ומכאן אפשר שגם הכותרת "פעמים יבצע אדם פעמים אל יבצע" נוספה כדי לקשר את דברי ר' שמעון בן מנסיא באופן הדוק יותר למחלוקת על הביצוע. זאת בדומה לכותרת הנמצאת לעיל מיניה רק בבבלי בדברי ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי, "אסור לבצוע", שנראה שגם היא נוספה מסיבות דומות (לעיל, ב.4.א.6).

ג.2.ג.4 סנהדרין יא ע"א – יג ע"א = תוספתא סנהדרין פרק ב [159]

לאורך קובץ הברייתות על עיבור השנה, הנמצא בתוספתא ובשני התלמודים, נאמר בתוספתא שמונה פעמים המשפט "ואם עיברוה הרי זו/אינה מעוברת" – ורק שלוש פעמים בבבלי. הירושלמי דומה ברובו לתוספתא בעניין זה (אך לפעמים חולק בשאלה אם עיברוה האם מעוברת או לא). קשה להניח שהבבלי ישמיט בלי סיבה טובה את האברים האלה, ובחלק מהמקומות הם נראים תחובים שלא במקומם (כגון: "על שלשה סימנין מעברין את השנה [...] על שנים מעברין ועל אחד אין מעברין ואם עיברוה הרי זו מעוברת, אם היה אביב אחד משני הסימנין היו שמחים"; "על שלש ארצות מעברין את השנה [...] על שתיים מעברין ועל אחת אין מעברין ואם עיברוה הרי זו מעוברת, ואם היתה ארץ יהודה אחת משתי ארצות היו שמחין"), ובמקום אחד אבר זה נמצא רק בירושלמי ("אין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית ואם עיברוה הרי זו מעוברת, אימתי רגילין לעבר בערבי שביעיות"), ונראה שתוספתא זו בירושלמי לא ללמד על עצמה יצאה אלא על מקומות אחרים יצאה, ואלה פסיקות שנוספו בשלב מאוחר לתוספתא.

ג.2.ג.5 סנהדרין יט ע"ב = תוספתא סוטה יא, יט [170]

בתוספתא נאמר "כשם שלא היו קידושין גמורין כך לא היו נישואין גמורין". משפט זה חסר בבבלי, וחסרון זה מתאים לשיטתו שלא היו שם נישואין בכלל. אפשר אפוא שמדובר בהשמטה של גוף מקורי שלא התאים לשיטת הבבלי. אבל אפשר שהמשפט נוסף בתוספתא בהשראת הברייתא הקודמת: "מה נישואי מירב לעדריאל בעבירה אף נישואי מיכל בעבירה".

ג.2.ג.6 סנהדרין כא ע"ב = תוספתא סנהדרין ד, ז [174]

התוספתא אומרת "וכותב לו ספר תורה לשמו שלא יהא ניאות בשל אבותיו אלא בשלו שנאמר וכתב לו שתהא כתובה לשמו". והוא מדרש הלכה המופיע בספרי דברים ("וכתב לו – לשמו"),

ואיננו בבבלי ובירושלמי. ואפשר שנוסף בשלב מאוחר יותר, אחרת אין זה ברור מדוע שהתלמודים לא יצטוו את המדרש הזה.

ג.2.ג.7 סנהדרין כה ע"ב = תוספתא סנהדרין ה,ב [179]

בתוספתא מוסבר מהם סוחרי שביעית הפסולים לעדות: "סוחרי שביעית זה היושב ובטיל בשאר שני שבוע כיון שהגיע שנת השמטה התחיל מפשיט ידיו ורגליו ונושא ונותן בפירות עבירה". וכן הוא בירושלמי, אך בבבלי הסבר זה אינו. מ' סבתו (סנהדרין פרק שלישי עמ' 276) מסביר לפי דרכו, ששיטת התוספתא היא שיש צורך בכך שהסוחרים ישבו בטלים בשאר השנים כדי שלא ייחשב המסחר בפירות שביעית כעבירה חד פעמית. הבבלי לשיטתו שמעשה העבירה הוא שפוסל לא נזקק לתנאי הזה ולכן השמיטו. אך באמת הניסוח "זה היושב ובטיל בשאר שני שבוע" וכו' נראה חורג מדרך הברייתא, המסבירה את הדברים האחרים בדרך קצרה ("זה הממרה את היונים") או לא מסבירה בכלל. בירושלמי מוקדמת לו כותרת שאינה בתוספתא, "אי זה הוא תגר שביעית", והדברים מובאים שם גם לאחר מכן, על דברי ר' יהודה במשנה, האומר "אימתי בזמן שאין להן אומנות אלא היא", ונאמר שם: "היך עבידא יושב ובטיל כל שני שבוע" וכו' (ובמקביל לכך גם "תני ר' חייה לחומרא, היך עבידא יושב ועוסק במלאכתו כל שני שבוע" וכו'). לכן אפשר שזו ברייתא עצמאית שביקשה להסביר את דברי ר' יהודה – שנאמרו אולי על המשחק בקוביה – כיצד הם יכולים לחול על סוחרי שביעית. לכן אפשר שהבבלי שמר כאן את הנוסח המקורי יותר של הברייתא.³³⁸

ג.2.ג.8 סנהדרין נו ע"א = תוספתא עבודה זרה ח,ו [215]

בברייתא יש פירוט שבע מצוות בני נוח, ובתוספתא נוסף הסבר לכל אחת ("על הדינין כיצד" וכו'), הסבר שחסר הן בבבלי הן במקבילה בבראשית רבה (לד, ח, עמ' 316). בבבלי מצוטט מן החלק הזה בהמשך. ד' סבתו (מאדם ועד נח, עמ' 5) מציין שתי דרכים להסביר זאת: איחורו של החלק המובא באמצע ("ייתכן שהברייתות מייצגות גרסה קדומה לתוספתא שלפנינו"), או החלטה עריכתית מכוונת בבבלי, המביאה "תקציר" של הברייתא בראש החטיבה ופירוט בהמשך, וכן השמטה בבראשית רבה משום שאין מקום להביא באמצע מדרש אגדה את הדין ההלכתי המפורט. אך קשה להניח שההסכמה בין הבבלי לבראשית רבה היא מקרית. ועוד, שההסבר קוטע את הברייתא, כי מיד אחריו יש תנאים נוספים המונים מצוות נוספות. הציטוטים בהמשך בבבלי גם אינם כוללים בדרך כלל את הפתיחים, "על הדינין כיצד" ודומיהם. לכן נראה שחלק זה נשנה במקור באופן עצמאי, כהרחבה לשבעת הדינים. התוספתא שילבה אותו לאחר פירוט שבע המצוות, בראשית רבה לא ראה מקום להביאו, ואילו הבבלי דן בחלקו בנפרד.³³⁹

³³⁸ ראה וייס, סדר הדין, עמ' 63–64 הסבור ש"בבבלי לפנינו הברייתא בצורה ראשונית, היינו בו לפנינו ברייתא זו במהדורה בבבלי". והוא משווה בין שיטת "תני ר' חייה", הבבלי, לבין "מהדורה בבבלי" זו. אבל אין באמת צורך בכל זה.

³³⁹ סמך אפשרי לעצמאיותו של חלק זה היא הנוסח "ברכת השם" שנאמר בו (בנוסח ד 1), בשונה מ"קללת השם" בפירוט הקצר של המצוות בראשית הברייתא. אמנם הדבר יכול להיות תוצאה של פעולת סופרים, ובאמת נוסח א הוא "קללת השם" גם שם (אך גם שם יכול הדבר לבוא מהגהה על פי האמור למעלה).

ג.2.ג.9 סנהדרין עו ע"ב = תוספתא סנהדרין יב,א [234]

בתוספתא נאמר: "לפי שלא למדנו לבתו מאנוסתו שתהא בשריפה שנאמר ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זמה הוא במי שיש בה ליקוחין הכתוב מדבר ת"ל ובת איש כהן מכל מקום". כל הלשון "שנאמר" וכו' איננו בבבלי.

בהיקרויות אחרות של "לפי שלא למדנו" אין מובא פסוק שממנו ניתן להקיש מה שלא למדנו.³⁴⁰ ועוד: המילה "ליקוחין" אינה נמצאת בעוד מקום בספרות התנאים שלנו (היא רווחת רק בבבלי, בעיקר בברייתות).³⁴¹ לכן נראה לנטות לומר שזו תוספתא מאוחרת בתוספתא.

ג.2.ג.10 סנהדרין פא ע"א = תוספתא סנהדרין יב,ה [237]

בתוספתא יש הקדמה להסבר של דברי ר' יוסי "נדון בזיקה הראשונה שבאתה אליו", במילים "הבא על חמותו והיא אשת איש", ומהסכמת התלמודים שאין בהם משפט זה נראה שהוא נוסף בתוספתא בשלב מאוחר, כהקדמה.

ג.2.ג.11 שינויים המתאימים להקשר בתוספתא

ג.2.ג.1 בבא בתרא ז ע"א = תוספתא בבא בתרא ו,יח-יט [4]

הסדר בירושלמי מתאים לבבלי: כרם-פרדס, לעומת פרדס-כרם בתוספתא.³⁴² "בית כור" בתוספתא נמצא בסוף ואילו בבבלי בהתחלה (ובירושלמי חסר). בתוספתא מיקומו של בית כור מתאים להצמדה להלכה הבאה הדנה בבית כור.

ג.2.ג.2 בבא בתרא צד ע"ב = תוספתא בבא מציעא ה,כב [91]

ירושלמי פסחים ב,ב (עמ')	תוספתא בבא מציעא ה,כב	בבלי בבא בתרא צד ע"ב ³⁴⁴
508 ³⁴³	המלוה את חבירו בריבית ובא לפני בית דין קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית דברי ר' מאיר	
דתני [שטר] ³⁴⁵ יש בו רבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית דברי ר' מאיר וחכמים	שהיה ר' מאיר אומר שטר שיש בו ריבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית ³⁴⁶ וחכמים או' גובה	תא שמע שטר שיש בו רבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית דברי ר' מאיר [...] תא שמע

³⁴⁰ מכילתא דר"י, פסחא, יז, עמ' 65: "לפי שלא למדנו על החמץ שהוא אסור משש שעות ולמעלן"; ספרי דברים קלה (עמ' 191): "לפי שלא למדנו שימי מועד אסור במלאכה"; בבלי נזיר לט ע"ב: "לפי שלא למדנו לתגלחת אחרונה שהיא בתער"; זבחים מ ע"א: "לפי שלא למדנו לפר יום הכיפורים לסמיכה ושיירי הדם".

³⁴¹ בברייתות: שבת נו ע"א, יבמות יט ע"א, כח ע"ב, צז ע"ב, קידושין כא ע"ב. וראה גם קידושין נ ע"ב, בבא בתרא קכ ע"א.

³⁴² אך בנוסח ד בבבלי סדר הברכות מתאים לתוספתא. קשה להכריע מהו הסדר המקורי בברייתא. בספר קהלת (ב,ד-ה) הסדר הוא "נטעתי לי כרמים. עשיתי לי גנות ופרדסים" אך לשון המקרא יכולה להיות בסיס לתיקון מאוחר של הנוסח.

³⁴³ גיטין ד, ד. וכן בבא מציעא ה,א (ל בלבד, עמ' 1226 במהדורת האקדמיה: תני ישראל שהלוה בריבית לישראל אינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית דברי ר' מאיר וחכמים אומרים גובה את הקרן ולא את הריבית).

³⁴⁴ =בבא קמא ל ע"ב; בבא מציעא עב ע"ב.

³⁴⁵ תוספת מגיה א'. ובמקבילה בגיטין: שטר שיש בו.

³⁴⁶ דברי ר' מאיר... ולא את הריבית – חסר בכתב יד שוקן 2041 (כנראה מחמת הדומות) והושלם בגיליון.

מסופא וחכמי או' גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית	את הקרן ואינו גובה את הרבית	אומרים גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית
---	--------------------------------	--

ניסוח התוספתא "שהיה ר' מאיר אומר" מתאים להקשרה, שהביאה לפני כן את פסיקת ר' מאיר על המלוה את חבירו בריבית ובא לפני בית דין. אבל בתלמודים ברייתת ר' מאיר השנייה נשנית באופן עצמאי, ובלשון "דברי ר' מאיר".

אבל באמת הפער הענייני בין הרישא לסיפא בתוספתא קטן מאוד. ונראה שהתוספתא הביאה את הדין הזה יחד עם שאר דיני "המלוה את חבירו בריבית" שבפרק, וניסחה את הדברים בהתאם לסגנון האחיד של הפרק. ומסדרי התוספתא הביאו כאסמכתא את הברייתא של ר' מאיר על שטר שיש בו ריבית, והתאימו את הלשון לצורת ההבאה הזאת. נמצא שהנוסח העצמאי בתלמודים הוא המקורי.

ג.2.2.3 סנהדרין יט ע"ב = תוספתא סוטה יא, יז-יט [170]

לדעת ליברמן (תוכ"פ סוטה עמ' 726–727) מסדר התוספתא שינה את סדר הבהות כדי לצרף עניין לעניין הקודם, ולכן הלכה יז בה ("מקיש נישואי מיכל לנישואי מירב") באה לפני הלכות יח-יט ("שאלו תלמידיו את ר' יוסי היאך נשא דוד אחות אשתו"), שהמקבילות להן נמצאות בבבלי לפני כן. כתוצאה מסידור זה נשמטה הכותרת ונשמט הייחוס לר' יוסי, שנשמר בבבלי.

ג.2.2.4 סנהדרין עח ע"א = תוספתא בבא קמא ט, ז [235]

בברייתא זו, וכן במס' 237 דלהלן, יש בתוספתא מילות קישור, "עוד זו דרש ר' נחמיה", "וכן היה ר' יוסי אומר", שאינן בתלמודים, והן מתאימות למיקום המסוים של הברייתא בהקשר התוספתא. מהסכמת התלמודים שאינם גורסים זאת, נראה שאלה ידי עורך התוספתא או אחד ממסדריה או מסרניה.

ראה גם בבא בתרא יח ע"א = תוספתא בבא בתרא א, ט [22] שבו מוצמדות שתי דעות של ר' יוסי במילים "וכן היה ר' יוסי אומר" (ובנוסח א חסר "וכן היה", ואין לדעת אם נשמט שם משום שהקשר לא היה ברור, או שנוסף בענף ו ד), כשהקשר ביניהן הוא בעיקר תמטי.³⁴⁷

ג.2.ה שינוי ניסוח

ג.2.ה.1 סנהדרין לח ע"א = תוספתא סנהדרין ח, ד [196]

"בשלשה דברים אדם משונה מחבירו בקול ובמראה ובדעת", וכעין זה בירושלמי ("שלשה דברים שינה הקב"ה בבני אדם מראה פנים ודעת וקול"), ואילו בתוספתא חסר "בשלשה דברים" ונאמר רק "שינה המקום מראה פנים דעת וקול". אפשר שזוהי השמטה בתוספתא; ועל כל פנים הנוסח "בשלשה דברים" הוא קדום, כעולה משיתוף התלמודים.

ג.2.ה.2 סנהדרין מד ע"ב = תוספתא סנהדרין ט, ג [200]

בתלמודים "מעשה באחד שיצא ליהרג". בתוספתא "ליסקל". הנושא איננו סקילה דווקא, אלא חובת וידוי כללית של המוצאים להורג, שהמשנה צימדה לנסקלים. לכן נראה שנוסח התלמודים הוא המקורי, גם בשל ההסכמה ביניהם, והתוספתא שינתה ניסוח בשל הנושא שהוא וידוי הנסקלים.

³⁴⁷ ראה גם 91 (בבא בתרא צד ע"ב = תוספתא בבא מציעא ה, כב), "דברי ר' מאיר, שהיה ר' מאיר אומר".

ג.2.ה.3 סנהדרין מז ע"ב = תוספתא אהלות טז, ט [208]

הברייתא עוסקת בשלושה מיני קברות. הסדר בשני התלמודים ובמסכת שמחות הוא: נמצא, ידוע, מזיק. ובתוספתא: נמצא, מזיק, ידוע. מהסכמת רוב המקורות נראה שהתלמודים שמרו על הסדר המקורי, ובאמת "הידוע" ראוי לבוא אחרי "הנמצא", כהנגדה. הסדר בתוספתא ננקט אולי כדי להצמיד את שני הקברות שמפנים אותם.

ג.2.ו.1 איחוד ברייתות?

ג.2.ו.1.1 בבא בתרא יב ע"א = תוספתא בבא בתרא ב, יג; אהלות טז, יז [17]

אביי מצטט ברייתא העוסקת בבית סתום וכזה שפרץ את פצימיו, בשני נושאים: "יש לו ארבע אמות" (בחצר) ואין מטמא כל סביביו". מקבילה לחלק הראשון של הברייתא נמצאת בתוספתא בבא בתרא ולחלק השני בתוספתא אהלות. אלה שני המקומות היחידים בספרות התנאית המשתמשים בלשון "פריצת פצימים", ואפשר שברייתא מעין זו הייתה המקורית, ועורכי התוספתא פיצלו אותה ונטלו כל חלק למקומו המתאים לו.

ג.2.ו.2 סנהדרין עא ע"א = תוספתא סנהדרין יא, ו; יד, א; נגעים ו, א [228]

תוספתא סנהדרין יא, ו	בבלי סנהדרין עא ע"א
בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות למה נכתב אלא לומר דרוש וקבל שכר	בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר [...]
תוספתא סנהדרין יד, א	
עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות למה נכתבה אלא לומר דרוש וקבל שכר	עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות ולמה נכתבה דרוש וקבל שכר [...]
תוספתא נגעים ו, א	
בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב אלא לומר לך ³⁴⁸ דרוש וקבל שכר	בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר

שלוש הברייתות הנמצאות בשלושה מקומות שונים בתוספתא מנוסחות באותו סגנון בדיוק, ונראה לפיכך שהן היו במקור יחד, ובדין הבבלי מצטט אותן יחד, אלא שמסדרי התוספתא פיצלו אותן כל אחת למקומה.

האם הבבלי הוא שליקט בחזרה את כל הברייתות, ולא ששימר את מצבן המקורי? תמיכה בכך יכולה לנבוע מהעובדה שהבבלי מצטט גם את המשך התוספתא בנגעים ("מקום היה בתחום עזה והיו קורין אותו חורבתה סגירתה") [229], שאינה ערוכה בסגנון זה. אך ברייתא זו רלוונטית לסוגיה, והיא השאלה האם היה בית המנוגע או לא היה, ולכן אין מכך ראיה.

³⁴⁸ ד חסר.

ג.3 מסורת משותפת לתוספתא ולבבלי

יש ברייתות שבהן הבבלי מגלה קרבה הדוקה לתוספתא אל מול מקבילות ארצישראליות אחרות, או לאור ניתוח המגלה את איחורו של הניסוח בתוספתא. בברייתות אלה אעסוק בפרוטרוט בפרק ה.1.ג, וכאן רק אציין אותן בקצרה:

[14], [61] בירושלמי יש תוספות של דינים וחלקי ברייתות שאינן בבבלי ובתוספתא;

[19] הברייתא בתוספתא דומה לבבלי לעומת בראשית רבה. יש סימנים מעידים לאיחור הברייתא בתוספתא;

[29] הברייתא בבבלי שווה לתוספתא בניגוד לירושלמי שנוסחו שונה ואינו מביא את הדברים כברייתא;

[95] בירושלמי חסרים חלקים ונוספה בבת "במה דברים אמורים";

[112] הנוסח בבבלי ובתוספתא ("הכותב [כל] נכסיו") משותף לעומת הירושלמי ("האומר") ומוקשה עניינית, ואולי הושפע מן המשנה;

[136] התוספתא והבבלי מסכימים על נוסח אחד ("זמנו של שטר מוכיח עליו") בשונה מהירושלמי ומהמוכח מסוגייתו ("גופו של גט מוכיח עליו").

[152] בבבלי ובתוספתא נוסף משפט שאיננו בירושלמי וכנראה הגיע מן הבבא הקודמת בתוספתא;

[159] כמה אלמנטים משותפים בין התוספתא לבבלי לעומת הירושלמי, חלקם כנראה אינם מקוריים;

[196] בירושלמי חסרים משפטים שהם כנראה מאוחרים בתוספתא ובבבלי;

[198] בירושלמי נאמר רק "כתחילה", ואולי זה היה הנוסח המקורי, ואילו התוספתא והבבלי גורסים "פעם ראשונה ושנייה" (תוספתא: +ושלישית), כנראה כהרחבה של המילה "כתחילה".

[220] בבבלי מצוטט גוף שהוא כנראה מאוחר בתוספתא, ואפשר שהוא אמוראי.

[223] בירושלמי חסר לשון פירוש, הנמצא בבבלי ובתוספתא.

ג.4 מסורות קדומות מתחלפות

ג.4.א מקבילה במסורת ארץ ישראלית

ג.4.א.1 **בבא בתרא ט ע"א = תוספתא פאה ד, ח [10]**

התוספתא אומרת "היה **מסביב** על הפתחים", וכן הוא בירושלמי. ואילו בבבלי נאמר "עני **המחזר** על הפתחים". כבר היה מקום לחשוב שזהו קו לשון בבלי, אולי בהשפעת הארמית הבבלית,³⁴⁹

³⁴⁹ השווה: ירושלמי פאה א, א (עמ' 81) = קידושין א, ז (מהדורת כ"ץ עמ' 102): "כבד את אביך ואת אמך ואפילו את מסבב על הפתחים". ולעומתו בבלי מגילה טו ע"ב: "עשרה מחזרין על הפתחים". וכאן בבבלי "מהדר אפתח".

והנה בספרי דברים נאמר: "מחזיר על הפתחין".³⁵⁰ מכאן שללשון הברייתא בבבלי יש יסודות ארצישראליים מקוריים.

ג.א.4.2 בבא בתרא יט ע"א = תוספתא שבת יד, ד [23]

התוספתא מדברת על גיזי צמר ועניצי פשתן, ואילו הבבלי מדבר על גיזי צמר וציפי צמר. בתוספתא כלאים ה,ג נאמר: "הפוקרית והציפה אין בהן משום כלאים" וראה ליברמן בתוכ"פ שם (עמ' 662) שמקבילותיה של תוספתא זו הן בספרא קדושים (סוף פרק ד): "יכול לא ילבש גיזי צמר ואניצי פשתן, תלמוד לומר בגד", וכן הוא בספרי דברים (רלב, עמ' 265). והביא את ר' הלל המפרש שגזי צמר הם "פוקירא בלשון יוון", כלומר ποκάριον, גיזי צמר. לפי אותה הקבלה אפשר שהמקבילה ל"ציפה" היא "עניצי פשתן". נמצא ש"ציפי צמר" יכולים לשמר לשון מקורי כמו "עניצי פשתן".

ג.א.4.3 בבא בתרא מו ע"א = תוספתא בבא קמא י, כב [47]

ראה להלן, ד.א.2.4.

ג.א.4.4 בבא בתרא פט ע"ב = תוספתא בבא בתרא ה,ה; תוספתא כלים בבא מציעא ז, ט [82]

קהלת רבה ט,יג ³⁵¹		תוספתא בבא בתרא ה,ה	בבלי בבא בתרא פט ע"ב
לא יעשה קנה מאזנים ארוך בצד זה וקצור מצד זה לא יעשה את המחק עבה מצד זה וצר מצד זה		ולא יעשה קנה מאזנים ארוך מצד אחד וקצר מצד ³⁵² אחד ולא יעשה את המחוק עבה מצד אחד וצר מצד אחד	תנו רבנן אין עושין את המחק צדו אחד קצר וצדו אחד עבה ולא ימחוק מעט מעט מפני שמפחיתו ללוקח ולא ימחוק בבת אחת מפני שמפחיתו למוכר ³⁵³
	משנה כלים יז, טז	תוספתא כלים בבא מציעא ז, ט	
קנה מאזנים ומחק שיש בהן בית קיבול מתכות והאסיל ³⁵⁴ שיש בו בית קבול מעות	קנה מאזנים והמחוק שיש בהן בית קיבול מתכות והאסל שיש בה בית קיבול מעות וקנה	קני מאזנים והמחוק שיש בהן בית קיבול מתכות והאוסל שיש בו בית קיבול מעות וקני של עני שיש בו בית	

³⁵⁰ "מחזר על הפתחין" נמצא גם בבראשית רבה (טו, ז): "היה מחזר על פתחיהן שלשפחות"; וכן נד, ד, סג,ו). אמנם שם אין הכוונה לעני המבקש צדקה. "מחזר" במובן של סובב ממקום למקום נמצא פעמים רבות בלשון חכמים, כגון משנה מעשרות ב,ג: "הרוכלים המחזל(ל)רין בעיירות", אבות ג,טז: "והגבאים מחזל(ל)רים בכל יום", מידות א,ב: "איש הר הבית היה מחזר על כל משמר ומשמר", ועוד.

³⁵¹ לפי נוסח ה, JTS MS R19142.

³⁵² על פי א.ד.ו משל.

³⁵³ כך הסדר גם ב-פ. מ.פ.ד לא ימחוק בבת אחת... ולא ימחוק מעט מעט... וכן הסדר בהלכות ראו (מהדורת ברויאר עמ' 145: ולא ימחוק בבת אחת מפני שיפה >ללוקח וקשה למוכר ולא ימחוק מעט מעט מפני שיפה <למוכר וקשה ללוקח).

³⁵⁴ על פי ד.ה והאהיל.

וקנו של עני שיש בו בית קבול מים ומקל שיש בו קבול מים ומקל שיש בו בית ומקל שיש בו בית קבול מזוזה ומרגלית הרי אלו טמאין	שלעני שיש לו בית קיבול מים מקל שיש בה בית קיבול מזוזה ומרגלית הרי אלו טמאין	קבול מים ומקל שיש בה בית קבול מזוזה ומרגלית כולו אינו טמא אלא המשמש את הצורך	
ועל כולן א"ר יוחנן בן זכאי אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר אני מלמד הרמאין אם לא אומר מונע התלמוד ומטמא את הטהרות ד"א שלא יהיו הרמאין סבורין שאין החכמים בקיאין במעשה ידינו	ועל כולם אמר ר' יוחנן בן זכאי אי לי אם אומר אי לי אם לא אומר	ועל כולן אמר רבן יוחנן בן זכאי אוי לי אם אומר או לי אם לא אומר	ועל כולן אמר רבן יוחנן בן זכאי אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר
אני מלמד הרמאין אם לא אומר מונע התלמוד ומטמא את הטהרות ד"א שלא יהיו הרמאין סבורין שאין החכמים בקיאין במעשה ידינו	אם אומר עכשיו מלמד אני את הרמאין לרמות אם לא אומר עכשיו אני מונע את התלמוד ומטמא את הטהרות דבר אחר שלא יהו הרמאין אומ' אין חכמים בקיאין במעשיהן	אם אומר שמא ילמדו הרמאין ואם לא אומר שמא יאמרו הרמאין אין תלמידי חכמים בקיאין במעשה ידינו	אם אומר שמא ילמדו הרמאין ואם לא אומר שמא יאמרו הרמאין אין תלמידי חכמים בקיאין במעשה ידינו

בקהלת רבה אנחנו רואים שילוב של התוספתא מנויקין ומכלים, שילוב שכנראה לא בא בעקבות הבבלי, שהרי בבבלי אין מוזכר קנה המאזנים.³⁵⁵

התוספתא מרחיבה את הנאמר במשנה, והנושא הוא כלים חלולים המשמשים את הרמאים, לעניין טומאה וטהרה. לכן ב"אם לא אומר" יש גם טעם של "ומטמא את הטהרות". הצימוד המקורי של דברי רבן יוחנן בן זכאי הוא לדינים אלה, כמו שאנחנו רואים גם במשנה. אך מקהלת רבה אנחנו למדים שכנראה היה מקור ארצישראלי ששילב בין הברייתות העוסקות בקנה מאזנים ובמחק.

ג.א.4.5 בבא בתרא קמא ע"א = תוספתא כתובות ד, ח [116]

התוספתא אומרת "מצוה לזון את הבנות ואין צריך לומר את הבנים, ר' יוחנן בן ברוקה אומר חובה לזון את הבנות". וכעין זה בירושלמי. הבבלי מוסיף: "מצוה לזון את הבנות וקל וחומר לבנים דעסיקי בתורה דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר מצוה לזון את הבנים וקל וחומר לבנות דלא ליתזלן". ברייתא זו הובאה כראיה לשיטת ר' יהודה שבת עדיפה על בן.

בירושלמי נאמר: "אית תניי תניי הבנים עיקר [ואית תניי תניי הבנות עיקר], מאן דמר הבנים עיקר לתלמוד תורה, מאן דמר הבנות עיקר שלא יצאו לתרבות רעה".

³⁵⁵ האפשרות שבבבלי הייתה גרסה הכוללת את קנה המאזנים דחוקה, כי אין זה מתאים להקשר הבבלי. ולומר שקהלת רבה חזר, בעקבות הבבלי, לתוספתא והעתיק משם את קנה המאזנים, קשה גם כן ומצריך תחכום שאין בו צורך. מעבר לכך, הצמדת קנה המאזנים לקנה המאזנים מתאימה ספרותית כשלעצמה.

הירושלמי מקביל – כולל הטעמים, המובאים בבבלי בארמית ולא כחלק מהברייתא³⁵⁶ – לדעות ר' מאיר ור' יהודה. מצינו "אית תניי" שמשמעו תנא בן תקופת התנאים,³⁵⁷ ונראה שכך הבין זאת הבבלי, וזו הייתה מסורתו, או שכך פירש בהתאמה לדעותיהם השונות ביחס לבנות, הנזכרות כאן ובדף טז ע"ב [19].

ג.4.א.6 **בבא בתרא קנד ע"ב = תוספתא בבא בתרא ב,ג [131]**

תוספתא בבא בתרא ב,ג	בבלי בבא בתרא קנד ע"ב
האוכל שדה בחזקת שהיא שלו	שאל ריש לקיש את ר' יוחנן זו ששנויה במשנת בר קפרא הרי שהיה אוכל שדה ובא בחזקת שהיא שלו
והוציא עליו שטר שמכרה לו ושנתנה לו במתנה	וקרא עליו ערער לומר שלי היא והוציא זה את אונו לומר שמכרתה לי או שנתתה לי במתנה
יתקיים שטר בחותמיו ואם אמר כתבתי שטר ונטלתי ³⁵⁸ מעות שטר פיסטים הוא בידך	אם אמר איני מכיר בשטר זה מעולם יתקיים השטר בחותמיו ואם אמר שטר פיס ³⁵⁹ הוא זה שטר אמנה הוא זה
הכל הולך אחר חזקה	או שמכרתיה לך ולא נתתה לי דמים אם יש עדים הלך אחר עדים ואם לאו הלך אחר השטר

ריש לקיש בבבלי מצטט את "משנת בר קפרא", ונראה שאין זה ציטוט מהתוספתא (שכרגיל לא זוהתה כמשנת בר קפרא), אלא ברייתא מקבילה בלבד. נוסח התוספתא קצר יותר, ויש שינויים במינוח ("שטר" בתוספתא לעומת "אונו" במשנת בר קפרא³⁶⁰) ובהלכה עצמה.

אפשטיין כתב במלנה"מ (עמ' 227) "משנת בר קפרא היא אפוא כדעת רבי והתוספתא כדעת רשב"ג, ב"ב קסט ע"ב (ירושלמי שבועות פ"ו, לז ע"א): הבא לידון בשטר ובחזקה נידון בשטר דברי רבי, רשב"ג אומר בחזקה" וכו', עיין שם. הוא פירש את הדברים לפי הנוסח במהדורת צוקרמנדל של התוספתא "אבל לא נטלתי מעות", שאם כן הנושא הוא אותו נושא עצמו ואם כן מחלוקת תנאים לפנינו. אך נוסח זה הוא רק תיקון בכתב יד א, ובמקור אצלו, וכן ב-ד, הנוסח הוא "ונטלתי מעות". וכתבו גולאק (משכנתא, עמ' 83) וליברמן (תוספת ראשונים, ב, עמ' 136, תוכ"פ עמ' 344) שהכוונה היא שהוא נטל מעות אלא שמכר על תנאי שיחזיר את השדה, כעין משכנתא, "ולפי זה הכל הולך אחר חזקה, ואם עברו שלש שנים אחר זמן השטר נאמן המחזיק [...]. ולפי פירוש זה אין הסיפא עניין לברייתא של בר קפרא בבבלי" (תוכ"פ). דהיינו שעסיקין בנושאים שונים.

³⁵⁶ ומכאן אנו למדים שטעמים אלה קדומים הם ואינם תוספת פירוש מאוחרת. וכן כתב גם הלבני, מקורות ומסורות בבא בתרא, עמ' רסז, עיין שם. השאלה אם הטעם "שלא יצאו לתרבות רעה" דומה לטעם בבלי "דלא ליתלן" או שונה ממנו, אינה משמעותית במיוחד לענייננו, כי כך או כך מן הסתם מקורם של שני הטעמים במסורת אחת, שהשתנתה בשני התלמודים.

³⁵⁷ ראה מה שכתב עסיס, אוצר לשונות עמ' 82 (ערך "אית תניי"), הערה 757.

³⁵⁸ א נמחק והוגה: אבל לא נטלתי.

³⁵⁹ כך ה. שאר עדי הנוסח: פסיס/פסיס.

³⁶⁰ אך בהלכה הקודמת בתוספתא נאמר "אונו" ("האוכל שדה מחמת אונו ונמצאת אונו שהיא פסולה!")

נראה שהגרעין המקורי של המקבילות עסק בשטר פיסטיס, וכל אחד משוני הברייתות פירש את פיסטיס אחרת.³⁶¹ לפי תנא דתוספתא זוהי משכנתא עם מעות, ולפי בר קפרא מדובר בשטר בלי מעות. ומכאן יכול להיגזר גם השוני בדינים.

ג.4.א.7 סנהדרין ו' ע"א-ע"ב = תוספתא סנהדרין א, ב-ג [152]

הבבלי נוקט גוף שני: "שנים שבאו לפניך לדין עד שלא תשמע את דבריהן" וכו'. ואילו התוספתא והירושלמי בגוף שלישי: "שנים באו אצל אחד לדין / אל הדיין עד שלא שמע את דבריהן" וכו'. לניסוח הבבלי יש מקבילה בספרי דברים יז (עמ' 28-29): "שאם באין שנים לדון לפניך עד שלא תשמע לדיבריהן" וכו'. הספרי מגלה לנו שלניסוח הבבלי יש מקבילה קדומה עצמאית.³⁶²

ג.4.א.8 סנהדרין כא ע"א, בבא בתרא קמג ע"א = תוספתא יומא א, ה [172]

הבבלי גורס "ר' אומר והיתה לאהרן ולבניו, לאהרן מחצה ולבניו מחצה", נוסח הנראה כפרפראזה על התוספתא ("ר' אומר אומר אני שיהא זה נוטל מחצה, שנאמר והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו, שיהא אהרן שקול כנגד בניו"), אך כמוהו נמצא גם בירושלמי (יומא א, ב, עמ' 564) בפיו של ר' יוסי ביר' בון: "ר' כדעתיה דר' אמר והיתה לאהרן ולבניו, לאהרן מחצה ולבניו מחצה" (והירושלמי עצמו הביא לעיל מיניה את התוספתא, בחילופי מסורות של "אית תניי תניי"). כך שאם זו פראפראזה, זו פראפראזה קדומה.

ג.4.א.9 סנהדרין לז ע"ב = תוספתא סנהדרין ח, ג [195]

נושא הברייתא הוא האיסור על עדים לרצח להעיד מאומד, והיא מביאה את דברי ר' שמעון בן שטח שהוא ראה אדם שרץ אחר חברו ולאחר מכן מצא אותו ליד ההרוג עם דם מנטף מחרבו. בבבלי נאמר "ומצאתי חרב בידו ודם מטפטף והרוג מפרפר". בתוספתא ובירושלמי (סנהדרין ד, ה) חסרות המילים "הרוג מפרפר". אך במכילתא דר"י (מסכתא דכספא, כ, עמ' 327) הן נמצאות. ויש משמעות לכך שההרוג מפרפר, כי הוא מעיד שהרצח אירע לפני זמן קצר ויש סבירות גבוהה שאותו אדם הוא הרוצח, ואף על פי כן אין להורגו משום שלמעשה הרצח לא היו עדים. לפי התלמודים הרצח אירע בחורבה, ואילו התוספתא נוקטת "חנות", מקום שאינו מתאים לזירת רצח מבודדת, והוא כנראה נוסח משני בתוספתא.

ג.4.ב.1 מסורת חלופית בבבלי

ג.4.ב.1.1 בבא בתרא עט ע"א-ע"ב = תוספתא מעילה א, ג [71]

במשנה שלפנינו יש שתי דעות: תנא קמא, המחלק בין הקדשת דבר כשהיה מלא (שאז מועלין במה שבתוכו) לבין הקדשת הדבר ואחר כך התמלא (שאז אין מועלין במה שבתוכו כעת), ור' יוסי, האומר שבמקרה של שדה ואילן מועלין גם בגידולין.

³⁶¹ ראה גולאק שם, הערה 7: "כנראה היו לגדר פיסטיס מובנים שונים" וכו'.
³⁶² אחת היא אם מדובר בגוף הספרי (כדעת כהנא, התוספות לספרי דברים, עמ' 200-201) או במדרש קדום אחר שנוסף בגיליון הספרי (כדעת פינקלשטיין במהדורתו); הוא נראה רחוק למדי מן הבבלי מכדי שנחשוד שהוא נוסף על פי הבבלי.

בתוספתא נאמר כך: "הקדישן ריקנין ואחר כך נתמלאו – מועלין בהן ואין מועלין במה שבתוכן דברי ר' מאיר.³⁶³ ר' לעזר ברי' שמעון אומי אף³⁶⁴ מועלין במה שבתוכן. אמר ר' יוסה רואה אני בכולן³⁶⁵ דברי ר' מאיר³⁶⁶ חוץ מן השדה ומן האילן מפני שדרכה להתמלאות".

בתוספתא יש שלוש דעות: דעת ר' מאיר, הזוהר לדעת תנא קמא במשנתנו, דעת ר' אלעזר ברי' שמעון, החולקת עליו בכל דבריו, ולשיטתו מועלים גם במה שבתוך הדברים שהקדישם ריקנים והתמלאו, ודעתו הממצעת של ר' יוסי, שבכל הדברים סבור כר' מאיר מלבד שדה ואילן.

בבבלי ר' מאיר אינו מופיע, ובמקומו נמצא ר' יהודה: "והתניא א"ר יוסי אין אני רואה דבריו של ר' יהודה בשדה ואילן מפני שהן גדולי הקדש"; וכן מצטט הבבלי את המשנה ומוסיף לדברי תנא קמא את המילים "דברי ר' יהודה".³⁶⁷ ר' מאיר בחלק השני של התוספתא (לפי סדר התוספתא) מופיע בסתם, ונוספה ברייתא הכוללת דעה של רבי, המסכים לדברי ר' יוסי בבור ובאילן (שלפי מסקנת הגמרא פירוש הדברים שהוא פוסק כר' יוסי לגמרי, וכך בפועל מדובר במקבילה תוכנית מלאה לתוספתא, מלבד שמו של רבי). אביי ורבה בבבלי מכירים גם סיפא לברייתא המקבילה לחלק השני של התוספתא, ובה נאמר שר' אלעזר ברי' שמעון "מחליף", והיא פראפראזה.³⁶⁸

חוקרים הציעו הגהות בשמות החכמים בתוספתא,³⁶⁹ אך נראה לי שהתוספתא כשלעצמה קוהרנטית ואינה זוקקת הגהה. אכן הייתה לבבלי מסורת המזהה את תנא קמא במשנה עם דעת ר' יהודה, ולא עם דעת ר' מאיר כעולה מן התוספתא. תנא קמא במשנה הוא גם תנא קמא בברייתת הספרא המקבילה (חובה יא, ב), וכשם שסתם משנה ר' מאיר, סתם ספרא ר' יהודה (בבא בתרא פו ע"א; והיא גם הנחה מובלעת של התלמוד שם נד ע"א, ראה רש"י שם ד"ה תניא כוותיה) ואולי זה הבסיס לזיהוי של הבבלי.

לשיטת הבבלי, תנא קמא של הברייתא אינו יכול להיות ר' מאיר, משום שהוא מזהה דווקא את שיטת ר' אלעזר ברי' שמעון עם ר' מאיר.³⁷⁰ מכל מקום שחזור של הברייתא של הבבלי על פי התוספתא מעלה קשיים, משום שהרישא של התוספתא (שאינו מצוטט בבבלי) מתייחס כבר בסתם למקרה של הקדישן מלאין. גם דברי ר' יוסי צריכים להיות מובנים אחרת ומוסבים על המשנה.³⁷¹

³⁶³ צוקרמנדל, תוספתא משנה וברייתא עמ' 430 מגיה ומוסיף: ור' יהודה. אפשטיין, מלסה"ת עמ' 211, מגיה ומוחק את "מאיר".

³⁶⁴ ב (פריז, הספרייה הלאומית של צרפת, 984 Suppl. Turc) חסר.

³⁶⁵ ב חסר. ונראה מאורך השורה שהיה שם אחרי "מאיר".

³⁶⁶ כך גם ב. אפשטיין, מלסה"ת שם: "קרי: יהודה".

³⁶⁷ "דברי ר' יהודה" חסר בכל עדי הנוסח של המשנה שלפנינו. וראה תוספות: "דברי ר' יהודה לא גרסינן, שאינו בסדר המשנה במסכת מעילה, והא דקתני ר' ברייתא נראין דברי ר' יהודה יודע היה ר' דר' יהודה היא". וראה מלנה"מ עמ' 1157–1158.

³⁶⁸ ראה מלנה"מ עמ' 124: "שהיה שונה ב'הקדישן ריקנין ואח"כ נתמלאו: מועלין במה שבתוכן [...] ובי'הקדישן מלאין: ואין מועלין במה שבתוכן".

³⁶⁹ ראה בהערות לנוסח התוספתא.

³⁷⁰ זיהוי שבהחלט אינו הכרחי, והוא רעוע למדי. וראה גם רשב"ם ותוספות בהקשר צדדי הנוגע לכך.

³⁷¹ וראה הצעתו של הלבני, מקורות ומסורות בבא בתרא עמ' קנא, ומבואות למקורות ומסורות עמ' 80 (הערה 96), שברייתת "הקדישן ריקנין" וכו' נפרדה עם הזמן מ"הקדישן מלאין" והפכה לברייתא בפני עצמה. עיין שם.

תוספתא טהרות ב,ה	בבלי בבא בתרא פ ע"א
<p>דבש הזב מכוורת דבורים מטמא טומאת משקין</p> <p>חישב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין</p> <p>שמן לא אוכל ולא משקה חישב עליו לאוכלין ולא למשקין בטלה דעתו</p> <p>הדם שקירש לא אוכל ולא משקה חישב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין ולמשקין בטלה דעתו</p> <p>דבש תמרים³⁷² לא אוכל ולא משקה חישב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין ולמשקין בטלה דעתו</p> <p>ושאר כל מי פירות לא אוכל ולא משקה חישב עליו בין למשקין בין לאוכלין בטלה דעתו</p>	<p>אמר רב כהנא דבש בכורתו אינו יוצא מידי מאכל לעולם אלמא קסבר לא בעי מחשבה מיתיבי (1) דבש בכורתו אינו לא מאכל ולא משקה אמר אביי כי תניא ההיא לאותן שתי חלות רבא אמ' הא מני ר' אליעזר היא [...]</p> <p>מיתיבי (2) דבש הזב מכוורתו אינו לא מאכל ולא משקה בשלמא לאביי [ניחא] (א'יע'ג' דזב מוקצה הוא)³⁷³ אלא לרבא קשיא אמ' רב אחא בר יעקב כגון שזב על גבי קשקשים ורב זביד אמר כגון שזב על גבי כלי מאוס מיתיבי (3)</p> <p>דבש בכורתו³⁷⁴ אינו לא מאכל ולא משקה חשב עליו לאכילה מטמא טומאת אוכלין למשקה מטמא טומאת משקה בשלמא לאביי ניחא אלא לרבא קשיא אמר לך רבא תריץ ואימא הכי חשב עליו לאכילה אינו מטמא טומאת אוכלין למשקה אינו מטמא טומאת משקין תניא כותיה דרב כהנא³⁷⁵ (4) דבש בכורתו מטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה</p>

הגמרא מכירה ארבע ברייתות על דבש בכורתו או הזב מכוורתו. התוספתא שלפנינו³⁷⁶ אינה גורסת על דבש שאינו לא מאכל ולא משקה, אלא אדרבה, שהוא מיטמא טומאת משקין. אבל לשון זה נאמר שם על שמן (קרוש? רמב"ם טומאת אוכלין א, יט, וראה ראב"ד שם), דם שקרש ודבש תמרים. הדמיון הגדול ביותר הוא בין ברייתא (3) לבין החלק בתוספתא על דבש תמרים, מלבד הסיפא. ייתכן שמשנת עוקצין ג, יא, "חלות דבש מאימתי מיטמאות משום משקה, בית שמאי אומרים משיחרחר ובית הלל אומרים משירסק", השפיעה: ממשנה זו עולה שלפני שמרסקים (או מחרחרים) את החלות, אין הן אוכל ולא משקה (כדברי אביי). כך או כך, קשה לעמוד במדויק על הסיבה שלבבלי הייתה מסורת אחרת. ואולי היותה של המסכת בסדר טהרות הקל על היפרדות המסורות.

³⁷² דבש תמרים – כך ד. ו ושאר כל מי פירות.

³⁷³ נמחק בעקבות הגהת רשב"ם, וכן בחלק מעדי הנוסח. והריטב"א כתב שמחק שלא בצדק, כי אין הכוונה למוקצה לעניין שבת (וכן פירש ר' אברהם אב"ד בשיטת הקדמונים).

³⁷⁴ כך גם פ' אסו ד. מ מכוורתו.

³⁷⁵ = בכורות ז ע"ב.

³⁷⁶ וכן מצטטים ר"ש טהרות ג, ב (וראה הגר"א שהגיה בעקבות הגמרא שלנו וחזון איש טבול יום ד, יא שפסל את ההגהה ואמר שהתוספתא אתיא כרבנן דר' אליעזר, או כר' אליעזר ובזב בכלי נקי), וכן רשב"ם על אתר ד"ה ה"ג, ורמב"ם בפירוש המשנה עבודה זרה ב, ב, (במהדורה בתרא – ראה פיקסלר, מקורות וביאורים עמ' 43. ועיי' שם, ובתוספת ראשונים על אתר, עמ' 53).

ג.4.ג ברייתות עם זיקה מיוחדת למשנה

לעיל (ב.1.3) מניתי ברייתות שבהן הנוסח בשני התלמודים דומה יותר למשנה; בחלק מהמקרים הזהות היא חלקית בלבד, אך בחלקם הזהות גדולה יותר, מה שיכול לרמז על מקור קדום משותף. כאן אדון בשני מקרים שבהם יש בבבלי ברייתות מקבילות לתוספתא אך שונות ממנה משמעותית, ושתייהן מקיימות זיקה למשנה – ברייתות שבהן הגהה על פי המשנה נראית סבירה פחות.

במקרה הראשון הבבלי מצטט ברייתא שנספחה למשנה, עם מקבילה לתוספתא, אבל בסגנון המשנה. במקרה השני באה בתלמוד ברייתא שונה מן התוספתא, אך מבוססת כנראה על אותו גרעין בסיסי. לברייתא בתלמוד יש מקבילה במשנת עדויות (ואולי אותה מקבילה גם היא תוספתא שנוספה למשנה).

ג.4.ג.1 בבא בתרא יג ע"א = תוספתא בבא מציעא יא, ט-י [18]

במשנה בבא בתרא א, נאמר כך: "אין חולקים את החצר עד שיהא בה ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה [...] לא את הטרקלין ולא את המורן ולא את השובך ולא את הטלת ולא את המרחץ ולא את בית הבד עד שיהא בהן כדי לזה וכדי לזה". זהו נוסח כ"י ק, וכעין זה שאר עדי נוסח של סדר משנה. אך בחלק מעדי הנוסח³⁷⁷ של משנת הבבלי נוסף: "זה הכלל, כל שיחלק³⁷⁸ ושמו עליו חולקין, ואם לאו אין חולקין / מעלין אותו בדמים³⁷⁹". וכבר כתבו ראשונים וחוקרים³⁸⁰ שזוהי תוספת שאינה מקורית ונכנסה מן התוספתא.

והנה כך נאמר בתוספתא (בבא מציעא יא, ט): "כללו של דבר כל שאין שם³⁸¹ הראשון קרוי עליו אין רשיי לחלקו".

ברייתא מעין זו מובאת בבבלי (בבא בתרא יג ע"א): ">זה הכלל³⁸² כל שאלו יחלק³⁸³ ושמו עליו חולקין ואם לאו מעלין אותו³⁸⁴ בדמים".

נקל לראות שהברייתא שהתלמוד מביא היא זאת שנמצאת לפנינו במשנה: "זה הכלל" כבמשנה אל מול "כללו של דבר", והניסוח הכפול "כל שיחלק... ואם לאו", בניגוד לניסוח "כל שאין שם הראשון קרוי עליו" ותו לא. יתרה מזו: הסיומת "ואם לאו מעלין אותו/אותו בדמים", שאינה בתוספתא, מוכחת מתוך הבבלי, משום שממנה מביא הבבלי ראייה לדין "גוד או אגוד", והיא הסיבה שהברייתא הובאה.

כעת השאלה היא האם התלמוד ציטט מנוסח המשנה שלו, שכלל את התוספת הזאת, או שהתלמוד ציטט ברייתא שהכיר, המקבילה לתוספתא, וזו נכנסה למשנה – מהיכרות של מסרני

³⁷⁷ ד פ ל ו א א ס פ ר.

³⁷⁸ א ס שנחלק פ ר שאילו יחלק ו שיחלקו א שיחלוקו

³⁷⁹ ד פ ר אין חולקין א ס ו פ א מעלין אותם/אתו/אותו בדמים.

³⁸⁰ כך כתב כבר הריטב"א על אתר: "ברייתא היא ומאן דגריס במתניתין משתבש". ומהחוקרים כבר ד"צ האפפמאן (הופמן), משניות – ששה סדרי משנה מתורגמים ומפורשים בלשון אשכנז, חלק רביעי – סדר נזיקין, בבא בתרא א, עמ' 100 הערה 61, כתב בקצרה שהיא הוספה מהתוספתא, על סמך חסרונה בירושלמי ובכתב יד מינכן. והאריך בזה אפשטיין, מלנה"מ עמ' 962–963 וכתב "זו היא הברייתא שבתוספתא". וכן ליברמן, תוכ"פ נזיקין עמ' 309. אבל ראה ליברמן שם, עמ' 310.

³⁸¹ על פי א. ו ד כל ששם. וזו נראית טעות (ראה תוכ"פ על אתר).

³⁸² על פי מ פ ר א ס א ו כ (Paris, National: Hébr. 1313). וכן עולה מאורך השורה ב-ג (T-S F I(1).48). ה פ ד חסר.

³⁸³ ו א יחלוקו כ יחלוק.

³⁸⁴ ד מ פ ר ו אותו פ ג אתו א אותם.

המשנה בבבל, או מתוך התלמוד גופו.³⁸⁵ אחד השיקולים שהביא הריטב"א לדחייתו של המשפט מן המשנה, שעליו נסמך גם י"נ אפשטיין, הוא מיקומה של הקושיה במהלך הסוגיה: אילו היה זה נוסח המשנה, היה התלמוד צריך להביא אותה לפני כן. מכאן עולה שאין זה נוסח המשנה של התלמוד, אלא הדבר הובא כברייתא.

שני נוסחי ברייתות לפנינו: אחד נשנה בבבל בצמוד למשנה, ואחד בתוספתא. בנוסח הבבלי נאמר "זה הכלל" ואילו בנוסח התוספתא "כללו של דבר". ניסוח זה האחרון ייחודי כמעט לתוספתא מבין חיבורי התנאים,³⁸⁶ וחוזר שם 22 פעמים, ובמשנה אינו נמצא כלל. לעומת זאת במשנה הכלל הוא תמיד "זה הכלל". ונראה שניסוח זה ננקט בעקבות הדומיננטיות של לשון המשנה בקרב המסרנים, או בשל הצמדת הדברים למשנה והשגרת הסגנון הרגיל במשנה. אך אין כאן הגהה על פי משנה מסוימת, והבבלי עצמו לא היה נזקק כנראה להגיה לשון מוכר לו כמו "כללו של דבר", ולכן נראה שאין כאן ברייתת התוספתא שהוגהה והשתנתה, אלא מסורת מקבילה שנספחה למשנה.

ג.ג.ג. 2. סנהדרין יא ע"א = תוספתא סנהדרין ב, יג [159]

בפרק ב' בתוספתא סנהדרין יש קובץ ברייתות העוסק בענייני עיבור השנה. רוב הברייתות בקובץ זה נמצאות גם בשני התלמודים (בבלי סנהדרין י ע"ב-יג ע"א, ירושלמי סנהדרין א, ב, עמ' 1267 – 1269), בשינוי סדר, ובשניהם משובצים בין הברייתות דיונים אמוראיים וסתמיים עליהן. ברייתא אחת (ריש הלכה ח במספור של צוקרמנדל) נמצאת בירושלמי ולא בבבלי, ושלוש ברייתות (א, סוף הלכה ח, וסוף הלכה יג) נמצאות בבבלי ולא בירושלמי. הלכה אחת בתוספתא אינה נמצאת לכאורה באף אחד מן התלמודים – אמצע הלכה יג.

כך נאמר בתוספתא שם:

"(1) ומעברין את השנה כל אדר שבראשונה היו אומרין אין מעברין אלא עד הפורים עד שבא ר' יהושע ור' פפיס והעידו שכל אדר³⁸⁷ כשר לעיבור.

(2) רבן שמעון בן גמליאל ור' אלעזר בר צדוק אומרין אין מעברין את השנה ואין עושין כל צורכי ציבור אלא על תניי כדי שיקבלו רוב הציבור עליהן".

חלקה הראשון של תוספתא זו נמצא גם בתוספתא עדיות ג, א:

"(1) הן (=ר' יהושע ור' פפיס) העידו שמעברין את השנה כל אדר שבראשונה היו אומרין עד הפורים עד שבא ר' יהושע ור' פפיס והעידו שכל אדר כשר לעיבור".

וכך נאמר במשנת עדיות ז, ז-ח:³⁸⁸

"(1) הן העידו שמעברין את השנה [ב]כל אדר שהיו אומרין עד הפורים.

(2) הן העידו שמעברין את השנה על תניי.³⁸⁹ מעשה ברבן גמליאל שהלך ליטול רשות מהיגמון

³⁸⁵ למקרים נוספים של תוספות במשנה שהגיעו מברייתות בנוסחן בבבלי ולא בנוסח מקבילותיהן בתוספתא ראה מלנה"מ עמ' 969.

³⁸⁶ הוא נמצא עוד פעמיים בספרי דברים: צו (עמ' 157), ורכו (עמ' 258). ושם בשימוש מעט אחר: "זהו כללו של דבר". ובתוספתא אפשר שהוא בבואה של הצורה הבבלית הרווחת "כללא דמילתא".

³⁸⁷ כך א (ומנוקד). ו ד אדר ואדר.

³⁸⁸ חלקה הראשון מצוטט גם בבבלי (ראש השנה ז ע"א, סנהדרין פז ע"א). לגבי הירושלמי, ראה להלן.

³⁸⁹ כאן הלכה חדשה ברוב עדי הנוסח.

שבסורייה ושהא לבוא ועיברו את השנה על תניי שירצה רבן גמליאל וכשבא אמר להן רוצה אני ונמצא השנה מעוברת".

ההקבלה בין הרישא של משנת עדיות לתוספתא סנהדרין ברורה. אבל גם בסיפא יש הקבלה: בשניהם עוסקים בעיבור על תנאי. אלא שבעוד שבמשנה העיבור הוא על תנאי שירצה נשיא, בתוספתא התנאי הוא שיקבלו רוב הציבור עליהן. נראה שלפנינו שני פיתוחים שונים של גרעין אחד של עיבור השנה על תנאי. לפי המשנה העיבור הוא על תנאי שירצה נשיא, ולפי התוספתא – על תנאי שיקבלו רוב הציבור.³⁹⁰

השיטה שיש לעשות "כל צורכי ציבור" על תנאי שיקבלו רוב הציבור, מובאת בתלמוד הירושלמי (שבת א, ד, עמ' 372 = עבודה זרה ב, ו, עמ' 1392) כשיטתו של ר' יוחנן בשם ר' לעזר ביר' צדוק: "מקובל אני שכל גזירה שבית דין גוזרין על הציבור ולא קיבלו רוב הציבור עליהן אינה גזירה", ובדברי ר' יוחנן במקבילה בתלמוד הבבלי (עבודה זרה לו ע"א = הוריות ג ע"ב) כדברי שני התנאים: "דאמר רב שמן בר אבא אמר ר' יוחנן ישבו ובדקו על שמן שלא פשט איסורו ברוב ישראל וסמכו רבותינו על דברי רשב"ג ועל דברי ר' אלעזר בר' צדוק שהיו אומ' אין גוזרין גזירה על הצבור אלא אם כן רוב צבור יכולין לעמוד בה".³⁹¹

הבבלי כאמור לא כלל בקבוצת הברייתות העוסקות בעיבור שנה את דין עיבור על תנאי בנוסח התוספתא, אבל הוא הביא בה את דין עיבור על תנאי בנוסח המשנה, עם ניסוח אחר בתחילתה. כך נאמר בדף יא ע"א:³⁹²

"תנו רבנן אין מעברין את השנה אלא על מנת שירצה³⁹³ נשיא. ומעשה ברבן גמליאל³⁹⁴ שהלך לסוריא ליטול רשות מאגמון אחד³⁹⁵ ושהה לבוא ועיברו את השנה על תנאי³⁹⁶ על מנת שירצה רבן גמליאל וכשבא אמר להן רוצה אני ונמצאת השנה מעוברת".

אפשר שהבבלי דחה את גרסת התוספתא משום שהכיר את המשנה שלפנינו, והוא ראה בכך סתירה למשנה, ולכן הביא את המשנה המקבילה לה (אמנם במינוח של ברייתא). ואולי המשנה בעדיות אינה משנה אלא תוספת על פי הברייתא מעין זאת שהביא הבבלי כאן.³⁹⁷

³⁹⁰ בירושלמי מגילה א, ד, עמ' 745) מצוטטת המשנה כך: "הן העידו שמעברין את השנה כל אדר שהיו אומ' עד הפורים, הן העידו שמעברין את השנה על תניי" – הא ותו לא. אך אין לתלות בזה יותר מדי, כי ברוב טופסי המשנה "מעשה ברבן גמליאל" פותח הלכה חדשה.

³⁹¹ ואולי שתי המסורות נובעות מאותה נקודה. ר' אליעזר בר' צדוק מרבה למסור בשם רבן גמליאל, ור' יוחנן מצטט אותו כאומר "מקובל אני", ואם כן הוא ורבן שמעון בן גמליאל יכולים לתלות את המסורת ברבן גמליאל. ורצונו של הנשיא יכול היה להתפרש כמייצג את רצון הציבור.

³⁹² מובאה במגילת אביתר, T-S 10K7.1, גיל, ארץ ישראל ג מס' 559, עמ' 406.

³⁹³ על מנת שירצה – כך ת גי' (וכן במגילת אביתר). גי' לכשירצה פ מ ד אם כן ירצה.

³⁹⁴ כך פ מ ד גי' (וכן במגילת אביתר). ת גי' שמעון בן גמליאל. (וכן להלן; גי' נקטע שם.)

³⁹⁵ לסוריא ליטול רשות מאגמון אחד – כך ת גי'. גי' אצל אגמון אחד [בסוריא] ונשתהא שם פ מ ד ליטול רשות אצל הגמון אחד שבסוריא (וכעין זה במגילת אביתר, ושם: מהגמון אחד).

³⁹⁶ על תנאי – כך ת. פ מ ד גי' חסר (וכן חסר במגילת אביתר).

³⁹⁷ על "תוספות של הלכות שלמות" במסכת עדיות ראה מלנה"מ עמ' 964.

5.ג דיון

טקסט התוספתא כמו שהגיע אלינו בוודאי אינו משמר תמיד את נוסח הברייתות הקדום, ולפיכך אין להתפלא אם הבבלי שימר במקומות שונים נוסח מתוקן יותר. זאת בראש ובראשונה בשיבושים בנוסחי התוספתא, שנשמרו בעיקרם בשלושה עדי נוסח משני ענפים, וכוללים טעויות משותפות. חלק מהשיבושים יכולים להיות חלק מעריכת התוספתא או מסירת הברייתות לפני כן, ובכלל זה אשגרות, שיבושים פונטיים וחילוף שמות חכמים.

סוג אחר של שינויים הוא כזה שניתן לייחס לעורכי התוספתא ולמוסיפים ושונים בזמן התהוותה, ובכלל זה איחוד של ברייתות, השמטה בעקבות הסבה למשנה, שינויים על פי המשנה, שינויים על פי הקשר התוספתא ושינויים ותוספות מאוחרות. במקרים אלה, כאשר הבבלי משמר מה שנראה כמסורת מקורית יותר, נראה שעמדו בפניו הברייתות לפני שיבוץ בתוספתא, או מהדורה ראשונית יותר של התוספתא. מודל מעין זה הודגם על ידי ד' רוזנטל באשר למשנה, שהראה שיש ומשנת הבבלי שימרה מהדורה קדומה יותר של המשנה, בעוד משנת ארץ ישראל המשיכה לספוג תוספות ושינויים.³⁹⁸ ונראה שהדברים נכונים גם לגבי התוספתא.

יש שקשה להכריע מהי המסורת המקורית, אך נראה שלבבלי יש מסורת אחרת מן התוספתא. זאת כאשר יש לבבלי ולחיבור ארצישראלי (תנאי או מאוחר יותר) מסורת משותפת השונה מן התוספתא, או כאשר יש שינויים כמו שמות תנאים, שקשה יותר להסביר כתוצאה של שיבוש או שינוי מכוון.

במקרים אחרים הבבלי משמר מסורת דומה מאוד לתוספתא אל מול מקורות ארצישראליים אחרים, ולעיתים נוסח שנראה משני ומאוחר.

כל התופעות האלה יכולות לדור בכפיפה אחת, משום שהבבלי אינו עשוי מעור אחד והוא נערך ונמסר במקומות שונים ועל פני תקופה ארוכה מאוד, והברייתות יכלו להגיע לבבלי מצינורות שונים – חלקן במסירה עצמאית (כגון של תנאים ששנו את הברייתות בצמוד למשנה, או קובצי ברייתות משלהם), חלקן מתוך "מהדורא קמא" משוערת של התוספתא (ככל שהייתה כזאת) וחלקן מתוך התוספתא בנוסח הדומה לשלנו. בנוסף, התוספתא והבבלי נמסרו ונשנו על ידי מסרנים שהכירו את שני החיבורים, והשפעה של נוסח הבבלי על נוסח התוספתא ולהפך הייתה קיימת לפחות במידה מסוימת.

³⁹⁸ ד' רוזנטל, משנה עבודה זרה, עמ' 166–174: "משנת א"י כללה בתוכה הוספות מן הימים שלאחר חתימתה על-ידי רבי – מימי ר' יהודה נשיאה – כחלק רשמי של המשנה" (עמ' 174. ההדגשה במקור).

ד מסלולי מסירה

1.ד קובצי ברייתות בתוספתא ובתלמודים

בתלמוד הבבלי, וגם בירושלמי, מסומנים לעיתים רצפי דברים בתוספתא כברייתות נפרדות, עם טרמינים נפרדים. דבר זה יכול להיות עניין סגנוני בלבד, ולעיתים אף תוצאה של טעות מעתיקים,³⁹⁹ אבל יש שרגליים לדבר שאכן מדובר בברייתות נפרדות ובדין סומנו בנפרד. שני קריטריונים יכולים לשמש אותנו בעניין זה: האחד, הבחינה הפנימית של הברייתות, המלמדת שהן ממקורות שונים. השני, הסכמת התלמודים. כאשר התלמודים מצטטים את הברייתות כגופים נפרדים, ועדיין הרצף בתוספתא הוא שנמצא לפנינו בתלמודים, גם אם בשינוי סדר, הדבר יכול להעיד ששלושת החיבורים – התוספתא ושני התלמודים – משמרים "תלמוד ברייתות" קדום, והתלמודים משמרים את עצמאותן של הברייתות בתוספתא.

ד.1.א.1 בבא בתרא י"א = תוספתא פאה ד, כ [11]

הגמרא מספרת על רב פפא שעמד בסכנת חיים כשטיפס על הסולם וכמעט נפל. חלשה דעתו ואמר: "השתא כו איחייב מאן דסני לן כמחללי שבתות וכעובדי עבדה זרה". על כך ענה לו חייא בר רב מדפתי: "שמא עני בא לידך ולא פרנסתו, דתניא ר' יהושע בן קרחה אומר כל המעלים עיניו מן הצדקה כעובד ע"ז" וכו'. ברייתא זו מובאת במסכת כתובות (סח ע"א) כ"תני חייא בר רב מדפתי".

מיד אחרי הברייתא הזאת מביאה הגמרא ברייתא נוספת: "תניא א"ר אלעזר בר' יוסי צדקה וחסד שישאל עושין בעולם הזה שלום ופרקלטין גדולים בין ישראל לאביהן שבשמים" וכו'. נראה ברור שהברייתא הזאת לא הובאה על ידי חייא בר רב מדפתי, שהרי אין היא קשורה לסיפור (וגם במסכת כתובות אין היא מופיעה). אבל צימוד ברייתות זה נמצא בדיוק כך גם בתוספתא. לכך יש להוסיף שחלק מן הברייתות בתוספתא פאה סוף פרק ד מובאות בדפים הנדונים בבבלי בבא בתרא.

אפשר שהברייתא השנייה נוספה לסוגיה במאוחר יותר, בידי עורכים שהכירו את התוספתא או את הקובץ שבתוספתא. אפשרות אחרת היא שצמד הברייתות הזה היה בבסיסה של הסוגיה, בעקבות הקובץ שבתוספתא, ואליו נוסף בשלב מאוחר יותר הסיפור על רב פפא שבו השתלבה ברייתא זו.

ד.1.א.2 בבא בתרא ס ע"ב = תוספתא סוטה טו [54]

בבבלי נמצא קובץ של ברייתות על מנהגי חורבן, קובץ שנמצא ברובו בתוספתא סוטה וחלקו בתוספתא בבא בתרא:

תוספתא בבא בתרא ב, יז	תוספתא סוטה טו (לפי סדר הבבלי)	בבלי בבא בתרא ס ע"ב
לקח חצר ובה זיזין וגוזזטראות ונפלו הרי זה בונה את מקומן		לקח חצר ובה זיזין אמר רב הונא נפלה חוזר ובונה אותה מיתבי

³⁹⁹ לתופעה זו בירושלמי ראה מוסקוביץ, טרמינולוגיה, עמ' 590–591 והנסמן שם בהערות 150, 151.

איך מסיידין ואין מכירין ואין מפחמין בזמן הזה לקח חצר מסויידת ומכויירת ומפוחמת הרי זו בחזקתה נפלה אינו חוזר ובונה אותה [...]		איך מפיידין ואין מסיידין ואין מכירין לקח בית מפוייח ומסוייד ומכוייר הרי הוא בחזקתו
תנו רבנן לא יסוד אדם את ביתו בסיד אלא אם כן מערב בו חול או תבן [...]	(ט) ושלא לסוד את ביתו בסיד בביצת הסיד אם עירב בו תבן או חול מותר [...] אילו הן חופת חתנים [...]	
תנו רבנן כשחרב בית המקדש באחרונה רבו פרושים בישראל שלא לאכל בשר ושלא לשתות יין [...]	(יא-יב) משחרב הבית האחרון רבו פרושין בישראל שלא היו אוכלין בשר ולא שותין יין [...]	
אלא כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד ומשייר דבר מועט [...] כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחה שני שמחו את ירושלים וגילו בה כל אהביה וגו'	(יג) [...] אלא כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד ומשייר דבר מועט זכר לירושלים [...] וכל המתאבלים עליה בעולם הזה שמחים עמה לעולם הבא שני שמחו את ירושלים וגילו בה כל אהביה וגו'	סד אדם כל ביתו בסיד ומשייר דבר מועט זכר לירושלים [...] כל המתאבל על ירושלים בעולם הזה שמח בה ⁴⁰⁰ לעולם הבא שני שמחו את ירושלים וגילו בה כל אהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה
תניא א"ר ישמעאל בן אלישע מיום שחרב בית המקדש דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לאכל בשר ושלא לשתות יין [...] אלא הנח להם לישראל שיהו שוגגין ואל יהו מזידין	(י) אמ' ר' ישמעאל מיום שחרב בית המקדש דין הוא שלא לאכל בשר ושלא לשתות יין [...] אמרו לו מוטב להן לצבור שיהו שוגגין ואל יהו מזידין	

התוספתא בבבא בתרא מכילה אותו סיום כמו זה של סוטה, ונראה שהמקום המקורי הוא במסכת סוטה. הסיומת "כל המתאבל על ירושלים" וכו' מתאימה לסוף מסכת, כמו במסכת סוטה – וסיום כזה בדיוק נמצא גם בסוף תוספתא תענית – ופחות לסוף פרק באמצע מסכת, כמו בבבא בתרא. ועוד, שנושא האבל על החורבן הוא אגבי לגמרי בתוספתא בבא בתרא, ואילו במסכת סוטה הוא קשור ישירות לגזירות החורבן הנזכרות בפרק, בתוספתא ובמשנה.

אפשר שעורכי התוספתא המאוחרים במסכת בבא בתרא ביקשו לצמצם את האיסור הגורף המשתמע מן ההלכה שהובאה בה ("אין מפיידין ואין מסיידין" – משמע אין מסיידין כלל),

⁴⁰⁰ כל המתאבלין עליה בעולם הזה שמחים עמה.

והוסיפו את הדין ממסכת סוטה, שמותר לסייד את הבית ויש רק להשאיר דבר מועט זכר לירושלים. מהלך דומה קורה בבבלי, אלא ששם הציטוט מתוספתא סוטה מורחב יותר, וכולל גם את דין הביניים לגבי סיוד (המקביל להלכה ט בתוספתא סוטה), המתיר סיוד עם עירוב חול, או תבן לשיטת ר' יהודה.

בתלמוד באה ברייתת ר' ישמעאל (המקבילה להלכה י בתוספתא סוטה) בסוף, וכך אנחנו מפסידים את הסיום החגיגי שבתוספתא, וזאת אף שגם בבבלי היה ראוי סיום כזה, משום שאנו נמצאים בסוף פרק. אפשר שברבדים קדומים יותר של הבבלי ברייתא זו לא נכללה בפרק, והבבלי ליקט מן התוספתא (או מקובץ דומה) רק את החלקים הכוללים בתוכם את דיני הסיוד.⁴⁰¹ בשלב מאוחר יותר נוספה ברייתת ר' ישמעאל מן התוספתא, להשלמת התמונה, והדבר נכנס כנספח בסוף וכך התקלקל הסיום.⁴⁰²

ד.א.1.3 סנהדרין ו"ע"א-ע"ב = תוספתא סנהדרין פרק א [152]

בפרק א בתוספתא סנהדרין מובא קובץ ברייתות על הביצוע (או פשרה). אין הוא עשוי מעור אחד: בתחילתו מובא דין האומר שהפשרה בשלושה ומשנגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע. לאחר מכן מובאת מחלוקת תנאים על עצם הביצוע. אגב המחלוקת הזאת, הנסמכת על דרשות פסוקים, מובאות גם דרשות חולקות, לעניינים אחרים (דרשות ר' אליעזר בן יעקב ור' מאיר על "ובצוע ברך", והדרשות על "משפט וצדקה לכל עמו"), ובסוף הקובץ עוד ברייתות המובאות אגב אורחא (אגב דברי ר' שמעון בן מנסיא על זמן הביצוע ב"שנים שבאו אצל אחד לדין", מובאים דברי ר' יהודה בן לקיש על "שנים שבאו אצל אחד לדין" ומתי רשאי הוא לומר איני נזקק לכם, בהתאם לפסוק "לא תגורו". ואגב כך דרשתו של ר' יהושע בן קרחה על "לא תגורו", ולסיום מצוה כללית על הדיינים והעדים שידעו שאלהים ניצב בעדת אל).

קובץ זה נמצא בצורתו זו ובסדר זה בשני התלמודים, המתייחסים אליו בהערות אמוראיות וסתמיות והוא משולב ברצף הסוגיות. בתלמוד הבבלי הוא מובא ברצף אחד ויכול להיקרא כציטוט של ברייתא אחת, ואילו בתלמוד הירושלמי ישנו גם טרמין "תני" באמצעו, לפני מחלוקת התנאים על "ובצוע ברך", והערות אמוראיות בין חלקי הקובץ השונים. כך שאפשר שהירושלמי שימר את המידע על היותו של הקובץ מורכב – מידע שאבד בבבלי, או שלא הגיע אליו מראש, אם הוא השתמש בתוספתא כקובץ מוגמר אחד.

ד.א.1.4 סנהדרין יא ע"א – יג ע"א = תוספתא סנהדרין פרק ב [159]

בפרק ב בתוספתא סנהדרין מובא קובץ ברייתות ארוך על דיני עיבור השנה. בשני התלמודים מובאות כמעט כל הברייתות בקובץ זה, בשינוי סדר (כל תלמוד בסדר אחר). כאן כל ברייתא בתלמוד הבבלי, וכמוהו גם בירושלמי, הובאה בטרמין נפרד, אך כך מתבקש גם אם התלמוד נטל ברייתות אחת אחת מתוך התוספתא והעיר עליה. עם זאת שינוי הסדר בשני התלמודים אומר דרשני ומעלה את האפשרות שהיה כאן קובץ ברייתות שסדרו המחייב לא נקבע.

⁴⁰¹ סימן לדבר: הבבלי דילג כאן גם על דינים אחרים הבאים בתוספתא, הבאים בבבלי במקום אחר (ראה בהפניות במהדורת התוספתא של ליברמן, עמ' 242).

⁴⁰² אפשר שהשוני בטרמינים "תנו רבנן" לעומת "תניא" מחזק כיוון זה. ואולי אפשר לצרף לכאן את העובדה שבציטוט הברייתא בהלכות גדולות (הלכות תשעה באב, עמ' 396) אין מצוטטת ברייתת ר' ישמעאל.

ד.1.א.5 סנהדרין כ ע"ב = תוספתא סנהדרין ד,ה [171]

ספרי דברים	תוספתא סנהדרין ד,ה	בבלי סנהדרין כ ע"ב
		אמ' רב יהודה אמ' שמואל כל האמור בפרשת המלך מלך מותר בו ורב אמ' לא נאמרה פרשה זו אלא כדי ליראם ולבהלם כדתנאיי
(סז, עמ' 132) ר' יהודה אומ' שלוש מצוות נצטוו יש' בשעת כניסתן לארץ למנות להן מלך לבנות להן בית הבירה ולהכרית זרע עמלק	ר' יוסי או' כל האמור בפרשת המלך המלך מותר בה ר' יהודה אומ' לא נאמרה פרשה זו אלא בשביל לאיים עליהן שני שום תשים עליך מלך וכן היה ר' יהודה או' שלש מצוות נצטוו ישראל בביאתן לארץ למנות להן מלך ולבנות בית הבחירה ולהכרית זרע עמלק אם כן למה נענשו בימי שמואל אלא לפי שהקדימו על ידן	(1) ר' יוסי אומ' כל האמור בפרשת המלך מותר בו ור' יהודה אומ' לא נאמרה פרשה זו אלא כדי ליראם ולבהלם ⁴⁰³ (2) וכן היה ר' יהודה אומ' שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ להעמיד להן מלך ולהכרית זרעו שלעמלק ולבנות להן בית הבחירה (3) ר' נחמיה אומ' לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם שני שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ר' נוהראי ⁴⁰⁴ אומ' לא נאמרה פרשת המלך אלא כנגד תרעמותם שני ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי (4) תניא ⁴⁰⁵ ר' אלעזר ביר' יוסי ⁴⁰⁶ אומ' זקנים שבאותו הדור כהוגן שאלו שני שימה לנו מלך אבל עמי הארץ שביניהם קלקלו שני והיינו גם אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו וגו'
(קנו, עמ' 206) ואמרת אשימה עלי מלך ר' נהריי אומר הרי זה דבר גניי לישראל שנאמר כי לא אותך מאסו כי אותי מאסו ממלוד עליהם. אמר לו ר' יהודה והלי מצוה מן התורה לשאל להן מלך שנאמר שום תשים עליך מלך למה נענשו בימי שמואל לפי שהקדימו על ידם	ר' נהוראי אומ' לא נאמרה פרשה זו אלא מפני התרעומת שני ואמרת אשימה עלי מלך ר' לעזר בי ר' יוסי או' זקנים שאלו כהלכה שני תנה לנו מלך לשפטינו עמי הארץ חזרו וקלקלו שני והיינו גם אנחנו וגו'	

⁴⁰³ ד מ פ לאיים עליהם שנאמר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך.

⁴⁰⁴ ק ר' עקי' פ מ ר' נחמיי.

⁴⁰⁵ מ פ חסר.

⁴⁰⁶ ת מ ר' אלעזר ביר' צדוק. ד ר' אליעזר.

קובץ הברייתות בתוספתא עוסק בפרשת המלך. אלא שהוא קובץ מורכב,⁴⁰⁷ וכולל גם ציטוט ברייתא עצמאית המקבילה לספרי דברים, וכן חלק המקביל בעיקרו לפסקה אחרת בספרי דברים.⁴⁰⁸ קובץ זה נמצא לפנינו בצורה זו ובסדר זה בבבלי.

ד.1.א.6 סנהדרין כב ע"א-ע"ב = תוספתא סנהדרין ד,ה-ח [175]

התלמודים מביאים קובץ ברייתות הנמצא לפנינו בתוספתא. ש' נאה, כתב התורה א, עמד על כך שהמקבילות בתלמודים מלמדות שהתוספתא צירפה כמה ברייתות יחד, צירוף שנוטר גם במקבילות אך אלה שימרו את המידע על היותן נפרדות, ומסכם (עמ' 131–132 הערה 37): "יצירתה של הסוגיה השלמה קדמה אפוא לשיבוץ במקום זה בתוספתא".⁴⁰⁹

ד.1.א.7 סנהדרין לח ע"א = תוספתא סנהדרין ח,ד [196]

המקבילה לתוספתא בתלמוד מחולקת לארבעה חלקים, שלפני שלושה מהם נאמר "תנו רבנן" ולפני השלישי במספר "תניא" (...היה ר' מאיר אומר). זה האחרון מצוין בנפרד כך גם בירושלמי, והוא באמת עניין נפרד שכנראה הובא אגב אורחא. שאר הטרמינים באו כנראה לציון חזרה לברייתא לאחר משא ומתן (במופע השני), או לאחר ברייתת "היה ר' מאיר אומר" (במופע הרביעי). מכל מקום הקובץ כפי שהוא, כולל שילובה של ברייתת ר' מאיר, נמצא כך גם בתוספתא וגם בשני התלמודים.

ד.1.ב דיון

קיומם של קובצי ברייתות בתוספתא ברור מתוך ניתוח פנימי שלהם. במקרים אחדים נראה שהתלמודים שימרו ידיעה על היותם קבצים מורכבים. אך בתלמוד הבבלי, עוד יותר מן התלמוד הירושלמי, נראה שבכל אחד מן המקרים אפשר לייחס את הקבצים לציטוט מתוך התוספתא (או קובץ שנכלל בתוספתא), ציטוט שאולי נלוותה אליו ידיעה – או הסקת מסקנות עצמאית של התלמוד – שמדובר בחומר ממקורות שונים.

כיצד ומתי נוצרו הקבצים? האפשרות שהברייתות קובצו עצמאית על ידי כל אחד מן החיבורים (התוספתא ושני התלמודים) אינה סבירה כשמדובר בקובצי ברייתות בעלי אותו סדר בחיבורים השונים, שהם רוב המקרים. במקרה של מס' 54, המצב מורכב יותר, ואפשר שהבבלי ליקט את הקובץ בשני שלבים, כמפורט שם, מה שגרם להחמצת הסיום החגיגי המופיע בתוספתא – אך אין לדעת מה מקור הליקוט, אם התוספתא או קובץ דומה. אך האפשרות שכל אחד מהעורכים קיבץ מדעתו את אותן הברייתות נראית רחוקה בעיניי. מס' 159 מציב לפנינו מקרה מעניין של קבצים בשינוי סדר בכל אחד מהתלמודים, ושוב מעלה את האפשרות של ליקוט בנפרד של כל אחד מהעורכים. אך דווקא הדמיון בחומרים – שלושה חיבורים המוסבים על אותו פרק עצמו במשנה, מביאים קובץ ברייתות על עיבור השנה – מרחיק את האפשרות שמדובר בליקוט עצמאי של כל

⁴⁰⁷ אין זה ברור שר' נהוראי בחלק השלישי מדבר על אותה "פרשת המלך" של ספר שמואל שהחלק הראשון דיבר עליה, שהרי הוא מצטט מפרשת המלך בספר דברים. אך גם במקבילה בספרי דברים יש עירוב בין שתי הפרשות האלה והדבר מובן.

⁴⁰⁸ לחלק האחרון אין מקבילה בספרי דברים, ובחלק מעדי הנוסח בבבלי נוסף לפניו טרמין "תניא". ואולי הדברים מעידים על מקורו העצמאי, אך אין אלה ראיות חזקות.

⁴⁰⁹ אך ראה הערתו שם: "במקום זה הבבלי עוקב אחרי גרסת התוספתא ואילו הירושלמי אינו מכיר אותה, אלא את מקורותיה" (אף שהוא כותב שבבבלי נותר זכר למקורות הנפרדים, בטרמינים שבבבלי).

אחד מהעורכים, ומרמז לפחות לקיומו של תלמוד בסיסי משותף המבוסס על הברייתות האלה, ונשנה בצמוד לפרק זה במשנה.

2. ד. העברת ברייתא כחלק מסוגיה ארץ-ישראלית

"ויש ברייתות בבבלי המתוכנות על פי תירוצו של הירושלמי והן מעידות בעצמן שבאו בזמן מאוחר מא"י לבבל" (פרנקל, מבוא הירושלמי, כו ע"ב)

ראה גם מס' 82, צימוד ברייתות שמקורו כנראה בארץ ישראל ומתועד בקהלת רבה (נדון לעיל ג.4.4.4).

ד.2.א.1 בבא בתרא ח ע"ב = תוספתא פאה ד, ט; מגילה ב, יב-טו [7]

לעיל (ג.7.ב) דנו בברייתא מורכבת זו, שנוצרה כנראה בין היתר עקב מעבר הסוגיה מארץ ישראל לבבל. הסוגיה בירושלמי (פאה ח, ז, עמ' 111) כוללת אמירה של ר' חונה "תמחוי בשלשה שהוא על אתר", ואמירה של ר' חלבו בשם ר' בא בר זבדא "אין מעמידין פרנסין פחות משלשה, אנא חמי דיני ממונות בשלשה דיני נפשות לא כל שכן". והדבר מקביל לברייתא בבבלי האומרת שקופה מתחלקת בשלשה מפני שהוא כדיני ממונות, ותמחוי נגבית בשלשה ומתחלקת בשלשה מפני שגבוי וחלוקו שוה. ובהמשך בבבלי מובאים דברי ר' חנינא "מעשה ומנה ר' שני אחים בקופה", וכך (אך במסקנה הפוכה) נאמר באותה סוגיה בירושלמי: "ר' יוסי עבר חד מן תרין אחין, עאל ואמר קומיהון לא נמצא לאיש פלוני דבר עבירה אלא שאין מעמידין שני אחים פרנסין".

ונראה שבמעבר הסוגיה מן הירושלמי לבבלי הפכו חלק מדברי האמוראים לברייתא, וכן נוצרו שיבושים אחרים כמו שינוי ההנמקה מ"דיני נפשות" לתמחוי ל"דיני ממונות" לקופה,⁴¹⁰ והיפוך הסיפור על מינוי האחים.⁴¹¹

ד.2.א.2 בבא בתרא יט ע"ב = תוספתא כלאים ד, יא [25]

בבלי בבא בתרא יט ע"א-ע"ב: "מתני' מרחיקין את הזרעים וכו' זרעים ותיפוק לי משום מחרישה, במפולת יד [...] למימרא דזרעים <ע"ב> לצדדין משתרשי".

ירושלמי כלאים ז, א (עמ' 166)	תוספתא כלאים ד, יא	בבלי בבא בתרא יט ע"ב
לא יביא זרע עליה הא מן הצד מותר [...]	המבריך את הגפן בארץ אם אין על גביו עפר אלא כל שהו מותר לזרוע מיכן ומיכן ואסור לזרוע על גביו	והתנן המבריך גפן אחד בארץ אם אין על גביו עפר שלשה טפחים הרי זה לא יביא זרע לשם ותני עלה אבל זרע הוא את הצדדין אילך ואילך
תמן תנינן מרחיקין את הזרעים ואת המחרישה ואת מי רגלים מן הכותל שלשה טפחים, ר' ירמיה אמר ר' חמא בר עוקבא מקשי תמן את אמר אין השרשין מהלכין מן הצד	א"ר חנא בשם ר' יוסי מפני שמחלידין את הקרקע ומעלין עפר תיחוח	

⁴¹⁰ הגדרת תמחוי כדיני נפשות היא חריפה ודרשנית יותר, ולכן נראית הדרשה המקורית. אבל אפשר שדווקא משום כך לא התקבלה כך בבבלי, שהרי אין זה מתאים לקטגוריות ההלכתיות הפרוזאיות.
⁴¹¹ השינוי הזה יכול להיות גם מכוון מתוך פסיקת הלכה בבבלי, אבל אין ראיה להלכה בבבלי עצמאית כזאת, ושיבוש הוא דבר מסתבר יותר.

	<p>והכא את אמר השרשין מהלכין מן הצד אמ' ר' יוסי כאן וכאן אין השרשין מהלכין מן הצד אלא שהן עושין עפר [תוחח] והן מלקין ארעיתו שלכותל, תדע לך שהוא כן דתנינן תמן מי רגלים ומי רגלים מהלכין מן הצד התיב ר' יוסי ביר' בון והתנינן מחרישה, אית לך מימר מחרישה מהלכת מן הצד</p>
--	--

הסוגיה בירושלמי מקבילה לסוגיה בבבלי: בשתיהן יש עימות בין משנה כלאים והתוספתא שעליה (בירושלמי: דיוק מן המשנה) לבין המשנה בבבא בתרא, ובשתיהן מובאים דברי ר' יוסי שהשרשים עושים עפר תיחוח.

הירושלמי משתמש במילה "מן הצד" לאורך הסוגיה וכן בדיוק מן המשנה, המקביל לתוספתא, הגורסת "מיכן ומיכן". הבבלי משתמש הן במילה "צדדין" הן בצורה המקבילה לתוספתא, "אילך ואילך". כיוון שהסוגיה הגיעה מארץ ישראל לבבל, אפשר שלשון הסוגיה הארצישראלית השפיעה על הבבלי לגרוס "הצדדין".⁴¹²

ד.2.א.3 בבא בתרא כז ע"ב = תוספתא מעשרות ב, כב; תרומות ב, י [39]

	<p>ירושלמי ערלה א, א (עמ' 332)</p>	<p>תוספתא מעשרות ב, כב</p>	<p>בבלי בבא בתרא כז ע"ב⁴¹³</p>
<p>תני אילן שמקצתו נטוע בארץ ומקצתו חוץ לארץ מכיון שמקצתו נטוע בארץ כילו כולו בארץ דברי ר' רבן שמעון בן גמליאל או' צד הנטוע בארץ חייב הנטוע חוץ לארץ פטור ר' אבהו בשם ר' יוחנן נעשה כטבל וכמעושר מעורבין מזה על זה</p>	<p>אילן שמקצתו נטוע בארץ ומקצתו נטוע בחוצה לארץ הואיל ומקצתו נטוע בארץ כאלו כולו נטוע בארץ דברי ר' רבן שמעון בן גמליאל אומר הצד⁴¹⁴ הנטוע בארץ ישראל הרי היא כארץ ישראל⁴¹⁵ הנטוע בחוצה לארץ הרי הוא כחוצה לארץ</p>	<p>תא שמע אילן מקצתו בארץ ומקצתו בחוצה לארץ טבל וחולין מעורבין זה בזה דברי ר' רבן שמעון בן גמליאל⁴¹⁶ אומר הגדל בחיוב חייב והגדל בפטור פטור</p>	
	<p>ירושלמי דמאי ו, י (עמ' 139)</p>	<p>תוספתא תרומות ב, י</p>	
<p>[תני] ישראל וגוי שקנו שדה בסוריא הרי הוא כטבל וכמעושר מעורבין זה בזה דברי ר' רבן שמעון בן גמליאל אומר חלקו של ישראל חייב חלקו של גוי פטור</p>	<p>ישראל וגוי שקנו שדה בסוריא הרי הן כטבל וכמעושר שנתערבו זה בזה דברי ר' רבן שמעון בן גמליאל אומר חלקו של ישראל חייב חלקו של גוי פטור</p>		

⁴¹² אפשר שהירושלמי כאן קצרני או שנשמטו בו חלקים, והסוגיה המקורית בארץ ישראל כללה במעברה לבבל ציטוט נרחב יותר של התוספתא, או שהיא עברה בראשי פרקים והבבלי השלים לפי הברייתא הידועה לו, ומכאן הדמיון לתוספתא.

⁴¹³ =גיטין כב ע"א (כתב יד פירקוביץ 187): "והתנן אילן שמקצתו בארץ ומקצתו חוצה לארץ טבל וחולין מעורבין זה בזה דברי ר', רבן שמעון בן גמליאל אומ' הגדל בחיוב חייב גדל בפטור פטור".

⁴¹⁴ כך יש להגיה על פי נוסח א חצד (תוכ"פ עמ' 693). ו ד חצר.

⁴¹⁵ ו ד נוסף: חצר.

⁴¹⁶ בן גמליאל – ה חסר.

בבבלי, רבי אומר לגבי אילן שמקצתו בארץ ומקצתו בחוצה לארץ "טבל וחולין מעורבין זה בזה".
 זו שיטת רבי בתוספתא תרומות לגבי ישראל וגוי שקנו שדה בסוריא, אבל בתוספתא מעשרות,
 העוסקת באילן, שיטת רבי היא "כאילו כולו נטוע בארץ". וכן הוא בירושלמי. אך ר' יוחנן
 בירושלמי אומר "נעשה כטבל וכמעושר מעורבין זה בזה". וגם אם פשט הדברים בירושלמי, כדברי
 ליברמן (תוכ"פ עמ' 692) הוא שדבריו מוסבים לדברי רבן שמעון בן גמליאל, נראה שבבבל זיהו את
 הדברים כפרשנות – או הגהה – המטילה את דברי רבי בתוספתא דמאי על דבריו בתוספתא מעשר
 שני (וכעין זה כתב ביפה עיניים על אתר). מכיוון שכך, נכנסו הדברים גם בלשונו של רבי עצמו,
 ונעשה (רבי כאומר) טבל ומעושר (=חולין) מעורבין זה בזה.⁴¹⁷

ד.א.2.4 בבא בתרא מו ע"א = תוספתא בבא קמא י, כב [47]

ירושלמי בבא קמא י, א (ירושלמי נזיקין עמ' 39)	תוספתא בבא קמא י, כב ⁴¹⁸	בבלי בבא בתרא מו ע"א
נתחלפו כליו בבית האומן ישתמש בהן ויצא ויבקש את שלו	נתחלפו לו כלים בבית האומן אינו רשיי לשתמש בהם >וילך הלה ויבקש את כליו	תנו רבנן נתחלפו לו כלים בכלים בבית האומן הרי זה ישתמש בהן עד שיבא הלה ויטול את שלו
בבית האבל או בבית המשתה אל ישתמש בהן אלא יצא ויבקש את שלו	בבית האבל ובבית המשתה רשאי להשתמש בהן < ⁴¹⁹ וילך הלה מיד ויבקש כליו	בבית האבל או בבית המשתה הרי זה לא ישתמש בהן עד שיבא הלה ויטול את שלו
אמ' ר' אבה בר חנה לא הוה ר' חייא רבה חביבי פתר ליה אלא כגון הדין בין קירא ⁴²⁰ שכל הנוטל מאצלו נוטל ברשות וכל המניח אצלו מניח ברשות		מאי שנא רישא ומאי שנא סופא א"ר חייא ⁴²¹ וכי אין אדם עשוי לומר לאומן מכור לי טליתי

לדיון בברייתא זו ראה אפשטיין, מלנה"מ עמ' 172 הערה 1. כפי שהעיר אפשטיין, הברייתא בבבלי
 מוחלפת לעומת התוספתא: הבבלי מתיר להשתמש בכלים שהתחלפו בבית האומן ואינו מתיר
 בכלים שהתחלפו בבית האבל או בבית המשתנה, והתוספתא נוקטת הפוך. לדברי אפשטיין דברי
 ר' חייא בבבלי "וכי אין אדם עשוי לומר לאומן מכור לי טליתי" אינם נראים כנתינת טעם אלא
 כמחלוקת, ועל כן שיער שהברייתא הוגהה על פי דברי ר' חייא, כלומר הברייתא המקורית בבבלי

⁴¹⁷ רמז לקיומו של ראש הברייתא בנוסח התוספתא בבבל ניתן למצוא אולי, כפי שהעיר ליברמן (שם עמ' 693) בבבלי
 נדרים נט ע"ב. שם מצטט התלמוד את דברי רבן שמעון בן גמליאל "הגדל בחיוב חייב הגדל בפטור פטור" כקושיה על
 דיני שביעית (האם התוספת בבצלים שנזרעו מתירה את כולם), וההקשר אינו מחוור, וגם הלשון "חיוב" ו"פטור".
 הרא"ש הציע שזהו ציטוט מהברייתא על אילן שמקצתו נטוע בארץ ומקצתו בחוצה לארץ, ומכאן נלמד שלשיתו אין
 נפטור החלק החייב בשל החלק הפטור. רש"ש הקשה עליו, הרי בראש הברייתא שלנו גם רבי סבור שטבל וחולין
 מעורבין זה בזה, וליברמן ציין שאם הבבלי מקשה מתוספתא מעשרות, קושייתו מתיישבת, "ומשונות סוגיות נדרים
 משאר השי"ס".

⁴¹⁸ ראה תוכ"פ עמ' 125 שכן גרס גם בעל יחוסי תנאים ואמוראים, שבדק זאת בשלושה ספרים שונים.

⁴¹⁹ על פי א ד.

⁴²⁰ ליברמן מעיר: כלומר, בן קירא. ל בר קורא.

⁴²¹ כך גם **מא אס פרו** (ובאחרון נוסף: בר אבא). וכן בהלכות גדולות (בבא בתרא סימן מו), רשב"ם, יד רמה, עליות
 דרבנו יונה, ר"י קרקושא, נימוקי יוסף, רא"ש. ד אמר רב הוה יתיבנא קמיה דחביבי ואמר לי. וכן בפסקי רי"ד. וראה
 ניסוח מעין זה ("הוה קאימנא/יתיבנא קמיה דחביבי ואמרי ליה") לעיל מא ע"ב. וקצת תימה שליברמן (תוכ"פ עמ'
 126) ציטט את נוסח הדפוס בסתם, ואף דן בו בהערה (בעוד אפשטיין, מלנה"מ עמ' 172, ציטט על פי כתבי היד). מכל
 מקום הדמיון בין נוסח ד לבין נוסח הירושלמי מעלה את התהייה שמא נוסחו היחידאי הוא המקורי.

הייתה כבתוספתא.⁴²² אבל בירושלמי לפנינו הנוסח דומה לבבלי, ותימה על אפשטיין שהתעלם מזה.

ליברמן (תוכ"פ עמ' 126) מסביר שלשיטת התוספתא אומן שמחליף כלים הוא גזלן ולכן ילך הלה – "כלומר, האומן" ויבקש את כליו ויחזיר לו, ואילו בבית האבל או בבית המשתה אנשים אינם מקפידים על חילוף ולכן רשאי להשתמש "ויבוא הלה (שכנגדו יותר טוב) ויבקש את שלו". והנה נדחק ליברמן לפרש את "הלה" בשתי הבבות בשתי משמעויות שונות.⁴²³

הדמיון בין הבבלי לירושלמי מלמד על מקורה הארצישראלי של הברייתא בבבלי. וכנראה הברייתא הגיעה לבבל יחד עם השמועה של ר' חייא (על אף השוני בתוכן הדברים), כלומר כחלק מסוגיה ארצישראלית. נמצא שיש לנו ברייתא עם נוסח מוחלף שמקורו כבר בארץ ישראל.

ד.2.א.5 בבא בתרא נא ע"ב – נב ע"א = תוספתא בבא קמא יא,א [50]

ירושלמי בבא קמא ט,יא (ירושלמי נזיקין עמ' 37)	תוספתא בבא קמא יא,א	בבלי בבא בתרא נא ע"ב – נב ע"א
תני אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים ולא מן העבדים ולא מן הקטנים קיבל מן האשה יחזיר לאשה ואם מתה יחזיר לבעלה קבל מן העבד יחזיר לעבד ואם מת יחזיר לרבו קבל מן הקטן יחזיר לקטן ועושה לו בהן סגולה ואם מת יחזיר לאביו ⁴²⁴	אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים ולא מן העבדים ולא מן הקטנים קבל מן האשה יחזיר לאשה מתה יחזיר לבעלה קבל מן העבד יחזיר לעבד מת יחזיר לרבו קבל מן הקטן עושה לו בהן סגולה מת יחזיר לאביו	תנו רבנן אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים ולא מן העבדים ולא מן התינוקות קבל מן האשה יחזיר לאשה מתה יחזיר לבעלה קבל מן העבד יחזיר לעבד מת יחזיר לרבו <נב ע"א> קבל מן התינוק ⁴²⁷ יעשה לו סגולה ⁴²⁸
וכל שאמרו בשעת מיתה ינתנו לפלוני שהן שלו יעשה מפורש כפירושו ⁴²⁵	וכולן אם אמרו בשעת מיתה ינתן לפלני שהן שלו יעשה מפורש בפירושו ⁴²⁶	וכולן שאמרו בשעת מיתתן של פלוני הם יעשה כפירושם ואיכא דאמרי ⁴²⁹ יעשה פירוש לפירושן
ר' זבידא בשם ר' בא בר מימל ובלבד בעידים כהדה איתתיה דר' בא בר בר חנה ⁴³⁰ מידמכה אמרה		דביתהו דרבה בר בר חנה כי הוה קא שכבה אמרה כיפי

⁴²² כאפשרות שנייה הוא כתב: "או שכולה ר' חייא".
⁴²³ גולדברג, תוספתא בבא קמא עמ' 205, כתב שנוסח התוספתא אינו מעלה בעיות פירוש. אבל הוא אינו מתייחס לשינוי במשמעות "הלה" בין הרישא לסיפא.
⁴²⁴ ועושה... לאביו – ל מת יחזיר לאביו ועושה בהן סגולה.
⁴²⁵ ל פירוש לפירושו.
⁴²⁶ ד כפירוש א כפירושו.
⁴²⁷ כך רק ה. ד אס מ פ ר א פר הקטן.
⁴²⁸ פר אס נוסף: מת יחזיר לאביו. ובדפוסים מאוחרים נוסף "ואם מת יחזיר ליורשיו" על פי מהרש"ל בעקבות רשב"ם (ראה דק"ס אות ו).
⁴²⁹ ד פ ר א ואם לאו. ה"א ואם לא יעשה פירוש לפירושו. פ"א נ"א ואי לא. [ראה רשב"ם ועליות דרבנו יונה]
⁴³⁰ ל בא בר חנה.

<p>דמרתא ובני ברת אתא לקמיה דרב אמר ליה אי מהימנא עילוך עשה כפירושה ואי לא עשה פירוש לפירושה איכא דאמרי הכי אמר ליה אי אמידא ברתין עשה כפירושה ואי לא עשה פירוש לפירושה</p>		<p>אהין קדשה דברתי והוא אוי לית הוא אלא דידי אתא עובדה קומי דרב אמ' אין אדם מצוי לשקר בשעת מיתה</p>
---	--	---

לפנינו סוגיה המקבילה לירושלמי – עם הברייתא והסיפור על רבה בר בר חנה, אלא שהבבלי קשר את הסיפור באופן הדוק ומפורש יותר לברייתא. מכל מקום הנוסח בשלוש המקבילות דומה מאוד.⁴³¹

ד.2.א.6 בבא בתרא סג ע"א = תוספתא דמאי ז, יד [56]

תחילת הירושלמי (דמאי ו, ג עמ' 137): "ככהן שמכר שדה לישראל ואמר לו על מנת שיהו המעשרות שלי המעשרות שלו מהו שימכרם לכהן, נישמענה מן הדא דאמר ר' אבהו בשם ר' שמעון בן לקיש המוכר מעשרות שדהו לחבירו לא עשה כלום וולדי שפחתו לחבירו לא עשה כלום עוברי בהמתו לחבירו לא עשה כלום [אזיר] חורבתו לחבירו לא עשה כלום, אלא מוכר לו שדה ומשייר לו מעשרותיה מוכר לו שפחה ומשייר לו וולדה מוכר לו בהמה ומשייר לו עובריה מוכר לו חורבה ומשייר {לה} <לו> אזירה. והיך איפשר לאדם למכור אזיר חורבתו לחבירו, תיפתר באומר לו תלוש מן החרבה הזו שתקנה לך אזירה וכא קרקע לפניו שהוא אומר לו תלוש מן הקרקע הזו שתקנה אחד מעשרה שבו".

ירושלמי	תוספתא דמאי ז, יד (נוסח א) ⁴³²	בבלי בבא בתרא סג ע"א
<p>כהן שמכר שדה לישראל ואמר לו על מנת שיהו המעשרות שלי המעשרות שלו מת אין לבניו במעשרות לי ולבניי ולי ולזרעתי יש לו במעשרות ולבניו במעשרות ולזרעתי במעשרות ר' יודן בר שלום בעא קומי דרי יוסי עד כדון ביורשין שהן מדבר תורה אפילו</p>	<p>כהן שמכר שדה לישראל נאמן⁴³³ על מנת שהמעשרות שלי לעולם מת אין לו מעשרות על מנת שהמעשר לי ולבני מת מעשרות לבניו</p>	<p>תנו רבנן בן לוי שמכר שדהו לישראל ואמר לו על מנת שמעשר ראשון שלי מעשר ראשון שלו ואם אמר לי ולזרעתי מת יחזיר לבניו</p>

⁴³¹ לפירושה של התוספתא ומקבילותיה, ובפרט לחלקה האחרון, ראה תוכ"פ 133–134. ליברמן מסביר שבבבלי יש שני הסברים (והוא ה"איכא דאמרי") ללשון התוספתא החידתי "מפורש בפירוש" – לשון החוזר על עצמו בתוספתא עוד שלוש פעמים ויש לו יסוד חזק בספרות ארץ ישראל – אך בבבלי נטו להמירו בביטויים פשוטים יותר (כמו שהומר ביטוי זה גם בדף נב ע"ב [51]). שני ההסברים הם האם צריך לעשות כמו שפירשו או שצריך לברר ו"לפרש" עוד יותר את דבריהם. נמצא שהסיפא בבבלי אינו אלא פירוש למפורש בפירוש.

⁴³² חסר כאן.
⁴³³ ליברמן (תוספתא זרעים עמ' 100): "צ"ל: ואמר וכו', וכ"ה בירושלמי ובר"מ". ד חסר, ובהמשך "על מנת שהמעשרות שלי", וגם היא גרסה טובה.

בירושין שאינן מדבר תורה שיהו כל המעשרות שלי כל זמן שהוא לפניו יהו המעשרות שלו כל זמן שהוא לפניו מכרה לאחר אין לו במעשרות חזר ולקחה ממנו תני ר' חייה אין לו במעשרות תני ר' הושעיא יש לו במעשרות	על מנת שהמעשרות שלי כל זמן ששדי לפניך מכרן לאחר אף על פי שחזר ולקחן ממנו אין לו מעשרות	ואם אמר לו כל זמן שהיא בידך מכרה לאחר וחזר ולקחה ממנו אין לו עליו כלום
--	--	--

המשך הבבלי: "אמאי והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם, כיון דאמר ליה על מנת שמעשר ראשון שלי מקום מעשר שיורי שייר. אמר ריש לקיש זאת אומרת המוכר בית לחברו ואמר לו על מנת שדיוטא עליונה שלי דיוטא עליונה שלו".

סוגיית הבבלי מקבילה לסוגיית הירושלמי, כולל שמו של ריש לקיש ודין השיר הנלמד מן התוספתא, ואפשר שהברייתא הגיעה לבבל יחד עם הסוגיה. דבר זה מחזק את ראיית השינויים הנמצאים רק בבבלי (כמו הפיכת הכהן לבן לוי) כמאוחרים.

בתוספתא נאמר "על מנת שהמעשר לי ולבני" ובבבלי "לי ולירשי". בירושלמי נמצאות שתי הגרסאות יחד: "לי ולבני לי ולירשי". אם אכן הברייתא לבבלי הגיעה יחד עם הסוגיה מארץ ישראל, אפשר שהגרסה "לירשי" היא משנית: ההרחבה "לירשי" הגיעה בירושלמי בעקבות הדיון האם מדובר לא רק בירשים שהם דבר תורה ("בני"), וכפילות זו יכלה להיראות מיותרת למסרנים הבבלים וכך יכלה להצטמצם. אך אפשר גם שהיו שתי גרסאות מתחלפות והירושלמי הביא את שתיהן.

ד.2.א.7 בבא בתרא פט ע"א = תוספתא בבא מציעא ו, יז [79]

הסוגיות בשני התלמודים דומות בגרעיןן הבסיסי ומביאות לאחר הברייתא על מינוי אגורנומוס ("אגרדמיס", ἀγορανόμος, הממונה על השוק) סיפורים על עימות בין ריש גלותא (בירושלמי!) או דבי נשיאה (בבבלי!) לבין רב (בירושלמי) או שמואל (בירושלמי) וקרנא בנוגע למינוי אגורנומוס על המידות ועל השערים. הירושלמי מצטט את הברייתא הנמצאת לפנינו בספרי דברים, ואילו הבבלי מביא ברייתא המשלבת את מדרש ההלכה שבברייתת הספרי וברייתא המקבילה לתוספתא, ברייתא המצוטטת בהמשך הסוגיה בשני התלמודים כחלק מהסיפור.

ד.2.א.8 בבא בתרא קמג ע"א-ע"ב = תוספתא מנחות יב, ז [121]

ירושלמי יומא א, ב (עמ' 564)	בבלי בבא בתרא קמג ע"א-ע"ב
תני ר' אומר אומר אני שלא יטול אלא מחצה אית תני תני ר' אומר אומר אני שיטול מחצה היך עבידה היה שם עור אחד רבנן אמרי נוטל את כולו ר' אומר אומר אני שלא יטול אלא מחצה	ההוא דאמר לה לדביתהו נכסאי ליך ולבניך אמר רב יוסף קנאי פלגא אמר רב יוסף מנא אמינא לה דתניא והיתה לאהרן ולבניו לאהרן מחצה ולבניו מחצה אמ' ליה אביי מי דמי בשלמ' התם אהרן בר

<p>חולקא הוא להכי פרט ביה רחמי' למשקל ביה פלגא הכא אשה לאו בת ירושה היא דייה שתטול כאחד מן הבנים איני והא הוה עובדא בנהרדעא ואגבי שמואל פלגא בטבריא ואגבי ר' יוחנן פלגא ותו כי אתא ר' יצחק בר יוסף אמ' ההוא דמי כלילא דשדו דבי מלכא אבולי ואסטר[ט]יגי א"ר אבולי פלגא ואסטר[ט]יגי פלגא הכי השתא התם מעיקרא כי הוּו כתבי אבולי הוּו כתבי ואסטר[ט]יגי סיועי הוא דקא מסייעי בהדיהו וידע מלכא דהוּו קא מסייעי השתא מאי דקמא דכתי' ואבולי ואסטר[ט]יגי למימרא דהני פלגא והני פלגא</p>	<p>היו שם ארבעה חמשה עורות רבנן אמרי נוטל אחד ר' אומר אומר אני נוטל מחצה מה טע' דר' והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו וכי אין אנו יודעין שאהרן בכלל בניו ומה ת"ל לאהרן ולבניו אלא אמ' אהרן יסב פלגא ובניו יסבון פלגא כהדא בולי ואסטר[ט]יגי הוה לון קריבו אתא עובדא קומי ר' ואמר אין בולי בכלל אסטר[ט]יגי וליי דא מילה אמ' בולי ואסטר[ט]יגי אלא אמ' אילין יתנון פלגא ואילין יתנון פלגא אמר ר' יוסה ביר' בון ר' כדעתיה דר' אמר והיתה לאהרן ולבניו לאהרן מחצה ולבניו מחצה</p>	
<p>מתלב רב זירא הרי⁴³⁴ עלי מנחה מאה עשרון להביא בשני כלים מביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד ואם הביא חמשים בכלי אחד וחמשים בכלי יצא</p>	<p><תוספתא מנחות יב,ז> הרי עלי מאה עשרונות להביא בכלי אחד כופין אותו ומביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד ואם הביא מחצה בכלי אחד ומחצה בכלי יצא בשני כלים מביא מחצה בכלי אחד ומחצה בכלי אחד ואם הביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי יצא</p>	<p>מתלב ר' בא בר ממל והא מתנית' פליגא האומר הרי עלי מאה עשרונות להביאן בשני כלים מביא חמשים בכלי אחד וחמשים בכלי אחד ואם הביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי יצא</p>
<p>אם הביא אין לכתחלה לא הכי השתא התם אןן סהדי דהדין גברא לקרבן גדול איכון והאי דקא אמר בשני כלים דידע דלא איפשר לאיתויי בכלי אחד כמה דאפשר לאיתויי מיתין</p>	<p>אילו מי שאמר הרי עלי מאה עשרונות סתם ולא אמר בכמה כלים הוא מביאן ולייזא מילא אמר להביאן בשני כלים יביא חמשים בכלי אחד וחמשים בכלי אחד ותני עלה אם הביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד יצא</p>	

הסוגיה בבבלי כוללת דברי אמוראים בבליים כמו רב יוסף ואביי, אבל קיים בה שלד הסוגיה הארצישראלית, ובכללו הברייתא "לאהרן מחצה ולבניו מחצה", הסיפור על הבולי והאסטרטגי שהמס חולק ביניהם מחצה למחצה, וקושיה של אמורה (בבבלי: ר' זירא, בירושלמי: ר' בא בר ממל) מהתוספתא מנחות על חלוקת מנחה לשני כלים. דבר זה מחזק את ראיית גרסת הבבלי כמשובשת, כאמור לעיל ראה 0.

⁴³⁴ פיר מ פר אס ו : האומר הרי.

ד.2.א.9 בבא בתרא קנו ע"ב – קנו ע"א = תוספתא בבא בתרא י, יג [133]

על סוגיה זו ראה מלנה"מ עמ' 134–135, ותוכ"פ עמ' 450–451.

המשנה מביאה את דברי ר' יהושע על המחלק נכסיו על פיו "בשבת אמרו קל וחומר בחול. כיוצא בו זכים לקטן ואין זכים בגדול ור' יהושע אומר בקטן אמרו קל וחומר בגדול".

על כך אומר הירושלמי "אית תניי תני ומחליף. ר' יהושע בן לוי אמר כיני מתנית' אם בשבת אמרו קל וחומר בחול. אית תניי תני ומחליף. ר' יהושע בן לוי אמר אם בקטן אמרו קל וחומר בגדול". כלומר, יש תנא המחליף את המחלוקת (ברישא ובסיפא), ור' יהושע בן לוי קבע שגרסתנו הנ"ל היא הגרסה במשנה. ואכן זו מחלוקת ר' מאיר ור' יהודה בתוספתא לגבי מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע.

המקבילה בבבלי לתוספתא מנוסחת בסגנון המשנה (ראה ב.1.ב.1.ג.). אם אכן עבר לבבל מידע על הברייתא בסגנון "אית תניי תני ומחליף" בצירוף הידיעה שהתנאים החולקים הם ר' מאיר ור' יהודה, אפשר שכך נוצר נוסח הברייתא בבבלי, לא כמסירת התוספתא עם הגהה על פי המשנה, אלא כמסירת הגרעין כמו שהוא נאמר בירושלמי, ומתוכו יצירת מחדש (או שחזור) של הברייתא בהתאם לאותן מסורות קצרות, ועל פי נוסח המשנה.

ד.2.א.10 סנהדרין לו ע"א = תוספתא סנהדרין ז, ב [193]

ירושלמי סנהדרין א, א (עמ' 1264)	תוספתא סנהדרין ז, ב ⁴³⁵	בבלי סנהדרין לו ע"א
ר' יוחנן אזל מידון קומי ר' חייה רבה אייתיב גביה חד תלמיד		אמ' רב שונה אדם לתלמידו הדן עמו בדיני נפשות
ולא כן תני	ובטהרות ובטמאות ⁴³⁶ האב ובנו הרב ותלמידו שניהם נמנין שנים בקדוש החדש ובעיבור שנה בדיני ממונות ובדיני נפשות	מותיבי הטהרות והטמאות אב ובנו הרב ותלמידו מונין להם שנים דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות וקידוש החדש ועיבור השנה אב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להן אלא אחד
אב ובנו הרב ותלמידו שניהן נימנין אחד	<האב ובנו> ⁴³⁷ הרב ותלמידו שניהן נמנין ⁴³⁸ אחד	
נימר חבר ותלמיד היה כר' לעזר לר' יוחנן		כי קא אמ' רב כגון רב כהנא ורב אסי דלגמאריה דרב הוא צריכי לסבאריה לא הוו צריכי

⁴³⁵ ראה סנהדרין ב, א: "האב אומי לעבר ובנו אומי שלא לעבר שניהן נמנין שנים <א ד האב ובנו אמרו לעבר> האב ובנו אומי שלא לעבר שניהם נמנין אחד".

⁴³⁶ א ובטמאות ובטהרות.

⁴³⁷ על פי ד.

⁴³⁸ שנים... נמנין – א חסר.

לפנינו סוגיות עם שלד מקביל: בירושלמי, ר' יוחנן דן לפני ר' חיה, והושיב איתו תלמיד אחד. התלמוד מקשה מן התוספתא, שלפיה הרב ותלמידו נמנין כאחד, ומתרחץ שהיה זה תלמיד חבר כר' אלעזר לר' יוחנן. מהלך דומה נמצא לפנינו בבבלי, בחילוף השמות: התלמוד מקשה מן התוספתא על דברי רב שהרב ותלמידו יכולים לדון בדיני נפשות, ומתרחץ שדברי רב אמורים בתלמידיו כמו רב כהנא ורב אסי, שלא היו צריכים לסברתו.

הדמיון הבולט מטה לסברה שסוגיה אחת הייתה במקור, והשתנתה באחד התלמודים. ומכך שהתלמוד הירושלמי מביא סיפור, נראה יותר שמקור הסוגיה בארץ ישראל, אלא שבבבל הפכה הסוגיה לבבלית, אולי משום שגם רב הסכים לפסיקה זו של ר' יוחנן, וכדי להתאים את התירוץ לרב הובאו תלמידי רב המובהקים כתחליף לתלמידו המובהק של ר' יוחנן.

גם כאן, בדומה לדוגמה ד.2.א.5, נוסח התוספתא מובא רק בקיצור בירושלמי אך באופן מורחב יותר בבבלי, והאמור שם נכון גם כאן.

ד.2.א.11 סנהדרין לו ע"ב = תוספתא סנהדרין ז,ה [194]

ירושלמי סנהדרין ד,ב (עמ' 1287)	תוספתא סנהדרין ז,ה	בבלי סנהדרין לו ע"ב
ר' אבהו בשם ר' יוחנן ובלבד בדברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות כמה אינון אנן תנינן תשע תני ר' חיה חד עשר הי דינין תרתי אחרנייתא		אמר ר' אבהו עשרה דברים יש בין דיני ממונות לדיני נפשות [...] הני עשרה תשעה הוו והא עשרה הוו משום דאין הכל כשרים ועשרים ושלושה חדא היא הא איכא אחריתי
הסריס וכל מי שלא ראה לו בנים כשר לדון דיני ממונות ולא דיני נפשות	הסריס ומי שלא ראה בנים כשר לדון דיני ממונות ואין כשר לדון דיני נפשות ר' יהודה מוסיף אף אכזרי והרחמן	דתניא אין מושיבין בסנהדרין לא זקן ולא סריס ולא מי שאין לו בנים ר' יהודה מוסיף אף אכזרי

סוגיית הבבלי מקבילה לירושלמי וכנראה הגיעה ממנו. הירושלמי מצטט את התוספתא בדומה לנוסחה לפנינו, אך בבבלי הנוסח שונה מעט, וגם הציטוט נרחב יותר. מכאן שגם אילו הברייתא הייתה עוברת לבבלי רק דרך הצינור של הסוגיה הזאת, הייצוג של הברייתא בירושלמי שלפנינו מקוצר יותר מזה שבפועל היה בפי המסרנים. ואפשר גם שרק שלד סוגיה מעין האמור לעיל הועבר מארץ ישראל לבבל, עם ציטוט מקוצר מן הברייתא, והבבלי השלים על פי הברייתא שהייתה ידועה למסרניו. מכל מקום יש לשים לב שהירושלמי מצטט את התוספתא כלשונה כפי שהיא לפנינו, והבבלי משנה מעט.⁴³⁹

⁴³⁹ נראה שהניסוח הוא עיבוד בבלי בעיקרו. כך "אין מושיבין בסנהדרין" אינו בתוספתא בצורה זו, אך הוא נמצא בבבלי: גם לעיל יז ע"א; יח ע"ב ("אין מושיבין מלך בסנהדרין", לעומת התוספתא "אין המלך יושב בסנהדרין"); מנחות סה ע"ב. ואפשר שעניין הסנהדרין הושפע ממשנת הוריות א,ד העוסקת בסנהדרין.

3. ד. ברייתות מבבל בארץ ישראל?

במקבילות להלן אפשר – אך אין ביטחון בכך – שהמסלול שעברו הברייתות היה במסגרת סוגיה בבליית שהגיעה לארץ ישראל. זאת בהסתמך על שמות האמוראים הבבליים (בשתי הראשונות) או על המינוח (באחרונה).

ד.3.א.1 בבא בתרא נג ע"ב = תוספתא קידושין א,ה [52]

ירושלמי קידושין א,ג (מהדורת כ"ץ עמ' 54)	תוספתא קידושין א,ה	בבלי בבא בתרא נג ע"ב ⁴⁴⁰
אית מתני (אמ' ר') [אמר'] עבדים אינון כמטלטלין	אי זהו חזקת קרקעות נעל וגדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה	אמר רב עמרם הא מלתא אמ' לן רב ששת ואנהר לן עינין ממתני' המציע מצעות בנכסי הגר קנה ואנהר לן עינין ממתניתא ⁴⁴¹ מאי היא
דתני אי זו היא חזקת עבדים נעל לו מנעלו והתיר לו מנעלו נטל לפניו למרחץ	אי זו היא חזקת עבדים נעל לו סנדלו והתיר לו סנדלו והוליד אחריו כלים למרחץ הרי זו חזקה הגביהו ר' שמעון אומר אין לך חזקה גדולה מזו	דתניא כיצד בחזקה נעל לו מנעלו או התיר לו מנעלו ⁴⁴² או שהוליד כליו אחריו לבית המרחץ הפשיטו והרחיצו סכו גרדו הלבישו ⁴⁴³ הגביהו קנאו א"ר שמעון לא תהא חזקה גדולה מהגבהה לפי שהגבהה קונה בכל מקום
ר' שמעון אומר אם הגביהו הרי זו חזקה הגביה הוא את רבו אין (זה) חזקה גדולה מזו		מאי קאמר הכי קאמר הגביה את רבו קנאו הגביהו רבו לדידיה לא קנאו א"ר שמעון לא תהא חזקה גדולה מהגבהה קונה בכל מקום ⁴⁴⁴

התוספתא אומרת סתם "הגביהו ר' שמעון אומר אין לך חזקה גדולה מזאת". בבבלי נוסף אחרי הגביהו "קנאו" והדבר מיוחס לתנא קמא, ובירושלמי נוסף "הרי זו חזקה", כדברי ר' שמעון. נוסח הבבלי קשה מתוכו, כמו שהבבלי עצמו תמה – אם תנא קמא אומר שהגביהו קנאו, במה חולק ר'

⁴⁴⁰ = קידושין כב ע"ב (נוסח וטיקן 110-111): "תנו רבנן כיצד בחזקה היתיר לו מנעל והנעיל לו מנעלו הוליד כליו אחריו לבית המרחץ הפשיטו הרחיצו סכו גררו הלבישו הגביהו קנאו א"ר שמע' לא תהא חזקה גדולה מהגבהה שהגבהה קונה בכל מקום. מאי קא' [דפוס ונציה, מיינכן 95 נוסף: אמר רב אשי. דפוס ואד אלחגארה נוסף: אמ' רב ששת] הכי קא' הגביהו לרבו קנאו הגביהו רבו לו לא קנאו א"ר שמע' לא תהא חזקה גדולה מהגבהה קונה בכל מקום".

⁴⁴¹ ה ממתניתין.

⁴⁴² כך ד אס מ פ ר ג (סנקט פטרבורג Yevr. II A 478). ה א התיר לו מנעלו או שהנעיל לו מנעלו.

⁴⁴³ לפי ג ועדי נוסח קרובים. בכל העדים מלבד ה נוסף בסוף "הנעילו". ה גררו סכו הלבישו הפשיטו הגביהו. ואין "הנעילו". וכן ליתא במקבילה בקידושין.

⁴⁴⁴ כל קטע זה חסר ב-ג ובפנים פ, אולי כדילוג מחמת הדומות (והוא נמצא במקבילה בקידושין).

שמעון? והוא מתרץ שהכול מסכימים במקרה שהגביה את רבו, ור' שמעון בא לומר שכן הדין גם במקרה ההפוך, שרבו הגביה אותו כמיטלטלין.⁴⁴⁵

הנוסח בתוספתא אופייני לר' שמעון במקומות אחרים בתוספתא: נזיר ב,ג, "יודע אני שיש נזירין אבל איני יודע שהנזירין אסורין ביין שאסור לשתות יין ולטמא למתים ר' שמעון אומ' אין לך פתח גדול מזה"; תוספתא אהלות יז, ט: "ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון עזקו אין לך בדיקה גדולה מזו". והדברים אינם נאמרים כמחלוקת על אחרים.

דבר זה שובש בתוספתא של "קנאו", מה שהביא את הבבלי לפרש שיש כאן חילוק בין הגבהה שלו את רבו לבין הגבהה של רבו אותו. אלא שאותה חלוקה עצמה – המובאת בבבלי כדיון סתמי – נמצאת בגוף הברייתא בירושלמי: "אם הגביהו הרי זו חזקה, הגביה הוא את רבו אין חזקה גדולה מזו".⁴⁴⁶

אפשר שלפנינו ברייתא מבית מדרשו של רב ששת, שהתקשה בפרשנותה (אולי בעקבות התוספתא "קנאו", או שזו באה לאחר מכן) ופירש אותה כך שיש שני דיני הגבהה, ור' שמעון התייחס להגבהת הרב את העבד. ברייתא זו היא שהגיעה לירושלמי ושוקעה בו – בשינוי – יחד עם פרשנותו, כשבניגוד לבבלי, המבחין בין דין "הגביה את רבו" לדין "הגביהו רבו", הירושלמי נוקט אותו דין לגבי שניהם, ורק בלשון שונה ("הרי זו חזקה", "אין חזקה גדולה מזו").⁴⁴⁷ קצת סמך לדבר, שהתלמודים מסכימים על הניסוח "נעל" במקום "סנדל". מכל מקום דווקא ברייתא זו הייתה צריכה לירושלמי, ולא התוספתא כפי שהיא לפנינו, משום שבתוספתא לפי פשוטה, שהגביה הוא את רבו, איננו למדים דבר על עבדים כמיטלטלין, שהוא נושא סוגיית הירושלמי.

ד.א.3.2 בבא בתרא סח ע"ב = תוספתא בבא בתרא ג,ה [62]

הסוגיה בירושלמי מקבילה לבבלי: מעבר להבאת התוספתא על המשנה, נאמר בירושלמי (בבא בתרא ד,ו, ירושלמי נזיקין עמ' 91): "שייריה בזייליה, בנותיה כופרניה,⁴⁴⁸ חלק בים ובנהר אית תני מכורין ואת תני תני אינן מכורין, אמר רב חסדי מן דמר מכורין את שהן בתחומה ומן דמא <אין> מכורין <את שאינן בתחומן>". דברים אלה מקבילים לבבלי: "מאי שיריהא ביזלי מאי ביזלי אמ' רבא פסקי באגי [...] אמ' מר ביברין של חיה ושל עופות ושל דגים הרי אלו נמכרין עמה ורמינהי היו לה בנות אין נמכרין עמה היה לה חלק אחד בים וחלק אחד ביבשה ביברין של חיה ושל עופות ושל דגים אין נמכרין עמה לא קשיא הא דנגיח קייהו לגווה והא דנגיח קייהו לבד והא קתני ולא את החורשין המוקצין לה לא תימא חורשין המוקצין לה אלא אימא חורשין המוקצין הימנה".

הן בירושלמי הן בבבלי נזכרים חכמים בבליים (רב חסדי בירושלמי, רבא בבבלי). הבבלי מגיה-מפרש "אימא חורשין המוקצין הימנה" (בתוספתא: "החורשין המוקצין בפני עצמן"), וכן הוא בירושלמי: "ולא את הטרשים (צ"ל החורשים) המוקצין ממנה".

⁴⁴⁵ התוספתא "לפי שהגבהה קונה בכל מקום" היא כנראה תוספתא פירוש שנכנסה מן ההסבר בגמרא. ⁴⁴⁶ ובאמת הדברים עמומים בתוספתא, הגביהו – מי הגביה את מי? לפי ההקשר, לכאורה הוא הגביה את רבו כשם שנעל לו סנדלו (ראה גם תוכ"פ עמ' 918 הסבור ש"לפי פשוטה משמע שהכוונה שהעבד הגביה לרבו... כדי להקל עליו לעלות על הסוס, וכדומה, אין לך שימוש גדול מזה". וראה פסיקתא דרב כהנא יא,ח: "דרך הארץ תלמיד טוען את הרב, ברם הכא ואשא אתכם על כנפי נשרים"). אך אם רבו מגביה אותו, אפשר להבין זאת כקניין מיטלטלין. ⁴⁴⁷ על רב ששת שונה הברייתות (כולל "סיפרא וסיפרי ותוספתא") ראה מלנה"מ עמ' 360. על תורתו של רב ששת בארץ ישראל ראה אלבק, מבוא לתלמודים, עמ' 312–314. ⁴⁴⁸ כך ל. א בטעות: בי פורניה.

אפשר שהקשר בין הסוגיות בתלמודים יכול לתמוך בכך שהשינוי בירושלמי בנוסח הברייתא לעומת התוספתא והבבלי, שעמדתי עליו לעיל ב.1.ב.4 – ייחוס האמירה שהסנטר מכור לרבן שמעון בן גמליאל (כבמשנה) ולא לר' יהודה, הוא מאוחר ונובע ממעשי מסרנים או מעתיקים.

3.א.3.ד סנהדרין פא ע"א = תוספתא סנהדרין יב,ה [237]

משנה סנהדרין ט,ד: "מי שניתחייב בשתי מיתות בית דין בחמורה, עבר עבירה שיש בה שתי מיתות ידון בחמורה, ר' יוסה אומר ידון בזיקא ראשונה שבאת עליו".

ירושלמי סנהדרין ט,ט (עמ' 1313)	תוספתא סנהדרין יב,ה	בבלי סנהדרין פא ע"א ⁴⁴⁹
	חייבי מיתות חמורות שנתחייבו ⁴⁵⁰ בחייבי מיתות קלות ממיתין אותן בקלה שבהן ⁴⁵¹ ר' יוסי אומר קלה שבמיתות בחנק	
תמן תנינן תני ר' יוסי אומר ידון בזיקא הראשונה שבאת עליו כיצד חמותו ונעשית אשת איש הרי זו בשריפה אשת איש ואחר כך נעשית חמותו בחניקה	וכן היה ר' יוסי אומר נדון בזיקא ⁴⁵² הראשנה שבאתה אליו כיצד הבא על חמותו והיא אשת איש היתה חמותו ואחר כך נעשית אשת איש נדון בשריפה אשת איש ואחר כך נעשית חמותו נידון בחנק	תניא כאיזה צד א"ר יוסי נידון בזיקא הראשונה שבאת לידו חמותו ונעשית אשת איש ⁴⁵³ נידון בחמותו אשת איש ונעשית חמותו נידון באשת איש
בא על חמותו והיי דא לה חמותו וכלתו [...] חמותו וכלתו כאחת מה אמר בה ר' יוסה חומר בקל מה אמר בה ר' יוסי שני איסורים [כאחת] מה אמר בה ר' יוסי	אמר ליה רב אידי בר רבא לרבא חמותו ונעשית אשת איש נידון בחמותו ליתדין נמי באיסורא דאשת איש דהא אמר רב בהו מודה ר' יוסי באיסור מוסיף אמר ליה אדא ברי בתרי קטלי קטלת ליה	

⁴⁴⁹ = יבמות לב ע"א (נוסח T-S F 1(2).122: "יוסבר ר' יוסי איסור חל על איסור והתניא עבר עבירה שיש בה שתי מיתות נידון בחמורה ר' יוסי אוי נידון בזיקא ראשנה הבא אליו ותניא כאיזה צד אמר ר' יוסי נידון בזיקא הראשנה הבאה אליו חמותו ונעשית אשת איש נידון בחמותו אשת איש ונעשית חמותו נידון באשת איש אמר ר' אבהו מודה ר' יוסי באיסור מוסיף"), כריתות יד ע"ב (כמו יבמות).

⁴⁵⁰ וי שנתערבו. וכנראה כצ"ל.

⁴⁵¹ בקלה שבהן – ו בקלח שלהן.

⁴⁵² ו בדקה.

⁴⁵³ ת אין.

"תמן תנינן" בירושלמי כהקדמה לברייתא כאן אינו רגיל, ואולי הכוונה לציטוט הברייתא והסוגיה עליה כבבליים.⁴⁵⁴

4. ד דיון

בפרק זה עמדנו על שתי תופעות שהן שלוש במסלולי המסירה של ברייתות המקבילות לתוספתא, תופעות שכבר עמדו עליהן חוקרים. הראשונה היא קיומם של קבצי ברייתות ממקורות שונים הנמצאים יחד בתוספתא ונמצאים לפנינו, באותו סדר או בשינוי סדר, בתלמודים, כשהתלמודים משמרים לעיתים את המידע על כך שמדובר בברייתות נפרדות, ולעיתים נוספת בהן ברייתא או חסרה בהן ברייתא. מן העובדה האחרונה הזאת אפשר להסיק שבמקרים אלה התלמודים לאו דווקא (ולפחות לא תמיד) השתמשו בתוספתא כחיבור, אלא להפך, רצף הברייתות היה מעין תלמוד קדום שהשתקע בתלמודים. זאת, משום שאחרת לא היינו מצפים למצוא בתלמודים מידע על היותן של הברייתות נפרדות, או למצוא בהם רכיבים חסרים או נוספים. ממצא זה מתאים גם לעולה ממחקריהם של ב' קצוף וח' מזא"ה בעבודות הדוקטור שלהם על מסכת ברכות ומסכת דמאי (בהתאמה).

תופעה שנייה וקשורה לה היא מעברן של ברייתות יחד עם סוגיות – בדרך כלל ארץ ישראל לבבל אך לעיתים גם בכיוון ההפוך. תופעה זו מתועדת במקרים לא מעטים, ובחלקם ניתן לראות שהסוגיה בתלמוד אחד השפיעה על ניסוח הברייתא בתלמוד האחר. מכך נובע שכשדנים בנוסח הברייתות בתלמודים איננו יכולים לשרטט רק סטמה שבה כל תלמוד הוא ענף נפרד, ועלינו לקחת בחשבון גם השפעות הדדיות בין התלמודים.

⁴⁵⁴ כפירוש פני משה, וראה ההגהות והספרות שציין אליהן עסיס, אוצר לשונות, עמ' 1396 הערה 251. אלבק (מחקרים בברייתא ותוספתא, עמ' 86) הביא זאת כאחת הדוגמאות לתוספתא שמובאת על ידי הירושלמי כבבלי. אך אפשר שהוא ציטוט של כל הסוגיה כבבלי.

ה בין הבבלי לירושלמי

"אך כאשר נרד אל התוספתא יבואר שלפעמים היא מסכמת עם הבבלי ונגד הירושלמי, ולפעמים עם הירושלמי ונגד הבבלי ולפעמים לא עם הירושלמי ולא עם הבבלי" (פרנקל, מבוא הירושלמי, כב ע"א).

על יחס ציטוטי התוספתא בין שני התלמודים כתבו חוקרים רבים. יש שהדגישו, בהמשך לאמירתם של חלק מהראשונים,⁴⁵⁵ את קרבתן של הברייתות בירושלמי לתוספתא לעומת הברייתות בבבלי. כך לדוגמה כתב אפשטיין (מלסה"ת עמ' 246) שהירושלמי השתמש בתוספתא "שלנו" ואילו מה שהגיע לבבלי השתלשל מ"תוספתא קדומה". ש"י פרידמן (במאמרו "הברייתות בתלמוד הבבלי"), שחלק עליו לגבי עצם התיזה של קיומה של תוספתא קדומה, הסכים שהירושלמי קרוב יותר לתוספתא, אך תלה את ריחוקו של הבבלי בדרכי העיבוד המרחיקות לכת יותר שלו.

לעומתם כתב כבר ז' פרנקל (מבוא הירושלמי, כב ע"א) כך: "ובתחלת העיון נראה שיש לשמוע אל הברייתות שביירושלמי [...] אך כאשר נרד אל התוספתא יבואר שלפעמים היא מסכמת עם הבבלי ונגד הירושלמי, ולפעמים עם הירושלמי ונגד הבבלי ולפעמים לא עם הירושלמי ולא עם הבבלי".

לאחרונה הצביע קצוף (בעבודת הדוקטור שלו ובמאמרו "יחס הברייתות") על ברייתות שבהן הבבלי והתוספתא דומים בלשונן או בסגנון לעומת מקורות אחרים, והעלה שתי דרכים אפשריות להסברת התופעה ("שקבלת כל אחת מהן תחייב עיון מחדש בכמה מן המוסכמות בחקר ספרות חז"ל". יחס הברייתות, עמ' כב): האחת, שלשון התוספתא במקרים אלה מקורי, ומכאן שהבבלי שימר באותם מקרים לשון וסגנון מקורי, בדומה לדרכו השמרנית של הירושלמי. השנייה, שלשון וסגנון אלה הם בבליים ומשניים, ונוסח התוספתא שלנו הושפע מן הברייתות בתלמוד הבבלי.

ה.1 מרחק המובאות בין התלמודים לתוספתא

כדי לקבל את הרושם בשאלת דמיון הברייתות בכל אחד מהתלמודים לתוספתא, אביא דוגמאות לכל אחת מהאפשרויות. בשל ריבוי המקרים בכל קטגוריה, אביא מדגם בלבד, בעיקר ממסכת בבא בתרא. עם זאת הקטגוריה של דמיון התוספתא והבבלי מקיפה יותר, וגם כוללת השוואה אל מול מקורות ארצישראלים אחרים.

ה.1.א בבלי וירושלמי במרחק דומה מהתוספתא

שגור הוא שהברייתות בשני התלמודים שונה כל אחת מן התוספתא במקום אחר. בדוגמאות להלן סימנתי במודגש את המשותף בין הבבלי לתוספתא, בקו תחתון את המשותף בין הירושלמי לתוספתא, ובאות נטויה את המשותף בין התלמודים.

⁴⁵⁵ כגון תר"י בשיטה מקובצת כתובות כא ע"א.

ה.1.א.1 בבא בתרא יא ע"א = תוספתא פאה ד, יח [12]

ירושלמי פאה א,א (עמ' 79)	תוספתא פאה ד, יח	בבלי בבא בתרא יא ע"א
מונבו המלך עמד וביזבו את כל נכסיו לעניים ⁴⁵⁶	<u>מעשה במונבו המלך שעמד וביזבו כל⁴⁶⁰ אוצרותיו בשני בצרות</u>	תנו רבנן מעשה במונבו המלך שבזבו אוצרותיו ואצרות בית אביו בשני בצרות לעניים ⁴⁶⁹
שלחו לו קרוביו ואמרו לו ⁴⁵⁷	שלחו לו אחיו ⁴⁶¹	חברו עליו אחיו ובית אביו ואמרו לו
אבותיך הוסיפו על שלהן ועל שלאבותיהן ואת ביזבזתה את שלך ואת שלאבותיך	אבותיך גנזו אוצרות והוסיפו על של אבותם ואתה עמדת ובזבזת את כל אוצרותיך ⁴⁶² שלך ושל אבותיך	אבותיך גנזו ⁴⁷⁰ והוסיפו על של אבותם ואתה מבזבזם
אמ' להן כל שכן אבותיי גנזו בארץ ואני גנזתי בשמים	אמר להם אבותי גנזו אוצרות למטה ואני גנזתי למעלה ⁴⁶³	אמ' להם אבותי גנזו אצרות ⁴⁷¹ למטה ואני גנזתי [אוצרות] למעלה
שני אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף	שני אמת מארץ תצמח	שני אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף
אבותיי גנזו אוצרות שאין עושין פירות ואני גנזתי אוצרות שהן עושין פירות שני אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו	אבותי גנזו אוצרות מקום שהיד שולטת בו ואני גנזתי ⁴⁶⁴ מקום שאין היד שולטת בו	אבותי גנזו מקום שהיד שולטת בו ואני גנזתי במקום שאין היד שולטת בו
אבותיי כנסו ⁴⁵⁸ במקום שהיד שולטת בו ואני כנסתי במקום שאין היד שולטת בו שני צדק ומשפט מכון כסאו	שני צדק ומשפט מכון כסאך וגו' אבותי גנזו אוצרות שאין עושין פירות ואני גנזתי אוצרות שעושין פירות	אבותי גנזו ⁴⁷² במקום ⁴⁷³ שאין עושה פירות ואני גנזתי במקום שעושה פירות שני אמרו צדיק כי טוב כי פרי

⁴⁵⁶ ר עמד וביזו בן כל נכסיו עמד וביזבו כל נכסיו לעניים. (לא ברור אם החלק הראשון מלמד על גרסה בלי "לעניים", וראו בסוף – כפל גרסה ברור. נוסחאות בר שהן טעויות ברורות, או שינויים מינוריים, לא הובאו להלן.)

⁴⁵⁷ ואמרו לו ר חסר.

⁴⁵⁸ ר גנזו (ולהלן גנזתי).

⁴⁶⁰ כך ד א. ו חסר.

⁴⁶¹ א נוסף: ואמרו לו.

⁴⁶² את כל אוצרותיך – חסר א.

⁴⁶³ א נוסף: אוצרות.

⁴⁶⁴ א נוסף: אוצרות.

⁴⁶⁵ א יכולה לשלוט בה.

⁴⁶⁹ ו מונבו המלך עמד וביזבו אוצרותיו בשני בצרות. (ועוד גרסאות: פר אוצרות נכסיו לעניים שהיו שני בצרות, ד אוצרותיו ואוצרות אבותיו [בשני בצרות] חסר, ונוסף בדפוסים מאוחרים), אס שביזבו אוצרותיו בשנת בצרות.)

⁴⁷⁰ מ פר ספ אס ו נוסף: אוצרות (אס אוצרות ממון ואבותיך הוסיפו עליהן).

⁴⁷¹ ד פר אס ו חסר. וכן במופע הבא.

⁴⁷² מ"גנזו" הקודם חסר בה ונוסף בגיליון.

⁴⁷³ ד אס ו דבר. וכן במופע הבא.

מעלליהם יאכלו אבותי גנזו אצרות ממון ואני גנזתי אצרות נפשות שני פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם אבותי גנזו לאחרים ואני גנזתי לעצמי שני ולך תהיה צדקה לפני יי אלהיך וגי ואני ⁴⁷⁴ והלך לפניך צדקך כבוד יי יאספך	שני אמרו צדיק כי טוב וגוי אבותי גנזו אוצרות של ⁴⁶⁶ ממון ואני גנזתי אוצרות של נפשות שני פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפש' וגוי אבותי גנזו אוצרות ⁴⁶⁷ לאחרים ואני גנזתי לעצמי שני ולך תהיה צדקה וגוי אבותי גנזו אוצרות בעולם הזה ואני גנזתי לעצמי ⁴⁶⁸ לעולם הבא שני והלך לפניך צדקיך	אבותיי כנסו ממון ואני כנסתי נפשות שני ולוקח נפשות חכם אבותיי כנסו לאחרים ואני כנסתי לעצמי שני ולך תהיה צדקה אבותיי כנסו בעולם הזה ואני כנסתי לעולם הבא שני וצדקה תציל ממות ולא מית אלא שלא ימות מיתה לעתיד לבוא ⁴⁵⁹
--	--	---

שני שינויים משמעותיים בירושלמי שאין בבבלי הם סדר ה**בבות** ("אמרו צדיק" לפני "צדק ומשפט"), והפסוק החותם, "וצדקה תציל ממות". בסיום הבבלי – בעדי הנוסח ה **ג** – שונה גם הוא מן התוספתא, משום שהבא "גנזו אוצרות בעולם הזה" חסרה, והפסוק "והלך לפניך צדקך" מובא כראיה נוספת לבבא הקודמת.⁴⁷⁵ בשני המקרים האלה, ההסכמה של שני העדים – התוספתא והבבלי מול הירושלמי, והתוספתא והירושלמי מול הבבלי – מרמזת כנראה שגרסת התוספתא היא המקורית. כך גם ברוב ההבדלים האחרים, נראה שגרסאות הירושלמי והבבלי הן התפתחויות משניות לעומת גרסת התוספתא, לאור מיעוט המקרים של הסכמה בין הבבלי והירושלמי נגד התוספתא. עם זאת האפשרות של תהליכי טשטוש מסורות עקב מסרנים, מעתיקים ומגיהים שהכירו את החיבור האחר ושינו את הנוסח על פיו (כגון הגהת הבבלי על פי התוספתא ולהפך) מעמעמת את ההחלטיות של כיוון זה. כך למשל אפשר לשים לב שבשתי הנוסחאות המשותפות לבבלי ולירושלמי, התוספת "לעניים" והתוספת "ואמרו לו", בכתב יד ר של הירושלמי יש עדות לחסרון.

⁴⁵⁹ ר בעולם הבא לעתיד לבוא (כפל גרסה).

⁴⁶⁶ ו חסר.

⁴⁶⁷ א חסר.

⁴⁶⁸ א אוצרות ז חסר.

⁴⁷⁴ כך ה, וכן הוא בג (Oxford: Heb. b. 10/43–44), שם שרד רק "ואומר", וכך גם עולה מאורך השורה, שאינו מפרנס את התוספת בעדי הנוסח האחרים. **ד מ פ ר א ס ס פ** ו אבותי גנזו בעולם הזה ואני גנזתי לעולם הבא שני.

⁴⁷⁵ דרשה על פסוק זה, הדומה במשהו לדרשת התוספתא, נמצאת בבבלי עבודה זרה ה ע"א: "ואמי ר' שמואל בר נחמני אמי ר' יונתן כל העושה מצוה אחת בעולם הזה מקדימתו והולכת לפניו לעולם הבא, שני והלך לפניך צדקך כבוד יי יאספך. וכל העובר עבירה אחת בעולם הזה מלפפתו והולכת לפניו לגיהנם, שני ילפתו ארחות דרכם יעלו בתהו ויאבדו".

ה.1.א.2 **בבא בתרא כ ע"ב = תוספתא בבא בתרא א, ד [31]**

משנה (ב,ג) "לא יפתח אדם חנות שלנחתומין ושלצבעין תחת אוצרו שלחברו ולא רפת בקר. באמת ביין התירו אבל לא רפת בקר".

ירושלמי בבא בתרא ב,ג (ירושלמי נזיקין עמ' 82)	תוספתא בבא בתרא א,ד	בבלי בבא בתרא כ ע"ב
תנני באמת ביין התירו אע"פ שהוא ממעיטו אלא שהוא משביחו	באמת ביין התירו ולא רפת ⁴⁷⁶ בקר ואף על פי שממעטו אינו אלא כמשביחו	תנא ביין התירו מפני שמשבחו ולא רפת בקר מפני שמסריחו

ראה משנה תרומות יא,א: "אין מבשלים יין שלתרומה מפני שהוא ממעיטו, ר' יהודה מתיר מפני שהוא משביחו".

הירושלמי והתוספתא דומים, מלבד התוספת "ולא רפת בקר". בנוסח התוספתא אין זה ברור מדוע צוטט "ולא רפת בקר", שהתוספתא אינה מתייחסת אליו; ואפשר שהוא ציטוט ארוך מדי מן המשנה. הירושלמי, כאמור, לא ציטט זאת, ואילו הבבלי הביא הנמקה גם לכך, "מפני שמסריחו". האם השיור בתוספתא רומז שהיה שם גם הסבר לרפת הבקר? אך ההסבר "מפני שמסריחו" פשוט מדי. המשקל של הברייתא נשאר דומה בין התוספתא לבבלי: נשמטה בבת "אף על פי שממעטו"⁴⁷⁷ וכנגדה נוספה "מפני שמסריחו". ואולי יש כאן תוצאה של מסירה על-פה, שהמשקל חשוב בה לא פחות מן המילים המדויקות. ונראה לפי זה להעדיף את גרסת התוספתא והירושלמי כגרסה המקורית יותר, ואת גרסת הבבלי כמסירה משנית.

מבחינה לשונית התוספתא נוקטת את הצורה "שממעטו", המקבילה ל"שמשבחו", "שמסריחו" בבבלי, בשונה מהירושלמי (ומהמשנה): "שהוא ממעיטו", "שהוא משביחו". צורת ש+בינוני אופיינית לענף הבבלי של המשנה,⁴⁷⁸ ובכך הדבר מצטרף לדוגמאות הרבות של שיתוף בין לשון התוספתא ללשון הבבלי.⁴⁷⁹ אך אלה קווים דקים מאוד, שיכולים להיות מושפעים בידי סופרים ומסרנים מאוחרים.⁴⁸⁰

⁴⁷⁶ א ברפת (וכן ד: אבל לא ברפת). וכנראה טעות בעקבות "ביין".

⁴⁷⁷ אם כי אפשר גם שדוקא נוסח התוספתא והירושלמי מאוחר ומושפע מן המשנה.

⁴⁷⁸ ראה בר-אשר, הטיפוסים, עמ' 215–216 (סעיף 59), שהצביע על הצורה המקבילה בארמית הבבלית, ד+בינוני, אך גם על כך שצורה זו קיימת גם בעברית המקראית המאוחרת, כגון "שנאחזים" (קהלת ט,יב), "שיצא" (שם י,ה), "שירד" (תהילים קלג,ב-ג).

⁴⁷⁹ ראה במבוא, הערה 15. וראה נ' ברוורמן, המיליות ותארי הפועל, עמ' 18, שמנה דוגמה זו בכלל דוגמאות אחרות.

⁴⁸⁰ ברוורמן (שם עמ' 19) דחה את האפשרות של "תיקונים לשוניים מכוונים על פי לשון התלמוד הבבלי". אך הדבר אינו דוחה אפשרות של תיקונים לשוניים לא מכוונים ורגילות לשון מצד מסרנים הרגילים ללשון הבבלי.

				יאפילו	שלא	כדי	מכנגדן	תוספתא
				יאפל	שלא		ומכנגדן	בבלי
	>ארבע אמות מה הן<	הצדדין	מן/את	יאפיל	שלא	>ארבע אמות<	מכנגדן	ירושלמי

ההבדלים בין התוספתא לבבלי: בתוספתא יש "מן הצדדין" אחרי "למעלה", ובבבלי אין שם (ראו להלן). בתוספתא "שלא יראה" מסביר את "מלמעלן" ו"שלא יציץ" מסביר את "מלמטן", ואילו בבבלי "שלא יציץ" מסביר את "מלמעלן" ו"שלא יעמוד ויראה" מסביר את "מלמטן". חילוף סגנוני: בתוספתא "כדי שלא" לעומת הבבלי: "שלא".⁴⁹⁰

המילים "מן הצדדין" נמצאות בתוספתא במקום תמוה. קשה להבין מה הכוונה ב"למעלה מן הצדדין".⁴⁹¹ אכן בבבלי וגם בירושלמי הן לא נמצאות שם. אך בירושלמי הן נמצאות בסוף הברייתא: "שלא יאפיל מן (או: את) הצדדין". בבבלי הן לא נמצאות בברייתא – אך נמצאות בהמשך הגמרא, בתור סתמא: "הכא במאי עסיקין מן הצד".

אפשר ש"מן הצדדין" הוא תוספת או לשון פירוש שהתלוותה לברייתא כבר בזמן קדום, אך היא נדדה בשל טבעה כתוספת. בתלמודים היא נסמכה ל"מכנגדן", ולכאורה שם מקומה ראוי יותר: למעלה ולמטה הם במישור האנכי, ואילו מן הצד, כמו "מכנגדן", הוא במישור האופקי. ושמה יש כאן גרסה חליפית או נוספת לגרסת המשנה "מכנגדן";⁴⁹² ראו במשנה ב,יא: "והחרוב והשיקמה חמשים אמה בין מלמעלה ובין מן הצד".⁴⁹³

לעניין מיקום "מן הצדדין" בתוספתא, הבבלי אמנם לא שימר את הברייתא בצורתה המקורית (שהרי אצלו זה הפך לסתמא) אך עצם ההסמכה ל"מכנגדן" מתאים יותר, ומקבל גם חיזוק מהירושלמי.⁴⁹⁴

החילוף השני, "יציץ" בבבא הראשונה או השנייה, מצריך עיון. "יציץ ויראה" שבבבלי הוא לשון יתר, שהרי בכל הצצה כלולה גם ראייה, ואולי הבבלי הוסיף זאת כדי להדגיש את היזק הראייה, או מתוך סגנונו (ראה בבבלי יומא סז ע"א: "וועדין היו מציצין ורואין"), או בהשוואה להמשך.⁴⁹⁵ אשר לשאלה היכן מתאים "יציץ" יותר, קשה להכריע, בפרט כאשר ניתן לפרש את "למעלה" ו"מלמטה" בשתי משמעויות הפוכות – כמיקום החלון בכותל או כמיקום הכותל החדש ביחס לחלון.

⁴⁹⁰ אך בחלק מעדי הנוסח גם בבבלי "כדי שלא".

⁴⁹¹ ראה ההסבר בתוכ"פ עמ' 333-334. מכל מקום גם הוא נזקק כנראה להגיה ולהוסיף עוד "למעלה". ראה לעיל, הערה 485.

⁴⁹² יש לשים לב לגרסת א בירושלמי, "מן הצדדין ארבע אמות".

⁴⁹³ וכן במשנה פרה ה,ז; מקוות ד,ה, "מן הצד" מונגד ל"מלמטן".

⁴⁹⁴ ניתן כמובן לטעון שהמיקום התמוה בתוספתא גרם לתלמודים להגיה ולהעביר את המקום. אך לגופו של עניין, אין נראה שהמיקום בברייתא הוא מקורי דווקא.

⁴⁹⁵ נוסח הירושלמי, הגורס בשתי הבבות הראשונות "יהא עומד ורואה", נראה קשה. בין אם ב"למעלה"/"מלמטה" הכוונה לגובה החלון ובין אם הכוונה היא לגובה הכותל מעל החלון, השאלה נותרת בעינה: כיצד ניתן לייחס לשני מיקומים שונים אותה פעולת היזק ראייה? אכן אפשר שבמקרה אחד הכוונה שיעמוד מאחורי הכותל ויראה (כלפי מטה) ואילו בשני הכוונה שיעמוד על הכותל ויראה (כאשר החלון גבוה), וראה פירוש רגמ"ה לדף ב ע"ב המשתמש בלשון "יעמוד" בשתי הבבות. ומכל מקום עדיין הלשון נראה דחוק, בפרט שהמילה "יציץ" חוזרת גם בתוספתא וגם בבבלי וקשה לומר שאין היא מקורית.

ה.1.א.4 בבא בתרא לב ע"א = תוספתא סנהדרין ה,ה [41]

ירושלמי סוטה ג,ט ⁴⁹⁶	תוספתא סנהדרין ה,ה	בבלי בבא בתרא לב ע"א = סנהדרין ל ע"א ⁴⁹⁷ (מצוטט לפי בבא בתרא) ⁴⁹⁸
<p>כחדא אין מקבלין עדים <u>אלא אם כן ראן שניהן כאחת</u> ר' יהושע בן קרחה אומר אפילו בזה אחר זה [...] כחדא אין שומעין מן העדים <u>אלא</u> <u>אם כן</u> באו שניהן כאחת ר' נתן אומר שומעין דברי ראשון ולכשיבוא שיני שומעין את דבריו</p>	<p>לעולם אין עדותן של עדים מתקיימת <u>אלא אם כן ראן זה את זה</u> ור' יהושע בן קרחה אומר אפילו זה שלא כנגד זה לעולם אין מתקיימת עדותן של עדים <u>אלא אם כן</u> היו שניהם כאחד ר' שמעון אומר שומעין דבריו של זה היום ולכשיבוא שיני⁴⁹⁹ למחר שומעין את דבריו</p>	<p>אלא אם רב אשי [...] ובפלוגתא דהני תנאי דתניא לעולם אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהם <i>כאחד</i> ר' יהושע בן קרחה אומר אפילו בזה אחר זה ואין עדותן מתקיימת בבית דין עד שיעידו שניהם כאחד ר' נתן אומר שומעין דבריו של זה היום ולכשיבא חברו למחר שומעין דבריו</p>

על הגרסה "ר' שמעון" בתוספתא, כנראה טעות סופר, ראה לעיל, ג.1.1.1.

גם בברייתא זו אנו רואים את כל מגוון ההסכמות האפשריות. מכל מקום הירושלמי והתוספתא מסכימים מול הבבלי בהבדלים קלים מאוד ("אלא אם כן" מול "עד ש") ויש מעט יותר הסכמות בין הבבלי לתוספתא ("לעולם אין עדותן מתקיימת/מצטרפת", "ואין עדותן מתקיימת" אל מול "אין מקבלין עדים", "אין שומעין מן העדים"; "דבריו של זה היום, ולכשיבוא חברו למחר" אל מול "דברי ראשון, ולכשיבוא שני"), אך גם בין התלמודים ("שניהן כאחת" מול "זה את זה", וכן "בזה אחר זה" אל מול "זה שלא כנגד זה" – והם הבדלים קשורים ובעלי משמעות; וכן ר' נתן אל מול ר' שמעון, וראה לעיל).

ה.1.א.5 בבא בתרא עה ע"ב = תוספתא קידושין א,ז [68]

ירושלמי כלאים ח,ב (עמי) 500(170)	תוספתא קידושין א,ז	בבלי בבא בתרא עה ע"ב ⁵⁰¹
ותני כן הנהיגה המשיכה קרא לה	(ז) אי זו היא ⁵⁰² משיכה בין שמשך בין שהנהיג בין	כיצד במשיכה קורא לה והיא באה או

⁴⁹⁶ = סוטה א,א; שבועות ד,א.

⁴⁹⁷ = כתובות כו ע"ב; גיטין לג ע"ב.

⁴⁹⁸ למקבילות, וכן נוסח, חילופים והערות נוסח על סוגיית סנהדרין ראה סבתו, סנהדרין פרק שלישי, עמ' 720–767.

⁴⁹⁹ א חבירו.

⁵⁰⁰ = ירושלמי קידושין א,ג ומקבילות שצוינו במהדורת כ"ץ, עמ' 61.

⁵⁰¹ = קידושין כב ע"ב (הברייתא).

⁵⁰² ו אי זה הוא.

ובאת אחריו נתחייב בה לשלם כשואל	שקרא לה ובאת אחריו הרי זו משיכה	שהכישה במקל ורצתה לפניו כיון שעקרה יד ורגל קנאה ר' אחאי ואמרי לה ר' אחא אומר עד שתהלך מלא קומתה
---------------------------------	---------------------------------	---

הירושלמי והבבלי שונים שניהם מן התוספתא, הן בכותרת (שאינה בירושלמי, ושונה בין הבבלי לתוספתא), הן בגוף הדברים (הסדר שונה בין כל מקבילה, וגם הלשון שונה. לגבי "הכישה" ראה ה.א.3.4), הן בסיומת. ובבבלי נוספה גם בבא נוספת – אולי בבבלי⁵⁰³.

ה.א.1.6 בבא בתרא פד ע"ב = תוספתא תרומות ד,ז [75]

ירושלמי תרומות ב,ו (עמ' 227) ⁵⁰⁴	תוספתא תרומות ד,ו-ז	בבלי בבא בתרא פד ע"ב
מתני' דר' ישמעאל ביר' יוסי דאמי ר' ישמעאל ביר' יוסי משום אביו תורמין מן היין על החומץ אבל לא מן החומץ על היין עבר ותרם תרומתו תרומה	ר' ישמעאל בי ר' יוסה אומי משם אביו תורמין יין על חומץ ואין תורמין חומץ על יין [...] חבית של יין ונמצאת של חומץ אם ידוע שהיתה של חומץ עד שלא תרם אינה תרומה ואם משתרמה החמיצה הרי זו תרומה ספק תרומה ויחזור ויתרום דברי ר'	
ר' אוי יין וחומץ שני מינין אין תורמין ולא מעשרין מזה על זה	שר' אוי יין וחומץ שני מינין וחכמים אוי מין אחד	דתניא יין וחומץ מין אחד הוא ר' אומי שני מינין הם

בירושלמי נוסף "אין תורמין ולא מעשרין מזה על זה" וחסרה בו דעת חכמים (או תנא קמא) שיין וחומץ מין אחד. בירושלמי גם מנוסח הרישא של הברייתא (שאינו בבבלי) בקיצור יותר מאשר התוספתא. מנגד, הפתיחה בירושלמי ("ר' אומר יין וחומץ שני מינין") תואמת לתוספתא.

ה.א.1.7 בבא בתרא צב ע"ב = תוספתא בבא בתרא ד,ז [86]

ירושלמי בבא בתרא ז,ג (ירושלמי קידושין עמ' 98)	תוספתא בבא בתרא ד,ז	בבלי בבא בתרא צב ע"ב
תני ר' חייה המוכר עבד לחבירו ונמצא גנב או קוביוסטוס הגיעו קביוסטוס הגיעו נמצא	המוכר עבד לחבירו ונמצא גנב או קוביוסטוס הגיעו	תא שמע המוכר עבד לחברו ונמצא גנב או קוביוסטוס הגיעו לסטיס מזוין או מוכתב

⁵⁰³ ר' אחאי הוא אולי ר' אחאי בנו של ר' יאשיה, שזמנו סוף התנאים או תחילת האמוראים. ר' יוחנן (בכורות כד ע"ב) מכנה אותו (כנראה) בשם "אחאי בריבי", ולפי ש"י פרידמן (מחקרי לשון ומינוח, עמ' 277) הוא לא הוסיף לו ר' כי הוא בן תקופתו, אלא ציין "בריבי" כי הוא בנו של ר' יאשיה. ר' אחא נזכר כמה פעמים בתוספתא ובמכילתא. אם הוא ר' אחא בן ר' יאשיה הוא היה בן בבל וגם נקבר שם (ראה המקורות שהביא הלוי, דורות הראשונים ה, עמ' 182). "ר' אחאי ואמרי לה ר' אחי" נזכר בעוד ברייתא אחת, בבבלי ברכות ב ע"ב, וגם שם אין לה מקבילה בתוספתא, ושיער גינצבורג (פירושים וחיידושים, עמ' 6) על סמך שמו ועל סמך ר' חנניה המופיע לצדו, שהיא ברייתא בבבלי (ואין מקום להשגתו של בנוביץ, ברכות א, עמ' 48 הערה 6. פקוקיו של גינצבורג על הלוי (גאוניקה ב, עמ' 314 [כצ"ל]) נובעים רק מהקריאה שלו בכמה מקומות "ר' אחי" במקום "ר' אחי", אבל אינו עניין לר' אחי ברי יאשיה, שהוא שם בטוח).
⁵⁰⁴ =כלאים א,א (עמ' 145), עיין שם.

ליסטיס או מוכתב למלכות לא הגיעו	ליסטיס או שהיה מוכתב ⁵⁰⁵ למלכות הרי זה מקח טעות	למלכות אומר לו הרי שלך לפניך
---------------------------------	--	------------------------------

על תוספת המילה "מזויין" בבבלי ראה לעיל, ב.3.א.6. המקבילות דומות. הסיפא שונה בין שלושת המקורות. הלשון בתוספתא מתאים לשאר הפרק המשתמש בלשון "הרי זה מקח טעות", אבל אין בכך בהכרח לתמוך במקוריות לשון זה, כי זו יכולה להיות החלקה ועיבוד של התוספתא. אך הלשון בירושלמי יכול להיות מושפע מהרישא, והלשון "הרי שלך לפניך" בבבלי אינו חלק, ואולי הושפע מדברי ר' מאיר על עבדים והזקינו במשנת בבא קמא ט,ב.

ה.א.1.8 בבא בתרא צג ע"א = תוספתא בבא קמא ג,ו [87]

ירושלמי בבא קמא ה,א (ירושלמי נזיקין עמ' 15) ⁵⁰⁶	תוספתא בבא קמא ג,ו	בבלי בבא בתרא צג ע"א ⁵⁰⁷
כהדה דתני ר' אחא גמל <u>שהיה</u> חודד ⁵⁰⁸ בין הגמלים ונמצא שם גמל אחר ⁵⁰⁹ <u>מת</u> <u>חייב</u> שבידוע שזה הרג ⁵¹⁰	ר' אחא או' גמל <u>שהיה</u> <u>אוחר</u> בין הגמלים ונמצא גמל <u>מת</u> שם <u>חייב</u> בידוע שזה המיתו	ר' אחא <u>אומר</u> גמל <u>האוחר</u> בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצדו בידוע שזה הרג

הירושלמי מסכים עם התוספתא בצורה "שהיה אוחר/חודד" (אך הדבר תלוי בחילופי הנוסח בירושלמי), במילה "מת" במקום "הרוג" שבבבלי ובמילה "חייב" החסרה בבבלי.

הבבלי מסכים עם התוספתא בצורה "אוחר", שהוא נוסח מבוסס היטב לשונית.⁵¹¹ הנוסח "חורר" המתועד בירושלמי קשה יותר (ראה תוכ"פ עמ' 33) ושמא הוא רק צורה משנית של אותה מילה גופה. ואולי המילים "גמל אחר" בירושלמי משמרות את המילה "אוחר".

יש הסכמה אחת בין הבבלי לירושלמי בניגוד לתוספתא: הצורה "הרוג" במקום "המיתו" שבתוספתא.

ה.א.1.9 בבא בתרא צו ע"א = תוספתא תרומות ד,ח [94]

ירושלמי בבא בתרא ו,א (ירושלמי נזיקין עמ' 96) ⁵¹²	תוספתא תרומות ד,ח	בבלי בבא בתרא צו ע"א ⁵¹³
בדק היין להיות מפריש עליה והולך	היה בודק את החבית להיות מפריש עליה והולך ⁵¹⁴ ונמצאת ⁵¹⁵ של חומץ	דתניא הבודק את החבית להיות מפריש עליה תרומה

⁵⁰⁵ מוכתר.

⁵⁰⁶ = כתובות ב,א (עמ' 960).

⁵⁰⁷ = סנהדרין לו ע"א: "כמאן כר' אחא דתניא ר' אחא אומ' גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצדו בידוע שזה הרגו"; שבועות לד ע"א: "אמי ליה רב פפא לאביי ור' יוסי הגלילי לית ליה דר' אחא, דתניא ר' אחא אומ' גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצדו בידוע שזה הרגו".

⁵⁰⁸ צ"ל חורר (תוכ"פ נזיקין עמ' 33). ל האוחר [נ"א החורר]. ובמקבילה בכתובות: (חורר)[אוחר].

⁵⁰⁹ גמל אחר – בכתובות: אחד מהן.

⁵¹⁰ שבידוע שזה הרג – בכתובות: בידוע שזה הרגו.

⁵¹¹ הוא עהר בסורית, عه in בערבית. ראה: ח' ילון, אחר.

⁵¹² גיטין ג,ח (עמ' 1065): "בדק חבית להיות מפריש עליה והולך ובא ומצאה חומץ ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי שלשה ימים הראשונים וודאי יין והאחרונים חומץ והאמצעיים ספק...".

⁵¹³ = קידושין עט ע"א; נידה ב ע"ב.

⁵¹⁴ והלך.

⁵¹⁵ א ואחר כך נמצאת.

והולך ⁵¹⁶ ואחר כך נמצאת	עד שלשה ימים ודיי מכאן והלך ספק	עד שלשה ימים ודיי מיכן והלך ספק
------------------------------------	------------------------------------	------------------------------------

המקבילות דומות. ברישא כל אחת גורסת אחרת ("בדק", "היה בודק", "הבודק"). הירושלמי אינו גורס "ונמצאת של חומץ", כנראה כהשמטה או קיצור (ובמקבילה האמוראית בגיטין נמצא "ובא ומצאה חומץ"). מן הצד השני הירושלמי והתוספתא מסכימים באשר לצורה "עד" (שלשה ימים), לעומת "כל" שבבבלי.

ה.1.א.10. **בבא בתרא קיא ע"א = תוספתא בבא בתרא ז, י [101]**

ראה לעיל, ב.5.א.2. המקבילה בירושלמי לר' אלעזר בר' יוסי שבתוספתא ובבבלי היא ר' שמעון בן אלעזר, אולי בהשפעת ר' שמעון שבהמשך. מאידך גיסא, הבבא על ר' שמעון בן יהודה נמצאת רק בירושלמי ובתוספתא ולא בבבלי וכנראה נשמטה.

ה.1.א.11. **בבא בתרא קמב ע"א = תוספתא כתובות ד, טז [119]**

ירושלמי יבמות ד, א (עמ')	תוספתא כתובות ד, טז	בבלי בבא בתרא קמב ע"א
517(847–846)		
גר שמת וביזבוזו ישראל את נכסיו ונודע שיש לו בן במדינת הים ⁵¹⁸ או שהיתה עיברה ⁵¹⁹ הכל חייבין להחזיר [...] החזירו הכל אחר כך מת הבן או שהפילה כל הקודם ⁵²⁰ באחרונה זכה בראשונה לא זכה	גר שמת וביזבוזו ישראל את נכסיו ואחר כך נודע שיש לו בנים במדינת הים ⁵²¹ ושאתו מעוברת כולם חייבין להחזיר החזירו הכל ומתו בניו או שהפילה ⁵²² אשתו המחזיק בשניה זכה בראשונה לא זכה	גר שמת וביזבוזו ישראל את נכסיו ושמעו ⁵²³ שיש לו בן או שהיתה אשתו מעוברת חייבין להחזיר החזירו הכל ואחר כך שמעו שמת בנו או שהפילה אשתו החזיק בשניה קנה בראשונה לא קנה

לא סימנתי הבדלים התלויים בחילופי נוסח פנימיים. ההבדלים בין המקבילות קלים, ושלוש האפשרויות (שיתוף בין אחד התלמודים לתוספתא, ושיתוף בין שני התלמודים מול התוספתא) קיימות בברייתא.

⁵¹⁶ על פי מ פ ר א ס ד, וכן ברוב עדי הנוסח בקידושין (וטיקן 111 : להיות מפריש תרומה עליו) ובדפוס, כתבי יד מינכן 95 ווטיקן 17 בנידה. ה ו והלך. וכן בנידה, בכתבי יד וטיקן 111, 113.
⁵¹⁷ = ירושלמי בבא בתרא ט, ב (ירושלמי נזיקין עמ' 106), והיא מקבילה "מבולבלת ומקוצרת" (שם עמ' 222). "נראה שעיקר הסוגיא נשנית בקיסרין (גם ע"פ שמות האמוראים במקומו בב"ב ולפנינו מקוצר" (ליברמן, תלמודה של קיסרין עמ' 77).
⁵¹⁸ במדינת הים – חסר במקבילה בבבא בתרא.
⁵¹⁹ בבבא בתרא : א או שהיתה אשתו עיברה ל או [שהיתה] אשתו מעוברת.
⁵²⁰ כל הקודם – בבבא בתרא : המחזיק בהן.
⁵²¹ במדינת הים – על פי א ד. ו חסר.
⁵²² או שהפילה – על פי א ד. ו והפילה.
⁵²³ ה נוסף : ישראל.

ה.1.א.12. בבא בתרא קמג ע"א = תוספתא תרומות ד, ה [120]

ירושלמי תרומות ג, א (עמ')	תוספתא תרומות ד, ה	בבלי בבא בתרא קמג ע"א
(228)		
תני בשם ר' יוסי אין לך מר בקישות אלא תוכו כיצד הוא עושה מוסיף על החיצון שלה ותורם	ר' יוסה ⁵²⁴ אומר אין לך מר בקישות אלא פנימי שבה הרי זה מוסיף על חיצון שבה ותורם	דתניא ר' יוסי אומר אין לך מר בקישות אלא פנימי שבו לפי כך כשהוא תורם מוסיף על החיצון שבו ותורם

הבבלי גורס "לפיכך כשהוא תורם" וכו', "והלשון מגומגמת" (תוכ"פ), כי אפשר להבין ממנה שמדובר בתרומה רגילה של קישות, ולא במקרה שהקישות נמצאת מרה (ראה רשב"ם ותוספות ותוכ"פ). אך אפשר שהניסוח נובע רק מניתוקה של התוספתא מן המשנה שהיא מוסבת אליה (תרומות ג, א: "התורם קישות ונימצאת מרה אבטיח ונימצאת סרוח תרומה ויחזור ויתרום"), מה שהביא את התנאים או המסרנים בבבלי להוסיף את המילים "כשהוא תורם". מילות קישור (אחרות) יש גם בירושלמי, "כיצד הוא עושה".

ה.1.א.13. בבא בתרא קנו ע"ב = תוספתא בבא בתרא י, יב [132]

ירושלמי בבא בתרא ט, ז (מהדורת האקדמיה עמ' 1259) ⁵²⁵	תוספתא בבא בתרא י, יב	בבלי בבא בתרא קנו ע"ב ⁵²⁶
אמר להן ר' אליעזר מעשה במרוני אחד ⁵²⁷ שהיה בירושלם והיו לו מטלטלין הרבה וביקש ⁵²⁸ לחלקן אמרו לו אין לך תקנה ⁵²⁹ אלא אם כן קנית קרקע מה עשה הלך וקנה סלע אחד סמוך לירושלם ⁵³⁰ אמר חצייה צפוני אני נותן לפלוני ועמו מאה צאן	אמי ר' אליעזר מעשה במרוני אחד שהיה בירושלם והיו לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה אמרו לו אין את יכול מפני שאין לך קרקע עמד וקנה סלע אחד סמוך לירושלם אמר צפוני של זה ועמו מאה צאן חביות	אמר להן ר' אליעזר ⁵³³ מעשה במרוני אחד שהיה בירושלם והיו לו מטלטלין הרבה ובקש ליתנם במתנה אמרו לו אין להן ⁵³⁴ תקנה עד שיקנם ⁵³⁵ על גבי קרקע הלך ולקח בית סלע ⁵³⁶ סמוך לירושלם ואמר צפוני ⁵³⁷ לפלוני ועמו מאה צאן חביות

⁵²⁴ על פי א. ו ד וכן היה ר' יוסי. (וראה תוכ"פ שהתקשה בגרסה זו.)

⁵²⁵ = פאה ג, ח (עמ' 93), קידושין א, ה (מהדורת כ"ץ עמ' 82, העתקה משווה שם עמ' 303–304). מצוטט כאן לפי ל – א חסר כאן.

⁵²⁶ = קידושין כו ע"ב.

⁵²⁷ על פי פאה וקידושין. בבא בתרא חסר.

⁵²⁸ על פי פאה וקידושין. בבא בתרא: ומבקש.

⁵²⁹ אין לך תקנה – כך בבא בתרא. פאה וקידושין: אין את יכול.

⁵³⁰ סמוך לירושלם – כך בבא בתרא. פאה וקידושין: בצד ירושלם.

⁵³³ מילים אלה חסרות ב. במקבילה בקידושין חסר בכתב יד וטיקן 110, ובשאר עדי הנוסח: אמר ר' אליעזר/אלעזר. לדחיית הגרסה "אלעזר" ראה מלנה"מ עמ' 134 ותוכ"פ עמ' 450.

⁵³⁴ פ' לך (וכן דפוס ואד אלחגארה בקידושין) ג (T-S F 2(1).123) לו (וכן רוב עדי הנוסח בקידושין).

⁵³⁵ פ' שתיקנם אס שתיקנם ג שיקנם. בקידושין: שיקנם (רוב עדי הנוסח) / שתיקנם (ואד אלחגארה).

⁵³⁶ בית סלע – על פי מ פ' אס ו ד ג, וכן בקידושין. ה פ' בית סאה. (פ' מ ו ד נוסף: אחד/אחת).

⁵³⁷ כך גם ג. עדי נוסח אחרים: צפונה/צפוני. וחילופים כעין זה בקידושין. יש עדי נוסח שמוסיפים: של זה. חילופי נוסח דומים בהמשך על "דרומי".

<p>ומאה⁵³¹ חביות של יין מחצייה דרומי אני נותן לפלוגי עם מאה חביות של שמן ובא מעשה לפני חכמים וקיימו את דבריו</p>	<p>נתונות לפלוגי⁵³² דרומו של זה ועמו מאה צאן ומאה חביות נתונות לפלוגי וקיימו חכמים את דבריו</p>	<p>דרומי לפלי ועמו מאה צאן ומאה חביות >ומת וקיימו חכמים את דבריו⁵³⁸ אמרו לו משם ראייה מרוני בריא היה⁵³⁹</p>
---	---	---

ראה גם ב.4.ב.2, ב.6.א.3, ה.1.ד.7.

ה.1.א.14 בבא בתרא קסב ע"ב = תוספתא בבא בתרא יא, י [135]

<p>ירושלמי גיטין א, ה (עמ' 1056)</p>	<p>תוספתא בבא בתרא יא,⁵⁴⁰</p>	<p>בבלי בבא בתרא קסב ע"ב</p>
<p>שטר שחותמו בארבעה עדים ונמצאו שנים הראשונים קרובים או פסולים [כשר ו]תתקיים העדות בשאר</p>	<p>שטר שחותמו עליו חמשה עדים ונמצאו שלשה הראשונים קרובין או פסולין תתקיים עדות בשאר</p>	<p>היו ארבעה וחמשה עדים חתומין על השטר ונמצאו שנים הראשונים קרובין או פסולין⁵⁴¹ תתקיים העדות בשאר</p>

התוספתא מונה חמישה עדים, הירושלמי מונה ארבעה, ואילו הבבלי – ארבעה וחמישה. הפסולים בתוספתא הם שלושה ובירושלמי הם שניים, כך שאנחנו נשארים עם שני עדים כשרים. בבבלי הנושא שנוי במחלוקת גרסאות. ברובן, וכן גרסת גאונים רבים, המדובר על עד אחד שנמצא קרוב או פסול. והכוונה היא כמובן גם לשניים או שלושה, אלא שבניגוד למקבילות לא ננקט מספר זה משום שבבבלי אין מספר מוחלט של עדים. גרסה אחרת היא גרסת ה' שהבאתי בפנים, והיא גרסת ר"ח. היא מתאימה למספר "ארבעה" – הרי אי אפשר היה לנקוט שלושה כבתוספתא. גרסה אחרת היא "הראשונים" בסתם, וגם זו התמודדות עם המספר הלא מוחלט שברישא.

שינויי הגרסאות הרבים והבעיות העומדות ברקע להם מרמזים שאף על פי ש"ארבעה וחמישה" הוא נוסחה רווחת בלשון התנאים, אפשר שבמקרה שלנו אין היא מקורית, ואולי היא נובעת מאיחוד גרסאות התוספתא והירושלמי, שלכל אחת מהן היגיון פנימי: התוספתא בהקשר ספרותי של ההלכה הבאה, המדברת על חמישה עדים בחמישה לשונות, והירושלמי במנותק מאותו הקשר, כך שיהיו שניים פסולים ושניים כשרים.

⁵³¹ ועמו מאה צאן ומאה – כך בבא בתרא. פאה וקידושין: עם מאה.

⁵³² ועמו... חביות נתונות לפלוגי – על פי א ד. ו לפלוגי ועמו... חביות. וכן בבבא הבאה.

⁵³⁸ על פי רוב עדי הנוסח והמקבילה בקידושין (ג כאן, והדפוסים שם, בלי "חכמים". ובחלקם חסר "ומת"). ה פר חסר.

⁵³⁹ משפט זה אינו בקידושין.

⁵⁴⁰ =גיטין ז, יא: "גט שחותמו עליו חמשה עדים ונמצאו שלשה הראשונים פסולין תתקיים עדות בשאר".

⁵⁴¹ ונמצאו שנים הראשונים קרובין או פסולין – כך ה, והיא גרסת הר"ח שהביא רשב"ם. פר ונמצאו הראשונים קרובין או פסולין. וכן גרסת הרשב"א גיטין יח ע"ב בשם רוב הספרים. פ מ א ס ו ג (T-S F 2(2).63) ונמצא אחד מהם קרוב או פסול. וכן בהלכות גדולות (הלכות עדות, עמ' 29), ספר והזהיר (פרשת צו עמ' 62), ועוד תשובות גאונים שנזכרו בתוכ"פ גיטין עמ' 908 הערה 19 (גאוניקה ב עמ' 139, קורנל קב, אסף ב סי' ח).

ה.1.א.15 סנהדרין ו"ע"א-ע"ב = תוספתא סנהדרין א,ב-ג [152]

ראה: ב.ג.3, ב.א.4, ג.ג.2, ג.א.4, ד.א.1, ה.ג.1.

ה.1.א.16 סנהדרין כא ע"ב = תוספתא סנהדרין ד,ז [174]

ירושלמי סנהדרין ב,ו (עמ' 1279)	ספרי דברים קס (עמ' 211)	תוספתא סנהדרין ד,ז	בבלי סנהדרין כא ע"ב
וכותב ספר תורה לשמו שלא יהא ניאות לא בשלאביו ולא בשלרבו	וכתב לו לשמו שלא יהא נאות בשלאבותיו	וכותב לו ספר תורה לשמו שלא יהא ניאות בשל אבותיו אלא בשלו שנאמר וכתב לו שתהא כתובה ⁵⁴² לשמו	וכותב לו ספר תורה לשמו ובלבד ⁵⁴³ שלא יתגאה ⁵⁴⁴ בשלאבותיו

לגבי סיום התוספתא ראה ג.ג.2.6. לגבי "יתגאה" בבבלי, אפשר שהוא שיבוש גרפי (ב.א.5). בירושלמי חסר "לו", ובמקום "בשלאבותיו" נאמר "לא בשלאביו ולא בשלרבו" והוא כנראה נוסח משני.

ה.1.א.17 סנהדרין לו ע"ב = תוספתא סנהדרין ח,ג [195]

בברייתא זו יש מקומות שהבבלי והתוספתא נוקטים גרסה אחת לעומת הירושלמי והמכילתא (בבלי ותוספתא: "שרץ אחר חבירו"; ירושלמי ומכילתא: "רודף אחריו/אחר חבירו"), ויש מקומות שהצימוד הפוך: הבבלי מסכים עם המכילתא (בגרסה "הרוג מפרפר", ראה ג.א.4.9) והירושלמי עם התוספתא.

בירושלמי חסרה אמירתו של התנא "רשע, מי הרגו לזה", כנראה כקיצור.

התלמודים מסכימים על כך שמקום הרצח הוא בחורבה, לעומת התוספתא הנוקטת "חנות", הגם שחורבה מתאימה יותר כזירת רצח מבודדת מאשר חנות, שאמורים להיות בה עדים נוספים. וכנראה זה שיבוש בתוספתא.

ה.1.ב.1 שיתוף בין הירושלמי לתוספתא

לא מניתי כאן את כל הדוגמאות של שיבושים ושינויים בבבלי שבאופן טבעי הירושלמי מסכים בהם בדרך כלל עם התוספתא. לפירוט שלהם ראה לעיל בפרק ב. בפרט, להתאמות למשנה בבבלי ולא בירושלמי ראה ב.1.2, וכן בכמה דוגמאות בסעיף ב.1.3.

ה.1.ב.1 ב.1 בבא בתרא כ ע"ב = תוספתא בבא בתרא א,ד [30]

משנה בבא בתרא ב,ג: "לא יפתח אדם חנות שלנחתומין ושלצבעין תחת אוצרו שלחבירו ולא רפת בקר, באמת ביין התירו אבל לא רפת בקר. חנות שבחצר יכול למחות בידו לומר לו איני יכול לישן לא מקול הנכנסין ולא מקול היוצאין. ועושה כלין ויוצא ומוכר בשוק אבל אינו יכול למחות בידו לומר לו איני יכול לישן לא מקול הפטיש ולא מקול הריחין ולא מקול התינוקות".

⁵⁴² א שיהא כתיבה.

⁵⁴³ ד מ פ נוסף: תנא. ק חסר מכאן עד הסוף.

⁵⁴⁴ ד מ פ (פנים): יתלהו. פ יתנאה. ראה בהרחבה בהערות הנוסח של סבתו, שורה 2.

ירושלמי בבא בתרא ב,ג (ירושלמי נזיקין עמ' 81)	תוספתא בבא בתרא א,ד	בבלי בבא בתרא כ ע"ב
ותני כן אם קדמה הרפת או חנות לאוצר אין יכול למחות	אם קדמו ⁵⁴⁵ חנות ורפת את האוצר אין יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן לא מקול הפטיש ולא מקול הרחים ולא מפני ריח רע ולא מקול התינוקות	תנא ואם היתה רפת בקר קודמת לאוצר מותר

התוספתא והירושלמי שווים בכך שהם מזכירים הן את הרפת הן את החנות (אם כי בסדר הפוך), לעומת הבבלי הגורס רק רפת. הירושלמי מתאים לנוסח א בתוספתא הגורס "קדמה". אך שינוי הסדר, וכן לשון היחיד "קדמה", מטה לאפשרות שהחנות נוספה בשלב מאוחר יותר. "אין יכול למחות" בירושלמי מתאים לתוספתא, אך שם הנוסח בעייתי משום שזו התחלת הבבא הבאה. חסדי דוד הציע להוסיף "מותר" אחרי "האוצר", כמו הבבלי, אך ליברמן (תוכ"פ עמ' 331) העיר שמלשון הירושלמי הגורס "אין יכול למחות" אין להגיה כך, ולכן כתב שיש לחזור על "אין יכול למחות בידו" כעולה לכאן ולכאן, "והיא פיסקא ממשנתנו פ"ב מ"ג".⁵⁴⁶

ה.1.ב.2 בבא בתרא מה ע"ב = תוספתא בבא בתרא ב,ה [46]

ירושלמי בבא בתרא ג,ה	תוספתא בבא בתרא ב,ה	בבלי בבא בתרא מה ע"ב
ראה עבדו <u>אצל האומן וכליו</u> <u>אצל הכובס</u> אמר לו <u>תן לי עבדי תן לי כלי</u> <u>אמר לו</u> אתה מכרתם לי אתה נתתם לי במתנה <u>אינה חזקה</u> <u>אתה אמרת לי למוכרם</u> אתה אמרת ליתנם לי ⁵⁴⁷ מתנה <u>הרי זו חזקה</u>	ראה <u>כליו אצל כובס ועבדו</u> <u>אצל אומן</u> אמר לו <u>תן לי את שלי</u> ⁵⁴⁸ <u>אמר לו</u> אתה מכרתם לי ואתה נתתם לי במתנה <u>אינה חזקה</u> <u>אתה אמרת לי למוכרם</u> ⁵⁴⁹ אתה אמרת לי ליתנם במתנה <u>הרי זו חזקה</u>	ראה עבדו <u>ביד אומן וטליתו</u> <u>ביד כובס</u> אמר לו ⁵⁵⁰ מה טיבו אצלך אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה לא אמר כלום בפני אמרת לו למוכרו בפני אמרת לו ליתנו ⁵⁵¹ במתנה דבריו קיימין

הירושלמי דומה הרבה יותר לתוספתא מאשר הבבלי. ראה גם ב.2.א.4.

ה.1.ב.3 בבא בתרא סג ע"א = תוספתא דמאי ז,יז [56]

התוספתא דומה יותר לירושלמי מאשר לבבלי, שכנראה חלו בו שיבושים. ראה ד.2.א.6.

⁵⁴⁵ א קדמה.

⁵⁴⁶ אך הדבר קשה קצת, כי על דין החנות והאוצר המשנה אינה מתנסחת בלשון של מיחוי אלא בלשון איסור, "לא יפתח", ורק על חנות שבחצר היא מתנסחת בלשון "אין" יכול למחות בידו". ושמה כבר לפני הירושלמי עמד נוסח משובש של התוספתא, ואז הגהת חסדי דוד נכונה, והברייתא בבבלי שימרה לנו נוסח מקורי יותר. ויש להעיר שהתוספתא תמוהה גם מצד נוסף, והוא שהבבא "ביין התיירו" הייתה צריכה להיות אחרי הבבא "אם קדמה". ואפשר לשער שהמילים "אם קדמו חנות ורפת את האוצר" נוספו בשלב מאוחר יותר, והמוסיף נסמך שם על המילים "אין יכול למחות בידו". אם נקבל השערה זו יהיה נוסח התוספתא, על שיבושיו, הוא המקורי יותר. אך לא יצאו הדברים מכלל ניחוש.

⁵⁴⁷ ליברמן (ירושלמי נזיקין שם, תוכ"פ עמ' 348) מגיה: לו. אבל שמא יש להגיה כמו התוספתא: "לי ליתנם".

⁵⁴⁸ אמר לו תן לי את שלי – א חסר.

⁵⁴⁹ על פי א. ו ד חסר, וכן להלן.

⁵⁵⁰ אמר לו – ה חסר.

⁵⁵¹ בפני אמרת לו ליתנו – כך ה פר (בבלי "לו"). ד מ א ו וליתנו.

ה.1.ב.4 **בבא בתרא סז ע"א = תוספתא בבא בתרא ג,א [59]**
 ראה ב.3.א.3. הבבלי גורס "וחנויות הפתוכות לתוכה", וכן בהמשך באותו סגנון, ואילו התוספתא והירושלמי גורסים "לפנים" ו"לחוץ".

ה.1.ב.5 **בבא בתרא סז ע"ב – סח ע"א = תוספתא בבא בתרא ג,ג [61]**
 כמה חלקים מן הברייתא נמצאים רק בתוספתא ובירושלמי, וכנראה נשמטו בבבלי והושלמו חלקים אחרים על פי המשנה. ראה ב.ג.5.2.

ה.1.ב.6 **בבא בתרא עג ע"א = תוספתא בבא בתרא ד,א [66]**
 נראה שיש חסרון ושיבוש בבבלי. ראה ב.ג.5.3.

ה.1.ב.7 **בבא בתרא צה ע"א = תוספתא בבא בתרא ו,ז-י [93]**
 הירושלמי דומה לתוספתא ואילו בבבלי יש שינויים ניכרים. בברייתא בבבלי נאמר "מרתף" במקום "מאה חביות" שבתוספתא ובירושלמי (שלוש פעמים), כנראה בהשפעת המשנה המדברת על "מרתף שליין", ואולי גם בהשפעת הקושיה של הגמרא, השואלת אם המשנה מדברת על "מרתף" או על "מרתף זה". אך הלשון בדינים עצמם (יין שכולו יפה, יין הנמכר בחנות, שכולו חומץ) דומה יותר ללשון התוספתא בדיונה על חבית אחת, תוספתא שהגמרא הביאה בהמשך כתני ר' חייא. ואולי יש בו מעין "כיווץ" של התוספתא (ראה סעיף ב.5.ד).

ה.1.ב.8 **בבא בתרא קלה ע"ב = תוספתא בבא בתרא ח,י [109]**

ירושלמי פאה ג,ז (עמ' 94)	תוספתא בבא בתרא ח,י	בבלי בבא בתרא קלה ע"ב ⁵⁵²
בריא שכתב דייתיקי ושכיב מרע שכתב מתנה חוזר בו [...] <u>אי זו היא דייתיקי</u> תהא לי להיות ⁵⁵³ ולעמוד <u>ואם מתי יינתנו⁵⁵⁴ נכסיי</u> <u>לפלוגי</u>	הכותב דייתיקי יכול לחזור בו מתנה אין יכול לחזור בו <u>אי זו היא דייתיקי דא⁵⁵⁶ תהא</u> <u>לי⁵⁵⁷ לעמוד ולהיות אם מתי</u> <u>יינתנו נכסיי לפלוגי</u>	תנו רבנן דיאתיקי ⁵⁵⁹ דא תהא ⁵⁶⁰ למיקם ולהיות מתנה ⁵⁶¹ כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה
<u>אי זו היא מתנה הרי כל</u> <u>נכסיי נתונין⁵⁵⁵ לפלוגי</u> מתנה מעכשיו	<u>אי זו היא מתנה מן היום</u> <u>יינתנו נכסיי⁵⁵⁸ לפלוגי</u>	

בירושלמי מובא הרישא של התוספתא, שאינו בבבלי, בשינוי ניסוח. בהמשך הירושלמי דומה יותר לתוספתא. נראה שהוא שימר צורה מקורית בפירוש הדייתיקי (ראה ב.ג.3.2), ובבבלי חסר

⁵⁵² = בבא מציעא יט ע"א

⁵⁵³ ר' לחיות.

⁵⁵⁴ ר' יהיו.

⁵⁵⁵ הרי כל נכסיי נתונין – ר' כל נכסיי אני נותן לך.

⁵⁵⁶ ד חסר.

⁵⁵⁷ א חסר.

⁵⁵⁸ על פי א, וכן בחידושי הרמב"ן. ו נכסיו ד חסר.

⁵⁵⁹ כך גם ג1 (T-S F 2(1).206) וכן ב-ה מ פ בבבא מציעא. וכן רי"ף. מ פ ר אס פיר ו ד ג2 (Lewis-Gibson: Talm. 1.47)

איזו היא דייתיקי. וכן ב-אס ד בבבא מציעא. מ פ ר ג2 נוסף: כל שכתוב בה.

⁵⁶⁰ ג2 נוסף: לך.

⁵⁶¹ מ אס פיר ג2 איזו היא מתנה.

המשפט "אם מתי" וכו' שנמצא בתוספתא, והניסוח בסיפא שלו שונה, כנראה כניסוח משני (ראה ב.1.א.1.ב).

ה.1.ב.9 **בבא בתרא קמא ע"א = תוספתא כתובות ד,ח [116]**

ראה ג.4.א.5. הירושלמי דומה לתוספתא, ומביא אחרי כן גרסת "אית תניי תני" חולקת. בבבלי מחלוקת התנאים (המזוהים כר' יהודה ור' מאיר) נמצאת בתוך הברייתא עצמה. גם ברישא יש שיתוף סגנוני בין הירושלמי לתוספתא, הגורסים "אין צריך לומר", ואילו הבבלי גורס "וקל וחומר".

ה.1.ב.10 **בבא בתרא קמא ע"א-ע"ב = תוספתא מנחות יב,ז [121]**

נוסח הבבלי משובש, כאמור לעיל 0 (וראה גם ד.2.א.8).

ה.1.ב.11 **בבא בתרא קמא ע"א = תוספתא בבא בתרא ט,ה [118]**

ירושלמי בבא בתרא ט,ג (מהדורת האקדמיה עמ' 562(1257)	תוספתא בבא בתרא ט,ה	בבלי בבא בתרא קמא ע"ב
		והא דתניא ילדה זכר ונקבה אין לו אלא מנה במאי היא אמר רבינא במבשרני
תני האומר המבשרני אם ילדה אשתי זכר יטול <u>מאתים</u> ילדה זכר נוטל <u>מאתים</u> אם נקיבה מנה ילדה נקיבה נוטל <u>מאתים</u> אם נקיבה מנה ילדה נקיבה נוטל מנה ⁵⁶³ זכר ונקיבה ⁵⁶⁴ אין לו אלא מנה אמר ר' מנא ביטלה צרת נקיבה שמחת זכר	האומר המבשרני אם ילדה אשתי זכר יטול <u>מאתים</u> אם נקיבה יטול מנה ילדה זכר נוטל <u>מאתים</u> ילדה נקיבה נוטל מנה ילדה זכר ונקבה אין לו אלא מנה ⁵⁶⁵	דתניא המבשרני במה נפטר רחמה של אשתי אם זכר יטול מנה ילדה זכר נוטל מנה ואם נקבה מנה ⁵⁶⁶ ילדה נקיבה נוטל מנה ילדה זכר ונקבה אין לו אלא מנה

הירושלמי דומה בניסוחיו לתוספתא, מלבד הפיצול בין הבבות הדומה למשנה ומשותף לשני

התלמודים (ראה ב.1.ב.3, ג, ה.1.ב.9).⁵⁶⁷

⁵⁶² בכתב יד א (ירושלמי נזיקין עמ' 106-107) הנוסח כנראה משובש, ראה להלן.
⁵⁶³ א אם ילדה אשתי זכר יטול מנה ילדה זכר יטול מנה אם נקיבה יטול מאתיים ילדה נקיבה נוטל מאתיים אם זכר מנה אם נקיבה מאתיים. וכן רמב"ן ועליות דרבנו יונה על הבבלי שלנו (וכן משמע מהמאירי), וכתב בעליות דרבנו יונה שהנוסח שלו נראה משובש, מתוך ההנמקה של הירושלמי "ביטלה צרת הנקבה את שמחת הזכר", וכן כתב תוכ"פ. ואפשר שבאביו של נוסח א-רמב"ן עמד נוסח מקוצר, והוא הושלם מתוך המשנה.

⁵⁶⁴ א ילדה זכר ונקיבה.

⁵⁶⁵ ו נוסף: ירושי' אמר ר' מנה בטלה צרת הנקבה את שמחת הזכר.

⁵⁶⁶ פו אס מאתיים (וכן להלן). וכן יד רמה ומאירי. ונראה שכן גרסו גם הרשב"א והריטב"א.

⁵⁶⁷ מעניין שבכתב יד ו של התוספתא נוסף ציטוט מפורש מהירושלמי. וצריך עיון האם יש לעובדה זו משמעות מעבר לראיה מכאן שמעתיק כתב היד הכיר את הירושלמי, לפחות כאן.

ה.1.ב.12 **בבא בתרא קסו ע"ב = תוספתא בבא בתרא יא, ד [139]**

הירושלמי והתוספתא זהים, ובבבלי הברייתא הותאמה למשנה. ראה ב.1.ב.2.ב.

ה.1.ב.13 **בבא בתרא קסח ע"ב = תוספתא בבא בתרא יא, יא [141]**

הירושלמי דומה יותר לתוספתא, והבבלי כנראה השתבש. ראה ב.5.ב.4, ג.2.ג.2.

ה.1.ב.14 **בבא בתרא קעא ע"א = תוספתא מכות א, ג [144]**

נוסח הבבלי משני לעומת הירושלמי והתוספתא. ראה ב.2.א.13, ב.5.ב.5.

ה.1.ב.15 **סנהדרין כה ע"ב = תוספתא סנהדרין ה, ב [179]**

ראה לעיל ג.2.ג.7, שבתוספתא ובירושלמי יש הסבר שאינו בבבלי ("סוחרי שביעית זה היושב ובטיל בשאר שני שבוע" וכו'), ונראה יותר שהוא תוספת מאוחרת (אך אפשר גם שהושמט בבבלי מסיבותיו שלו).

ה.1.ב.16 **סנהדרין כה ע"ב = תוספתא סנהדרין ה, ה [180]**

ירושלמי סנהדרין ג,ו (עמ' 568(1281	תוספתא סנהדרין ה,ה	כה ע"ב
הוסיפו עליהן הרועין והחמסנין והגזלנין וכל החשודין על הממון עדותן בטילה	הוסיפו עליהם הרועין והגזלנין ⁵⁶⁹ והחומסנין וכל החשודין על הממון עדותן פסולה	תאנא הוסיפו עליהן הגזלנין והחמסנין [...] ועוד הוסיפו עליהן הרועין והגבאין והמוכסין

התוספתא והירושלמי שונים שלישייה קשה: "רועין וגזלנין וחמסנין": הרי גזלנים וחמסנים הם גזלנים בוודאי, ורועים הם אולי גזלנים בספק, ולא היה מקום לכרוך אותם יחד, ועוד להקדים את הרועים. בדרשת ר' נתן במכילתא דר"י (כספא, כ, עמ' 322) נאמר רק "להוציא את החמסנין והגזלנין שהן פסולין מן העדות". הבבלי שונה שתי ברייתות: האחת "הגזלנין והחמסנין" והשנייה "הרועין והגבאין והמוכסין", וזו חלוקה הגיונית, בין גזלנים לבין בעלי מקצוע שנחשב גזלני. אפשר שאכן במקור היו שתי ברייתות, האחת על הגזלנין והחמסנין (כדרשת ר' נתן במכילתא) והשנייה על הרועין וחבריהם, ואלה אוחדו לכלל ברייתא אחת בתוספתא שלפנינו, כלומר הוסיפו ממש, שוני הברייתא, את הרועין לאותה ברייתא.⁵⁷⁰ נראה ש"הגבאין והמוכסין" בבבלי הן תוספת מאוחרת, שאולי גם בבבל לא הייתה מקובלת על הכול.⁵⁷¹ והשווה לדיונו של סבתו, סנהדרין פרק שלישי, עמ' 285–288.

ה.1.ב.17 **סנהדרין לג ע"ב = תוספתא סנהדרין ט, ד [192]**

הירושלמי גורס "העד אין מלמד לא זכות ולא חובה", כבתוספתא. ואילו הבבלי ערוך בצורת מדרש הלכה, ומכאן גם הפסוק המובא בו ("ועד אחד לא יענה בנפש בין לזכות בין לחובה"), וגם בדעתו של ר' יוסי בר' יהודה (שאינה מובאת בירושלמי) המילה "עונה" (לזכות) לעומת "מלמד"

⁵⁶⁸ =ראש השנה א,ט (עמ' 667); שבועות ז,ד (עמ' 1367).

⁵⁶⁹ א הגזלנין והרועים.

⁵⁷⁰ ייתכן ששינוי הסדר בין עדי הנוסח בתוספתא "הרועין והגזלנין" לעומת "הגזלנין והרועין" מרמז שהמילה "הרועין" נוספה בשלב מאוחר.

⁵⁷¹ ראה את דברי רב יהודה: "סתם רועה פסול, סתם גבאי כשר" (כה ע"ב). וכעין זה כתב סבתו, סנהדרין פרק שלישי, עמ' 285 הערה 25.

בתוספתא נובעת מסגנון מדרש הלכה, המצטט את הפסוק. ובאמת "עונה" נמצא בספרי במדבר, אלא ששם רק מובאת הדעה שלפנינו בתוספתא היא זו של ר' יוסי ברי' יהודה, ובאופן סתמי. ונראה שהבבלי עיבד את התוספתא על פי מדרש ההלכה המובא על ידו בהמשך.

ה.1.ב.18 סנהדרין מז ע"ב = תוספתא אהלות טז, ט [208]

הברייתא עוסקת בשלושה קברות: נמצא, ידוע, מזיק, ואלה הדינים בכל אחד מהם במקבילות השונות:

מזיק	ידוע	נמצא	
טמא, 572 אסור	טהור, מותר	טהור, אסור	תוספתא
טמא, 573 אסור	טהור, מותר	טמא, אסור	ירושלמי
טהור, אסור	טמא, אסור	טהור, אסור	בבלי
טמא	?, אסור	?, אסור	שמחות

הירושלמי דומה לתוספתא מלבד הגרסה "טמא" בקבר הנמצא. אפשר לפתור אותה כטעות סופר (כדברי פני משה), ובמקרה כזה הירושלמי יתאים לגמרי לתוספתא. עם זאת הרמב"ם, משנה תורה הלכות טומאת מת ח, ה, נקט כנוסח הירושלמי שלפנינו. בקבר הידוע, מסכת שמחות מצטרפת לבבלי (לפחות חלקית) אל מול הירושלמי והתוספתא. לכל החילופים האלה ולגרסאות הראשונים ראה תוספתא ראשונים על אתר (עמ' 146–147), וגולדברג, אהלות עמ' 121. וכל אלה חילופים בינאריים שקשה לעמוד על הסיבה להם. אשר לסדר בברייתא, ראה ג.2.ה.3 שכנראה הסדר בתוספתא משני.

ה.1.ב.19 סנהדרין פח ע"א = תוספתא סנהדרין ז, א [241]

הירושלמי מביא את תחילתה של התוספתא סנהדרין ("אמר רשב"ג בראשונה לא היו חותמין על כתובת נשים כשירות" וכו'), שצמידותה להמשך ("אמר ר' יוסי בראשונה לא היתה מחלוקת בישראל") אינה מחויבת, ואינה נמצאת במקבילה בתוספתא חגיגה. דבר זה מעיד על הקשר הברור בין הירושלמי לתוספתא סנהדרין. הקשר בין הירושלמי לתוספתא כאן דווקא עולה גם מהגרסה "בראשונה", המשותפת לירושלמי ולתוספתא סנהדרין, לעומת הגרסה "כתחלה" הנמצאת בבבלי ובתוספתא חגיגה.

בהמשך הברייתא נוסח הבבלי שונה מהירושלמי ומהתוספתא בשתי מקבילותיה, ובין השאר הושפע כנראה מן המשנה. ראה ב.1.א.2.ד; ב.1.ב.1.יג.

בהמשך יש בבא הנמצאת בתוספתא ובירושלמי אך חסרה כאן בבבלי, ונמצאת בו במקום אחר, במסגרת מדרש אחר (דף לז ע"א), ועניינה שיש לדאוג שהסנהדרין לא יהיו פחותים מעשרים ושלושה. בבא זו אינה אורגנית במהלך הסיפור על בירור המחלוקת, וכאן אפשר שהבבלי שימר צורה מקורית יותר של הברייתא, ודבר זה מחזק יותר את הקשר בין התוספתא לירושלמי.⁵⁷⁴

⁵⁷² ר"ש: טהור.

⁵⁷³ ר"ש: טהור.

⁵⁷⁴ וכפי שכתב וייס, טיב הבית דין, עמ' רד: "זה לא היה יכול אמנם לשמש גורם להשמטתה בבבלי, כי לרגלי נמוק פורמלי כזה לא השמיטו בבא מברייתא. אבל מזה בהחלט שבירושלמי ובתוספתא כאן הוספה".

ה.1.ג. שיתוף בין התוספתא לבבלי

יש ברייתות שבהן הבבלי מגלה קרבה הדוקה לתוספתא אל מול מקבילות ארצישראליות אחרות, או לאור ניתוח המגלה את איחורו של הניסוח בתוספתא.

ה.1.ג.1. בבא בתרא יא ע"ב = תוספתא בבא מציעא יא, יב [14]

בתוספתא: "זבל שבחצר מתחלק לפי פתחים ואכסניא [א ואכסדרא] לכל אדם", וכעין זה בבבלי אלא ששם "אכסניא לפי בני אדם". ואילו בירושלמי: "בכירה טפח בזבלין לפי פתחים באכסדרה⁵⁷⁵ לפי אדם".

בירושלמי נמצאת בבא, "בכירה טפח", שאינה בתוספתא ובבבלי.⁵⁷⁶

חילוף הנוסח אכסניא-אכסדרא נמצא כבר בעדי הנוסח של התוספתא: ו ד גורסים "אכסניא" כמו הבבלי, ואילו א גורס "אכסדרא" כמו כתב יד ל של הירושלמי (כתב יד א של הירושלמי: "אכסדייה").

האם יש כאן מסורת מוחלפת על נוסח התוספתא עוד מימי התלמודים, המתבטאת גם בכתבי היד השונים?⁵⁷⁷ האם הנוסח המקורי הוא "אכסדרא" ונוסח ו ד בתוספתא הוגה על פי הבבלי,⁵⁷⁸ או שמא הנוסח המקורי הוא "אכסניא" ונוסח א הוגה על פי הירושלמי? קשה להכריע.

חלוקת אכסדרא לפי אדם (תוספתא א – ירושלמי) היא כנראה שהאכסדרה מתחלקת לפי בני האדם בבית (ליברמן, ירושלמי נזיקין ותוספתא). חלוקת אכסניא יכולה להיות חלוקת עול האכסנאים מטעם המלך (רש"י) או חלוקת הכלים שמשאירים האכסנאים ("יש שפירשו" ברי"ף).

נוסח הברייתא "לפי בני אדם" שונה מנוסח התוספתא "לכל אדם". אך ר"ח המובא בחידושי הרמב"ן גורס "לכל אדם", ומפרש שכל הקודם בהם זכה (לפי הפירוש שמדובר בכלים שהשאירו האכסנאים). וכן מובא בערוך ערך אכסן (כנראה על פי ר"ח): "אכסניא לפי בני אדם מחלקין אותה, בפרק השותפין בגמרא דאין חולקין, פירוש זבל של אכסניא⁵⁷⁹ לכל אדם אין⁵⁸⁰ יכול למחות על חבירו אלא הקודם⁵⁸¹ זכה אבל זבל שבחצר מתחלק לפי פתחיה".

ה.1.ג.2. בבא בתרא טז ע"ב = תוספתא קידושין ה, יז [19]

הברייתא בתוספתא על "ויי ברך את אברהם בכל" דומה לבבלי לעומת בראשית רבה: בבראשית רבה התנאים החולקים הם אחרים (ר' יודה ור' נחמיה, לעומת ר' מאיר ור' יהודה), יש דו-שיח ביניהם, והמשך הברייתא אינו נמצא שם. כל גוף זה נראה כתוספת מאוחרת לתוספתא: הוא איננו

⁵⁷⁵ א: באכסדייה. ולדעת ליברמן (ירושלמי נזיקין עמ' 178; תוספתא כפשוטה נזיקין עמ' 123) הכוונה היא ל"אכסדרה".

⁵⁷⁶ וראה פירושו של ליברמן שם, ירושלמי נזיקין עמ' 178.

⁵⁷⁷ ראה שרמר, למסורת נוסח התוספתא. התוספתא כאן מובאת שם כדוגמה לחילופי מסורות בבלי-ירושלמי בין כתבי היד של התוספתא, דוגמה מס' 36. לדחיית התיזה הזאת ראה ברודי, מחקרי משנה ותוספתא, עמ' 92 ואילך.

⁵⁷⁸ כפי שגם שיער י"נ אפשטיין, מלסה"א עמ' 226 – "מתוך הענין בתוס' שם".

⁵⁷⁹ כתב יד לונדון BL Or. 2397: שלאכסנדריה! השוו גרסת כתב יד א בירושלמי, "אכסדייה".

⁵⁸⁰ כתב יד לונדון BL Or. 2397, פארמה Cod. Parm. 3012: אין אדם. כתב יד וטיקן Ms. ebr. 418, לונדון BL Or. 1264, פריס BN 1218: אין אחד.

⁵⁸¹ כתב יד לונדון BL Or. 2397, לונדון BL Or. 1264, Cod. Parm. 3012: כל הקודם. כתב יד וטיקן Ms. ebr. 418: כל הקודם בהן. פריס BN 1218: כל הקודם בו.

נמצא במקבילה שנוספה למשנתנו בסוף מסכת קידושין,⁵⁸² וגם המינוחים "מדה שנייה" ו"מדה שלישית" בתוספתא הם חריגים מאוד, והמקבילה להן בבראשית רבה היא אמוראית.

ה.ג.1.3 בבא בתרא כ"ב = תוספתא בבא בתרא א,ג [29]

משנה בבא בתרא ב,א: "מרחיקין את הריחים שלשה מן השכב שהן ארבעה מן הרכב".

ירושלמי בבא בתרא ב,ב (ירושלמי נזיקין עמ' 81)	תוספתא בבא בתרא א,ג	בבלי בבא בתרא כ ע"ב
הדא דתימר בריחיא דתמן ברם בריחיא דידן ⁵⁸³ ג' מן האיצטרוביל שהן ארבעה מן הקלת	מרחיקין את הריחים ⁵⁸⁴ של יד שלשה מן השכב שהן ארבעה ⁵⁸⁵ מן הרכב של חמור שלשה מן האצטרוביל שהן ארבעה מן הקלת	מאי טעמא משום טריא והדתניא ושל חמור שלשה מן האצטרובל שהן ארבעה מן הקלת התם מאי טריא איכא משום קלא

הברייתא בבבלי שווה בדיוק לתוספתא. בירושלמי הדברים לא הובאו כברייתא, ולא הנגידו בין יד לחמור אלא בין "תמן" ל"דידן". ליברמן (תוכ"פ עמ' 329, תלמודה של קיסרין עמ' 17) פירש ש"תמן" היינו טבריה ו"דידן" הן הריחיים המתוחכמות של קיסרי. ע"צ מלמד, "ריחיא דחמר – ריחיא דיד", תרביץ ה (תרצ"ד), עמ' 227 הציע להגיה "דתמן" = דחמר, ו"דיד" = דידן ולהפוך את הסדר, וכך הדבר יתאים לתוספתא. וכתב על כך ליברמן, "רחים והמכודנין להן", תרביץ נ (תשמ"א), עמ' 128–135, בעמ' 134, שאין לאנוס את הנוסח ולסרסו, בפרט שהנוסח מקוים על ידי כתב יד א של הירושלמי. אבל גם ההסכמה בין שני כתבי היד אינה מבטלת אפשרות של שיבוש קדום מעין זה, ואם נכונה הצעתו של מלמד, תלך דוגמה זו מן הרשימה.

ה.ג.1.4 בבא בתרא סז ע"ב – סח ע"א = תוספתא בבא בתרא א,ג [61]

ירושלמי בבא בתרא ד,ו (ירושלמי נזיקין עמ' 91)	תוספתא בבא בתרא א,ג (נוסח א) ⁵⁸⁶	בבלי בבא בתרא סז ע"ב – סח ע"א
תני המוכר את המרחץ מכר בתים הפנימיים ובתים החיצונים בסילקי וקמין בית האוריירין אבל לא את המגדלים ולא את היורה ר' שמעון בן אלעזר אומר מכר את היורה וכן היה בן אלעזר אומר ⁵⁸⁷ מקום הבלן	המוכר את המרחץ מכר בתים הפנימיים ובתים החיצונים בית היורות בית היקמין בית האוליירין אבל לא מכר לא את היורות ולא את היקמין ולא את המגדלין שבתוכה ואם אמר לו הוא וכל מה	תנו רבנן המוכר את המרחץ מכר את בית הנסרים ואת בית היק(ב)ים ואת בית הספסלים ואת בית הוילאות אבל לא נסרים עצמן ולא יקמים עצמן ולא וילאות עצמן ולא ספסלים עצמן ובזמן שאמר לו הוא וכל מה

⁵⁸² על תוספת זו ראה מלנה"מ עמ' 977.

⁵⁸³ אס דהכא.

⁵⁸⁴ על פי א. ד. ו בטעות: הרכב.

⁵⁸⁵ על פי א. ד: ארבע.

⁵⁸⁶ ו חסר כאן.

⁵⁸⁷ מכר... אומר – ל חסר.

מכור מקום האורייר אינו מכור	שבתוכו אני מוכר לך הרי כולן מכורין	שבתוכו אני מוכר לך הרי מכורין
-----------------------------	------------------------------------	-------------------------------

בירושלמי נוסף דין בסילקי ודעתו של ר' שמעון בן אלעזר על היורה ועל מקום הבלן ומקום האורייר. קשה להכריע האם שני האברים האלה הם תוספות שהוסיף הירושלמי, אולי מברייתא אחרת, או שנשמטו בתוספתא ובבבלי.

ה.ג.1.5 בבא בתרא צ"ע"א = תוספתא תרומות י,יב [95]

ירושלמי תרומות יא,ה (עמ' 260)	תוספתא תרומות י,יב	בבלי בבא בתרא צ"ע"א
שמרים שלתרומה הראשון והשיני אסור והשלישי מותר במה דברים אמורים בשנתן לתוכן מים אבל לא נתן לתוכן מים אפילו שלישי אסור שמרים שלמעשר שיני ראשון אסור ושיני מותר ר' מאיר אומר השיני בנותן טעם	שמרים של תרומה ראשון ושיני אסור ושלישי מותר ⁵⁸⁸ ר' מאיר אומר שלישי ⁵⁸⁹ בנותן טעם שיני ראשון אסור ושיני מותר ⁵⁹⁰ ר' מאיר אומר שיני ⁵⁹¹ בנותן טעם	תנו רבנן שמרים של תרומה ראשון ושיני אסור שלישי מותר ר' מאיר אומר שלישי בנותן טעם ושל מעשר ראשון אסור ושיני מותר ר' מאיר אומר שני בנותן טעם ושל הקדש שלישי אסור רביעי מותר ר' מאיר אומר רביעי בנותן טעם
ושל הקדש רביעי מותר ר' מאיר אומר רביעי בנותן טעם	ושל הקדש ראשון ושיני ושלישי אסור רביעי מותר ר' מאיר אומר רביעי בנותן טעם	ושל הקדש שלישי אסור רביעי מותר ר' מאיר אומר רביעי בנותן טעם

התוספתא (בנוסח ו)⁵⁹² דומה לבבלי. בירושלמי חסרה ברישא דעתו של ר' מאיר, נוספה בבת "במה דברים אמורים" לרישא, וחסרה הבבא האחרונה על ההקדש, ובמקומה מובאים דברי ר' יוחנן בשם ר' שמעון בן יוצדק, "הקודש כמיצוי" (גרסת ל) או "בקודש כמיניינו" (גרסת ר). וראה תוכ"פ עמ' 475-476.

ה.ג.1.6 בבא בתרא קכט ע"א-ע"ב = תוספתא כתובות ו,י [107]

ירושלמי כתובות ו,ז (עמ' 988)	תוספתא כתובות ו,י	בבלי בבא בתרא קכט ע"א-ע"ב ⁵⁹³

⁵⁸⁸ ראשון... מותר – א ד ראשון אסור שיני מותר.

⁵⁸⁹ א ד שיני.

⁵⁹⁰ ראשון... מותר – א ד ושל מעשר ראשון שיני (ד ושיני) אסור שלישי מותר.

⁵⁹¹ א שלישי ד חסר.

⁵⁹² והוא גם נוסח אחיו של ו, כתב היד של פני משה. א ד מסכימים ביניהם על מה שליברמן (תוכ"פ עמ' 474-475) רואה כשיבוש ברור: "שמרים של תרומה, ראשון אסור שיני מותר, ר' מאיר אומר שיני בנותן טעם, ושל מעשר, ראשון [ו]שיני אסור שלישי מותר" – והרי תרומה חמורה יותר ממעשר, ואין זה הגיוני להחמיר יותר על מעשר מאשר על תרומה. אפשר שנוסח ו הוא הגהה על פי הבבלי, אבל בכל מקרה קשה להעמיד את נוסח א ד כמקורי, אף על פי שהם משני ענפים שונים, ואפשר ששיבוש קדום לפנינו. וצריך עיון.

⁵⁹³ = כתובות סט ע"ב, תענית כא ע"א (בשניהם: מעשה אילפא שפשט ממשנתנו דברים מדבי ר' חייא ודברי ר' הושעיא).

האומר תנו לבנו שקל בשבת והן ראוין ליטול סלע נותנין להן סלע אל תתנו להן אלא שקל נותנין להן שקל	האומר תנו שקל מנכסי ⁵⁹⁴ לבני בשבת והן ראוין ליטול ⁵⁹⁵ סלע נותנין להם סלע ואם אמר אל תתנו להם אלא שקל אין נותנין להם אלא שקל אם ⁵⁹⁶ אמר אם מתו יירשוני אחרים בין שאמר תנו בין שאמר אל תתנו אין נותנין להם אלא שקל	האומר תנו לבנו שקל בשבת והן ראוין ליטול סלע נותנין להן סלע אל תתנו להן אלא שקל נותנין להן שקל
---	---	---

המקבילות דומות מאוד, אך הסיפא חסר בירושלמי, וכנראה נשמט מחמת הדומות (ומצוטט שם המשך התוספתא, שבבבלי לא צוטטה). בתוספתא יש גרסאות "ליטול סלע" ויש "ליתן סלע" והוא ההבדל בין הבבלי לירושלמי. הבבלי והתוספתא דומים באמירה "אין נותנין להם אלא שקל", לעומת "נותנין להן שקל" שבירושלמי.

ה.ג.1.7 **בבא בתרא קלח ע"א = תוספתא בבא בתרא ח,א [112]**

"**הכותב** [כל] נכסיו" – כך גם בבבלי וגם בתוספתא, ואילו בירושלמי: "**האומר** יינתנו כל נכסי לפלוני". וראה תוכ"פ (עמ' 421 הערה 1) שהתקשה לפי הנוסח "הכותב", מדוע לא אמרו "הכותב **עבדיו** לאחר" וכו'. ושמה לשון המשנה ("הכותב נכסיו לאחרים") השפיעה, הן על התוספתא הן על הבבלי. בתוספתא ובבבלי נאמר גם "הרי אלו אוכלין בתרומה", לעומת הירושלמי שבו הנוסח הוא "יאכלו עבדיו בתרומה", ובהמשך, נוסח הבבלי והתוספתא "**כיון** שאמר **הלה** אי איפשי בהן", ואילו בירושלמי "**מכיון** שאמר אי איפשי בהן" (ו"מכיון" היא דרכו הלשונית של הירושלמי – בלשון התנאים הוא מופיע רק פעמיים, במכילתא דר"י יב-יג, עמ' 44-42).

ה.ג.1.8 **בבא בתרא קסד ע"א-ע"ב = תוספתא בבא בתרא יא,א [136]**

התוספתא אומרת "**זמנו של שטר** מוכיח עליו", וכעין זה הבבלי ("אינו דומה זמנו של זה לזמנו של זה), ואילו הירושלמי אומר "**גופו שלגט** מוכיח עליו". וכן מוכח מן הסוגיה שלו.

ה.ג.1.9 **סנהדרין ו ע"א-ע"ב = תוספתא סנהדרין א,ב-ג [152]**

בתוספתא נאמר: "רי יהודה בן לקיש אומר שנים שבאו אצל אחד לדין אחד חזק ואחד רך עד שלא שמע דבריהן **ואם מששמע דבריהן ואין יודע להיכן הדין נוטה** רשיי שיאמר להן איני נזקק לכם שמא נתחייב החזק ונמצא החזק אויבו אבל מששמע דבריהן **ויודע להיכן הדין הוא נוטה** אין רשיי שיאמר להם איני נזקק לכם וכן הוא אומר לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלים הוא". המילים המודגשות נמצאות גם בבבלי אך חסרות בירושלמי. גם בחלקה הראשון של הדרשה בספרי דברים יז (והיא דרשה על "לא תגורו") חסר אלמנט זה. הוא נמצא רק בחלקה השני של הדרשה שם, והוא מקושר שם לביצוע.

⁵⁹⁴ ג חסר.

⁵⁹⁵ ג ליתן.

⁵⁹⁶ על פי א ג ד. ו חסר.

⁵⁹⁷ פר אס פיר ד נוסף: להם.

הדגש על הידיעה להיכן הדין נוטה מתאימה לדרשת ר' שמעון בן מנסיא שהובאה לפני כן בתוספתא, על הפסוק "פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש", ושם נדרש הפסוק על נטישת הדין לטובת ביצוע. לעומת זאת דרשת ר' יהודה בן לקיש היא מ"לא תגורו", פסוק שאין בו הדגשה כזאת. לכן נראה שהדברים כאן הגיעו לדרשה מן הבבא הקודמת.

ה.1.ג.10 סנהדרין יא ע"א – יג ע"א = תוספתא סנהדרין פרק ב [159]

יש כמה אלמנטים משותפים בין התוספתא לבבלי לעומת הירושלמי בקובץ על הסיבות לעיבור השנה. כך למשל התוספתא והבבלי גורסים "מפני השלגים" ואילו הירושלמי גורס "מפני הגשמים".

ועוד: ברשימת הטעמים לדחיית השנה נזכרים בתוספתא ובבבלי הגדיים והטלאים הרכים והגוזלות הדקים, ואילו בירושלמי "גדיים גוזלין וחלב". אפשר שהרשימה הבסיסית כללה שני רכיבים: גדיים וגוזלות, וכן הוא גם באיגרת של רבן (שמעון בן) גמליאל בנוסח התוספתא והירושלמי.⁵⁹⁸ אפשר ש"חלב" בירושלמי מרמז לטלה חלב (כפירוש הפני משה), ואז יש כאן תוספת של טלאים בתוספתא ובבבלי מצד אחד במקום אחד, ובירושלמי במקום אחר, אולי מתוך רצון להשלמה לשלישייה.

השינוי המשמעותי ביותר הוא חילוף שם החכם השולח את האיגרת שעליה מעיד ר' יניי. בתוספתא מדובר על איגרת של רבן שמעון בן גמליאל, וכן הוא בבבלי, והדבר עולה במפורש מסוגייתו, המנגידה בין איגרת זו ולשון היחיד של רבן שמעון בן גמליאל, לאיגרתו של אביו ולשון הרבים שנקט. אך לפי הירושלמי האיגרת היא של רבן גמליאל, והוא נוקט בה לשון רבים. נמצא שלפי הירושלמי מדובר באותה איגרת עצמה, רק במסורת אחרת. ההבדל הוא קל – השמטת "באנפי חבריי" בנוסח של ר' ינאי, מה שיכול להיות קיצור בעלמא (שהרי ממילא מובא רק קיצור של האיגרת), או השמטה מכוונת משום שהושמטו הזקנים, וכעת לא היה מובן מאי "באפי חבריי"; וחילוף בין רבן גמליאל לרבן שמעון בן גמליאל, שהיא דבר שכיח.⁵⁹⁹

ה.1.ג.11 סנהדרין כב ע"א-ע"ב = תוספתא סנהדרין ד, ה-ח [175]

הבבלי בדרך כלל קרוב יותר לתוספתא מאשר לירושלמי: כך לדוגמה ההסברים על "למה נקרא שמו אשורי" נמצאים בתוספתא ובבבלי כחלק מהברייתא, ואילו בירושלמי הם מופיעים לפני התוספתא, הראשון בשם סתם התלמוד והשני בשם ר' לוי. לפי מ' סבתו, פרק שני על אתר, הדברים מעידים על מקוריות המסורת של הירושלמי, כלומר ההסברים הללו נכנסו לברייתות בשלב מאוחר יותר. אבל החלק הראשון בירושלמי יכול להיות גוף נפרד (והוא הובא בפני עצמו במקבילה במסכת סוטה), ובו אפשר שסתם הירושלמי, ואף ר' יונה, משתמשים בהסברים שהם מצאו בברייתא. בירושלמי לא נמצאים פסוקי ההסבר להשוואה בין משה לבין עזרא, והן השמטה בירושלמי הן תוספתא ובבבלי אפשריים. הירושלמי גורס "אע"פ שלא ניתנה התורה על ידיו אף הוא ניתן כתב ולשון על ידו", כשהחלק הראשון נמצא בבבלי והשני נמצא בתוספתא. ושמה זה כפל גרסה בירושלמי.

⁵⁹⁸ וסוף סוף גדיים וטלאים דבר אחד הוא, שה מן הכבשים ומן העזים (כנראה לקרבן הפסח, כדברי רש"י).
⁵⁹⁹ ראה אפשטיין, מלנה"מ עמ' 1199–1202.

התוספתא גם הצמידה את ברייתא 5, העוסקת בספר התורה השני של המלך לדיון, בדיוק כשם שהבבלי עשה זאת – דיון שאינו נמצא בירושלמי. בנוסח ת הקישור בין 4 לבין 5 בא בידי סתמא דגמרא, ואילו בנוסח ענף ד מילות הקישור הארמיות נשמטות וכך מתקבל המשך הברייתא. אם נוסח ת הוא המקורי, נמצא שיש לפנינו מקבילה בין דיון סתמי בבבלי לבין התוספתא. אם נוסח ענף ד הוא המקורי, יש כאן רק המשך ציטוט. ונראה יותר שנוסח ת הוא מעובד, בהשפעה מן המקבילה בדף כ"ב הנוקטת אותו לשון תירוץ. כך או כך, קרבת הברייתא בבבלי לתוספתא לעמת הירושלמי מובהקת, והשינויים ביניהם מוסברים באופן כללי בעיבודים ומסורת משנית, בבבלי או בעדי הנוסח שלו.

ה.ג.1.12 סנהדרין לח ע"א = תוספתא סנהדרין ח, ד [196]

התוספתא אומרת: "דבר אחר למה נברא באחרונה שלא תזוח דעתו עליו" וכו'. בירושלמי חסרה בבא זו. ובבבלי היא מוזחת במקומה בעדי הנוסח שונים (ובכתב יד מ אינה נמצאת). בוויקרא רבה (פרשה יד) מובאים הדברים בשם ר' ישמעאל (צ"ל שמואל) בן תנחום, אמורא בן הדור החמישי.⁶⁰⁰ אפשר אפוא שלפנינו תוספת מאוחרת בתוספתא ובבבלי.⁶⁰¹

התוספתא ממשיכה ואומרת "דבר אחר כדי שיכנס למצוה מיד, דבר אחר כדי שיכנס לסעודה מיד". וכן הוא בבבלי.⁶⁰² בירושלמי חסר האחרון, וכן הגון. כי "כדי שיכנס למצוה מיד", היינו שבת, מתאים לכך שהוא נברא בערב שבת בסמוך לשבת. ואילו "כדי שיכנס לסעודה מיד" אינו מתאים למציאות שהוא מגיע כשהסעודה כבר מוכנה, ונראה שמילים אלה נוצרו בהשראת "כדי שיכנס למצוה מיד".

ה.ג.1.13 סנהדרין מג ע"א = תוספתא סנהדרין ט, ד [198]

בירושלמי נאמר רק "כתחילה", ואולי זה היה הנוסח המקורי, כנמצא בשורה לפני כן בתוספתא. אך התוספתא והבבלי גורסים "פעם ראשונה ושנייה" (תוספתא: + ושלישית), וכנראה זו הרחבה של המילה "כתחילה". לכל זה ראה ב.3.א.13.

ה.ג.1.14 סנהדרין נז ע"ב = תוספתא עבודה זרה ח, ו [220]

התוספתא אומרת: "בא על עריות ישראל נידון דיני ישראל, בא על עריות האומות נידון דיני האומות, ואין לך אלא נערה מאורסה בלבד". וכן הוא בבבלי. ד' סבתו (מאדם ועד נח, עמ' 25–26) מצביע על כך שהרישא של הברייתא נמצא בספרא קדושים פרשה י, אך הסיפא "ואין לך אלא נערה מאורסה בלבד" אינו שם, אך יש לו מקבילה אמוראית בירושלמי קידושין א, א, בדברי ר' אלעזר. ומסכם: "אפשר שהערתו הפרשנית של רבי אלעזר נספחה להלכה התנאית וחדרה בעקבות סוגיית הירושלמי לנוסח התוספתא שלפנינו. לחלופין [...] ייתכן שהערה זו ללמד על הכלל יצאה, ומכאן שהקובץ בשלמותו נערך בבית מדרשם של ר' יוחנן ור' אלעזר תלמידו" (שם). מכך שהבבלי מצטט גם הוא חלק זה מן התוספתא, עולה הקשר בין התוספתא כפי שהיא לפנינו, גם בגיבושה המאוחר, לבין הבבלי.

⁶⁰⁰ ומשם כנראה הגיעו הדברים לגרסת הדפוס בבראשית רבה ח, א, ראה מהדורת תאודור-אלבק עמ' 56 ובמנחת יהודה שם.

⁶⁰¹ סמך נוסף להשערה זו היא שבתוספתא חוזר הדיבור "למה נברא יחידי" לפני כל הסבר, וכן "למה נברא תחילה", אבל ב"כדי שיכנס למצוה" ו"לסעודה" אין דיבור כזה.

⁶⁰² אך בחלק מעדי הנוסח נמצאת בין שתי הבהות בבת "כדי שלא תזוח דעתו עליו".

ה.1.ג.15 סנהדרין סד ע"ב = תוספתא סנהדרין י,ה [223]

ירושלמי סנהדרין ז,ז (עמ' 1303-1304)	תוספתא סנהדרין י,ה	סד ע"ב
ר' נסה בשם ר' לעזר לעולם אינו מתחייב עד שימסרנו לכומרים ויטלינו ויעבירונו		א"ר ינאי אינו חייב עד שימסרנו לכומרין שני ומזרעך לא תתן להעביי למולך [...]
		אמ' רב יהודה אינו חייב עד שיעבירונו דרך עברה היכי דמי אמ' אביי שירגא דליבני במיצעי נורא מהאיי גיסא ונורא מהאיי גיסא רבא אמ' כי משורתא דפוריא תניא כותיה דרבא
העבירו כדרכו מהו תני היה מושכו ומעבירו תני העבירו ברגלו פטור	ואינו חייב עד שיעבירם כדרכו העבירם ברגלו פטור ואינו חייב אלא על יוצאי יריכו המעביר את אביו ואת אמו את אחיו ואת אחותו פטור המעביר את עצמו פטור ר' אליעזר בי ר' שמעון מחייב אחד מולך ואחד שאר ע"ז חייב ור' לעזר בי ר' שמעון אומי אינו חייב אלא משום מולך בלבד	אינו חייב עד שיעבירונו דרך עברה העבירו ברגל פטור ואינו חייב אלא על יוצאי ירכו הא כאיזה צד בנו ובתו חייב אביו ואמו אחיו ואחותו פטור העביר עצמו פטור >ור' אלעזר בר' שמעון מחייב אחד למולך ואחד לשאר ע"ז ⁶⁰³ <ור' אלעזר בי ר' שמעון אומי למולך חייב ושלא למולך פטור ⁶⁰⁴
אמ' ר' יוחנן טעמי דר' לעזר ביר' שמעון מהכא לא ימצא בך בגופך לא ימצא מעביר		אמר עולא מאי טעמיה דר' אלעזר ביר' שמעון אמ' קרא לא ימצא בך בעצמך

נראה שדולג בירושלמי "המעביר את עצמו פטור" (ראה גם פני משה: "בתוספתא פ"י וחסר כאן בהעתקה"), שהרי אליו מתייחס ר' יוחנן בהמשך (עולא בבבלי). בירושלמי גם "אינו חייב אלא על יוצאי ירכו" מובא בהמשך, וחסר בו לשון הפירוש הנמצא בתוספתא ובבבלי, שלפי זה הוא אולי מאוחר, וזו דוגמה נוספת לשיתוף בין הבבלי לתוספתא.⁶⁰⁵

⁶⁰³ ת חסר, והושלם על פי ק פ מ ד כ (וינה A43). ד ק⁹ נוסף: חייב. פ חסר "אחד למולך ואחד לשאר ע"ז". יד רמה: "ור' אלעזר בר' שמעון מחייב. אחד המעביר למולך כו' תשלום מתניתא הוא".

⁶⁰⁴ ור'... פטור – פ מ חסר.

⁶⁰⁵ אפשר שהירושלמי שלפנינו דיגל על כל הקטע מ"פטור" עד "פטור", ומאן דהוא השלים רק את "אינו חייב אלא על יוצאי ירכו" בגיליון; אך הדבר לא יסביר מדוע לא הושלם לשון הפירוש, אילו אכן היה במקור.

התוספתא פוסקת "ואינו חייב עד שיעבירם כדרכו", וכעין זה בבבלי ("דרך עברה"), אך בירושלמי זה מנוסח כשאלה.

ה.ג.1.16 סנהדרין עו ע"ב = תוספתא סנהדרין יב,א [234]

הברייתא בבבלי פותחת ב"לפי שלא למדנו", כבתוספתא, ואילו "תני חזקיה" שבירושלמי פותח בפסוק, והיא ברייתא מקבילה בסגנון אחר.

ה.1.1.1 ד. שיתוף בין הירושלמי לבבלי

לניסוח דומה למשנה בשני התלמודים ראה בדוגמאות המובאות בסעיף ב.1.1.3.

ה.1.1.1 ד.1. בבא בתרא ז ע"א = תוספתא בבא בתרא ו,יח-יט [4]

הסדר בירושלמי מתאים לבבלי: כרם-פרדס, לעומת פרדס-כרם בתוספתא. "שלא מכר לו אלא שמא/שמו" בבבלי ובירושלמי, לעומת התוספתא "שלא אמר לו אלא שמו".

ה.1.1.2 ד.1. בבא בתרא מה ע"ב = תוספתא בבא בתרא ב,ה [46]

הבבלי והירושלמי מסכימים על הסדר: קודם אומן ואחר כך כובס.

ה.1.1.3 ד.1. בבא בתרא ק ע"א = תוספתא בבא בתרא ב,יא [97]

הבבלי גורס "לארכה ולרחבה", ואילו התוספתא גורסת "בין לארכה בין לרחבה", וכן בראשית רבה. אפשר שגרסת הבבלי נוצרה בהשפעת הפסוק שהובא לדין כאסמכתא, "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה".⁶⁰⁶ הירושלמי לפנינו (קידושין א,ג; א,ה) גורס כמו הבבלי. אבל רות רבה ז,יא, שהוא מקבילה לירושלמי,⁶⁰⁷ גורס "בין לארכה בין לרחבה", כך שאפשר שכך הייתה גם הגרסה בירושלמי, והיא תוקנה בעקבות הבבלי או מאותה סיבה שנוצרה גרסת הבבלי.⁶⁰⁸

ה.1.1.4 ד.1. בבא בתרא קלו ע"א = תוספתא בבא בתרא ח,ד [111]

הבבלי גורס "מת שני בחיי ראשון" וכן גם הירושלמי, לעומת התוספתא "עד שלא ימות הראשון". נמצא שהסגנון בבבלי אינו בבלי דווקא, ולפנינו שני סגנונות שקולים ומתחלפים (וסגנון זה נמצא גם בתוספתא בבא בתרא ז,ז=בכורות ו,יח: "מת אביו בחיי אביו").

ה.1.1.5 ד.1. בבא בתרא קמד ע"ב = תוספתא בבא בתרא י,ה [122]

הבבלי, "אם מחמת אחין לאחין" דומה יותר לירושלמי, "בזמן שבאין מכח האחין (כצ"ל) נוטלין מכח האחין", לעומת התוספתא "אם מחמת נכסים נפל נפל לאמצע". אפשר שמקורן של מילים אלה בתוספתא הוא במשנה ("האחים השותפים שנפל אחד מהן לאומנות נפל לאמצע"), ושהתלמודים שימרו גרסה ראשונית יותר של הברייתא.⁶⁰⁹

⁶⁰⁶ ונראה שיש לבכר את העדות של בראשית רבה על אומר המימרה, ובבבלי אפשר ש"שמא גרים" והסמיכו אלעזר לאליעזר. ומצוי הוא שייחוס חכמים ארצישראליים עוברים שינוי בבבלי, בפרט לאמוראים מפורסמים.

⁶⁰⁷ ראה לרנר, חלק א, עמ' קכ-קכא, וכ"ץ, קידושין פרק ראשון, עמ' 141-143. לרנר סבור שהסוגיה לפנינו בירושלמי מפותחת יותר מאשר זו שנסתמרה ברות רבה, אך אין זה משנה לענייננו אם כך הוא או אם (כאפשרות שדחה, עיין שם) לפנינו שימוש בירושלמי וקיצור שלו.

⁶⁰⁸ האפשרות שרות רבה הוגחה על פי התוספתא נראית לי רחוקה יותר. מדוע שמעתיק המדרש יעשה זאת?

⁶⁰⁹ ראה נוסחת רמב"ן, "אם מחמת נכסים לאחין", ותוכ"פ פירש שהוא "ניסוח רבינו ע"פ לשון הבבלי". אך אפשר שזה ניסוח מקורי, והניסוח "לאמצע" מושפע מן המשנה.

מכל מקום הבבלי דומה לתוספתא יותר מן הירושלמי, שהושפע ברישא שלו מן המשנה, ובהמשכו הושפע, לפחות בשלב המסירה, מסוגיה דומה בבבא מציעא ט, ט. 610

ה.ד.1.6 **בבא בתרא קמו ע"ב = תוספתא כתובות ד, יד [128]**

ירושלמי כתובות ה, א (עמ' 981)	תוספתא כתובות ד, יד	קמו ע"ב ⁶¹¹
דתני מי שהלך בנו למדינת הים ושמע עליו שמת ועמד וכתב כל נכסיו לאחר ואחר כך בא בנו [מתנתו קיימת ר' שמעון בן מנסיא אומר] אין מתנתו קיימת שאילו היה יודע שבנו קיים לא היה כותבן	מי שיצא ⁶¹² למדינת הים אמרו לו מת בנד עמד וכתב כל נכסיו במתנה ואחר כך <נודע> שבנו קיים ⁶¹³ מתנתו קיימת ר' שמעון בן מנסיא או' אין מתנתו קיימת שאילו היה יודע שבנו קיים לא היה נותן ⁶¹⁴	מאן תנא דאמ' אזלינן בתר אומדנא אמ' רב נחמן ר' שמעון בן מנסיא היא דתניא הרי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת בנו עמד וכתב כל נכסיו לאחד ואחר כך בא בנו מתנתו מתנה ר' שמעון בן מנסיא או' אין מתנתו מתנה שאלמלא היה יודע שבנו קיים לא היה כותבן

בנוסח א בתוספתא הברייתא כמעט זהה לשני התלמודים. אך בנוסח ו ד יש כמה שינויים, כשהמשמעותי ביותר הוא ברישא, מי שיצא הוא האב, בניגוד לתלמודים. כמו שהעיר תוכ"פ, גרסת א והתלמודים נוחה יותר, שהרי אם אמרו לו שמת בנו (או שמע שמת בנו) זה משום שהבן היה במדינת הים. ואם הוא במדינת הים, נראה שהוא איננו איתנו כדי שנאמר לו משהו. אפשר שנוסח א הוגה על פי התלמודים, אך מכל מקום מהסכמת התלמודים נראה להעדיף את הנוסח הזה כנוסח המקורי של הברייתא, בין אם נוסח א נוצר מהגהה בין אם לאו. אם נוסח ו ד הם המקוריים בתוספתא, לפנינו דוגמה לברייתא שהשתמרה טוב יותר בתלמודים. אם נוסח א הוא המקורי, כי אז לפנינו דוגמה לשיבוש שחל בענף אחד של התוספתא, ולברייתא שהשתמרה באופן זהה בתוספתא ובתלמודים.

ה.ד.1.7 **בבא בתרא קנו ע"ב = תוספתא בבא בתרא י, יב [132]**

בתוספתא "אין את יכול מפני שאין לך קרקע", ובשני התלמודים: "אין לך/להן תקנה עד שיקנס/אלא אם כן קנית קרקע".

ה.ד.1.8 **סנהדרין מח ע"א = תוספתא סנהדרין ד, ג [211]**

"הרוגי מלכות" גם בבבלי וגם בירושלמי, ואילו בתוספתא "הרוגי המלך". הצירוף "הרוגי מלכות" אינו נמצא בספרות התנאית, והוא שמור בדרך כלל להרוגי מלכות רומי (בבלי פסחים נ ע"א,

⁶¹⁰ ראה בהערות הנוסח לירושלמי על אתר, בנספח.

⁶¹¹ = קלב ע"א: והתניא הרי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת בנו עמד וכתב כל נכסיו לאחר ואחר כך בא בנו מתנתו מתנה ר' שמעון בן מנסיא או' אין מתנתו מתנה שאלו היה יודע שבנו קיים לא היה כותבן ואמ' רב נחמן הלכה כר' שמעון בן מנסיא.

⁶¹² א שהלך בנו.

⁶¹³ <נודע> שבנו קיים – כך ו ד (ההשלמה על פי ד). א בא בנו.

⁶¹⁴ א כותבן.

סוטה מח ע"ב ועוד), ואפשר שהצירוף הזה השפיע על הניסוח כאן בתלמודים, ושהנוסח "הרוגי המלך" הוא המקורי.

ה.1.ד.9 סנהדרין עח ע"א-ע"ב = תוספתא בבא קמא ט,ה-ז [235]

ראה גם ב.1.ב.3.1. הברייתא בבבלי מוסבת על המשנה, וכך גם בירושלמי, אך בבבלי יש שינוי בנוסח על פי המשנה ולא כן בבבלי. אלא שבירושלמי ההסבה מפורשת, "מה טע' דר' נחמיה", ואילו בבבלי היא נעשית רק על ידי הצמדת הברייתא למשנה, והסיום כבמשנה. שיתוף נוסף בין הבבלי לירושלמי הוא הניסוח "תעלה/עלתה על דעתך" לעומת "עלת על לב" בתוספתא ובמכילתא דרשב"י. שני הביטויים שכיחים בספרות התנאים.⁶¹⁵ בבבלי אין "עלה על לב" כלל,⁶¹⁶ ואולי הצורה הארמית הבבלית "סלקא דעתך" השפיעה.⁶¹⁷ אך כאמור גם הירושלמי נוקט כמוהו.

ה.2 מאפייני הציטוטים בירושלמי לעומת הבבלי

"גי' הירושלמי היא בכמה מקומות שלא בדיוק והירושלמי משנה לשון הברייתא או מקצר המאמר של הברייתא" (פרנקל, מבוא הירושלמי כז ע"א)

בפרק ב' בעבודה זו עסקתי במאפייני הציטוטים בבבלי. רבות מהקטגוריות שם קיימות גם בציטוטים בירושלמי, אך באופן מינורי יותר.

ה.2.א התאמה למשנה

לקטגוריה זו ראה דיון לעיל, ב.1.ד: יש בירושלמי הגהות על פי המשנה, אך הן שכיחות פחות מן הבבלי.

ה.2.ב השפעת הסוגיה

בעוד בבבלי השפעת הסוגיה רווחת (ראה לעיל ב.2), בירושלמי הדבר שכיח פחות. ראה למשל ד.2.א.25], שם המקבילה לתוספתא בירושלמי אינה מצוטטת כברייתא אלא כדיוק מן המשנה, ובהתאם ללשון הסוגיה.

ה.2.ג שיבושים

שיבושים לדוגמה בברייתות בירושלמי:

מס' 60: "הטרויים" בנוסח א או "השבויין" בנוסח ל הם "השוחין" שבתוספתא, כדברי ליברמן, תוכ"פ עמ' 363.

מס' 173: התוספתא והבבלי מסכימים שהחולקים הם ר' יהודה ור' שמעון, וכלשון הספרי, בניגוד לירושלמי. נראה שבירושלמי "דברי ר' מאיר" הם כי סתם משנה ר' מאיר (כדברי תוכ"פ על אתר), ושמו של ר' יהודה הוסב בטעות לדעה החולקת

⁶¹⁵ למשל ספרי דברים לא (עמ' 51) "עלת על לב" (ועוד תשעה מופעים בספרות התנאית בחיפוש ב"מאגריס"), ולעומתו ספרי דברים מג (עמ' 96) "וכי תעלה על דעתך" (ועוד שלושה עשר מופעים).

⁶¹⁶ "עלה על דעת" שכיח בשני התלמודים, ואילו "עלה על לב" נדיר בירושלמי (ראו מקרה מעניין בירושלמי עבודה זרה ב,ד: "אני עלת על ליבי לאסור והוא עלת על דעתו להתיר"). ואינו מופיע כלל בתלמוד הבבלי. הביטוי המקראי הוא "עלה על לב" (ירמיהו ז, לא; יט,ה).

⁶¹⁷ ראה סוקולוף, ארמית בבלי עמ' 346, 6c, וציין שבארמית עתיקה "סלק על לב", ואילו בארמית ארץ ישראלית "סלק על" (הני"ל, ארמית ארץ ישראלית, עמ' 380 טור 10b).

ראה גם ה.1.א.9 (שיבוש המונח המקורי "אוחר"), ה.1.א.10 (שיבוש שם תנא, אולי בהשפעת ההמשך).

ה.2.ד קיצורים והשמטות

קיצורים והשמטות של ברייתות שכיחים בירושלמי, וזאת אפשר לייחס לאופיו המשובש של טקסט הירושלמי שהגיע אלינו, אך אולי גם לדרכו של הירושלמי לקצר.

לדוגמאות לקיצורים ראה: ה.1.א.6, ה.1.א.9, ה.1.ג.5, ה.1.ג.15.

ראה גם מס' 152:

ירושלמי	תוספתא (ובבלי)
המבצע חוטא	כל המבצע הרי זה חוטא
אלא יקוב הדין את ההר כשעשה משה	אלא יקב הדין את ההר שכן משה אמר (בבלי: וכן במשה הוא אומר) יקוב הדין את ההר
אבל אהרן משים שלום	אבל אהרן הוא עושה שלום בין אדם לחבירו
הרי זה מברך ואינו אלא מנאץ	היאך זה מברך אינו אלא מנאץ על זה נאמר ובוצע ברך נאץ יי
כל מקום שיש אמת אין משפט שלום יש שלום אין משפט אמת ואי זהו אמת שיש בו משפט שלום הוי אומר זה ביצוע	והלא כל מקום שיש משפט אמת אין שלום וכל מקום שיש שלום אין משפט אמת אלא אי זהו משפט שיש בו שלום הוי אוי זה ביצוע וכן הוא אומי ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וכל מקום שיש צדקה אין משפט אלא אי זהו משפט שיש בו צדקה הוי אוי זה ביצוע דן את הדין זכה את הזכיי וחייב את החייב אם חייב את העני מוציא ונותן לו משלו נמצא עושה צדקה עם זה ודן את זה

לא כל הקיצורים בירושלמי בהכרח מעידים על דרכו של הירושלמי, שהרי יש שהדבר נובע מגרסה מאוחרת המשותפת לתוספתא ולבבלי (ראה בבבלייתא שלנו גופה, ה.1.ג.9). ומצד שני המקרה האחרון נראה כהשמטה ברורה (אולי מחמת הדומות: ביצוע... ביצוע; דן... דן). קשה יותר לומר שזה קיצור בעלמא, משום שהירושלמי ממשיך ואומר (במקביל לתוספתא) "דן את הדין זיכה לזכיי חייב לחייב מעלה עליו הכתוב כילו עשה צדקה עם הזכיי וכילו עשה צדקה עם החייב", והיא דרשת הפסוק "ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו" – פסוק שאינו מופיע לפנינו בירושלמי אלא רק בתוספתא (ובבבלי).

אפשר שלירושלמי הכפילות "יקוב הדין את ההר" הייתה נראית מיותרת, אך ייתכן שלפנינו ברייתא שהוצמדה לדברי ר' אליעזר, ודבר זה יסביר גם את העובדה שהסיום "אבל אהרן" לא ממש תומך באמירה שיקוב הדין את ההר.⁶¹⁸

⁶¹⁸ אין בו סתירה, כי עשיית שלום אינה ביצוע, אלא פיוס מחוץ לבית הדין. אבל העוקץ של המשפט מוקחה.

ראה גם מס' 111 : בירושלמי נזיקין נאמר רק "הראשון ראשון קודם" אל מול הפירוט הארוך יותר בתוספתא. אך במקבילה במסכת כתובות נאמרו הדברים באופן נרחב יותר ובדומה לתוספתא, והרי זה קיצור בירושלמי נזיקין בלבד.

ה.2.ה סגנון ירושלמי

לעיתים הירושלמי מנסח בסגנון אחר מאשר בתוספתא ובבבלי. ראה לדוגמה : 0 ("כנסו" במקום "גנזו", ועוד), 0 ("תוכו" במקום "פנימי שבה/שבו"), ה.1.א.13 ("לחלקן" במקום "ליתנם במתנה"), ה.1.ג.6 ("נותנין להן" במקום "אין נותנין להם אלא"), ה.1.ג.7 ("מכיון" במקום "כיון", והיא דרכו הלשונית של הירושלמי). וראה גם מס' 232 ("נעשה המעשה" במקום "נעברה העבירה"), ומס' 241 ("שלא שימשו רביהן כצרכן" במקום "שלא שימשו כל צרכן").⁶¹⁹

ה.2.ו מסורות שאינן במקבילות

יש שבירושלמי נשתמרו (או נוספו) חלקי ברייתות שאינן לפנינו בתוספתא ובבבלי. ראה : ה.1.ג.1 ("בכירה טפח"), ה.1.ג.4 ("בסילקי"), ה.1.ג.5 ("במה דברים אמורים").

ה.3. דיון

בעבודה זו התמקדתי בתלמוד הבבלי, ולכן מסקנות לגבי הירושלמי תהיינה חלקיות. עם זאת נראה שבירושלמי יש פחות עיבודים מהסוג שאנו מוצאים בבבלי – התאמה למשנה והתאמה לסוגיה. שיבושים וקיצורים נמצאים בו יותר, וכן ניסוח על פי סגנונו, או בסגנון מקביל לתוספתא (לכל אלה ראה ה.2). רגיל למדי שהמרחק בין הבבלי לתוספתא אינו גדול משמעותית מאשר המרחק בין הירושלמי לתוספתא (ה.1.א).

בניכוי העיבודים והשיבושים אפשר להצביע על כמה מקומות של מסורת משותפת (לעיתים מאוחרת) של הבבלי והתוספתא אל מול הירושלמי (ה.1.ג), ועל מקומות אחרים של מסורת משותפת (לעיתים מאוחרת) של הירושלמי והתוספתא אל מול הבבלי (ה.1.ב). לכך יש לצרף מקרים שבהם לשני התלמודים יש גרסה דומה בניגוד לתוספתא (ה.1.ד), וזאת או עקב מסורת קדומה דומה (ולפעמים שיבוש או עיבוד בתוספתא), או עקב צינור משותף, כגון גלגול ברייתא יחד עם הסוגיה (ראה ה.2.ד).

התמונה המצטיירת היא שבסיכום כללי במסכתות הנדונות הבבלי רחוק יותר מן התוספתא מאשר הירושלמי, אבל זאת בעיקר שהוא היה נתון ליותר הגהות, עיבודים ושיבושים (וזאת כדברי ש"י פרידמן). עם זאת לאחר שמנכים את השכבה הזאת אנו מקבלים לעיתים קרבה גדולה יותר בין הבבלי לבין התוספתא, גם בגרסאות משניות, וזאת לצד מקומות אחרים עם קרבה גדולה יותר בין הירושלמי לבין התוספתא, גם בגרסאות משניות.

⁶¹⁹ "כצרכן" מתאים ללשון הירושלמי, השווה ירושלמי בבא קמא ו,א : "אם עמד ובנאו כצורכו". לעומת זאת "כל צרכו" רגיל בלשון התנאים (משנה כלאים ז, ז ועוד, תוספתא מעשרות א,ה ועוד). נראה שגם "את רביהן" הוא תוספת של הירושלמי, שנועדה להשלים את החסר – את מי לא שימשו. אכן "דלא יליף ולא שימשו" לבדו יש גם בירושלמי (שבת ג,ד ומקבילות). מכל מקום "שלא שימשת את רבך" נמצא בירושלמי (שבת י,ה) וכנראה הוא סגנון הירושלמי.

ו נוסח הברייתות ברובדי התלמוד

כאשר עומד לפנינו נוסח ברייתא בתלמוד השונה מנוסח התוספתא, עלינו לברר לאיזה רובד לשייך את הנוסח. ניתן לדבר על שלושה רבדים עיקריים: נוסח הברייתות בעדי הנוסח שלפנינו; נוסח הברייתות המשתקף מהסוגיות, כלומר עד תום שלב עריכת התלמוד; ונוסח הברייתות שעמדו בפני האמוראים. בפרק זה אעסוק בעיקר בברייתות שבהן נוסח התוספתא נראה מקורי, ולא שחל בו שיבוש או שינוי מאוחר. כאשר נוסח התלמוד נראה עיקר, יש דוגמאות רבות יותר למהלך סוגיה או דברי אמוראים התומכים בנוסח זה, והן צוינו אגב דיונונו במהלך פרק ג.⁶²⁰

1.1 רובד מסירת התלמוד

מטבע הדברים, אנחנו מכירים את הברייתות דרך עדי הנוסח שלנו, ויש לנו הרבה פחות ידיעות לגבי השאלה מה עמד בפני עורכי הסוגיה, ופחות מזה – לגבי השאלה מה עמד בפני האמוראים, ולכן ברוב המקרים אי אפשר להוכיח את קיומם של שינויים בתקופה קדומה. בחלק מהמקומות ניתן אף להראות שהשינוי חל בשלב זה של מסירת התלמוד, וזאת בעיקר כאשר הנוסח המשני נמצא רק בחלק מעדי הנוסח.⁶²¹ אך מכאן ניתן ללמוד גם למקרים אחרים, שבהם אפשר שעדי הנוסח שלפנינו מוסרים לנו נוסח מאוחר ומעובד או מדורדר של התלמוד.⁶²²

קטגוריית ביניים בין רובד המסירה לרובד העריכה יכולה להיות רובד העיצוב האחרון של הבבלי, שאולי נעשה בידי מסרנים או עורכים לאחר ששלד הסוגיות כבר התקבע בעיקרו.⁶²³ לרובד זה ניתן לשייך חלק נכבד מן השינויים בין התוספתא לבבלי, בפרט אלה ה"מחליקים" את הנוסח לפי הסוגיה או לפי סגנון הבבלי.⁶²⁴ זאת, כגבול עליון לשינויים אלה, משום שריבוי השינויים מן הקטגוריות שנמנו בפרק ב אינו מאפשר ייחוס של כולם או רובם לשלב המסירה המאוחר יותר.

2.1 רובד עריכת התלמוד

יש שהנוסח המשני עולה מתוך דברי הסוגיה עצמה. כך למשל במס' 18 (ג.ב.1.ג.; 1.ג.4.1), ברור מסוגיית הבבלי שהיא גרסה את המשפט "ואם לאו מעלין אותן בדמים", שאינו בתוספתא, שהרי משם הראיה לנדון (גוד או אגוד). גם חסרון ההטעמה של רבן שמעון בן גמליאל "מפני כבוד אבותיו" מוכח מן הסוגיה, שהרי הגמרא תהתה מה טעמו של רבן שמעון בן גמליאל, ונתנה טעם משלה.

⁶²⁰ ראה: 1.א.1.ג. (חולסית), 3.א.1.ג. (מידה), 1.ב.1.ג. (ר' נתן), 3.ב.1.ג. (ר' מאיר), 4.ב.1.ג. (ר' אלעזר ברי שמעון), 11.ג.1.ג. (אין מוזרחין עליה), 1.ה.1.ג. (טול אתה שיעור), 5.ג.2.ג. (כשם שלא היו קידושין גמורין), 5.א.4.ג. (ר' מאיר ור' יהודה), 1.ב.4.1. (שמות התנאים).

⁶²¹ לא תמיד קל להכריע בשאלה האם הנוסח הקרוב לתוספתא הוא המקורי, או שמא הוא הגהה על פי התוספתא. לעיתים ההגהה מפורשת, כגון על ידי רשב"ם (ראה לדוגמה מס' 57, 62, 87, 106). במקרים אחרים נראה שאין מדובר בהגהה על פי התוספתא, בפרט כאשר יש שינויים אחרים שהיינו מצפים שיימחקו גם הם בתהליך ההגהה (ראה לדוגמה את נוסח הלכות גדולות במס' 57, ב.1.א.2.א.).

⁶²² כך לדוגמה הלכות גדולות במס' 57, ב.2.א.1.א., שימר נוסח שונה, וכנראה מקורי יותר, מעדי הנוסח הישירים. ואלמלא הייתה לנו עדות הנוסח שלו, היינו מקבלים את נוסח כתבי היד כ"נוסח הבבלי". יש מקרים לא מעטים שחוקרים עסקו בנוסח ברייתא כ"נוסח הבבלי", אך משנתגלו עדי נוסח טובים לבבלי, כגון כתב היד התימני למסכת סנהדרין, התברר ש"נוסח הבבלי" אינו אלא נוסח משני של הענף האירופאי. ראה לדוגמה מס' 241, ודיונו של וייס בברייתא זו במאמרו "טיב הבית דין", עמ' רא ואילך, כשלפניו לא עמד כתב היד התימני.

⁶²³ על שלב ביניים זה ראה לאחרונה במאמרה של א' טוביה, "חילופי גמר עריכה", ובספרות שהזכירה שם, עמ' 465, הערה 153.

⁶²⁴ בהקשר זה ראוי לציין מה שהעיר עליו א"ש רוזנטל, ללשוניותה של מסכת תמורה, עמ' 329 – "לישנא אחרינא" המשתמשת בברייתא הזוהה לתוספתא שלנו, בניגוד לברייתא המובאת ב"עיקר תמורה".

לעיתים התלמוד עצמו מצביע על שיבושים בנוסח שהגיע אליו, או נוסח קשה שהוא נזקק להסביר, כגון מס' 44, שבו הברייתא בבבלי ("האומר תנו מנה לעניי עירי אין דנין בדייני אותה העיר") הפוכה מן התוספתא ("דנין בדייני אותה העיר"), והבבלי תמה ומתקן את הנוסח ("ותסברה עניי שקלי דייני מיפסלי, אלא אימא אין דנין בדייני עניי אותה העיר").⁶²⁵ מקומות אלה מציגים את הצד השמרני של התלמוד, שאינו "מגיה את הספרים", שהרי המקור והתיקון נמצאים שניהם לפנינו. אדרבה, דווקא מקומות שבהם אין הגהה מפורשת הם המועדים יותר להגהות ותיקונים בידי דורות מאוחרים.⁶²⁶

3.1 הרובד האמוראי

3.1.3 א. רובד אמוראי המשקף נוסח דומה לתוספתא, בניגוד למהלך הסוגיה בכמה מקומות מהלך הסוגיה שלפנינו מצביע לכאורה על נוסח ברייתא כלפנינו, אך ניתוח של מרכיבי הסוגיה יכול ללמד שלפני האמוראים יכול היה לעמוד נוסח דומה יותר לתוספתא, ורק בעקבות עריכת הסוגיה וחוסר הבנת דבריהם השתבש הנוסח.⁶²⁷

3.1.3 א.1. **בבא בתרא יח ע"א, כו ע"א, פג ע"א = תוספתא בבא בתרא א, יז [21]**

תוספתא בבא בתרא א, יז	בבלי בבא בתרא יח ע"א, כו ע"א
אחד גפנים ואחד כל האילן מרחיק ארבע אמות ונוטע כדי שיהא בקר עובר בכליו	תנא ⁶²⁸ ארבע אמות שאמרו כדי עבודת הכרם
	פב ע"ב – פג ע"א
	אמ' ליה אביי לרב יוסף לא תפלוג עליה דרב נחמן דתנא קאי כותיה דתנן הנוטע כרמו שש עשרה אמה על שש עשרה אמה מותר להביא זרע לשם [...] אמ' ליה אנא לא ידענא עובדא הוה <פג>. בדורא דרעותא ואתא לקמיה דרב יהודה ואמ' ליה זיל הב ליה כדי בקר וכליו ולא ידענא כדי בקר וכליו כמה הוי כיון דשמעתא להא דתנן לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חברו אלא אם כן רחוק ממנו ארבע אמות ותני עלה ארבע אמות שאמרו כדי עבודת הכרם אמינא שמע מינה כדי שיעבור בקר וכליו ארבע אמות

⁶²⁵ ויש שהבבלי מתייחס לנוסח מוקשה הנמצא לפנינו כבר בתוספתא: ראה מס' 69, "אותיות מאן דכר שמיהו" (וכעין זה מס' 16, "חצרות מאן דכר שמיהו"), וכן מס' 166, בהתייחס לנוסח "ועובר על עשה ועל לא תעשה" (והוא נוסח ו בתוספתא. נוסח א ד הוא "עבר", ואפשר שהוא הגהה על פי הבבלי): "עובר, לא זגיא דלא עבר, אלא הכי קאמר" וכו'.
⁶²⁶ עם זאת כאשר התייחסות הבבלי לנוסח המוקשה אינה ארוגה בסוגיה כולה, כל עצמה של התייחסות יכולה להיות תוספת מאוחרת, כלומר שייכת לשלב המסירה (או רובד גמר העריכה). ראה מס' 173: "ר' שמעון אומר אלמנה עשירה ממשכנין אותה, ענייה אין ממשכנין אותה, ואתה חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכנותיה, מאי קא אמר, הכי קא אמר מתוך שאתה ממשכנה אתה חייב להחזיר לה ומתוך שאתה חייב להחזיר לה אתה משיאה שם רע בשכנותיה". המשפט "מאי קא אמר" וכו' אינו הכרחי למהלך הסוגיה, ומהותית אין הוא אלא לשון פירוש. הוא גם חסר בשני עדי נוסח במקבילה בבבא מציעא (קטע גניזה והדפוס), אף כי אפשר שבשניהם חל דילוג מחמת הדומות. גם דברי הבבלי הקצרים במס' 166 שנדונו בהערה הקודמת יכולים עקרונית להשתייך לשלב מאוחר ביצירת הטקסט שלפנינו, בדמדומים שבין היצירה למסירה.

⁶²⁷ ראה נעם, מוסיפין ומחדשין, עמ' 163: "נוסח התוספתא והירושלמי הוא הנוסח שעמד גם לפני אמוראי בבל, ואפילו אמוראים מאוחרים [...] רק אי אז אחרי דורות אחרונים של אמוראים נשתנתה לשונה של ברייתא זו בהשפעת לשונה של מימרת רבא". וראה מה שהביאה שם עמ' 166 בשם הלבני, ואולי גם ליברמן, "שלפני רב אדא בר אבהו, כמו לפני רבא עצמו, מונחת הייתה הברייתא כפי שהיא בתוספתא". וכן תהייתו של ש' נאה, אין אם למסורת, עמ' 444.
⁶²⁸ יח ע"א: ותני עלה.

הבבלי גורס "כדי עבודת הכרם" במקום "כדי שיהא בקר עובר בכליו". זו אותה משמעות, אך המילים שונות לגמרי. בברייתא בדף פג,⁶²⁹ המובאת כחלק מסיפור אמוראי,⁶³⁰ הברייתא "כדי עבודת הכרם" באה להסביר את דברי רב יהודה "כדי בקר וכליו". אם נוסח הברייתא היה במקור "כדי (שיהא) בקר (עובר) בכליו" כבתוספתא, הסוגיה בדף פג ברורה ופשוטה.⁶³¹ ועוד, שהנושא שלנו אינו כרם דווקא, ומפורש במשנה ובתוספתא "אחד גפנים ואחד כל האילן", ולא ברור מדוע שהברייתא תתן הנמקה הנכונה דווקא לכרם. אלא שהסוגיה בדף פג-פג עוסקת מלפניה ומאחריה בכרם דווקא, ושם אכן סביר לקרוא לכך עבודת הכרם.⁶³² כך שאפשר שהקשר הסוגיה יטה לניסוח "עבודת הכרם", אף שְכרם לאו דווקא.⁶³³

ו.א.3.2 בבא בתרא קלב ע"ב = תוספתא פאה א, יב [108]

ראה ב.א.5.3: נראה כדברי אלבק שהובאו שם, שלפני אמוראי בבל הראשונים עמדה ברייתא בדומה לנוסח התוספתא שלפנינו.

ו.א.3.3 בבא בתרא קמג ע"א-ע"ב = תוספתא מנחות יב, ז [121]

ראה 0: נראה כדברי הלבני שהובאו שם, שלפני ר' זירא עמד נוסח התוספתא שלפנינו, אלא שזה השתבש עם השנים, והסוגיה השתנתה בהתאם.

ו.א.3.4 בבא בתרא קסח ע"ב = תוספתא בבא בתרא יא, יא [141]

ראה ב.א.5.4: נראה שיש לפרש את דברי רב יהודה כמתייחסים אל נוסח הברייתא כפי שהוא לפנינו בתוספתא, אלא שדבריו לא הובנו בשלב מאוחר יותר ומתוך כך הוגהה הברייתא ונהפכה.

ו.א.3.5 בבא בתרא קעא ע"א = תוספתא בבא מציעא א, כ [143]

ראה ב.א.6.4: נראה שבפני רב עמדה הברייתא כמו שהיא לפנינו בתוספתא, ורק בשלב מאוחר יותר הוגהה דעתו של רב לתוך הברייתא.

ו.א.3.6 סנהדרין מה ע"ב = תוספתא סנהדרין ט, ח [203]

ראה ב.א.5.6: אפשר שרב פפא לא התייחס למחלוקת גרסאות בתוספתא, אלא לסתירה בין התוספתא לספרי, ורק עורכי הסוגיה שלא הכירו את ברייתת הספרי בנוסח שרב פפא התייחס אליו, שחזרו בברייתא נוסח שיתאים למימרה שלו.

⁶²⁹ הסוגיה בדף פג עוסקת בשאלת המרחק המזערי והמרבית בין אילנות כדי שהקרקע תימכר עמהם, ובהקשר זה מובאים שם השיעורים של ארבע אמות = כדי בקר וכליו = כדי עבודת הכרם.

⁶³⁰ "אנא לא ידענא עובדא הוה בדורא דרעותא" וכו'. סיפור באותה תבנית עצמה נמצא גם בדף נד ע"ב, ושם דורא דרעותא הכרחית לסיפור, שהרי ההמשך שם הוא "דורא דרעותא קאמרת" וכו'. וייתכן שהסיפור כאן עוצב בהשפעת הסיפור שם, אף שאין זה מן הנמנע שכמה מעשים היו בדורא דרעותא (למקרה דומה של סיפורים מקבילים ראה עבודה זרה סה ע"ב ("ההיא ביתא דחיטי... שרייה רבא לזבוני לגויים" וכו') מול פסחים מ ע"ב (ההוא ארבא דחיטי... שריא רבא לזבוני לגויים" וכו') ומה שכתבתי על כך בעבודתי, סתמות קדומים, עמ' 46-47).

⁶³¹ "הבקר עובר בכליו" נמצא גם במשנת שביעית (א, ה; ותוספתא שביעית א, א) בדברי רבן שמעון בן גמליאל בהתייחס לשאלת המרחק בין שלושה אילנות שיצטרפו כדי שיחרשו כל בית סאה בשבילם. וכן להלן בתוספתא בבא בתרא ד, יא בהקשר דומה, של המרחק המזערי בין שלושה אילנות הנמכרים והקרקע נמכרת עמהם.

⁶³² הביטוי "עבודת הכרם" מופיע כלשונו פעם אחת נוספת (בכל מקורות חז"ל), בבבלי עירובין צג ע"א, על אותן משניות העוסקות בכרם, ושם נאמר: "סברא הוא דכל ארבע אמות דלהדי כרם כעבודת הכרם דמי". הביטוי נסמך על משנת כלאיים, לדוגמה ד, א: "כרם שחרב מאמצעו... נותנין לו עבודתו וזורע את המותר", והן ארבע אמות, ראה שם ו, א: "איזהו עריס... נותנין לו עבודתו ארבע אמות". אם כן הביטוי נסמך על תורת התנאים, אך בצורתו זו הוא כנראה בבלי ומאוחר.

⁶³³ מעניין ש"כדי בקר בכליו" מובא כאן בדברי רב יהודה (אף שהדברים נמצאים גם בתוספתא), ויש לכך מקבילה בירושלמי שביעית א, ב: "רב יהודה בשם שמואל ר' אבהו בשם ר' יוחנן הקונה שלשה אילנות בתוך שלחבירו רחוקים מטע עשר [לבית] סאה, קרובין כדי שיהא הבקר עובר בכליו".

7.3.1 א.7 סנהדרין עג ע"א = תוספתא סנהדרין יא, י-יא [232]

ראה ב.7.ג.5. בברייתא שלפנינו חסר הסיפא הנמצא בתוספתא ובירושלמי, אך הוא נמצא בהסברו של רבא לדברי ר' יהודה. נראה שרבא פירש את הסיפא כטעמו של ר' יהודה, אלא שהבבלי לא הבין שהוא פירוש לדברי הברייתא ולכן (או מסיבה מקרית אחרת) נשמט הסיפא.

8.3.1 א.8 סנהדרין פג ע"א = תוספתא זבחים יב, יז [239]

ראה ב.6.א.6. מתוך דברי האמוראים נראה שלא עמד בפניהם נוסח הברייתא שלפנינו בבבלי שבו נוסף "טמא ששימש" כאחד מאלה שבמיתה, או שלא הכירו בו כסמכותי, ורק בדורות מאוחרים נחשב נוסח זה בר סמכא.

1.3.3 ב. רובד אמוראי המשקף נוסח שונה מהתוספתא

אין סוגיות רבות שמהן ניתן להסיק במידת מה שלפני האמוראים אכן עמדה גרסה שונה מזו שבתוספתא שלפנינו.

ראה מס' 16, שמשם נראה מדברי רבה, "לא שנו אלא שלא פרץ את פצימיו אבל פרץ את פצימיו בני מבוי מעכבין עליו", שנוסח הברייתא שעמד בפניו היה שונה מן התוספתא שבפנינו.

ראה מס' 66 (ב.7.ג.3), שם רבא מתייחס למידע שאיננו נמצא לפנינו בתוספתא, והוא ייחוס הרישא לר' נתן. אכן לגבי תוכן הדברים, דברי רבא "דוגית ובוצית חדא מילתא היא" יכולים להתייחס לנוסח התוספתא שלנו, שבה תנא קמא אומר "ולא את הבוצית" וסומכוס אומר "מכר את הדוגית", ולא דווקא לנוסח הברייתא שלפנינו בתלמוד, שלפיה הן ר' נתן הן סומכוס אומרים אותו דין, אחד בלשון "בוצית" ואחד בלשון "דוגית".

וראה מס' 109 (ב.1.א.1.ב), שם נראה שבפני אביי כבר עמד הנוסח "מהיום ולאחר מיתה", כי הוא מתייחס לנוסח זה ומסביר אותו.

לקטגוריה זו אפשר לצרף גם סוגיות שמהן עולה שבפני האמוראים לא עמדו הברייתות שבתוספתא שלנו, או שלפחות הם לא הכירו בהן כמקור סמכותי. נושא זה נדון רבות בספרות המחקר אך לא נכלל בגבולות עבודה זו. מכל מקום יש והברייתא נמצאת לפנינו בתלמוד, אך עולה ממנו שהאמוראים לא הכירו אותה או לא הכירו בה. דוגמה לכך נמצאת במס' 110, שם רב נחמן אומר לרב הונא שאיננו יודע מהו טעמו של ר' יוסי, ורב הונא הוא שאומר לו מה הטעם. הגמרא מביאה לאחר מכן כ"תניא נמי הכי" ברייתא האומרת את הטעם הזה, ברייתא המקבילה לתוספתא. בירושלמי נאמר טעם זה באופן סתמי, כך שאין לדעת אם הוא ציטוט של ברייתא. מדוגמה זו עולה שלפחות רב נחמן לא הכיר את התוספתא, והשאלה אם רב הונא אמר את דבריו מתוך הברייתא או כטעם שקיבל במסורת, נותרת פתוחה.⁶³⁴

⁶³⁴ השווה לסיפור עם מאפיינים דומים בבבא בתרא קע ע"ב – קעא ע"א [143], שם רב נחמן אומר לרב הונא שאילו רב היה שומע את הברייתא (מעין זו שלפנינו בתוספתא) היה חוזר בו, ורב הונא השיב שהוא שמע אותה ולא חזר בו. ככלל, מצאתי בכמה מקומות שדברי רב הונא מקיימים יחסים מורכבים עם התוספתא. כך לדוגמה בבבא בתרא ו ע"ב [2], רב הונא חולק על דעתו של רב חסדא, שיש לה תימוכין בתוספתא, וכן הוא גם שם דף יא ע"א [13], במחלוקת רב הונא ורב חסדא. וכן הוא גם שם יא ע"ב [15], בדברי רב חסדא "אכסדרה אין לה ארבע אמות" הנסתרים (בידי רב ששת) מן התוספתא (ושם יש תירוץ, "באכסדרה רומיתא", תירוץ שלכאורה נמצא גם הוא בתוספתא, "בזמן שמגופפת" וכו'). וראה שם ס ע"ב [54], שדברי רב הונא לגבי חצר ובה זיזין "נפלה חוזר ובונה אותה" נמצאים לפנינו בתוספתא (ובברייתא בירושלמי), והמשך התוספתא הובא כקושה על מימרה זו (ואולי נשמט בסוגיה שלב מעין "תניא נמי הכי נפלה חוזר ובונה אותה" וכו', כמו בירושלמי, "מתניתא מסייעא"). ראה גם בבא בתרא קעב ע"ב [145], שם

ז סיכום ומסקנות

בעבודה זו ביקשתי לעמוד על הסיבות להבדלים בין ניסוחי הברייתות בתלמוד הבבלי המקבילות לתוספתא, לבין ניסוחן בתוספתא, וזאת דרך בחינת שתי מסכתות גדולות בתלמוד הבבלי, באופן שיטתי. כדי להכריע בשאלה מהו הנוסח המשני הסתייעתי בין השאר בשיקולי לשון וסגנון, בחינת תוכן (האם התוכן מוקשה מתוכו), השוואה בין מקורות (הסכמה בין שני מקורות שונים היכולה לחזק גרסה כמקורית יותר), ובחינת מכניזם שינוי: אם ניתן להצביע על מכניזם פשוט לשינוי מכיוון אחד לשני ולא להפך (שינוי בהשפעת מקור ידוע אחר, על פי סגנון שגור, "הקריאה הקשה" וכיוצא בזה), ניתן להצביע, ברמות שונות של ביטחון, על אחד המקורות כמשני.

1.ז נוסח משני בבבלי

רוב השינויים נובעים מנוסח משני בבבלי, ודבר זה אינו מפתיע בהינתן הטבע הרגיל של מובאות בחיבור משני לעומת העתקות של חיבור ראשי.⁶³⁵ בין אלה מניתי שינויים על פי המשנה, שינויים על פי הסוגיה, שינויים בהשפעת סגנון הבבלי, שינויים לשם פרשנות וכן שיבוש ודרדור המסורת. יש מקרים של שינויים בהתאם למסורת בבבלי או לפסיקה בבבלי, אך אלה אינם רבים.

שינויים על פי המשנה רווחים בבבלי (ופחות בירושלמי), וניתן להסביר אותם בשתי רמות: האחת, ברובד שוני הברייתות, ששנו אותן בהמשך למשנה ומתוך כך הושפעו מלשונה; והשנייה, ברובד עיצוב הסוגיה ומסירתה, כחלק מהנטייה הכללית של הבבלי לעצב את המקורות התנאיים בהתאם לסוגיה. השינויים על פי הסוגיה, הרווחים מאוד, שייכים בהכרח לשלבים מאוחרים יחסית של עריכת הבבלי, כשהסוגיה כבר הייתה קיימת, ואף לשלב המסירה של התלמוד. שינויים לשם פרשנות יכולים לנבוע מכל אחד מרובדי מסירת הברייתות, החל בשלבים קדומים מאוד ועד שלב המסירה, ולרוב אין עוגן שיכול להצביע על רובד קדום יחסית או מאוחר יחסית.

לעיתים הסוגיה מצביעה על נוסח מסוים השונה מן התוספתא, אך ניתוח של דברי האמוראים יכול להראות שבפניהם יכול היה לעמוד – ויש שנראה בבירור שאכן עמד – נוסח דומה יותר לתוספתא. רק שיבושים מאוחרים יותר בברייתא הביאו לפרשנות שונה של דברי האמוראים, או שדבריהם השפיעו על מוסרי הסוגיה והביאו אותם להגיה את הברייתא בהתאם, ומתוך כך השתבשה הבנת הדברים.

רב חסדא הזהיר את רבה לעיין בנושא של שטר שיצא בבית דינו של רב הונא, והוא "נפק דק ואשכח" ברייתא שלפנינו בתוספתא. וראה סנהדרין סה ע"ב [225], שם הירושלמי מביא את דעתו של רב הונא, המתאימים לנוסח הברייתא שלפנינו בבבלי דווקא, ואולי לפנינו ברייתא מבית מדרשו של רב הונא.

ראה גם פרידמן, תוספתא עתיקתא א, עמ' 322, על מחלוקת רב הונא ורב חסדא בשבת קטו ע"א: "דעת רב הונא מנוגדת להלכה הקדומה, כפי שהיא עולה מן התוספתא".

וראה גם גולדברג, תוספתא בבא קמא, עמ' 100 הערה 30: "לכאורה, רב הונא לא הכיר את התוספתא, או שרצה ללמוד הלכה זו מן המשנה עצמה כדי לחזק אותה – בפרט אם הוא הולך בשיטת רב, כפי שראינו למעלה שאינו מחשיב את התוספתא אם ניתן ללמוד מן המשנה – אפילו בניגוד לתוספתא. [...] יש לראות נטייה אצל רב הונא לקבל את התוספתא אם רק ניתן להכניס את לימודה באיזו צורה שתהיה בתוך המשנה".

⁶³⁵ משל למה הדבר דומה, לציטוטי מקרא בחיבורים מאוחרים. אפשר שיימצאו בהם נוסחים קדומים טובים לעומת נוסחי המקרא המקובלים (ראה לדוגמה מ' כהנא, נוסח המקרא בכתב יד רומי), אבל רוב השינויים יהיו שיבושים שנובעים מציטוט פרפרסטי, משיבושי מעתיקים ועוד. ואם כך הדבר בנוסח סמכותי כמקרא, על אחת כמה וכמה בנוסח של חיבור מאוחר יותר וסמכותי פחות.

אכן הדברים נכונים רק באופן כללי ותלויים בדרך המעתיק של החיבור הישיר ושל החיבור העקיף – לדוגמה אפשר שציטוטי המקרא ברמב"ם, המבוססים על נוסח המסורה, ישקפו נוסח קדום יותר מהנוסח העממי יותר של מגילת ישעיהו השלמה (ראה י' קוטשר, מגילת ישעיהו השלמה).

2. ז. נוסח משני בתוספתא

עם זאת, אין זו התמונה המלאה.⁶³⁶ במקרים לא מעטים נוסח התוספתא הוא המשני, ובברייתות בבבלי השתמר נוסח מקורי יותר. את זאת ניתן לחלק לשני רבדים בתוספתא: רובד המסירה, ורובד העריכה.⁶³⁷ ברובד המסירה, העובדה שעדי הנוסח המעטים של התוספתא שלנו זרועים בשיבושים – ובכלל זה שיבושים משותפים לכל עדי הנוסח – ידועה לכל מפרש וחוקר: לאורך פירוש "תוספתא כפשוטה" עמד ר"ש ליברמן על מאות רבות של שיבושים כאלה, מסוגים שונים, ואין להתפלא שבמקרים של שיבושים כאלה ניתן למצוא בתלמודים נוסח מקורי יותר.⁶³⁸

ברובד העריכה, נראה שיש מקומות שבהם הבבלי (וכמוהו הירושלמי) ציטט ברייתות כצורתן לפני ששובצו במסגרת הספרותית הכללית של התוספתא, או למצער לפני שעברו שינוי בהתאם למיקומן באותה מסגרת. כך, כשם שבבבלי אנו מוצאים שינויים בהתאם למשנה, גם בתוספתא יש במקומות אחרים שינויים שבאו כנראה בעקבות הסבת הברייתות אל המשנה.⁶³⁹ במקומות אחרים אנחנו מוצאים בתוספתא שינויים המתאימים להקשר הברייתא בתוספתא, שאינם נמצאים בתלמודים (לפעמים בשניהם יחד). ויש שנוספו כנראה ברובד מאוחר בתוספתא תוספות ושינויים, שאינם בברייתות באחד התלמודים או בשניהם.

ולבסוף, יש שנוסח התוספתא אינו משני, אבל גם לנוסח הבבלי יש מקבילות במסורת ארץ ישראלית, כך שלא אחת נוסח הבבלי משקף נוסח ארץ ישראלי, גם אם הוא מאוחר לעיתים.

3. ז. המושב בחיים של הברייתות התוספתאיות בבבל

מה "מושב בחיים" של הברייתות התוספתאיות בבבל? י' אלמן (בספרו "מסורת וסמכות", עמ' 278–281) עמד על כך שהברייתות בבבלי נשנות ומצוטטות בדרך כלל כיחידות עצמאיות, ולעיתים כרצפי ברייתות, אך אין הן מנוסחות כציטוט מתוך חיבור שלם. אלמן⁶⁴⁰ נזהר מלהסיק מכך מסקנות נחרצות על זמן עריכת התוספתא, אך הסיק שהתוספתא לא עמדה, כחיבור, לפני התלמוד הבבלי.⁶⁴¹

ש"י פרידמן (הברייתות בתלמוד הבבלי, עמ' 193–194) מבקש לנתק בין השאלה מה אופי החיבור שעמד בפני התלמוד, וכן בין שאלת "בכתב או בעל פה", לבין שאלת יחס הברייתות בתלמודים

⁶³⁶ בניגוד למצג העולה לכאורה למעיין אצל ש"י פרידמן, תוספתא עתיקתא עמ' 75, והנ"ל, הברייתות בתלמוד הבבלי, שאינו מזכיר אפשרות של נוסח משני בתוספתא, אף שהוא בוודאי מודה לפחות בקיומם של שיבושים בתוספתא שלפנינו על כל עדי הנוסח שלה, וביכולת לשחזר את הנוסח המקורי מתוך התלמודים (ראה תוספתא עתיקתא עמ' 27), והוא מודה שחלו שינויים גם בחטיבות ספרות התנאים ובכללם בתוספתא (הברייתות בתלמוד הבבלי, עמ' 197 הערה 119). לביקורת קצרה על פרידמן בעניין זה ראה ברודי, מחקרי משנה ותוספתא עמ' 34–35.

⁶³⁷ ראה ברודי, מחקרי משנה ותוספתא עמ' 35, המצביע על החשיבות (והקושי) שבהבחנה בין שני הרבדים.

⁶³⁸ ברודי, משנה ותוספתא כתובות עמ' 14–40, הצביע על שיבושים משותפים לכל עדי הנוסח של התוספתא, כולל קטע הגניזה למסכת זו, ושיער שהדבר מלמהד על עותק אחד שממנו השתלשלו כל הנוסחים שבידינו. לדוגמה של שיבוש משותף לכל הנוסחים שהשתלשל מטעות בעותק כתוב אחד בסדר מועד ראה קצוף, פרקי תוספתא, עמ' 10, הערה 15.

עם זאת חלק מהשיבושים יכולים להיווצר לא בשלב המסירה אלא כבר בשלב יצירת החיבור, וכחלק מהתהוותו. כך לדוגמה שיבוש מסוג של אשגרה יכול להיות תוצאה טבעית של שינון ברייתא ואף יצירתה, בפרט לפי טבעה האורלי. במקרים כאלה השיבוש אינו בהכרח קדום יותר מן הגרסה ה"מתוקנת", והוא יכול לחיות לצדה או אף לפנייה.

⁶³⁹ גם כאן ניתן לייחס חלק מהשינויים לשלב המסירה, או לשלב ביניים שבין עיקר העריכה לבין תחילת שלב המסירה. כך לדוגמה רווחת בתוספתא תופעה של משפטים חסרים, הניתנים להבנה רק אם קוראים אותם יחד עם טקסט המשנה, ונראה שהמשפט נשמט בעקבות תפיסת הברייתא כמוסבת על המשנה. תהליך של "הסרת כפילויות" לעומת המשנה יכול היה להתרחש בכל אחד מהשלבים של עריכת התוספתא או מסירתה, אך העובדה שאנו מוצאים לפעמים מחלוקת בין עדי הנוסח בעניין זה יכולה לרמז על איחור יחסי של תופעה זו. בברייתות בתלמודים קיטוע מעין זה אינו קיים בצורה זו, אלא בצורת הסבה מפורשת אל המשנה, כברייתא בודדת. ראה ב.1.ג.

⁶⁴⁰ בשונה מאלבק, במחלוקתו המפורסמת עם אפשטיין, ראה למשל אצל א"ש רוזנטל, המורה, עמ' נב-נז.

⁶⁴¹ אכן הציטוט באופן מנותק מהקשר יכול להיות פעמים רבות משני, ולגרום לשיבושים וחוסר הבנה. ראה ב.7.ד.

לתוספתא. אולם דומה שאם אכן הברייתות נשנו בעיקר על-פה – וגם אם היה קובץ כתוב, לא התייחסו אליו כסמכותי – ההבדלים יכולים להיות מוסברים טוב יותר. בפרט, במקרה כזה הבבלי יכול לשמר מסורת על-פה שקדמה לעריכתו הסופית של החומר בתוספתא שלנו, וכך לשמור לעיתים על נוסחים ראשוניים יותר, כשם שהתוספתא יכלה לשמר חומר ראשוני יותר מאשר המשנה.

כאמור, הברייתות שהבבלי מצטט אינן בודדות בלבד, או רק מוסבות על המשנה. הבבלי, כמו גם הירושלמי, מצטטים קובצי ברייתות (ד.1), שכמוהם נמצאים – באותו סדר בדיוק או בשינוי סדר – בתוספתא. במקרים אלה אפשר שמדובר בציטוט מהתוספתא, אבל לאור העובדה שהתלמודים משמרים לעיתים (בטרמינים או בצורות אחרות) את היותן של חלק מהברייתות נפרדות, האפשרות שמדובר בקובץ שנשנה ונלמד בפני עצמו, מעין תלמוד קדום, קיימת. ולכך יש לצרף את העובדה שהתלמודים שונים לעיתים את הברייתות בסדר שונה, ויש שברייתא מסוימת נמצאת רק באחת מהמקבילות או רק בשתיים מהן. התמונה המצטיירת היא (לפחות לעיתים) לא של מקור ספרותי מגובש וערוך אחד – התוספתא – וציטוטיו בשני התלמודים, אלא מארג ברייתות שנאספו ונשנו יחד, התקבעו בתוספתא ונשנו גם בתלמודים. על תופעה זו הצביעו כבר חוקרים,⁶⁴² והיא עלתה לאחרונה גם בעבודות הדוקטור של ב' קצוף וחי' מזא"ה על מסכתות ברכות ודמאי, והיא מתאימה לתמונת העולם האורלית המצטיירת בתלמוד, של תנאים השונים את הברייתות (מלסה"ת עמ' 246: "מפני שבבבל היו ה'תנאים' השונים את התוספתא כמשנה, עד סוף ימי הגאונים, בעל-פה"⁶⁴³): ברייתות התוספתא הנשנות על-פה יכלו להיות נשנות כל ברייתא בצמוד למשנה המתאימה לה, או כקובץ שלם ועצמאי או עצמאי למחצה.

מסלול נוסף של מסירת ברייתות הוא כחלק מסוגיות. על דבר זה ניתן לעמוד בסוגיות שעברו מארץ ישראל לבבל (וגם, לעיתים, בכיוון ההפוך), שיחד איתן עברו גם הברייתות (ד.2, ד.3). אכן לעיתים עברו הברייתות יחד עם הסוגיות בראשי פרקים בלבד, והללו צריכות היו לעבור השלמה, עם מידע נוסף שהיה לבבלים, ולעיתים תוך השלמות ותיקונים מוטעים. תהליך זה קרה גם בבבל גופא, ושכיח שהתלמוד שואל "מאי ברייתא" ומביא את המקור המלא, שהובא במסגרת הסוגיה ברמז ובקיצור בלבד (ראה לדוגמה ב.א.6.4 [143]).

מכל מקום צריך לעמוד גם על מה שהדגישו ש"י פרידמן (במאמרו הנ"ל) וא' גולדברג (תוספתא בבא קמא, עמ' 24-25), והוא שהברייתות התוספתאיות בתלמודים הן אותן ברייתות עצמן שלפנינו בתלמודים, ולאחר שמנפים את השינויים מחמת העריכה ודרכי הציטוט מקבילים טקסטים דומים, ולעיתים דומים מאוד.⁶⁴⁴ לעיתים קשה להגדיר מתי שני מקורות הם "אותה ברייתא", ויש לקחת בחשבון את מרחב התמרון הניכר של שוני החומר או עורכיו כבר בתקופת התנאים;⁶⁴⁵ אבל דווקא לאור גמישות זו, הדמיון של הציטוטים בתלמוד לאחת המקבילות

⁶⁴² ראה מה שצינתי לדברי ש'י נאה, לעיל ד.א.1.6.

⁶⁴³ אפשטיין הפריד שם בין ציטוטים מן התוספתא לבין ציטוטים מקובצי ברייתות המקבילים לתוספתא. לגבי האחרונים, ראה בקורפוס שלנו: תני ר' אושעיא [24], תני ר' חייא [35], 56 – בבבלי ובירושלמי, בניגוד לתני ר' אושעיא; 59 – גרסה חולקת על המקבילה לתוספתא (בירושלמי בשם דבית לוי); 63; 86 – בירושלמי; 93; 96, ברייתא של רב דימי אחיו של רב ספרא [137].

⁶⁴⁴ שוני הברייתות בבבל יכלו לשנות גם פרקי תוספתא שלמים או מסכתות שלמות, וגם הימצאו של חיבור כתוב אינו מופרך, הגם שאין ראיה לקיומו בכתב בתקופה האמוראית. על הטבע האורלי של המשנה ראה זוסמן, תורה שבעל פה. על אורליות בתלמוד והשפעתה על גמישות הטקסט ראה ברודי, ספרות הגאונים והטקסט התלמודי, עמ' 276–281. על אפשרות של קיומן של יצירות תנאיות בכתב בתקופת האמוראים ראה נאה, מבנהו וחלוקתו א, עמ' 502–512.

⁶⁴⁵ למקבילות בחיבורים תנאיים שונים ראה לדוגמה מס' 186, 230, והמקורות המובאים בהערה הבאה.

דווקא, בולט לא אחת.⁶⁴⁶ ואולי גם ביטויים כמו "נפק דק ואשכח" [145] יכול שיתייחסו לציאה לעיון בתוספתא (בין אם הייתה בחומר כתוב או שנוי על פה).

ברור שלעיתים "ברייתא לא שמיעא ליה" (ראה לדוגמה לעיל ב.6.א.4 [143], שצין אליה גם אפשטיין, מלסה"ת עמ' 250, וכן ב.6.א.6 [239]) ולא כל האמוראים הכירו את כל ברייתות התוספתא, או לא הכירו בהן.⁶⁴⁷ ולכך יש להוסיף את המקרים הרבים של חומר המקביל לתוספתא שנשנה בתלמודים כדברי אמוראים או כדברי סתם התלמוד – נושא שלא עסקתי בו בעבודה זו,⁶⁴⁸ אך ברור שיהא אשר יהא ההסבר לתופעה זו (אמוראים המצטטים בשתיקה מקור תנאי, צינורות מקבילים של מסירת חומר קדום, שיבוש בתהליך המסירה או שיקוע חומר אמוראי בתוספתא, או עירוב של כל הנ"ל), הוא מצביע על כך שהתוספתא לא הייתה תמיד מול האמוראים, מוסרי הסוגיות, עורכי התלמוד ומוסריהם. גם שיבושים הנובעים מניתוק מהקשר (לעיל ב.7.ד) יכולים להיות מוסברים בכך שלפחות בשלב מסוים לא עמד בפני העורכים או המוסרים החומר השלם שנמצא לפנינו בתוספתא. מאלפת במיוחד היא הדוגמה ב.7.ד.3 [240], שם התלמוד מתרץ הגהה של רב ששת על פי הנוסחה הרגילה "סתם ספרי ר' שמעון", אף על פי שהברייתא ששנה התנא לפני רב ששת היא מן התוספתא ולא מן הספרי שלפנינו.

מכל מקום במקרים אחרים ההסבר של ציטוט מתוך התוספתא (או מתוך קובץ גדול דומה לו) הוא ההסבר הנוח ביותר. ראה לדוגמה ד.א.1.2 [54], שם נראה שברובד ראשוני של התלמוד צוטט רק הלכות מסוימות מן התוספתא, ורק בשלב מאוחר יותר צוטטה ברייתא נוספת משם, וכך התקלקל הסיום החגיגי שהיה במקור (הן בתלמוד הן בתוספתא). השפעת התוספתא מצד מסרנים ומעתיקים שהכירו אותה יכלה להשפיע גם לכיוון של הגהת הברייתות בתלמוד על פיה, תופעה שאנחנו מכירים היטב מתקופת הראשונים,⁶⁴⁹ ואפשר שחלה גם בזמנים קדומים יותר.

4.ז בין הבבלי לירושלמי

בנושא ההשוואה בין הברייתות התוספתאיות בשני התלמודים עסקתי בפרק ה' בעבודה זו, וראה שם סיכום הדברים בפרק הדיון. נראה שבבבלי יש יותר תופעות של הגהה על פי המשנה ועל פי הסוגיה, מה שמתאים עם פרק הזמן הארוך יותר שעברו הסוגיות בעיבודן ובמסירתן בבבלי.⁶⁵⁰ אך בניכוי תופעות אלה ודומות להן נראה כי אין שוני מהותי בין הברייתות שעמדו בפני שני התלמודים ובין נאמנות הציטוטים בהם למקור.

⁶⁴⁶ ראה לדוגמה מס' 103, שם הבבלי מצטט כנראה את הברייתא שבספרי במדבר ולא את מקבילתה בתוספתא (ראה כהנא, ספרי במדבר, עמ' 1119). וראה מס' 195, שם מקבילה לתוספתא נמצאת במכילתא דר"י, אך ההקבלה לתוספתא ברורה יותר. ועיין במס' 192, שם הברייתא דומה לתוספתא יותר מאשר לספרי במדבר, אף שהדרשה ערוכה כמדרש הלכה. כן עיין במס' 235, שם המכילתא דרשב"י השתמשה בתוספתא, והבבלי מצטט את הברייתא שבתוספתא.

⁶⁴⁷ ועל כך בין השאר כידוע בנה אלבק את גישתו המאחרת את עריכת התוספתא, אך כדברי אפשטיין "ברייתא לא שמיעא ליה" אינה מחייבת איחור בעריכת החיבור. ראה לעיל הערה 640.

על יחסו של רב הונא לתוספתא ראה לעיל הערה 634.

⁶⁴⁸ אך מניתי אגב אורחא כמה מופעים בקורפוס הנדון. כך לדוגמה מובאת בבבא בתרא נ ע"ב ברייתא תוספתאית במונח "מרגלא בפומיה דר' יוחנן", ועוד מובאות בשם ר' יוחנן נמצאות בברייתות מס' 199 בבבלי, ו-162 ו-198 בירושלמי.

אשר לתופעה זו, ראה לאחרונה בעבודת הדוקטור של ח' מזא"ה, עמ' 25–26.

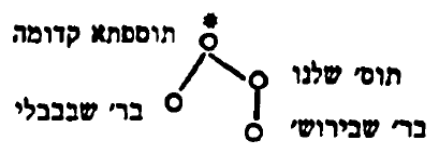
⁶⁴⁹ ראה מה שציינתי בהערה 621. וראה גם ש"י פרידמן במאמרו "להתהוות שינויי הגירסאות בתלמוד הבבלי", בתוך: סוגיות בחקר התלמוד הבבלי, עמ' 167–172.

⁶⁵⁰ בהתאמה לתופעה הכללית שצין אליה זוסמן, ושוב לירושלמי נויקין, עמ' 104–111.

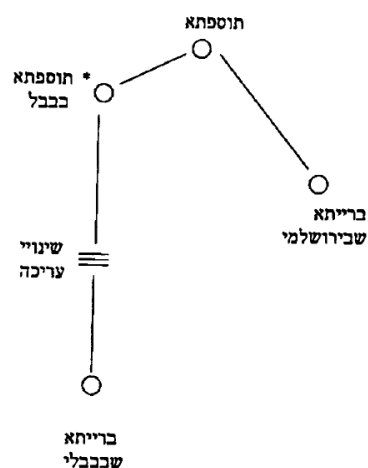
שיתוף בין הירושלמי לתוספתא (ה.1.ב) הוא הדבר הצפוי לאור הארצישראליות של שני החיבורים, והמקובל יותר בקרב ראשונים וחוקרים; אך מעניינים המקרים שבהם נראה שבבבלי דווקא נמסרה מסורת שנראית משנית בתוספתא (ה.1.ג). על תופעה זו של קרבה – לעיתים! – בין הבבלי לתוספתא דווקא, עמד לאחרונה ב' קצוף (בעבודת הדוקטור שלו על תוספתא וירושלמי ברכות ובמאמרו "יחס הברייתות"),⁶⁵¹ ודבר זה מצטרף לתופעות אחרות של "בבליות" של התוספתא, כגון הימצאות אפשרית של ברייתות בבליות בתוספתא (ראה אלמן, ברייתות בבליות), והקרבה הלשונית בין התוספתא ללשון הבבלי, שעמדו עליה חוקרים.⁶⁵¹ קצוף הציע שני הסברים לתופעה זו: האחת, שמרנות יחסית של הבבלי בציטוטים, יותר מן המקובל עד כה במחקר, והשנייה, צינור מסירה בבלי של התוספתא שהשפיע במאוחר על לשונה ואולי על תוכנה. נראה לי ששתי הדרכים אינן סותרות, ושתייהן יכולות להתקיים במקביל. מכל מקום כל זה איננו צריך לטשטש את העובדה שאכן ברובד האחרון הברייתות בבבלי רחוקות יותר, בממוצע, מן התוספתא מאשר הירושלמי.

5.ז יחסי גומלין בין המקורות

י"נ אפשטיין הציג, כמפורסם (מלסה"ת עמ' 246), סטמה שלפיה הייתה תוספתא קדומה עם שני ילדיה, התוספתא שלנו שבה השתמש הירושלמי, והתוספתא של הבבלי, כך:



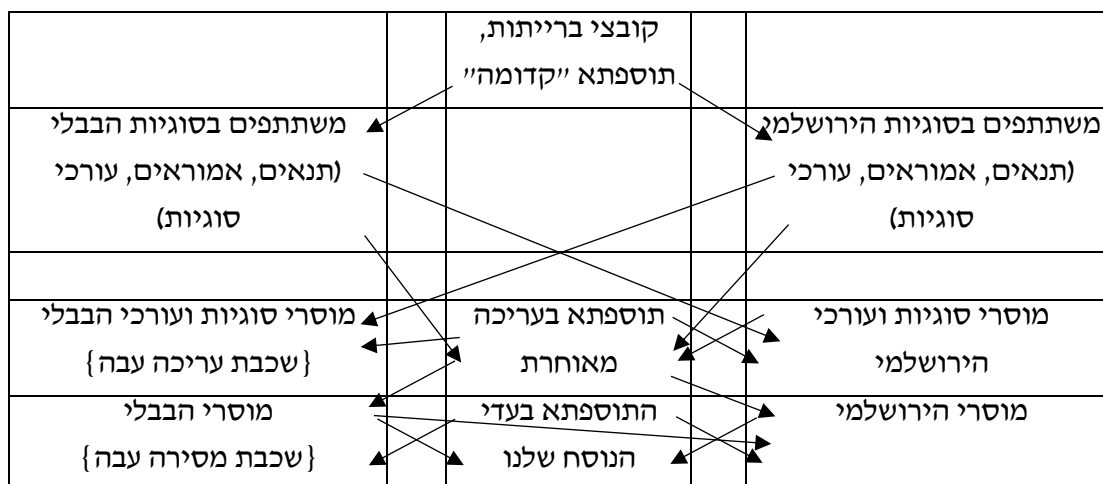
ש"י פרידמן (הברייתות בתלמוד הבבלי, עמ' 185–188) העמיק ודקדק בדבריו ועמד על כך שאפשטיין לקח את הסטמה מתוך אחת האפשרויות שהעלה שפנייר בספרו,⁶⁵² ולדבריו גם לשיטת אפשטיין אין צורך ביצירת "התוספתא הקדומה" ואפשר להעלות סטמה מעין זו:



⁶⁵¹ ראה מחקריהם של נתן וברורמן שצינתי אליהם לעיל, הערה 15.
⁶⁵² *Die Toseftaperiode in der Tannaitischen Literatur*, Berlin 1922, 1936

אך הימצאותה של שכבה של תוספות מאוחרות ושינויים בתוספתא עולה גם מעבודה זו וגם ממחקרים אחרים שזכרו לעיל, כך שנראה לי שאין "התוספתא הקדומה" היפותיזה חסרת ביסוס כדברי פרידמן, אלמן (ברייתות בבליות, עמ' 3), גולדברג (תוספתא בבא קמא עמ' 24) ואחרים.⁶⁵³ ונראה ששלבם שונים של התוספתא בהתהוותה, ממסורות קדומות ועד החיבור השלם, עמדו בפני שלבים שונים של הבבלי, והבבלי השפיע בתורו על התוספתא, בשלבים שונים של עריכתה ומסירתה, מה שנראה נכון גם לגבי הירושלמי. בבבלי אנחנו רואים מצד אחד ריחוק יותר מן התוספתא מאשר הירושלמי, שנבע בעיקר משלבי המסירה והעריכה הממושכים יותר, לעיתים מניתוק מן ההקשר, וכן ממסורות חלופיות ופסיקות בבליות, אך לעיתים קרבה גדולה יותר מאשר הירושלמי, בחלק מהמקומות עקב התרחקות הירושלמי מן התוספתא ובחלק עקב מסורת מאוחרת שאומצה בבבלי ונקלטה גם בתוספתא.

נראה שהדברים לעיל מצריכים שרטוט סכמה מורכבת יותר, שלפיה יש השפעה הדדית בין החיבורים השונים ומקורותיהם, מעין התרשים להלן:



⁶⁵³ אף שהדברים יכולים להיות עניין סמנטי בלבד, למה אנחנו קוראים "תוספתא קדומה".

ח נספח : המקבילות המלאות

בבא בתרא

1. ב ע"א-ע"ב, ג ע"א

תוספתא כלאים ג,ג	ב ע"א-ע"ב; ג ע"א ³²³
מחיצת הכרם שנפרצה אומי' לו גדור גדרה ונפרצה אומי' לו גדור אם ³²⁴ נתיאש הימנה ³²⁵ הרי זה קדש וחייב באחריותה	סברוה מאי מחיצה גודא כדתנן ³²⁶ מחיצת הכרם שנפרצה אומרין לו גדור נפרצה אומרין לו גדור נתיאש הימנה ולא גדרה הרי זה קדש וחייב באחריותה ³²⁷

2. ו ע"ב

תוספתא בבא מציעא יא,ד	ו ע"ב
היתה חורבתו בצד גינתו של חברו [...] היתה ³²⁸ למעלה מחצירו של חברו לא יאמר לו הריני מייסד עמך ³²⁹ מכנגד חצירי ולמעלה אלא מייסד עמו מלמטה ועולה היתה למעלה מגגו של חברו אין זקוק לו	מיתבי' היתה חצרו למעלה מגגו של חברו אין זקוק לו [...] אתמר שתי חצרות זו למעלה מזו אמי' רב הונא תחתון בונה כנגדו ועולה ועליון בונה כנגדו ועולה ורב חסדא אמי' עליון מסייע מלמטה ובונה תניא כותיה דרב חסדא שתי חצרות זו למעלה מזו לא יאמר העליון הרי אני בונה מכנגדו ועולה אלא מסייע מלמטה ובונה היתה חצר חברו ³³⁰ למעלה מגגו של חברו אינו זקוק לו

3. ז ע"א

תוספתא בבא בתרא ד,יד-טו (נוסח א) ³³¹	ז ע"א
	הנהו תרי אחי דפלגי חד מטייה איספלידא וחד מטייה תרביצא אתא ההוא דתרביצא קא בני אשיתא אפומא דאיספלידא אמר ליה קא מאפלת עלאי

³²³ = בבא קמא ק ע"א-ע"ב.

³²⁴ א חסר.

³²⁵ א התחיל "ולא" (בהשראת הבבלי) ומחק.

³²⁶ כך בכתבי היד והדפוסים כאן. אך במקבילה בבבא קמא יש גם גרסאות (כולל קטע גניזה) "דתניא". ראה מלנה"מ עמ' 843. וראה תוכ"פ כלאיים עמ' 623 שורות 9-10.

³²⁷ נראה שיש לתקן "באחריותו", וכן הוא בכמה כתבי יד, גם ברוב עדי הנוסח מקבילה בבבא קמא. ד ג (JTS Rab.)

³²⁸ 2451/31), וכן בכתב יד מ בבבא קמא: באחריותה.

³²⁹ א והיתה.

³²⁹ א עמו.

³³⁰ כך גם אס. ד מ פר ו חצירו.

³³¹ ו חסר כאן. ד דומה לנוסח א.

<p>אמר ליה בדנפשאי קא בנינא אמר רב חמא דינא קאמר ליה אמר ליה רבינא לרב אשי מאי שנא מיהא דתניא</p>	
<p>האחין שחלקו אחד נטל שדה לבן ואחד נטל שדה כרם³³² יש לו לבעל הכרם ארבע אמות בשדה לבן שעל מנת כן חלקו</p>	<p>שנים שחלקו אחד נוטל את הכרם ואחד נוטל שדה לבן נותנין לו ארבע אמות בצד שדה לבן שעל מנת כן קיבל עליו בעל הכרם נקצץ הכרם או שיבש קרקע של בעל הכרם</p>
<p>אמי' לו התם דעלו להדדי</p>	<p>המוכר כרם לחבירו בצד שדה לבן וכן המקבל מחבירו חצי שדה ליטע נותנין לו ארבע אמות בצד שדה לבן שעל מנת כן קיבל עליו בעל הכרם נקצץ הכרם או שיבש הקרקע של בעל הכרם</p>

4. ז ע"א

<p>ז ע"א³³⁴</p>	<p>תוספתא בבא בתרא ו, יח-יט</p>	<p>ירושלמי מעשרות ב, ה (עמ' 271)³³³</p>
<p>ולימא ליה עד האידנא איספלידא והשתא אינדרונא אמי' רב שימי בר אשי שמא בעלמא הוא מי לא תניא</p>		<p>מתני' פליגא על הווייה דר' מנא³³⁵</p>
<p>בית כור³⁴¹ אני מוכר לך אע"פ שאינו אלא לתך הגיעו שלא מכר לו אלא שמא והוא דמתקרי ביה כור כרם אני מוכר לך אע"פ שאין בו גפנים הגיעו שלא מכר לו אלא שמא והוא דמתקרי כרם פרדס אני מוכר לך אע"פ שאין</p>	<p>פרדסי³³⁷ אני מוכר לך אף על פי שאין בו אילנות הגיעו שלא אמר³³⁸ לו אלא שמו³³⁹ כרם אני מוכר לך אף על פי שאיין בו גפנים הגיעו שלא אמר לו אלא שמו בית³⁴⁰ כור אני מוכר לך בין שהוא כבית עשרים סאה ובין</p>	<p>כרמא אני מוכר³³⁶ לך אע"פ שאיין בו גפנים הרי זה מכור שלא מכר לו אלא שמו פרדיסא אני מוכר לך אע"פ שאין בו אילנות הרי</p>

³³² ד (ומעין זה מ) אחד מהן נטל שדה כרם ואחד מהן נטל שדה לבן.

³³³ = כתובות ח, ז (עמ' 994).

³³⁴ = בבא מציעא קד ע"א (שאלה סתמית על המשנה, שעונים עליה שמואל! ורבינא!). הנוסח דומה לנוסח הפנים כאן. כך נוסח ג (Oxford: Heb. e. 73/84-89) שם: "ואמאי לימא ליה שמא בעלמא אמרי לך, מי לא תניא בית כור אני מוכר לך אף על פי שאינו אלא לתך הגיעו שלא מכר לו אלא שמא והוא דמתקרי בית כור, כרם אני מוכר לך אף על פי שאין בו גפנים הגיעו שלא מכר לו אלא שמא והוא דמתקרי כרמא, פרדס אני מוכר לך אף על פי שאין בו רימונים הגיעו שלא מכר לו אלא שמא והוא דמתקרי פרדיסי".

³³⁵ כתובות: מתנית' מסייעא לרבנין דתמן.

³³⁶ על פי כתובות. מעשרות: נותן [מוכר].

³³⁷ א פרדס.

³³⁸ א מכר. וכן להלן.

³³⁹ א שמא. וכן להלן. (ד "שמא" רק כאן)

³⁴⁰ כך א. ו ד חסר. וראה תוכ"פ עמ' 401 שיש לגרוס כמו א.

³⁴¹ כך ה ו (וכן ברי"ף ויד רמה). ד מ פר ספ אס עפר. התוספת "עפר" באה אולי בהשפעת המשנה ז, א-ב.

זה מכור שלא מכר לו אלא שמו	שהוא כבית ארבעים סאה הגיעו שלא אמר לו אלא שמו	בו רמונים ³⁴² הגיעו שלא מכר לו אלא שמא והוא דמתקרי פרדס ³⁴³
	בית כור מוקף גדר אני מוכר לך בין שהוא כבית עשרים סאה ובין שהוא כבית ארבעים סאה אין לו אלא עד מקום הגדר	הכי השתא התם לוקח ומוכר הוא דאמי' ליה שמא בעלמא אמרי לך הכא אמרי ליה לא לידור ביה כי היכי דדיירו בה אבהתך

5. ח ע"א, סנהדרין קיב ע"א

משנה סנהדרין י, ד-ה: "זה חומר ביחידים מבמרובין שהיחידים בסקילה לפיכך ממנום פלט, והמרובים בסיף לפיכך ממנום אבד [...] החמרת הגמלת העוברת ממקום למקום הרי אלו מצילין אותן [...] מכן אמרו ניכסי צדיקים שבתוכה אובדין ושבוצה לה פליטין ושלרשעין בין מתוכה ובין מחוצה לה אובדין".

תוספתא סנהדרין יד, א-ד	בבלי בבא בתרא ח ע"א	בבלי סנהדרין קיב ע"א
כשהוא חומר באנשי עיר הנידחת קול ביזתן והעיר כשהוא קול באנשי עיר הנדחת חומר ביזתן והעיר כשהן בסקילה ביזתן והעיר מותרת כשהן בסיף ביזתן והעיר אסורה	כמה יהא בעיר ויהא כאנשי העיר וכו' ורמינהי	ת"ר
החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום שלנו בתוכה והודחו עמה הן בסיף ביזתן והעיר אסורה ³⁴⁴ ואם שהו שלשים יום הן בסיף וביזתן והעיר אסורה לא שהו שלשים יום הן בסיף וביזתן והעיר מותרת לעולם מדיחיה בסקילה וביזתן והעיר אסורה [...]	החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום ולנה בתוכה והודחה עמה ³⁴⁵ אם נשתהה שם שלשים יום הם בסיף וממונם אבד ואם לאו הם בסקילה וממונם פלט	החמרת והגמלת העוברת ממקום למקום לנו בתוכה והודחו עימה אם נשתהו שם שלשים יום הן בסיף וממונם אבד פחות מכאן הן בסקילה וממונם פלט

³⁴² מ פ אילנות.

³⁴³ ד סדר הבבות הפוך, פרדס ואז כרם.

³⁴⁴ על פי א. ו ד מותרת.

³⁴⁵ ד נוסף: הן בסקילה וממונן פלט. ולהלן חסר.

נכסי צדיקים שבתוכה אובדים ושבחוזה לארץ פליטין ושל רשעים בין מתוכה ובין מחוצה לה אובדין [...] אמי' ר' שמעון מפני מה אמרו נכסי צדיקים שבתוכה אובדים מפני שגרמו לצדיקים לדור בין הרשעים [...]	אמר רבא לא קשיא הא לאקרוייה מבני מתא והא לאקרויה מיתבי מתא	ורמינהי ³⁴⁶ כמה יהא בעיר ויהיה כאנשי העיר שנים עשר חדש אמי' רבא לא קשיא הא ליקרי מבני מאתא הא ליקרי מיתבי מאתא
---	--	--

6. ח ע"א

ירושלמי בבא בתרא א,ו (נזיקין עמ' 79)	ירושלמי פאה ח,ז (עמ' 111)	תוספתא פאה ד,ט	ח ע"א
		תמחוי לכל אדם קופה לעניי אותה העיר	ורמינהי
תני שהה שם שלשים יום הוא כאנשי העיר לקופה לכסות ששה חדשים	והתני למזונות שלשים יום לכסות ששה ³⁴⁷ חדשים פתר לה ליטול ³⁴⁸ והתני לפסין ³⁴⁹ ולצדקות שנים עשר חודש	אם שהא שם שלשים יום הרי הוא כאנשי העיר לקופה ולכסות ששה חדשים [ו ד לעניי] [א לפסין] העיר שנים עשר חדש	שלשים יום לקופה שלשה חדשים לתמחוי ³⁵⁰ ששה לכסות תשעה לקבורה שנים עשר חדש לפסי העיר

³⁴⁶ ג (T-S F 2(1).122) שלשים יום ותו לא ורמינהי.

³⁴⁷ כך ל' ר'.

³⁴⁸ פני משה ור"ש סירילאו מגיהים "ליתן", ומפרשים שהיא קושיה על הדעה שנאמרה לפני כן, שאין מדקדקין בכסות, ואת הנוסח הזה אימץ אפשטיין, מלסה"א עמ' 216 (ובעקבותיו הגיהו גם בקונטרס התיקונים המורחב של התלמוד הירושלמי, האקדמיה ללשון עברית, ירושלים תשע"ו). י"צ מאיר, ירושלמי ונציה עמ' 151, מפרש שהקושיה היא על המשנה (האומרת שאין פוחתין לעני העובר ממקום למקום, ומכאן שאין ממתנינים, בניגוד לברייתא) והפתרון הוא שהמשנה מדברת על נטילה. אך הדבר תמוה, איך אפשר להעלות בדעתנו אחרת במשנה? הדגש היה צריך לומר על הברייתא, שהיא "ליתן" בניגוד להבנתנו הראשונית.

³⁴⁹ ע"ה ר' ל' נוסף לפני כן גם "למזונות שלשים יום". ראו על כך אפשטיין, דקדוקי ירושלמי, בתוך מלסה"א עמ' 392 הערה 15, "וטעות היא מלמעלה, וסיפא דברייתא דלעיל הוא". ועל פיו סימנו במהדורת האקדמיה את המילים האלה בסוגריים מסולסלים. השווה הערתו של י"צ מאיר, ירושלמי ונציה, עמ' 152 הערה 379.

³⁵⁰ כך ה' אס' ובראשונים רבים (דק"ס אות מ, וכן הנוסח בתשובה בקטע גניזה ENA 2692.37, אולי של ר' שלמה אלפרנטי – ראה במידע הקטלוגי באתר גניזת קהיר). ד ו פ' שלשים יום לתמחוי שלשה חדשים לקופה. וכן היה לפני רב נחשון גאון (ראה תוכ"פ עמ' 184 המפנה לתשובות הגאונים הרכבי סי' תקל"ז עמ' 264, ושם נאמר [נוסח מאגרים]: "וכן פירשו רבותינו: אכס ניי שבא לעיר בסחורה ועשה שם <שלש> יום חייב ליתן בתמחוי, עשה שלשה חדשים חייב ליתן לקופה, עשה ששה חדשים חייב ליתן בכסות העניים, עשה תשעה חדשים חייב ליתן בקבורה, עשה שנים עשר חדש חייב בפסי העיר ובכל דבר"). (מ חסר כאן – הסופר דילג)

א"ר יוחנן כי תנן נמי מתניתין לפסי העיר תנן וא"ר אסי א"ר יוחנן הכל לפסי העיר ואפלו מיתמי אבל מרבנן לא רבנן לא צריכי נטירותא. ³⁵²	הא קדמייתא ליטול עוד היא ליתן ³⁵¹ מהו לפסין ולצדקות שנים עשר חודש בשכר סופרים ומשנים	בתר כל אילין מילייה אתמר לפיסים ולזומיות שנים עשר חדש אמר ר' יוסי בר' בון לחטי הפסח בין לישא בין ליתן
---	---	---

מקבילות לקובץ בתוספתא פרק ד פאה :

תוספתא	ספרי דברים	ירושלמי	בבלי
ח : אין פוחתין לעני	קטז	פאה ח,ז	בבא בתרא ט ע"א [10]
ט : תמחוי כל היום		פאה ח,ז ; בבא בתרא א,ו	בבא בתרא ח ע"א [6-7]
י ¹ : עני שנתן פרוטה לקופה מקבלין ממנו			
י ² : היה משתמש בכלי מילת נותנין לו כלי מילת	קיח	פאה ח,ח	
י ³ : די מחסורו אפילו עבד אפילו סוס	קטז	פאה ח,ח	כתובות סז ע"ב
יא ¹ : היה משתמש בכלי זהב מוכרן		פאה ח,ח	כתובות סח ע"א
יא ² : אמרו משפחת בית נבטלה	קי	פאה ח,ח	
יב : האומר איני מתפרנס משל אחרים	קטז	פאה ח,ט	כתובות סז ע"א
יג : האומר איני מתפרנס משל עצמי	קטז		כתובות סז ע"א
יד : המסמא את עינו		פאה ח,ט	כתובות סח ע"א
טו : גבאי צדקה אין רשאין לפרוש זה מזה			בבא בתרא ח ע"ב [8]
טז : מעשר עני אין גובין ממנו מלוה וחוב		דמאי ג,א	

³⁵¹ פני משה מפרש "הא קדמייתא ליטול" כקושיה וכמתייחס לרישא של הברייתא בניגוד להעמדתנו, "עוד היא ליתן" כדחיית הקושיה, "מהו לפסין" וכו' כתירוץ. מאיר מחלק אחרת את המשפט, ולדידו "הא קדמייתא ליטול" מתייחס למשנה, "עוד היא ליתן" מתייחס לברייתא וכאן מסתיים ההסבר. והמשפט הבא הוא עצמאי, לפירוש.
³⁵² אבל... נטירותא – אס חסר.

		ק"ז	יז : אמר ליתן ונתן נותנין לו שכר אמירה ומעשה
	פאה א,א		יח : מעשה במונבז שבזבז אוצרותיו
	פאה א,א		יט : צדקה וגמילות חסדים שקולים כנגד כל מצות שבתורה
	כתובות סח ע"א ; בבא בתרא י ע"א [11]	ק"ז	כ : המעלים עיניו מן הצדקה כעובד עבודה זרה
	בבא בתרא י ע"א [11]		כא : צדקה וגמילות חסדים שלום ופרקליט

7. ח ע"ב

ח ע"ב		ירושלמי פאה ח,ז (עמ' 111)
תנו רבנן (1) קופה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה נגבית בשנים שאין עושין שררות על הצבור פחות משנים ומתחלקת בשלשה מפני שהוא כדיני ממונות תמחוי נגבית בשלשה ומתחלקת בשלשה, מפני שגבוי וחילוקו שוה	משנה פאה ח,ז והקופה ניגבת בשנים ומתחלקת בשלשה משנה שקלים ה,ב אין פוחתים משלשה גיזברים ומשבעה מרכולים ואין עושין סררה על הצבור בממון פחות משנים חוץ מבן אחיה שעל חלי מעים ואלעזר שעל הפרכות שאותם קיבלו ציבור עליהם	(2) תמחוי בכל יום קופה מערב שבת לערב שבת תמחוי לכל אדם קופה אינה אלא לאנשי אותה העיר בלבד (1) ר' חונה אמר תמחוי בשלשה שהוא על אתר ר' חלבו בשם ר' בא בר זבדא אין מעמידין פרנסין פחות משלשה אנא חמי דיני ממונות בשלשה דיני נפשות לא כל שכן ויהיו עשרים ושלשה עד דהוא מצמית לון הוא מסכן
(2) תמחוי נגבית ³⁵⁴ בכל יום וקופה מערב שבת לערב שבת תמחוי לעניי עולם קופה לעניי העיר	תוספתא פאה ד,ט תמחוי בכל יום ³⁵³ קופה מערב שבת לערב שבת תמחוי לכל אדם קופה לעניי אותה העיר	

³⁵³ כך א. ו ד "כל היום", וראה תוכ"פ עמ' 184 שמסביר גרסה זו "שמחלקין מן הקערה בכל היום".

³⁵⁴ כך ה פר אס. ד ו מ חסר.

<p>358(3) ורשאיין בני העיר לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה ולשנותן בכל מה שירצו³⁵⁹</p>	<p>תוספתא מגילה ב,יב-טו ר' מנחם בי ר' יוסה אומר בני³⁵⁵ הכנסת לא יקחו את הרחבה אמ' ר' יהודה במי דברים אמורים בזמן שלא התנו³⁵⁶ עמהן פרנסי אותה העיר אבל אם התנו עמהן פרנסי אותה העיר רשאיין לשנותה³⁵⁷ לכל דבר שירצו [...] יחיד שפסק צדקה בעירו נותנה לעניי עירו בעיר אחרת נותנה לעניי עיר אחרת הפרנסיין שפסקו צדקה בעירן נותנה לעניי עירן בעיר אחרת נותנין אותה לעניי עיר אחרת הפוסק צדקה עד שלא זכו בה הפרנסיין רשיי לשנותה לדבר אחר משזכו בה הפרנסיין אין רשיי לשנותה לדבר אחר אלא מדעתן</p>	
<p>360(4) ורשאיין בני העיר³⁶¹ להתנות על השערים ועל המדות³⁶² ועל שכירות³⁶³ פועלים ולהסיע על קיצותן³⁶⁴</p>	<p>תוספתא בבא מציעא יא,כג ורשאיין בני העיר להתנות על השערים ועל המדות ועל שכר פועליין רשאיין לעשות קיצתן</p>	
<p>(5) אמ' מר אין עושין שררות על הצבור פחות משנים מנא לן אמ' רב נחמן בר כהן דאמ' קרא והם יקחו את הזהב את התכלת וג'</p>		<p>>ירושלמי שקלים ה,ב (עמ' 621) אין עושין שררה על הציבור בממון פחות משנים רב נחמן בשם ר' מנא</p>

³⁵⁵ כך ד א ל ו בית.

³⁵⁶ א שהיתנו (ובהמשך : לא היתנו).

³⁵⁷ ו משנין אותה.

³⁵⁸ ציטוט גם להלן בדף : "אמ' אביי מריש לא הוה יתיב מר אציפי דבי כנשתא כיון דשמעה להא דתניא ורשאיין בני העיר לעשות קופה תמחוי ותמחוי קופה ולשנותן לכל מה שירצו הוה יתיב".

³⁵⁹ מ"לעשות" חסר בה ונוסף בגיליון. וכך גם בכל שאר עדי הנוסח.

³⁶⁰ ציטוט גם בדף ט ע"א : הנהו טבחי דאתנו בהדי הדדי דכל דעביד ביומא דחבריה ליקרעינהו למשכיה. אזל חד עבד ביומא דחבריה קרעיה למשכיה, אתא לקמיה דרבא חייבינהו, איתיביה רב יימר בר שלמיה לרבא : ולהסיע על קיצותן. לא אהדר ליה. אמר רב פפא שפיר עבד דלא אהדר ליה, הני מילי היכא דליכא אדם חשוב אבל איכא אדם חשוב לאו כל כמיניהו דמתנו.

³⁶¹ גם כאן חסר בה ונמצא בכל שאר עדי הנוסח ונראה שכוונת הגיליון בה גם להוסיף מילים אלה.

³⁶² כך גם פר אס. ד מ ו : על המידות ועל השערים.

³⁶³ כך גם פר אס. ד מ פ ר ו : שכר.

³⁶⁴ שאר עדי הנוסח : קיצתן/קיצתם.

		על שם והם יקחו את הזהב את התכלת ואת הארגמן <
(6) שררות הוא דלא עביד הא הימוני מהימן מסייע ליה לרי חנינא דאיר חנינא מעשה ומנה רי שני אחים בקופה		(6) רי יוסי בשם רי יוחנן אין מעמידין שני אחים פרנסין רי יוסי עבר חד מן תרין אחין עאל ואמי קומיהון לא נמצא לאיש פלי דבר עבירה אלא שאין מעמידין שני אחים פרנסין

8. ח ע"ב

ח ע"ב	תוספתא פאה ד, טו
תנו רבנן [א] גבאי צדקה אין רשאין לפרוש זה מזה בשוק [א ₁] אבל זה פורש לשער וזה פורש לחנות וגובין [ב] מצא מעות בשוק לא יתנם לתוך כיסו [ב ₁] אבל נותנן לתוך ארנקי של צדקה ולכשיגיע לביתו יטלם כיוצא בו [ג] היה נושה בחברו מנה ופרעו בשוק לא יתנם לתוך כיסו [ג ₁] אלא יתנם לתוך ארנקי של צדקה ולכשיגיע לביתו יטלם	[א] גבאי צדקה אין רשאין לפרוש ³⁶⁵ זה מזה [ג] אפילו נתן ³⁶⁶ לו חבירו מעות שהוא חייב לו [ב] אפילו מצא מעות בדרך אינו רשיי ליטלן שנאמר והייתם נקיים מיי ומישראל [א ₁] אבל פורשין ³⁶⁷ זה מזה לתוך חצר או לתוך חנות ³⁶⁸ וגובין

9. ח ע"ב

ח ע"ב ³⁷⁰	תוספתא בבא מציעא ג, ח-ט ³⁶⁹
----------------------	--

³⁶⁵ ד לפרוט. על גרסה זו ראה תוכ"פ עמ' 188. ומהסכמת נציגי הענפים השונים ו א נראה לצדד בגרסה "לפרוש".
³⁶⁶ א אבל נותן. וכן ילקוט שמעוני רמז תשפו (תוכ"פ שם). גרסה זו תמוהה, משום שאין זה מתייחס לדין איסור פרישה זה מזה. לכן צידד ליברמן (תוכ"פ שם) שגרסה זו נקטה כמו נוסח ד, "לפרוט זה מזה" (ליברמן: "ואין זה עניין לפריטה שבברייתא השנייה בבבלי שם, מפני שהיא עוסקת בפריטה בשכר [ואפילו בצנעה אסור], שלא יחשדוהו שהרויח לעצמו מן הצדקה"), וכן להלן, "אבל פורטין זה מזה", ושהדבר חולק על הבבלי האוסר זאת. ונראה יותר שנוסח א עובד בעקבות הבבלי המתיר לקחת מעות מהארנק של צדקה כשיגיע לביתו.
³⁶⁷ ד פורטין.
³⁶⁸ א בתוך החצר ובתוך החנות.
³⁶⁹ ראה גם משנה בבא קמא י, א: "אין פורטין לא מתיבת המוכסים ולא מכיס שלגביים ואין נוטלין מהם צדקה אבל נוטל הוא מתוך ביתו או מן השוק"; תוספתא בבא קמא י, כב: "אין פורטין לא מתיבת המוכסין ולא מכיס של גבין ואין נוטלין מהן צדקה אבל פורט לו דינר ומחזיר לו את השאר".
³⁷⁰ מקבילה בבבלי פסחים יג ע"א: "ומנא תימרה דחישין לחשדא, דתניא...". בבא מציעא לח ע"א: "מיתיבי המפקיד פירות אצל חברו והרקיבו... וכשהוא מוכרן מוכרן לאחרים ואין מוכרן לעצמו. כיוצא בו...".

	<p>המפקיד פירות אצל חבירו והרקיבו יין והחמיץ שמן והבאיש אפי' הן אובדין לא יגע בהן דברי ר' מאיר וחכמים אומ' עושה אותן דמים בבית דין מוכרן לאחרים ואין מוכרן לעצמו</p>
<p>תנו רבנן גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק³⁷¹ פורטין לאחרים ואין פורטין לעצמן כיוצא בו גבאי תמחוי שאין להן עניים לחלק מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמן</p>	<p>כיוצא בו גבאי צדקה שלא מצאו עניים לחלק להן את הפת מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמן גבאי צדקה פורטין לאחרים ואין פורטין לעצמן</p>

³⁷¹ בפסחים בכתב יד אנלאו, קולומביה, מינכן 6, וקטע גניזה T-S F 2(2).78 : לפרט. בכתב יד מינכן 95 ובקטע כריכה פמפלונה C 192.32 חסר.
ובשאלתות (מירסקי, עמ' רה, נוסח כתב יד סינסינטי) : "ת"ר גבאי צדקה שאין להם עניים לחלק מוכרין לאחרים ואין מוכרין לעצמן, כיוצא בו גבאי תמחוי שאין להן עניים לפרוט פורטין לאחרים ואין פורטין לעצמן". אצל רב האי גאון, ספר המקח והממכר שער ו ושער נו, הנוסח כבפנים, בלי המילים "כיוצא בו".

ט ע"א	תוספתא פאה ד, ח	ירושלמי פאה ח, ז (עמ' 111)	ספרי דברים קטז (עמ' 175)
תנן התם אין פוחתין לעני העובר ממקום ממקום בפונדיון מארבע סאין בסלע לן נותנין לו פרנסת לינה מאי פרנסת לינה אמ' רב פפא פוריא ובי סדיא	אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מככר בפונדיון מארבע סאין בסלע לן נותנין לו פרנסת לינה שמן וקטנית [...]]		כשהוא אומר באחד שעריך היה יושב במקום אחד את מצוה לפרנסו
תנא אם היה עני ³⁷³ המחזיר ³⁷⁴ על הפתחים אין נזקקין לו	היה מסביב ³⁷² על הפתחים אין נזקקין לו לכל דבר	תני המסבבין על הפתחים אין נזקקין להן לכל דבר	היה מחזיר על הפתחין אי את זקוק לו לכל דבר
ההוא עניא דהוה מהדר אפתחי אתא לקמיה דרב פפא לא איזדקק ליה אמ' ליה רב ספרא בריה דרב ייבא לרב פפא אי מר לא מיזדקיק ליה אחריני נמי לא מיזדקיקי ליה לימות ואלא הא תניא אין נזקקין לו אין נזקקין לו למתנה מרובה אבל נזקקין לו למתנה מועטת		אמר ר' יונה ובלחוד דלא יפחות ליה מן ארגרון דיליה	

³⁷² א המסבב.

³⁷³ ד חסר.

³⁷⁴ ד כ (פראג, NKHR heb 2/37, מספר 8037.9 בעדכוני פרידברג לקטלוג זוסמן) מחזיר פ אס ו מחזר.

11. י ע"א

י ע"א ³⁷⁶	תוספתא פאה ד, כ ³⁷⁵
<p>רב פפא הוה סליק בדרגא אשתמיט כרעיה בעא למיפל חלש דעתיה אמר השתא כו איחייב מאן דסני לן כמחללי שבתות וכעובדי עבדה זרה אמי' ליה חייא בר רב מדפתי לרב פפא שמא עני בא לידך ולא פרנסתו</p>	
<p>(1) דתניא ר' יהושע בן קרחה אוי³⁸¹ כל המעלים עיניו מן הצדקה³⁸² כעובד ע"ז שני³⁸³ השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וכתי' התם יצאו אנשים בני בליעל מה להלן ע"ז אף כאן³⁸⁴ ע"ז (2) תניא א"ר אלעזר ברי' יוסי צדקה וחסד שישראל עושין בעולם הזה שלום ופרקליטין גדולים³⁸⁵ בין ישראל לאביהן שבשמים שני' כה אמר ייי אל תבא בית מרוח ואל תלך לספוד ואל תנוד להם כי אספתי את שלומי מאת העם הזה נאם ייי את החסד ואת הרחמים חסד זו גמילות חסדים ורחמים זו צדקה</p>	<p>אמי' ר' יהושע בן קרחה מניין שכל המעלים עיניו מן הצדקה כאילו עובד ע"ז שני' השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר ולהלן הוא אוי' יצאו אנשים בני בליעל מה בליעל האמור להלן ע"ז אף בליעל האמור כאן ע"ז אמי' ר' לעזר בי ר' יוסה³⁷⁷ מניין שהצדקה וגמלות חסדים שלום גדול ופרקליט גדול³⁷⁸ בין ישראל לאביהם שבשמים שני' כה אמר ייי אל תבא בית מרוח וגוי' חסד זו גמילות חסדים הרחמים³⁷⁹ זו צדקה מלמד שהצדקה וגמלות חסדים שלום גדול³⁸⁰ בין ישראל לאביהם שבשמים</p>

³⁷⁵ ראה גם ספרי דברים ק"ז (עמ' 176): "פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר, זה שקרוי עבודה זרה, נאמר כן בליעל ונאמר להלן יצאו אנשים בני בליעל מקרבך, מה בני בליעל האמור להלן עבודה זרה אף {בני} בליעל האמור כן עבודה זרה".

מדרש תנאים לדברים (הופמן) = מדרש הגדול כי תצא כד, טו: "בשלשה דברים נפרעין מן האדם מגופו אבל לא מממונו ואלו הן, הכובש שכר שכיר והנודר ואינו מקיים והמעלים עיניו מן הצדקה: הכובש שכר שכיר דכתיב ביומו תתן שכרו וכתוב ביה והיה בך חטא ולא בממונך. והנודר ואינו מקיים דכתיב כי תדר נדר וכתוב ביה והיה בך חטא ולא בממונך. והמעלים עיניו מן הצדקה דכתיב השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך וכתוב ביה והיה בך חטא ולא בממונך". הדרשה שונה, אבל הקישור "המעלים עיניו מן הצדקה" לפסוק "השמר לך" נוכח. אך אין לדעת אם זהו מקור תנאי או מאוחר.

³⁷⁶ מקבילה לחלק (1), כתובות סח ע"א (נוסח כתב יד פירקוביץ 187): "דתני חייא בר רב מדפתי, ר' יהושע בן קרחה אומי': כל המעלים עיניו מצדקה כאילו עובד ע"ז, דכתי' הכא השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל לאמר קרבה שנת כוי' וכת' התם יצאו אנשים בני בליעל וגוי', מה להלן ע"ז אף כאן ע"ז".

³⁷⁷ א ר' אלעזר ברי' יוסי אומי'.

³⁷⁸ א פרקליט גדול ושלום גדול.

³⁷⁹ ד א ורחמים.

³⁸⁰ א פרקליט גדול ושלום גדול ד שלום ופרקליט גדול.

³⁸¹ כך גם ד מ פר אס ו ג1 (T-S F 1(1).48). ג2 (T-S NS 329.868) דתנינא אמי' ר' יהושע בן קרחה.

³⁸² ג2 מצדקה.

³⁸³ כך רק ה. ד מ פר אס ו ג2 כת' הכא (וכן הוא בכל עדי הנוסח במקבילה בכתובות). ג1 חסר כאן.

³⁸⁴ ג2 נוסף: נמי (וכן בחלק מעדי הנוסח במקבילה בכתובות).

³⁸⁵ ד מ פר אס שלום גדול ופרקליטין גדולים. ג2 ו שלום ופרקליט גדול.

ירושלמי פאה א,א (עמ' 79)	תוספתא פאה ד,יח	יא ע"א
מונבו המלך עמד וביזבו את כל נכסיו לעניים. ³⁸⁶	מעשה במונבו המלך שעמד וביזבו כל ³⁹⁰ אוצרותיו בשני בצרות	תנו רבנן מעשה במונבו המלך שבזבו אוצרותיו ואצרות בית אביו בשני בצרות לעניים ³⁹⁹
שלחו לו קרוביו ואמרו לו ³⁸⁷	שלחו לו אחיו ³⁹¹	חברו עליו אחיו ובית אביו ואמרו לו
אבותיך הוסיפו על שלהן ועל שלאבותיהן ואת ביזבזתה את שלך ואת שלאבותיך	אבותיך גנזו אוצרות והוסיפו על של אבותם ואתה עמדת ובזבזת את כל אוצרותיך ³⁹²	אבותיך גנזו ⁴⁰⁰ והוסיפו על של אבותם ואתה מבזבזם
אמ' להן כל שכן אבותיי גנזו בארץ ואני גזנתי בשמים	שלך ושל אבותיך	אמ' להם אבותי גנזו
שני אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף	אמר להם אבותי גנזו אוצרות למטה ואני גזנתי ³⁹³ למעלה	אצרות ⁴⁰¹ למטה ואני גזנתי [אוצרות] למעלה
אבותיי גנזו אוצרות שאין עושין פירות ואני גזנתי אוצרות שהן עושין פירות שני אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו	שני אמת מארץ תצמח	שני אמת מארץ תצמח וצדק משמים נשקף
אבותיי כנסו ³⁸⁸ במקום שהיד שולטת בו ואני כנסתי במקום שאין היד שולטת בו שני צדק ומשפט מכון כסאו.	אבותי גנזו אוצרות מקום שהיד שולטת בו ואני גזנתי ³⁹⁴ מקום שאין היד שולטת בו ³⁹⁵	אבותי גנזו מקום שהיד שולטת בו ואני גזנתי במקום שאין היד שולטת בו
	שני צדק ומשפט מכון כסאך וגו'	שנא' צדק ומשפט מכון כסאך
	אבותי גנזו אוצרות שאין עושין	אבותי גנזו ⁴⁰² במקום ⁴⁰³

³⁸⁶ ר עמד וביזב בן כל נכסיו עמד וביזבו כל נכסיו לעניים. (לא ברור אם החלק הראשון מלמד על גרסה בלי "לעניים", וראו בסוף – כפל גרסה ברור. נוסחאות בר שהן טעויות ברורות, או שינויים מינוריים, לא הובאו להלן.)

³⁸⁷ ואמרו לו ר חסר.

³⁸⁸ ר גנזו (ולהלן גזנתי).

³⁹⁰ כך ד א. ו חסר.

³⁹¹ א נוסף: ואמרו לו.

³⁹² את כל אוצרותיך – חסר א.

³⁹³ א נוסף: אוצרות.

³⁹⁴ א נוסף: אוצרות.

³⁹⁵ א יכולה לשלוט בה.

³⁹⁹ ו מונבו המלך עמד וביזבו אוצרותיו בשני בצרות. (ועוד גרסאות: פר אוצרות נכסיו לעניים שהיו שני בצרות, ד אוצרותיו ואוצרות אבותיו [בשני בצרות] חסר, ונוסף בדפוסים מאוחרים), אס שביזבו אוצרותיו בשנת בצרות.)

⁴⁰⁰ מ פר ספ אס ו נוסף: אוצרות (אס אוצרות ממון ואבותיך הוסיפו עליהן).

⁴⁰¹ ד פר אס ו חסר. וכן במופע הבא.

⁴⁰² מ"גנזו" הקודם חסר בה ונוסף בגיליון.

⁴⁰³ ד אס ו דבר. וכן במופע הבא.

<p>פירות ואני גזזתי אוצרות שעושין פירות שני אמרו צדיק כי טוב וגו' אבותי גזזו אוצרות של³⁹⁶ ממון ואני גזזתי אוצרות של נפשות שני פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפש וגו' אבותי גזזו אוצרות³⁹⁷ לאחרים ואני גזזתי לעצמי שני ולך תהיה צדקה וגו' אבותי גזזו אוצרות בעולם הזה ואני גזזתי לעצמי³⁹⁸ לעולם הבא שני והלך לפניך צדקיך</p>	<p>פירות ואני גזזתי אוצרות שעושין פירות שני אמרו צדיק כי טוב וגו' אבותי גזזו אוצרות של³⁹⁶ ממון ואני גזזתי אוצרות של נפשות שני פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפש וגו' אבותי גזזו אוצרות³⁹⁷ לאחרים ואני גזזתי לעצמי שני ולך תהיה צדקה וגו' אבותי גזזו אוצרות בעולם הזה ואני גזזתי לעצמי³⁹⁸ לעולם הבא שני והלך לפניך צדקיך</p>	<p>אבותיי כנסו ממון ואני כנסתי נפשות שני ולוקח נפשות חכם. אבותיי כנסו לאחרים ואני כנסתי לעצמי שני ולך תהיה צדקה אבותיי כנסו בעולם הזה ואני כנסתי לעולם הבא שני וצדקה תציל ממות ולא מית? אלא שלא ימות מיתה לעתיד לבוא³⁸⁹</p>
---	---	--

13. יא ע"א

יא ע"א	תוספתא בבא מציעא יא, יא
<p>א"ר אסי א"ר יוחנן ארבע אמות חוץ משל פתחים. אמ' רב הונא חצר לפי פתחיה מתחלקת ורב חסדא אמ' נותן לכל פתח ופתח ארבע אמות והשאר חולקין בשוה תניא כותיה דרב חסדא</p>	<p>פתחים שבחצר גדולים של אחד וקטנים של אחד גדולים אין להם אלא ארבע אמות וקטנים נותנין להם ארבע אמות לכל אחד ואחד אחד נוטל פתח הגדול ואחד נוטל שני פתחים קטנים זה שנוטל פתח הגדול אין לו אלא⁴⁰⁵ ארבע אמות וזה שנוטל שני פתחים קטנים נותנין לו</p>
<p>פתחים שבחצר יש להן ארבע אמות לכל אחד ואחד⁴⁰⁸ היה לזה פתח אחד ולזה שני פתחים זה שיש לו פתח אחד נוטל ארבע אמות וזה שיש לו שני פתחים נוטל שמנה אמות⁴⁰⁹ היה לו פתח רחב שמנה אמות נוטל שמונה</p>	<p>פתחים שבחצר גדולים של אחד וקטנים של אחד גדולים אין להם אלא ארבע אמות וקטנים נותנין להם ארבע אמות לכל אחד ואחד אחד נוטל פתח הגדול ואחד נוטל שני פתחים קטנים זה שנוטל פתח הגדול אין לו אלא⁴⁰⁵ ארבע אמות וזה שנוטל שני פתחים קטנים נותנין לו</p>

³⁸⁹ ר בעולם הבא לעתיד לבוא (כפל גרסה).

³⁹⁶ ו חסר.

³⁹⁷ א חסר.

³⁹⁸ א אוצרות ד חסר.

⁴⁰⁴ כך ה, וכן הוא בג (Oxford: Heb. b. 10/43-44), שם שרד רק "ואומר", וכך גם עולה מאורך השורה, שאינו מפרנס את התוספת בעדי הנוסח האחרים. ד מ פ ר א ס פ ו אבותי גזזו בעולם הזה ואני גזזתי לעולם הבא שני.

⁴⁰⁵ כך ד א. ו חסר.

⁴⁰⁸ פתחים... אמות – אס אין חולקין את החצר עד שיהא בה שמונה אמות לזה ושמונה אמות לזה.

⁴⁰⁹ ד מ פ ר ו⁰ נוסף: והשאר חולקין בשוה.

ארבע אמות לכל אחד ואחד	אמות כנגד הפתח וארבע אמות בחצר
היו שם אחד רחב מעשר אמות נוטל ארבע אמות כנגדו וארבע אמות בחצר ⁴⁰⁶ פחות מיכן משלימין לו את המדה כנגדו נותנין ⁴⁰⁷ לו מכניס ומוציא ארבע אמות בחצר	
ארבע אמות ⁴¹⁰ מאי עבדתיהו	אמר אביי הכי קאמר נוטל שמנה אמות כנגד הפתח ברחב ארבע אמות בחצר ⁴¹¹

14. יא ע"ב

ירושלמי בבא בתרא א,ז (ירושלמי נזיקין עמ' 80)	תוספתא בבא מציעא יא,יב	יא ע"ב
רב חונה אמ' חצר מתחלקת לפתחין אמ' רב חסדה לזבלין היא מתני'		בעא מיניה ר' חגא ⁴¹² מר' אמי אחד מבני מבוי שבקש להחזיר פתחו למבוי אחר בני מבוי מעכבין עליו או אין מעכ' עליו ⁴¹³ אכסניא לפי בני אדם מתחלקת או לפי פתחים מתחלקת אמ' ליה בני מבוי מעכבין עליו ואכסניא ⁴¹⁴ לפי בני אדם מתחלקת
ותני כן בכירה טפח בזבלין לפי פתחים באכסדרה ⁴¹⁵ לפי אדם	זבל שבחצר מתחלק לפי פתחים ואכסניא ⁴¹⁶ לכל אדם	תניא נמי הכי זבל שבחצר מתחלק לפי פתחים אכסניא לפי בני אדם

⁴⁰⁶ נוטל... בחצר – ז: נוטל ארבע אמות בחצר.

⁴⁰⁷ א ונותנין.

⁴¹⁰ ז מ פא אס ספ (וסומן למחיקה מ"ארבע") ו נוסף: בחצר.

⁴¹¹ כנגד... בחצר – ז (וכעין זה אס ו) באורך החצר וארבע אמות ברוחב החצר מ ספ כנגדו (ספ כנגדן) וארב' אמו' ברוח' חצר פר כנגדו באורך הפתח וארבע אמות ברוח' החצר.

⁴¹² כך ה בלבד. בשאר עדי הנוסח (בכלל זה כתב יד פריס 1313 Heb.): רב הונא. ובהמשך ברוב עדי הנוסח "מר' אמי" אך ו "מרב אמי", ואס "מרב אמות(!)". ר' חגא היה בן דורו של רב הונא (ראה בבלי מועד קטן כה ע"א), כך ששתי הגרסאות אפשריות. ולהלן יש מימרה של רב הונא בעניין.

⁴¹³ ז אס ו א וגיליונות פר ספ ופריס 1313 נוסף: אמר ליה בני מבוי מעכבין עליו. מאורך השורות בג (דלעיל) נראה שהיו המילים "אמר ליה מעכבין עליו". על חילופי נוסח אלה ראה תוספתא כפשוטה עמ' 317-318.

⁴¹⁴ בני מבוי מעכבין עליו ואכסניא – ה פר בלבד. מאורך השורות בג נראה שגם שם לא היו מילים אלה, ובהתאם לנוסח המשוער שלו לעיל.

⁴¹⁵ א: באכסדייה. ולדעת ליברמן (ירושלמי נזיקין עמ' 178; תוספתא כפשוטה נזיקין עמ' 123) הכוונה היא ל"אכסדרה".

⁴¹⁶ ז: ואכסניס. א: ואכסדרא.

15. יא ע"ב

יא ע"ב	תוספתא בבא מציעא יא, יב-יג
אמר רב הונא אכסדרה אין לה ארבע אמות מאי טעמא משום פירוק משאו איפשר דעייל לגואי ומפריק	
מתיב רב ששת אחד שערי בתים ואחד שערי אכסדרא יש להן ארבע אמות כי תניא ההיא באכסדרה דבי רב אכסדרה דבי רב פשיטא אינדרונא מעליא היא אלא באכסדרה רומיתא ⁴²⁰ תנו רבנן בית שער אכסדרה ⁴²¹ ומרפסת יש להן ארבע אמות היו חמשה ⁴²² בתים פתוחים למרפסת אין להן אלא ⁴²³ ארבע אמות	הפתח פתוח ⁴¹⁷ למרפסת אין לו אלא ארבע אמות מרפסת עצמה יש לה ארבע אמות חמשה פתחים פתוחין ⁴¹⁸ למרפסת אין למרפסת בחצר אלא ארבע אמות בלבד מי שיש לו אכסדרה לפניו מביתו ⁴¹⁹ בזמן שמגופפת נותנין לו מכניס ומוציא ארבע אמות בחצר אינה מגופפת הרי היא כשאר כל החצר

16. יא ע"ב

יא ע"ב	תוספתא בבא מציעא יא, יט
אמר רב הונא אחד מבני מבוי שבקש לסתום כנגד פתחו בני מבוי מעכבין עליו מפני שמרבה עליהן את הדרך	
מיתיבי חמש חצרות פתוחות למבוי כולן משתמשות עם החיצונה וחיצונה משתמשת לעצמה והשאר ⁴³⁰ משתמשות עם השנייה והשנייה משתמשת לעצמה ומשתמשת עם החיצונה ⁴³¹ נמצא פנימית משתמשת עם כולן ומשתמשת לעצמה ⁴³² תנאי היא דתניא אחד מבני מבוי שבקש להחזיר פתחו למבוי	חמש חצרות הפתוחות למבוי ⁴²⁴ כולן משמשות עם החיצונה והחיצונה משמשת לעצמה והשאר משמשות עם השנייה והשנייה משמשת לעצמה ⁴²⁵ הפנימית שבכולן משמשת לעצמה ומשתמשת עם כולן רצו בני הפנימית לפתוח להן פתח ממקום אחר

⁴¹⁷ א פתוח.

⁴¹⁸ א הפתוחים.

⁴¹⁹ ו מחצירו.

⁴²⁰ פ א ס פ וי נוסף (בשינויים קלים בין עדי הנוסח): "מתיבי בית שער אכסדרה ומרפסת יש להן ארבע אמות התם נמי באכסדרה רומיתא".

⁴²¹ ס פ חסר.

⁴²² כך ה ד ג (דלעיל). פ ר ארבע. א ס מ פ ו א ארבעה וחמשה (אס : ארבעה או חמשה). ס פ היו בתים [ארבעה וחמשה] פתוחין למרפסת (ארב' אמו' וחמשה).

⁴²³ ס פ חסר ונוסף בגיליון.

⁴²⁴ על פי א. ו ד למבוי אחר (ד אחד) ונתקלקלו. והיא אשגרה מן ההמשך (תוכ"פ, חסדי דוד).

⁴²⁵ א חסר.

⁴³⁰ מ פ פ ר ס פ כ (פריס 1313) ג נוסף : כולן.

⁴³¹ ומשתמשת עם החיצונה – מ א ו כ חסר (וי נוסף : ומשתמשת בחיצונה ; כ^ו נוסף : לעצמה משמשת).

⁴³² משתמשת עם כולן ומשתמשת לעצמה – כן הוא ה מ ס פ כ. א ס ו א פ ר עם כל אחת ואחת ומשתמשת לעצמה. ד משתמשת לעצמה ומשתמשת עם כל אחת ואחת.

<p>אחר בני מבוי מעכבין עליו היה סתום ובקש לפתחו אין בני מבוי מעכבין עליו דברי ר' ר' שמעון בן אלעזר אומר חמש חצרות הפתוחות למבוי כולן משתמשות במבוי⁴³⁴</p>	<p>יכולין לעכב על ידן⁴²⁶ היה סתום ונמלך לפותחו מעכב על ידן⁴²⁷ דברי ר' ר' שמעון בן לעזר או⁴²⁸ חמש חצירות הפתוחות למבוי כולן משתמשות למבוי⁴²⁹</p>
<p>חצרות מאן דכר שמיהו חסורי מחסרא והכי קתני אחד מבני מבוי וכו'⁴³⁵ וחמש חצרות הפתוחות למבוי כולן משתמשות עם החיצונה וחיצונה משתמשת לעצמה והשאר משתמשות עם השנייה ושנייה משתמשת עם החיצונה ומשתמשת לעצמה נמצא הפנימית משתמשת עם כולן ומשתמשת לעצמה דברי ר' ר' שמעון בן אלעזר או חמש חצרות הפתוחות למבוי כולן משתמשות במבוי</p>	

17. יב ע"א

<p>יא ע"ב-יב ע"א⁴³⁶</p>	
<p>היה סתום ובקש לפתחו אין בני מבוי מעכבין עליו אמר רבה⁴³⁷ לא שנו אלא שלא פרץ את פצימיו אבל פרץ את פצימיו בני מבוי מעכבין עליו אמר ליה אביי לרבה תניא דמסייעא לך</p>	
<p><יב ע"א></p>	<p>תוספתא בבא בתרא ב, יג (לפי נוסח א)⁴³⁸</p>
<p>(1) בית⁴⁴¹ סתום יש לו ארבע אמות פרץ את פצימיו אין לו ארבע אמות</p>	<p>פתח בחצר אף על פי שסתמו יש⁴³⁹ לו חזקה פרץ פצימיו אין⁴⁴⁰ לו חזקה</p>

⁴²⁶ א ידו.

⁴²⁷ א יכולין לעכב על ידו ד מעכב על ידו.

⁴²⁸ דברי ר', ר' שמעון בן לעזר או – כך ו, וכך בבבלי. ד: "דברי ר' שמעון בן אלעזר". וכדברי ליברמן זו טעות בעדי נוסח אלה (אף שאין הם מאותו ענף, ובמקרה זה קל הדבר כי זו השמטה היכולה להתבצע עצמאית בעדי נוסח שונים, וכן אירע גם בכתב יד פריס 1313 בבבלי). מחלוקת בין ר' לר' שמעון בן אלעזר יש בתוספתא שביעית ה, א; ה, י. אמנם בדרך כלל דבריו מופיעים לבד, או כחולק על סתם התוספתא.

⁴²⁹ א משמשות במבוי.

⁴³³ בכ "ר"י" נוסף בין השורות.

⁴³⁴ ד נוסף: זו עם זו.

⁴³⁵ אחד מבני מבוי וכו' – כן הוא ה פר. א ס מ כ חסר. ד פ ו א וכן (ובמילה הבאה: חמש).

⁴³⁶ מקבילה בבבלי שבת קמו ע"ב (מחלוקת רב חסדא ורבא על ניקוב יין בחבית): "אמר ליה אביי לרבה תניא דמסייעא לך: בית סתום יש לו ארבע אמות, פרץ את פצימיו אין לו ארבע אמות. בית סתום אינו מטמא כל סביבו, פרץ את פצימיו מטמא כל סביבו". (וכתב על זה אפשטיין, מלסה"א עמ' 227: "ואחרא אמרה והשתמש בו התלמוד גם הכא גם התם, או שסוגיות מוחלפות ה").

⁴³⁷ כך גם ברי"ף וביד רמה. ד א א ס ו פר רבא. וכן בהמשך.

⁴³⁸ ו חסר כאן.

⁴³⁹ נכתב "אין" וסומן למחיקה. ד אין.

⁴⁴⁰ ד יש.

⁴⁴¹ כך הגרסה גם בספר מתיבות, בבא בתרא (גנזי קויפמן עמ' 55). מ ו פ פתח.

	תוספתא אהלות טז, יד ⁴⁴²
קבר שסתם את פתחו אינו מטמא מכל סביביו פורץ את פצימיו חזר וסתמו מטמא מכל סביביו	(2) בית ⁴⁴³ סתום ⁴⁴⁴ אין מטמא כל סביביו פרץ את פצימיו מטמא כל סביביו

18. יג ע"ב

תוספתא בבא מציעא יא, ט-י	יג ע"ב
כללו של דבר כל שאין שם ⁴⁴⁵ הראשון קרוי עליו אין רשיי לחלקו אין חולקין את איבוליס ⁴⁴⁶ עד שיהא בה כדי שיעור לזה וכדי שיעור לזה אמר אחד מהן לחבירו טול את הפחות ותן לי שיעור ⁴⁴⁷ שומעין לו רבן שמעון בן גמליאל אומר אין שומעין לו מפני כבוד אבותיו ושאר כל הדברים ששם הראשון קרוי עליהן הרשות בידו	תא שמע ⁴⁴⁸ (1) כל שאלו יחלק ⁴⁴⁹ ושמו עליו חולקין ואם לאו מעלין אותו ⁴⁵⁰ בדמים תנאי היא דתניא (2) טול אתה שיעור ⁴⁵¹ ואני פחות שומעין לו רבן שמעון בן גמליאל אומר אין שומעין לו
היכי דמי ⁴⁵² אילימא כדקתני מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל אלא לאו הכי ⁴⁵³ קאמר טול אתה שיעור ואני פחות שומעין לו וגוד או אגוד נמי שומעין לו ואתא רבן שמעון בן גמליאל למימר אין שומעין לו לא לעולם כדקא תני ודקאמרת מאי טעמא דרבן שמעון בן גמליאל משום דאמר ליה אי בדמי לית לי למיתן לך ואי במתנה לא ניחא לי דכתיב ושונא מתנות יחיה	

⁴⁴² משנה אהלות ז, א-ג: "נפש אטומה, הנוגע בה מן הצדדין טהור, מפני שהטמאה בוקעת ועולה ובוקעת ויורדת. אם היה מקום הטמאה טפח על רום טפח, הנוגע בה מכל מקום טמא, מפני שהיא כקבר סתום. [...] המת בבית ובו פתחים הרבה, כולם טמאים. ניפתח אחד מהם, הוא טמא וכלם טהורים [...] היה סתום ונימלך לפותחו, בית שמי אומרים כשיפתח ארבעה טפחים, ובית הלל אומרים כשיפתח. ומודים בפותח כתחילה שיפתח ארבעה טפחים".
ספרי במדבר קכו (מהדורת כהנא עמ' 418), נזכר בתוספות על אתר: "או בקבר – זה קבר סתום. אתה אומר זה קבר סתום, או אינו אלא קבר פתוח, אמרת קל וחומר: מה אהל שהוא מקבל טומאה אין מטמי מכל צדדין כשהוא פתוח, קבר שאין מקבל טומאה דין הוא שלא יטמי מכל צדדיו כשהוא פתוח". ספרי זוטא במדבר (עמ' 310-309): "מה האהל סתום הנוגיע בו מכל צדדיו טמא, אף הקבר [סתום] הנוגע בו מכל צדדיו".

⁴⁴³ א בית קבר.

⁴⁴⁴ ו פ א אע"פ שסתמו.

⁴⁴⁵ ו ד כל ששם.

⁴⁴⁶ ו האכולים ד האבולים.

⁴⁴⁷ א טול אתה הפחות תן לי שיעורי.

⁴⁴⁸ אס מיתבי ו איתיביה. מ פר אס א ו כ (Paris, National: Hébr. 1313) נוסף: זה הכלל. וכן עולה מאורך השורה ב-ג

(T-S F I(1).48).

⁴⁴⁹ ו א יחלקו.

⁴⁵⁰ ד מ פר ו אותו פ ג אתו א אותם.

⁴⁵¹ פר נוסף: ארבע אמות.

⁴⁵² חילופי הנוסחאות בקטע הזה אינם משמעותיים ולא נרשמו.

⁴⁵³ פר חסורי מיחסרא והכי. (וכן בדפוס ונציה)

<p>טז ע"ב⁴⁵⁴</p>	<p>תוספתא קידושין ה, יד-יז</p>	<p>בראשית רבה נט, ז (עמ' 635)</p>
<p>ר' שמעון בר' אתלידא ליה ברתא הוה קא חלשא דעתיה אמי' ליה אבוה רבייה נולדה לך אמי' ליה בר קפרא תנחומין של הבל ניחמך אביך</p>		
<p>(1) דתניא אי איפשר לעולם בלא זכרים ובלא נקבות אשרי מי שבניו זכרים אוי לו למי שבניו נקבות⁴⁵⁶</p>	<p>(יד) ר' מאיר אומ' אין לך אומנות שעברה מן העולם אלא אוי לו לאדם שרואה את הוריו באומנות פגומה (טו) ר' אומר לעולם ישתדל אדם וילמד את בנו אומנות נקייה⁴⁵⁵ וקלה [...]</p>	
<p>(2) כתנאי⁴⁶⁶ וי"י ברך את אברהם בכל ר' מאיר אוי שלא היתה לו בת ר' יהודה אוי שהיתה לו בת⁴⁶⁷ אחרים⁴⁶⁸ אומרים בת היתה לו ובכל היה שמה ר' אלעזר המודעי אוי אסטגנינות גדולה⁴⁶⁹ היתה לו לאברהם בלבו שכל מלכי מזרח ומערב היו משכימין לפתחו ר' שמעון בן יוחאי אוי</p>	<p>(יז) [...] וי"י ברך את אברהם בכל⁴⁵⁹ ר' מאיר אומר שלא היתה לו בת ר' שמעון אמר משם ר' יהודה⁴⁶⁰ שהיתה לו בת ר' לעזר המודעי אומר זו איסטגנינוס⁴⁶¹ שהיתה בידו של אברהם אבינו שהכל היו באין לפניו⁴⁶² ר' שמעון בן יוחאי אומר זו</p>	<p>וי"י ברך את אברהם בכל ר' יודה ור' נחמיה ר' יודה אמי' שנתן לו נקבה אמי' לו ר' נחמיה עיקר ביתו שלמלך אין כתי' בה ברכה אלא וי"י ברך את אברהם בכל שלא נתן לו נקבה כל עיקר</p>

⁴⁵⁴ ציטוט חלקי גם בדף קמא ע"א: "הי ר' יהודה, אי ר' יהודה דבכל, דתניא וה' ברך את אברהם בכל ר' מאיר אומר שלא היתה לו בת, ר' יהודה אומר בת היתה לו" (ובחלק מעדי הנוסח נוסף: ובכל שמה). הציטוט הזה מובא גם בכתב יד וטיקן 110-111, קידושין פב ע"ב (אחרי "אוי לו למי שבניו נקבות").
ציטוט חלקי אחר ביומא כח ע"ב: "שאני אברהם דאצטגנינות גדולה היתה בלבו".

⁴⁵⁵ ו נוסף: מגזל.

⁴⁵⁶ ד פ פ ו (ועין יעקב) נוסף: אי אפשר לעולם בלא בסם ובלא בורסי אשרי מי שאומנותו בוסמי אוי למי שאומנותו בורסי.

⁴⁵⁹ ו חסר.

⁴⁶⁰ א ר' יהודה אומ'.

⁴⁶¹ ד אסטגנינו' א איסטגנינות גדולה.

⁴⁶² שהכל היו באים לפניו – א חסר.

⁴⁶⁶ על דרשה זו ומושבה בחיים ראה ליברמן במאמרו "תנא היכא קאי", בתוך: קובץ מדעי לזכר משה שור, ניו יורק תש"ה, עמ' 183-188, הובא בתמצות בתוכ"פ נשים עמ' 984-985, וצוטט חלקית אצל: מ"ע פרידמן, "עיונים במדרשו של ר' מאיר", תעודה ד (תשמ"ו), עמ' 79-80.

⁴⁶⁷ שהיתה לו בת – ה בת היתה לו. ר'... בת – פ ו חסר.

⁴⁶⁸ מ וי"א ו וחכמי אוי.

⁴⁶⁹ ד פ ר ו חסר.

<p>מרגלית טובה⁴⁷⁰ טובה היתה לו לאברהם תלויה בצוארו שכל חולה שרואה אותה מיד נתרפא ובשעה שנפטר אברהם אבינו מן העולם נטלה הקב"ה ותלאה בגלגל חמה אמ' אביי הינו דאמרי אינשי אידלאי יומא אידלאי קצירה דבר אחר שלא מרד עשו בימיו דבר אחר שעשה ישמעאל תשובה בימיו</p>	<p>מרגלית טובה שהיתה תלויה בצוארו של אברהם אבינו שכל הרואה⁴⁶³ אותה מיד נתרפא משמת⁴⁶⁴ אברהם אבינו נטלה המקום ותלאה בגלגל חמה⁴⁶⁵ מדה שנייה שלא מרד עשו בימיו מדה שלישית שעשה ישמעאל תשובה בימיו אחרים אומרים בת היתה לו לאברהם ובכל שמה</p>	<p>בראשית רבה סג, יג (עמ' 457(695) אמ' 458 הקב"ה כך הבטחתי את אברהם ואמרתי לו ואתה תבוא אל וג' זו היא שיבה טובה יראה לבן בנו עובד ע"ז ומגלה עריות ושופך דמים מוטב לו שיפטר בשלום שנאמר כי טוב חסדך מחיים בראשית רבה ל, ד (עמ' 271) דאמ' ר' יודן ואתה תבוא אל אבתיך בשי' תקי' בשי' טוי' תבוא אל אבתיך בישרו שיש לאביו חלק בעולם הבא תקי' בשי' טוב' בישרו שעשה תשובה ישמעאל</p>
--	--	---

20. יז ע"ב, יט ע"א

יט ע"א	יז ע"ב	תוספתא בבא בתרא א, א
איבעיא להו וסד בסיד תנן או דילמ' או סד בסיד תנן [...] תא שמע	איתמר הבא לסמוך בצד המצר אביי אמ' סומך ורבא אמ' אינו סומך [...] תא שמע	
ר' יהודה או' סלע הבא בידים זה חופר בורו מיכן	ר' יהודה אומר ⁴⁷³ סלע הבא בידים זה חופר בורו מיכן וזה	ר' יהודה אומר בסלע הבא בידו ⁴⁷¹ זה חופר בארו ⁴⁷² מיכן

⁴⁵⁷ ומקבילות: פסיקתא דרב כהנא זכור עמ' 37, פסיקתא רבתי שם מז ע"ב, תנחומא בובר תולדות ג, שם כי תצא ד.

⁴⁵⁸ תחילת המדרש: ר' פינחס בשם ר' לוי רבן בשם ר' סימון וכו'.

⁴⁶³ א חולה הרואה.

⁴⁶⁴ א וכיון שמת.

⁴⁶⁵ בגלגל חמה – א ביום.

⁴⁷⁰ ד מ פ ס ו אבן.

⁴⁷¹ א בידיים.

⁴⁷² א יחפור בורו. וכן להלן.

⁴⁷³ ר' יהודה אומר – ס פ ד חסר.

<p>וזוה חופר בארו מיכן זה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד וזה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד</p>	<p>חופר בורו מיכן זה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד וזה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד</p>	<p>וזוה חופר בארו מיכן זה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד וזה מרחיק שלשה טפחים וסד בסיד</p>
<p>טעי דבא בידים הא לא בא בידים לא הוא הדין אעיג דלא בא בידים וסד בסיד נמי⁴⁷⁶ ובא בידים אצטריכא ליה סלי דעי אמיי כיון דבא בידים ליבעי רוחא טפי קמיל</p>	<p>קשיא לאביי אמ' לך אביי⁴⁷⁴ התם נמי כגון שבאו שניהם לחפור בבת אחת [בא בידים שאני ודקא ארי לה וכו'] ודקא ארי לה מאי קא ארי לה⁴⁷⁵ סלע הבא בידים אצטריכא ליה סלי דעי אמיי כיון דבידים ליבעי טפי קמיל</p>	

21. יח ע"א, כו ע"א, פג ע"א

משנה בבא בתרא ב, יב: "לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חברו אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות, אחד גפנים ואחד כל האילן".

<p>יח ע"א, כו ע"א</p>	<p>תוספתא בבא בתרא א, יד</p>
<p>תנא⁴⁷⁷ ארבע אמות שאמרו כדי עבודת הכרם</p>	<p>אחד גפנים ואחד כל האילן מרחיק ארבע אמות ונוטע כדי שיהא בקר עובר בכליו</p>
<p>פב ע"ב – פג ע"א</p>	
<p>אמי ליה אביי לרב יוסף לא תפלוג עליה דרב נחמן דתנא קאי כותיה דתנן הנוטע כרמו שש עשרה אמה על שש עשרה אמה מותר להביא זרע לשם [...] אמי ליה אנא לא ידענא עובדא הוה <פג> בדורא דרעותא ואתא לקמיה דרב יהודה ואמי ליה זיל הב ליה כדי בקר וכליו ולא ידענא כדי בקר וכליו כמה הוי כיון דשמעתא להא דתנן לא יטע אדם אילן סמוך לשדה חברו אלא אם כן רחוק ממנו ארבע אמות ותני עלה ארבע אמות שאמרו כדי עבודת הכרם אמינא שמע מינה כדי שיעבור בקר וכליו ארבע אמות</p>	

⁴⁷⁴ קשיא לאביי אמ' לך אביי – כך ה. אס קשיא לאביי הכא נמי בשבאו שניהם (כא) לחפור כאחת אמ' לך אביי. מ פ טעמא דבא בידים הא לא בא בידים הוא הדין אעיגי דלא בא בידים לא. א הכי נמי שבאו לחפור בבת אחת. ד פ ר ו ספ חסר.

⁴⁷⁵ ודקא ארי לה מאי קא ארי לה – חסר פר פ. ו נוסף בגיליון.

⁴⁷⁶ ג (T-S F2(1).174) נוסף "ודקא ארי לה מאי קא ארי לה"!

⁴⁷⁷ יח ע"א: ותני עלה.

22. יח ע"א, כה ע"ב

משנה בבא בתרא ב,י: "מרחיקין את המשרה מן הירק ומן הכרשים ומן הבצלים ואת החרדל מן הדבורים, ר' יוסה מתיר בחרדל".

תוספתא בבא בתרא א,ט	יח ע"א, 478 כה ע"ב 479
מרחיקין את המשרה מן הירק ואת הכרשין מן הבצלים ואת החרדל מן הדבורים ר' יוסי מתיר בחרדל ⁴⁸⁰ שאומר לו כדרך שעשית בתוך שלך אף אני עושה בתוך שלי וכן היה ⁴⁸¹ ר' יוסי אומר מרחיקין את הדבורים מן העיר חמשים אמה כדי שלא ינשכו את ⁴⁸² בני אדם ר' אליעזר ⁴⁸³ אומר מגדל דבורים כמגדל כלבים	ר' יוסי מתיר בחרדל מפני שיכול לומר לו עד שאתה אומר לי הרחק חרדלך מן דבוראי הרחק דבורך מן חרדלאי שבאות ואוכלות לגלוגי חרדלאי

23. יט ע"א

שבת מח ע"א ⁴⁸⁴	יט ע"א	
לא בתבן לא בזוגין לא במוכין לא בעשבים בעא מיניה רב אדא בר מתנא מאביי מוכין שטמן בהן מהו לטלטלן בשבת אילי וכי מפני שאין לו קופה שלתבן עומד ומפקיר קופה שלמוכין	תנן התם במה טומנין ובמה אין טומנין אין טומנין לא בגפת ולא בזפת ולא במלח ולא בסיד ולא בחול בין לחין בין יבשין מאי שנא הכא דקתני סלעים ולא קתני חול ומאי שנא התם דקתני חול ולא קתני סלעים אמ' רב יוסף לפי שאין דרכן של בני אדם להטמין בסלעים	
לימא מסייעא ליה טומנין בגיזי צמר ובציפי צמר	אמ' ליה אביי וכי דרכן של בני אדם להטמין בגיזי צמר ⁴⁸⁵ דתניא ⁴⁸⁶ טומנין בגיזי צמר ובציפי צמר	משנה שבת ד,ב טומנין בשלחין ומטלטלין אותן בגיזי צמר ואין מטלטלין אותן תוספתא שבת יד,ד ר' יוסה אומ' עורות עבודין

⁴⁷⁸ "אי הכי אימא סופא ר' יוסי מתיר בחרדל ותאני עלה ר' יוסי מתיר בחרדל... ואי לא סמיך היכי משכחת לה אמ' רב פפא בלוקח".

⁴⁷⁹ "תנא ר' יוסי מתיר בחרדל...".

⁴⁸⁰ "ואת החרדל מן הדבורים" – ו חסר, והושלם בגיליון. ליברמן (תוכ"פ עמ' 335) כותב שהמילים הללו נשמטו ב-1 "והשלמתי ע"פ ד וכי"ע", אך תמוה, שהרי כאמור גם ב-1 עצמו הן הושלמו בגיליון, וכן מסומן במהדורת התוספתא שלו, עמ' 131.

⁴⁸¹ וכן היה – א חסר.

⁴⁸² א חסר.

⁴⁸³ א אלעזר.

⁴⁸⁴ על פי קטע גניזה לואיס-גיבסון Talm. 2.2.

⁴⁸⁵ ד מ נוסף: ובלשונות של ארגמן.

⁴⁸⁶ מ א ס ג (Oxford: Heb. E. 77/62-63) דתנן.

ושאין עבודין מטלטלין אותן אבל גיזי צמר ועניצי פשתן ולשוונות של ארגמן ומוכין אין מטלטלין אותן	ובלשוונות של ארגמן ובמוכין ⁴⁸⁷ ואין מטלטלין אותן	ובלשוונות שלארגמן ובמוכין ואין מטלטלין אותן
---	--	--

24. יט ע"א

תוספתא בבא בתרא א,ב	יט ע"א
מרחיקין את הגפת ואת הזבל ואת המלח ואת הסיד ואת הסלעים ואת החול ⁴⁸⁸ מכותלו של חבירו שלשה טפחים וסד בסיד	והתני ר' אושעיא ותני ⁴⁸⁹ חול

25. יט ע"ב

משנה כלאים ז, א: "המבריד את הגפן בארץ אם אין עפר על גבה שלשה טפחים לא יביא זרע עליה".

ירושלמי כלאים ז, א (עמ' 166)	תוספתא כלאים ד, יא	יט ע"א-ע"ב
		מתני' מרחיקין את הזרעים וכו' זרעים ותיפוק לי משום מחרישה במפולת יד מחרישה ותיפוק לי משום זרעים בחורש אילנות ותיפוק לי משום מיא תנא בארץ ישראל קאים דכת' למטר השמים תשתה מים. למימרא דזרעים <ע"ב> לצדדין משתרשי
לא יביא זרע עליה הא מן הצד מותר [...]	המבריד את הגפן בארץ אם אין על גביו עפר אלא כל שהו מותר לזרוע מיכן ומיכן ואסור לזרוע על גביו	והתנן המבריד גפן אחד בארץ אם אין על גביו עפר שלשה טפחים הרי זה לא יביא זרע לשם ותני עלה אבל זורע הוא את הצדדין אילך ואילך

⁴⁸⁷ ג במ... שלארגמן.

⁴⁸⁸ כל המילים עד כה חסרות בא, כנראה כדילוג מחמת הדומות, ראה תוכ"פ עמ' 329.

⁴⁸⁹ ותני (או וקתני/וקא תני) – ה א ס ו א פ ר ג 1 (Oxford Heb. e.77/62-63) ג 2 (T-S F2(1).174). ד מ פ חסר.

<p>א'ר חנא בשם ר' יוסי מפני שמחלידין את הקרקע ומעלין עפר תיחוח</p>		<p>תמן תנינן מרחיקין את הזרעים ואת המחרישה ואת מי רגלים מן הכותל שלשה טפחים ר' ירמיה אמ' ר' חמא בר עוקבא מקשי תמן את אמר אין השרשין מהלכין מן הצד והכא את אמר השרשין מהלכין מן הצד אמ' ר' יוסי כאן וכאן אין השרשין מהלכין מן הצד אלא שהן עושין עפר [תוחח] והן מלקין ארעיתו שלכותל תדע לך שהוא כן דתנינן תמן מי רגלים ומי רגלים מהלכין מן הצד התיב ר' יוסי ביר' בון והתנינן מחרישה, אית לך מימר מחרישה מהלכת מן הצד</p>
--	--	--

26. יט ע"ב

יט ע"ב	תוספתא בבא בתרא א,ד	ירושלמי בבא בתרא ב,א (ירושלמי נזיקין עמ' 81)
<p>אמ' רבה בר בר חנה מותר להשתין מים בצד כותלו של חברו שנא' והכרתי לאחאב משתין בקיר והא אן תנן ואת מי רגלים מן הכותל שלשה טפחים בשופכין</p>		
<p>>תא שמע לא יטיל⁴⁹⁶ אדם מים בצד כותלו שלחבירו אלא אם כן הרחיק ממנו שלשה טפחים</p>	<p>לא יטיל⁴⁹¹ אדם מימי⁴⁹² של רגלים בתוך כותלו⁴⁹³ של חברו אלא אם כן הרחיק מלבנים⁴⁹⁴ שלשה טפחים</p>	<p>תני בצניס⁴⁹⁰ הרי זה מותר</p>

⁴⁹⁰ ל בצונם. וכן להלן.

⁴⁹¹ כך ד א. ו יטול. וכתב ליברמן שהיא טעות. אך ראה בכתבי היד של הבבלי שגם שם יש גרסה כזו בקטע גניזה ובכתב יד אס.

⁴⁹² ד מי.

⁴⁹³ כך א. ו בתוך כותל, ד בכותלו.

⁴⁹⁴ ד חסר.

⁴⁹⁶ אס ג (Oxford Heb. E. 77/62-63) יטיל, ד ישפוך.

<p>הכא נמי בשופכין⁴⁹⁷ תא שמע לא ישתין אדם מים בצד כותלו של חברו אלא אם כן הרחיק ממנו שלשה טפחים במה דברים אמורים בכותל לבנים אבל בכותל אבנים בכדי שלא יזיק וכמה טפח ושל צונמא מותר</p>	<p>ומאבנים טפח ובצונן הרי⁴⁹⁵ זה מותר</p>	
<p>תיובתא דרבה בר בר חנה תיובתא</p>		<p>והיך אמרין ר' יוחנן נפיק מן כנישתה ושפך מוי לחורי תרעה ולא ידעין אין משום דהוה צינם ואין משום דהוה ביה צער ולא הוה יכיל מסובר</p>

27. כ ע"א

כ ע"א	תוספתא אהלות יד, ⁴⁹⁸
<p>מיתבי עשבין שתלשן והניחן בחלון או שעלו מאיליהן בחלון ומטלניות שאין בהן שלש על שלש והאבר והבשר המדולדלין בבהמה ובחיה⁴⁹⁹ ועוף ששכן בחלון וגוי שישב בחלון ובן שמונה שמונח בחלון והמלח וכלי חרש וספר תורה ממעטין⁵⁰⁰ בחלון אבל השלג והברד והגליד והכפור והמים כולן⁵⁰¹ אין ממעטין⁵⁰² בחלון</p>	<p>עשבים שתלשן והניחן בחלון או שעלו מאליהן והעוף ששכן בחלון ומטלית שהיא פחותה משלש על שלש והאבר והבשר המדולדלין בבהמה ובחיה ובעופות והגוי והבהמה ובן שמונה וכלי חרס והאוכלין והמשקין וספר תורה והמלח הרי אלו ממעטין אבל השלג והברד והכפור והגליד והמים אין ממעטין</p>

⁴⁹⁵ ד חסר.

⁴⁹⁷ כך לפי ד מ פ ר א א ו ג. משפט זה חסר רק ב-ה פ וסומן בסוגריים בדפוסים החדשים על פי מהרש"ל, וכן הגיה הב"ח למחיקה. דק"ס (אות ק) כתב שההגהות הן בגלל הנוסח "לא ישפוך": "משום דלא יטיל משמע נמי שלא ישתין אקשי מינה הגמ' אבל נוסח שלנו אינו מובן כלל ומחקו המהרש"ל לכל הת"ש והשמיטו על פיו בדפוס קראקא".

⁴⁹⁸ מצוטט גם בפירושו הרי"ש, אהלות יג,ה.

⁴⁹⁹ כך ה ד מ פ א פ ר כ (Paris, National: Hébr. 1313) 1ג (T-S AS 76/33) 2ג (Oxford: Heb. E. 77/62-63) גורס "ועוף. עוף שש-כן בחלון". אס ונוסח הפנים של ו גורסים "ובעוף" (אך רק אחד). אך אפשר שנוסחים אלה משניים (לתופעה דומה ראה משנה אהלות ח,א; מהדורת גולדברג עמ' 60-61, ד"ה ומכונות חיה). ולהלן בעדי הנוסח שלפנינו (כולל 1ג 2ג חסר שם): "והאבר והבשר המדולדלין בבהמה ובחיה" בלבד. [וראה בבלי חולין עג ע"ב: "דתניא ובשר בשדה טרפה לא תאכלו, להביא האבר והבשר המדולדלין בבהמה ובחיה ובעוף ושחטן שהן אסורין".]

⁵⁰⁰ כך גם 2ג, ובו: מיעטין. ד א ס מ פ ו א פ ר כ 1ג כולן ממעטין.

⁵⁰¹ ה כולו. ו א חסר.

⁵⁰² כולן אין ממעטין – 2ג כולם מיע[...].(!)

28. כ ע"א

תוספתא שבת טו,ה	כ ע"א ⁵⁰³
בן שבעה דוחין עליו את השבת, בן שמנה אין דוחין עליו את השבת. ספק בן שבעה ספק בן שמונה אין דוחין עליו את השבת. בן שמונה הרי הוא כאבן ואין מטלטלין אותו אבל אמו שוחה עליו ומניקתו	כדתניא בן שמונה חי הרי הוא כאבן ואסור לטלטלו בשבת אבל אמו שוחה עליו ומניקתו מפני הסכנה.

29. כ ע"ב

משנה בבא בתרא ב,א: "מרחיקין את הריחים שלשה מן השכב שהן ארבעה מן הרכב".

ירושלמי בבא בתרא ב,ב (ירושלמי נזיקין עמ' 81)	תוספתא בבא בתרא א,ג	כ ע"ב
הדא דתימר בריחיא דתמן ברם בריחיא דידן ⁵⁰⁴ ג' מן האיצטרוביל שהן ארבעה מן הקלת	מרחיקין את הריחים ⁵⁰⁵ של יד שלשה מן השכב שהן ארבעה ⁵⁰⁶ מן הרכב של חמור שלשה מן האצטרוביל שהן ארבעה מן הקלת	והדתניא ושל חמור שלשה מן האצטרוביל שהן ארבעה מן הקלת

30. כ ע"ב

משנה בבא בתרא ב,ג: "לא יפתח אדם חנות שלנחתומין ושלצבעין תחת אוצרו שלחבירו ולא רפת בקר, באמת בייך התירו אבל לא רפת בקר. חנות שבחצר יכול למחות בידו לומר לו איני יכול לישן לא מקול הנכנסין ולא מקול היוצאין. ועושה כלין ויוצא ומוכר בשוק אבל אינו יכול למחות בידו לומר לו איני יכול לישן לא מקול הפטיש ולא מקול הריחין ולא מקול התינוקות".

ירושלמי בבא בתרא ב,ג (ירושלמי נזיקין עמ' 81)	תוספתא בבא בתרא א,ד	כ ע"ב
ותני כן אם קדמה הרפת או חנות לאוצר אין יכול למחות	אם קדמו ⁵⁰⁷ חנות ורפת את האוצר אין יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן לא מקול הפטיש ולא מקול הריחים ⁵⁰⁸ ולא מפני ריח רע ולא מקול התינוקות	תנא ואם היתה רפת בקר קודמת לאוצר מותר

⁵⁰³ = שבת קלה ע"ב, יבמות פ ע"א. וכן ירושלמי יבמות יא, ז. לסיום "מפני הסכנה" ראה תוספתא כתובות ה, ה ("נותנין לה שכר ומניקתו מפני הסכנה"), ואינו בירושלמי, וכן אינו בשכל טוב, בשלח טז, וילקוט שמעוני במדבר רמז תרצב.

⁵⁰⁴ אס דהכא.

⁵⁰⁵ ו בטעות: הרכב.

⁵⁰⁶ כך א. ד: ארבע.

⁵⁰⁷ א קדמה.

⁵⁰⁸ מקול הריחים – א חסר.

31. כ ע"ב

משנה (ב,ג) "לא יפתח אדם חנות שלנחתומין ושלצבעין תחת אוצרו שלחברו ולא רפת בקר. באמת ביין התירו אבל לא רפת בקר".

ירושלמי בבא בתרא ב,ג (ירושלמי נזיקין עמ' 82)	תוספתא בבא בתרא א,ד	כ ע"ב
תניי באמת ביין התירו אע"פ שהוא ממעיטו אלא שהוא משביחו	באמת ביין התירו ולא רפת ⁵⁰⁹ בקר ואף על פי שממעטו אינו אלא כמשביחו	תנא ביין התירו מפני שמשביחו ולא רפת בקר מפני שמסריחו

32. כא ע"ב

תוספתא בבא מציעא יא,טז	כא ע"ב
כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט ולא בורסי ולא אחד מכל בעלי אומניות לשכנו ⁵¹⁰ אין יכולין לכופו רבן שמעון בן גמליאל או' אף לשכנו ⁵¹¹ יכולין לכופו	תנאי היא דתניא כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חייט ⁵¹² ולא בורסי ⁵¹³ ולא אחד מבעלי אומניות ⁵¹⁴ ולשכנו אין כופה ורבן שמעון בן גמלי' או' אף לשכנו כופהו

33. כב ע"ב, ב ע"ב

משנה בבא בתרא ב,ד: "מי שהיה כותלו סמוך לכותל חברו לא יסמוך לו כותל אחר אלא אם כן הרחיק ממנו ארבע אמות. ובחלונות מלמעלן ומלמטן ומכנגדן ארבע אמות".

ירושלמי בבא בתרא ב,ג (ירושלמי נזיקין עמ' 82)	תוספתא בבא בתרא א,ה ⁵¹⁵	כב ע"ב ⁵¹⁶
מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו וכו' דבי ר' ינאי אמרין בבאין לישב את העיר כתחלה היא מתנית'		...אלא אמר רבא מי שהיה כותלו סמוך לכותל חברו בקרוב ארבע אמות ⁵¹⁸ לא יסמוך לו כותל אחר אלא אם

⁵⁰⁹ א ברפת (וכן ד: אבל לא ברפת). וכנראה טעות בעקבות "ביין".

⁵¹⁰ א ולשכנו.

⁵¹¹ אף לשכנו – א חסר.

⁵¹² אסו א: ולא ספר. מרש"י ד"ה שלא להושיב, נראה שלא גרס כך, אך יד רמה ושיטה מקובצת כן. ראה דק"ס אות נ.

⁵¹³ אסו א נוסף: ולא מלמדי תינוקות. וכן גרסו התוספות (ד"ה כופין), ובדפוסים הבבלי המאוחרים נוסף על פי

מהרש"ל שהוסיף על פי תוספות. וראה דק"ס אות נ.

⁵¹⁴ ולא אחד מבעלי אומניות – אסו א חסר.

⁵¹⁵ בתשובת ר' קלונימוס (תשובות גאונים קדמונים סימן קו) הובאה התוספתא לכאורה בנוסח המתאים לבבלי, תוך חילוף הסדר: "שכך שנו חכמים: החלונות מלמעלן מלמטן ומכנגדן ארבע אמות, ותנא בתוספתא: מלמטן שלא יעמוד ויראה [...] ומלמעלה שלא יציץ ויראה [...] ומכנגדן נמי צריך להרחיק ד' אמות שלא יאפילו". ניתן היה לטעון שר' קלונימוס רק ציין שמקור הברייתא בתוספתא אך ציטט אותה לפי הבבלי, כמנהג כמה ראשונים. אך במקרה שלנו חילוף הסדר בין "מלמטן" ל"מלמעלן" יצר התאמה לסדר של חלקן השני של הבבות בתוספתא ("יצץ" שני ולא ראשון). בפירוש ר' ברוך מארץ יוון למסכת בבא בתרא (הוציא לאור הרב מ' בלוי מתוך ספר הנר, "שיטת הקדמונים", ניו יורק תשמ"ג) מובאת הברייתא בלשון הזה ובסדר הזה, וגם בה נאמר "תניא בתוספתא", אף שברור שהציטוט הוא מהגרמא, שאותה מפרש ר' ברוך. אך דרכו בפירושו לציין למקור הברייתות בתוספתא, כך שאין זו גרסתו בתוספתא אלא בגמרא.

⁵¹⁶ = ב ע"ב: "תא שמע החלונות מלמעלן ומלמטן ומכנגדן ארבע אמות ותני עלה מלמעלן שלא יציץ ויראה ומלמטן

שלא יעמוד ויראה ומכנגדן שלא יאפלו".

⁵¹⁸ ד ו ג (Oxford Heb. e. 77/62-62) נוסף: ונפל (ג): ונפלה). ה מ פ אס כפנים. וראה ריטב"א.

<p>כן הרחיק ממנו ארבע אמות מאי טעמא דושא דהכא מעלי להתם⁵¹⁹ אמר רב לא שנו אלא כותל גנה אבל כותל חצר אם בא לסמוך סומך ור' הושעיא אמ' אחד כותל גנה ואחד כותל חצר אם בא לסמוך אינו סומך א'ר יוסי בר' חנינה ולא פליגי הא בעיר חדשה הא בעיר ישנה</p>		<p>אמר ר' לא בכותל אטום היא מתנית' אמ' ר' יוסה בכותל סדומית⁵¹⁷ היא מתני'</p>
<p>תנן החלונוות מלמעלן ומלמטן ומכנגדן ארבע אמות ותני עלה מלמעלן שלא⁵²⁵ יציץ ויראה מלמטן שלא יעמוד ויראה ומכנגדן שלא יאפיל טע' שלא יאפיל אבל משום דושא לא הכא במאי עסיקין מן הצד⁵²⁶ וכמה אמ' רב ייבא חמוה דאשיין בר נדבך משמיה דרב כמלא רחב חלון וכמה טפח⁵²⁷ והלא מציץ אמ' רב זביד במרדד⁵²⁸ את כותלו והא אן תנן ארבע אמות לא קשיא כאן מרוח אחת כאן משתי רוחות</p>	<p>מרחיקין את הכותל מן החלונוות ארבע אמות למעלה מן הצדדין כדי שלא יהא רואה⁵²³ מלמטה כדי שלא יציץ מכנגדן⁵²⁴ כדי שלא יאפילו</p>	<p>אמר ר' יוסה בר' בון מתני' אמרה כן ובחלונוות בין מלמעלן בין מלמטן בין מכנגדן ארבע אמות מלמעלן ארבע אמות שלא יהא עומד ורואה מלמטן ארבע אמות שלא יהא עומד ורואה מכנגדן ארבע אמות⁵²⁰ שלא יאפיל מן⁵²¹ הצדדין⁵²² ותני כן מרחיקין הכותל מן החלון כמלוא חלון</p>

⁵¹⁷ ל סודמין.

⁵¹⁹ ג': מאי טעמא דושא ד[.....]. מעלה להאי דושא דהאי מעלה להאי.

⁵²⁰ ארבע אמות – ל חסר.

⁵²¹ ל את.

⁵²² א נוסף: ארבע אמות מה הן. ליברמן סימן למחיקה את "ארבע אמות" וכתב בפירושו (ירושלמי נזיקין עמ' 182):
"שמא צ"ל: מן הצדדין מת[ר]י[ה]ן, כלומר, משני הצדדין, והיינו אם הכתלים הם משני צדי החלון", לבבלי שלנו
(וכוונתו ל"כאן משתי רוחות") וכן לתוספתא, והגיה אותה כך: "מרחיקין את הכותל מן החלונוות ארבע אמות למעלה,
מן הצדדין, [למעלה], כדי שלא יראה", והפנה לתוכ"פ. בתוכ"פ (עמ' 334) כותב ליברמן על הירושלמי הזה: "והגהתי:
מתריהון, עיין מש"ש בפירושי". וכנראה טעות סופר חלה בציטוט ("מתריהון" במקום "מתריהון").

⁵²³ א יראה.

⁵²⁴ א מכנגדו.

⁵²⁵ ד ו ג': כדי שלא [וכן הוא בשני עדי הנוסח האחרונים גם להלן, וכן בריטב"א]. ה מ פ ר א ס ג (T-S AS 76.33)
כבפנים.

⁵²⁶ ד מ ו בבא מן הצד. ג בכותל מן הצד.

⁵²⁷ וכמה טפח – ד מ ו ג ג חסר. ה פ ר א ס כבפנים. וראה יד רמה על אתר: "ואית דגרסי לה בהדיא וכמה טפח".

⁵²⁸ ד במדיר מ בממרי' פ ר בממדד א ס בממרי' ג בממדיר ג קשה לקריאה.

34. כג ע"א

כג ע"א ⁵²⁹	תוספתא בבא קמא ח,ט
<p>מרחיקין את השובך וכו' חמשים אמה ותו לא ורמינהי אין פורסין נשבין ליונים אלא אם כן הרחיק מן הישוב שלשים ריס אמ' אביי מישט שיטא טובא וכרסיהו בחמשיין אמהאתא מליא ומישט שלשים ריס ותו לא והא תניא ובישוב אפילו מאה מיל לא יפרוס רב יוסף אמ' בישוב כרמים רבא אמ' ביישוב שובכין</p>	<p>אין פורסין נשבין ליונין אלא אם כן היה רחוק מן היישוב שלשים ריס במי דברים אמורים במדבר אבל ביישוב אפי' מאה מיל הרי זה אסור</p>

35. כד ע"א

כד ע"א ⁵³⁰	תוספתא נידה ג,ט
<p>תני⁵³¹ ר' חייא דם הנמצא בפרזודוד חייבין עליו על ביאת מקדש ושורפין עליו את התרומה אמ' רבא שמע מינה מדר' חייא תלת שמע מינה רוב וקרוב הלך אחר הרוב ושמע מינה רובא דאורייתא ושמע מינה איתה לדר' זירא דאמ' אעי'פ שדלתות מדינה נעולות דהא אשה דכי דלתות מדינה נעולות דמיין ואפלו הכי קא אזלינן בתר רובה</p>	<p>דם הנמצא בפרסדיד שורפין עליו את התרומה וחייבין עליו טומאת מקדש וקדשיו</p>

36. כה ע"א

משנה בבא בתרא ב,ט: "מרחיקים את הנבלות ואת הקברות ואת הבורסקי מן העיר חמשים אמה,
ואין עושין בורסקי אלא למזרח העיר. ר' עקיבה אומר לכל רוח הוא עושה חוץ מן מערבה ומרחיק
חמשים אמה⁵³²".

כה ע"א	תוספתא בבא בתרא א,ח
<p>איבעיא להו ר' עקיבה היכי קאמ' לכל רוח הוא עושה וסומך חוץ ממערבה דמרחיק חמשים אמה או דילי לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמה חוץ מן מערבה שאינו עושה כל עיקר</p>	

⁵²⁹ = בבלי בבא קמא פג ע"א: "אין פורסין נישבין ליונים וכו' ומי אזלי כולי האי והתנן מרחיקין את השובך מן העיר
חמשים אמה אמר אביי מישט שייטי טובא כרסיהו בחמשים אמה מליא ומישט שלשים ריס ותו לא והתניא בישוב
אפילו מאה מיל לא יפרוס רב יוסף אמר בישוב כרמים רבה אמר בישוב שובכין".

⁵³⁰ = בבלי נידה יז ע"ב: "תני רב חייא דם הנמצא בפרזודוד חייבין עליו על ביאת מקדש ושורפין עליו את התרומה.
תני רב קטינא דם הנמצא בפרזוד' אין חייבין עליו על ביאת מקדש ואין שורפין עליו את התרומה".

⁵³¹ ספ אמרי בני(!).

⁵³² ומרחיק חמשים אמה – כך בכל עדי הנוסח של סדר משנה. בבבלי: ד ג (קמברידג', מסצ'וסטס, אוניברסיטת
הרווארד MS Heb. 29) חסר. אס חסר ונוסף בגיליון.

ר' עקיבא אומר לכל רוח הוא עושה ומרחיק ⁵³³	תא שמע ר' עקיבה אוי לכל רוח הוא עושה ומרחיק חמשים אמה חוץ מן מערבה שאינו עושה כל עיקר מפני שהיא תדירא ⁵³⁴
--	--

37. כה ע"א-ע"ב

ירושלמי עירובין ה,א	תוספתא עירובין ד,ו	בבלי עירובין נו ע"א ⁵³⁵	כה ע"א-ע"ב
אמי ר' יוסה אם אין יודע לכויין את הרוחות צא ולמד מן התקופה ממקום שהחמה זורחת באחד בתקופת תמוז עד מקום שהיא זורחת באחד בתקופת טבת אילו פני מזרח	אמי ר' יוסה אין אין יכול לרבעה כמין עולם ירבענה כמין תקופה מקום שחמה יוצאה ביום קצר ושוקעת ביום קצר זהו פני דרום ביום ארוך ושוקעת ביום ארוך זהו פני צפון	תנו רבנן [...] ר' יוסי אוי אם אינו יכול לרבעה כריבועו שלעולם מרבעה כמין תקופה כאיזה צד חמה יוצאה ביום ארוך ושוקעת ביום ארוך זה הוא פני צפון חמה יוצאה ביום קצר ושוקעת ביום קצר זה הוא פני דרום בתקופת ניסן ובתקופת תישרי חמה יוצאה בחצי מזרח ושוקעת בחצי מערב שני הולך אל דרום וסובב אל צפון הולך אל דרום ביום וסובב אל צפון בלילה הולך הרוח ועל סביבתיו שב הרוח אילו פני המזרח והמערב.	(1) תניא ר' אליעזר אוי עולם <כה ע"ב> לאכסדרה הוא דומה ורוח צפונית אינה מסוככת וכיון שחמה מגעת אצל קרן מערבית צפונית נכפפת ועולה למעלה מן הרקיע ור' יהושע אוי עולם כמין קובה הוא דומה ורוח צפונית מסוככת וכיון שחמה מגעת אצל קרן מערבית צפונית מקפת וחוזרת אחורי הכפה (2) שני הולך אל דרום וסובב אל צפון הולך אל דרום ביום וסובב אל צפון בלילה הולך הרוח ועל סביבתיו שב הרוח אילו פני המזרח ומערב שפעמים מסבבתן ופעמים מהלכתן [...]

⁵³³ ו מרח' ד מרחיק.

⁵³⁴ א תדירא.

⁵³⁵ נוסח Oxford: Heb. d. 21/6-9 בהשלמות קלות.

ספרי דברים א (עמ' 2-3): "הולך אל דרום וסובב אל צפון סובב הולך הרוח⁵³⁶ זה הוא מזרח ומערב".

קהלת רבה א,ו (עמ' 52): "הולך אל דרום, הולך אל דרום ביום וסובב אל צפון בלילה, סובב סובב אלו שני הרוחות, הולך הרוח אלו פני מזרח ומערב".

38. כז ע"א

משנה בבא בתרא ב,יג: "אילן שהוא נוטה לתוך שדה חבירו קוצץ מלא מרדע על גבי המחרישה, והחרוב והשקמה כנגד המשקולת. בית השלחים ובית (נ"א: כל/וכל)⁵³⁷ האילן כנגד המשקולת. אבא שאול אומר כל אילן סרק כנגד המשקולת".

תוספתא בבא בתרא א,טו	כז ע"ב
	איבעיא להו אבא שאול ארישא קאי ולחומרא או דילמא אסופא קאי ולקולא ⁵³⁸ תא שמע דתניא
בית השלחין כל ⁵³⁹ האילן כנגד המשקולת אבא שאול אומר כל אילן סרק כנגד המשקולת ⁵⁴⁰ מפני שהצל רע לבית השלחין	בית השלחין אבא שאול אומר ⁵⁴¹ כל האילן ⁵⁴² כנגד המשקולת מפני שהצל רע לבית השלחין
	שמע מינה ארישא קאי שמע מינה אמר רב אשי ⁵⁴³ מתניתין נמי דיקא ⁵⁴⁴ דקתני ⁵⁴⁵ כל אילן סרק כנגד המשקולת אי אמרת בשלמא ארישא קאי הינו דקתני כל אילן אלא אי אמרת אסופא קאי אילן סרק מיבעי ליה אלא שמע מינה ארישא קאי שמע מינה

⁵³⁶ סובב סובב הולך הרוח – בכתב יד ר וג'.

⁵³⁷ "ובית" היא גרסת כתבי היד של המשנה ק ל ונוסח הרמב"ם. [צירוף "בית השלחים ובית האילן" יש גם במשנה בבא מציעא ט,ב, מנחות ח,ב, תוספתא מועד קטן א,ד, כתובות ח,ו, בבא מציעא ט,ג]. אך נוסח כתבי היד של הבבלי הוא "כל", ושל כתב יד פריס של המשנה וכתב יד ליידין של הירושלמי הוא "וכל". מנוסח פירוש המשנה עולה כנראה שעמד לפני הרמב"ם הנוסח "כל" כאשר כתב את פירושו. ראה תוכ"פ עמ' 341 ד"ה ברם.

האם משנת בבא גרסה "כל"? כך הוא אמנם בכתבי היד של הבבלי, אך אין הדבר אומר שכן גרסו חכמי התלמוד הבבלי. בפשטות, אין לנו ראיה לכאן או לכאן. מעניין שחילופי הנוסח נמצאים גם בתוספתא, כאשר כל אחת משלוש הנוסחאות – כל, וכל, ובית – נמצאת באחד משלוש עדי הנוסח הישירים שלה.

⁵³⁸ ולחומרא, ולקולא – ה א ס כ (קטע כריכה וינה, הספרייה הלאומית Heb. 185). ד מ פ ר חסר.

⁵³⁹ ו וכל ד ובי.

⁵⁴⁰ אבא שאול... המשקולת – א חסר. "וודאי גמור שיש כאן השמטה ע"י הדומות, ואין להניח כלל שמי שהוא הוסיף הוספה משונה בדפוסים ובכ"ו" (תוכ"פ עמ' 341-342).

⁵⁴¹ כך ד א ס מ פ ר א פ ר. ה מוסיף "בית השלחין".

⁵⁴² האילן – ד מ ר א פ ר כ. א ס ה פ אילן.

⁵⁴³ אמר רב אשי – פ חסר.

⁵⁴⁴ א ס מ פ ר א כ ממתניתין נמי שמעת מינה דארישא קאי.

⁵⁴⁵ א ס מ פ ר א כ מדקתני [א סיפא] אבא שאול אומר.

<p>כז ע"ב⁵⁴⁶</p>	<p>תוספתא מעשרות ב, כב</p>	<p>ירושלמי ערלה א, א (עמ' 332)</p>
<p>תא שמע אילן מקצתו בארץ ומקצתו בחוצה לארץ טבל וחולין מעורבין זה בזה דברי ר' רבן שמעון בן גמליאל⁵⁴⁹ אומר הגדל בחיוב חייב והגדל בפטור פטור</p>	<p>אילן שמקצתו נטוע בארץ ומקצתו נטוע בחוצה לארץ הואיל ומקצתו נטוע בארץ כאלו כולו נטוע בארץ דברי ר' רבן שמעון בן גמליאל אומר הצד⁵⁴⁷* הנטוע בארץ ישראל הרי היא כארץ ישראל⁵⁴⁸ הנטוע בחוצה לארץ הרי הוא כחוצה לארץ תוספתא תרומות ב, י ישראל וגוי שקנו שדה בסוריא הרי הן כטבל וכמעשר שנתערבו זה בזה דברי ר' רבן שמעון בן גמליאל אומר חלקו של ישראל חייב חלקו של גוי פטור</p>	<p>תני אילן שמקצתו נטוע בארץ ומקצתו חוץ לארץ מכיון שמקצתו נטוע בארץ כילו כולו בארץ דברי ר' רבן שמעון בן גמליאל אוי צד הנטוע בארץ חייב הנטוע חוץ לארץ פטור ר' אבהו בשם ר' יוחנן נעשה כטבל וכמעושר מעורבין מזה על זה. ירושלמי דמאי ו, י (עמ' 139) [תני] ישראל וגוי שקנו שדה בסוריא הרי הוא כטבל וכמעשר מעורבין זה בזה דברי ר' רבן שמעון בן גמליאל אומר חלקו של ישראל חייב חלקו של גוי פטור</p>

<p>לא ע"ב⁵⁵⁰</p>	<p>תוספתא יבמות יד, א</p>
<p>מתיב רבא ואיתימא ר' זירא שנים אומי מת ושנים אומי לא מת שנים אוי נתגרשה ושנים אומי לא נתגרשה הרי זו לא תנשא ואם נשאת לא תצא ר' מנחם אוי תצא איר מנחם אימתי אני אוי תצא בזמן שבאו</p>	<p>עד אומר מת ועד אומר לא מת אשה אומרת מת ואשה אומרת לא מת הרי זו לא תנשא ר' מנחם בי ר' יוסה אומר⁵⁵¹ עד אומר מת⁵⁵² ונשאת ובא אחר ואמר לא מת</p>

⁵⁴⁶ = גיטין כב ע"א (כתב יד פירקוביץ 187): "והתנן אילן שמקצתו בארץ ומקצתו חוצה לארץ טבל וחולין מעורבין זה בזה דברי ר', רבן שמעון בן גמליאל אומי הגדל בחיוב חייב גדל בפטור פטור".

⁵⁴⁷ כך יש להגיה על פי נוסח א חצד (תוכ"פ עמ' 693). ו ד חצר.

⁵⁴⁸ ו ד נוסף: חצר.

⁵⁴⁹ בן גמליאל – ה חסר.

⁵⁵⁰ = יבמות פח עב (נוסח וטיקן 110-111): "דתניא שנים אומי מת ושנים אוי לא מת שנים אוי נתגרשה ושנים אומי לא נתגרשה הרי זו לא תינסי ואם נישאת לא תצא ר' מנחם ברי יוסי אוי תצא אמי ר' מנחם ברי יוסי אימתי אני {כצ"ל} אוי תצא בזמן שבאו עדים ואחר כך נישאת אבל ניסת ואחר באו עדים לא תצא" = כתובות כב ע"ב (נוסח וטיקן 130: "תנו רבנן שנים אוי מת ושנים אוי לא מת שניי אומי נתגרשה ושנים אוי לא נתגרשה הרי זו לא תינשי ואם נישאת לא תצא ר' מנחם ברי יוסי אוי תצא א"ר מנחם ברי יוסי אימתי אני אוי תצא בזמן שבאו עדים ואחר כך ניסת אבל ניסת ואחר כך באו עדים לא תצא. מכדי תרי ותרי נינהו בין לרבנן בין לרי מנחם ברי יוסי הבא עליה באשם תלוי קאי אמי רב ששת כגון שניסת לאחד מעדיה היא גופה באשם תלוי קיימא באוי ברי ליי").

⁵⁵¹ א נוסף: תינשא. וראה תוכ"פ עמ' 168 בפירושו גרסה זו. ברם אפשר שאין זו אלא טעות סופר.

⁵⁵² ו ד נוסף: ועד אומי לא מת. וטעות היא (תוכ"פ עמ' 167).

הרי זו לא תצא אבל כתחלה עד אומר מת ועד אומר לא מת אשה אומרת מת ואשה אומרת לא מת שאעי"פ שנשאת תצא	עדים ואחר כך נשאת אבל נשאת ואחר כך באו עדים לא תצא
---	---

41. לב ע"א

ירושלמי סוטה ג, ט ⁵⁵³	תוספתא סנהדרין ה, ה	בבא בתרא לב ע"א = סנהדרין ל ע"א ⁵⁵⁴ (מצוטט לפי בבא בתרא) ⁵⁵⁵
כחדא אין מקבלין עדים אלא אם כן ראו שניהן כאחת ר' יהושע בן קרחה אומר אפילו בזה אחר זה. [...] כחדא אין שומעין מן העדים אלא אם כן באו שניהן כאחת ר' נתן אומר שומעין דברי ראשון ולכשיבוא שיני שומעין את דבריו	לעולם אין עדותן של עדים מתקיימת אלא אם כן ראו זה את זה ור' יהושע בן קרחה אומר אפילו זה שלא כנגד זה לעולם אין מתקיימת עדותן של עדים אלא אם כן היו שניהם כאחד ר' שמעון אומר שומעין דבריו של זה היום ולכשיבוא חבירו ⁵⁵⁶ למחר שומעין את דבריו	אלא אמ' רב אשי [...] ובפלוגתא דהני תנאי דתניא לעולם אין עדותן מצטרפת עד שיראו שניהם כאחד ר' יהושע בן קרחה אומר אפלו בזה אחר זה ואין עדותן מתקיימת בבית דין עד שיעידו שניהם כאחד ר' נתן אומר שומעין דבריו של זה היום ולכשיבא חברו למחר שומעין דבריו

42. מא ע"ב, סנהדרין לא ע"א

תוספתא נזירות ג, א = עדיות ב, ד	מא ע"א-ע"ב	סנהדרין לא ע"א
אמ' ר' ישמעאל בי ר' יוחנן בן ברוקה לא נחלקו בית שמיי ובית הלל על שתי כתי עדים על שהיו שתי כתי עדים מעידות אותו שהוא נזיר בקטנה שבה על מה נחלקו על שהיו שני עדים מעידין אותו שבית שמיי	רב כהנא שקל בדקא בארעיה וגדר גודא בארעא דלא דיליה <ע"ב> אתו בתרי חד אמ' תרתי אציאתא עייל וחד אמ' תלת אציאתא עייל אתו לקמיה דרב יהודה אמ' ליה זיל אהדר ליה תרתי מיגו תלת אמ'	אימור דאמ' רבי יהושע בן קרחה היכא דלא קא מכחשי הדדי היכא דקא מכחשי הדדי מי אמר אלא הא מני שמעון בן אלעזר היא דתניא

⁵⁵³ = סוטה א, א; שבועות ד, א.

⁵⁵⁴ = כתובות כו ע"ב; גיטין לג ע"ב.

⁵⁵⁵ למקבילות, וכן נוסח, חילופים והערות נוסח על סוגיית סנהדרין ראה סבתו, סנהדרין פרק שלישי, עמ' 720-767.
⁵⁵⁶ זי שיני.

<p>אומי נחלקה עדות ואין כן נזירות ובית הלל אומי יש בכלל חמש שנים יהא נזיר שנים</p>	<p>ליה כמאן כר' שמעון בן אלעזר דתניא ר' שמעון בן אלעזר אוי לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על שתי כתי עדים שאחת אומרת מנה ואחת אומרת מאתים שיש בכלל מנה על מה נחלקו על כת אחת שבית שמאי אוי נחלקה עדותן ואין כאן מנה ובית הלל אוי יש בכלל מאתים מנה והא מיתינא איגרתא ממערבא דלית הילכת' כר' שמעון בן אלעזר אמי ליה לכי תיתי</p>	<p>אמי ר' שמעון בן אלעזר לא נחלקו בית שמאי ובית הלל על שתי כתי עדים שכת אחת אומרת מנה וכת אחת אומרת מאתים שיש בכלל מאתים מנה ועל מה נחלקו על כת אחת שבית שמאי אומרי' נחלקה עדותן ובית הלל אומרי' יש בכלל מאתים מנה</p>
--	---	--

43. מב ע"א

מב ע"א	תוספתא בבא בתרא ב, ז - ח
<p>תנו רבנן אכלה האב שנה והבן שנים האב שנים והבן שנה האב שנה והבן שנה ולוקח שנה הרי זו חזקה למימרא דלוקח אית ליה קלא ורמינהי אכלה בפני האב שנה ובפני הבן שנים בפני הבן שנה ובפני האב שנים בפני האב שנה ובפני הבן שנה ובפני לוקח שנה הרי זו חזקה ואי סלי דעי דלוקח אית ליה קלא אין לך מחאה גדולה מזו אמי רב פפא כי תניא ההיא במוכר שדותיו סתם</p>	<p>חזקה שלש שנים החזיק האב שנה אחת והבן שתי שנים האב שתי שנים והבן שנה אחת >הרי זו חזקה האב שנה והבן שנה⁵⁵⁷ והלוקח שנה הרי זו חזקה החזיק בפני האב שנה אחת ובפני הבן שתי שנים הרי זו חזקה בפני האב שתי שנים ובפני הבן שנה אחת הרי זו חזקה בפני האב שנה ובפני הבן שנה ובפני הלוקח שנה הרי זו חזקה</p>

⁵⁵⁷ וחסר. (תוכ"פ עמ' 348 כתב: "ובכ"י"ו מקוצר"). אך נראה יותר שיש כאן דילוג מחמת הדומות)

44. מג ע"א

מג ע"א	תוספתא בבא בתרא ט, ט
<p>וכי מסלק נפשיה מי מסתלק והתניא בני העיר שנגנב ספר תורה שלהן אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאין ראייה מאנשי אותה העיר ואמאי ליסתלקו בתרי מיניהו ונדינוהו שאני ספר תורה דלשמיעה עביד תא שמע האומר תנו מנה לבני עירי אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאין ראייה מאנשי אותה העיר אמאי הכא נמי ליסתלקו בתרי מיניהו ונדינוהו הכא נמי בספר תורה תא שמע האומר תנו מנה לעניי⁵⁵⁸ עירי אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאין ראייה מאנשי אותה העיר</p> <p>ותסברה עניי שקלי דייני מיפסלי אלא אימא אין דנין בדייני עניי⁵⁵⁹ אותה העיר >ואין מביאין ראייה מעניי אותה העיר<⁵⁶⁰ ואמאי ליסתלקו בתרי מיניהו ונדינוהו הכא נמי בספר תורה ואמאי קרי להו עניים הכל עניים הם אצל ספר תורה ואיבע' אימי לעולם עניים ממש והכא במאי עסיקין דרמו עליהו היכי דמי אי דקיץ להו ליתבו תרי מיניהו מאי דקיץ להו ולידינוהו דלא קיץ להו ואיבע' אימי לעולם דקיץ להו וניחא להו כיון דרווח רווח ונעשין שומרי שכר זה לזה</p>	<p>האומר תנו מאתים דינר לבני עירי אין דנין בדייני אותה העיר ואין מביאין ראייה מאנשי אותה העיר</p> <p>לעניי עירי דנין בדייני אותה העיר ומביאין ראייה מאנשי אותה העיר</p>

45. מג ע"ב

מג ע"ב ⁵⁶¹	תוספתא בבא מציעא ז, ט
<p>ונעשין שומרי שכר זה לזה ואמאי שמירה בבעלים היא אמר רב פפא דאמר ליה שמור לי היום ואשמור לך למחר וכדתניא⁵⁶⁴</p>	<p>האומר לחבירו</p>

⁵⁵⁸ ה לבני. ותוקן

⁵⁵⁹ ה בדיני [עניי].

⁵⁶⁰ ה חסר.

⁵⁶¹ = בבא מציעא פא ע"א.

⁵⁶⁴ מכאן עד הסוף ד מ ו פ א חסר. פראס תנו רבנן.

<p>השאיילני ואשאיִלךְ שמור לי ואשמור לך <השאיילני ואשמור לך>⁵⁶² הרי הוא כשומר חנם ואינן אלא⁵⁶³ כנושא שכר</p>	<p>שמור לי {היום}⁵⁶⁵ ואשמר לך {למחר} השאיילני ואשמור לך שמור לי ואשאיִלךְ⁵⁶⁶ כולן נעשין שומרי שכר זה לזה</p>
--	--

46. מה ה"ב

ירושלמי בבא בתרא ג,ה	תוספתא בבא בתרא ב,ה	מה ע"ב
<p>...מהו מיייתי תחותיה האומנין והגזלנין⁵⁶⁷ אין להן חזקה. ראה עבדו אצל האומן וכליו אצל הכובס אמר לו תן לי עבדי תן לי כלי אמר לו אתה מכרתם לי אתה נתתם לי במתנה אינה חזקה אתה אמרת לי למוכרם אתה אמרת ליתנם⁵⁶⁸ לי מתנה הרי זו חזקה</p>	<p>מקבלי⁵⁶⁹ פקדונות והרועים והשכיר אין להן חזקה האומנין אין להן חזקה כיצד ראה כליו אצל כובס ועבדו אצל אומן אמר לו תן לי את שלי⁵⁷⁰ אמר לו אתה מכרתם לי ואתה נתתם לי במתנה אינה חזקה אתה אמרת לי⁵⁷¹ למוכרם אתה אמרת לי ליתנם במתנה הרי זו חזקה</p>	<p>איתיביה אביי ראה עבדו ביד אומן וטליתו ביד כובס אמר לו⁵⁷² מה טיבו אצלך אתה מכרתו לי אתה נתתו לי במתנה לא אמר כלום בפני אמרת לו למוכרו בפני אמרת לו ליתנו⁵⁷³ במתנה דבריו קיימין</p>
		<p>מאי שנא רישא ומאי שנא סופא אמר רבא סופא ביוצא מתחת יד אחר וקאמר ליה אחר בפני אמרת לו למוכרו בפני אמרת לו ליתנו במתנה מגו דאי בעי אמר ליה מינך זבנתה כי קאמר ליה נמי בפני אמרת לו למוכרו דבריו קיימין</p>

⁵⁶² ו ד חסר.

⁵⁶³ ד עליו א (אלא).

⁵⁶⁵ פ ר אס חסר, וכן להלן.

⁵⁶⁶ פ ר אס השאיילני ואשאיִלךְ שמור לי ואשמור לך <השאיילני ואשמור לך> שמור לי ואשאיִלךְ (אס חסר הקטע המוסגר).

⁵⁶⁷ מ"ג אפשטיין (מלנה"מ עמ' 217) מגיה "והפועלין", וקיבל את דבריו ליברמן (ירושלמי נזיקין עמ' 189). וראה הלבני, מקורות ומסורות עמ' צו-צז.

⁵⁶⁸ ליברמן (ירושלמי נזיקין שם, תוכ"פ עמ' 348) מגיה: לו. אבל שמא יש להגיה כמו התוספתא: "לי ליתנם".

⁵⁶⁹ ו ד מקבלין.

⁵⁷⁰ אמר לו תן לי את שלי – א חסר.

⁵⁷¹ על פי א. ו ד חסר, וכן להלן.

⁵⁷² אמר לו – ה חסר.

⁵⁷³ בפני אמרת לו ליתנו – כך ה פ ר (בלי "לו"). ד מ אס ו וליתנו.

47. מו ע"א

ירושלמי בבא קמא י, א (ירושלמי נזיקין עמ' 39)	תוספתא בבא קמא י, כב ⁵⁷⁴	מו ע"א
נתחלפו כליו בבית האומן ישתמש בהן ויצא ויבקש את שלו בבית האבל או בבית המשתה אל ישתמש בהן אלא יצא ויבקש את שלו	נתחלפו לו כלים בבית האומן אינו רשיי לשתמש בהם >וילך הלה ויבקש את כליו בבית האבל ובבית המשתה רשאי להשתמש בהן < ⁵⁷⁵ וילך הלה מיד ויבקש כליו	תנו רבנן נתחלפו לו כלים בכלים בבית האומן הרי זה ישתמש בהן עד שיבא הלה ויטול את שלו בבית האבל או בבית המשתה הרי זה לא ישתמש בהן עד שיבא הלה ויטול את שלו
אמ' ר' אבה בר חנה לא הוה ר' חיייה רבה חביבי פתר ליה אלא כגון הדין בין קירא ⁵⁷⁶ שכל הנוטל מאצלו נוטל ברשות וכל המניח אצלו מניח ברשות		מאי שנא רישא ומאי שנא סופא א"ר חייא ⁵⁷⁷ וכי אין אדם עשוי לומר לאומן מכור לי טלית

48. מז ע"א

משנה בבא בתרא ג, ה: "השותפים [משנת הבבלי: האומנין⁵⁷⁸] והאריסים והאפיטרופים אין להם חזקה. אין לאיש חזקה בנכסי אשתו ולא לאשה חזקה בנכסי בעלה ולא האב בנכסי הבן ולא הבן בנכסי האב".

תוספתא בבא בתרא ב, ה	מז ע"א
אימתי אמרו אריס ⁵⁷⁹ נשבע שלא בטענה כל זמן שאריס יצא מאריסותו הרי הוא ככל האדם ⁵⁸⁰ שותף כל זמן ששותף	תנו רבנן אומן אין לו חזקה ירד מאומנתו יש לו חזקה עריס אין לו חזקה ירד מעריסותו יש לו חזקה. ⁵⁸¹

⁵⁷⁴ ראה תוכ"פ עמ' 125 שכן גרס גם בעל יחוסי תנאים ואמוראים, שבדק זאת בשלושה ספרים שונים.

⁵⁷⁵ על פי א ד.

⁵⁷⁶ ליברמן מעיר: כלומר, בן קירא. ל בר קורא.

⁵⁷⁷ כך גם מ א א ס פ ד (ובאחרון נוסף: בר אבא). וכן בהלכות גדולות (בבא בתרא סימן מו), רשב"ם, יד רמה, עליות דרבנו יונה, ר"י קרקושא, נימוקי יוסף, רא"ש. ד אמר רב הוה יתיבנא קמיה דחביבי ואמר לי. וכן בפסקי רי"ד. וראה ניסוח מעין זה ("הוה קאימנא/יתיבנא קמיה דחביבי ואמרי ליה") לעיל מא ע"ב. וקצת תימה שליברמן (תוכ"פ עמ' 126) ציטט את נוסח הדפוס בסתם, ואף דן בו בהערה (בעוד אפשטיין, מלנה"מ עמ' 172, ציטט על פי כתבי היד). מכל מקום הדמיון בין נוסח ד לבין נוסח הירושלמי מעלה את התהייה שמא נוסחו היחידאי הוא המקורי.

⁵⁷⁸ עדי הנוסח הראשיים של סדר המשנה (ק פ לו) גורסים "השותפים" בלבד. מעדי הנוסח של הבבלי יש שגרסו "האומנין" לבד ויש שגרסו "האומנין והשותפין". וראה בבלי מב ע"ב: "אבוא דשמואל ולוי תנו שותף אין לו חזקה, וכל שכן אומן, שמואל תני אומן אין לו חזקה, אבל שותף יש לו חזקה". ובעדי הנוסח של המשנה יש כל אחת מהגרסאות האלה וגם שילוב של שתיהן, "האומנין והשותפין". לפי אפשטיין "האומנים" היא גרסת הבבלי, בניגוד לגרסת הירושלמי. ראה מלנה"מ עמ' 219. ולדבריו "השותפים" הוא הגרסה המקורית. וכדרכו הוא מפרש "שמואל תני" בברייתא שלו ולא כגרסה במשנה (ובמקרה שלנו סעד לדברים בכך שהמחלוקת מובאת בגמרא בלשון יחיד, ולא בלשון רבים כבמשנה). ומשנת בבל הוגחה לדבריו בעקבות שמואל. ולדבריו התוספתא לא גרסה את "האומנים" אלא הוסיפה "האומנין אין להן חזקה" ופירשה "כיצד" וכו' (להלן בפרק), ונסמך על כך שהתוספתא הביאה את הדברים לאחר השורה על אריס ושותף ואפיטרופוס וכן ואישה. והוא מכנה את הברייתא המובאת כאן מז ע"א "בבלי".

⁵⁷⁹ ו עדים. ולהלן: שעריס, מעריסותו.

⁵⁸⁰ ו ד אדם. וכן להלן.

⁵⁸¹ עריס... חזקה – מ חסר, ו חסר ונוסף בגיליון.

	יצא משותפתו הרי הוא כאחד מכל האדם אפיטרופוס כל זמן שאפיטרופוס יצא מאפיטרופוסו הרי הוא כאחד מכל האדם
--	--

49. מז ע"א, נב ע"א

תוספתא בבא בתרא ב,ה	מז ע"א, נב ע"א
הבן שחלק והאשה שנתגרשה הרי הן כאחד מכל האדם	בן ⁵⁸² שחלק ואשה שנתגרשה הרי הן כשאר כל אדם

החלק הזה של הברייתא זהה כמעט לגמרי לתוספתא. הלשון "כשאר כל אדם" מתאים ללשון המשנה⁵⁸³, ואילו הלשון "כאחד מכל האדם" שגור בתוספתא,⁵⁸⁴ אם כי נמצא גם בתוספתא "כשאר כל אדם" (כתובות ט, ג, ושם גם "כאחד מכל אדם").

50. נא ע"ב – נב ע"א

ירושלמי בבא קמא ט, יא (ירושלמי נזיקין עמ' 37)	תוספתא בבא קמא יא, א	נא ע"ב – נב ע"א
תני אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים ולא מן העבדים ולא מן הקטנים קיבל מן האשה יחזיר לאשה ואם מתה יחזיר לבעלה קבל מן העבד יחזיר לעבד ואם מת יחזיר לרבו קבל מן הקטן יחזיר לקטן ועושה לו בהן סגולה ואם מת יחזיר לאביו ⁵⁸⁵ וכל שאמרו בשעת מיתה ינתנו לפלוני שהן שלו יעשה מפורש כפירוש ⁵⁸⁶	אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים ולא מן העבדים ולא מן הקטנים קבל מן האשה יחזיר לאשה מתה יחזיר לבעלה קבל מן העבד יחזיר לעבד מת יחזיר לרבו קבל מן הקטן עושה לו בהן סגולה מת יחזיר לאביו וכולן אם אמרו בשעת מיתה ינתן לפלני שהן שלו יעשה מפורש בפירוש ⁵⁸⁷	תנו רבנן אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים ולא מן העבדים ולא מן התינוקות קבל מן האשה יחזיר לאשה מתה יחזיר לבעלה קבל מן העבד יחזיר לעבד מת יחזיר לרבו > נב ע"א < קבל מן התינוק ⁵⁸⁸ יעשה לו סגולה ⁵⁸⁹ וכולן שאמרו בשעת מיתתן של פלוני הם

⁵⁸² הברייתא מובאת בדף מז ע"א כחלק מהברייתא הקודמת הפותחת ב"תנו רבנן", וגם בתוספתא הן צמודות. חילקתי אותן בשל לשון השונה וההבדל ביחסים בין הבבלי לתוספתא.

⁵⁸³ ברכות ב, ו, "איני כשאר כל האדם". הלשון דומה למטבע שגורה שבה אי אפשר להשתמש אלא ב"שאר" ולא ב"אחד", משום שהנושא הוא רבים ולא יחיד: משנה מועד קטן ג, ב, "ושאר כל אדם אסורין". מכילתא נזיקין פרשה יח, כספא פרשה יט "שאר כל אדם מנין". ספרא קדושים ב, א "מנין לרבות שאר כל האדם". בהר ה, ה "באלה לשחרור ובשאר כל אדם לשעבוד... באלה לשעבוד ובשאר כל אדם לשחרור". ספרי במדבר פסקה כג "בשאר כל האדם חוץ מן הנזיר". פסקה פו, קלד, קלה "קל וחומר לשאר כל אדם".

⁵⁸⁴ בבא מציעא א, י-יב; ו, ח; מכות ג, ו; עדיות א, טו.
⁵⁸⁵ ועושה... לאביו – ל מת יחזיר לאביו ועושה בהן סגולה.

⁵⁸⁶ ל פירוש לפירוש.
⁵⁸⁷ ד כפירוש א כפירוש.

⁵⁸⁸ כך רק ה. ד א ס מ פ ר א פ ר הקטן.

⁵⁸⁹ פ ר א ס נוסף: מת יחזיר לאביו. ובדפוסים מאוחרים נוסף "ואם מת יחזיר לירושיו" על פי מהרש"ל בעקבות רשב"ם (ראה דק"ס אות ו).

יעשה כפירושים ואיכא דאמרי ⁵⁹⁰ יעשה פירוש לפירושן		
דביתהו דרבה בר בר חנה כי הוה קא שכבה אמרה כיפי דמרתא ובני ברת אתא לקמיה דרב אמר ליה אי מהימנא עילוך עשה כפירושה ואי לא עשה פירוש לפירושה איכא דאמרי הכי אמר ליה אי אמידא ברתוך עשה כפירושה ואי לא עשה פירוש לפירושה ⁵⁹²	ר' זבידא בשם ר' בא בר מימל ובלבד בעידים כהדה איתתיה דר' בא בר בר חנה ⁵⁹¹ מידמכה אמרה אהין קדשה דברתי והוא אוי לית הוא אלא דידי אתא עובדה קומי דרב אמ' אין אדם מצוי לשקר בשעת מיתה	

51. נב ע"ב

נב ע"א–ע"ב	תוספתא בבא בתרא ט, ב ⁵⁹³
איתמר אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו ואמר שלי הן שנפלו לי מבית אבי אימא רב אמר עליו להביא ראיה ושמואל אמ' על האחין להביא ראיה [...] <נב ע"ב>	
ראיה במאי רבה אמר בעדים ורב ששת אמר בקיום השטר אמר ליה רבא לרב נחמן הא רב והא שמואל והא רבה והא רב ששת מר כמאן סבירא ליה אמ' ליה אנא מתניתא ידענא דתניא אחד מן האחין שהיה נושא ונותן בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמו ואמ' שלי הן שנפלו לי מבית אבי אימא עליו להביא ראיה וכן האשה שהיתה נושאת ונותנת בתוך הבית והיו אונות ושטרות יוצאות על שמה	הבן הנושא ונותן בשל אביו אף על פי שהשטרות והאונות ⁵⁹⁴ יוצאין על שמו הרי הן של אביו ואם אמר מה שירשתי ⁵⁹⁵ מבית אבי אימא ⁵⁹⁶ הן יעשה מפורש כפירושו האשה שנשאה ונתנה בשל בעלה אף על פי ששטרות ואונות יוצאין על שמה

⁵⁹⁰ ד פ ר א ואם לאו. ה' נ"א ואם לא יעשה פירוש לפירושן. פ' נ"א ואי לא. [ראה רשב"ם ועליות דרבנו יונה]

⁵⁹¹ ל בא בר חנא.

⁵⁹² איכא דאמרי... לפירושה – מ א חסר (אולי מחמת הדומות).

⁵⁹³ ראה גם תוספתא בבא קמא יא, ב: "הבן שנושא ונותן משל אביו וכן העבד שנושא ונותן משל רבו הרי הן של אב

הרי הן של רב ואם אמרו בשעת מיתה ינתנו לפלוני שהן שלו יעשה מפורש כפירושו".

⁵⁹⁴ ו ואונות ד ואונאות.

⁵⁹⁵ ו ד נוסף משל בית אבי אבא הן או. (ליברמן: כל זה מיותר והוא באשגרה מן הסיפא)

⁵⁹⁶ ו אמה (ד חסר "מבין אבי אימא הן"), וכן להלן גם ד.

<p>והרי הן של בעלה ואם אמרה מה שירשתי משל בית אבי אבא הן⁵⁹⁷ או משל בית אבי אימא הן יעשה מפורש כפירושה⁵⁹⁸</p>	<p>ואמרה שלי הן שנפלו לי מבית אבי אבא או מבית אבי⁵⁹⁹ אימא עליה להביא ראיה</p>
---	--

52. נג ע"ב

<p>ירושלמי קידושין א,ג (מהדורת כ"ץ עמ' 54)</p>	<p>תוספתא קידושין א,ה</p>	<p>נג ע"ב⁶⁰⁰</p>
<p>אית מתני (אמ' ר') [אמר'] עבדים אינון כמטלטלין</p>	<p>אי זהו חזקת קרקעות נעל וגדר ופרץ כל שהוא הרי זו חזקה⁶⁰¹</p>	<p>אמ' רב עמרם הא מלתא אמ' לן רב ששת ואנהר לן עינין ממתני' המציע מצעות בנכסי הגר קנה ואנהר לן עינין ממתניתא⁶⁰² מאי היא</p>
<p>דתני אי זו היא חזקת עבדים נעל לו מנעלו והתיר לו מנעלו נטל לפניו למרחץ</p>	<p>אי זו היא חזקת עבדים נעל לו סנדלו והתיר לו סנדלו והוליד אחריו כלים למרחץ הרי זו חזקה הגביהו ר' שמעון או' אין לך חזקה גדולה מזו</p>	<p>דתניא כיצד בחזקה נעל לו מנעלו או התיר לו מנעלו⁶⁰³ או שהוליד כליו אחריו לבית המרחץ הפשיטו והרחיצו סכו גרדו הלבישו⁶⁰⁴ הגביהו קנאו א"ר שמעון לא תהא חזקה גדולה מהגבהה לפי שהגבהה קונה בכל מקום</p>
<p>ר' שמעון אומר אם הגביהו הרי זו חזקה הגביה הוא את רבו אין (זה) חזקה גדולה מזו</p>		<p>מאי קאמ' הכי קאמ' הגביה את רבו קנאו הגביהו רבו לדידיה לא קנאו א"ר שמעון לא תהא חזקה גדולה מהגבהה שהגבהה קונה בכל מקום⁶⁰⁵</p>

⁵⁹⁷ ו חסר.

⁵⁹⁸ ו כפירושו ד בפירושו.

⁵⁹⁹ אבא או מבית אבי – כך ה"ד פ א פ"ג (סנקט פטרבורג Yevr. II A 478). ה מ ו פ חסר.

⁶⁰⁰ = קידושין כב ע"ב (נוסח וטיקן 110-111): "תנו רבנן כיצד בחזקה היתיר לו מנעל והנעיל לו מנעלו והוליד כליו אחריו לבית המרחץ הפשיטו הרחיצו סכו גררו הלבישו הגביהו קנאו א"ר שמע' לא תהא חזקה גדולה מהגבהה שהגבהה קונה בכל מקום. מאי קא' [דפוס ונציה, מינכן 95: + אמר רב אשי. דפוס ואד אלחגארה: + אמ' רב ששת] הכי קא' הגביהו לרבו קנאו הגביהו רבו לו לא קנאו א"ר שמע' לא תהא חזקה גדולה מהגבהה קונה בכל מקום".

⁶⁰¹ בבבלי נב ע"ב "תני רב שרביה בקדושין דבי לוי נעל וגדר ופרץ כל שהוא בפניו הרי זו חזקה", והרי זו גרסת התוספתא של לוי (ראה רשב"ם), שאינה זו שלנו.

⁶⁰² ה ממתניתין.

⁶⁰³ כך ד אס מ פ ר פ"ג (סנקט פטרבורג Yevr. II A 478). ה א התיר לו מנעלו או שהנעיל לו מנעלו.

⁶⁰⁴ לפי ג ועדי נוסח קרובים. בכל העדים מלבד ה נוסף בסוף "הנעילו". ה גררו סכו הלבישו הפשיטו הגביהו. ואין "הנעילו". וכן ליתא במקבילה בקידושין.

⁶⁰⁵ כל קטע זה חסר ב-ג ובפנים פ.ר.

		ומתנני מסייעה לך לר' שמעון בן לקיש	
לקח חצר ובה זיזין וגזוזטראות ונפלו הרי זה בונה את מקומן	לקח חצר ⁶¹³ ובה זיזין וכצוצטראות ⁶¹⁴ ונפלו בונה אותן בחזקתן	לקח חצר ובה זיזין אמר רב הונא נפלה חוזר ובונה אותה מיתבי	
אין מפייחין ואין מסיידין ואין מכיירין		(1) אין מסיידין ⁶¹⁶ ואין מכירין ואין מפחמין בזמן הזה לקח חצר מסויידת ומכויירת ומפוחמת הרי זו בחזקתה נפלה אינו חוזר ובונה אותה איסורא שאני	לקח בית מפוייח ומסוייד ומכוייר ⁶¹⁵ הרי הוא בחזקתו
	תוספתא סוטה טו, ט-יב	תוספתא סוטה טו נוסח א	
	בפולמוס של טיטוס גזרו על עטרות כלות אילו הן עטרות כלות אבל יוצאה היא בכיפה של מלח בבית ⁶¹⁷ ושלא ילמד אדם את בנו יונית התירו להם לבית רבן גמליאל ללמד את בניהם יונית מפני שהן לקרובין למלכות	אילו הן עטרות כלות אילו של זהב אבל יוצאה היא בכיפה של מלך של בית רבן גמליאל התירו ללמד יונית מפני שהן זקוקין למלכות	
	ושלא לסוד את ביתו בסיד בביצת הסיד אם עירב בו תבן או חול מותר ר' יהודה אומר עירב בו	ושלא יסוד אדם את ביתו בסיד ובביצת הסיד ואם עירב בו תבן או חול מותר	(2) ⁶¹⁸ תנו רבנן לא יסוד אדם את ביתו בסיד אלא אם כן מערב בו

⁶¹³ א חסר.

⁶¹⁴ א וגזוזטראות וכצוצריות.

⁶¹⁵ בתיקון על פי א מפוייחת ומסויידת ומכויירת. ד מפח מסויד ומכוייר.

⁶¹⁶ ה מסיירין. וכן להלן: מסויירת.

⁶¹⁷ ד של מלח ו של מלך.

⁶¹⁸ מקבילה במסכת שבת פ ע"ב: "לא יסוד אדם את ביתו בסיד אלא אם כן עירב בו תבן או חול, ר' יהודה אומר תבן מותר חול אסור מפני שהוא טרכסיד".

<p>חול או תבן⁶¹⁹ ר' יהודה אומ' עירב בו חול הרי זה טרכסיד ואסור ותבן⁶²⁰ מותר</p>	<p>ר' יהודה אומ' עירב בו חול טרכיוסיד הוא ואסור תבן מותר</p>	<p>חול הרי זה טרבי סיר ואסור אם עירב בו תבן מותר</p>	
	<p>אילו הן חופות חתנים אילו זהוריות המוזהבות אבל עושה הוא אפפירות ותולה בה כל מין שירצה ולא תצא כלה באפיריון בתוך העיר אף על פיליטון גזר בן בבא ולא הודו לו</p>	<p>פולמוס האחרון גזרו על חופת חתנים אילו הן חופת חתנים אלו של זהב אבל עושה הוא אפפירות ותולה בה כל מה שירצה ושלא תצא כלה באפיריון בתוך העיר ורבותינו התירו שתצא כלה באפיריון בתוך העיר⁶²¹ אף על פלטון גזר ר' יהודה בן בבא ולא הודו לו חכמים</p>	
<p>(5) תניא איר ישמעאל בן אלישע⁶²² מיום שחרב בית המקדש דין הוא שנגזור על עצמנו שלא לאכל בשר ושלא לשתות יין אלא שאין גוזרין גזירה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולין לעמוד בה ומיום שפשטה מלכות הרשעה על עצמה ומבטלה אותנו⁶²³ מן התורה ומן המצות ואין מניחין אותנו</p>	<p>אמי רבן שמעון בן גמלי' מיום שחרב בית המקדש בדין הוא שלא נאכל בשר ושלא נשתה יין אלא שאין בית דין גוזרין על הציבור אלא אותן דברים שהן יכולין לעמוד בהם הוא היה אומ' הואיל וגוזרין עלינו שלא ללמוד תורה</p>	<p>אמי ר' ישמעאל מיום שחרב בית המקדש דין הוא שלא לאכל בשר ושלא לשתות יין אלא שאין בית דין גוזרין על הצבור דברים שאין יכולין לעמוד בהן הוא היה אומר הואיל ועוקרין את התורה מבינותינו</p>	

⁶¹⁹ ד מ פ ר ואם עירב בו חול או תבן מותר.

⁶²⁰ ו א עירב בו.

⁶²¹ ו נכפל בטעות: ורבותינו התירו שתצא כלה באפיריון בתוך העיר.

⁶²² בן אלישע – חסר בהגדות התלמוד. להערכת הגדות התלמוד כעד נוסח ראה וולד, אלו עוברין עמי' 358.

⁶²³ פ שפשטה מלכות הרשעה וגוזרין עלינו גזרות קשות ומבטלין ממנו. וכעין זה גם ב-ד א ס מ פ ו א כ.

<p>לשבוע הבן ואמרי לה לישוע הבן⁶²⁴ דין הוא שנגזור על עצמנו שלא נשא נשים ולא נוליד בנים ונמצא זרעו של אברהם כלה מאליו⁶²⁵ אלא הנח להם לישראל שיהו שוגגין ואל יהו מזידין</p>	<p>נגזור על ישראל שלא ישאו נשים ונמצא ישראל שמם וזרע אברהם כלה אלא הנח להם לישרי' מוטב שיהו שוגגין ואל יהו מזידין</p>	<p>נגזר על העולם שהוא שמם שלא לישא אשה ושלא להוליד בנים ושלא להקים שבוע בן עד שיכלה זרעו של אברהם מאליו אמרו לו מוטב להן לצבור שיהו שוגגין ואל יהו מזידין</p>	
<p>(3) תנו רבנן כשחרב בית המקדש באחרונה רבו פרושים בישראל שלא לאכל בשר ושלא לשתות יין נטפל להן ר' יהושע בן חנניה⁶²⁷ אמ' להן בני מניין לכם⁶²⁸ אמ' לו נאכל בשר שהיו מקריבין ממנו על גבי המזבח ועכשיו בטל נשתה יין שהיו מנסכין ממנו ועכשיו בטל אמ' להם אם כן לא נאכל לחם שכבר בטלו מנחות⁶²⁹</p>	<p>משחרב בית המקדש רבו פרושים בישרי' ולא היו אוכלין בשר ולא היו שותין יין ניטפל להן ר' יהושע אמ' להם בניי מפני מה אין אתם אוכלין בשר אמ' להם נאכל בשר שבכל יום היה תמיד קרב על גבי המזבח ועכשיו בטל אמ' להם מפני מה אין אתם שותין יין אמרו לו נשתה יין שממנו היה מתנסך על גבי המזבח ועכשיו בטל אמ' להם אף תאינים וענבים לא נאכל שמהם היו מביאין ביכורים בעצרת</p>	<p>משחרב הבית האחרון רבו פרושין בישראל שלא היו אוכלין בשר ולא שותין יין ניטפל להן ר' יהושע אמר להן בניי מפני מה אין⁶²⁶ אתם אוכלין בשר אמרו לו נאכל בשר שבכל יום היה תמיד קרב לגבי מזבח ועכשיו בטל אמ' להן לא נאכל ומפני מה אין אתם שותין יין אמרו לו יין נשתה שבכל יום היה מתנסך על גבי המזבח ועכשיו בטל אמ' להם לא נשתה אמ' להם אם כן לחם לא נאכל שממנו היו</p>	

⁶²⁴ ואמרי לה לישוע הבן – אס מ פ ו א פר חסר.

⁶²⁵ ה ונמצא שבוע הבן [אינו] מתקיים מאליו.

⁶²⁶ ו חסר.

⁶²⁷ כך אס ג (T-S AS 78.13). ד מ פ ו א פר יהושע. ה יהושע בן קרחה.

⁶²⁸ כך ה ג. ד אס מ פ ו א פר בני מפני מה אין אתם אוכלים בשר ואין אתם שותים יין.

⁶²⁹ מ נוסף: וביטל לחי' הפני'. פ נוסף: ולחמי פנים.

<p>מביאין שתי הלחם ולחם הפנים מים לא נשתה שמהן היו מנסכין מים בחג תאנים וענבים לא נאכל שמהם היו מביאין בכורים בעצרת</p> <p>שתקו אמר להם בניי להתאבל יותר מדיי אי איפשר ושלא להתאבל אי איפשר</p>	<p>לחם לא נאכל שממנו היו מביאים שתי הלחם ולחם הפנים מים לא נשתה שמהם היו מנסכין בחג שתקו אמ' להם שלא להתאבל כל עיקר אי איפשר שְׁכָבֶר נְגַזְרָה גְזִירָה ועוד להתאבל יותר מדאי אי איפשר</p>	<p>אמרו לו איפשר בפירות אמ' להם פירות לא נאכל שכבר בטלו בכורים איפשר בפירי אחרניני⁶³⁰ מים לא נשתה שכבר בטל נסוך המים מיד⁶³¹ שתקו אמ' להם בני בואו ונאמר לכם שלא להתאבל כל עיקר אי איפשר שכבר נגזרה גזירה להתאבל יותר מדאי אי איפשר שאין גוזרין גזרה על הצבור אלא אם כן רוב הצבור יכולין לעמוד בה⁶³²</p>	
<p>סד אדם כל ביתו בסיד ומשייר⁶³³ דבר מועט זכר לירושלם</p> <p><עושה אדם כל עסקי סעודה ומשייר דבר מועט זכר לירושלם>⁶³⁴</p> <p>עושה אשה כל</p>	<p>אלא כך אמרו חכמים סד אדם את ביתו בסיד ומשייר דבר מועט זכר לירושלם</p> <p>עושה אדם כל צורכי סעודה ומשייר בה דבר מועט זכר לירושלם</p> <p>עושה אשה כל</p>	<p>אלא כך אמרו חכמ' סד⁶³⁷ אדם את ביתו בסיד ומשייר דבר מועט וכמה אמר רב יוסף אמה⁶³⁸ אמ' רב חסדא וכנגד הפתח עושה אדם כל צרכי סעודה ומשייר⁶³⁹ דבר מועט מאי היא אמ' רב פפא</p>	

⁶³⁰ ד אס מ פו א פ בפירות אחרים.

⁶³¹ ד אס מ פו פר כ (Frankfur, IS: Carmeliter 4) חסר.

⁶³² כך ג ופנים ה. ה' נוסף: שנא' במארה אתם נארים ואותי אתם קובעים הגוי כלו אי איכא גוי כולו אין ואי לא לא. וכעין זה ד אס מ פו א פר כ (ד: דכתיב במארה וכו' בשאר: אמר רב אדא בר אהבה מאי קראה במארה וכו').

⁶³³ א ומשייר בה.

⁶³⁴ א חסר (אולי מחמת הדומות).

⁶³⁷ כך גם ג. ה: יסוד. [ולהלן: וישייר]

⁶³⁸ ה איך יוסי אמה על אמה.

⁶³⁹ מ פו פר נוסף: בה.

<p>תכשיטיה ומשיירת דבר מועט זכר לירושלם שני אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכר' אם לא אעלה את ירושלם</p> <p>כסא דהרסנא עושה אשה תכשיטיה ומשיירת דבר מועט מאי היא אמ' רב בת צידעא שנאמר⁶⁴⁰ אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי וגומ' מאי על ראש שמחתי א'ר יצחק זה אפר מקלה שבראשי חתנים אמ' ליה רב פפא לאבבי היכא מנח ליה אמ' ליה במקום תפלין דכתי' לשום לאבלי ציון לתת להם פאר תחת אפר שמן ששון וג' כל המתאבל על ירושלם זוכה ורואה בשמחתה⁶⁴¹ שני שמחו את ירושלם וגילו בה כל אהביה וגו'</p>	<p>עושה אשה תכשיטין⁶³⁶ ומשיירת דבר מועט זכר לירושלם שני אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי וגו'</p> <p>וכל המתאבלים עליה בעולם הזה שמחים עמה לעולם הבא שני שמחו את ירושלם וגילו בה כל אהביה וגו'</p>	<p>תכשיטיה ומשיירת דבר מועט זכר לירושלם שני אם אשכחך ירושלם תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכר' אם לא אעלה את ירושלם</p> <p>כל המתאבל על ירושלם בעולם הזה שמח בה⁶³⁵ לעולם הבא שני שמחו את ירושלם וגילו בה כל אוהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה</p>
--	--	--

55. סג ע"א

<p>פשיטא אמר יחלוק פלוני בנכסאי פלגא תנו חלק לפלוני בנכסאי מהו אמר רביא בר קיסי תא שמע דתניא האומר תנו חלק לפלוני בבור סמכוס אומר אין פחות מרביע לחבית אין פחות משמנה לקדירה אין פחות משנים עשר לטפיח אין פחות מששה עשר</p>	<p>תוספתא בבא בתרא ו, יז</p> <p>סמכוס אומר המוכר חלק לחבירו בבאר אין פחות מרובע בחבית⁶⁴² אין פחות משמונה בקדירה אין פחות משנים עשר בטופיח אין פחות מששה עשר</p>
---	--

56. סג ע"א

<p>ירושלמי דמאי ו, ג (עמ' 137)</p>

⁶³⁵ ד כל המתאבלין עליה בעולם הזה שמחים עמה.

⁶³⁶ ד כל תכשיטיה.

⁶⁴⁰ ה ו פר כ חסר.

⁶⁴¹ ה פר כ נוסף : וכל שאינו מתאבל עליה אינו זוכה ורואה בנחמתה.

⁶⁴² ו בחמת א לחבית (וכן להלן : לקדירה, לטפיח).

<p>[כהן] שמכר שדה לישראל ואמר לו על מנת שיהו המעשרות שלי המעשרות שלו מהו שימכרם לכהן, נישמענינה מן הדא דאמר ר' אבהו בשם ר' שמעון בן לקיש המוכר מעשרות שדהו לחבירו לא עשה כלום וולדי שפחתו לחבירו לא עשה כלום עוברי בהמתו לחבירו לא עשה כלום [אזיר] חורבתו לחבירו לא עשה כלום אלא מוכר לו שדה ומשייר לו מעשרותיה מוכר לו שפחה ומשייר לו וולדה מוכר לו בהמה ומשייר לו עוברה מוכר לו חורבה ומשייר {לה} <לו> אזירה והיך איפשר לאדם למכור אזיר חורבתו לחבירו תיפתר באומר לו תלוש מן החרבה הזו שתקנה לך אזירה וכא קרקע לפניו שהוא אומר לו תלוש מן הקרקע הזה שתקנה אחד מעשרה שבו</p>		
ירושלמי	תוספתא דמאי ז, יד (נוסח א) ⁶⁴³	סג ע"א
<p>כהן שמכר שדה לישראל ואמר לו על מנת שיהו המעשרות שלי המעשרות שלו מת אין לבניו במעשרות לי ולבניי ולי ולירשיי יש לו במעשרות ולבניו במעשרות ולירשיי במעשרות [...] שיהו כל המעשרות שלי כל זמן שהוא לפניו יהו המעשרות שלו כל זמן שהוא לפניו מכרה לאחר אין לו במעשרות חזר ולקחה ממנו תני ר' חייה אין לו במעשרות תני ר' הושעיא יש לו במעשרות</p>	<p>כהן שמכר שדה לישראל נאמן ⁶⁴⁴ על מנת שהמעשרות שלי לעולם מת אין לו מעשרות על מנת שהמעשר לי ולבני מת מעשרות לבניו</p> <p>על מנת שהמעשרות שלי כל זמן ששדי לפניך מכרן לאחר אף על פי שחזר ולקחן ממנו אין לו מעשרות</p>	<p>תנו רבנן בן לוי שמכר שדהו לישראל ואמר לו על מנת שמעשר ראשון שלי מעשר ראשון שלו ואם אמר לי ולירשיי מת יחזיר לבניו</p> <p>ואם אמר לו כל זמן שהיא בידך מכרה לאחר וחזר ולקחה ממנו אין לו עליו כלום</p>
		<p>אמאי והא אין אדם מקנה דבר שלא בא לעולם כיון דאמר ליה על מנת שמעשר ראשון שלי מקום מעשר שיורי שייר אמר ריש לקיש זאת אומרת המוכר בית לחברו ואמר לו על מנת שדיוטא עליונה שלי דיוטא עליונה שלו</p>

⁶⁴³ ו חסר כאן.

⁶⁴⁴ ליברמן (תוספתא זרעים עמ' 100): "צ"ל: ואמר וכו', וכ"ה בירושלמי ובר"מ".

57. סה ע"ב

משנה בבא בתרא ד,ג: "המוכר את הבית מכר את הדלת אבל לא את המפתית, מכר את המכתשת קבוע אבל לא את המטלטלת, מכר את האסטרוביל אבל לא את הקלת. מכר תנור מכר כירים.⁶⁴⁵ בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו הרי כולם מכורים".

תוספתא בבא בתרא ג,א (נוסח א) ⁶⁴⁶	סה ע"ב
המוכר את הבית מכר את הדלת ואת הנגר ואת המנעול ואת המכתשת חקוקה	תנו רבנן המוכר את הבית מכר את הדלת ואת הנגר ואת המנעול אבל לא את המפתח מכר את המכתשת החקוקה אבל לא את הקבועה {מכר את האצטרובל ⁶⁴⁸ אבל לא את הקלת ⁶⁴⁹ ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורים ⁶⁵⁰
אבל לא מכר לא את התנור ולא את הכיריים ולא את הריחיים ולא את המכתשת הקבועה ר' אליעזר אומר כל המחובר בקרקע הרי זה מכור	אבל ⁶⁵¹ {לא את התנור ולא את הכירים ולא את הריחים ⁶⁵² ר' אליעזר אומר כל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע
אם אמר לו הוא ומה שבתוכה אני מוכר לך הרי כולן מכורים	>ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורים ⁶⁵⁴
ואף על פי שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו אני מוכר לך לא מכר לא את הבאר ולא את השיח ולא את היציעין ולא את הדותיות ⁶⁴⁷ ולא את המערות שבתוכו	בין כך ובין כך לא מכר לא את הבור ולא את הדות ולא את היציע

ירושלמי בבא בתרא ד,ג (ירושלמי נזיקין עמ' 90): "כיני⁶⁵⁵ מתניתי מכר את המכתשת⁶⁵⁶ החקוקה אבל לא הקבועה וכו'".

⁶⁴⁵ מכר תנור מכר כיריים – כך בכתבי יד של סדר משנה (ק פ ל), בקטע גניזה סנקט פטרבורג Yevr. III B 202, ובבבלי ב-מ אס ובפנים א ומעין זה בנוסח הרמב"ם ("מכר תנור והכירים"). וכן העיד רשב"ם שהוא נוסח סדר משנה. בחלק מעדי הנוסח של הבבלי הנוסח הוא "אבל לא מכר לא את התנור ולא את הכיריים ואת הריחים" (ה פ ו מעין זה פ על שני נוסחים, עיין בהכי גרסינן) "לא מכר את הריחים ולא את התנור ולא את הכירים" (כ : פרנקפורט, Carmeliter 4), "ולא את התנור ואת הכירים" (ד א⁶), וכן הגיה רשב"ם בעקבות התוספתא. תמונה זו מורכבת יותר מזו שהציג צ' שטמפר במאמרו "מכר תנור מכר כיריים", עיין שם. מכל מקום ראה שם שכעין נוסח כתבי היד של סדר משנה גרסו גאונים וראשונים רבים במזרח, ונראה שנכונה מסקנתו שהנוסחים האחרים הוגהו על פי רשב"ם. נימוקיו של פוקס, המוכר את הבית, נגד הסברה שמקור ההגהה היא רשב"ם, אינם מוצקים, אך מכל מקום גם לשיטתו זהו נוסח משני ומאוחר.

⁶⁴⁶ ו חסר כאן.

⁶⁴⁷ ולא את השיח... הדותיות – ד ולא את השידה ולא את הדותות והיציעים.

⁶⁴⁸ מכר את האצטרובל – כך גם פ פ ו ד. אס א מ חסר.

⁶⁴⁹ אבל לא את הקלת – כך גם פ פ אס ד. א ולא את המטלטלית ו לא מכר מכר (!) את הקלת מ חסר.

⁶⁵⁰ ובזמן... מכורים – כך פ פ אס ו ד. א מ חסר. (וכן חסר בדפוס ונציה)

⁶⁵¹ פ פ מ אס נוסף: לא מכר. ו חסר.

⁶⁵² מכר... אבל – חסר בהלכות פסוקות והלכות ראו (עמ' 140). וראה בחילופי הנוסח בהלכות גדולות עמ' 471.

⁶⁵³ על פי פ פ מ א אס ו ד. ה פ ו לא את הריחים ולא את הכירים.

⁶⁵⁴ על פי פ פ מ א ו ד, וכן בהלכות פסוקות (ושם נוסף: "אתן לתנא קמא"). ה פ אס חסר.

⁶⁵⁵ א מני.

⁶⁵⁶ א נוסף: הקבועה.

58. סה ע"ב

תוספתא מקוואות ד, א (נוסח ד) ⁶⁵⁷	סה ע"ב; בבא קמא סז ע"א
צנור שחקקו ואחר כך קבעו פוסל את המקוה	תנו רבנן צנור שחקקו ולבסוף קבעו פוסל את המקוה קבעו ולבסוף חקקו אינו פוסל את המקוה

59. סז ע"א

משנה בבא בתרא ד, ד: "המוכר את החצר מכר בתים בורות שיחים ומערות אבל לא את המטלטלין. בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכה הרי כולם מכורים. בין כך ובין כך לא מכר את המרחץ ולא את בית הבד שבתוכה. ר' לעזר אומר המוכר את החצר לא מכר אלא אוירה שלחצר".

ירושלמי בבא בתרא ד, ד (ירושלמי נזיקין עמי 90)	תוספתא בבא בתרא ג, א (נוסח א) ⁶⁵⁸	סז ע"א
ר' יצחק שאיל על דעתיה דר' לעזר מכר לו חצר סתם לא מכר לו אלא אוירה של חצר בזמן שאמ' לו היא וכל מה שבתוכה אע"פ שאמר לו היא וכל מה שבתוכה מכר בתים בורות שיחין ומערות אבל לא את המטלטלין >או אפי' המטלטלין< ⁶⁵⁹ אמ' ר' יוחנן ונהי ⁶⁶⁰ אייתתה מן דבית לוי היו שם חנויות פתוחות לפנים מכורות פתוחות לחוץ אינן מכורות פתוחות לחוץ ולפנים אלו ואלו מכורות	המוכר את החצר ⁶⁶¹ לא מכר ⁶⁶² אלא אוירה של חצר המוכר את החצר בתים הפנימיים ובתים החיצוניים אבל לא מכר לא את הוילאות ולא את הויסלאות ⁶⁶³ ולא את המרחצאות שלפנים הימנו אם היו עשויין לתשמיש חצר הרי כולן מכורין איצטולין ⁶⁶⁴ העשוי לתשמיש חצר מכור ולרבים אין מכור חנויות הפתוחות לפנים מכורות עמה לחוץ אין מכורות עמה לפנים ולחוץ הרי אילו מכורות עימה	תנו רבנן המוכר את החצר מכר בתים החיצוניים ובתי הפנימיים ובתי החילסאות וחנויות הפתוחות לתוכה נמכרות עמה ושאינן פתוחות לתוכה אין נמכרות עמה פתוחות לכאן ולכאן אלו ואלו ⁶⁶⁵ נמכרות עמה ר' אליעזר אומ' המוכר את החצר לא מכר אלא מלוסה של חצר אמר מר פתוחות לכאן ולכאן אלו ואלו נמכרות עמה והתני ר' חייא אלו ואלו ⁶⁶⁶ אין נמכרות עמה לא קשיא הא דרוב תשמשתיהו לגאו והא דרוב תשמשתיהו לבר

⁶⁵⁷ ו א חסרים כאן.

⁶⁵⁸ ו חסר כאן.

⁶⁵⁹ על פי ל.

⁶⁶⁰ ל זנה. (הערת ליברמן: צ"ל ונה)

⁶⁶¹ ד נוסף: מכר את הבית המוכר הבית.

⁶⁶² ד נוסף: את החצר.

⁶⁶³ ד הוילסאות.

⁶⁶⁴ ד אצטבלין.

⁶⁶⁵ אלו ואלו – כך גם פ ר א אס. וכן ר"ף ויד רמה. מ ו ד חסר פ (אין). ולהלן חסר גם ב-א. וכן חסר בספר המקח

והממכר, שער כ'.

⁶⁶⁶ אלו ואלו – כך רק ה. פ ר מ א אס ו ד חסר.

60. סז ע"ב

משנה בבא בתרא ד, ה: "המוכר את בית הבד מכר את היס ואת הממל ואת הבתולות אבל לא מכר את הכידין⁶⁶⁷ ולא את הגלגל ולא את הקורא. בזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו הרי כולם מכורין. ר' לעזר אומר המוכר את בית הבד מכר את הקורא".

סז ע"ב	תוספתא בבא בתרא ג,ב (נוסח א) ⁶⁶⁸	ירושלמי בבא בתרא ד,ה (ירושלמי נזיקין עמ' 90-91)
		כל עצמו אם אין לו קורה אינו קרוי בית הבד ותמר אכן מן תנתה ר' אלעזר דתני בשם ר' לעזר
תנו רבנן המוכר את בית הבד מכר את הנסרים ⁶⁷⁷ ואת היקבים ⁶⁷⁸ ואת המפריכות מכר את הריחים התחתונה אבל לא העליונה	המוכר את בית הבד מכר את היעידין ⁶⁷⁴ ואת היקבים ואת המפריכות ואת הריחים התחתונה אבל לא מכר לא את השקין ולא את המרצופין ולא את הריחים העליונה ואם אמר לו הוא וכל מה שבתוכו אני מוכר לך הרי כולן מכורין ואף על פי שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו ⁶⁷⁵ לא מכר לא את הבאר ⁶⁷⁶ ולא את השיח ולא את היציעין ולא את הדותיות ולא את המערות שבתוכו ואם אמר לו הוא וכל מה שבתוכו אני מוכר לך הרי כולן מכורין	המוכר את בית ⁶⁶⁹ הבד מכר את היקבים ואת האסרים ⁶⁷⁰ ואת המפרכות ואת הריחים התחתונה אבל לא את העליונה ולא ⁶⁷¹ את הסקין ולא את המרצופים שבתוכה ובזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה אע"פ שאמר לו היא וכל מה שבתוכה ⁶⁷² בין כך ובין כך לא מכר את היצועים הטרויים ולא את החרותים שבתוכה ⁶⁷³
ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו הרי כולן מכורין בין כך ובין כך לא מכר את העכירין ⁶⁷⁹ ולא את הגלגל ולא את הקורה > ולא את הסקין ⁶⁸⁰ ולא את המרצופין ר' אליעזר אומר המוכר את בית הבד מכר את הקורה שלא נקרא בית הבד אלא על שם קורה		

⁶⁶⁷ או: עכירין, עבירין, ויש גורסים: עמודים, עבדים.

⁶⁶⁸ ו חסר כאן.

⁶⁶⁹ כך ל. א חסר.

⁶⁷⁰ א הנסרים ל האסורין.

⁶⁷¹ כך ל. א בין כך ובין כך לא.

⁶⁷² אע"פ... בתוכה – ל חסר.

⁶⁷³ הטרויים... שבתוכה – א... שבתוכו ל והשבין והחרותין שבתוכו.

⁶⁷⁴ כך יש לקרוא ב-א, כדברי ליברמן בתוכ"פ עמ' 362, ולא כמו צוקרמנדל ופרויקט ליברמן שקראו "היצידין". וכן גרס ר' ברוך הספרדי (בתוספתא או בברייתא בבבלי, ראה ליברמן שם): היעדין. ד היצירין. וכן גרס רשב"ם.

⁶⁷⁵ ד נוסף: אני מוכר לך.

⁶⁷⁶ ד הבור.

⁶⁷⁷ כך ה פ מ א ו ד. ה הסירים פ ר אס היצרים.

⁶⁷⁸ כך גם פ מ א ס ו ד פ. א פ ר היקמים פ היקרים.

⁶⁷⁹ כך פ פ ר. ד העבירים ה העבדים ו העבורין מ א אס העמודים.

⁶⁸⁰ על פי פ מ א פ ר אס. כך גם ו אלא ששם מובאת לפני "העליונה".

61. סז ע"ב – סח ע"א

משנה בבא בתרא ד,ו: "המוכר את המרחץ לא מכר לא את הנסרים ולא את הספסלים ולא את הבלניות.⁶⁸¹ בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה הרי כולם מכורין. בין כך ובין כך לא מכר לא את המגורות של מים ולא את אוצרות של עצים".

ירושלמי בבא בתרא ד,ו (ירושלמי נזיקין עמ' 91)	תוספתא בבא בתרא ג,ג (נוסח א) ⁶⁸²	סז ע"ב – סח ע"א
תני המוכר את המרחץ מכר בתים הפנימיים ובתים החיצונים בסילקי וקמין בית האוריירין אבל לא את המגדלים ולא את היורה ר' שמעון בן אלעזר אומר מכר את היורה וכן היה בן אלעזר אומר ⁶⁸³ מקום הבלן מכור מקום האורייר אינו מכור ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכה	המוכר את המרחץ מכר בתים הפנימיים ובתים החיצונים בית היורות בית היקמין ⁶⁸⁴ בית האוליירין אבל לא מכר לא את היורות ולא את היקמין ולא את המגדלין שבתוכה ואם אמר לו הוא וכל מה שבתוכו אני מוכר לך הרי כולן מכורין	תנו רבנן המוכר את המרחץ מכר את בית הנסרים ואת בית היק(ב)[מ]ים ⁶⁸⁵ ואת בית הספסלים ⁶⁸⁶ ואת בית הוילאות אבל לא נסרים עצמן ולא יקמים ⁶⁸⁷ עצמן ולא וילאות עצמן ולא ספסלים עצמן ⁶⁸⁸
ואם אמר לו הוא וכל מה שבתוכה	ואף על פי שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו אני מוכר לך לא מכר לא את הבריכות המסתפקין מהם בין בימות החמה ובין בימות הגשמים ואף לא בית כניסת עצים ואם אמר לו מרחץ וכל משמשיה אני מוכר לך כולן מכורין	ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שבתוכו ⁶⁸⁹ אני מוכר לך ⁶⁹⁰ הרי כולן מכורין בין כך ובין כך לא מכר לו את הברכות המספקות לו מים בין בימות החמה בין בימות הגשמים ולא את בית כנוס העצים >ואם אמר לו מרחץ וכל תשמישיו אני מוכר לך הרי כולן מכורין ⁶⁹¹

⁶⁸¹ יש גרסאות: הוילאות.

⁶⁸² ו חסר כאן.

⁶⁸³ מכר ... אומר – ל חסר.

⁶⁸⁴ ד הקמין. וכן להלן. הניקוד בא מעיד כנראה שמדובר בהגהה.

⁶⁸⁵ פ פ ר א ס א ו פ א ד יקמין מ יקבין. וכן בספר המקח והממכר שער כ', ברא"ש וברי"ף (אבל רי"ף דפוס קושטא: היקמין). וכן להלן. ור' ברוך הספרדי גורס יקמים, מביא בשם ס"א: קמים. וראה רשב"ם.

⁶⁸⁶ כך גם פ ר א ס ו. פ מ א ד הספלים. וראה רשב"ם.

⁶⁸⁷ מ יקבין.

⁶⁸⁸ ולא וילאות עצמן ולא ספסלים עצמן – כך ה. פ פ ר א א ס ד ולא ספלים/ספסלים עצמן ולא וילאות עצמן מ ו חסר.

⁶⁸⁹ מה שבתוכו – כך פ פ ר א א ס מ ו ד. ה תשמישיו.

⁶⁹⁰ הוא וכל תשמישיו אני מוכר לך – כך ה. פ פ ר א א ס מ ו ד הוא/היא וכל מה שבתוכו/שבתוכה (א נוסף: אני מוכר לך).

⁶⁹¹ ואם... מכורין – כך פ פ ר מ ו ד. ה א א ס חסר.

62. סח ע"ב

משנה בבא בתרא ד, ז: "המוכר את העיר מכר בתים בורות שיחים ומערות מרחצות שובכות בית הבדים ובית השלחים אבל לא את המטלטלין. בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה אפילו היו בה בהמה ועבדים הרי כולם מכורים. רבן שמעון בן גמליאל אומר המוכר את העיר מכר את הסנטר".

סח ע"ב	תוספתא בבא בתרא ג,ה (נוסח א) ⁶⁹²	ירושלמי בבא בתרא ד,ו (ירושלמי נזיקין עמ' 91)
תא שמע ר' יהודה או' סנטר מכור אנקולמוס אינו מכור ⁶⁹⁴ [...] לא שיריהא ולא את בנותיה ולא את החורשין המוקצין לה ⁶⁹⁵ ביברין של חיה ושל עופות ושל דגים הרי אלו נמכרין ⁶⁹⁶ עמה	ר' יהודה או' סנטר מכור אונקולמוס אינו מכור ואם אמ' לו הוא וכל מה שבתוכה אני מוכר לך כולן מכורין ואף על פי שאמ' לו הוא וכל מה שבתוכה אני מוכר לך לא מכר לא את שיריה ולא את בנותיה ולא את החורשין המוקצין בפני עצמן ולא את הביברין של חיה ושל עופות ושל דגים	תני המוכר את העיר רבן שמעון בן גמליאל אומר מכר את העיר מכר את הסנטר אבל לא את האונקולמוס ⁶⁹³ ובזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה אע"פ שאמר לו היא וכל מה שבתוכה בין כך ובין כך לא מכר לו את שיריה ולא את בנותיה ולא את הטרשים המוקצין ממנה ולא את הביברין של חיה ושל עופות ושל דגים

63. סט ע"א

משנה בבא בתרא ד, ח: "המוכר את השדה מכר את האבנים שהן לצרכה".

סט ע"א	תוספתא בבא בתרא ג,ו (נוסח א) ⁶⁹⁷
עולא אמר אבנים הסדורות לגדר והתני ר' חייא אבנים הצבורות לגדר תני אבנים הסדורות לגדר	אבל לא מכר לא את העצים ולא את אבנים סוורות בין לנירו ובין לגדירו

⁶⁹² ו חסר כאן.

⁶⁹³ ל האיקומנס.

⁶⁹⁴ כך גם פ' אס. וכן ר"ח, יד רמה, רמב"ן ועוד. ה' פ מ א ד סנטר אינו מכור אנקולמוס מכור. ראה רשב"ם: "ה"ג תא שמע ר' יהודה אומר סנטר אינו מכור אנקולמוס מכור דהא לקמן מפכינן לה ואמרי סנטר מכור אנקולמוס אינו מכור וכך היא שנוה בתוספתא כדמפכינן לה בסמוך. ואית דגרסי הכא בתרוייהו אינו מכור ולקמן לא גרסינן איפוך אלא הכי גרסינן אימא רבי יהודה אומר סנטר מכור אנקולמוס אינו מכור".

⁶⁹⁵ ה' נוסף: אבל. ו נוסף: ולא את.

⁶⁹⁶ פ א אס אין נמכרין. (ו חסר "הרי אלו נמכרין עמה")

⁶⁹⁷ ו חסר כאן.

64. עא ע"ב

משנה בבא בתרא ד, ט: "המקדיש את השדה הקדיש את כולם. ר' שמעון אומר המקדיש שדה לא היקדיש אלא את החרוב המורכב ואת סדן שיקמה".

תוספתא בבא בתרא ג, ז (נוסח א) ⁶⁹⁸	עא ע"ב
ר' שמעון אומר אף ⁶⁹⁹ המקדיש את השדה לא הקדיש אלא חרוב המורכב וסדן השקמה מפני שהן יונקין משדה הקדש	תנן ר' שמעון אומר לא הקדיש אלא חרוב המורכב וסדן השקמה ותני עלה א"ר שמעון מה טעם הואיל ויונקין ⁷⁰⁰ משדה הקדש

65. עב ע"א

תוספתא בבא בתרא ד, יב	עב ע"א ⁷⁰¹
המקדיש שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה הקדיש את הקרקע ואת ⁷⁰² האילן שביניהן וכשהוא פודה בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף פחות מכן או יתר על כן או שהקדישן בזה אחר זה או יתר על כן או שהקדישן בזה אחר זה לא הקדיש את הקרקע ולא את האילנות שביניהן וכשהוא פודה את האילנות בשויהן ⁷⁰⁴ ולא עוד אלא אפלו הקדיש את האילנות וחזר והקדיש ⁷⁰⁵ את הקרקע כשהוא פודה את האילנות בשויהן וחוזר ופודה בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף	והתניא הקדיש ⁷⁰³ שלשה אילנות ממטע עשרה לבית סאה הרי זה הקדיש את הקרקע ואת האילנות שביניהן וכשהוא פודה בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף פחות מכן או יתר על כן או שהקדישן בזה אחר זה הרי זה לא הקדיש את הקרקע ולא את האילנות שביניהן וכשהוא פודה את האילנות בשויהן ⁷⁰⁴ ולא עוד אלא אפלו הקדיש את האילנות וחזר והקדיש ⁷⁰⁵ את הקרקע כשהוא פודה את האילנות בשויהן וחוזר ופודה בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף

⁶⁹⁸ ו חסר כאן.

⁶⁹⁹ כך ד. א אס.

⁷⁰⁰ ה וקא ינקי.

⁷⁰¹ = ערכין יד ע"א.

⁷⁰² א ולא את.

⁷⁰³ פ המקדיש.

⁷⁰⁴ וכשהוא פודה פודה את האילנות בשויהן – כך גם מ פר אס ד. א ו חסר, וכן חסר בכל עדי הנוסח במקבילה בערכין.

ג (T-S AS 80.152+) מסיים כאן "את האילנות בשויהן וחוזר" ונראה שחל בו דילוג הדומות בשויהן-בשויהן. מכל

מקום נלמד מכך שהמילים הללו היו בו, אחרת לא היה מקום לדילוג.

⁷⁰⁵ במקבילה בערכין: ואחר כך הקדיש.

ירושלמי בבא בתרא ה,א (ירושלמי נזיקין עמ' 92)	תוספתא בבא בתרא ד,א (נוסח א) ⁷⁰⁶	עג ע"א
תני המוכר את הספינה מכר את האסכלה ואת בור המים שבתוכה אבל לא את היצועים ולוא את השבויים ולא את האסקופה ולא את הביצית ⁷⁰⁷ סימכוס אומר מכר דוגית	המוכר את הספינה מכר את האיסכלא ואת בית המים שבתוכה אבל לא מכר לא את היציעין ולא את הישיוין ולא את האיסקופה ולא את הבוצית סומכוס אומ' מכר את הדוגית	תנו רבנן המוכר את הספינה מכר את האסכלא ואת בית ⁷⁰⁸ המים שבתוכה ר' נתן אומר מכר את הספינה מכר [בוצית סמכוס אומר מכר את הספינה מכר] דוגית ⁷⁰⁹
		אמר רבא דוגית ובוצית חדא מלתא היא ⁷¹⁰ ר' נתן בבלאה הוה קרי לה בוצית דאמרי אינשי ביציאתא דמישן סמכוס דבר ארעא דישראל קרי לה דוגית כדכתיב ואחריתכן בסירות דוגה

בבלי בכורות נה ע"א ⁷¹¹	תוספתא בכורות ז,ד ⁷¹²	עה ע"א
אמ' רבה בר בר חנה אמ' ר' יוחנן אין ירדן אילא מבית ירח ⁷¹³ ולמטה למאי הילכתא אילימא לנודר הלך אחר לשון בני אדם וכל היכא דקארי ליה ירדן אילא למעשר בהמה	נהר היוצא ממערת פמיס ועבר ⁷¹⁴ בימה שלספני ⁷¹⁵ ובימה שלטיבריה אפעלפי ששמו ירדן	ואמ' רב יהודה אמ' רב ירדן יוצא ממערת פמיאס
תניא נמי הכי ירדן יוצא ממערת פמיאס ומהלך בימה שלסובכי ובימה שלטבריא ובימה שלסדום		תניא נמי הכי ירדן יוצא ממערת פמיאס ומהלך בימה

⁷⁰⁶ ו חסר כאן.

⁷⁰⁷ היצועים... הביצית – ל היצועין והעובין והאיסקופה והבוצית.

⁷⁰⁸ כך רק ה (וכן רי"ף ויד רמה). פ מ א פ ר א ס ו בור. וכן הלכות פסוקות (מהדורת ברויאר עמ' 142: "הבור מים") והלכות ראו (שם: "באר המים").

⁷⁰⁹ בשאר עדי הנוסח (וכן בהלכות פסוקות והלכות ראו): המוכר את הספינה מכר את הביצית/הבוצית סומכוס אומר המוכר את הספינה מכר את הדוגית.

⁷¹⁰ א ו ביצית ודוגית חדא מילתא היא (וכעין זה בהלכות פסוקות: ביצית ודוגית חדא היא) פ מ פ ר ביצית היינו דוגית. נוסח ג (Oxford: Heb. c. 17/86–103).

⁷¹¹ נוסח ג (מוצרי 472 VIII).

⁷¹² שאר עדי הנוסח: יריחו. וכן להלך.

⁷¹³ ו ד ועובר.

⁷¹⁴ ו של סופני.

והולך ונופל לים הגדול ואין ירדן אילא מבית ירח ולמטה	אין מתחשב מן ⁷¹⁶ הירדן ואי זה הוא ירדן מבית ירחו ולמטה	של סיבכי ובימה של טבריה ⁷¹⁷ ומתגלגל והולך ⁷¹⁸ לים הגדול ומתגלגל ונופל ⁷¹⁹ לתוך פיו של לויתן שני יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו
		מתקיף לה רבה בר עולא הא בבהמות בהררי אלף כתי' אלא אמ' רבה בר עולא אימתי בהמות בהררי אלף בוטחות בשעה שירדן מגיח אל פיהו של לויתן ⁷²⁰

68. עה ע"ב

משנה קידושין א, ד: "בהמה גסה ניקנת במסירה ובהמה דקה בהגבהא דברי ר' מאיר, ור' אלעז' וחכמי אומי' בהמה דקה ניקנת בימשיכה".

ירושלמי כלאים ח,ב (עמ' 170) ⁷²¹	תוספתא קידושין א,ז-ח (לפי סדר הבבלי)	עה ע"ב ⁷²²
		איתמר רב אמר ספינה כיון שמשך כל שהוא קנה ושמואל אמר לא קנה עד שימשוך את כולה לימא כתנאי
	(ח) אי זו היא מסירה ⁷²³ כל שמסר ⁷²⁴ לו פרומביא ומוסרה ⁷²⁵ הרי זו מסירה ⁷²⁶	(1) כיצד במסירה אחזה בטלפה בשערה באוכף שעליה בשליף שעליה בפרומביא ⁷²⁷ שבפיה בזוג שבצוארה קנאה

⁷¹⁶ ו ד עס.

⁷¹⁷ כך גם מ ד. אס ו פר כ (בולוניה Fr. ebr. 420) נוסף: ובימא של חילת ובימא של סדום (בשינויים קלים, חלק בשינוי סדר וחלק רק עם "ובימה של שחלת", עיין בהכי גרסינן). ג (T-S F I (1).30) חסר כאן, אבל מאורך השורה אפשר להסיק שהמשפט היה ארוך יותר מ-ה, ואולי נוסף בו "ובימה של סדום", כבמקבילה בבכורות.

⁷¹⁸ פ פר אס ו ד כ ויורד. ומתגלגל ונופל לתוך פיו – א ומתגלגל ויורד לתוך פיו ו ומתגלגל לתוך פיהו פ אס עד שמגיע לפיו מ כ ד ומתגלגל ויורד עד שמגיע לפיו ג... שמגיע לפיו.

⁷²⁰ המשך: "כי אתא רב דימי אירי יוחנן מאי דכתי' כי הוא על ימים יסדה ועל נהרות יכוננה אלו שבעה ימים וארבעה נהרות שמקיפות את ארץ ישראל אלו שבעה ימים ימה של סיבכי וימה של טבריה ימה של סדם ימה של חלתה ימה של חולת ימה של פמיא וים הגדול ואלו הן ארבע נהרות ירדן וירמוך קדרון ופימה".

⁷²¹ =ירושלמי קידושין א, ג ומקבילות שצוינו במהדורת כץ, עמ' 61.

⁷²² =קידושין כב ע"ב (הברייתא).

⁷²³ ו מכירה. (תיקונים סתם – על פי א ד)

⁷²⁴ כל שמסר – א מסר.

⁷²⁵ ו במוסרה. והיא פרומביא היא מוסרה (תוכ"פ), ואולי יש לגרוס "ומסרה" והיא כפילות לשון.

⁷²⁶ א חזקה.

⁷²⁷ כך לפי שאר עדי הנוסח. ה בפרומביא.

ותני כן הנהיגה המשיכה קרא לה ובאת אחריו נתחייב בה לשלם כשואל	(2) כיצד במשיכה קורא לה והיא באה או שהכישה במקל ורצתה לפניו כיון שעקרה יד ורגל קנאה ר' אחאי ⁷²⁹ ואמרי לה ר' אחא אומר עד שתהלך מלא קומתה	(2) אי זו היא ⁷²⁸ משיכה בין שמשך בין שהנהיג בין שקרא לה ובאת אחריו הרי זו משיכה
--	---	---

69. עה ע"ב – עו ע"א

ירושלמי כתובות יא,א (עמ' 1005)	תוספתא קידושין א,ז	עה ע"ב – עו ע"א
כהדא דתני ספינה נקנית במשיכה דברי הכל ר' נתן אומר ספינה ואותיות נקנין במשיכה ובשטר	(1) ז ספינה נקנית במשיכה ר' נתן אומר ספינה ואותיות נקנות במשיכה <ובשטר> ⁷³⁰	לימא כי הני תנאי דתניא ספינה נקנית במשיכה ר' נתן אומר ספינה ואותיות נקנות במשיכה ובשטר
כתב ולא משך משך ולא כתב לא עשה כלום עד שיכתוב וימשוך		אותיות מאן דכר שמיהו חסורי מיחסרא והכי קתני ספינה נקנית במשיכה ואותיות נקנות במסירה ר' נתן אומר ספינה ואותיות נקנות במשיכה ובשטר ספינה למה לי שטר מטלטלא הוא אלא לאו הכי קאמר ספינה נקנית במשיכה ואותיות במסירה ר' נתן אומר ספינה במשיכה ואותיות [במסירה] [ו]בשטר ספינה במשיכה הינו תנא קמא אלא לאו דרב ושמואל איכא ביניהו

70. עח ע"א

משנה בבא בתרא ה,ב: "המוכר את החמור לא מכר את כליו. נחום המדי אומר מכר את כליו. ר' יהודה אומר פעמים מכורים ופעמים שאינן מכורין, כיצד, היה חמור לפניו וכליו עליו, אמר לו מכור לי חמורך זו כיליו מכורים, חמורך ההוא אין כליו מכורין".

⁷²⁸ ו אי זה הוא.

⁷²⁹ כך גם ו, וכתב יד אוקספורד 367 בקידושין. מא פ א ס ד כ (בולוניה, Fr. ebr. 420) אחי. וכן כתבי יד וטיקן 110 ומינכן 95 בקידושין. בדפוסים בקידושין (גם ואד אלחגארה וקושטא): אסי. הלכות פסוקות (מהדורת ששון עמי ריז): רבי אחי.

⁷³⁰ ו חסר.

תוספתא בבא בתרא ד, ב (על פי א) ⁷³¹	עח ע"א
אמר עולא מחלוקת בשק ובדסיקיא וכומני דתנא קמא סבר סתם חמור לרכיבה עומדת ונחום המדי סבר סתם חמור למשאוי עומדת אבל אוכף ומרדעת דברי הכל קנה	
חמור ⁷³² וכיליו אני מוכר לך מכר את המרדעת ואת האוכף ואת השליף ואת הקילקי ואת החבק אבל לא מכר לא את הזוג ⁷³³ ולא את הפרומביא ולא את הדיסקיא ⁷³⁴ ולא את כומני ולא את השק ר' שמעון אומר היה עליו שליף מלא נופצו ונותנין ⁷³⁵ לו ואם אמר לו חמור וכל מה שעליו אני מוכר לך הרי כולן מכורין	מיתבי חמור וכליו אני מוכר לך הרי זה מכר את האוכף ואת המרדעת ואת הקילקי ואת החבק אבל לא <מכר שק> ⁷³⁶ דסקיא וכומני ובזמן שאמר לו הוא וכל מה שעליה הרי כולן מכורין
טעמא דאמר ליה חמור וכליו הוא דקני אוכף ומרדעת הא לא אמר ליה לא בדין הוא כי לא אמר ליה נמי קני והאי דקתני חמור וכליו משום דסקיא וכומני א'ע'ג' דאמר ליה חמור וכליו לא קני ⁷³⁷ מאי כומני אמ' רב פפא בר שמואל מרכבתא דנשי	

71. עט ע"א-ע"ב

ספרא חובה, יא, ב	תוספתא מעילה א, כ ⁷³⁸	עט ע"א
הקדיש תרנגולת למזבח מועלין בה ובבצתה חמור למזבח מועלין בה ובחלבה תרין לבדק הבית מועלין בהן ובביציה[ן] הקדיש בור	(1) הקדיש את הפרה מועלין בה וולדה וחלבה חמור מועלין בו וחלבו ותרנגלת מועלין בה ובביצה ביצי תורין ומורת העוף וקרבנות גויס לא נהנין ולא	תנן התם ⁷⁴¹ כל הראוי למזבח ולא לבדק הבית לבדק הבית ולא למזבח לא למזבח ולא לבדק הבית מועלין בהן ובמה שבתוכן כיצד הקדיש בור מלא

⁷³¹ ו חסר עד "לא את הזוג ולא".

⁷³² ד כיצד חמור.

⁷³³ ד נוסף: ולא את הקרקש.

⁷³⁴ ו רוסקיה ד חסיקא.

⁷³⁵ על פי א. ו ד ונותנו.

⁷³⁶ על פי שאר עדי הנוסח, כולל ג (T-S F 1(1).30).

⁷³⁷ הסיוס שונה, לא מהותית, בעדי הנוסח השונים. ג: דאף על גב דאמ' ליה חמור וכליו...איכוף ומרדעת מכורין והא קא...מ' ליה חמור וכליו סק דסיקיא וכומני לא קאני.

⁷³⁸ לתוספתא זו שרד דף קטוע בפריז, הספרייה הלאומית של צרפת, Suppl. Turc. 984 (קטלוג זוסמן 8230). יסומן כאן ב. בכתב יד זה שיבושים ברורים, כגון "לבעל הבית" במקום "לבדק הבית". וכך הנוסח ששרד שם לענייננו (קו אנכי מסמן תחילת שורה): "הקדש את הפרה מועלין... וולדה וחלבה חמור מועלין... וחלבין ותרנגלת וקרבות גויס לא... ותורין לבעל הבית... ובזיבלה בור מועלי... ובו ובין הקדישן וא... ואין מועלין מה ש... ובירי שמעי' אוי' מוע... ורואה אני דב' ר' מא... ומן האילן מפני ש...".

⁷⁴¹ משנה מעילה ג,ו.

<p>מים אשפה מלאה זבל שובך מלא יונים אילן נושא פירות שדה מלאה עשבין מועלין בהן ומועלין במה שבתוכן</p> <p>אבל הקדיש בור ואחר כך נתמלא מים אשפה ואחר כך נתמלאת זבל שובך ואחר כך נתמלא יונים אילן ואחר כך נשא פירות שדה ואחר כך נתמלא עשבים מועלין בהן ואין מועלין במה שבתוכן דברי ר' יהודה⁷⁴²</p> <p>ר' יוסי או' המקדיש שדה ואילן מועלין בהן ובגדוליהן מפני שהן⁷⁴³ גדולי הקדש</p>	<p>מועלין המקדיש תרין לבדק הבית מועלין בביציהן אשפה מועלין בה ובזיבלה בור מועלין בו ובמימיו שובך מועלין בו וביוניו</p>	<p>מלא מים אשפות מלאה זבל שובך מלא יונים אילן מלא פירות שדה מלאה עשבים מנין שמועלין בהם ובמה שבתוכן תל' לוי' קדשי יי ריבה { אבל אם } > יכול אם הקדיש תרין למזבח יהוא מועלין בהם ובביציהם⁷³⁹ הקדיש בור ואחר כך ניתמלא מים אשפת ואחר כך ניתמלת זבל שובך ואחר כך ניתמלת⁷⁴⁰ יונים אילן ואחר כך נשא פירות שדה ואחר כך ניתמלת עשבים יכול יהוא מועלין בהן ובמה שבתוכן תל' לוי' מקדשי יי מייעט ר' יוסי אומר המקדיש [את ה]שדה את⁷⁴⁰ האילן מועלין בהם ובגדוליהן מפני שהן גידולי הקדש</p>
<p>תניא א'ר' נראין דברי ר' יהודה בבור ושובך ונראין דברי ר' יוסי בשדה ואילן</p>		
<p>בשלמ' נראין דברי ר' יהודה בבור ושובך מכלל דפליג אפלו בשדה ואילן אלא נראין דברי ר' יוסי בשדה ואילן מכלל דפליג אפלו בבור ושובך והא ר' יוסי שדה ואילן קאמ' וכי תימא לדבריו דר' יהודה קאמ'</p>		

⁷³⁹ כך ג (T-S C 5.18; כהנא, אוצר, עמ' 79, מס' 80), וטיקן 31 ושאר כתבי יד.

⁷⁴⁰ ג שדה ואת האילן. וכעין זה בשאר כתבי היד.

⁷⁴² "דברי ר' יהודה" חסר בכל עדי הנוסח של המשנה שלפנינו. וראה תוספות: "דברי ר' יהודה לא גרסינן, שאינו בסדר המשנה במסכת מעילה, והא דקתני ר' ברייתא נראין דברי ר' יהודה יודע היה ר' דר' יהודה היא". וראה מלנה"מ עמ' 1157-1158.

⁷⁴³ כך גם במשנה מעילה (בכל עדי הנוסח) ובכל עדי הנוסח פרט ל-ה בבבלי כאן. ה שגידוליהן.

והתניא אירי יוסי אין אני רואה דבריו של ר' יהודה בשדה ואילן מפני שהן גדולי הקדש	(3) אמי ר' יוסה רואה אני בכולן דברי ר' מאיר ⁷⁴⁴ חוץ מן השדה ומן האילן מפני שדרכה להתמלאות	
הכי קאמי אירי נראין דברי ר' יהודה לרי יוסי בבור ושובך שאף ר' יוסי לא נחלק עליו אלא בשדה ואילן אבל בבור ושובך מודה ליה		
תנו רבנן הקדישן ריקנין ואחר כך נתמלאו מועלין בהן ואין מועלין במה שבתוכן ר' אלעזר בר' שמעון אומי מועלין בהן ובמה ⁷⁴⁹ שבתוכן	(2) הקדישן ריקנין ואחר כך נתמלאו מועלין בהן ואין מועלין במה שבתוכן דברי ר' מאיר ⁷⁴⁷ ר' לעזר בר' שמעון אומי אף ⁷⁴⁸ מועלין במה שבתוכן	
אמי רבה ⁷⁵⁰ מחלוקת בשדה ואילן דתנא קמא סבר לה כר' יהודה ור' אלעזר בר' שמעון סבר לה כר' יוסי אבל בבור ושובך דברי הכל מועלין בהן ואין מועלין במה שבתוכן אמי ליה אביי אלא מעתה סופא דקתני		
הקדישן מלאין מועלין בהן ומועלין במה שבתוכן ⁷⁵¹ ור' אלעזר בר' שמעון מחליף		
ואי בשדה ואילן אמאי מחליף אלא אי איתמר הכי איתמר ⁷⁵² אמי רבה מחלוקת בבור ושובך אבל בשדה ואילן דברי הכל מועלין בהן ומועלין במה		

⁷⁴⁴ כ חסר. ונראה מאורך השורה שהיה שם אחרי "מאיר".

⁷⁴⁵ כך גם כ. אפשטיין, מלסה"ת עמ' 211: "קרי: יהודה".

⁷⁴⁶ כך שאר עדי הנוסח. ה שגדוליהן.

⁷⁴⁷ צוקרמנדל, תוספתא משנה וברייתא עמ' 430 מגיה ומוסיף: ור' יהודה. אפשטיין, מלסה"ת שם, מגיה ומוחק את "מאיר".

⁷⁴⁸ כ חסר.

⁷⁴⁹ מועלין בהן ובמה – ו אף מועלין במה (וכן בדפוס ונציה).

⁷⁵⁰ כך ה' ו ד. מ רב' פה רבא אס ר' אחא (ולחלן: ר' אבא).

⁷⁵¹ ה נוסף "הא ריקנין ואחר כך נתמלאו מועלין בהן ולא במה שבתוכן" ונמחק. וכן כתב בעליות דרבנו יונה: "ול"ג גבי מילתיה דתנא קמא הא ריקנין ואחר כך נתמלאו מועלין בהם ולא במה שבתוכן". וביד רמה הביא גרסה זו בשם "איכא דדיקי לה הכי".

⁷⁵² אי איתמר הכי איתמר – כך ה' מ פה אס ו, וכן יד רמה. ה' ד נמחק (בעקבות הגהת רשב"ם).

<p>שבתוכן ואי בבור ושובך במלאין במאי פליגי ובריקנין במאי פליגי בריקנין בפלוגתא דר' מאיר ורבנן דר' אלעזר בר' שמעון סבר לה כר' מאיר דאמ' אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם ותנא קמא סבר אין אדם מקדיש דבר שלא בא לעולם אימר דשמעינן ליה לר' מאיר כגון פירות דקל דעבידי דאתו הני מי יימר דאתו אמ' רבא משכחת לה במים הבאים דרך חצרו ויונים הבאים דרך שובכו לשובך ובמלאין במאי פליגי אמ' רבא כגון שהקדיש בור סתם ור' אלעזר סבר לה כאבוה דאמ' דין הקדש כדין הדיוט מה דין הדיוט מצי אמ' ליה בירא זביני לך מיא לא זביני אף דין הקדש נמי מצי אמ' ליה בירא אקדשי מיא לא אקדשי והדיוט מי מצי אמ' ליה והתנן מכר בור מכר מימיו אמ' רבא מתניתין יחידאה היא ולא סבירא לן כותיה דתניא מכר בור לא מכר מימיו ר' נתן אומ' מכר בור מכר מימיו</p>		
--	--	--

72. פ ע"א-ע"ב

פ ע"א	תוספתא טהרות ב,ה
<p>אמר רב כהנא דבש בכורתו אינו יוצא מידי מאכל לעולם אלמא קסבר לא בעי מחשבה מיתיבי (1) דבש בכורתו אינו לא מאכל ולא משקה אמר אביי כי תניא ההיא לאותן שתי חלות רבא אמ' הא מני ר' אליעזר היא [...] מיתיבי (2) דבש הזב מכורתו אינו לא מאכל ולא משקה בשלמא לאביי [ניחא] (א'יע'ג' דזב</p>	<p>דבש הזב מכורת דבורים מטמא טומאת משקין חישב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין שמן לא אוכל ולא משקה חישב עליו לאוכלין ולא למשקין בטלה דעתו הדם שקירש לא אוכל ולא משקה חישב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין ולמשקין בטלה דעתו</p>

<p>מוקצה הוא)⁷⁵⁴ אלא לרבא קשיא אמ' רב אחא בר יעקב כגון שזב על גבי קשקשים ורב זביד אמר כגון שזב על גבי כלי מאוס מיתבי (3)</p> <p>דבש בכורותו⁷⁵⁵ אינו לא מאכל ולא משקה חשב עליו לאכילה מטמא טומאת אוכלין למשקה מטמא טומאת משקה בשלמא לאביי ניחא אלא לרבא קשיא אמר לך רבא תריץ ואימא הכי חשב עליו לאכילה אינו מטמא טומאת אוכלין למשקה אינו מטמא טומאת משקין תניא כותיה דרב כהנא⁷⁵⁶ (4) דבש בכורותו מטמא טומאת אוכלין שלא במחשבה</p>	<p>דבש תמרים⁷⁵³ לא אוכל ולא משקה חישב עליו לאוכלין מטמא טומאת אוכלין ולמשקין בטלה דעתו ושאר כל מי פירות לא אוכל ולא משקה חישב עליו בין למשקין בין לאוכלין בטלה דעתו</p>
--	--

73. פב ע"ב

משנה בבא בתרא ה, ד: "הקונה שתי אילנות בתוך שלחבירו הרי זה לא קנה קרקע, ר' מאיר אומר קנה קרקע. היגדילו לא יישפה. העולה מן הגזע שלו, ומן השרשים של בעל הבית, ואם מתו אין לו קרקע. קנה שלשה קנה קרקע, היגדילו יישפה והעולה מן השרשים שלו ואם מתו יש לו קרקע".

פב ע"א-ע"ב	תוספתא בבא בתרא ד, ט
<p>קנה שלש>ה< קנה קרקע וכמה אירי חייא בר אבא אירי יוחנן הרי זה קנה תחתיהן וביניהן וחוצה להן כמלא אורה וסלו [...] אמ' ליה אביי לרב יוסף אותן מלא אורה וסלו מי זורען אמ' ליה תניתה החיצון זורע את הדרך אמ' ליה מי דמי התם לית ליה פסידא הכא איכא ליה פסידא ללוקח דקא מיטנפא ארעא וקא מיטנפי פירי אלא אי דמיא לסופא דמיא זה וזה אינן רשאים לזרעה</p>	<p>הקונה אילן אחד בתוך של חבירו הרי זה לא קנה קרקע כל שתחתיו וחוצה לו כמלוא העורה וסלו זה וזה אין רשאים לזרעה קנה שנים קנה קרקע קנה אילן שביניהן כל שמחליפין חוץ ממלוא העורה וסלו ובעל השדה רשאי לגדע נקצץ האילן או שיבש הקרקע של בעל האילן דברי ר' מאיר וחכמים או' לא קנה לא את הקרקע ולא את האילן עד</p>
<p>תניא כותיה דאביי הרי זה קנה תחתיהן וביניהן וחוצה להן כמלא אורה וסלו זה וזה אין רשאים לזרעה</p>	<p>הקונה אילן אחד בתוך של חבירו הרי זה לא קנה קרקע כל שתחתיו וחוצה לו כמלוא העורה וסלו זה וזה אין רשאים לזרעה קנה שנים קנה קרקע קנה אילן שביניהן כל שמחליפין חוץ ממלוא העורה וסלו ובעל השדה רשאי לגדע נקצץ האילן או שיבש הקרקע של בעל האילן דברי ר' מאיר וחכמים או' לא קנה לא את הקרקע ולא את האילן עד</p>

⁷⁵³ דבש תמרים – כך ד. ו ושאר כל מי פירות.

⁷⁵⁴ נמחק בעקבות הגהת רשב"ם, וכן בחלק מעדי הנוסח. והריטב"א כתב שמחק שלא בצדק, כי אין הכוונה למוקצה לעניין שבת (וכן פירש ר' אברהם אבי"ד בשיטת הקדמונים).

⁷⁵⁵ כך גם פר אס ו ד. מ מכורותו.

⁷⁵⁶ = בכורות ז ע"ב.

שיקנה שלשה קנה שלשה קנה קרקע קנה אילן שביניהן	
---	--

74. פג ע"א

תוספתא בבא בתרא ד, ט-יא	פב ע"ב – פג ע"א
הקונה אילן אחד בתוך של חבירו הרי זה לא קנה קרקע כל שתחתיו וחוצה לו כמלוא העורה וסלו זה וזה אין רשאין לזורעה קנה שנים קנה קרקע קנה אילן שביניהן כל שמחליפין חוץ ממלוא העורה וסלו ובעל השדה רשיי לגדע נקצץ האילן או שיבש הקרקע של בעל האילן דברי ר' מאיר וחכמים אוי לא קנה לא את הקרקע ולא את האילן עד שיקנה שלשה קנה שלשה קנה קרקע קנה אילן שביניהן נקצץ האילן או שיבש הקרקע של בעל האילן	וכמה יהא ביניהן רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל מארבע ועד שמונה רבא אמר רב נחמן משמנה ועד שש עשרה [...] <פג ע"א> אמר רבא הילכתא מארבע אמות ועד שש עשרה תניא כותיה דרבא
וכמה יהו קרובין זה לזה כדי שיהא בקר עובר בכליו וכמה יהו רחוקין זה מזה ממטע עשרה לבית סאה פחות מיכן או יתר על כן או שקנאן זה אחר זה או שקנאן שלשתן כאחד לא קנה לא את הקרקע ולא את האילן שביניהן	כמה יהו מקורבין ארבע אמות וכמה יהו מרוחקין שש עשרה על שש עשרה הרי זה קנה את הקרקע ואת האילנות שביניהן לפיכך יבש האילן או נקצץ יש לו קרקע פחות מיכן או יתר על כן או שלקחן בזה אחר זה לא קנה לא את הקרקע ולא את האילנות שביניהן לפי כך יבש האילן או נקצץ אין לו קרקע

75. פד ע"א-ע"ב

משנה בבא בתרא ה, ו: "ארבע מדות במוכרים [...] יין ונימצא חומץ חומץ ונימצא יין שניהן יכולים לחזור בהן".

ירושלמי תרומות ב, ו (עמ' 757(227)	תוספתא תרומות ד, ו-ז	פד ע"א-ע"ב
		לימא מתניי ר' היא ולא רבנן מאי היא ⁷⁵⁸
מתניי דר' ישמעאל ביר' יוסי דאמרי ר' ישמעאל ביר' יוסי	ר' ישמעאל בי ר' יוסה אומי משם אביו תורמין יין על	

⁷⁵⁷ = כלאים א, א (עמ' 145), עיין שם.
⁷⁵⁸ מאי היא – רק ב-ה.

	<p>חומץ ואין תורמין חומץ על יין [...] חבית של יין ונמצאת של חומץ אם ידוע שהיתה של חומץ עד שלא תרם אינה תרומה ואם משתרמה החמיצה הרי זו תרומה ספק תרומה ויחזור ויתרום דברי ר'</p>	<p>משום אביו תורמין מן היין על החומץ אבל לא מן החומץ על היין עבר ותרם תרומתו תרומה</p>
<p>דתניא יין וחומץ מין אחד הוא ר' אומי שני מינין הם</p>	<p>שרי אוי יין וחומץ שני מינין וחכמים אוי מין אחד</p>	<p>ר' אוי יין וחומץ שני מינין אין תורמין ולא מעשרין מזה על זה</p>
<p>אפלו תימא רבנן עד כאן לא קאמרי רבנן התם אלא לענין תרומה [...] אבל במקח וממכר איכא דניחא ליה בחמרא ולא ניחא ליה בחלא ואיכא דניחא ליה בחלא ולא ניחא ליה בחמרא</p>		<p>אמי ר' יהושע בן לוי מסתברא יודה ר' לדבר תורה מה טעמי דר' שאם אוי את כן שמותר לתרום מן היין על החומץ אף הוא סבר מימר שמותר לתרום חומץ על היין</p>

76. פה ע"א

משנה בבא בתרא ה,ו-ח: "ארבע מדות במוכרים [...] המוכר יין ושמן לחבירו והוקירו או שהזלו עד שלא ניתמלאת המידה למוכר ומשניתמלאת המידה ללוקח. היה סרסור ביניהן נישברה החבית נשברה לסרסור [...]".

תוספתא בבא בתרא ה,א-ב	פה ע"א
<p>ארבע מדות במוכרין⁷⁵⁹</p> <p>בדיא במדה <שאינה>⁷⁶⁰ של שניהם אבל אם היתה בידו⁷⁶¹ של אחד מהן ראשון <ראשון> קנה בדיא ברשות הרבים או בחצר שאינה של שניהם</p> <p>ברשות הלוקח כיון שקיבל עליו⁷⁶² הרי זה קנה ברשות המוכר⁷⁶³ עד שיגביה או עד שיוציא</p>	<p>תא שמע ארבע מדות במוכרין עד שלא נתמלא המדה למוכר משנתמלא המדה ללוקח במה דברים אמורים במדה שאינה של שניהם אבל אם היתה מדה של אחד מהן ראשון ראשון קנה במה דברים אמורים ברשות הרבים ובחצר שאינה של שניהם ברשות לוקח כיון שקבל עליו מוכר קנה לוקח ברשות מוכר לא קנה לוקח עד שיגביהנו או עד</p>

⁷⁵⁹ רשב"ם על הבהלי כאן: ה"ג בתוספתא ארבע מדות במוכרין עד שלא נתמלאה מדה למוכר משנתמלאה מדה ללוקח. (וכן הוא גם באור זרוע חלג ג, פסקי בבא בתרא סג, ובר"ב הספרדי (בשיטת הקדמונים על אתר), המובאים בתוכ"פ, עמ' 381).

⁷⁶⁰ על פי א ד. וכן רשב"ם. וכן בסוגריים המזוויים להלן.

⁷⁶¹ א בידו מידה. רשב"ם ואור זרוע: מידה.

⁷⁶² ברשב"ם נוסף: מוכר.

⁷⁶³ ברשב"ם נוסף: לא קנה.

<p>766 שיוציאנו מרשותו</p> <p>[ברשות <הלה> המופקדין אצלו לא קנה עד שיקבל עליו או <עד> שישכור את מקומו] 767</p>	<p>מרשות הבעלים</p> <p>ברשות זה המופקדין אצלו עד שיקבל עליו או עד שישכור 764 את מקומו 765</p>
--	---

77. פו ע"ב – פז ע"א

<p>תוספתא בבא מציעא ו, טו</p> <p>האומר לפועל הילך מנה זה ויהא בידך שתעשה עמי בפעולה לגורן מדינר ליום והיה יפה סלע ביום אסור הימנו מדינר ליום והיה יפה סלע ביום <מותר> 768</p>	<p>פו ע"ב – פז ע"א</p> <p>תא שמע השוכר את הפועל לעשות עמו לגורן היום 769 בדינר ולגורן יפה סלע אסור הימנו 770 בדינר ליום 771 ולגורן יפה סלע מותר</p>
---	---

78. פח ע"א

משנה דמאי ג, ב: "הלוקח ירק מן השוק ונימלך להחזיר לא יחזיר עד שיעשר שאינו (מְעִשֵׁר) [מחוסר] 772 אלא מיניין. היה עומד ולוקח וראה טוען אחר יפה ממנו מותר להחזיר מפני שלא משך".

<p>תוספתא דמאי ד, א</p> <p>(1) הלוקח ירק מן השוק</p> <p>(2) הרי זה בורר כל היום כולו ואינו חושש</p> <p>(3) משגמר בלבו אסור</p> <p>(4) להחזיר אין יכול מפני שצריך לעשר</p> <p>(5) ולעשר אין יכול מפני שמחוסר 773 מניין 774</p> <p>(6) וליטול אחד <ולהניח אחד> 775 אין יכול</p>	<p>פח ע"א</p> <p>(1) תנו רבנן הלוקח ירק מן השוק</p> <p>(2) ברר והניח ברר והניח 776 כל היום כולו לא קנה ואינו חייב במעשר 777</p> <p>(3) גמר בלבו לקנותו קנה וחייב במעשר</p> <p>(4) להחזירו אי אפשר שכבר נתחייב במעשר</p> <p>(5) ולעשרו אי אפשר מפני שמפחיתו בדמים 778</p> <p>(6) כיצד הוא עושה מעשרו ונותן דמי מעשר</p>
---	--

764 כך גם רשב"ם. א שישכיר לו ז שישכיר.

765 תוספות בסוגייתנו: "ה"ג בתוספתא ברשות הלה הנפקדין אצלו לא קנה עד שקיבל עליו או עד שיגביהנה ויוציאנה או ישכור את מקומו אבל לפי ספרים דגרסי עד שיגביהנה או עד שיוציאנה קשה וליערבניהו וליתניניהו רשות מוכר בהדי נפקד". וראה תוכ"פ.

766 ברשות לוקח... ברשות מוכר – כך ה. בשאר עדי הנוסח הסדר הפוך. כנוסח ה נוסח ר"ף וראב"ד כתב יד ועוד (דקדוקי סופרים על אתר, הערה ז), והריטב"א מעיר שכנוסח שאר עדי הנוסח עולה מדברי הבבלי "ומדרישא בכליו דמוכר סיפא נמי בכליו דמוכר", ובאמת ב-ה נוסח הבבלי הפוך, המילים המצוטטות חסרות בו ובהמשך נאמר בו "אימא רישא" ולא "סיפא", וראה גם רשב"ם שהעיר שלפי התוספתא יש לגרוס הפוך בגמרא.

767 התוספת בגיליון ה נמצאת גם ב-ד פרו ו (ושם עם הנוסף כאן בסוגריים מזווים). מ אס חסר.

768 על פי א ד (ראה תוכ"פ עמ' 242).

769 כך גם ד אס. מ פרו אס מהיום. רשב"ם: "ולא גרסינן מהיום בדינר בפירוש רבינו חננאל".

770 מ אס וי ליהנות הימנו.

771 ה נוסף: מכאן ועד לגורן.

772 ההגהה בגיליון ק בלי ניקוד. כך גם פ (המקור וההגהה) וכנוסח הפנים שלושה קטעי גניזה ועוד כתבי יד וראשונים. ויש גורסים: מחוסר. ראה משנה זרעים עם שינויי נוסחאות, עמ' קפ. ופירשו הראשונים מעושר=מחוסר בחילוף גרוניות (וכן עולה גם מן הירושלמי). על מחסר=מחוסר ראה ייבין, "ניקודי מלים וצורותיהן בכתב-יד ותרומתם למילון ולדקדוק", דברי הקונגרס העולמי למדעי היהדות א' כך ד (תשל"ג), עמ' 217.

773 ד שמחסר.

774 א חסר.

775 על פי א ד.

776 כך ה (וכן יד רמה). מ פרו אס ד ג (T-S F 2(1).151) נוסף: אפילו (וכן במשנה תורה, מעשר ה,א).

777 ואינו חייב במעשר – כך גם מ פרו ו ג ד ואינו מעשר. אס ופטור מן המעשר.

778 להחזירו... ולעשרו... – כך לפי ג מ פרו ו אס ד וראשונים. ב-ה הסדר: לעשרו... להחזירו...

	שמה יבוא אחר ויטול ונמצא מעשר מן המתוקן על שאינו מתוקן
אמר מר גמר בלבו לקנותו קנה וחייב במעשר אטו משום דגמר בלבו לקנותו קנה וחייב במעשר אמר רב הושעיא הכא בירא שמים עסיקין כגון רב ספרא דמקיים בנפשיה ודובר אמת בלבבו	

79. פט ע"א

משנה בבא בתרא ה, י: "הסיטון מקניח את מדותיו אחת לשלושים יום בעל הבית אחת לשנים עשר חודש [...]".

פט ע"א	תוספתא בבא מציעא ו, יד	ספרי דברים רצד (עמ' 780/313)	ירושלמי בבא בתרא ה, יד (ירושלמי נזיקין עמ' 95) 779
תנו רבנן יהיה לך מיכן שמעמידין אגרדמיס למדות ואין מעמידין אגרדמיס לשערים	איגרא נמין היה בירושלם ולא היו ממונין על השערים אלא על המדות בלבד	יהיה לך מנה גרדמים על כך מיכן אמרו הסיטון מקנח מידותיו כולי	יהיה לך מיכן אגרדמיס על כך [...] 781
דבי נשיאה אוקמו אגרדמיס בין למדות בין לשערים אמ' ליה שמואל לקרנא פוק דרוש 789 להו מעמידין אגרדמיס למדות אבל לא לשערים נפק דרש להו מעמידין אגרדמי בין למדות בין לשערים אמ' ליה מה שמך [אמ' ליה] 790 קרנא אמ' ליה			רב מנייה 783 ריש גלותא אגרונמיס והוה ממחי על שערייה ולא הוה ממחי מכלתא 784 חבשיה ריש גלותא על רב קרני לגביה אמר פוק אמר לון 785 אגרונמיס שאמרו למדות ולא לשערים אמר ליה ונת

779 לביאור ותיקון נוסחאות הירושלמי ראה שם, עמ' 205–206.

780 = ספרא קדושים ד, ד: "יהיה לך מנה לך אנגרמין על כך מיכן אמרו הסיטון מקנח את מידותיו [...]".

781 ל לך.

782 ל אנגרמוס. וכן להלן.

783 א מתניתין. וצ"ל: מניתיה.

784 ל על מכילתא ולא על שיעוריא.

785 אמר פוק אמר לון – ל אמ' ליה.

789 כך גם פ. מ אס ו ד תני. חילופים אלה גם בין הלכות פסוקות "פוק תני", להלכות ראו "צא ודרוש" (מהדורת ברויאר עמ' 144).

790 מ פר אס ד חסר. וכן חסר בהלכות פסוקות והלכות ראו.

<p>ליפוק ליה קרנא בעיניה ואיהו כמאן סבר כי הא דאמי רמי בר אבא מעמידין אגרדמיס בין למדות בין לשערים מפני הרמאין</p>			<p>תנית⁷⁸⁶ אגרונימיס שאמרו למידות ולא לשערים⁷⁸⁷ אמר ליה פוק אמר לון אגרונימיס שאמרו למידות ולא לשערים נפק ואמר לון ברנש דתני כבשה⁷⁸⁸ דא היני חבשין ליה</p>
--	--	--	--

80. פט ע"א

משנה בבא בתרא ה, יא: "חייב להכריע לו טפח. היה שוקל לו עין בעין נותן לו גרומים אחד לעשרה בלח ואחד לעשרים ביבש".

<p>פט ע"א (לפי סדר התוספתא)⁷⁹¹</p>	<p>תוספתא בבא בתרא ה, ט</p>
<p>(3) תנו רבנן המבקש לשקול⁷⁹³ עשרה ליטרין לא יאמר לו שקול לי אחת אחת והכרעתה אלא שוקל לו עשרה ליטרין⁷⁹⁴ והכרעה אחת לכולן</p>	<p>היה מבקש עשר ליטרין לא יאמר לו שקול לי כל אחת ואחת בפני עצמה מפני הכריעות⁷⁹² אלא שוקל לו כולן כאחת</p>
<p>(2) תנו רבנן⁷⁹⁵ היה מבקש ממנו שלשה רביעי ליטרא לא יאמר לו שקול לי כנגד שלשה רביעי ליטרא⁷⁹⁶ אלא שוקל לו ליטרא ונותן רביע ליטרא עם הבשר</p>	<p>היה מבקש ממנו שלשה רביעי ליטרא שוקל לו ליטרא ונוטל ממנה רבע ליטרא</p>

⁷⁸⁶ ונת תנית – ליברמן משער שצ"ל: ונח תנית. ל והא.

⁷⁸⁷ ל אנגרמוס למידות ולשיעורין.

⁷⁸⁸ א ככשה.

⁷⁹¹ מצוטט בהלכות פסוקות והלכות ראו (מהדורת ברויאר עמ' 144-145).

נוסח מ מסורס ומשובש, וזה לשונו: "ת"ר היה מבקש ממנו שלשה רביעי ליטרא לא יאמר לו שקול לי אחי אחי אלי שקול לי ליטרא מפני הרמאין: ת"ר מבקש ממנו ליטרא שוקל לו ליטרא חצי ליטרא חצי ליטרא רביעי ליטרא שוקל לו רבי ליטרא מאי ק'מילי דמתקנין מתקלי עד הכא: ת"ר היה מבקש ממנו שלשה רביעי ליטרא לא יאמר לו שקול לי אחי אחי והכריעי אלי שוקל לו כולן בבת אחי ונותי הכרע אחי לכולן". ונראה מפירוש רשב"ם שגם בו סדר הבבות 1-2 היה הפוך, ראה רשב"ם בבא בתרא (קצנלבוגן) עמ' קלג הערה 17. בהלכות פסוקות והלכות ראו חסרה בבא 2.

⁷⁹² בפני עצמה מפני הכריעות – א והכרעה בפני עצמה.

⁷⁹³ המבקש לשקול – שאר עדי הנוסח: היה מבקש ממנו. וכן בהלכות פסוקות והלכות ראו, ובראשונים (ראה דקדוקי סופרים).

⁷⁹⁴ עשרה ליטרין – שאר עדי הנוסח: כולן בבת אחת. וכן בהלכות פסוקות והלכות ראו, ובראשונים.

⁷⁹⁵ תנו רבנן – פד חסר. וכן להלן.

⁷⁹⁶ כנגד שלשה רביעי ליטרא – פד ד שלשה רביעי ליטרא ו שלשה רביעי אס מ אחת אחת והכרע. וכן רשב"ם בבא בתרא: "לא יאמר לו שקול לי אחת אחת".

היה מבקש ממנו	(1) תנו רבנן המבקש לשקול לו ⁷⁹⁷ ליטרא
חצי ליטרא	שוקל לו ליטרא
שוקל ליטרא ונוטל ממנה חצי ליטרא	חצי ליטרא
רביע ליטרא	שוקל לו חצי ליטרא
שוקל לו רביע ליטרא	רביעית ליטרא
	שוקל לו רביעית ליטרא
	ק'מילי דעד הכא תקינו ⁷⁹⁸

81. פט ע"ב

תוספתא בבא בתרא ה,ט	פט ע"ב
ולא יעשה משקלותיו של בעץ של אבר ושל קיסטרון ושל מתכת אלא של זכוכית	תנו רבנן אין עושין משקלות לא של עבץ ⁷⁹⁹ ולא של אבר ולא של גסטרון ולא של שאר מיני מתכות אלא עושין של צונמא ושל זכוכית

82. פט ע"ב

קהלת רבה ט,יג ⁸⁰⁰	תוספתא בבא בתרא ה,ה	פט ע"ב
לא יעשה קנה מאזנים ארוך בצד זה וקצור מצד זה לא יעשה את המחק עבה מצד זה וצר מצד זה	ולא יעשה קנה מאזנים ארוך מצד אחד וקצר מצד ⁸⁰¹ אחד ולא יעשה את המחוק עבה מצד אחד וצר מצד אחד	תנו רבנן אין עושין את המחק צדו אחד קצר וצדו אחד עבה ולא ימחוק מעט מעט מפני שמפחיתו ללוקח ולא ימחוק ⁸⁰² בבת אחת מפני שמפחיתו למוכר ⁸⁰³
	תוספתא כלים בבא מציעא ז,ט	
קנה מאזנים ומחק שיש בהן בית קיבול מתכות	קנה מאזנים והמחוק שיש בהן בית קיבול מתכות והאוסל שיש בו	

⁷⁹⁷ המבקש לשקול לו – פ' היה מבקש הימנו לשקול לו מ א ס ו ד היה מבקש ממנו. וכן בהלכות פסוקות ובהלכות ראו ובראשונים.

⁷⁹⁸ ק'מיל דעד הכא תקינו – שאר עדי הנוסח: מאי קמ"ל דמתקינן מתקלי עד הכא (ו... דעד הכא מתקיני מתקלי). הלכות פסוקות: מאי קא משמע לן דעד האכי מתקינן משקלות. וכעין זה בראשונים. רשב"ם בבא בתרא עמ' קלג: נראה בעיני דהכי גרסינן דמתקני מתקלי עד הכי (וראה שם בהערה 24 שנראה שצ"ל "הכא" ושהוא בא להוציא מן הגרסה "הכ"י", ושבחמשד הביא את פירוש ר"ח לפי גרסת "הכ"י". וראה ריטב"א שמחלק בין הגרסאות "הכא" ו"הכ"י").

⁷⁹⁹ פ' אס' ו בעץ מ א ס ד עץ.

⁸⁰⁰ לפי נוסח ה, JTS MS R19142.

⁸⁰¹ על פי א ד. ו משל.

⁸⁰² על פי שאר עדי הנוסח. ה יפחות.

⁸⁰³ כך הסדר גם ב-פ' מ פ ו ד לא ימחוק בבת אחת... ולא ימחוק מעט מעט... וכן הסדר בהלכות ראו (מהדורת בריאור עמ' 145: ולא ימחוק בבת אחת מפני שיפה >ללוקח וקשה למוכר ולא ימחוק מעט מעט מפני שיפה <למוכר וקשה ללוקח).

	<p>והאסיל⁸⁰⁴ שיש בו בית קבול מעות וקנו של עני שיש בו בית קבול מים ומקל שיש בה בית קבול מזוזה ומרגלית כולו אינו טמא אלא המשמש את הצורך</p>	<p>והאסל שיש בה בית קיבול מעות וקנה שלעני שיש לו בית קיבול מים מקל שיש בה בית קיבול מזוזה ומרגלית הרי אלו טמאין</p>	<p>והאסיל⁸⁰⁴ שיש בו בית קבול מעות וקנו של עני שיש בו בית קבול מים ומקל שיש בו בית קבול מזוזה ומרגלית הרי אלו טמאין</p>
<p>ועל כולן אמר רבן יוחנן בן זכאי אוי לי אם אומר⁸⁰⁵ אוי לי אם לא אומר</p> <p>אם אומר שמא ילמדו הרמאין ואם לא אומר שמא יאמרו הרמאין אין תלמידי חכמים בקיאין במעשה ידינו</p>	<p>ועל כולן אמר רבן יוחנן בן זכאי אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר</p> <p>אם אומר עכשיו מלמד אני את הרמאין לרמות אם לא אומר עכשיו אני מונע את התלמוד ומטמא את הטהרות דבר אחר שלא יהו הרמאין אומי אין חכמים בקיאין במעשיהן</p>	<p>ועל כולם אמר ר' יוחנן בן זכאי אי לי אם אומר אי לי אם לא אומר</p>	<p>ועל כולן א"ר יוחנן בן זכאי אוי לי אם אומר אוי לי אם לא אומר אם אומר אני מלמד הרמאין אם לא אומר מונע התלמוד ומטמא את הטהרות ד"א שלא יהיו הרמאין סבורין שאין החכמים בקיאין במעשה ידינו</p>

83. פט ע"ב – צ ע"א

פט ע"ב – צ ע"א	תוספתא בבא בתרא ה,י
<p>אמר רב יהודה אמר רב לא יעשה אדם⁸⁰⁶ מדה חסרה ויתירה⁸⁰⁷ בתוך ביתו ואפלו עביט של מימי רגלים [...]</p>	
<p>תניא נמי הכי לא יעשה אדם⁸¹⁰ מדה חסרה ויתירה בתוך ביתו ואפלו עביט של מימי רגלים אבל עושה הוא סאה⁸¹¹ תרקב וחצי תרקב קב וחצי קב</p>	<p>לא יעשה אדם מדה חסירה או מדה יתירה בתוך ביתו מפני שמרמא בה אחרים בכל מקום עושין תרקב וחצי תרקב קב וחצי קב רובע⁸⁰⁸ תומן וחצי תומן ועוכלא⁸⁰⁹</p>

⁸⁰⁴ על פי ד. ה והאהיל.

⁸⁰⁵ ה תוקן ל"אומרה", וכן בהמשך.

⁸⁰⁶ כך גם אס. וכן תשובת רב האי, תשובות גאונים חדשות עמ' 102 = אוצר הגאונים החדש על אתר (תעט), הלכות גדולות (ח"ב עמ' 477) ויד רמה. מ פ ר ו ד אסור לאדם שישהא.

⁸⁰⁷ כך גם פ, וכן בהלכות ראו (מהדורת ברויאר עמ' 145). עדי נוסח אחרים, וגאונים וראשונים דלעיל: או יתירה. וכן להלן.

⁸⁰⁸ א נוסף: וחצי רובע.

⁸⁰⁹ א חסר.

⁸¹⁰ כך גם אס. מ ו ד לא ישהא אדם פ ר אסור לאדם שישהא.

⁸¹¹ אס חסר ונוסף בגיליון. וכן חסר בהלכות ראו. פ נוסף: וחצי סאה ו' ל"ג חצי סאה דהיינו תרקב. (וכן כתב רשב"ם. "וחצי סאה" חסר גם בתשובת רב האי ועוד.)

<p>רובע וחצי רובע⁸¹² תומן [וחצי תומן]⁸¹³ ועוכלא וכמה הוא עוכלא אחד מ(שמנה)[חמשה]⁸¹⁴ ברובע ובמדת הלח עושה אדם⁸¹⁵ הין וחצי הין⁸¹⁶ שלישית ההין ורביעית ההין לוג וחצי לוג רביעית ושמינית ואחד משמנה בשמינית וזהו קרטוב</p>	<p>ובלח הין וחצי הין ושלישית הין ורביעית הין ולוג וחצי לוג ורביעית ושמינית וחצי שמינית ואחד משמנה בשמינית וזהו קורטוב</p>
---	---

84. צ ע"ב – צא ע"א

<p>צ ע"ב – צא ע"א</p>	<p>תוספתא עבודה זרה פרק ד (לפי סדר הבבלי)⁸¹⁷</p>
<p>אמר רב עושה אדם את קבו אוצר</p>	
<p>(1) תניא נמי הכי אין אוצרין בארץ ישראל⁸²¹ דברים שיש בהן חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות אבל כמון ופלפלין ותבלין⁸²² מותר במה דברים אמורים בלוקח מן השוק אבל בכונס משלו מותר ומותר לאדם⁸²³ לאצר פירותיו⁸²⁴ שלש שנים ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית ובשני בצורת אפלו קב חירובין לא יאצור אדם⁸²⁵ מפני שמכניס מאירה בשערים [...]</p>	<p>(א) אין עוצרין בארץ ישראל דברים שיש בהן חיי נפש כגון יינות שמנים⁸¹⁸ וסלתות ופירות אבל דברים שאין בהן חיי נפש כגון כמון ותבלין הרי זה מותר ועוצרין שלש שנים ערב שביעית ושביעית ומוצאי שביעית במה דברים אמורים בלוקח מן השוק אבל בכונס מתוך שלו⁸¹⁹ אפילו עשר שנים מותר לעצר ובשנת בצורת אפילו חרובין⁸²⁰ לא יעצור מפני שמיטיל מארה בשערים</p>
<p>(2) תנו רבנן אין מוציאין פירות מהארץ לחוצה לארץ דברים שיש בהן חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות ר' יהודה בן בתירה מתיר ביין מפני שממעט</p>	<p>(ב) אין מוציאין מסוריא דברים שיש בהן חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות ורבי אומר אומר אני שמוציאין יין לסוריא מפני שממעט את התפלא</p>

⁸¹² וחצי רובע – כך גם **פר אס ו**. וכן בהלכות ראו. וכן בתשובת רב האי (אך ראה להלן בתשובתו שם). **מ ד** חסר ה' לא גריס רבי חני' וחצי ו' נמחק, ונכתב: ל"ג. ה"ג סאה ותרקב וחצי תרקב וקב וחצי קב רובע ותומן וחצי תומן ועוקלא וכמה עוקלא אחד מחמשה ברובע. וראה רשב"ם.

⁸¹³ וחצי תומן – חסר בהלכות ראו.

⁸¹⁴ משמנה – **אס ו**. מחמשה – **מ פ ו ד**. "מחמשה" גם בהלכות ראו ובתשובת רב האי. וראה רשב"ם וריטב"א.

⁸¹⁵ עושה אדם – **מ אס ד** הוא עושה (וכן בהלכות ראו) **פר ו** עושה.

⁸¹⁶ וחצי הין – חסר בהלכות ראו.

⁸¹⁷ נוסח ג (CUL Or.1080 13.69).

⁸¹⁸ יינות שמנים – **ו יינות ד** שמנים יינות.

⁸¹⁹ מתוך שלו – **ו ד** בתוך ביתו.

⁸²⁰ א קב חרובין.

⁸²¹ **מ ו ד** אין אוצרין פירות **פר** אין אוצרין פירות בארץ ישראל (וכן בשאילתות לד, עמ' רכו, וכפתור ופרח פרק י) **אס** אין אוצרין אוצר פירות בארץ ישראל ב'דיא' בלוקח פירות מן השוק.

⁸²² **פר אס ו** כמון תבלין ופלפלין (וכן בשאילתות) **מ ד** תבלין כמון ופלפלין (וכן בכפתור ופרח).

⁸²³ **מ פר ו** חסר.

⁸²⁴ **מ אס ו ד** פירות **פר** חסר.

⁸²⁵ בשאר עדי הנוסח חסר.

<p>את התפלה</p> <p>וכשם שאין מוציאין לסוריא כך אין מוציאין מהפרכיא להפרכיא</p> <p>ורי יהודה מתיר מהפרכיא להפרכיא</p> <p>וכשם שאין מוציאין מארץ לחוצה לארץ כך אין מוציאין מהפרכיא להפרכיא⁸²⁶</p> <p>ורי מתיר <צא ע"א> מהפרכיא להפרכיא</p>	<p>וכשם שאין מוציאין לסוריא כך אין מוציאין מהפרכיא להפרכיא</p> <p>ורי יהודה מתיר מהפרכיא להפרכיא</p>
<p>(3) תנו רבנן אין משתכרין בארץ ישראל בדברים שיש בהן חיי נפש כגון יינות שמנים וסלתות</p> <p>אמרו עליו על ר' אלעזר בן עזריה שהיה משתכר ביין ושמן בארץ ישראל⁸²⁷ יין כר' יהודה בן בתירה שמן באתריה דר' אלעזר שכיח משחא</p>	<p>(א) אין משתכרין בתבואה אבל משתכרין ביין ושמן וקטנית</p> <p>אמרו עליו על ר' אלעזר בן עזריה שהיה משתכר ביין ושמן כל ימיו</p>
<p>תנו רבנן אין משתכרין פעמים בבצים⁸²⁹ [...]</p> <p>תנו רבנן מתריעין על פרקמטיא שאבדה ואפלו בשבת [...]</p>	<p>(ג) ישרה אדם בארץ ישראל אפילו בעיר שרובה גוים ולא בחוצה לארץ ואפילו בעיר שכולה ישראל מלמד ששייבת ארץ ישראל שקולה כנגד כל מצות שבתורה והקבור בארץ ישראל כאילו קבור תחת המזבח⁸²⁸</p>
<p>(4) תנו רבנן אין יוצאין מארץ לחוצה לארץ אלא אם כן עמדו סאתים⁸³⁰ בסלע</p> <p>א"ר שמעון⁸³¹ אימתי בזמן שלא מצא ליקח אבל מצא⁸³² ליקח אפלו סאה בסלע לא יצא וכן היה ר' שמעון בן יוחאי אומר אלימלך ומחלון וכליון מגדולי הדור היו⁸³³ ומפרנסי הדור היו</p> <p>ומפני מה נענשו מפני שיצאו מארץ לחוצה לארץ</p> <p>שני ותהום כל העיר עליהן ותאמרן הזאת נעמי</p>	<p>(ד) לא יצא אדם לחוצה לארץ אם כן היו חטים הולכות סאתים בסלע</p> <p>אמר ר' שמעון במה דברים אמורים בזמן שאינו מוצא ליקח אבל בזמן שמוצא לקח אפילו סאה בסלע לא יצא וכן היה ר' שמעון אומר אלימלך היה מגדולי הדור ומפרנסי ציבור</p> <p>ועל שיצא לחוצה לארץ מת הוא ובניו ברעב והיו כל ישראל קיימין על אדמתן</p> <p>שני ותהום כל העיר עליהן ותאמרנה הזאת נעמי</p> <p>מלמד שהעיר כלה קיימת ומת הוא ובניו ברעב</p>

⁸²⁶ מהפרכיא להפרכיא – כך גם בספר המקח והממכר נח. **פר אס** מארץ לסוריא **מ ו ד** לסוריא. וכן יד רמה ועוד. ברי"ף (מהדורת שבט), וכפתור ופרח: כך אין מוציאין לסוריא ולא מאפרכיא לאפרכיא.

⁸²⁷ בארץ ישראל – כך גם בספר המקח והממכר שער ס, רי"ף וכפתור ופרח. **מ פר אס ו ד** חסר. וכן בתשובות רב נטרונאי שג, עמ' 535 ויד רמה.

⁸²⁸ מקבילה בבבלי כתובות קי ע"ב: "תיר לעולם ידור אדם בארץ ישראל ואפילו בעיר שרובה גוים ואל ידור בחוצה לארץ ואפילו בעיר שרובה ישראל, שכל הדר בארץ ישראל דומה כמי שיש לו אלוה וכל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, שנאמר לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים". ושם קיא ע"א: "תנא דבי רב ענן כל הקבור בארץ ישראל כאילו קבור אצל מזבח כתיב הכא מזבח אדמה תעשה לי וכתוב התם וכפר אדמתו עמו".

⁸²⁹ מקבילה בתוספתא בבא בתרא, ותידון להלן, 85.

⁸³⁰ **פר אס** נוסף: חטים. וכן בכפתור ופרח.

⁸³¹ על פי **מ פר ו ד** וראשונים. ה שמואל **אס** ישמעאל.

⁸³² **אס ו ד** בזמן שמוצא **מ** בזמן שאינו מוצא.

⁸³³ **כך מ אס ד**, וכן יד רמה וילקוט שמעוני רות רמז תקצט. **פר ו חסר ה** הוו. וכן להלן. במדרש הגדול (ויקרא כה) וכפתור ופרח: אלימלך מגדולי הדור היה (וכן ההמשך בלשון יחיד). וכן הוא ברות רבה א, ד. וראה משנה תורה, מלכים ה, יב: "שהרי מחלון וכליון שני גדולי הדור היו ומפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כליה למקום!"

מאי הזאת נעמי א"ר יצחק חזיתם נעמי שיצאה מארץ לחוצה לארץ מה עלתה לה	
---	--

בראשית רבה כה: "והא תני לא יצא אדם בחוצה לארץ אלא אם היה סאתים שלחטים הולכות בסלע, אמר ר' שמעון אימתי בזמן שאין מוצא ליקח אבל אם מוצא ליקח אפילו סאה בסלע לא יצא בחוצה לארץ".

רות רבה פרשה א: ⁸³⁴ "והתני לא יצאו ישראל⁸³⁵ לחוצה לארץ אלא אם כן היו סאתים הולכות בשקל. אמר ר' שמעון בן גמליאל⁸³⁶ אימתי בזמן שאינו מוצא ליקח, אבל בזמן שהוא מוצא ליקח אפילו סאה בשקל לא יצאו ישראל⁸³⁷ לחוצה לארץ [...] כך אלימלך היה מגדולי הדור ומפרנסי את הצבור⁸³⁸ וכיון שבאו שני רעבון [...]".

85. צא ע"א

תוספתא בבא בתרא ה, יג	צא ע"א
אין מסתכרין לא בביצים ולא בפירות פעמים	תנו רבנן אין משתכרין פעמים בבצים
	אמ' מרימר פליגו בה רב ושמואל חד אמ' תגרא בתר תגרא וחד אמ' זוזא אחבריה [נ'א' על חד תרין] ⁸³⁹

86. צב ע"ב

ירושלמי בבא בתרא ז, ג (ירושלמי קידושין עמ' 98)	תוספתא בבא בתרא ד, ז	צב ע"ב ⁸⁴⁰
תני ר' חייה המוכר עבד לחבירו ונמצא גנב או קוביוסטוס הגיעו קביוסטוס הגיעו נמצא ליסטיס או מוכתב למלכות לא הגיעו	המוכר עבד לחבירו ונמצא גנב או קוביוסטוס הגיעו ליסטיס או שהיה מוכתב ⁸⁴¹ למלכות הרי זה מקח טעות	תא שמע המוכר עבד לחברו ונמצא גנב או קוביוסטוס הגיעו ליסטיס מזוין או מוכתב למלכות אומר לו הרי שלך לפניך

⁸³⁴ הנוסח לפי מהדורת לרנר, עם הערות לפי סינופסיס רות רבה שלו.

⁸³⁵ ר"א סבע: לא יצא אדם.

⁸³⁶ בן גמליאל – ר"א סבע חסר.

⁸³⁷ ר"א סבע: לא יצא, וכאן מצטרפים אליו כתב יד אוקספורד וקטע גניזה (שהיו חסרים למעלה).

⁸³⁸ כך כתב יד אוקספורד. פרמה: ומפרנס את הציבור. ר"א סבע: ומפרנס צבור. קמברידג', דפוס, ילקוט שמעוני ומדרש הגדול: ומפרנסי הדור.

⁸³⁹ כך ה. מ פ ר א ס ו ד חד אמר על חד תרין וחד אמר תגר [ל]תגרא/תגרי. וראה ר"י שגרס "זוזא אחבריה" ויד רמה שהביא את שתי הנוסחאות, וכן ר' ברוך הספרדי שפירש "זוזא אחבריה" כ"על חד תרין" (ומעין זה ר"י קרקושא).

⁸⁴⁰ = כתובות נז ע"ב – נח ע"א: "נמצא גנב או קוביוסטוס הגיעו מאי אית לך למימר, איכא ליסטיס מזוין או מוכתב למלכות".

⁸⁴¹ ו מוכתר.

87. צג ע"א

ירושלמי בבא קמא ה,א (ירושלמי נזיקין עמ' 15) ⁸⁴²	תוספתא בבא קמא ג,ו	צג ע"א ⁸⁴³
<p>כהדה דתני ר' אחא גמל שהיה חודד⁸⁴⁴ בין הגמלים ונמצא שם גמל אחר⁸⁴⁵ מת חייב שבידוע שזה הרג⁸⁴⁶</p>	<p>שור שהיה רועה ויצא שור אחר אחריו נמצא הרועה זה שמת אפי' זה מנוגח וזה מועד לנגיחה זה מנושך וזה מועד לנשיכה פטור ר' אחא או' גמל שהיה אוחר בין הגמלים ונמצא גמל מת שם חייב בידוע שזה המיתו</p>	<p>נימא כתנאי שור שהיה רועה על גב הנהר ונמצא שור הרוג בצדו איע'פ' שזה מנוגח וזה מועד ליגח זה מנושך וזה מועד לישוך אין אומ' בידוע שזה נגחו וזה נשכו ר' אחא אומר גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצדו בידוע שזה הרגו</p>

88. צג ע"א-ע"ב

משנה בבא בתרא ו,א: "המוכר פרות לחבירו ולא צימחו אפילו זרע פשתן אינו חייב באחריותן רבן שמעון בן גמליאל אומר זרעוני גנה שאינן נאכלין חייבין באחריותן".

ירושלמי בבא בתרא ו,א (ירושלמי נזיקין עמ' 95)	תוספתא בבא מציעא ט,טז	תוספתא בבא בתרא ו,א	צג ע"א-ע"ב
<p>תני המוכר פירות⁸⁴⁷ ולא צימחו אפילו פשתן⁸⁴⁸ אינו חייב באחריותן ואם התנה עמו מתחלת הזרע חייב באחריותן</p>	<p>המוכר זרעוני גנה לחבירו זרעים שאין נאכלין זרען ולא צימחו חייב באחריותן זרעים הנאכלים זרען ולא צימחו אין חייב באחריותן ואם התנה עמו מתחלה לזרע חייב</p>	<p>המוכר זרעוני גינה לחבירו⁸⁴⁹ זרען ולא צימחו ר' יהודה אומר נותן לו דמי הזרע אבל לא דמי הוצאה אמרו לו הרבה</p>	<p>(א₁) דתניא המוכר פירות לחברו ולא צמחו (א₂) זרעוני גנה שאין נאכלין חייב באחריותן (א₃) זרע פשתן אינו חייב באחר' (ב) ר' יוסי אומר נותן לו דמי זרע פשתן אמרו לו הרבה לוקחין</p>

⁸⁴² = כתובות ב,א (עמ' 960).

⁸⁴³ = סנהדרין לו ע"א: "כמאן כר' אחא דתניא ר' אחא אומ' גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצדו בידוע שזה הרגו"; שבועות לד ע"א: "אמ' ליה רב פפא לאביי ור' יוסי הגלילי לית ליה דר' אחא, דתניא ר' אחא אומ' גמל האוחר בין הגמלים ונמצא גמל הרוג בצידו בידוע שזה הרגו".

⁸⁴⁴ צ"ל חורר (תוכ"פ נזיקין עמ' 33). ל האוחר [נ"א החורר]. ובמקבילה בכתובות: (חורר)[אוחר].

⁸⁴⁵ גמל אחר – בכתובות: אחד מהן.

⁸⁴⁶ שבידוע שזה הרג – בכתובות: בידוע שזה הרגו.

⁸⁴⁷ ל נוסף: לחבירו.

⁸⁴⁸ ל זרע פשתן.

⁸⁴⁹ כך א. ו נוסף: זרעים הנאכלין. ובנוסח זה כנראה צ"ל "שאינן נאכלין" כמו בבבלי (תוכ"פ).

<p>אותו לדברים אחרים [...] (ג) תנו רבנן מהו נותן לו דמי זרע ויש אוי אף הוצאה</p>	<p>מבקשים אותם לדברים אחרים</p>	<p>באחריותן מה נותן לו דמי הזרע ויש אומי כל יציאותיו</p>	<p>מהוא נותן לו דמי זרעו ויש אומרים דמי יציאותיו</p>
--	-------------------------------------	--	--

<p>צג ע"ב⁸⁵⁰</p>	<p>תוספתא בבא קמא י, ט</p>
<p>(1) דתניא המוליך חטין לטחון ולא לתתן ועשאן סובין או מורסן קמח לנחתום ועשאו פת ניפולין בהמה לטבח ונבלה חייב מפני שהוא כנושא שכר רבן שמעון בן גמליאל אומר נותן לו דמי בשתו ודמי בשת אורחין</p>	<p>חטין⁸⁵¹ לטחון ולא לתתן ועשאן⁸⁵² מורסן וסובין קמח לנחתום ועשאו פת נו[ני]פלין בשר לטבח וניבלה צמר לצבע⁸⁵³ והקדיחו חייב לשלם מפני שהוא כנושא שכר רבן שמעון בן גמליאל אומר נותן לו דמי בושתו ובשת אורחיו המוסר בהמתו לטבח וניבלה אומן פטור הדיוט חייב ונושא שכר בין זה ובין זה חייב</p>
	<p>תוספתא ברכות ד, ט</p>
<p>(2) וכן היה רבן שמעון בן גמליאל אומר מנהג גדול היה בירושלם המוסר סעודה לחברו וקלקלה⁸⁵⁵ נותן לו דמי בשתו ודמי בשת אורחין ועוד מנהג גדול היה בירושלם מפה פרוסה על גבי הפתח כל זמן שהמפה פרוסה אורחין נכנסין נסתלקה מפה אין רשות לאורחין ליכנס ועוד מנהג אחר היה בירושלם מוסרין סעודה לטבח אם נתקלקל דבר בסעודה עונשין את הטבח הכל לפי כבוד האורחין והכל לפי כבוד בעל הבית⁸⁵⁴</p>	<p>אמר רבן שמעון בן גמליאל זה מנהג גדול היה בירושלם פורסין מטפחת על גבי הפתח כל זמן שהמטפחת פרוסה אורחין נכנסין נסתלקה מטפחת אין רשות לאורחין ליכנס ועוד מנהג אחר היה בירושלם מוסרין סעודה לטבח אם נתקלקל דבר בסעודה עונשין את הטבח הכל לפי כבוד האורחין והכל לפי כבוד בעל הבית⁸⁵⁴</p>

איכה רבה ד, ד: ⁸⁵⁶

<p>ענף ב (פרמה פלטינה 2559)</p>	<p>ענף א (מינכן 229)</p>
<p>תני רבן שמעון בן גמליאל מנהג גדול היה בירושלם שבשעה שהיה אחד מהן נכנס לסעודה בכל הסעודה היה תולה המפה על פתחו כל זמן שהיתה המפה פרוסה היו האורחין נכנסין לביתו העביר את המפה לא היה רשות לאחד מהן להכנס ועוד מנהג אחד היה שם שכל זמן שהיה אחד מהן עושה סעודה היה מוסר את הסעודה לטבח שאם נתקלקל דבר בסעודה יהא על ראשו שלטבח ואם היו מוצאין דבר מקולקל בסעודה היו עונשין את הטבח</p>	<p>רבן שמעון בן גמליאל אומר זה מנהג גדול היה בירושלם פורשין מטפחת על גבי הפתח כל זמן שהמטפחת פרושה אורחין נכנסין נסתלקה המטפחת אין רשות לאורחים להכנס {אלא שלש פסיעות}⁸⁵⁷ ד"א מה היתה יקרותן שהיו מוסרין הסעודה לטבח אם נתקלקל דבר בסעודה היו עונשין את הטבח הכל לפי כבודו של בעל הבית והכל לפי [כבוד] האורחין</p>

⁸⁵⁰ = בבא קמא צט ע"ב (1 בלבד, עד "כנושא שכר").

⁸⁵¹ א ד המוליך חטין. [נוסח ו יכול שנסמך על הנאמר לעיל, "מודה ר' מאיר לר' יהודה שאם נתן לחרש..."]

⁸⁵² כך א ד. ו ועשאו.

⁸⁵³ וניבלה צמר לצבע – א ד חסר. על "ניבלה" ראה להלן: "המוסר בהמה לטבח וניבלה". "צמר לצבע" ראה במשנה

בבא קמא ט, ד "נתן צמר לצבע והקדיחה".

⁸⁵⁴ א ד הכל לפי כבוד בעל הבית והכל לפי כבוד האורחים (ד והכל לפי האורחין).

⁸⁵⁵ כך מ פ ר א ס פיר' ו ד. ה ונבלה.

⁸⁵⁶ לסינופסיס חלקי ראה מנדל, איכה רבה עמ' 78.

⁸⁵⁷ הנוסח מקורי של ענף זה הוא כנוסח קטע גניזה "אלא עד שלוש פרפראות", והוא אשגרה מן האמור לעיל מיניה

בתוספתא. ראה מנדל, איכה רבה עמ' 157.

90. צד ע"א

משנה בבא בתרא ו,ב: "המוכר פרות לחבירו הרי זה מקבל עליו רובע טנפת לסאה, תאינים מקבל עליו עשר מתליעות למאה, מרתף שליין מקבל עליו עשר קוססות למאה, קינקינים בשרון מקבל עליו עשר פוטסות למאה".

תוספתא בבא בתרא ו,ב	צג ע"ב – צד ע"א
	תני רב קטינא רובע קיטונית ⁸⁵⁸ לסאה ועפרורית לא והא אמ' רבה בר חייא קטיפסאה משמיה דרב הבורר צרור מגרנו של חברו <צד ע"א> נותן לו דמי חטין קטונית רובע עפרורית פחות מרובע ועפרורית רובע לא
המוכר פירות לחבירו הרי זה מקבל עליו רובע טינופות ⁸⁵⁹ לסאה שעורים מקבל עליו רובע קטניות לסאה קישואין מקבל עליו עשר מארות למאה ⁸⁶⁰	והתניא המוכר פירות לחברו (1) חטין מקבל עליו רובע קטונית לסאה (2) שעורים מקבל עליו רובע נישבות ⁸⁶¹ לסאה (3) עדשים מקבל עליו רובע עפרורית לסאה

91. צד ע"ב

ירושלמי פסחים ב,ב (עמ' 508) ⁸⁶²	תוספתא בבא מציעא ה,כב	צד ע"ב ⁸⁶³
	המלוה את חבירו בריבית ובא לפני בית דין קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית דברי ר' מאיר	
דתני [שטר] ⁸⁶⁴ יש בו רבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית דברי ר' מאיר וחכמים אומרים גובה את הקרן ואינו גובה את הריבית	שהיה ר' מאיר אומר שטר שיש בו ריבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית ⁸⁶⁵ וחכמים או' גובה את הקרן ואינו גובה את הריבית	תא שמע שטר שיש בו רבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית דברי ר' מאיר [...] תא שמע מסופא וחכמ' או' גובה את הקרן ואינו גובה את הרבית

⁸⁵⁸ כך במקור ה ותוקן ל"קיטונית". וכן להלן. ד קוטנית מ קיטונית פראס פיר ו קיטנית. וכן להלן.

⁸⁵⁹ ד נוסף: פיגום.

⁸⁶⁰ א עשר מרים לסאה למאה.

⁸⁶¹ אס נשיפות ו נישופות מ משופר (=נישופוי?). "נישופות" בערוך ערך נשף ("פי" כגון אבק וקש שנוסף וזו ממקומו"), ביד רמה ("שעורים שנשף בהם הרוח והתרוקני") ובריטב"א ("שמתנשבות ברוח פה מלשון נשפת ברוח").

⁸⁶² =גיטין ד,ד. וכן בבא מציעא ה,א (ל בלבד, עמ' 1226 במהדורת האקדמיה: תני ישראל שהלוה בריבית לישראל אינו גובה לא את הקרן ולא את הריבית דברי ר' מאיר וחכמים אומרים גובה את הקרן ולא את הריבית).

⁸⁶³ =בבא קמא ל ע"ב; בבא מציעא עב ע"ב.

⁸⁶⁴ תוספת מגיה א'. ובמקבילה בגיטין: שטר שיש בו.

⁸⁶⁵ דברי ר' מאיר... ולא את הריבית – חסר בכתב יד שוקן 2041 (כנראה מחמת הדומות) והושלם בגיליון.

92. צה ע"א

תוספתא בבא מציעא ט, יז	צה ע"א
המקבל שדה מחבירו ליטע הרי זה מקבל עליו עשר בוראות ⁸⁶⁶ לבית סאה יתר על כן מגלגלין עליו את הכל	תא שמע המקבל שדה מחברו ליטע הרי זה מקבל עליו עשר בוראות למאה ⁸⁶⁷ יתר מיכן מגלגלין עליו את הכל

93. צה ע"א

משנה בבא בתרא ו, ב: "מרתף שליין מקבל עליו עשר קוססות למאה, קינקינים בשרון מקבל עליו עשר פוטסות למאה".

ירושלמי בבא בתרא ו, א (ירושלמי נזיקין עמ' 95–868/96)	תוספתא בבא בתרא ו, ז-י	צה ע"א
המוכר מרתף לחבירו סתם בזה אמרו מקבל עליו עשר קוססות ⁸⁶⁹ למאה חבית של יין אני מוכר לך נותן לו יין יפה חבית של יין זו אני מוכר לך נותן לו יין המתקבל בחנות חבית זו אני מוכר לך אפי' חומץ הגיעו ⁸⁷⁰	מרתף של יין מקבל עליו עשר קוססות למאה היכי דמי אי דאמר ליה מרתף [של יין] ⁸⁷¹ סתם קשיא ואי דאמי' ליה מרתף זה של יין קשיא ואי דאמי' ליה מרתף זה קשיא	
תני מאה חביות של יין ⁸⁷² אני מוכר לך חייב להעמיד יין יפה כרוב היין ⁸⁷³ הנמכר באותו מקום מאה חביות ⁸⁷⁴ אני מוכר לך חייב להעמיד לו יין יפה	מאה חביות של יין אני מוכר לך נותן לו יין יפה כרוב יין הנמכר >באותו מקום מאה חביות של יין אלו ⁸⁷⁷ אני מוכר לך נותן לו יין יפה כרוב ⁸⁷⁸ יין הנמכר < ⁸⁷⁹ באותה	דתניא מרתף של יין אני מוכר לך נותן לו יין שכולו יפה מרתף זה של יין אני מוכר לך נותן לו יין הנמכר בחנות

⁸⁶⁶ על פי א. ו בידאות ד ביראות.

⁸⁶⁷ כך גם פר אס' פיר ו. מ אס לסאה. וכן גרס הר"י מיגאש, וכן נוקט הרמב"ם, הלכות שכירות ה, יא.

⁸⁶⁸ מצוטט בעליות דרבנו יונה צח ע"א: "תאני מאה חביות אני מוכר לך חייב להעמיד לו יין יפה כרוב היין הנמכר באותו חנות, מאה חביות אלו אני מוכר לך אפילו חומץ הגיעו".

⁸⁶⁹ על פי א. ו ד כוסות.

⁸⁷⁰ א נוסף: ר' שמעון בן אלעזר אומי'.

⁸⁷¹ של יין – כך גם פיר ו? (יש בו דילוג הדומות) פר^ו (וכן דפוס וילנא). בשאר עדי הנוסח חסר.

⁸⁷² של יין – ל חסר.

⁸⁷³ כרוב היין – על פי ל. א' ברום.

⁸⁷⁴ ל נוסף: יין. בעליות דרבנו יונה לכאורה הגרסה כמו א אבל סביר שחל שם דילוג ואז אין להביא משם ראיה (ירושלמי נזיקין עמ' 207).

⁸⁷⁷ א חסר.

⁸⁷⁸ על פי א. ד מרוב.

⁸⁷⁹ על פי ד א.

<p>מרתף זה אני מוכר לך אפלו כולו חומץ הגיעו</p>	<p>חנות מאה חביות אילו אני מוכר לך</p>	<p>כרוב היין⁸⁷⁵ הנמכר באותה חנות</p>
<p>לעולם דאמר ליה מרתף [של יין]⁸⁸⁰ סתם ותני ברישא דבריתא מקבל עליו עשר קוססות למאה</p>	<p>אפי' חומץ הגיעו ר' שמעון בן לעזר אומר המוכר יין לחבירו ונמצא קוסס הגיעו</p>	<p>מאה חביות אלו אני מוכר לך אפי' הן של⁸⁷⁶ חומץ הגיעו</p>
<p>והתני⁸⁸¹ ר' חייא המוכר חבית יין לחברו⁸⁸² נותן לו יין שכולו יפה שאני חבית של יין דכולה חד חמרא הוא</p>		
<p>[והא] תני רב זביד ברי⁸⁸³ הושעיה מרתף של יין אני מוכר לך נותן לו יין שכולו יפה מרתף זה של יין אני מוכר לך נותן לו יין שכולו יפה ומקבל עליו עשר קוססות למאה <ע"ב> וזהו אוצר ששנו חכמי⁸⁸⁴</p>		

ירושלמי סוטה ח,ב (עמ' 941. נוסח ג', שרידי ירושלמי עמ' 485): "תני יין קוסס מערבין ב>ו< ומשתתפין בו ומברכין עליו ומזמינים עליו ומארשים בו את הכלה ומנחמין בו את האבל ונימכר בחנות לשם יין. והמוכר לחבירו יין סתם לא מכר לו יין קוסס. ואסור בהורייה ובהתר נדרים. ועל ביאת המקדש".

⁸⁷⁵ יין יפה כרוב היין – על פי ל. א יפה ברום [ה]יין.

⁸⁷⁶ הן של – ל חסר.

⁸⁸⁰ כך גם פיר (וכן דפוס וילנא). בשאר עדי הנוסח חסר.

⁸⁸¹ פיר מו וסתרם מי מקבל והתני.

⁸⁸² מוכ (CUL Add. 1228) (מ האומר לחבירו) חבית של יין אני מוכר לך. (כ מתחיל מ"מוכר לך").

⁸⁸³ פיר כד בדבי ר' פיר א"ר.

⁸⁸⁴ המשך הגמרא: "אלא מתני נמי דאמי ליה זה קשיא זה אזה לא קשיא הא דאמי ליה למקפה והא דלא אמי ליה למקפה דרב זביד דאמי ליה למקפה בריתא דלא אמי ליה למקפה הילכך מרתף של יין ואמי ליה למקפה נותן לו יין שכולו יפה מרתף זה של יין ואמי ליה למקפה נותן לו יין שכולו יפה ומקבל עליו עשר קוססות למאה מרתף זה של יין ולא אמי ליה למקפה נותן לו יין הנמכר בחנות. איבעיא להו מרתף [של יין] סתם ולא אמי ליה למקפה מאי פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמי מקבל וחד אמי לא מקבל מאן דאמי מקבל דייק מדרב זביד דקתני מרתף של יין אני מוכר לך נותן לו יין שכולו יפה ואוקימנא דאמי ליה למקפה הא לא אמי ליה למקפה לא מקבל דייק מבריתא דקתני מרתף של יין אני מוכר לך נותן לו יין שכולו יפה ואוקימנא דלא אמי ליה למקפה ולמאן דדייק מדרב זביד קשיא בריתא חסורי מיחסרא והכי קתני במה דברים אמורים דאמי ליה למקפה הא לא אמי ליה למקבל ומרתף זה של יין ולא אמי ליה למקפה נותן לו יין הנמכר בחנות ולמאן דדייק מבריתא קשיא דרב זביד הוא הדין דאיעיג' דלא אמי ליה למקפה לא מקבל והאי דאוקימנא דאמי ליה למקפה משום דקשיא זה [אזה]".

94. צו ע"א

ירושלמי בבא בתרא ו,א (ירושלמי נזיקין עמ' 96) ⁸⁸⁵	תוספתא תרומות ד,ח	צו ע"א ⁸⁸⁶
בדק היין להיות מפריש עליה והולך	היה בודק את החבית להיות מפריש עליה והולך ⁸⁸⁷ ונמצאת ⁸⁸⁸ של חומץ עד שלשה ימים ודיי מכאן והלך ספק	דתניא ⁸⁸⁹ הבודק את החבית להיות מפריש עליה תרומה והולך ⁸⁹⁰ ואחר כך נמצאת חומץ כל שלשה ימים ודאי מיכן ואילך ספק

95. צו ע"א

ירושלמי תרומות יא,ה (עמ' 260)	תוספתא תרומות י,ב	צו ע"א
שמרים שלתרומה הראשון והשיני אסור והשלישי מותר במה דברים אמורים בשנתן לתוכן מים אבל לא נתן לתוכן מים אפילו שלישי אסור שמרים שלמעשר שיני ראשון אסור ושיני מותר ר' מאיר אומר השיני בנותן טעם	שמרים של תרומה ראשון ושיני אסור ושלישי מותר ⁸⁹¹ ר' מאיר אומר שלישי ⁸⁹² בנותן טעם שיני ראשון אסור ושיני מותר ⁸⁹³ ר' מאיר אומר שיני ⁸⁹⁴ בנותן טעם ושל הקדש ראשון ושיני אסור רביעי מותר ר' מאיר אומר רביעי בנותן טעם	תנו רבנן שמרים של תרומה ראשון ושיני אסור שלישי מותר ר' מאיר אומר שלישי בנותן טעם ושל מעשר ראשון אסור ושיני מותר ר' מאיר אומר שני בנותן טעם ושל הקדש שלישי אסור רביעי מותר ר' מאיר אומר רביעי בנותן טעם

⁸⁸⁵ =גיטין ג,ח (עמ' 1065): "בדק חבית להיות מפריש עליה והולך ובא ומצאה חומץ ר' סימון בשם ר' יהושע בן לוי שלשה ימים הראשונים וודאי יין והאחרונים חומץ והאמצעיים ספק..."

⁸⁸⁶ =קידושין עט ע"א; נידה ב ע"ב.

⁸⁸⁷ ו והלך.

⁸⁸⁸ א ואחר כך נמצאת.

⁸⁸⁹ לעיל מיניה (צה ע"ב): "אמר רב יהודה יין הנמכר בחנו' מברכין עליו בורא פרי הגפן רב חסדא אמר גבי חמרא דאיקריס למה לי [...] אמר ליה אביי לרב יוסף הא רב יהודה והא רב חסדא מר כמאן סבירא ליה אמר ליה אנא מתניתא ידענא".

⁸⁹⁰ על פי מ פר אס ד, וכן ברוב עדי הנוסח בקידושין (וטיקן 111: להיות מפריש תרומה עליו) ובדפוס, כתבי יד מינכן 95 ווטיקן 17 בנידה. ה ו והלך. וכן בנידה, בכתבי יד וטיקן 111, 113.

⁸⁹¹ ראשון... מותר – א ד ראשון אסור שיני מותר.

⁸⁹² א ד שיני.

⁸⁹³ ראשון... מותר – א ד ושל מעשר ראשון שיני אסור שלישי מותר.

⁸⁹⁴ א שלישי ד חסר.

96. צז ע"א-ע"ב

צז ע"א	תוספתא מנחות ט, ט-יב
אמ' רב זוטרא בר טוביה אמ' רב אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח למעוטי מאי אילימא למעוטי יין מגתו	
(1) והא תני ר' חייא יין מגתו לא יביא ואם הביא כשר	(יב) אין מביאין יין פחות מארבעים ⁸⁹⁵ יום ואם הביא מגיתו כשר
[...]	
(2) והתני ר' חייא מפיה ומשוליה לא יביא ואם הביא כשר	(י) [...] ואינו מביא לא מפיה מפני קמחין ולא משוליה מפני שמרים אלא נוקבה ונוטלה משלישה ומאמצעתה
ואלא למעוטי יין כושי בוריק ⁸⁹⁶ הליסטון של מרתף ושל צמוקין (3) והא תניא לא יביא ואם הביא כשר	(טג) יין אליסטון והכושי והבוריק ושל צימוקין ושל מרתף לא יביא ואם הביא כשר [...]
ואלא למעוטי ⁸⁹⁸ קוסס מזוג מגולה ⁸⁹⁹ <של> ⁹⁰⁰ שמרים <ו>שריחו רע ⁹⁰¹ לא יביא ואם הביא פסול	(טו) יין הקוסס והמזוג והמגולה ⁸⁹⁷ ושל שמרים ושל ריח רע הרי זה בעל מום למזבח

97. ק ע"א

ק ע"א	תוספתא בבא בתרא ב, יא	ירושלמי קידושין א, ג (כ"ץ עמ' 53) = א, ה (כ"ץ עמ' 78) ⁹⁰²
דתני הילך בה לארכה ולרחבה קנה מקום הילוכו דברי ר' אליעזר וחכמי או' אין הילוך מועיל כלום ⁹⁰⁵	הלך ⁹⁰³ בה בין לארכה בין לרחבה >הרי זה קנה מקום הילוכו דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים אין הילוך קונה הילכו בה שנים בין לאורכה בין לרחבה< ⁹⁰⁴ זה	דתני הילך בשדה לאורכה ולרחבה קנה עד מקום שהילך דברי ר' אליעזר וחכמים אומרים לא קנה עד שעה שיחזיק

⁸⁹⁵ ד מבין ארבעים.

⁸⁹⁶ פר ג (Oxford: Heb. b. 10/45-48) נוסף: יין.

⁸⁹⁷ ו והמגולה.

⁸⁹⁸ כך גם ד. מ פר אס ו נוסף: (הא) דתניא.

⁸⁹⁹ מ פר ג יין קוסס יין מזוג יין מגולה (ג קטוע ומתחיל מ"יין מזוג").

⁹⁰⁰ על פי מ פר אס ו ד ג. וכן להלן.

⁹⁰¹ ד נוסף: דתניא.

⁹⁰² ראה העתקה משווה במהדורת כץ, עמ' 302. = רות רבה ז, יא (מקבילה לירושלמי גם לפני כן): "תני הילך בשדה בין לארכה בין לרחבה קנה עד מקום שהלך כדברי ר' אליעזר וחכמים אומרים לא קנה עד שיחזיק בכל [ייעד שיחזיק בכל] חסר בכ"י קמברידג' ודפוס קושטא ונמצא רק בכתב יד אוקספורד]. הכל מודים במוכר שביל לחבירו כיון שהלך קנה".

⁹⁰³ א ד הילך (א מנוקד).

⁹⁰⁴ על פי א. ד הרי זה קנה הלכו בו שנים ו חסר.

⁹⁰⁵ פר ו כ (Vatican: Ross. 1169 C/12) נוסף: עד שיחזיק.

	קנה מקום הילוכו וזה קנה מקום הילוכו דברי ר' אליעזר וחכמים או' שניהם לא קנו עד שעה שיחזיקו	
א"ר אלעזר מאי טע' דר' אליעזר דכת' קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה ורבנן התם משום חביבותא דאברהם הוא דאמ' ליה הכי		הכל מודין במוכר שביל לחבירו כיון שהילך בו קנייו מה טע' קום התהלך בארץ לאורכה ולרחבה כי לך אתננה

בראשית רבה מא,י (עמ' 397): "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה תני הולך בשדה בין לארכה בין לרחבה קנה עד מקום שהולך דב' ר' אליעזר שהיה ר' אליעזר או' הילוך קונה וחכמי או' לא קנה עד שיהלך⁹⁰⁶ אמ' ר' יעקב בן זבדי טע' דר' אליעזר מהכא קום התהלך בארץ".

מסכת גרים ג,ז-ח: "גר שמת [...] מפני שאמרו נכסין שאין להן אחריות נקנין במשיכה ושיש להן אחריות נקנין בחזקה. ר' אליעזר אומ' לא בחזקה בלבד אלא באפלו היה בתוך שדהו <ובא אחד> ואמ' שדה שלי שדה שלו וחכמים אומ' לא קנה עד שיחזיק. זה בא מן הדרום וזה בא מן הצפון זה זכה למקום הילוכו וזה למקום הילוכו וחכמי אומ' לא קנה עד שיחזיקו".

98. קב ע"א

משנה בבא בתרא ו,ח: "המוכר מקום לחבירו לעשות לו קבר וכן המקבל מחבירו לעשות לו קבר עושה תוכה שלמערה ארבע אמות על שש ופותיח לתוכה שמונה כוכים שלשה מיכן ושלשה מיכן ושנים מכנגדן והכוכים אורכן ארבע אמות ורומן שבעה ורחבן ששה, ר' שמעון או' עושה תוכה שלמערה שש על שמונה ופותח לתוכה שלשה עשר כך ארבעה מיכן וארבעה מיכן ושלשה מכנגדן אחד מימין הפתח ואחד מן השמאל, ועושה חצר על פתח המערה שש על שש כמלוא מטה ופותיח לתוכה שתי מערות אחת מיכן ואחת מיכן, ר' שמעון או' ארבע לארבע רוחותיה, רבן שמעון בן גמליא' אומ' הכל לפי הסלע".

קא ע"ב – קב ע"ב	תוספתא אהלות טז,ב
תנן התם המוצא מת מושכב כדרכו נוטלו ואת תבוסתו ⁹⁰⁷ שנים נוטלן ואת תבוסתן <קב ע"א> שלשה אם יש ביניהן ארבע אמות על שמונה יש להן תבוסא ויש להן שכונת קברות בודק ממנו ולהלן עשרים אמה מצא אחד בסוף עשרים בודק ממנו ולהלן עשרים אמה שרגלים לדבר שאלו כתחלה מצאו נוטלו ואת תבוסתו	

⁹⁰⁶ נוסחאות אחרות: עד שהולך, עד מקום שהילך, אלא עד מקום שהילך, עד שיהלך לארכה ולרחבה, עד שיחזיק, עד שהחזיק.
נראה שהנוסח "עד שהולך" משובש הוא, ועיין מנחת יהודה, ומה שחידש רמא"ש בבית תלמוד של וייס חלק ב' שהפנה אליו תוכ"פ עמ' 352 הערה 34.
⁹⁰⁷ שאר עדי הנוסח: תפוסתן/תפיסתן. וכן להלן.

<p>אמ' מר מארבע אמות עד שמוני' מני אי רבנן הא אמרי ארבע על שש אי ר' שמעון הא אמ' שש על שמונה לעולם ר' שמעון היא והאי תנא היא דתניא</p>	<p>אחד המוצא שלשה מתים ואחד המוצא שלשה כוכין ואחד המוצא כוך בקיע ומערה ואחד</p>
<p>מצאן רצופין ואין ביניהן מארבע אמות על שמונה יש להן תבוסא⁹⁰⁸ ואין להן שכונת קברות ר' שמעון בן יהודה או' משום ר' שמעון ורואין את האמצעים כאלו אינן והשאר מצטרפין מארבע אמות עד שמונה</p>	<p>מצא עשרה ואין ביניהן מארבע אמות ועד שמונה יש להן תפיסה ואין להן שכונת קברות דברי ר' שמעון וחכמים אומ' ורואין את האמצעים כאילו אינן והחיצונין מצטרפין מארבע אמות ועד שמונה</p>
<p>[...] <ע"ב> ורמי דרבנן אדרבנן ודרי' שמעון אדר' שמעון דתנן כרם הנטוע על פחות מארבע אמות ר' שמעון או' אינו כרם וחכמי' או' כרם ורואין את האמצעים כאלו אינן קשיא דרבנן אדרבנן קשיא דר' שמעון אדר' שמעון דר' שמעי' אדר' שמעון לא קשיא התם לא נטעי אינשי אדעתא דמיעקר הכא זמנין דמתרמי ליה בין השמשות ומקרי קבר דרבנן אדרבנן לא קשיא הכא כיון דקא מינוול לא מיקרי קבר התם מימר אמ' הי מיניהו דשאפר לשאפר ודלא שפר ליהוי ציבי</p>	

משנה כלאים ה,ב: "כרם שהוא נטוע עד פחות מארבע אמות ר' שמעון או' אינו כרם וחכמי' אומ'
כרם ורואין את האמצעיות כאילו אינן". משנה נזיר ט,ג: "[...] מצא שלושה אם יש בין זה לזה
מארבע אמות ועד שמונה כמלוא מיטה וקובריה הרי זו שכונת קברות [...]" ירושלמי כלאים שם
(עמ' 161 = נזיר ט,ג, עמ' 1135-1134): "שמעון בר בא בשם ר' יוחנן כשם שהן חלוקין כאן כך
חלוקין בשכונת קברות. אמ' ר' יונה ולא דמייא תמן מרווחין ורצופין⁹⁰⁹ יש להן שכונת קברות
רצופין ורווחין⁹¹⁰ אין עליהן שכונת קברות ברם הכא מרווחין ורצפן⁹¹¹ >א'ר יוסה לא דמיא תמן
מרווחין ורצפן⁹¹² במחלוקת⁹¹³ רצופין וריווחין דברי הכל ברם הכא מה פליגין בשבא ומצאן רצופין
ר' שמעון או' אומר אני⁹¹⁴ גל נפל עליהן ורצפן ורבנן⁹¹⁵ אמרין מרווחין היו⁹¹⁶ ורצפן".

⁹⁰⁸ שאר עדי הנוסח: תפוסה/תפיסה.

⁹⁰⁹ מרווחין ורצופין (הניקוד במקור, כהגהה נכונה) – כך גם ר"ש כלאים ה,ב. ד חסר, וכן במקבילה בנזיר.

⁹¹⁰ רצופין ורווחין – ד ונזיר חסר.

⁹¹¹ ברם הכא מרווחין ורצפן – כך גם ר"ש. ד ונזיר חסר.

⁹¹² על פי ד, וכן בנזיר.

⁹¹³ כך ד. ל כמחלוקת.

⁹¹⁴ ד אני אומר. וכן ר"ש. נזיר חסר.

⁹¹⁵ כך ל' ד וכן נזיר ור"ש. ל חסר.

⁹¹⁶ כך ד וכן נזיר ור"ש. ל הן.

99. קו ע"א

משנה בבא בתרא ז,ג: "בסימנין ובמצריו, פחת שתות⁹¹⁷ היגיעו, עד שתות ינכה".

תוספתא בבא בתרא ו,כו	מיתבי
בית כור עפר אני מוכר לך בסימניו ובמצריו אפלו ⁹¹⁸ פחות ⁹¹⁹ שתות או הותיר שתות כשום הדיינין הגיעו פחות מכן או יתר על כן מחזירין זה לזה מהו מחזיר לו מעות כדרך שלקח הימנו ואם רצה מחזיר לו קרקע	פיחת ⁹²⁰ שתות או הותיר שתות הרי זה ⁹²¹ כשום הדיינין והגיעו ⁹²²

100. קז ע"א

תוספתא כתובות יא,ב	קז ע"א
שלשה שירדו לשום אחד או' במנה ושנים אומ' במאתים אחד או' במאתים ושנים אומ' במנה בטל יחיד במיעוטו אחד אומ' במנה ואחד אומ' בעשרים ואחד אומ' בשלשים שמין אותה במנה ר' לעזר בר' צדוק אומ' שמין אותו תשעים דינר אחרים אומ' עושין אותו שומה ביניהן ⁹²³ ושמן אותן שליש	תנו רבנן שלשה שירדו לשום אחד או' במנה ושנים או' במאתים ⁹²⁴ אחד או' במאתים ושנים אומ' במנה בטל אחד ⁹²⁵ במיעוטו אחד אומ' במנה ואחד או' בעשרים ואחד בשלשים נדון במנה ר' אלעזר בר' צדוק או' נידון בתשעים אחרים אומ' עושין שומא ביניהן ומשלשין

101. קיא ע"א

ירושלמי בבא בתרא ח,א (ירושלמי נזיקין עמ' 99)	תוספתא בבא בתרא ז,י	קיא ע"א
עד כדון בת בן מנין מה אם הבת שהורעתה כחה בנכסי האב ייפית כחה בנכסי האם בן שייפית כחוו בנכסי האב אינו דין שתייפה כחוו בנכסי האם נמצאת הבת למודה מן	וכשם שהבן קודם את הבת בנכסי האב כך קודם הבן את הבת בנכסי האם	מנא הני מילי דתנו רבנן וכל בת יורשת נחלה ממטות בני ישראל לאחד ממשפחת בית אביה תהיה לאשה היאך בת יורשת שני מטות אלא זו שאביה משבט אחד ואמה

⁹¹⁷ פחת שתות – במשניות הבבלי ועוד, וכן עולה מהירושלמי (ראה תוכ"פ עמ' 404) : פחות משתות.

⁹¹⁸ ברמב"ן במלחמות ה' סוף פרק ז : חסר.

⁹¹⁹ כך גם הגרסה ברמב"ן במלחמות. א פחת.

⁹²⁰ כך מ פר ו. וכן גורס בעל המאור. אס ד ג1 (T-S F 2(2).5) פחות. ברמב"ן במלחמות "פחתו" ושמה צ"ל "פחות".

⁹²¹ הרי זה – כך בכל עדי הנוסח הישירים (מ פר אס ו ג1 ג2) [(T-S AS 220.20)]. ולפי רמב"ן במלחמות סוף פרק ז מילים אלה חסרות "בנוסחאות מדוקדקות ובהלכות", וכן מצדד תוכ"פ.

⁹²² ד הגיעו. ועל נוסח זה תמך תוכ"פ את נוסח הרמב"ן המחסיר את "הרי זה".

⁹²³ א חסר.

⁹²⁴ אס ו ד נוסף : בטל יחיד במיעוטו.

⁹²⁵ כך גם ד ג1 (T-S F 2(2).5). מ פר אס ו ג2 (T-S F 2(1).151) יחיד.

<p>משבט אחד ומתו וירשתן אין לי אלא בת בן מניין אמרת קל וחומר ומה בת שהורע כחה בנכסי האב יפה כחה בנכסי האם בן שיפה כחו בנכסי האב אינו דין שיפה כחו בנכ' האם וממקום שבאת מה להלן בן קודם לבת אף כאן בן קודם לבת</p>		<p>הכתוב והבן מקל וחומר בן קודם לבת</p>
<p>ר' יוסי בר' יהודה ור' אלעזר בר' יוסי אמרו משום זכריה בן הקצב אחד הבן ואחד הבת שוין בנכסי האם</p>	<p>ר' אלעזר בר' יוסי או' משם ר' זכריה בן הקצב וכן היה ר' שמעון בן יהודה איש כפר איבום⁹²⁶ או' משום ר' שמעון אחד הבן ואחד הבת שוין בנכסי האם</p>	<p>ר' שמעון בן לעזר אומר משום ר' זכריה בן הקצב כן היה ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו אומר משום ר' שמעון אחד הבן ואחד הבת שניהן שוין במטה האם</p>

102. קטו ע"ב

"דתניא בעשרים וארבעה ביה תיבנא לדיננא שהיה צדוקין אומרין תירש בת עם בת הבן ניטפל להן רבן יוחנן בן זכאי ואמ' להם שוטים מניין לכם ולא היה מי שהחזירו דבר חוץ מזקן אחד שהיה מפטפט כנגדו ואמ' בת בנו הבאה מכח כחו תירשנו בת הבאה מכחו לא כל שכן קרא עליו המקרא הזה אלה בני שעיר החרי ישבי הארץ לוטן ושובל וצבעון וענה וכת' ואלה בני צבעון ואיה וענה אלא מלמד שבא צבעון על אמו והוליד ממנה ענה ודילי תרי ענה הוו אמ' לו ר' בכך אתה פוטרני אמ' לו שוטה לא תהא תורה שלימה שלנו כסיחה בטלה שלכם ועוד מה לבת בנו שכן יפה כחה במקום אחין תאמר בבתו שהורע כחה במקום אחין ובטלום ואותו היום עשאוהו יום טוב".

לברייתא זו מקבילה חלקית בתוספתא ידים ב, כ: "אומרין ביתותיים קובלני עליכם פרושים מה את בת בני הבא מכח בני שבא מכחי הרי יורשתני בתי הבאה מכחי אינו דין שתירשני אומרין פרושין לא אם אמרתם בבת הבן שכן חולקין עם האחין תאמרו בבת שאין חולקת עם האחין אומרים טובלי שחרין קובלני עליכם פרושים שאתם מזכירים את השם מן הגוף שיש בו טומאה". וראה ירושלמי בבא בתרא ח, א.

אך אין זו אלא מקבילה לסכוליון פ על מגילת תענית (מהדורת נעם, עמ' 87-86; לדיון ראה שם עמ' 225-223).

103. קיז ע"א-ע"ב

משנה בבא בתרא ח, ג: "בנות צלופחד נטלו שלשה חלקין בנחלה, חלק אביהן שהיה עם יוצאי מצרים וחלקן עם אחיו בנכסי חפר ושהיה בכור נטל שני חלקים".

⁹²⁶ ת איכוס א עכו.

ק"ז ע"א-ע"ב	תוספתא בבא בתרא ז, ח-י	ספרי במדבר קלב (עמ' 439-440)	ירושלמי בבא בתרא ח, ג (ירושלמי נזיקין עמ' 100)
<p>(א) תנן כמאן דאמי' ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ דתניא ר' יאשיה או' ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ שני לשמות מטות אבותם ינחלו אלא מה אני מקיים לאלה תחלק הארץ בנחלי כאלה להוציא את הטפלין ר' [יו]נתן או' לבאי הארץ נתחלקה הארץ שני לאלה תחלק הארץ בנחלה אלא מה אני מקיים לשמות מטות אבותם ינחלו משונה נחלה זו מכל נחלו' שבעולם שכל נחלות שבעולם חיים יורשין מתים וכאן מתים יורשין חיים</p>	<p>בנות צלפחד נטלו שלשה חלקין בנחלה חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים ר' ליעזר בן יעקב או' אף חלק אחי אביהן לפי שלא ניתנה הארץ אלא ליוצאי מצרים ולא נתחלקה אלא לעומדים בערבות מואב ירש השבט את שבטו וחזר השבט וירש את הראוי לו</p>	<p>ר' יאשיה אומר ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ שנאמר לשמות מטות אבתם ינחלו מה ת"ל לאלה תחלק הארץ מפני נשים ומפני קטנים ר' יונתן אומר לבאי הארץ נתחלקה הארץ שנאמר אלה פקודי בני ישראל שש מאות אלף לאלה תחלק הארץ מה ת"ל לשמות מטות אבתם ינחלו שינה הכתוב נחלה זו מכל נחלות שבתורה שכל נחלות שבתורה חיים יורשין את המתים כאן יורשין מתים את החיים</p>	<p>(1) ר' יאשיה אומר ליוצאי מצרים נתחלקה הארץ דכתו' לשמות מטות אבותם תנחלו אם כן מה ת"ל לאלה תחלק הארץ אלא מפני הנשים והקטנים ר' יונתן אמ' לבאי הארץ נתחלקה הארץ דכת' לאלה תחלק הארץ בנחלה במספר שמות מה ת"ל לשמות מטות אבותם ינחלו אלא שינה הכתוב נחלה זו מכל הנחלות שבתורה שבכל הנחלות החיים יורשים את המתים וכן מתין יורשין את החיים</p>
<p>(ב) א"ר אמשול לך משל למה הדבר דומה לשני אחים כהנים שהיו בעיר אחת אחד יש לו בן ואחד יש לו שני בנים והלכו לגורן זה שיש לו בן אחד נטל חלק אחד וזה שיש לו שני בנים נטל שני חלקין</p>	<p>כיצד שני אחין שהיו מיוצאי [מצרים] לאחד יש לו תשעה בנים ולאחד יש לו בן אחד ולפניהם בית חמשת כורין תשעה נטלו בית לתך לתך ואחד נטל בית לתך החזירו לאבתיהם חזרו אבות והורישו</p>	<p>ר' אומר משל למה הדבר דומה לשני אחים כהנים שהיו בעיר לזה בן אחד ולזה ג' בנים יצאו לגרן זה נטל סאה ואילו נטלין ג' סאין >והוליקו אצל אבותיהם חזרו וחלקו בשוה כיוצא</p>	<p>(3) משלו משל למה הדבר דומה לשני אחים שותפין שיצאו ממצרים⁹²⁷ לזה תשעה בנים ולזה בן אחד וירשו בית עשרה כורין כל אחד ואחד נוטל לתך והחזירו אצל אבותיהם וחלקום נמצא בנו של זה נוטל</p>

⁹²⁷ כד ל. א שהיו עומדין על הגורן. ראה הערת ליברמן שם.

<p>ומחזירין אצל אבי⁹²⁸ אביהן וחולקין בשוה</p>	<p>את הבנים תשעה נטלו מחצה ואחד נטל מחצה</p>	<p>בו אתה אומר בבאי הארץ זה נטל בית סאה ואילו נטלו ג' בית סאין < והורישו את אבותי וירשו מתים את החיים וחזרו וחלקו בשוה</p>	<p>מחצה ובנו של זה נוטל מחצה ר' דוסתאי בן יהודה אוי משלו משל למה הדבר דומה לשני אחים כהנים שותפין שהיו עומדין על הגורן לזה תשעה בנים ולזה בן אחד ונטלו בית עשרה קבין כל אחד ואחד נוטל בית קב החזירום לאבותיהם וחילקום נמצא בנו של זה נוטל מחצה ובניו של זה נטלין מחצה</p>
<p>(ג) ר' שמעון בן אלעזר אומר לאלה ולאלה נתחלקה הארץ כדי לקיים שני מקראות הללו (ג) כיצד היה מיוצאי מצרים נטל חלקו מיוצאי מצרים מבאי הארץ נטל חלקו מבאי הארץ מיכן ומיכן נטל חלקו מיכן ומיכן</p>	<p>ר' שמעון בן לעזר אומר אף נתחלקה הארץ ליוצאי מצרים כיצד היה מן היוצאין ממצרים ומן העומדין בערבות מואב נוטל שני חלקין מיוצאי מצרים ולא מן העומדין בערבות מואב ולא מיוצאי מצרים נוטל חלק אחד</p>	<p>ר' שמעון בן אלעזר אומר <זה> נטל חלקו וחלק אביו וזה נטל חלקו וחלק אביו נמצית מקיים לאלה תחלק הארץ ונמצית מקיים לשמות מטות אבתם ינחלו</p>	<p>(2) תני ר' יהושע⁹²⁹ בן קרחה אומר נתחלקה הארץ ליוצאי מצרים ולעומדים בערבות מואב כיצד מי שהיה מיוצאי מצרים ומן העומדים בערבות נטל שני חלקים מיוצאי מצרים ולא בערבות מואב >מעומדים בערבות מואב ולא מיוצאי מצרים <⁹³⁰ נטל חלק אחד בנות צלפחד נטלו חמשה חלקים בנחלה חלקן עם יוצאי מצרים וחלקן עם העומדים בערבות מואב ושהיה בכור ונטל שני חלקים ושנטלו חלק אביהן בתוך אחי אביהן</p>

⁹²⁸ כך גם מ ד והוא גם נוסח ג (T-S NS 256.79) על פי מידת הקרע הפגום במילים אלה. פ ר א ס ו חסר. וראה רשב"ם, רמב"ן, עליות דרבנו יונה, רשב"א, ריטב"א ור"ן, דק"ס אות א ותוכ"פ עמ' 416.
⁹²⁹ כך ל. א הושעיה. ראה הערת ליברמן עמ' 214. ואולי הושפע מהמשך הירושלמי (עמ' 101) "אמר ר' הושעיה".
⁹³⁰ על פי ל.

<p>(ד) מרגלים יהושע וכלב נטלו חלקם מתלוננים ועדת קרח לא היה להן חלק בארץ⁹³¹ הבנים נטלו בזכות אבי אביהן ובזכות אבי אמותיהן [...] <ק"ח ע"ב> (ה) והתניא מרגלים ומתלוננים ועדת קרח יהושע וכלב נטלו חלקם [...] <ק"ט ע"א> (ו) והתניא בזכות עצמן [...]]</p>	<p>המתלוננים והמרגלים ועדתו של קרח לא נטלו חלק בארץ אבל הבנים ירשו בזכות אבות אבותיהן ובזכות אמות אמותיהן וכן היה ר' שמעון בן לעזר או' יהושע וכלב נטלו שלשה חלקים בנחלה שהן מיוצאי מצרים ומן העומדים בערבות מואב ושנטלו חלקן של מרגלים וחלק של מרגלים נטלו יהושע וכלב חלק המלוננים ועדתו של קרח נפל לאמצע והבנים נחלו לעצמן</p>		<p>[...] יהושע וכלב נטלו שלשה חלקים בנחלה חלקן עם יוצאי מצרים וחלקן עם העומדים בערבות מואב ושנטלו חלק מרגלים הדה היא דכת' ויהושע בן נון וכלב בן יפונה היו מן האנשים וגו' אבל חלק מתלוננים ועדתו של קרח נפל לאמצע ובניהן נטלו בזכות אבי אביהן ואמותיהן הדה היא דכת' ובני קרח לא מתו</p>
--	--	--	---

104. קכג ע"ב – קכד ע"א

<p>קכג ע"ב – קכד ע"א</p> <p>(1) תנו רבנן בכור נוטל פי שנים בזרוע ולחיים וקיבה ובמוקדשין⁹³⁶</p> <p>(2) הניח להן אביהן פרה מוחכרת ומושכרת ביד אחרים או שהיתה רועה באפר וילדה בכור נוטל בה⁹³⁷ פי שנים</p>	<p>תוספתא בבא בתרא ז, ד-932 (לפי סדר הבבלי)</p> <p>(ד3) ונוטל⁹³³ פי שנים בזרוע ובלחיים ובקיבה (ד2) כיצד היתה לו בהמה מוחכרת ומושכרת אצל אחרים ופרה רועה באפר הבכור נוטל פי שנים</p> <p>(ה1) ר' אומר כל דבר שלא פילפלו בו יתומין לאחר מיתת אביהן הבכור נוטל פי שנים וחכמים או' אין⁹³⁴ נוטל פי שנים אלא בכל אשר ימצא לו</p>
---	---

⁹³¹ כך לפי רוב עדי הנוסח, וכן להלן ק"ח ע"ב בכל עדי הנוסח. ה אין להן חלק.

⁹³² = בכורות ו, טו-ז.

⁹³³ ונוטל – כך א וכן בבכורות (ו ג [מוצרי VIII 472]. בד שם חל דילוג). ו ד ואין נוטל.

⁹³⁴ וחכמים או' אין – בבכורות (ו ג) ואין.

⁹³⁶ כך רק ה, אבל כך גם בהלכות גדולות (הלכות נחלות, עמ' 508), ביד רמה ובעליות דרבנו יונה, וכנראה גם אצל ר' אשר מלוניל (בשיטת הקדמונים). פ מ פר אס ו ד נוסף: ובשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן כיצד. וכן בריטב"א.
⁹³⁷ בשאר עדי הנוסח חסר.

(2) אבל בנה בניין נטע נטיעות ⁹³⁵ הכל שוין שנוטל פי שנים	(3) אבל בנו בתים ונטעו כרמים אין בכור נוטל בהן ⁹³⁸ פי שנים
	האי זרוע לחיים וקיבה היכי דמי [...] מוקדשין לאו דידיה הוא [...] הניח להן אביהן פרה מוחכרת ומושכרת [...] <קכד ע"א> מני ר' היא דתניא
(ד) אין הבכור נוטל פי שנים בשבח שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהן ר' אומר אומר אני הבכור נוטל פי שנים בשבח שהשביחו נכסים לאחר מיתת אביהן שאף שלו השביח בשלהן (ו) כיצד נוטל פי שנים ירשו שטרי חוב הבכור ⁹³⁹ נוטל פי שנים יצאו עליו שטרי חוב נותן פי שנים ואם אמר אי איפשי שלא ליטול ושלא ליתן הרשות בידו	(4) אין הבכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן ר' אומר אומר אני בכור נוטל פי שנים בשבח ששבחו נכסים לאחר מיתת אביהן ⁹⁴⁰ (5) ירשו שטר חוב בכור נוטל ⁹⁴¹ פי שנים יצא שטר חוב עליהם ⁹⁴² בכור נותן פי שנים ואם אמר איני נוטל ואיני נותן רשאי [...] ⁹⁴³

105. קכו ע"ב

משנה בבא בתרא ח,ה: "האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שנים איש פלוני בני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום שהיתנה על הכתוב שבתורה".

קכו ע"ב ⁹⁴⁵	תוספתא קידושין ג,ז-ח	ירושלמי קידושין א,ב (מהדורת כ"ץ עמ' 42) ⁹⁴⁴	ירושלמי בבא מציעא סוף פרק ז (ירושלמי נזיקין עמ' 71)
לימא מתניתין דלא כר' יהודה דאי ר' יהודה האמר בדבר של ממון תנאו קיים	על מנת שאם מתי לא תהא זקוקה ליבם הרי זו מקודשת ובטל תנאו שהתנה על מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה	לאמה לאמה בלבד מלמד שהוא מוכרה לו ומתנה עמו על מנת שלא יהו עליה ייעודין דברי ר' מאיר וחכמים אומרים לא עשה כלום שהתנה על	

⁹³⁵ בנה בניין נטע נטיעות – בבכורות (ו ד. ג. קטוע) בנו בתים (ד בניין) ונטעו נטיעה.

⁹³⁸ בשאר עדי הנוסח חסר.

⁹³⁹ בבכורות (ו ג. בד חל דילוג) חסר.

⁹⁴⁰ ד נוסף: אבל לא בשבח שהשביחו יתומים לאחר מיתת אבהין(!).

⁹⁴¹ ה נוסף: בה.

⁹⁴² מ פראס ד יצא עליהן שטר חוב ו יצא שטר חוב.

⁹⁴³ כאן באים דיונים סתמיים ואמוראיים (רב פפא, רבה בר בר חנה א"ר חייא, רב נחמן אמר רב, רב נחמן, רבא) על מחלוקת רבי וחכמים.

⁹⁴⁴ מקבילה בבבלי קידושין יט ע"ב: "תניא אידך המוכר את בתו ופסק עמו על מנת שלא לייעד נתקיימו התנאין דברי ר' מאיר וחכמים אומרים אם רצה לייעד מייעד מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה ותנאו בטל. ולר' מאיר תנאו קיים והתניא האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו בטל דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר בדבר שבממון תנאו קיים אמר חזקיה שאני הכא דאמר קרא לאמה פעמים שאינה מוכרה אלא לאמה בלבד".

⁹⁴⁵ = קידושין יט ע"ב, כתובות נו ע"א, בבא מציעא נא ע"א, צד ע"א.

	שכתוב בתורה תנאו בטל	מה שכתוב בתורה וכל המתנה על מה שכתוב בתורה תניי בטל ולית לר' מאיר כל המתנה על מה שכתוב בתורה תניי בטל אית ליה תניי איפשר לו לקיימו בסופו וזה איפשר לו לקיימו בסופו ולית { ליה } <לון> לרבנין תניי איפשר לקיימו בסופו אית לון תניי ממון וזה תניי גוף הוא	
דתניא האומר לאשה הרי את מקודשת על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו בטל דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר בדבר שבממון תנאו קיים	על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו קיים ⁹⁵⁰ זה הכלל כל המתנה על מה שכתוב בתורה בדבר של ממון תנאו קיים בדבר שאינו של ממון תנאו בטל	והא תני נושא הוא אדם אשה ומתנה עמה על מנת שלא יהא לה עליו לא שאר ולא כסות ולא עונה	תני ⁹⁴⁶ כל המתנה על מה שכתוב בתורה תנאו את שהוא של ממון ⁹⁴⁷ תנאו קיים ואת שאינו של ממון תניי בטל כיצד התנה עמה ואמר לה ⁹⁴⁸ הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי לא שאר ולא כסות ולא עונה הרי זו מקודשת ותניי קיים על מנת ⁹⁴⁹ שאם מתי לא תהא זקוקה לייבום הרי זו מקודשת ותנאו בטל
אפלו תימא ר' יהודה התם ידעה וקא מחלא הכא לא קא מחיל		ניחא שאר וכסות (מה) [ועונה] לא תניי גוף הוא אמר ר' חייה	

⁹⁴⁶ א חסר.

⁹⁴⁷ תנאו את שהוא של ממון – ל תנאי ממון.

⁹⁴⁸ התנה עמה ואמר לה – ל אמי לאשה.

⁹⁴⁹ ותניי קיים על מנת – ל חסר.

⁹⁵⁰ על פי א ד. ו בטל. ו"מסתבר שהגירסא בכי"ו היא ט"ס, באשגרה מן הבבלי" (תוכ"פ עמ' 948).

	בר אדא תיפטר בקטנה	
--	-----------------------	--

106. קכו ע"ב

משנה בבא בתרא ח,ו: "האומר זה בני נאמן וזה אחי אינו נאמן".

קכו ע"ב	תוספתא בבא בתרא ז,ג	ירושלמי בבא בתרא ח,ח (מהדורת האקדמיה עמ' 951(1255)
שלחו ליה בני אקרא דאגמא לשמואל ילמדנו רבינו היו מוחזקין בזה שהוא בכור ואמר אביו על אחר בכור הוא מהו שלח להו אף בזה ⁹⁵² כותבין הרשאה זה לזה מה נפשך אי כר' יהוד' סבירא ליה לישלח להו כר' יהודה ואי כרבנן סבירא ליה לישלח להו כרבנן מספקא ליה אי כרבנן אי כר' יהודה מאי היא דתניא יכיר יכירנו לאחרים מיכן א"ר יהודה נאמן אדם לומר זה בני בכור וכשם שנאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בן גרושה וזה בן חלוצה וחכמי או' אין נאמן [...]		
(1) תנו רבנן היו מוחזקין בו שהוא בכור ⁹⁶² ואמר אביו על אחר בשעת מיתה ⁹⁶³ בכור הוא אין נאמן ⁹⁶⁴ (2) לא היו מוחזקין בו שהוא	היו מוחזקין בו שהוא בכור ובשעת מתנה ⁹⁵⁷ אמר אינו בכור אינו נאמן היו מוחזקין בו שאינו בכור	

⁹⁵¹ ירושלמי נזיקין עמ' 103. כתב יד א קטוע כאן.
= קידושין ד, ח (מהדורת כץ עמ' 245): היו מחזיקים בו שהוא בנו ובשעת מיתתו אמר אינו בנו אינו נאמן, שאינו בנו
ובשעת מיתתו אמר בני הוא נאמן, אית תניי תני על קדמייתא נאמן. ר' חזקיה ר' זריקן בשם ר' הונא היו מחזיקין
אותו שהוא משפחתו נאמן. היה עומד בצד המוכסין ואמר בני הוא וחזר ואמר עבדי הוא נאמן, עבדי הוא וחזר ואמר
בני הוא אינו נאמן, אית תניי תני נאמן, אמר ר' מנא בגין אילי {כותאי} <נותאי> דינו משעבדין בבניהן".

⁹⁵² אף בזה – רק ה.

⁹⁵⁷ ד מיתה.

⁹⁶² ו (בכל הקטע) היו מוחזקין שהוא בכור ואמ' אביו בשעת מיתה שאינו בכור אינו נאמן רישא ר' יהוד' וסיפא רבנן. ד
(בכל הקטע) היו מוחזקין בו שאינו בכור וא' אביו בכור הו' אינו נאמן כרבנן היו מוחזקין בו שאינו בכור אמ' אביו
בכור הוא נאמן. ולהלן לא אביא את גרסאותיהם.

⁹⁶³ בשעת מיתה – מ פר אס חסר.

⁹⁶⁴ אין נאמן – כך גם פיר. מ פר אס נאמן. וכן ה"ג כגרסת ר"ש[ב"ס].

<p>בכור⁹⁶⁵ ואמר אביו על אחד⁹⁶⁶ שהוא בכור נאמן⁹⁶⁷ רישא רבנן וסופא ר' יהודה⁹⁶⁸ כולה רבנן וצריך הכרה⁹⁶⁹</p> <p>א"ר יוחנן אמ' בני הוא וחזר ואמ' עבדי הוא אין נאמן עבדי הוא וחזר ואמ' בני הוא נאמן דמשמע לי כעבדא קאמ' וחילופא אבית המכס</p> <p>(3) דתניא היה עובר על בית המכס ואמ' בני הוא וחזר ואמ' עבדי הוא נאמן עבדי הוא וחזר ואמ' בני הוא אין נאמן</p> <p>(4) מיתיבי היה משמשו כבן ובא ואמ' בני וחזר ואמ' עבדי אין נאמן היה משמשו כעבד</p>	<p>ובשעת מתנה אמר בכור הוא נאמן⁹⁵⁸ היו מוחזקין בו שהוא בכור ובשעת מיתה אמר בכור הוא נאמן היו מוחזקין בו שהוא בנו ובשעת מיתתו אמר בני הוא נאמן⁹⁵⁹ היו מוחזקין בו שהוא בנו ובשעת מיתתו אמר אינו בני אינו נאמן שאיך בנו ובשעת מיתתו אמר בני הוא נאמן היו מוחזקין בו שהוא בנו ובשעת מיתתו אמר אחי הוא אינו נאמן שהוא אחיו ובשעת מיתתו אמר בני הוא נאמן היו מוחזקין בו שהוא בנו ובשעת מיתתו אמר⁹⁶⁰ עבדו הוא אין נאמן⁹⁶¹ שהוא עבדו ובשעת מיתה אמר בני הוא נאמן היה עומד בין המוכסין ואמר בני הוא וחזר ואמר עבדי הוא נאמן עבדי הוא וחזר ואמ' בני הוא אין נאמן</p>	<p>היו⁹⁵³ מוחזקין בו שהוא בנו ובשעת מיתתו אמר אינו בני >אינו נאמן<⁹⁵⁴ ושאינו בנו >ובשעת מיתתו<⁹⁵⁵ אמר בני נאמן</p> <p>היה עומד בצד המוכסין⁹⁵⁶ ואמר בני הוא וחזר ואמר עבדי הוא נאמן עבדי הוא וחזר ואמר בני הוא אינו נאמן אית תני תני נאמן אמר ר' מנא כגון אילין נפתאי דמשעבדין בבניהון יתיר</p>
--	--	--

⁹⁵³ כך א וכן במקבילה בקידושין. ל אם היו.

⁹⁵⁴ כך א וכן במקבילה בקידושין.

⁹⁵⁵ כך א וכן במקבילה בקידושין.

⁹⁵⁶ כך א וכן במקבילה בקידושין. ל המוכס.

⁹⁵⁸ ד אינו נאמן.

⁹⁵⁹ שתי בבות אלה חסרות ב-א, "והוא באמת נראה מיותר" (תוכ"פ עמ' 408).

⁹⁶⁰ בני הוא... אמר – א חסר.

⁹⁶¹ שהוא אחיו... אין נאמן – ד חסר.

⁹⁶⁵ לא היו מוחזקין בו שהוא בכור – כך גם אס וכנראה במקור פ. מ אס פיר היו מוחזקין בו שאינו בכור, וכן פ' אחרי התיקון. וכן ה' כגרסת ר"ש.

⁹⁶⁶ על אחד – בשאר עדי הנוסח חסר (או "עליו"). וכן בה' הנ"ל.

⁹⁶⁷ כך גם אס וכן פ' לפני התיקון. מ פיר אינו נאמן. וכן פ' אחרי התיקון.

⁹⁶⁸ מ אס ו רישא ר' יהודה וסופא רבנן. וכן ה' כגרסת ר"ש. פ' פיר בסוף הבבא לעיל "כר' יהודה" וכאן "כרבנן".

⁹⁶⁹ כולה רבנן וצריך הכרה – חסר בשאר עדי הנוסח.

<p>ובא ואמ' עבדי וחזר ואמ' בני אין נאמן</p> <p>אמ' רב נחמן בר יצחק דקרו ליה עבדא מצר מאה מאי מצר מאה מצר עבדא מאה זוזי</p>		
--	--	--

107. קכט ע"א-ע"ב

קכט ע"א-ע"ב ⁹⁷⁰	תוספתא כתובות ו,י	ירושלמי כתובות ו,ז (עמ' 988)
<p>אמר רב ששת מנא אמינא לה דתניא האומר תנו שקל לבני בשבת וראויין ליתן להן סלע נותנין להן סלע ואם אמר אל תתנו⁹⁷⁴ אלא שקל אין נותנין להם אלא שקל אם⁹⁷³ אמר אם מתו יירשוני אחרים בין שאמר תנו בין שאמר אל תתנו אין נותנין להם אלא שקל</p>	<p>האומר תנו שקל מנכסי⁹⁷¹ לבני בשבת והן ראוין ליטול⁹⁷² סלע נותנין להם סלע ואם אמר אל תתנו להם אלא שקל אין נותנין להם אלא שקל אם⁹⁷³ אמר אם מתו יירשוני אחרים בין שאמר תנו בין שאמר אל תתנו אין נותנין להם אלא שקל</p>	<p>האומר תנו לבנו שקל בשבת והן ראוין ליטול סלע נותנין להן סלע אל תתנו להן אלא שקל נותנין להן שקל</p>

108. קלב ע"ב

משנה פאה ג,ז: "הכותב נכסיו לבניו וכתב לאשתו קרקע כל שהוא איבדה כתובתה, ר' יוסה אומ' אם קיבלה עליה אף על פי שלא כתב לה איבדה כתובתה".

קלב ע"א-ע"ב	תוספתא פאה א,יב	ירושלמי פאה ג,ז (עמ' 94)
<p>תנן התם הכותב נכסיו לבניו וכתב⁹⁷⁹ לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה</p>	<p>הכותב נכסיו לבניו וכתב⁹⁷⁸ לאשתו קרקע כל שהו איבדה כתובתה</p>	

⁹⁷⁰ = כתובות סט ע"ב, תענית כא ע"א (בשניהם: מעשה אילפא שפשט ממשנתנו דברים מדבי ר' חייא ודברי ר' הושעיא).
⁹⁷¹ ג חסר.
⁹⁷² ג ליתן.
⁹⁷³ על פי א ג ד. ו חסר.
⁹⁷⁴ פו אס פיר ד נוסף: להם.
⁹⁷⁵ כך פו אס פיר ד. ה לו.
⁹⁷⁶ על פי שאר עדי הנוסח.
⁹⁷⁸ כך גם אור זרוע בבא בתרא (סימן קא). א ושייר ד והניח. וראה ברישא של המשנה, ובמשנת בבא בתרא ט,ו.
⁹⁷⁹ מ ו ושייר.

<p>משום דכתב לה קרקע כל שהוא אבדה כתובתה אמ' רב במזכה להן על ידה ושמואל אמ' במחלק לפנייה והיא שותקת ר' יוסי בר' חנינה אמ' באומ' לה טלי קרקע זו בכתובתיך <ע"ב> ומקולי כתובה שאנו תנן ר' יוסי או' אם קבלה עליה איעיפי' שלא כתב⁹⁸⁰ אבדה כתובתה⁹⁸¹ מכלל דתנא קמא סבר כתיבה וקבלה עליה⁹⁸² בעי וכי תימא כולה ר' יוסי היא</p>		<p>רב אמר במזכה על ידה ושמואל אמר במחלק לפנייה ר' יוסי בן חנינא אמר מקולי כתובה שנו כן⁹⁷⁷ תני בר קפרא מקולי כתובה שנו</p>
<p>והא תניא א"ר יהודה⁹⁸⁵ במה דברים אמורים⁹⁸⁶ שהיתה שם וקבלה עליה אבל היתה שם ולא קבלה עליה קבלה עליה ולא היתה שם לא אבדה כתובתה תיובתא דכולהו תיובתא</p>	<p>אמ' ר' יוסי במה דברים אמורים בזמן שקבלה עליה לשם כתובתה אבל לא קבלה עליה⁹⁸³ לשם כתובתה מה שנתן נתן וגובה כתובתה משאר נכסים⁹⁸⁴</p>	

109. קלה ע"ב

משנה בבא בתרא ח,ו-ז: "מי שמת ונימצאת דייאתיקי קשורה על ירכו הרי זו אינה כלום, זיכה בה לאחר בין מן היורשין ובין שאינן מן היורשין דבריו קיימין. הכותב נכסיו לבניו צריך שיכתוב מהיום לאחר מותי דברי ר' יהודה ור' יוסה אומר אינו צריך".

קלה ע"ב ⁹⁸⁷	תוספתא בבא בתרא ח,י	ירושלמי פאה ג,ז (עמ' 94)
		כתב לזה וחזר וכתב לזה רב אמר אינו יכול לחזור בו

⁹⁷⁷ ר חסר, וגם ההמשך בדילוג הדומות. ל נוסף על ידי מגיה א: וכן.

⁹⁸⁰ מ פראסו כ (בולוניה Fr. Ebr. 641) נוסף: לה.

⁹⁸¹ אבדה כתובתה – מ כתב לה אע"פ שלא קיבל עליה. רשב"א כתב על גרסה זו "לא גרסינן", והריטב"א הביא גרסה

זו (עם "אבדה כתובתה" בסוף) וכתב שהיא הגרסה הנכונה, ובעוד ראשונים, ראה דק"ס אות צ וכן תוכ"פ עמ' 142-

143, שכתב: "ואעפ"י שגירסא זו אינה מתאשרת ע"י הגאונים וכת"י עתיקים, מ"מ הסוגיא בעצמה מוכיחה שהבבלי

סובר שלר' יוסי אחת משתייהן מהני".

⁹⁸² בשאר עדי הנוסח חסר.

⁹⁸³ קבלה עליה – כך א ד. ו קבליה.

⁹⁸⁴ כך א ד. ו מן השאר.

⁹⁸⁵ א"ר יהודה – בציטוט בעליות דרבנו יונה ובריטב"א מילים אלה אינן מצוטטות. אבל מדברים עולה שאלה דברי ר'

יהודה.

⁹⁸⁶ מ פיר ו אימתי [בזמן]. וראה תשובת גאון (רב שרירא?) באוצר הגאונים בבא בתרא סימן תרלט (עמ' 446):

"ובעיקר בריתא פליגי רבנן בגירסה, אית מיינהון דגרסין והתניא אמ' ר' יהודה אימתי בזמן היתה שם וקיבלה עליה,

ומאן דגרסי במה ד[ברים מור]ים מ' לך דודאי לא קמא תיובתא". וראה שם, הערה 2.

⁹⁸⁷ = בבא מציעא יט ע"א

		רב אבא בר חונא ור' יוחנן אמי' יכול לחזור בו [...] ר' יוסי ביר' בון בשם רב חונא מתני' מסייעא לרב אבא בר הונא ור' יוחנן
תנו רבנן דיאתיקי ⁹⁹⁴ דא תהא ⁹⁹⁵ למיקם ולהיות מתנה ⁹⁹⁶ כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה	הכותב דייתיקי יכול לחזור בו מתנה אין יכול לחזור בו אי זו היא דייתיקי דא ⁹⁹¹ תהא לי ⁹⁹² לעמוד ולהיות אם מתי יינתנו נכסיי לפלני אי זו היא מתנה מן היום יינתנו נכסיי ⁹⁹³ לפלני	בריא שכתב דייתיקי ושכיב מרע שכתב מתנה חוזר בו [...] אי זו היא דייתיקי תהא לי להיות ⁹⁸⁸ ולעמוד ואם מתי יינתנו ⁹⁸⁹ נכסיי לפלוני אי זו היא מתנה הרי כל נכסיי נתונין ⁹⁹⁰ לפלוני מתנה מעכשיו
אלא מהיום ולאחר מיתה הוא דהויא מתנה מעכשיו לא הויא מתנה ¹⁰⁰⁰ אמי' אביי הכי קאמר אי זו היא מתנת בריא שהיא כמתנת שכיב מרע דלא קני אלא לאחר מיתה כל שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה		היה ⁹⁹⁷ כתוב בה ⁹⁹⁸ מהיום אחתיה דר' גוריון ⁹⁹⁹ כתבת ניכסי לאחיה וסלק קומוי ר' אימי אמי' כן אמי' ר' יוחנן חוזר בו אמי' ר' זעירא לא מודי ר' יוחנן שאם היה כתוב בה מהיום שאינו יכול לחזור בו אתא ר' אבהו בשם ר' יוחנן אינו יכול לחזור בו אתא ר' לא בשם ר' יוחנן אינו יכול לחזור בו ואנהר ר' אימי וחזר עובדא

⁹⁸⁸ ר לחיות.

⁹⁸⁹ ר יהיו.

⁹⁹⁰ הרי כל נכסיי נתונין – ר כל נכסי אני נותן לך.

⁹⁹¹ ד חסר.

⁹⁹² א חסר.

⁹⁹³ על פי א, וכן בחידושי הרמב"ן. ו נכסיו ד חסר.

⁹⁹⁴ כך גם ג 1 (T-S F 2(1).206) וכן ב-ה מ פ בבבא מציעא. וכן רי"ף. מ פר אס פיר ו ד ג 2 (Lewis-Gibson: Talm. 1.47)

איזו היא דייתיקי. וכן ב-אס ד בבבא מציעא. מ פר ג 2 נוסף: כל שכתוב בה.

⁹⁹⁵ ג 2 נוסף: לך.

⁹⁹⁶ מ אס פיר ג 2 איזו היא מתנה.

⁹⁹⁷ כך גם ר. ל נמחק ותוקן על ידי מגיה א: ושתהא (וכן גרס רש"י). ולפי גרסת כתבי היד נראה כפירוש הגר"ק (נדפס על הדף במהדורת עוז והדר) שהיא שאלה של הגמרא ופתיחה למעשה שמובא בהמשך התלמוד על אחתיה דר' גוריון.

⁹⁹⁸ ר חסר.

⁹⁹⁹ על פי ר, וכן נוסף ב-ל על ידי מגיה א.

¹⁰⁰⁰ ג 2 טע' דכ' בה הכי קנה... כתי' בה.. כי לא קנה. וכעין זה מ.

ירושלמי בבא בתרא ח,ח (מהדורת האקדמיה עמ' 1255¹⁰⁰¹): תני רשב"ג אומר דייתיקי מבטלת דייתיקי אין מתנה מבטלת מתנה. ר' אבא בר חנה ר' יוחנן וריש לקיש תריהון אמרין כל שאילו יבריא ויחזור בדייתיקתו חוזר אף במתנתו, כההיא אחתיה דר' חונייא כתבת ניכסה לר' חונייא צרכת וזבנת לבעלה, מן דדמכת אתא בעי מיעור עימיה אמ' ליה ולמה לא תבעתינון בחייה אמ' ליה לא בעית מעיקתה אעפ"כ אפיק ר' אמיי".¹⁰⁰²

110. קלו ע"א

משנה בבא בתרא ח,ז: "הכותב נכסיו לבניו צריך שיכתוב מהיום לאחר מותי דברי ר' יהודה ור' יוסה אומר אינו צריך".

קלו ע"א	תוספתא כתובות ח,ה	ירושלמי גיטין ז,ג (עמ' 1084)
רבה בר אבוה חלש על לגביה רב הונא ורב נחמן לשיולי ביה אמ' ליה רב הונ' לרב נחמן בעי מיניה הלכה כר' יוסי או אין הלכה כר' יוסי אמ' ליה טע' דר' יוסי לא ידענא הלכה איבעי אמ' ליה את בעי מיניה הלכה וטע' אנא אמינא לך בעא מיניה אמ' ליה הכי אמ' רב הלכה כר' יוסי בתר דנפקו אמ' ליה הינו טע' דר' יוסי זמנו של שטר מוכיח עליו	הכותב נכסיו לבנו ¹⁰⁰³ צריך שיכתוב לו מהיום ולאחר מיתה דברי ר' יהודה ר' יוסה או אינו צריך מפני שזמנו של שטר מוכיח עליו אמ' לו ר' יהודה והלא אין זמנו של שטר מוכיח עליו אלא משעה שנכתב	תמן תנינן הכותב נכסיו לבניו צריך שיכתוב מהיום ולאחר מותו דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אינו צריך מה טע' שלר' יוסי זמנו של שטר מוכיח עליו
תניא נמי הכי ר' יוסי אומ' אינו צריך הואיל וזמנו של שטר מוכיח עליו ¹⁰⁰⁴		

¹⁰⁰¹ א קטוע כאן, והנוסח ששרד משובש יחסית. ראה ירושלמי נזיקין עמ' 103.

¹⁰⁰² "ולפנינו ההבדל המצוי בין תלמודה של קיסרין לתלמודה של טבריא" (תוכ"פ בבא בתרא כאן).

¹⁰⁰³ א ג לבניו. (ולהלן חסר "לו" ב-א ד. ג קטוע שם). וראה תוכ"פ.

¹⁰⁰⁴ תניא נמי הכי... עליו – כך גם מ אס פיר ד כ (וינה, Cod. 353 : SB) ג (Lewis-Gibson: Talm. 1.47). פ ר ו ג 2 (T-S F 206.1(2) חסר. וכן לא הובא גם במקבילה בגיטין בכל עדי הנוסח (ושם הסיפור הובא רק כחלק מדיון על דעת רב הונא אם הלכה כר' יוסי).

קלו ע"א – קלו ע"א ¹⁰⁰⁶	תוספתא בבא בתרא ח, ד	ירושלמי בבא בתרא ח, ט (ירושלמי נזיקין עמ' 104) ¹⁰⁰⁵
איתמר מכר הבן בחיי האב ומת הבן בחיי האב ר' יוחנן אמ' לא קנה לוקח [...]		
איתיביה ר' יוחנן לריש לקיש (1) נכסי לך ואחריד יירש פלי' ואחר' יירש פלי' מת ראשון קנה שני מת שני קנה שלישי מת שני בחיי ראשון יחזרו נכסים ליורשי ראשון	האומר תנו נכסיי לפלי' ¹⁰¹⁰ ואם מת פלי' לפלי' ואם <מת> פלי' לפלני ¹⁰¹¹ הראשון אוכל פירות ואם מת ינתנו לשיני השיני אוכל פירות ואם מת ינתנו לשלישי ¹⁰¹² מת השיני עד שלא ימות הראשון הראשון אוכל פירות מת ינתנו לשלישי	תני האומר נכסיי ¹⁰⁰⁷ לפלוני מת פלוני לפלוני הראשון ראשון ¹⁰⁰⁸ קודם מת השיני בחיי הראשון הראשון אוכל פירות ואם מת יחזרו ליורשי הראשון ¹⁰⁰⁹
ואם איתה ליורשי נותן מיבעי ליה אמ' ליה תרגמה רב הושעיה בבבל אחריד שאני וכן רמה רבה בר בר חנה קמיה דרב ושני ליה אחריד שאני (2) והתניא יחזרו ליורשי נותן <קלו ע"א> אלא אחריד נמי תנאי היא	מת שלישי עד שלא ימות השיני השיני אוכל פירות ¹⁰¹³ ואם מת יחזרו ליורשי הנותן	מת שלישי בחיי השיני הראשון אוכל פירות אם מת יחזרו נכסיו ליורשי הנותן

¹⁰⁰⁵ = כתובות ט, א (עמ' 998): "תני האומר יינתנו נכסיי לפלי' מת פלי' לפלי' מת הראשון יינתנו לשיני מת השיני יינתנו לשלישי מת השיני בחיי הראשון מכיון שלא זכה בהן השיני לא זכה בהן השלישי אמ' ליה כך פירש ר' הושעיה אבי המשנה אחריו לפלי' ואחריו לפלי' אילו אמ' מת השלישי בחיי שיני מכיון שלא זכה בהן השיני לא זכו היורשין יאות אשכחא אמר אחריו לפלי' תני הראשון מוכר קרקע ולוקח פירות דברי ר' רבן שמעון בן גמליאל או' אין לו אלא אכילת פירות בלבד חזקיה אמ' הלכה [כר'] (יודה) אמ' ר' מנא מן מה דאמי' חזקיה הל' כר' (יודה) הדא אמרה שאין נותנין לו כמתנת שכיב מרע".

¹⁰⁰⁶ = קט"ז ע"ב: "אמי' רב אשי תא שמע נכסי לך ואחריד יירש פלי' ואחריד יירש פלי' מת ראשון קנה שני מת שני קנה שלישי ואם מת שני בחיי ראשון יחזרו נכסים ליורשי ראשון והא הכא דכשתי שדות ושני בני אדם דמו וקתני דקני וכי תימא הכא נמי בראוי ליורשו ור' יוחנן בן ברוקא היא אי הכי מת שיני קנה שלישי והא שלח רב *אחא בר רב עוא לר' יוחנן בן ברוקא נכסי לך ואחריד לפלי' וראשון ראוי ליורשו אין לשיני במקום ראשון כלום לפי שאין לשון מתנה אלא לשון ירושה וירושה אין לה הפסק תיובתא דכולהו תיובתא".

כתובות צה ע"ב (נוסח כ"י פירקובין): "אמי' אביי נכסיי לך ואחריד לפלי' ועמדה ונישאת בעל לוקח הוי ואין לאחריד במקום בעל כלום, כמאן כי האי תנא דתניא נכסיי לך ואחריד לפלי' ירד הראשון ומכר ואכל השני מוציא מיד הלוקחות דברי ר', רבן שמעון בן גמליאל אומ' אין לו לשני אלא מה ששייר ראשון בלבד". וכן סוטה כא ע"ב.

¹⁰⁰⁷ ל יינתנו נכסיי.

¹⁰⁰⁸ על פי ל. א חסר.

¹⁰⁰⁹ יחזרו ליורשי הראשון – ל יחזיר ליורשי הנותן.

¹⁰¹⁰ א האומי' שדה פלוני לפלי' ד האומר תנו שדה לפלני. וכעין א בספר ההשלמה: תנו שדה פלונית לפלוני.

¹⁰¹¹ ואם... לפלני א ד חסר. ההשלמה "מת" היא כמו ליברמן, על פי ספר ההשלמה ועליות דרכנו יונה.

¹⁰¹² השיני... לשלישי – על פי א ד. ו חסר.

¹⁰¹³ מת ינתנו לשלישי... פירות – על פי א ד. ו חסר.

<p>(3) דתניא נכסי לך ואחרוך לפלי וירד הראשון ומכר ואכל שני מוציא מיד הלקוחות דברי ר' רבן שמעון בן גמלי אוי אין לשני אלא מה ששייר ראשון בלבד (4) ורמינהי נכסי לך ואחרוך לפלי יורד ראשון ומוכר ואוכל דברי ר' רבן שמעי בן גמלי אוי אין לראשון אלא אכילת פירות בלבד</p>	<p>הראשון מוכר קרקע ואוכל פירות דברי ר' רבן שמעון בן גמליאל¹⁰¹⁴ אומר אין לראשון אלא אכילת פירות בלבד</p>	<p>מת שלישי ושני בחיי הראשון הראשון אוכל פירות וקונה קרקע דברי ר' רשב"ג אומר אין לו אלא אכילת פירות בלבד</p>
<p>קשיא דר' אדר' קשיא דרבן שמעון בן גמלי אדרבן שמעי בן גמלי דר' אדר' לא קשיא הא לגופא והא לפירא דרבן שמעון בן גמלי אדרבן שמעי בן גמלי נמי לא קשיא הא לכתחלה והא דאיבעד</p>		<p>חזקיה אמר הלכה כר' אמר ר' ייני מודה ר' שמעון¹⁰¹⁵ שאינו נתנה אלא במתנה כמתנת¹⁰¹⁶ שכיב מרע ר' יוחנן אמר אף לא¹⁰¹⁷ כמתנת בריא</p>

112. קלח ע"א

משנה בבא בתרא ח,ה: "הכותב נכסיו לאחרים והניח את בניו מה שעשה עשוי אבל אין רוח חכמה נוחה ממנו רבן שמעון בן גמליאל אומר אם לא היו בניו נוהגין כשורה זכור לטוב".

<p>קלח ע"א¹⁰¹⁹</p>	<p>תוספתא בבא בתרא ח,א</p>	<p>ירושלמי בבא בתרא ח,ח (מהדורת האקדמיה עמ' 1255¹⁰¹⁸)</p>
<p><קלו ע"ב> אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב כל¹⁰²⁰ נכסיו לאחר¹⁰²¹ ואמר הלה אי איפשי בהן קנה ואפלו עומד</p>		

¹⁰¹⁴ א ר' שמעון בן אלעזר. (וכן בעליות דרבנו יונה, ראה תוכ"פ).

¹⁰¹⁵ ל חסר.

¹⁰¹⁶ אלא במתנה כמתנת – ל במתנת.

¹⁰¹⁷ אף לא – ל ולא.

¹⁰¹⁸ ירושלמי נזיקין עמ' 103 (קטוע כאן). = גיטין א,ו (עמ' 1057).

¹⁰¹⁹ = חולין לט ע"ב, כריתות כד ע"ב.

¹⁰²⁰ בחלק מעדי הנוסח חסר.

¹⁰²¹ ספר המקח שער טו (אוצר הגאונים תרצב): לאחד.

<p>וצווח ור' יוחנן אמר לא קנה א"ר אבא בר ממל ולא פליגי <קלח ע"א> כאן בצווח מעיקרו כאן בשותק ולבסוף צווח אמר רב נחמן בר יצחק זיכה לו על ידי אחר ושתק ולבסוף צווח באנו למחלוקת רבן שמעון בן גמליאל ורבנן דתניא</p>		
<p>הכותב כל¹⁰²³ נכסיו לאחרים¹⁰²⁴ והיו בהן עבדים ואמר הלה אי איפשי בהן אם היה רבן שני כהן הרי אלו אוכלין בתרומה רבן שמעון בן גמליאל אומר כיון שאמר הלה אי איפשי בהן כבר זכו בהן יורשין</p>	<p>הכותב נכסיו לאחד והיה כהן והיו בהן עבדים אף על פי שאמר הלה אי איפשי בהן הרי אילו אוכלין בתרומה רבן שמעון בן גמליאל אומר כיון שאמר הלה אי איפשי בהן זכו בהן היורשין</p>	<p>האומר יינתנו כל¹⁰²² נכסיי לפלוגי והוא כהן והיו שם עבדים אע"פ שאמר אי איפשי בהן יאכלו עבדיו בתרומה רשב"ג אומר מכיון שאמר אי איפשי בהן זכו בהן היורשין</p>
<p>והוינן בה ותנא קמא אפלו עומד וצווח ואמר רבא ואיתימא ר' יוחנן הכל מודים בצווח מעיקרו דכולי עלמא לא פליגי דלא קני שתק ולבסוף צווח דכולי עלמא לא פליגי דקני כי פליגי שזיכה לו על ידי אחר ושתק ולבסוף צווח תנא קמא סבר מדאשתיק קניניהו והאי דקא צווח מהדר הוא דקא הדר ביה ורבן שמעון בן גמליאל סבר הוכיח סופו על תחלתו והאי דלא צווח עד השתא סבר כי לא מטי לי מאי אצווח</p>		<p>אמר ר' לא¹⁰²⁵ בסתם חלוקין מה נן קיימין אם דבר בריא שרוצה בהן כל עמא מודו שיאכלו עבדיו בתרומה ואם דבר בריא שאינו רוצה בהן כל עמא מודו שזכו בהן היורשין אלא כי נן קיימין בסתם ורבנן סברין משעה ראשונה היה רוצה בהן ועכשיו חזר בו רשב"ג אומר מכיון שאמר אי איפשי זכו בהן היורשין</p>

¹⁰²² על פי א, והמקבילה בגיטין. ל חסר.

¹⁰²³ בחלק מעדי הנוסח כאן ובחולין, ובכל עדי הנוסח בכריתות, חסר. וכן חסר בספר המתנה לרשב"ח, אוצר הגאונים
תרצו, וביד רמה ועוד. וכנוסח הפנים כן הוא גם בתשובת רב שרירא ורב האי לקירואן, תשובות גאונים הרמב"ם שער =
אוצר הגאונים תרצד.

¹⁰²⁴ כך רק ה כאן, ובכל עדי הנוסח בחולין ובכריתות. בשאר עדי הנוסח כאן: לאחר. וכן ביד רמה, בספר המתנה הנ"ל
(ושם אחרי "אי אפשי בהן" נוסף: קנה), ובתשובת רב שרירא ורב האי לקריאת מהדירי אוצר הגאונים ו"מאגרים"
(הרכבי קורא: לאחד). ולהלן שם: לאחרים.

¹⁰²⁵ גיטין: זעירא.

113. קלח ע"א

קלח ע"א ¹⁰²⁶	תוספתא בבא בתרא טו,
<p>תנו רבנן שכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלוני ושלוש מאות לפלוני וארבע מאות לפלוני</p> <p>אין אומרין כל הקודם בשטר זוכה</p> <p>אין אומרין כל הקודם בשטר זוכה</p> <p>לפיכך יצא עליו שטר חוב גובה מכולם אבל אמר תנו מאתים זוז לפלוני ואחריו לפלוני ואחריו לפלוני</p> <p>אומרין כל הקודם בשטר זוכה</p> <p>לפיכך יצא עליו שטר חוב גובה מן האחרון</p> <p>אין לו גובה משלפניו אין לו גובה משלפני פניו</p>	<p>האומר תנו מאתים דינר לפלוני ושלוש מאות לפלוני וחמש מאות לפלוני</p> <p>אין אומרין כל הקודם בשטר זכה</p> <p>אלא כולם חולקין בשוה</p> <p>יצאת עליהן¹⁰²⁷ כתובת אשה ובעל חוב כולן נותנין בשוה אבל אם אמר תנו מאתים דינר לפלוני ואחר כך שלש מאות לפלוני ואחר כך חמש מאות לפלוני</p> <p>אומרין כל הקודם בשטר זכה</p> <p>יצאת עליהן כתובת אשה ובעל חוב גובין מן האחרון אין בהן¹⁰²⁸ גובין משלפניו אין בהן גובין משלפני פניו</p>

114. קלח ע"א-ע"ב

קלח ע"א-ע"ב	תוספתא בבא בתרא ז, יב-יד
<p>תנו רבנן שכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלי בני בכור בראוי¹⁰³³ לו נוטלן ונוטל את בכורתו</p> <p>בבכורתו ידו על העליונה</p> <p>רצה חלק בכורה נוטל רצה מאתים זוז נוטל¹⁰³⁴</p> <p>ושכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלי אשתי בראוי לה</p> <p>נוטלתן ונוטלת את כתובתה</p> <p>בכתובתה ידה על העליונה</p> <p>רצתה נוטלתן רצתה נוטלת כתובתה</p> <p>ושכיב מרע שאמר תנו מאתים זוז לפלי בעל</p>	<p>האומר תנו מאתים דינר לפלני בני בכור בראוי¹⁰²⁹ לו נוטלן¹⁰³⁰ ונוטל פי שנים בבכורתו ידו על העליונה</p> <p>רצה נוטלן ורצה נוטל פי שנים</p> <p>האומר תנו שדה פלנית לפלנית אשתי בראוי לה נוטלתה ונוטלת כתובתה</p> <p>בכתובתה ידה על העליונה</p> <p>רוצה נוטלתה רוצה נוטלת כתובתה</p> <p>האומר תנו מאתים דינר לפלי בעל חובי¹⁰³¹</p> <p>בראוי לו נוטלו ונוטל עוד מאתים דינר¹⁰³²</p> <p>בחובו אין לו אלא חובו</p>

¹⁰²⁶ =גיטין נ ע"ב, ושם בפי רב קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי.

¹⁰²⁷ על פי א ד. ו חסר, ונמצא אחרי "ובעל חוב".

¹⁰²⁸ על פי א ד. ו לו.

¹⁰²⁹ על פי א ד. ו כראוי.

¹⁰³⁰ על פי א. ו ד נוטל.

¹⁰³¹ על פי א. ו ד נוסף: בחובו.

¹⁰³² נוטלן ונוטל עוד מאתים דינר – א נוטלן ונוטל (חוב מאתים דינר) חובו. ד נוסף: בחובו.

¹⁰³³ על פי מ פר אס פיר ו. ה ד כראוי.

¹⁰³⁴ כעין זה גם מ אס ו (ושם "בכורתו" במקום "חלק בכורה"). אס ד רצה נוטלן רצה נוטל את בכורתו פר רצה נוטלן רצה נוטל פי שנים.

חובו בראוי לו נוטל ונוטל את חובו בחובו אין לו אלא חובו ¹⁰³⁵	
---	--

115. קלט ע"א

משנה בבא בתרא ח, ז: "הכותב נכסיו לבניו צריך שיכתוב מהיום לאחר מותי דברי ר' יהודה, ור' יוסה אומר אינו צריך. הכותב נכסיו לבנו לאחר מותו, האב אינו יכול למכור מפני שהן כתובים לבן והבן אינו יכול למכור מפני שהן ברשות האב. מכר האב מכורין עד שימות, מכר הבן אין ללוקח בהן כלום עד שימות האב. האב תולש ומאכיל לכל מי שירצה ומה שהיניח תלוש הרי הוא של יורשים".

תוספתא כתובות ח,ה	קלט ע"א
הכותב נכסיו לבנו ¹⁰³⁶ צריך שיכתוב לו מהיום ולאחר מיתה דברי ר' יהודה [...] הכותב נכסיו לבנו וחזר וקנה נכסים אחרים כל שלא היה בכלל מתנה ראשונה הרי אילו של יורשין מכר הבן ומת ¹⁰³⁷ האב אם יש שם נכסין מחוברין בקרקע שמין לו	תלוש אין מחובר לא והא אן תנן ¹⁰³⁸ שמין את המחוברין ללוקח אמי עולא לא קשיא כאן בבנו כאן באחר הואיל ודעתו של אדם קרובה אצל בנו

116. קמא ע"א

משנה בבא בתרא ט, ב: "האומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה אם ילדה זכר נוטל מנה, ואם נקבה מאתים ילדה נקבה נוטלת מאתים, אם זכר מנה ואם נקבה מאתים ילדה זכר ונקבה הזכר נוטל מנה והנקבה מאתים".

ירושלמי כתובות ד, ח (עמ')	תוספתא כתובות ד, ח	קמא ע"א ¹⁰³⁹
(976)		
		למימרא דבת עדיפא ליה מבן [...] ואיכא דאמר ¹⁰⁴⁰ הא מני ר' יהודה היא הי ר' יהודה אילימא ר' יהודה

¹⁰³⁵ אין לו אלא חובו – כך גם **אס** וכעין זה ד. וכן חבל ראשונים (רי"ף, רמב"ן ותלמידיו ועוד). **מ פא פיר** ו ידו על העליונה רצה נוטלן (**מ ו** רצה מאתים זוז נוטל) רצה נוטל את חובו. וכן ראשונים אחרים (יד רמה ועוד). ראה דק"ס אותיות פ, צ. וביד רמה ובר' אברהם אב בית דין (בשיטת הקדמונים) הובאה גרסה גם לעיל "אין לו אלא בחובו", "אין לה אלא כתובתה" (אצל ר"א אבי"ד בשם ר' חננאל, וביד רמה בשם "איכא נוסחתי"). ובתוספות רי"ד הובא מיזוג של הנוסחים: "בבכורתו אין לו אלא בכורתו, פי' וידו על העליונה, רצה בכורתו נוטל" וכו', וכן בשתי הבבות הבאות.

¹⁰³⁶ יש גרסה: לבניו, וציינתי לה לעיל קלו ע"א.

¹⁰³⁷ על פי א. וכן ר"ח (בשיטת הקדמונים) ורשב"ם אצלנו. וד או שמת. וראה תוכ"פ עמ' 320 והערה 84. ובחלק מהראשונים חסרה המילה "נכסים" (ראה תוכ"פ).

¹⁰³⁸ והא אן תנן – כך גם **מ פא אס**. וכן רבנו גרשום. **פיר ו ד** והא תניא, כתיקון רשב"ם ותוספות.

¹⁰³⁹ =כתובות מט ע"א, על המשנה "האב אינו חייב במזונות בתו" (נוסח כתב יד פירקוביץ): "במזונות בתו הוא דאינו חייב הא במזונות בנו חייב, ובתו נמי חובה הוא דליכא הא מצוה איכא, מני מתניתין לא ר' מאיר ולא ר' יהודה ולא ר' יוחנן בן ברוקה, מאי היא דתניא מצוה לזון את הבנות קל וחומר לבנים שיעסקו בתורה דברי ר' מאיר, ר' יהודה אומר מצוה לזון את הבנים קל וחומר לבנות משום זילותא, ר' יוחנן בן ברוקה אומר חובה לזון את הבנות לאחר מיתת אביהן אבל בחיי אביהן אילו ואלו אין ניזונין".

¹⁰⁴⁰ כך רק ה. שאר עדי הנוסח: ואיבעית אימא.

<p>דבכל דתניא ויי בריך את אברהם בכל ר' מאיר אוי שלא היתה לו בת ר' יהודה אוי שהיתה לו בת¹⁰⁴¹ אימר דשמעת ליה לר' יהודה דאפלו ברתא נמי לא חסריה רחמי דעדיפא מברא מי שמעת ליה אלא הא ר' יהודה</p>		
<p>דתניא מצוה לזון את הבנות וקל וחומר לבנים דעסיקי בתורה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר מצוה לזון את הבנים וקל וחומר לבנות דלא ליתזלן</p>	<p>מצוה לזון את הבנות ואין צריך לומר את הבנים ר' יוחנן בן ברוקה אומר חובה לזון את הבנות</p>	<p>מצוה לזון את הבנות אין צריך לומר את הבנים ר' יוחנן בן ברוקה אומר מצוה [ס"א חייב] לזון את הבנות</p>
		<p>אית תניי תני הבנים עיקר [ואית תניי תני הבנות עיקר] מאן דמר הבנים עיקר לתלמוד תורה מאן דמר הבנות עיקר שלא יצאו לתרבות רעה</p>

117. קמא ע"א

קמא ע"א	תוספתא בבא בתרא ט, ד
<p>והא דתניא ילדה זכר ונקבה הזכר נוטל ששה דינרין והנקבה נוטלת שני דינרין</p>	<p>האומר אם תלד אשתי זכר תטול מנה ילדה זכר נוטלת מנה אם נקבה מאתים ילדה נקבה נוטלת מאתים אם זכר מנה אם נקבה מאתים ילדה זכר ונקבה הזכר נוטל ששה של זהב ונקבה נוטלת חמשים זוז</p>

¹⁰⁴¹ ה אס ו נוסף : ובכל שמה. על ברייתא זו ראה לעיל, טז ע"ב.

118. קמא ע"ב

משנה בבא בתרא ט,ב: "האומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה אם ילדה זכר נוטל מנה, ואם נקבה מאתים ילדה נקבה נוטלת מאתים, אם זכר מנה ואם נקבה מאתים ילדה זכר ונקבה הזכר נוטל מנה והנקבה מאתים".

קמא ע"ב	תוספתא בבא בתרא ט,ה	ירושלמי בבא בתרא ט,ג (מהדורת האקדמיה עמ' 1042(1257)
והא דתניא ילדה זכר ונקבה אין לו אלא מנה במאי היא אמר רבינא במבשרני		
דתניא המבשרני במה נפטר רחמה של אשתי אם זכר יטול מנה ילדה זכר נוטל מנה ואם נקבה מנה ¹⁰⁴⁶ ילדה נקבה נוטל מנה ילדה זכר ונקבה אין לו אלא מנה	האומר המבשרני אם ילדה אשתי זכר יטול מאתים אם נקיבה יטול מנה ילדה זכר נוטל מאתים ילדה נקיבה נוטל מנה ילדה זכר ונקבה אין לו אלא מנה ¹⁰⁴⁵	תני האומר המבשרני אם ילדה אשתי זכר יטול מאתים ילדה זכר נוטל מאתים אם נקיבה מנה ילדה נקיבה נוטל מנה ¹⁰⁴³ זכר ונקיבה ¹⁰⁴⁴ אין לו אלא מנה אמר ר' מנא ביטלה צרת נקיבה שמחת זכר
והא זכר ונקבה לא קאמר דאמר נמי אם זכר ונקבה יטול מנה ¹⁰⁴⁷ אלא למעוטי מאי למעוטי נפל		

119. קמב ע"א

קמב ע"א	תוספתא כתובות ד,טז	ירושלמי יבמות ד,א (עמ' 1048(847-846)
---------	--------------------	---

¹⁰⁴² בכתב יד א (ירושלמי נזיקין עמ' 106-107) הנוסח כנראה משובש, ראה להלן.
¹⁰⁴³ א אם ילדה אשתי זכר יטול מנה ילדה זכר יטול מנה אם נקבה יטול מאתים ילדה נקבה נוטל מאתים אם זכר מנה אם נקבה מאתים. וכן רמב"ן ועליות דרבנו יונה על הבללי שלנו (וכן משמע מהמאירי), וכתב בעליות דרבנו יונה שהנוסח שלו נראה משובש, מתוך ההנמקה של הירושלמי "ביטלה צרת הנקבה את שמחת הזכר", וכן כתב תוכ"פ. ואפשר שבאביו של נוסח א-רמב"ן עמד נוסח מקוצר, והוא הושלם מתוך המשנה.
¹⁰⁴⁴ א ילדה זכר ונקיבה.
¹⁰⁴⁵ ו נוסף: ירושי אמי ר' מנה בטלה צרת הנקבה את שמחת הזכר.
¹⁰⁴⁶ פ אס מאתים (וכן להלן). וכן יד רמה ומאירי. ונראה שכך גרסו גם הרשב"א והריטב"א.
¹⁰⁴⁷ רבנו יונה הקשה על הנוסח שלפנינו וכתב שנראה בעיניו שלא גרסינן מנה, "וכן הגרסא במקצת הספרים". וכן נראה שהייתה גרסתו של הרשב"א, וכן מביא הריטב"א בשם ספרי דווקני: "דאמר נמי זכר ונקבה יטול". רש"ש מפרש מעין זה את גרסתנו, ש"מנה" היא קושיית הגמרא ולא דברי האב. עיין שם.
¹⁰⁴⁸ =ירושלמי בבא בתרא ט,ב (ירושלמי נזיקין עמ' 106), והיא מקבילה "מבולבלת ומקוצרת" (שם עמ' 222). "נראה שעיקר הסוגיא נשנית בקיסרין (גם ע"פ שמות האמוראים במקומו בב"ב ולפנינו מקוצר" (ליברמן, תלמודה של קיסרין עמ' 77).

<p>אמ' רב ששת מנא אמינא לה דתניא</p>		<p>תמן תנינן האומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה ילדה זכר נוטל מנה אם נקיבה מאתים ילדה נקיבה נוטלת מאתים ר' לעזר אמר לא אמרו אלא בנו הא אחר לא ר' יוסה אמר אפילו אחר על דעת' דר' לעזר ובלבד שכיב מרע הא בריא לא בלבד מטלטלין הא קרקעות לא מתנית' פליגי על ר' לעזר</p>
<p>גר שמת ובזבוזו ישראל את נכסיו ושמעו¹⁰⁵⁴ שיש לו בן או שהיתה אשתו מעוברת חייבין להחזיר</p> <p>החזירו הכל ואחר כך שמעו שמת בנו או שהפילה אשתו החזיק בשנייה קנה בראשונה לא קנה</p>	<p>גר שמת ובזבוזו ישראל את נכסיו ואחר כך נודע שיש לו בנים במדינת הים¹⁰⁵² ושאשתו מעוברת כולם חייבין להחזיר</p> <p>החזירו הכל ומתו בניו או שהפילה¹⁰⁵³ אשתו המחזיק בשניה זכה בראשונה לא זכה</p>	<p>גר שמת ובזבוזו ישראל את נכסיו ונודע שיש לו בן במדינת הים¹⁰⁴⁹ או שהיתה עיברה¹⁰⁵⁰ הכל חייבין להחזיר מה עבד לה ר' לעזר שנייא היא הכא שהוא בנו וסיפא פליגי על שמואל מן הדא דר' יוסה החזירו הכל אחר כך מת הבן או שהפילה כל הקודם¹⁰⁵¹ באחרונה זכה בראשונה לא זכה</p>
<p>אמ' אביי ירושה הבאה מאיליה שאני ורבא אמ' שאני התם דמעיקר' רפוי מרפיא בידיהו מאי ביניהו איכ' ביניה' ששמעו לו שמת ולא מת ואחרכך מת</p>		

¹⁰⁴⁹ במדינת הים – חסר במקבילה בבבא בתרא.

¹⁰⁵⁰ בבבא בתרא: א או שהיתה אשתו עיברה ל או [שהיתה] אשתו מעוברת.

¹⁰⁵¹ כל הקודם – בבבא בתרא: המחזיק בהן.

¹⁰⁵² במדינת הים – על פי א ד. ו חסר.

¹⁰⁵³ או שהפילה – על פי א ד. ו והפילה.

¹⁰⁵⁴ ה נוסף: ישראל.

120. קמג ע"א

משנה תרומות ג, א: "התורם קישות ונימצאת מרה אבטיח ונימצאת סרוח תרומה ויחזור ויתרום".

קמג ע"א	תוספתא תרומות ד, ה	ירושלמי תרומות ג, א (עמ' 228)
אמ' רב ששת מנא אמנא לה דתניא ר' יוסי אומר אין לך מר בקישות אלא פנימי שבו לפי כד כשהוא תורם מוסיף על החיצון שבו ותורם	ר' יוסה ¹⁰⁵⁵ אומר אין לך מר בקישות אלא פנימי שבה הרי זה מוסיף על חיצון שבה ותורם	תני בשם ר' יוסי אין לך מר בקישות אלא תוכו כיצד הוא עושה מוסיף על החיצון שלה ותורם

121. קמג ע"א-ע"ב

קמג ע"א-ע"ב	תוספתא מנחות יב, ז	ירושלמי יומא א, ב (עמ' 564)
ההוא דאמר לה לדביתהו נכסאי ליך ולבניך אמר רב יוסף קנאי פלגא אמר רב יוסף מנא אמינא לה דתניא והיתה לאהרן ולבניו לאהרן מחצה ולבניו מחצה ¹⁰⁵⁶ אמ' ליה אביי מי דמי בשלמי' התם אהרן בר חולקא הוא להכי פרט ביה רחמי' למשקל ביה פלגא הכא אשה לאו בת ירושה היא דייה שתטול כאחד מן הבנים איני והא הוה עובדא בנהרדעא ואגבי שמואל פלגא בטבריא ואגבי ר' יוחנן פלגא ותו כי אתא ר' יצחק בר יוסף אמ' ההוא דמי כלילא דשדו דבי מלכא אבולי ואסטר[ט]יגי א"ר אבולי פלגא ואסטריגי פלגא הכי השתא התם מעיקרא כי הוה כתבי אבולי הוה כתבי		תני ר' אומר אומר אני שלא יטול אלא מחצה אית תני תני ר' אומר אומר אני שיטול מחצה היך עבידה היה שם עור אחד רבנן אמרי נוטל את כולו ר' אומר אומר אני שלא יטול אלא מחצה היו שם ארבעה חמשה עורות רבנן אמרי נוטל אחד ר' אומר אומר אני נוטל מחצה מה טע' דר' והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו וכי אין אנו יודעין שאהרן בכלל בניו ומה ת"ל לאהרן ולבניו אלא אמ' אהרן יסב פלגא ובניו יסבון פלגא כהדא בולי ואסטריגי הוה לון קריבו אתא עובדא קומי ר' ואמר אין בולי בכלל אסרטיגי וליי דא מילה אמ'

¹⁰⁵⁵ על פי א. ו ד וכן היה ר' יוסי. (וראה תוכ"פ שהתקשה בגרסה זו.)
¹⁰⁵⁶ על ברייתא זו ראה בסנהדרין כב ע"א.

<p>ואסטר[ט]יגי סיועי הוא דקא מסייעי בהדיהו וידע מלכא דהו קא מסייעי השתא מאי דקמא דכת' ואבולי ואסטר[ט]יגי למימרא דהני פלגא והני פלגא</p>		<p>בולי ואסרטגי אלא אמ'י אילין יתנון פלגא ואילין יתנון פלגא אמר ר' יוסה ביר' בון ר' כדעתיה דר' אמר והיתה לאהרן ולבניו לאהרן מחצה ולבניו מחצה</p>
<p>מתלב רב זירא הרי¹⁰⁵⁷ עלי מנחה מאה עשרון להביא בשני כלים מביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד ואם הביא חמשים בכלי אחד וחמשים בכלי אחד יצא</p>	<p>הרי עלי מאה עשרונות להביא בכלי אחד כופין אותו ומביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד ואם הביא מחצה בכלי אחד ומחצה בכלי אחד לא יצא בשני כלים מביא מחצה בכלי אחד ומחצה בכלי אחד ואם הביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד יצא</p>	<p>מתלב ר' בא בר ממל והא מתנית' פליגא האומר הרי עלי מאה עשרונות להביאן בשני כלים מביא חמשים בכלי אחד וחמשים בכלי אחד ואם הביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד יצא</p>
<p>אם הביא אין לכתחלה לא הכי השתא התם אן סהדי דהדין גברא¹⁰⁵⁸ לקרבן גדול איכון והאי דקא אמר בשני כלים דידע דלא איפשר לאיתויי בכלי אחד כמה דאפשר לאיתויי מיתנין</p>		<p>אילו מי שאמר הרי עלי מאה עשרונות סתם ולא אמר בכמה כלים הוא מביאן וליידא מילא אמר להביאן בשני כלים יביא חמשים בכלי אחד וחמשים בכלי אחד ותני עלה אם הביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחד יצא</p>

122. קמד ע"ב

משנה בבא בתרא ט, ד: "האחים השותפים שנפל אחד מהן לאומנות נפל לאמצע, חלה וניתרפא
ניתרפא משל עצמו".

¹⁰⁵⁷ פיר מ פר אס ו : האומר הרי.

¹⁰⁵⁸ בשאר עדי הנוסח נוסף : מעיקרא (פיר מ ו חסר "התם אן סהדי דהדין גברא").

ירושלמי בבא בתרא טו, (מהדורת האקדמיה עמ' 1059(1258)	תוספתא בבא בתרא י,ה	קמד ע"ב
תני האחין השותפין שנפל אחד מהן לאומנות המלך בזמן שבאין מכח האחין ¹⁰⁶⁰ נוטלין מכח האחין מכח בעל הבית נוטלין מכח בעל הבית ¹⁰⁶¹	האחין שנעשה אחד מהן גבאי או אפמליטיס ¹⁰⁶² אם מחמת נכסים נפל נפל ¹⁰⁶³ לאמצע ¹⁰⁶⁴ אם מחמת עצמו נפל נפל לעצמו	תנא לאומנות המלך תנו רבנן אחד מן האחין שמינוהו גבאי או פומליסטוס ¹⁰⁶⁵ אם מחמת אחין לאחין אם מחמת עצמו לעצמו

123. קמד ע"ב

תוספתא בבא בתרא י,ד	קמד ע"ב
(ד) האחין שנטל אחד מהן מאתים זוז והלך ללמוד תורה או ללמוד אומנות לא יאמר אילו הייתי כאן הייתי ניזון מן האמצע אלא אומרין לו אילו היית כאן היית ניזון מן האמצע עכשיו שניזנתה ניזנתה משל עצמך ¹⁰⁶⁶	תנו רבנן אחד מן האחין שנטל מאתים זוז מן האמצע ¹⁰⁶⁷ והלך ללמוד תורה או ללמוד אומנות יכולין האחין לומר לו אם אתה אצלנו יש לך מזונות אם אי אתה אצלנו אין לך מזונות

124. קמד ע"ב

משנה בבא בתרא ט,ד: "האחים שעשו מיקצתן¹⁰⁶⁸ שושבינות בחיי האב חזרה השושבינות חזרה לאמצע שהשושבינות ניגבת בבית דין".

תוספתא בבא בתרא י,ז	קמד ע"ב
שלח האב שושבינות כשהיא ¹⁰⁶⁹ חוזרת חוזרת בעיניה נשתלחה לאב שושבינות כשהיא נגבית מן האמצע	ורמינהי שלח לו אביו שושבינות כשהיא חוזרת חוזרת לו נשתלחה לאביו שושבינות כשהיא חוזרת חוזרת מן האמצע
א"ר אסי א"ר יוחנן ¹⁰⁷⁰ כי תנן מתניתין נשתלחה לאביו תנן	

¹⁰⁵⁹ מן ההלכה הקודמת ואילך א חסר.

¹⁰⁶⁰ על פי הראב"ד והרשב"א. לפנינו בטעות "האריס". וכן להלן. והיא אשגרה מירושלמי בבא מציעא ט,א, ראה תוכ"פ עמ' 446 הערה 19.

¹⁰⁶¹ כך גם הראב"ד והרשב"א, אך גם היא אשגרה מבבא מציעא הנ"ל, והכוונה היא לעצמו (תוכ"פ שם הערה 20).

¹⁰⁶² על פי א (ἐπιμελήθη), ראה תוכ"פ. ו אפומלוטוס ד אפולמוטוס.

¹⁰⁶³ על פי א ד. ו חסר.

¹⁰⁶⁴ רמב"ן: אם מחמת נכסים לאחין.

¹⁰⁶⁵ על פי אס, וכעין זה שאר עדי הנוסח. ה בלבד: פומליטוס או גבאי.

¹⁰⁶⁶ על פי א ד. ו מטיל לעצמך.

¹⁰⁶⁷ מן האמצע – פ ד חסר.

¹⁰⁶⁸ במשנת הבבלי יש נוסחאות: שעשה אחד מהן (ה, ותוקן ל"מקצתן"), שעשו מהן (ד). אך שאר עדי הנוסח כלפנינו.

¹⁰⁶⁹ על פי א ד. ו כשהוא. וכן להלן.

¹⁰⁷⁰ א"ר אסי א"ר יוחנן – פ אמי אביי ו אמי רב אשי. וראה מלנה"מ עמ' 279 שתומך בגרסה "אביי" כי אין דרכו של התלמוד להקדים אמוראים ארצישראלים לבבליים, והגהות מסוג זה במשנה מתאימות יותר לאביי מאשר לרי יוחנן.

<p>והא האחין שעשו מקצתן שושבינות קתני תני למקצתן והא חזרה שושבינות קתני הכי קאמר חזרה לגבות מן האמצע נגבית רב אסי¹⁰⁷¹ אמר לא קשיא כאן בסתם כאן במפרש</p>	
<p>והתניא שלח לו אביו שושבינות כשהיא חוזרת חוזרת לו שלח אביו שושבינות סתם כשהיא חוזרת חוזרת לאמצע</p>	
<p>ושמואל אמר הכא ביבם עסיקין דהוה ליה ראוי ואינו נוטל בראוי כבמוחזק</p>	

125. קמד ע"ב

קמד ע"ב	תוספתא פסחים ג, יד
<p>ושמואל אמר הכא ביבם עסיקין דהוה ליה ראוי ואינו נוטל בראוי כבמוחזק מכלל דהאיך משלם ולימא ליה תנו לי שושביני ואשמח עמו</p>	
<p>מי לא תניא מקום שנהגו להחזיר קדושין מחזירין שלא להחזיר אין מחזירין</p>	<p>מקום שנהגו להחזיר את הקידושין מחזירין¹⁰⁷² מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין</p>
<p>ואמר רב יוסף בר אבא אמ' מר עוקבא אמ' שמואל לא שנו אלא שמתה היא אבל מת הוא אין מחזירין מאי טעמא יכולה שתאמר >קמה ע"א< תנו לי בעלי ואשמח עמו הכא נמי לימא תנו לי שושביני ואשמח עמו אמר רב יוסף הכא במאי עסיקין כגון ששמח עמו שבעת ימי המשתה ולא הספיק לפרעו עד שמת</p>	
<p>לימא תנו לי בעלי ואשמח עמו תנאי היא דתניא המארש את האשה בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה מקום שנהגו להחזיר קדושין מחזירין מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין דברי ר' נתן ר' יהודה הנשיא אומר באמת אמרו מקום שנהגו להחזיר מחזירין מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין ר' יהודה הנשיא הינו תנא קמא אלא לאו תנו</p>	

¹⁰⁷¹ פו אשי.
¹⁰⁷² על פי אלג' ד. ו מחזיר.

לי בעלי ואשמח עמו איכא ביניהו וחסורי מחסרא והכי קתני [...]	
---	--

126. קמה ע"א-ע"ב

משנה בבא בתרא ט, ד: "האחים שעשו מיקצתן שושבינות בחיי האב חזרה השושבינות חזרה לאמצע שהשושבינות ניגבת בבית דין".

תוספתא בבא בתרא י, ח	קמה ע"א-ע"ב
השושבינות אין בה משום ריבית חמשה דברים נאמרו בשושבינות אין בה משום ריבית וחוזרת בעיניה ונגבית מן האמצע ואין השמטה משמטה ואין הבכור נוטל בה ¹⁰⁷³ פי שנים	השושבינות נגבית בבית דין תנו רבנן חמשה דברים נאמרו בשושבינות נגבית בבית דין וחוזרת בעונתה ואין בה משום ריבית ואין שביעית משמטתה ואין הבכור נוטל בה פי שנים
	נגבית בבית דין וחוזרת בעונתה ¹⁰⁷⁴ מאי טעמא כמלוח דמיא ואין בה משום ריבית דלאו אדעתא דהכי יהיב ליה ואין שביעית משמטתה דלא קרינא ביה לא יגש ואין הבכור נוטל בה פי שנים דהוה ליה ראוי ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק

127. קמה ע"ב

תוספתא בבא בתרא י, ט	קמה ע"ב
עשה עמו שושבינות בפומבי ומבקש שיעשה עמו בצנועה יכול לומר לו כדרך שעשית עמו בפומבי אף אני אעשה עמך בפומבי עשה עמו שושבינות ¹⁰⁷⁵ בבתולה ומבקש שיעשה עמו באלמנה יכול לומר לו כדרך שעשית עמי כך אני עושה עמך בבתולה ¹⁰⁷⁶ עשה עמו שושבינות באשה אחת (א: בשתי נשים) ומבקש שיעשה עמו בשתי נשים (א: באשה אחת) ¹⁰⁷⁷	תנו רבנן עשה עמו בפומבי ובקש לעשות עמו בצנוע יכול לומר לו בפומבי אני עושה עמך כדרך שעשית עמי עשה עמו בבתולה ובקש לעשות עמו באלמנה יכול לומר לו בבתולה אני עושה עמך כדרך שעשית עמי עשה עמו בשנייה ובקש לעשות עמו בראשונה

¹⁰⁷³ על פי א ד. ו חסר.

¹⁰⁷⁴ וחוזרת בעונתה – כך גם פ א ס ו. מ וחוזרת בבי"ד פר ד חסר. וכן הגיה רשב"ם.

¹⁰⁷⁵ על פי א ד חסר. ו נוסף: בפומבי.

¹⁰⁷⁶ כדרך... בבתולה – א בבתולה אני עושה עמך כדרך שעשית עמי בבתולה.

¹⁰⁷⁷ כנוסח א גורס ריב"ם, שהגיה כך את הבבלי (או"ז ט, קעג, ראה תוכ"פ עמ' 449).

יכול לומר לכשתשא אשה אחרת אביא לך בשנייה	יכול לומר לו לכשתשא אחרת אני עושה עמך ¹⁰⁷⁸
---	--

128. קמו ע"ב, קלב ע"א

ירושלמי כתובות ה,א (עמ')	תוספתא כתובות ד,יד	קמו ע"ב ¹⁰⁷⁹
(981)		
דתני מי שהלך בנו למדינת הים ושמע עליו שמת ועמד וכתב כל נכסיו לאחר ואחר כך בא בנו [מתנתו קיימת ר' שמעון בן מנסיא אומר] אין מתנתו קיימת שאילו היה יודע שבנו קיים לא היה כותבן	מי שיצא ¹⁰⁸⁰ למדינת הים אמרו לו מת בנדך עמד וכתב כל נכסיו במתנה ואחר כך <נודע> שבנו קיים ¹⁰⁸¹ מתנתו קיימת ר' שמעון בן מנסיא או' אין מתנתו קיימת שאילו היה יודע שבנו קיים לא היה נותן ¹⁰⁸²	מאן תנא דאמי' אזלינן בתר אומדנא אמ' רב נחמן ר' שמעון בן מנסיא היא דתניא הרי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת בנו עמד וכתב כל נכסיו לאחד ואחר כך בא בנו מתנתו מתנה ר' שמעון בן מנסיא או' אין מתנתו מתנה שאלמלא היה יודע שבנו קיים לא היה כותבן

129. קמו ע"א

תוספתא ערכין א,ט	קמו ע"א
עצרת פעמים שחל להיות בחמשה ובששה ובשבעה לא פחות ולא יתר ר' יהודה אומ' חל להיות בחמשה סימן רע לעולם בששה סימן בינוני בשבעה סימן יפה לעולם אבא שאול אומר כל זמן שיום טוב של עצרת ברור סימן יפה לעולם ¹⁰⁸³	תניא אבא שאול אומר יום טוב של עצרת ברור סימן יפה לכל השנה כולה
	אמי' רב זביד יומא קמא דריש שתא אי חמים כולה שתא חמימא ואי קריר כולה שתא קרירא מאי נפקא מינה לתפלתו של כהן גדול

¹⁰⁷⁸ ברוב עדי הנוסח נוסף: עשה עמו באחת ובקש לעשות עמו בשנים יכול לומר לו באחת אני עושה עמך כדרך שעשית עמי. ובבא זו חסרה בהלכות גדולות ובחידושי הר"י מיגאש (תוכ"פ שם).
¹⁰⁷⁹ = קלב ע"א: והתניא הרי שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת בנו עמד וכתב כל נכסיו לאחר ואחר כך בא בנו מתנתו מתנה ר' שמעון בן מנסיא או' אין מתנתו מתנה שאלו היה יודע שבנו קיים לא היה כותבן ואמי' רב נחמן הלכה כר' שמעון בן מנסיא.
¹⁰⁸⁰ א שהלך בנו.
¹⁰⁸¹ <נודע> שבנו קיים – כך ו ד (ההשלמה על פי ד). א בא בנו.
¹⁰⁸² א כותבן.
¹⁰⁸³ אבא שאול... לעולם – נשתמר רק ב-ו, ובתשובות הגאונים שערי תשובה פה. ד חסר, כנראה כדילוג הדומות.

130. קנג ע"ב

משנה בבא בתרא ט,ו: "שכיב מרע שכתב נכסיו לאחרים, שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת, לא שייר קרקע כל שהוא אין מתנתו קיימת. לא כתב בה שכב מרע והוא אומר שכב מרע הייתי והן אומרין ברי היה, צריך להביא ראייה שהיה שכב מרע דברי ר' מאיר, וחכמי אומי' המוציא מחבירו עליו הראייה".

תוספתא בבא בתרא י,יא	קנג ע"ב ¹⁰⁸⁴
ברי שכתב נכסיו מתנה אע"פ שלא שייר קרקע כל שהוא מתנתו קיימת שכיב מרע מי ¹⁰⁸⁵ מוציא מיד מי הוא מוציא מידן והן אין מוציאין מידו דברי ר' יעקב	ההוא דהוה כת' בה כד הוה קציר ורמי בערסי' ולא כת' בה ומגו מרעיה איפטר לבית עלמיה אמ' רבא הרי מת וקברו מוכיח עליו אמ' ליה אביי השתא ומה ספינה שרובן לאיבוד נותנין עליהן חומרי חיים וחומרי מתים חולים שרובן לחיים לא כל שכן אמ' רב הונא בריה דרב יהושע כמאן אזלא הא שמעתא דרבא כר' נתן דתניא
ר' נתן אומר אם היה ¹⁰⁸⁶ שכיב מרע הן צריכין להביא ראייה שהיה ברי ואם היה ברי הוא צריך להביא ראייה שהיה שכיב מרע	מי מוציא מיד מי הוא מוציא מידן בלא ראייה ¹⁰⁸⁷ והן אין מוציאין מידו אלא בראייה ¹⁰⁸⁸ דברי ר' יעקב ר' נתן אומר אם בריא הוא עליו להביא ראייה שהיה שכיב מרע ואם שכיב מרע הוא עליהן להביא ראייה שבריא היה

131. קנד ע"ב

תוספתא בבא בתרא ב,ג	קנד ע"ב
האוכל שדה בחזקת שהיא שלו והוציא עליו שטר	שאל ריש לקיש את ר' יוחנן זו ששנויה במשנת בר קפרא הרי שהיה אוכל שדה ובא בחזקת שהיא שלו וקרא ¹⁰⁹² עליו ערער לומר שלי היא ¹⁰⁹³ והוציא זה את אונו

¹⁰⁸⁴ = קידושין עט ע"ב ("נימא כתנאי מי מוציא מיד מי...").

¹⁰⁸⁵ על פי א. ד חסר.

¹⁰⁸⁶ אם היה – על פי א. ד. ו חסר.

¹⁰⁸⁷ בלא ראייה – כך גם בקידושין. פ חסר.

¹⁰⁸⁸ אלא בראייה – כך גם פ ד אס"ו, וכן בקידושין בכתב יד וטיקן 110. מ אס בלא ראייה, וכן בקידושין בדפוסים ובכתב יד מינכן. פ ו חסר.

¹⁰⁹² ג (T-S F 2(1).123): ובא אח"כ וקרא.

¹⁰⁹³ שלי היא – כך ד מ פ ג. ה שלי היתה. אס שלי. פ שהיא שלו.

<p>לומר שמכרתה לי או שנתתה לי במתנה</p> <p>אם אמר איני מכיר בשטר זה מעולם יתקיים השטר¹⁰⁹⁴ בחותמיו</p> <p>ואם אמר שטר פיס¹⁰⁹⁵ הוא זה שטר אמנה הוא זה או שמכרתיה לך ולא נתתה לי דמים אם יש עדים הלך אחר עדים ואם לאו הלך אחר השטר</p> <p>לימא ר' מאיר היא דאמי' מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו לא שאני אומי' מודה בשטר שכתבו אינו צריך לקיימו ודברי הכל</p>	<p>שמכרה לו ושנתנה לו במתנה</p> <p>יתקיים שטר¹⁰⁸⁹ בחותמיו</p> <p>ואם¹⁰⁹⁰ אמ' כתבתי שטר ונטלתי¹⁰⁹¹ מעות שטר פיסטים הוא בידך</p> <p>הכל הולך אחר חזקה</p>
--	--

132. קנו ע"ב

משנה בבא בתרא ט, ז: "המחליק נכסיו על פיו ר' אליעזר אומי' אחד בריא אחד מסכן נכסים שיש להן אחריות ניקנים בכסף ובשטר ובחזקה ושאיין להן אחריות אינן ניקנים אלא במשיכה, אמרו לו מעשה באימון של בני רוכל שהיתה חולה, אמרה תינתן כוינתי לביתי והיא בשנים עשר מנה, מתה וקיימו את דבריה, אמר להן בני רוכל תקברם אימם".

קנו ע"ב ¹⁰⁹⁷	תוספתא בבא בתרא י, יב	ירושלמי בבא בתרא ט, ז (מהדורת האקדמיה עמ' 1096(1259)
תניא אמר להן ר' אליעזר לחכמים ¹¹⁰⁵ מעשה במרוני אחד שהיה בירושלם והיו לו מטלטלין הרבה	אמי' ר' אליעזר מעשה במרוני אחד שהיה בירושלם והיו לו מטלטלין הרבה וביקש ליתנם במתנה	אמי' ר' בון בר חייה ¹⁰⁹⁸ נשמעינה מהדא אמר להן ר' אליעזר מעשה במרוני אחד ¹⁰⁹⁹ שהיה בירושלם והיו לו מטלטלין הרבה

¹⁰⁸⁹ א השטר.

¹⁰⁹⁰ א אם.

¹⁰⁹¹ א נמחק והוגה: אַבֵּל לֹא נִטְלָתִי.

¹⁰⁹⁴ ג שטר. ד חסר.

¹⁰⁹⁵ כך ה. שאר עדי הנוסח: פסיס/פסיס.

¹⁰⁹⁶ פאה ג, ח (עמ' 93), קידושין א, ה (מהדורת כץ עמ' 82, העתקה משוואה שם עמ' 303–304). מצוטט כאן לפי ל – א חסר כאן.

¹⁰⁹⁷ = קידושין כו ע"ב.

¹⁰⁹⁸ בר חייה – על פי פאה וקידושין. בבא בתרא חסר.

¹⁰⁹⁹ על פי פאה וקידושין. בבא בתרא חסר.

¹¹⁰⁵ מילים אלה חסרות בפ. במקבילה בקידושין חסר בכתב יד וטיקן 110, ובשאר עדי הנוסח: אמר ר' אליעזר/אלעזר. לדחיית הגרסה "אלעזר" ראה מלנה"מ עמ' 134 ותוכ"פ עמ' 450.

<p>ובקש ליתנם במתנה אמרו לו אין להן¹¹⁰⁶ תקנה עד שיקנם¹¹⁰⁷ על גבי קרקע הלך ולקח בית סלע¹¹⁰⁸ סמוך לירושלם ואמר צפוני¹¹⁰⁹ לפלי ועמו מאה צאן ומאה חביות דרומי לפלי ועמו מאה צאן ומאה חביות >ומת וקיימו חכמים את דבריו¹¹¹⁰ אמרו לו משם ראייה מרוני בריא היה¹¹¹¹</p>	<p>אמרו לו אין את יכול מפני שאין לך קרקע עמד וקנה סלע אחד סמוך לירושלם אמר צפוני של זה ועמו מאה צאן ומאה חביות נתונות לפלוני¹¹⁰⁴ דרומו של זה ועמו מאה צאן ומאה חביות נתונות לפלוני וקיימו חכמים את דבריו</p>	<p>וביקש¹¹⁰⁰ לחלקן אמרו לו אין לך תקנה¹¹⁰¹ אלא אם כן קנית קרקע מה עשה הלך וקנה סלע אחד סמוך לירושלם¹¹⁰² אמר חצייה צפוני אני נותן לפלוני ועמו מאה צאן ומאה¹¹⁰³ חביות של יין מחצייה דרומי אני נותן לפלוני עם מאה חביות של שמן ובא מעשה לפני חכמים וקיימו את דבריו</p>
---	--	---

133. קנו ע"ב – קנו ע"א

משנה בבא בתרא ט, ז: "המחלק נכסיו על פיו ר' אליעזר אומר אחד בריא אחד מסכן נכסים שיש להן אחריות ניקנים בכסף ובשטר ובחזקה ושאין להן אחריות אינן ניקנים אלא במשיכה [...] חכמים אומרים¹¹¹² בשבת דבריו קיימים מפני שאינו יכול לכתוב אבל לא בחול, ר' יהושע אומר בשבת אמרו קל וחומר בחול, כיוצא בו זכים לקטן ואין זכים בגדול ור' יהושע אומר בקטון אמרו קל וחומר בגדול".

<p>קנו ע"ב – קנו ע"א</p>	<p>תוספתא בבא בתרא י, ג</p>	<p>ירושלמי בבא בתרא ט, י (מהדורת האקדמיה עמ' 1259)</p>
	<p>המסכין שחלק נכסיו על פיו בין בחול בין בשבת דברי המת יעשו אבל ברי עד שיקנה בכסף ובשטר ובחזקה ר' אליעזר אומר נכסים שיש להן אחריות</p>	

¹¹⁰⁰ על פי פאה וקידושין. בבא בתרא: ומבקש.

¹¹⁰¹ אין לך תקנה – כך בבא בתרא. פאה וקידושין: אין את יכול.

¹¹⁰² סמוך לירושלם – כך בבא בתרא. פאה וקידושין: בצד ירושלם.

¹¹⁰³ ועמו מאה צאן ומאה – כך בבא בתרא. פאה וקידושין: עם מאה.

¹¹⁰⁴ ועמו... חביות נתונות לפלוני – על פי א ד ו לפלוני ועמו... חביות. וכן בבבא הבאה.

¹¹⁰⁶ פר לך (וכן דפוס ואד אלחגארה בקידושין) ג (T-S F 2(1).123) לו (וכן רוב עדי הנוסח בקידושין).

¹¹⁰⁷ פ שתיקנם אס שתקנם ג שיקנום. בקידושין: שיקנם (רוב עדי הנוסח) / שתקנם (ואד אלחגארה).

¹¹⁰⁸ בית סלע – על פי מ פר אס ו ד ג, וכן בקידושין. ה פ בית סאה. (פ מ ו ד נוסף: אחד/אחת).

¹¹⁰⁹ כך גם ג. עדי נוסח אחרים: צפונה/צפוני. וחילופים כעין זה בקידושין. יש עדי נוסח שמוסיפים: של זה. חילופי נוסח דומים בהמשך על "דרומי".

¹¹¹⁰ על פי רוב עדי הנוסח והמקבילה בקידושין (ג כאן, והדפוסים שם, בלי "חכמים". ובחלקם חסר "ומת"). ה פר חסר.

¹¹¹¹ משפט זה אינו בקידושין.

¹¹¹² במשנת הבבלי נוסח ה מ ו: ר' אליעזר אומר.

תחלתו כשר וסופו פסול או תחלתו פסול וסופו כשר פסול	דיל' כגון שהוחזק כתב ידו בבית דין אלא אי קשיא הא קשיא
היה יודע לו עדות בשטר ונעשה חתנו הוא אין יכול לקיים כתב ידיו אבל אחרים מקיימין לו כתב ידיו	היה יודע לו עדות עד שלא נעשה חתנו ונעשה חתנו הוא אינו מעיד על כתב ידו אבל אחרים מעידין אותו איהו לא מהימן אחריני מהימני וכי תימא הכא נמי שהוחזק כתב ידו בבית דין והאמי' רב יוסף בר מניומי אמ' רב נחמן אי'פי' שלא הוחזק כתב ידו בבית דין

135. קסב ע"א-ע"ב

ירושלמי גיטין ט, ח (עמ' 1093)	תוספתא בבא בתרא יא, 1115	קסב ע"א-ע"ב
		אמי' ליה רב נחמן לרב עמרם מנא לך הא אמי' ליה מתניתא היא דתניא
		(1) הרחיק את העדים שתי שטין מן הכתב פסול שיטה אחת כשר
		מאי שנא שתי שטין דפסול דיל' מזייף וכתוב מאי דבעי שיטה אחת נמי מזייף וכת' מאי דבעי אלא לאו שמע מינה אין למדין משיטה אחרונה שמע מינה איבעיא להו שיטה ומחצה מאי תא שמע הרחיק את העדים שני שטין מן הכתב פסול הא שיטה אחת ומחצה כשר אימא סופה שטה אחת כשר הא שטה ומחצה פסול אלא מיהא ליכא למשמע מינה מאי הוי עלה תא שמע דתניא
הרחיק את העדים מן הכתב מקום שני שיטין	הרחיק את העדים מן הכתב מלא שני שיטין פסול פחות מיכן כשר	(2) הרחיק את העדים שני שטין מן הכתב פסול פחות מיכן כשר

¹¹¹⁵ = גיטין ז, יא: "הרחיק את העדים מן הכתב מלא שתי שיטין פסול פחות מיכן כשר כמה הרחיק את העדים מן הכתב ויהא כשר כדי שיהו ניקרין עמו דברי ר' ר' שמעון בן לעזר או' מלא שיטה אחת ר' דוסתאי בי ר' ינאי אומי' מלא חתימת שני עדים גט שחתמו עליו חמשה עדים ונמצאו שלשה הראשונים פסולין תתקיים עדות בשאר".

	<p>וכמה יהו עדים רחוקין מן הכתב ויהא כשר כדי שיהו נקרין עמו דברי ר' ר' שמעון בן אלעזר אומי מלא שיטה אחת ר' דוסתאי ברי' ינאי אומי מלא חתימת שני עדים</p>	<p>פסול פחות מכן כשר</p>
		<p>ירושלמי גיטין א,ה (עמ' 1056)</p>
<p>(3) היו ארבעה וחמשה עדים חתומין על השטר ונמצאו שנים הראשונים קרובין או פסולין¹¹¹⁶ תתקיים העדות בשאר</p>	<p>שטר שחתמו עליו חמשה עדים ונמצאו שלשה הראשונים קרובין או פסולין תתקיים עדות בשאר</p>	<p>שטר שחתמו בארבעה עדים ונמצאו שנים הראשונים קרובים או פסולים [כשר ו]תתקיים העדות בשאר</p>

136. קסד ע"א-ע"ב

משנה בבא בתרא י,א: "גט פשוט עדיו מתוכו, מקושר מאחוריו, פשוט שכתבו עדיו מאחוריו
מקושר שכתבו עדיו מתוכו שניהן פסולים. ר' חנניה בן גמליאל אומר מקושר שכתבו עדיו מתוכו
כשר מפני שהוא יכול לעשותו פשוט. רבן שמעון בן גמליאל אומר הכל כמנהג המדינה".

<p>קסד ע"א-ע"ב</p>	<p>תוספתא בבא בתרא יא,א</p>	<p>ירושלמי גיטין ח,יב (עמ' 1090)1117</p>
<p>מתני' ר' חנניה בן גמלי' אוי מקושר וכו'</p>	<p>פשוט שכתב עדיו מאחוריו מקושר שכתוב עדיו מתוכו שניהן פסולין ר' חנניה בן גמליאל אומי מקושר שכת' עדיו מתוכו כשר מפני שיכול לעשותו פשוט</p>	
<p>השיב ר' לדברי ר' חנניה בן גמלי' והלא אינו דומה זמנו של</p>	<p>השיב ר' על ר' חנינא בן גמליאל והלא זמנו של שטר</p>	<p>השיב ר' על¹¹¹⁸ דברי ר' חנניה בן גמליאל גופו שלגט מוכיח</p>

¹¹¹⁶ ונמצאו שנים הראשונים קרובין או פסולין – כך ה, והיא גרסת הר"ח שהביא רשב"ם. פר ונמצאו הראשונים קרובין או פסולין. וכן גרסת הרשב"א גיטין יח ע"ב בשם רוב הספרים. פ מ א ס ו ג (T-S F 2(2).63) ד ונמצא אחד מהם קרוב או פסול. וכן בהלכות גדולות (הלכות עדות, עמ' 29), ספר והזהיר (פרשת צו עמ' 62), ועוד תשובות גאונים שנוכרו בתוכי"פ גיטין עמ' 908 הערה 19 (גאוניקה ב עמ' 139, קורנל קב, אסף ב סי' ח).

¹¹¹⁷ = בבא בתרא י,א (מהדורת האקדמיה עמ' 1260 – א נקטע קודם לכן): "חשיב(נ!) ר' לקיים דברי ר' חנניה בן גמליאל גופו שלגט מוכיח עליו אם פשוט הוא אם אינו פשוט מהו גופו שלגט אמ' ר' בא מדמר רב הונא לעולם אין העדים חותמין מלמטה עד שיקראו בו מלמעלן אני פלוני בן פלוני מקובל אני עלי כל מה שכתוב למעלן. והתני טופס שטרות כן הוא, אמ' ר' מני טופס שטרות מקושרות כן הוא. אמ' ר' אבין ואפי' תימר הוא פשוט הוא מקושר, בפשוט מעבב במקושר אינו מעבב. ר' יודה אוי' במוסיף על ההלכה, פשוט בשנים מקושר בשלשה והן עושין אותו בשלשה, פשוט מתוכו מקושר מאחוריו והן עושין אותו מתוכו ומאחוריו".

¹¹¹⁸ בבא בתרא: לקיים. רמב"ן (בבא בתרא קסב ע"א) כותב לקיים את הגרסה "לקיים", ולפיו צריך לומר שהוא השיב לדברי חכמים. וצ"ע.

<p>זה לזמנו של זה פשוט מלך שנה מונין לו שנה שנים מונין לו שנים מקושר מלך שנה מונין לו שנים שנים מונין לו שלש</p>	<p>מוכיח עליו אם פשוט הוא אם אינו פשוט</p>	<p>עליו אם פשוט הוא ואם אינו פשוט</p>
<p>[...] ומי בקיע ר' במקושר והא ההוא מקושר דאתא לקמיה דר' ופלייה ואמ' שטר מאוחר הוא זה ואמ' לו זונן לר' כך מנהגה של אומה זו מלך שנה מונין לו שנה שנים מונין לו שנים מקושר מלך שנה מונין לו שנים שנים מונין לו שלש בטר דשמעה מזונן</p>		<p>אי זהו¹¹¹⁹ גופו שלגט אמ' ר' בא כיי דמר רב הונא לעולם אין העדים חותמין בו מלמטה עד שיקראו בו מלמעלן אני פלו' בן פל' מקובל עלי כל מה שכתוב בו למעלן והא תני טופס שטרות כן הוא אמ' ר' מנא טופס שטרות מקושרין כך הוא אמ' ר' אבין אפי' תימר הוא פשוט הוא מקושר מקושר הוא מעכב פשוט אינו מעכב ר' אחא אמ' במוסיף על ההלכה. פשוט בשנים ומנהג בשלשה עושין אותו בשלשה מקושר מאחוריו מנהג מתוכו ומאחוריו עושין אותו מתוכו ומאחוריו</p>

137. קסד ע"ב

<p>קסד ע"ב¹¹²⁰</p>	<p>תוספתא עבודה זרה א, יד</p>
<p>כדרב דימי אחוה דרב ספרא דתני רב דימי <אחוה דרב ספרא>¹¹²² לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו שמתוך טובתו בא לידי רעתו</p>	<p>אבק לשון הרע לא ישא אדן ויתן¹¹²¹ בטובתו של חברו מפני אבק לשון הרע</p>

¹¹¹⁹ אי זהו – בבא בתרא : מהו.

¹¹²⁰ ערכין טז ע"א (נוסח וטיקן 120): "כי אתא רב דימי אמ' מאי דכתי' מברך את רעהו בקול גדול בבקר קללה תחשב לו כגון דאיכלע לאושפיזא וטרחו קמיה שפיר למחר אזל יתיב בשוקא אמ' רחמנא ליברכיה לפלניא דהכי טרח קמאי והכי טרח קמאי ושמעני אינשי ואזלי אנסי ליה. תני רב דימי אחוה דרב ספרא לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו שמתוך טובתו בא לידי רעתו איכ' דאמ' רב דימי אחוה דרב ספרא חלש על רב ספרא לשילי ביה א"ל תיתי לי דקיימי כל דאמור רבנן הא מי קיימת לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו שמתוך טובתו בא לידי רעתו <א'> ליה לא שמעתה ואי שמעי הוה קיימתה". (בשאר עדי הנוסח "אמר להו", אך צורת היחיד נמצא גם בנוסח שיטה מקובצת, וכן נראה.)

¹¹²¹ ישא אדם ויתן – כך ו ד וכן, "לא ישא אדן ויתן", בשאר הברכות לעיל, על אבק ריבית, אבק שביעית ואבק עבודה זרה. א לא יסיח אדם אפילו.
¹¹²² על פי שאר עדי הנוסח.

משנה בבא בתרא י,ב: "כתוב בו זוזין מאה דיהימו סלעין עשרין אין לו אלא עשרין, זוזין מאה דיהימו סלעין תלתין אין לו אלא <מנה>, כסף זוזין די אינון ונימחקו אין פחות משנים, כסף סלעין דיאינון ונימחקו אין פחות משתים, דרכונות דיאינון ונימחקו אין פחות משנים".

קסה ע"ב	תוספתא בבא בתרא יא,ב (לפי סדר הבבלי)
(1) תנו רבנן כסף אין פחות מדינר כסף (2) כסף דינרין ודינרין כסף אין פחות משני דינרין כסף (3) כסף בדינר ¹¹²⁴ אין פחות משני דינרין דהב כסף	(ב ₂) היה כתוב בו כסף נותן לו דינר של כסף כסף דינרין נותן לו שני דינרין של כסף בדינרין כסף נותן לו בשני ¹¹²³ דינרין של זהב דינרין וכסף נותן לו שני דינרין של זהב ודינר כסף (ב ₃) דהב דאת חייב לי אין פחות מדינר של זהב כסף דאת חייב לי אין פחות מדינר של כסף דהב דינרין דאינון דיחמי והשאר מחוק אין פחות מדינר של זהב דריאבון נותן לו כל מה שדריאבון שהוא שוה
אמי מר כסף אין פחות מדינר כסף ואימא נסכא א"ר אלעזר דכתי' ביה מטבע ואימא פריטי אמי רב פפא באתרא דלא סגו פריטי דכספא	
(4) תנו רבנן דהב אין פחות מדינר זהב (5) דהב דינרין ודינרין דהב אין פחות משני דינרין דהב (6) דהב בדינרין אין פחות מכשני דינרין כסף דהב	(ב ₁) היה כתוב בו דהב נותן לו דינר של זהב ¹¹²⁵ דהב דינרין נותן לו שני דינרין של זהב בדינרין דהב נותן לו בשני ¹¹²⁶ דינרין של כסף בדינרין ¹¹²⁷ ודהב נותן לו שני דינרין של כסף ודינר של זהב ¹¹²⁸
אמי מר דהב אין פחות מדינר זהב אימא נסכא א"ר אלעזר דכתי' ביה מטבע <קסו ע"א> ואימא פריטי דדהבא לא עבדי אינשי	
דהב בדינרין אין פחות מכשני דינרין כסף דהב ודילמא כתרי דינרין דהבא פריכא קאמר אמר אביי יד בעל השטר על התחתונה אי הכי רישא נמי אמ' רב אשי דכתב דינרי סיפא נימא דכתב דינרין	

¹¹²³ א כשני.

¹¹²⁴ שאר עדי הנוסח: בדינרין.

¹¹²⁵ דינר של זהב – כך ד. ו שני דינרין של זהב (באשגרה מלמטה, תוכ"פ) א זהב.

¹¹²⁶ ד כשני.

¹¹²⁷ על פי ליברמן (תוספתא על אתר) יש לגרוס "דינרין" וכתיקון הרשב"א.

¹¹²⁸ ודינר של זהב – ד כדינר של זהב א חסר.

139. קסו ע"ב

משנה בבא בתרא י,ב: "כתוב בו מלמעלה מנה ומלמטה מאתים, מלמעלה מאתים ומלמטה מנה, הכל הולך אחר התחתון. ואם כן למה כותבין את העליון שאם תימחק אות אחת מן התחתון ילמד מן העליון".

קסו ע"ב	תוספתא בבא בתרא יא,ד	ירושלמי בבא בתרא י,ג (מהדורת האקדמיה עמ' 1261)
תנו רבנן ילמד התחתון מן העליון באות אחת אבל לא בשתי ¹¹³⁰ אותיות כגון חנן מחנני וענן מענני	בין שכת' בו לוח פלי מן פלי ובין שכת' בו אני פלי לויתי מן פלי והעדים למטה כשר לעולם התחתון ילמד מן העליון במקושר באות אחת ולא בשתי אותות בין חנן לחנני ובין ענן לענני על אות אחת מקימין אותו על שני אותות אין מקימין אותו	תני לעולם התחתון ילמד מן העליון במקושר באות אחת או ¹¹²⁹ בשתי אותות בין חנן לחנני בין ענן לענני באות אחת מקימין אותו בשתי אותות אין מקימין אותו

140. קסח ע"ב

משנה בבא בתרא י,ו: "מי שנמחק שטר חובו מעמיד עליו עדים ובא לפני בית דין והן עושין לו קיום איש פלי בן איש פלי נמחק שטרו ביום פלי ופלי ופלי עדיו".

קסח ע"ב	תוספתא בבא בתרא יא,ט
תנו רבנן אי זה הוא קיומו אנני[ן] ¹¹³⁵ פלי ופלי ופלי בית דין ¹¹³⁶	נימוק ¹¹³¹ או שהרקיב מביאו לבית דין ועושה לו בית דין קיום נימוק או שניטשטש מביאו לבית דין ¹¹³² ועושין לו קיום בית דין נקרע או שאבד מביא עדיו לבית דין ועושין לו קיום בית דין אי זהו קיום בית דין במותב פלי בן פלי הוציא פלי לפנינו שטרו קרוע

¹¹²⁹ צ"ל: ולא (תוכ"פ על אתר).

¹¹³⁰ על פי שאר עדי הנוסח. ה שתי.

¹¹³¹ ד נמחק א נמחק/נמרק (הקריאה אינה ברורה. תוכ"פ גורס כראשונה, אוצר עדי הנוסח לספרות התנאית גורס כשנייה).

¹¹³² נימוק... לבית דין – א חסר.

¹¹³⁵ ד אני מ פ ר ו אנו אס איך (אני) אנו פ במותא(!) תלתא הוינא. בדפוס ונציה: במותב תלתא הוינא אני.

¹¹³⁶ ופלי בית דין – פ פ ר ו חסר. מ ד ופלוני.

ובדקנו עדותן של עדים ונמצאת מתכוונת ¹¹³³ גובה ואין צריך להביא ראיה ואם לאו צריך להביא ¹¹³⁴ ראיה	הוציא פלי בן פלי ¹¹³⁷ שטר מחוק ¹¹³⁸ לפנינו ביום פלי ופלי ופלי עדיו אם כתוב בו ¹¹³⁹ הוזקקנו לעדותן של עדים ונמצאת עדותן מכוונת גובה ואינו צריך להביא ראיה ואם לאו צריך להביא ראיה
--	--

141. קסח ע"ב

ירושלמי גיטין ב, ג (עמ' 1060)	תוספתא בבא בתרא יא, יא ¹¹⁴⁰	קסח ע"ב
נקרע ¹¹⁴¹ הרי כשר נתקרע הרי זה פסול ¹¹⁴² בשלא נקרע ¹¹⁴³ כקרע בית דין אבל נקרע כקרע בית דין פסול ¹¹⁴⁴	נקרע כשר נתקרע פסול נקרע ¹¹⁴⁵ בו קרע של בית דין פסול נימוק או שהרקיב או שנעשה ככברה כשר נימוק ¹¹⁴⁶ או ניטשטש ובבואה שלו קיימת אם יכול לקרות כשר אם לאו פסול	נקרע פסול נתקרע כשר נמחק או נטשטש אם רישומו ניכר כשר ¹¹⁴⁷
אי זה הוא קרע שלבית דין בין כתב לעדים		היכי דמי נקרע והיכי דמי נתקרע אמר רב יהודה נקרע קרע של בית דין נתקרע קרע שאינו של בית דין היכי דמי קרע של בית דין אמר רב יהודה אמר רב מקום עדים ומקום הזמן ומקום התורף אביי אמ' שתי וערב

¹¹³³ א מכוונת.

¹¹³⁴ צריך להביא – א אין גובה עד שיביא. (וכן ברשב"א.)

¹¹³⁷ בן פלי – אס ו חסר מ ופלוני.

¹¹³⁸ פ חסר.

¹¹³⁹ על פי שאר עדי הנוסח. ה חסר.

¹¹⁴⁰ = גיטין ב, ב (עד "קרע של בית דין פסול"); ; ז, יא-יב.

¹¹⁴¹ על פי ג' (גנזי ירושלמי עמ' 510). ל הנקרע.

¹¹⁴² ג נוסף: נקרע הרי זה פסול.

¹¹⁴³ על פי ג. ל נתקרע.

¹¹⁴⁴ על פי ג. ל חסר.

¹¹⁴⁵ על פי א ד ג (אוקספורד בודלי קטלוג קאוולי 2634) והמקבילה בגיטין. ו נתקרע.

¹¹⁴⁶ כך גם ד ג. א נמחק.

¹¹⁴⁷ נמחק... כשר – פ אס ו חסר. פר נוסף: ואם לאו פסול.

תוספתא בבא מציעא א, טו	קע ע"א ¹¹⁴⁸
שנים שהיו תפוסין בשטר זה אומר שלי הוא ואבד ממני וזה אומר בידי הוא ¹¹⁴⁹ ופרעתיו לך יתקיים השטר בחותמיו דברי ר' ורבן שמעון בן גמליאל אומר יחלוקו	ואיבע' אימ' במודה בשטר שכתבו שצריך לקיימו קא מפלגי דר' סבר מודה בשטר שכתבו אין צריך לקיימו ורבן שמעון בן גמלי' סבר מודה בשטר שכתבו צריך לקיימו והא איפכא שמענא להו
דתניא שנים אדוקין בשטר מלוה אומר שלי הוא ¹¹⁵⁰ ונפל ממני ומצאתיו ולוה אומר שלך הוא ופרעתיו לך יתקיים השטר בחותמיו דברי ר' רבן שמעון בן גמליאל אומר יחלוקו	

143. קע ע"ב – קעא ע"א

משנה בבא בתרא י, ו: "מי שנמחק שטר חובו מעמיד עליו עדים ובא לפני בית דין והן עושין לו קיום [...] מי שפרע מקצת חובו ר' יהודה אומר יחליף ור' יוסה אומר יכתוב שובר. אמר ר' יהודה נימצא זה צריך להיות שומר שוברו מן העכבר, אמר לו ר' יוסה וכן יפה לו ואל ירע כוחו של זה".

תוספתא בבא מציעא א, כ	קע ע"ב – קעא ע"א
אמר רב הונא אמ' רב אין הלכה לא כר' יהודה ולא כר' יוסי אלא בית דין מקרעין את שטרו וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון אמ' ליה רב נחמן לרב הונא ואמרי לה רב ירמיה בר אבא ¹¹⁵¹ לרב הונא אי הוה שמיע' ליה לרב הא דתניא עדים מקרעין את השטר וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון דברי ר' יהודה ¹¹⁵² הוה הדר ביה אמר ליה שמיעא ליה ולא הדר ביה >קעא ע"א< בשלמא בי דינא אלימי לאפקועי ממונא אלא עדים שעשו שליחותן חוזרין ועושין שליחותן [...] מאי בריתא דתניא	

¹¹⁴⁸ = בבא מציעא ז ע"א.

¹¹⁴⁹ א ג (שוקן 2041) היה.

¹¹⁵⁰ על פי רוב עדי הנוסח. ה ו היא.

¹¹⁵¹ על פי שאר עדי הנוסח. ה אדא. "רב ירמיה בר אדא" נמצא רק כאן בנוסח ה ובבבלי סוכה מו ע"א בנוסח כתב יד אוקספורד 366, ומן הסתם זו טעות סופר.

¹¹⁵² דברי ר' יהודה – כך רק ה פ. בשאר עדי הנוסח חסר.

<p>לוח הימנו אלף דינר בשטר ופרע לו שמונה מאות זוז הרי זה מקרע לו שטרו הראשון וכותב לו שטר של מאתים זוז דברי ר' מאיר וחכמים אומ' השטר במקומו והלה כותב לו התקבלתי ממך שמונה מאות זוז מפני שמיריע כוחו בשני דברים שאינו כופה את לבו לפורען לו ושאינן יכול לגבות מנכסים משועבדים</p>	<p>הרי שהיו נושין בו¹¹⁵³ אלף זוז ופרע מהן חמש מאות זוז עדים מקרעין את השטר וכותבין לו שטר אחר מזמן ראשון דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר שטר זה יהא מונח במקומו אלא יכתבו¹¹⁵⁴ שובר עליו¹¹⁵⁵ ומפני שני דברים אמרו כותבין שובר אחד כדי שיכוף הלווה¹¹⁵⁶ לפורעו ואחד כדי שיגבה מזמן ראשון</p>
	<p>והא ר' יהודה מזמן ראשון נמי קאמ' הכי קאמ' ליה <ר' יוסי>¹¹⁵⁷ לר' יהודה אי מזמן ראשון קאמרת פליגנא עלך בחדא ואי מזמן שני קאמרת פליגנא עלך בתרתי</p>

ירושלמי בבא בתרא י, יב-יג (הוצאת האקדמיה עמ' 1261): "רב אמר צריך להזכיר זמן ראשון בשיני ושמואל אמר אין צריך להזכיר זמן ראשון בשיני תני ר' חייה אין צריך להזכיר זמן ראשון בשיני ר' יוחנן בעי אם צריך להזכיר זמן ראשון בשיני על הדא אמר ר' יוסי וכן יפה לו ואל ירע כח זה. [...]¹¹⁵⁸ תני לא דומה אימת שטר גדול לאימת שטר קטן".

144. קעא ע"א

ירושלמי שביעית י, ה (עמ' 215)	תוספתא מכות א, ג	קעא ע"א
<p>שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי ר' יודה מכשיר ור' יוסי פוסל אמ' לו ר' יודה מעשה בא לפניך בציפורי והכשרתה אמר לו אני לא הכשרתי ואם הכשרתי הכשרתי</p>	<p>שטר שזמנו בשבת או בעשרה בתשרי ר' יהודה מכשיר ור' יוסי פוסל אמ' לו ר' יהודה מעשה בא לפניך בציפורי והכשרתה אמ' לו ר' יוסה אני לא הכשרתי ואם הכשרתי הכשרתי</p>	<p>תנו רבנן שטר שזמנו כתוב בשבת או בעשרה בתשרי מאוחר הוא וכשר הוא¹¹⁵⁹ דברי ר' יהודה ור' יוסי פוסל אמר לו ר' יהודה והלא מעשה בא לפניך בציפורי והכשרתה <אמר לו>¹¹⁶⁰ כי הכשרתי בזה הכשרתי</p>

¹¹⁵³ שהיו נושין בו – כך גם פר ו ד. פ מ א ס שהיה נושה בחבירו.

¹¹⁵⁴ אלא יכתבו – אס אלא יכתו מ ויכתו ד ויכתבו.

¹¹⁵⁵ בשאר עדי הנוסח חסר.

¹¹⁵⁶ בשאר עדי הנוסח חסר.

¹¹⁵⁷ על פי שאר עדי הנוסח.

¹¹⁵⁸ ליברמן, תוכ"פ עמ' 155 הערה 25: "לפנינו בדפוסים נכנסה כאן בטעות פיסקא מן המשנה שלאחריה".

¹¹⁵⁹ בשאר עדי הנוסח חסר.

¹¹⁶⁰ על פי שאר עדי הנוסח. ובהם: כשהכשרתי (מ אם הכשרתי). וכך גם ר' גרשום ויד רמה. והרשב"א (שו"ת ג, ג; מהדורת דימיטרובסקי, חלק ב, ירושלים תשע"ב עמ' רצד) גורס: "לא הכשרתי ואם הכשרתי כזה הכשרתי".

<p>והא ר' יהודה נמי בזה קאמר א"ר פדת הכל מודים שאם הוזקנו לעונתו של שטר ונמצאת עונתו מכוונת בשבת או בעשרה בתשרי ששטר מאוחר הוא וכשר לא נחלקו אלא בשטר מאוחר בעלמא דר' יהודה לטעמיה דאמי אין כותבין שובר ולא נפיק מיניה חורבא¹¹⁶¹ ור' יוסי לטעמיה דאמי כותבין שובר הילכך פסיל בשטר מאוחר דנפיק מיניה חורבא¹¹⁶²</p>		<p>הוון בעי מימר מאן דאמר פסול משום מואחר ומאן דאמר כשר משום מוקדם [אלא] (ו)מאן דאמר פסול משום זייוף.</p>
---	--	---

145. קעב ע"ב

משנה גיטין ט, ד: "שלושה גיטים פסולים ואם נישאת הוולד כשר, כתב בכתב ידו ואין עליו עדים, ושעליו עדים ואין בו זמן, יש בו זמן ואין בו אלא עד אחד".

תוספתא גיטין ז, ו	קעב ע"ב
<p>ההוא שטרא דנפק בבי דינא דרב הונא דהוה כת' בה אני פלי בן פלי לויתי מנה ממך אמי רב הונא ממך ואפלו מריש גלותא ממך ואפלו משבור מלכא אמי ליה רב חסדא לרבה פוק עיין בה דלאורתא בעי לה רב הונא מינדך נפק דק ואשכח דתניא</p>	<p>ההוא שטרא דנפק בבי דינא דרב הונא דהוה כת' בה אני פלי בן פלי לויתי מנה ממך אמי רב הונא ממך ואפלו מריש גלותא ממך ואפלו משבור מלכא אמי ליה רב חסדא לרבה פוק עיין בה דלאורתא בעי לה רב הונא מינדך נפק דק ואשכח דתניא</p>
<p>גט שאין בו זמן אבא שאול אומר אפילו כתוב בו אני היום גרשתיך כשר</p>	<p>גט שיש עליו¹¹⁶³ עדים ואין בו זמן¹¹⁶⁴ אבא שאול אומר¹¹⁶⁵ אם כתוב בו היום גרשתיך¹¹⁶⁶ כשר</p>
<p>אלמא ההוא יומא דנפיק ביה משמע הכא נמי ממך מההוא גברא דנפק מתותי ידיה משמע אמי ליה אביי ודילמי אבא שאול כר' אלעזר</p>	<p>אלמא ההוא יומא דנפיק ביה משמע הכא נמי ממך מההוא גברא דנפק מתותי ידיה משמע אמי ליה אביי ודילמי אבא שאול כר' אלעזר</p>

¹¹⁶¹ ולא נפיק מיניה חורבא – פ פ חסר.

¹¹⁶² "הילכך פסיל בשטר מאוחר" חסר בחלק מעדי הנוסח, ובחלקם חסר גם "דנפיק מיניה חורבא". ה נוסף: דזמנין דיזיף מיניה בתשרי וכתוב ליה זמנא דשטרא לניסן ומתרמו ליה זוזי בטבת ופרע ליה ואמי ליה הב לי שטראי ואמי ליה אירכס לי וכתב ליה תברא וגבי ביה ואמי ליה השתא הוא דיזפת מינאי. ומעין זה מ ו, ונראה שהוא לשון פירוש.

¹¹⁶³ שיש עליו – מ ג (T-S NS 121.20) שכתוב בו.

¹¹⁶⁴ פ נוסף: אפילו(!).

¹¹⁶⁵ מגיד משנה על רמב"ם הלכות גירושין א, כו: אפילו אם. (וראה להלן).

¹¹⁶⁶ היום גרשתיך – מ ג היום גרשתיך אס היום גרשתיך פ ו ד גרשתיך היום פ אני גרשתיך היום.

סבירא ליה דאמי' עדי מסירה כרתי אבל הכא ליחוש לנפילה אמי' ליה לנפילה לא חיישינן	
---	--

146. קעד ע"ב

תוספתא בבא בתרא יא,טו	קעד ע"ב
	ההוא ערבא דאבוהון דיתמי דפרעיה למלוה מקמי דלודעינהו ליתמי רב פפא אמי' פריעת בעל חוב מצוה ויתמי לאו בני מעבד מצוה נינהו ורב הונא בריה דרב יהושע אמי' אימר צררי אתפשוה מאי ביניהו איכא ביניהו בשחייב מודה אי נמי דשמתוה ומית בשמתיה שלחו מיתם דשמתוה ומית בשמתיה הלכה כרב הונא בריה דרב יהושע
שטר היוצא מידי ערב הרי זה ¹¹⁶⁷ אינו גובה ואם כתב בעל חוב כבר התקבלתי הימנו הרי זה ¹¹⁶⁸ גובה	מיתבי ערב שהיה שטר חוב יוצא מתחת ידו ¹¹⁶⁹ אינו גובה ואם כתוב בו התקבלתי <ממך> ¹¹⁷⁰ גובה
	בשלמי' לרב הונא בריה דרב יהושע ניחא אלא לרב פפא קשיא התם להכי טרח וכתב ליה התקבלתי

147. קעה ע"ב

תוספתא בבא קמא ו,ג	קעה ע"ב ¹¹⁷¹
	רב ושמואל דאמרי תרויהו מלוה על פה אינו גובה לא מן היורשין ולא מן הלקוחות מאי טע' שעבודא לאו דאוריתא ור' יוחנן וריש לקיש דאמרי תרויהו מלוה על פה גובה מן היורשין או מן הלקוחות מאי טע' שיעבודא דאוריתא
החופר בור ברשות הרבים ונפל עליו שור והרגו פטור מן הכופר ואם הוזק השור בעל הבור חייב	מיתבי החופר בור ברשות הרבים ונפל עליו שור והרגו פטור ולא עוד אלא <שאם מת השור> ¹¹⁷²

¹¹⁶⁷ הרי זה – א חסר.

¹¹⁶⁸ כבר התקבלתי הימנו הרי זה – א התקבלתי ממך.

¹¹⁶⁹ ערב... ידו – מ שט' היוצ' מתח' ידי ערב. ג1 (T-S NS 121.20) שטר חוב שיוצ... ערב הרי זה. וכעין זה בהלכות פסוקות והלכות ראו (מהדורת ששון עמ' קסט, מהדורת ברויאר עמ' 79): מותיבי שטר היוצא מיד {הלכות ראו: מתחת יד} ערב הרי זה.

¹¹⁷⁰ על פי פ מ ו ג1 ג2 (T-S AS 93.497). ה פ ר א ס ד חסר. בהלכות פסוקות והלכות ראו: ואם כתב בו בעל חוב כבר התקבלתי ממך הרי זה גובה.

¹¹⁷¹ = ערכין ז ע"א. ושם תחילת הסוגיה אחרת: "אמי' רב יוסף במלוה על פה גובה מן היורשין קמיפלגי [...] רבה אמ' דכולי עלמי מלוה על פה אינה גובה מן היורשין והכא במלוה הכתובה בתורה קמיפלגי [...] מיתביי" וכו'.

¹¹⁷² על פי שאר עדי הנוסח, וכן במקבילה בערכין (מ ג1 [T-S NS 121.20] שאם ימות השור).

יורשי בעל הבור חייבין לשלם ¹¹⁷³ דמי שור לבעליו	
א"ר אלעא אמ' רב בשעמד בדין והא הרגו קתני אמ' רב אדא בר אבא שעשאו טרפה והאמ' רב נחמן תני תנא מת וקברו דיתבי דייני אפומא דבירא	

148. קעו ע"א

משנה בבא בתרא י, ח: "והערב שהוא יוצא לאחר (חותם)[חיתום] שטרות גובה מנכסים בני חורים, מעשה בא לפני ר' ישמעאל ואמר גובה מנכסים בני חורים".

קעו ע"א ¹¹⁷⁵	תוספתא גיטין ז, ט ¹¹⁷⁴
אמר רב קודם חתום שטרות גובה מנכסים משועבדין לאחר חתום שטרות גובה מנכסים בני חורין וזמנין אמר רב אפלו קודם חיתום שטרות אינו גובה אלא מנכסים בני חורין קשיא דרב אדרב לא קשיא הא דכתי' ביה פלי' ערב והא דכתי' ביה ופלי' ערב ¹¹⁷⁶ ור' יוחנן אמר אחד זה ואחד זה אין גובה אלא מנכסים בני חורין וא'ע"ג דכתי' ביה ופלי' ערב	
מתיב ר' אבא עדים החתומין על ¹¹⁷⁷ שאילת שלום בגט פסול ¹¹⁷⁸ חישינו שמא על שאילת שלום חתמו	גט שחתמו עליו עדין אחר שאילת שלום פסול שלא חתמו אלא על שאילת שלום
וא"ר אבהו לדידי מיפרשא לי מיניה דר' יוחנן שאילו פסול ושאלו כשר הכא נמי דכתי' ביה פלי' ערב הינו דרב אימא וכן א"ר יוחנן	

ירושלמי גיטין ט, ז (עמ' 1093 = שבועות ה, ה עמ' 1360): "אמר ר' יוחנן בשם ר' ינאי ושואל אני בשלום פלי' חזקה על הכל חתם, שואל אני בשלום פלי' לא חתם אלא על שאילת שלום בלבד. ריש לקיש אמר אפילו אמר שואל אני בשלום פלי' חזקה על כל חתם. אי זהו כללו שלר' יוחנן איש פלי'

¹¹⁷³ חייבין לשלם – כך גם במקבילה בערכין. מ ג משלמין.

¹¹⁷⁴ = בבא בתרא יא, י: "שטר שחתמו עדין לאחר שאילת שלום פסול שלא חתמו אלא על שאילת שלום".

¹¹⁷⁵ = גיטין פז ע"א (נוסח קטע גניזה Oxford: Heb. b. 10/16): "מי לא תניא עדים חתומין על שאילת שלום בגט פסול חישינו שמא על שאילת שלום חתמי ולא איתמר עלה אמר רבי אבהו לדידי מפרשא לי מיניה דרבי יוחנן שאיל פסול ושאלו כשר הכא נמי דכתיבי הכי איש פלוני גירש פלנית ופלוני פלונית זמן לכל אחד ואחד".

¹¹⁷⁶ בה נוסף כאן לשון פירוש.

¹¹⁷⁷ כך גם בכל עדי הנוסח בגיטין (ובכללם כתב יד פירקוביץ וקטע גניזה). מ ו ג (T-S NS 121.20) לאחר.

¹¹⁷⁸ ג חסר, וכן בחלק מעדי הנוסח בגיטין.

מגרש את פלנית ופלי ופלי לפלי. אי זהו כללו שלריש לקיש אנו פלי ופלי מגרשין את נשותינו ממקום פלי".

סנהדרין

149. ג ע"ב

תוספתא סנהדרין א, א ¹¹⁷⁹	ג ע"ב
דיני ממונות בשלשה ור' אומר בחמשה כדי שיגמר הדין בשלשה	תנו רבנן דיני ממונות בשלשה ר' אומר בחמשה כדי שיגמר הדין בשלשה

150. ה ע"ב

ירושלמי סנהדרין א, א	תוספתא סנהדרין א, ט (נוסח א) ¹¹⁸¹	ה ע"ב
		גופה אמר שמואל שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראו בית דין חצוף יתיב רב נחמן וקא אמר לה להא שמעתא אותיביה רבא לרב נחמן ואפלו שנים מזכין ושנים מחייבין ואחד אומר איני יודע יוסיפו הדיינים ואם איתה ליהווי כשנים שדנו אמר ליה שאני התם דמעיקרא דכי יתבי אדעתא דבי תלתא הוא דיתבי הכא מעיקרא לאו אדעתא דבי תלתא יתיבו
תני רשב"ג אומר הדין בשלשה ופשרה בשנים יפה כח הפשרה מכח הדין ששנים שדנו יכולין לחזור בהן ושנים שפישרו אין יכולין לחזור בהן	רבן שמעון בן גמליאל אומר כשם שהדין בשלשה ¹¹⁸² כך פשרה בשלשה יפה כח פשרה מכח הדין ¹¹⁸³ כיזה צד שנים שדנו יכולין לחזור בהם ושנים שפישרו אין יכולין לחזור בהם	אותיביה רבן שמעון בן גמליאל אומ' הדין בשלשה פשרה בשנים יפה כח פשרה מכח הדין ששנים שדנו בעלי דינין יכולין לחזור בהם ושנים שעשו פשרה אין בעלי דינין יכולין לחזור בהן

¹¹⁷⁹ = שבועות ג, ח. מקבילה גם במכילתא דר"י, מסכתא דנזיקין טו (עמ' 302, נוסח כתב יד מינכן ["מאגריס"]): "מיכן אמרו דיני ממונות בשלשה, ר' אומ' בחמשה שיגמור הדין בשלשה".

¹¹⁸⁰ כך הנוסח בעדי הנוסח ג' גי' פ מ ד. ת ר' יהודה.

¹¹⁸¹ נוסח ו משובש מעט.

¹¹⁸² ו כשם שהדין בשלשה [דן] ד כשם שהדין בשלשה.

¹¹⁸³ ו הדיין.

ירושלמי	תוספתא סנהדרין א, ב-ג	בבלי ¹¹⁹³
תני ר' ליעזר בן יעקב אומר מה תיל ובוצע ברך נאץ יי משלו משל למה הדבר דומה לאחד שגנב סאה חיטין והוליכה לנחתום והפריש חלתה והאכילה לבניו הרי זה מברך ואינו אלא מנאץ	ר' אליעזר בן יעקב אומר מה תיל ובוצע ברך ניאץ ייי משלו משל למה הדבר דומה לאחד שגנב סאה של חטין טחנן אפאן והפריש מהן חלה והאכיל לבניו היאך זה מברך אינו ¹¹⁹⁴ אלא מנאץ על זה נאמר ובוצע ברך נאץ יי ר' מאיר אומר ¹¹⁹⁵ ובוצע אילו אחי יוסף שהיו אומי' מה בצע וגו'	(3) ר' אליעזר בן יעקב ¹¹⁹⁶ אומי' הרי שגזל סאה שלחטים ¹¹⁹⁷ טחנה ¹¹⁹⁸ ואפאה והפריש ממנה חלה ¹¹⁹⁹ כיצד הוא מברך אין זה מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ יי ר' מאיר אומר לא נאמר פסוק זה ¹²⁰⁰ אלא כנגד יהודה שני ויאמר יהודה אל אחיו מה בצע כי נהרג את אחינו וכסינו את דמו וכל המברך את יהודה הרי זה מנאץ ועל זה נאמי' ובוצע ברך נאץ ייי

ירושלמי	תוספתא	בבלי
ר' יהושע בן קרחה אוי' מצוה לבצע שנא' אמת ומשפט שלום כל מקום שיש אמת אין משפט שלום יש שלום אין משפט אמת	ר' יהושע בן קרחה אוי' מצוה לבצוע שני אמת ומשפט ושלום שפטו בשעריכם והלא כל מקום שיש משפט אמת אין שלום וכל מקום שיש שלום אין משפט אמת	(4) ר' יהושע בן קרחה אומי' מצוה לבצוע שני אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם ¹²⁰³ והלא במקום ¹²⁰⁴ שיש משפט אין שלום ובמקום שיש שלום אין משפט אלא איזה הוא משפט שיש

¹¹⁹³ = בבא קמא צד ע"א (נוסח ה, וכעין זה בשאר העדים): "ר' אליעזר בן יעקב מאי היא דתניא ר' אליעזר בן יעקב אומר הרי שגזל סאה של חטין טחנה לשה אפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך אין זה מברך אלא מנאץ ועל זה נאמר ובוצע ברך נאץ ייי". הברייתא הזאת מובאת בדברי אביי כראיה לכך שר' אליעזר בן יעקב סבור ששינוי במקומו עומד.

¹¹⁹⁴ ד אינו מברך א אין זה מברך.

¹¹⁹⁵ ר' מאיר אומר – א דבר אחר.

¹¹⁹⁶ בן יעקב – מ פ ג. ת ד חסר.

¹¹⁹⁷ ג תבואה. ת ג נוסף: מחבירו (ואיננו במקבילה בבא קמא צד ע"א).

¹¹⁹⁸ ג (והגדות התלמוד) נוסף: לשה (וכן הוא ברוב עדי הנוסח במקבילה בבא קמא).

¹¹⁹⁹ ג נוסף: ונתנה לכהן.

¹²⁰⁰ פסוק זה – מ פ ד בוצע.

¹²⁰³ ת נוסף: וכי יש שלום במקום משפט. וכן במדרש הגדול.

¹²⁰⁴ ג כל מקום.

<p>ואי זהו אמת שיש בו משפט שלום הוי אומר זה ביצוע</p>	<p>אלא אי זהו משפט¹²⁰¹ שיש בו שלום הוי או' זה ביצוע</p> <p>וכן הוא אומ'¹²⁰² ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וכל מקום שיש צדקה אין משפט אלא אי זהו משפט שיש בו צדקה הוי או' זה ביצוע</p>	<p>בו¹²⁰⁵ שלום הוי אומ' זה ביצוע</p> <p>וכן בדוד הוא אומ' ויהי דוד עושה משפט וצדקה¹²⁰⁶ והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה ובמקום שיש צדקה אין משפט אלא איזה הוא משפט שיש עמו צדקה הוי אומ' זה ביצוע</p>
---	---	---

ירושלמי	תוספתא	בבלי
<p>דן את הדין זיכה לזכיי חייב לחייב מעלה עליו הכת' כילו עשה צדקה עם הזכיי וכילו עשה צדקה עם החייב צדקה עם הזכיי שהחזיר לו ממונו ועם החייב שהוציא גזילו מתחת ידו</p> <p>אמר ר' אבהו משפט משפט אמורין בפרשה אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם ר' זכריה בעי קומי רבי אמי עבדין עובדא כההן תנייא</p>	<p>דן את הדין זכה את הזכיי וחייב את החייב אם חייב את העני מוציא ונותן לו משלו נמצא עושה צדקה עם זה ודן את זה</p> <p>ר' אומ' דן את הדין וזיכה את הזכאי וחייב את החייב נמצא עושה צדקה עם החייב שמוציא גזילה מתחת ידו ודין עם הזכיי שמחזיר לו את שלו</p>	<p>(5) דן את הדין [...] ¹²⁰⁷ זיכה את הזכאי וחייב את החייב וראה שנתחייב עני ממון¹²⁰⁸ ושילם עליו מתוך ביתו זה הוא משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה משפט לזה שהחזיר לו ממונו וצדקה לזה ששילם עליו מתוך ביתו קשיא ליה לרבי האי לכל עמו לעניי עמו מיבעי ליה אלא (6) ר' אומי¹²⁰⁹ אעפ שלא שילם עליו מתוך ביתו זה הוא עושה משפט וצדקה משפט לזה וצדקה לזה משפט לזה שהחזיר לו ממונו וצדקה לזה שהוציא גזלה מתחת ידו</p>

¹²⁰¹ א משפט אמת.

¹²⁰² א נוסף : בדוד.

¹²⁰⁵ ת עמו. וכן ברי"ף, במדרש הגדול ובהגדות התלמוד.

¹²⁰⁶ ת נוסף : וכי יש צדקה במקום משפט. וכן במדרש הגדול. מ פ ג נוסף : לכל עמו.

¹²⁰⁷ ברוב עדי הנוסח נוסף כאן : "אתאן לתנא קמא". ג חסר.

¹²⁰⁸ ת נוסף : והוציא.

¹²⁰⁹ ת הכי קא אמי רבי אפלו זיכה את הזכאי וחייב את החייב. וכן במדרש הגדול (ושם : אלא הכי אמר רב).

ספרי דברים יז (עמי' 28-29)	ירושלמי	תוספתא	בבלי ¹²¹⁰
תני ר' שמעון בן מנסיא או' פעמים שאתה רשאי לבצע פעמים שאין אתה רשאי לבצוע כיצד שנים שבאו אל הדיין עד שלא שמע דבריהן או מששמע דבריהן ואינו יודע היכן הדין נוטה רשאי לומי להן צאו ובצעו מש[ת]שמע דבריהן ויודע [אתה] היכן הדין נוטה אין אתה רשאי לבצוע שנא' פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש עד שלא נתגלע הריב אתה רשאי לנוטשו משנתגלע הדין אין אתה רשאי לנוטשו מתנייה אף	ר' שמעון בן מנסיא או' פעמים יבצע אדם פעמים אל יבצע כיצד שנים שבאו אצל אחד לדין עד שלא שמע דבריהן ואם מששמע דבריהן ואין ידוע ¹²¹⁴ להיכן הדין הוא ¹²¹⁵ נוטה רשיי שיאמר להן צאו ובצעו אבל מששמע דבריהן ויודע להיכן הדין הוא נוטה אין רשיי שיאמר להן צאו ובצעו כגון שהוא או' פוטר מים ראשית מדון עד שלא נתגלה הדין אתה רשאי לנטשו ¹²¹⁶ משנתגלה הדין אין אתה ¹²¹⁷ רשיי לנטשו	ר' שמעון בן מנסיא או' פעמים יבצע אדם פעמים אל יבצע כיצד שנים שבאו אצל אחד לדין עד שלא שמע דבריהן או מששמע את דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להן לכו ¹²²¹ בצעו אבל מששמע את דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן לכו בצעו שני' פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש קודם שנתגלה לך הריב אתה רשאי לנטשו לאחר שנתגלה ¹²²² לך הריב אי אתה רשאי לנטשו	(7) ר' שמעון בן מנסיא אומי' שנים שבאו לפניך ¹²²⁰ לדין עד שלא תשמע את דבריהם או מששמע את דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומר להן לכו ¹²²¹ בצעו אבל מששמע את דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן לכו בצעו שני' פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש קודם שנתגלה לך הריב אתה רשאי לנטשו לאחר שנתגלה ¹²²² לך הריב אי אתה רשאי לנטשו
שאים ¹²¹¹ באין שנים לדון לפניך עד שלא תשמע	{ הפרשה } <הפשרה> ר' יהוד' בן לקיש או'	ר' יהוד' בן לקיש או'	(8) ר' יהודה בן לקיש

¹²¹⁰ מקבילות: תנחומא משפטים ו, שאילתות סא (עמי' קעא-קעב), ספר והזהיר עמי' 103-105, מדרש הגדול שמות כא,א.

¹²¹¹ ברוב עדי הנוסח נוסף בהתחלה: לא תגורו מפני איש.

¹²¹⁴ א ואינו יודע.

¹²¹⁵ א חסר. וכן להלן.

¹²¹⁶ ו רשיי אתה לנטשו.

¹²¹⁷ ו חסר.

¹²²⁰ בספר והזהיר: ושנים שבאו אצל בית דין... שישמעו... מששמעו... ואינן יודעין... רשאיין בית דין... אינן רשאיין.

¹²²¹ כך ת מג גא. פ ד צאו. (וכן תנחומא, שאילתות, והזהיר.) וכן להלן.

¹²²² כך ת מג גא. פ ד ג משנתגלה. והזהיר: ומי שיתגלה.

<p>לדיבריהן</p> <p>אתה רשיי לשתוק</p> <p>משתשמע לדבריהן</p> <p>אי אתה רשיי לשתוק¹²¹²</p> <p>משניתגלה לך הדין אי את רשיי לשתוק שמעת את הדין ואי את יודע לזכות את הזכיי ולחייב את החייב את רשיי לשתוק שני ואלה הדברים אשי תעי דבר' אמת וגו' אי זה הוא <שלום>¹²¹³ שיש בו משפט אמת הוי או' זה ביצוע</p>	<p>צריכה הכרע הדעת ר' יהודה בן לקיש אמ' שנים שבאו אל הדין אחד רך ואחד חזק עד שלא שמע דבריהן</p> <p>רשאי לומ' להן איני נזקק לכם שמא יתחייב החזק ויהא חזק אויבו מששמע דבריהן</p> <p>אין רשאי לומ' להן איני נזקק לכם שני לא תגורו מפני איש</p>	<p>שנים שבאו אצל אחד לדין אחד חזק ואחד רך עד שלא שמע דבריהן ואם מששמע דבריהן ואין יודע להיכן הדין נוטה</p> <p>רשיי שיאמר להן איני נזקק לכם שמא נתחייב החזק ונמצא החזק אויבו¹²¹⁸ אבל מששמע דבריהן ויודע להיכן הדין הוא נוטה</p> <p>אין רשיי שיאמר להם איני נזקק לכם וכן הוא או'¹²¹⁹ לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלים הוא</p>	<p>אומר שנים שבאו לפניך לדין אחד רך ואחד חזק¹²²³ עד שלא תשמע את דבריהם או משתשמע את דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה אתה רשאי לומ' להן אין אני נזקק לכם שמא יתחייב חזק ונמצא רודפו¹²²⁴ אבל משתשמע דבריהם ואתה יודע להיכן הדין נוטה אין אתה רשאי לומר להן אין אני נזקק לכם שני לא תגורו מפני איש¹²²⁵</p>
---	---	---	---

ירושלמי	תוספתא	בבלי
---------	--------	------

¹²¹² כ **ב ט ל ר ז**. בכתב יד ברלין (א) ובמדרש חכמים (מ) נוסף: וכן הוא אומר פוטר מים ראשית מדון ולפני התגלע הריב נטוש

עד שלא נתגלה הדין אתה רשיי לשתוק.

¹²¹³ כ **ב ט ל ר ז**. א **מ דין**.

¹²¹⁸ א (החזק) הך ונמצא החזק רודפו (אוהבו).

¹²¹⁹ א שני.

¹²²³ כ **ת ג ג**. וכן תנחומא, שאילתות, והזהיר, הלכות גדולות, ובחלק מעדי הנוסח של הרי"ף (ראה מהדורת שבט). פ **מ ד** קשה. וכן בהלכות פסוקות, בחלק מעדי הנוסח ברי"ף, ברא"ש וברמב"ם הלכות סנהדרין כב, א.

¹²²⁴ כ **ת מ פ ד** חזק ונמצא חזק. ג שמא מתחייב רך ונמצא חזק רודפו. וכן הוא בתנחומא. בשאילתות: שמא נתחייב רך לחזק ונמצא חזק רודפו. והזהיר: שמא מתחייב חזק ונמצא רודפו.

¹²²⁵ ת נוסף: ואמ' ר' חנין אל תכניס דבריך מפני איש.

ר' יהושע בן קרחא או' הרי שהיה יושב אצל הדיין וראה זכות לעני וחובה לעשיר מניין שלא ישתוק שני לא תגורו מפני איש אל תכניס דבריך מפני איש	אמ' ר' יהושע בן קרחא מניין שאם היתה יושב לפני דיין ויודע אתה ¹²²⁶ זכות לעני וחובה לעשיר אין אתה רשיי לשתוק ת"ל לא תגורו מפני איש אל תכניס דבריך מפני איש	(9) ר' יהושע בן קרחא אומר ¹²²⁷ מנין לתלמיד שיושב לפני רבו וראה זכות לעני וחובה לעשיר מנין שלא ישתוק ת"ל לא תגורו מפני איש אמר ר' חנין ¹²²⁸ אל תכניס דבריך מפני איש
---	---	--

ירושלמי	תוספתא	בבלי
ויהו הדיינין יודעין את מי הן דנין ולפני מי הן דנין	יהו הדיינין יודעין את מי הן דנין ולפני מי הן דנין ועם מי הן דנין ¹²²⁹ ומי הוא דן עמהן	(10) ויהיו עדים יודעין את מי הן מעידין ¹²³² ולפני מי הן מעידין ומי עתיד ליפרע מהן שני ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ייי ויהיו הדיינים יודעין את מי ¹²³³ הן דנין ולפני מי הן דנין ומי עתיד ליפרע מהן
שני ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ייי ואו' אלהים נצב בעדת אל	שני ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ייי ואומ' אלים נצב בעדת אל בקרב אלים ישפט	שני אלהים נצב בעדת אל וכן ביהושפט הוא אומר ¹²³⁴ ויאמר לשופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטו כי ליי
וכן יהושפט או' לשופטים ראו מה אתם עושים כי [לא] לאדם תשפטו כי ליי וכי איפשר לבשר ודם לדון את בוראו	וכן יהושפט אמ' ¹²³⁰ ויאמר אל השופטים ראו מה אתם עושים כי לא לאדם תשפטון כי אם ליי	ושמא יאמ' הדיין מה לי בצער הזה ¹²³⁵ ת"ל ועמכם בדבר משפט אין לו לדיין אלא מה שעניו רואות
אלא אמר הקב"ה אנא אמרית	בצער הזה ¹²³¹ והלא כבר	

¹²²⁶ א שאם היה יושב לפני הדיין ויודע.

¹²²⁷ ת אמ' ר' יהושע בן לוי.

¹²²⁸ אמ' ר' חנין – ד ר' חנין אומר. ג פ חסר. וכן חסר בתנחומא.

¹²²⁹ ועם מי הן דנין – א חסר.

¹²³⁰ א וכן הוא אומ' ביהושפט.

¹²³¹ ו חסר.

¹²³² ת ג"א את מה הן מעידין ועל מי הן מעידין. פ מ ד ג חסר. וכן חסר בתנחומא, בספר וזהוהיר ובהגדות התלמוד. נראה לי שגרסת ת משנית כאן, והיא מפרה את האיזון המספרי בין הבהות.

¹²³³ ת ג"א מה (וכן מדרש הגדול).

¹²³⁴ כך פ מ ד ג ג"א. ת וכן מצינו ביהושפט שאמר לשופטים שנאמר (וכן במדרש הגדול שמות כא, א). תנחומא: וכן יהושפט אומר.

¹²³⁵ כך פ מ ד ג ג"א. ת ולצרה הזאת (וכן במדרש הגדול).

	נאמר ועמכם בדבר משפט אין לך אלא מה שעניך רואות	דיהא לראובן ק' דיני ולשמעון ולא כלום ואת נוטלן מזה ונוטנן לזה עלי לשלם לו וליפרע מאותו האיש
--	---	---

153. ח ע"ב

משנה סנהדרין א,א: "האונס והמפתה והמוציא שם רע בשלשה דברי ר' מאיר, וחכמים אומרים המוציא שם רע בעשרים ושלשה שיש בו דיני נפשות".

תוספתא סנהדרין א,ב	ח ע"ב
וחכמים אומרים המוציא שם רע בזמן שטוענו טענת נפשות בעשרים ושלשה טענת ממון בשלשה ¹²³⁶	מותיבי וחכמים אומרים תבעו ממון בשלשה תבעו נפשות בעשרים ושלשה

154. ח ע"ב, פ ע"ב

תוספתא סנהדרין יא,א	ח ע"ב, פ ע"ב
ושאר חייבי מיתות בית דין אין ממיתין אותן אלא על פי עדים והתראה עד שיודיעוהו שחייב מיתה בבית דין ר' יוסי בי ר' יהודה אומ' עד שיודיעוהו באי זו מיתה הוא מת	דתניא ושאר כל חייבי מיתות שבתורה אין ממיתין אותם אלא בעדה ועדים והתראה ועד שיודיעוהו שהוא חייב מיתה ¹²³⁷ בית דין ר' יהודה אומר עד שיודיעוהו באיזו מיתה הוא נהרג ¹²³⁸

ירושלמי (סנהדרין ה,א, עמ' 1289): "תני ר' שמעון בן יוחי אומר על פי שנים עדים יומת המת, <וכי>¹²³⁹ המת מת, אלא להודיעו¹²⁴⁰ באי זו מיתה מת. תני ר' יודה ביר' אלעאי אומר וכי יזיד איש על רעהו להורגו בערמה, שיערימוהו באי זו מיתה מת. היתה מיתתו בחמורה והתרו בו בקלה, יכיל מימר אילו הוה ידע שמיתתו בחמורה לא הוה עבד הדא מילתא. היה מיתתו בקלה והתרוהו בחמורה, על דעת דר' יודן ביר' אילעאי <דאמר>¹²⁴¹ שיערימוהו באי זו מיתה מת".¹²⁴²

155. י ע"א

תוספתא מכות ה,יב (נוסח א) ¹²⁴³	י ע"א
---	-------

¹²³⁶ א טענת ממון בשלשה נפשות בעשרים ושלשה.

¹²³⁷ ועד שיודיעוהו שהוא חייב מיתת – כך בדף פ ע"ב וברוב עדי הנוסח בדף ח ע"ב. ת (ח ע"ב) ומיתת.

¹²³⁸ ת (ח ע"ב) ימות.

¹²³⁹ על פי כ' (גנזי ירושלמי עמ' 593 = עסיס, ירושלמי סנהדרין עמ' 43–44).

¹²⁴⁰ אלא להודיעו – כ' שלא יודיעוהו.

¹²⁴¹ על פי כ'.

¹²⁴² ראה גם מכילתא דרשב"י כא,יד (עמ' 170) ובבלי סנהדרין מא ע"א.

¹²⁴³ ו משובש מעט. אין שינויי נוסח משמעותיים.

<p>ואלא הא דתניא¹²⁴⁴ אמדוהו לקבל עשרים אין אומדין¹²⁴⁵ אותו אלא מכות הראויות להשתלש וכמה שמונה עשר¹²⁴⁶</p>	<p>אם אמדוהו שאין יכול לקבל אלא כ' אין מוסיפין אפילו אחד אבל גורעין ממנו ב'</p>
--	--

¹²⁴⁴ כך פ מ ד כ (קטע כריכה וינה, הספרייה הלאומית, Heb. 185) ג 1 (T-S F 2(1).143) ג 2 (סנקט פטרבורג Yevr. II A 409.4). ת דתנן.

¹²⁴⁵ כך פ מ כ ג 2 (וכן יד רמה, וילקוט שמעוני כי תצא, תתקלז). ת ד מכין.

¹²⁴⁶ כך רק ת. פ מ כ ד וכמה הן תמני סרי (וכן ילקוט שמעוני). ג 2 אמאי תמניסרי. ג 1 קטוע כאן.

משנה סנהדרין א,ב: "עיבור החדש בשלשה עיבור השנה בשלשה דברי ר' מאיר".

תוספתא סנהדרין ב,א	י ע"ב
קידוש החדש ועבור השנה בשלשה דברי ר' מאיר	חישוב לא קא תני קידוש לא קא תני עיבור קא תני לא ניקדשיה וממילא מיעבר אמר אביי תני קידוש החדש תניא נמי הכי
קידוש החדש ועבור השנה בשלשה דברי ר' מאיר	קידוש החדש בשלשה ועיבור השנה בשלשה דברי ר' מאיר

משנה סנהדרין א,ב: "עיבור השנה בשלשה דברי ר' מאיר, רבן שמעון בן גמליאל אומר בשלושה מתחילים ובחמשה נושאים ונותנים וגומרים בשבעה".

תוספתא סנהדרין ב,א	י ע"ב
וחכמים אומרים עיבור שנה בשלשה מתחילין בחמשה ונושאים ונותנים וגומרים בשבעה כיצד אחד אומ' לישב עמה ¹²⁴⁷ ושנים אומ' שלא לישב בטל היחיד במיעוטו שנים אומ' לישב ואחד אומ' שלא לישב מוסיפין שנים ונושאים ונותנים בחמשה שנים אומ' צריכה ושלשה אומ' אינה צריכה ¹²⁴⁸ בטלו שנים במיעוטן שלשה אומ' צריכה ושנים ¹²⁴⁹ אומ' אינה צריכה מוסיפין שנים וגומרים בשבעה שאים מניין פחות משבעה	תניא כאיזה צד אמר רבן שמעון בן גמליאל בשלשה מתחילין ובחמשה נושאים ונותנים וגומרים בשבעה אחד אומר לישב ושנים אומרים שלא לישב בטל יחיד במיעוטו שנים אומרים לישב ואחד אומ' שלא לישב מוסיפין עליהן עוד שנים ונושאים ונותנים בדבר חמשה ¹²⁵⁰ שנים אומרים צריכה ושלשה אומרים אינה צריכה בטלו שנים במיעוטן שלשה אומרים צריכה ושנים אומרים אינה צריכה מוסיפין עליהן עוד שנים וגומרים את הדבר בשבעה לפי ¹²⁵¹ שאין מנין פחות משבעה

¹²⁴⁷ ד עמם א חסר.

¹²⁴⁸ א שנים אומ' צריכה לעבר ושלשה אומ' אינה צריכה לעבר.

¹²⁴⁹ ו שנים אומ' צריכה ושלשה אומ'.

¹²⁵⁰ ג (St. Petersburg II A 409.4) בחמשה. פ מ ד כ (וינה Heb. 185) חסר.

¹²⁵¹ וגומרים את הדבר בשבעה לפי – כך גם ג. פ מ ד כ חסר.

שיר השירים רבה ח (י,ג) 1252	ירושלמי סוטה ט,יג (עמ' 949) 1253	תוספתא סוטה יג,ד (נוסח א) 1254	יא ע"א 1255
תנא משמתו נביאים אחרונים חגי זכריה ומלאכי פסקה רוח הקדש מישראל אע"פ כן היו משתמשין ¹²⁵⁶ בבת קול	משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי פסקה מהן רוח הקודש אע"פ משתמשין היו בבת קול	משמתו חגי זכריה ומלאכי נביאים האחרונים ¹²⁵⁷ פסקה רוח הקודש מישראל ואף על פי כן היו משמיעין להן בבת ¹²⁵⁸ קול	תנו רבנן משמתו נביאים האחרונים ¹²⁵⁹ חגאי זכריה ומלאכי נסתלקה ¹²⁶⁰ רוח הקדש ¹²⁶¹ מישראל ואי"ע"פ כן היו משתמשין בבת קול

שיר השירים רבה	ירושלמי ¹²⁶²	תוספתא	בבלי
מעשה שנמנו ¹²⁶³ חכמי בעליית בית גדיא ביריחו יצתה בת קול ואמרה להן יש ביניכם אדם אחד שהוא ראוי	מעשה שנכנסו זקינים אצל בית גדיא ביריחו ויצתה בת קול ואמרה להן יש ביניכם אדם אחד ראוי לרוח הקודש	מעשה שנכנסו חכמי לבית גוריא ¹²⁶⁵ ביריחו ושמעו בת קול אומרת ¹²⁶⁶ יש כאן אדם ¹²⁶⁷ שראוי	פעם אחת היו מסובין בעליית בית גודיא ¹²⁶⁹ ביריחו ונתנה עליהן בת קול מן השמים ואמרה להן ¹²⁷⁰

¹²⁵² לפי סינופסיס שיר השירים רבה המקוון [נוסח הפנים לפי כתב יד וטיקן 76.3 (ו)]. חילופי נוסח לפי כתב יד פרנקפורט דמיין, הספריה העירונית והאוניברסיטאית 133.6 (ט), מינכן, ספריית המדינה Cod. Hebr. 50.2 (מ), דפוס ראשון קושטא (ד). לפני כן נאמר: "אני חומה, אמיר איבו אמי הקביה עתיד אני לעשות לישראל ססיגר בין אומות העולם. אי זה זה בת קול, ההי' לולי יי' צבאו' הותיר לנו שריד". והוא כמו ההקשר בבבלי יומא ט ע"ב: "מאי ארו, אמר עולא: ססמגיר, מאי ססמגיר, אמי ר' אבא בת קול, כדתנא משמתו נביאים האחרונים חגי זכריה ומלאכי פסקה רוח הקדש מישראל והיו משתמשין בבת קול".

¹²⁵³ ראה גם שיר השירים רבה, ח.

¹²⁵⁴ נראה שכאן כתב יד זה מעט פחות משובש מחבריו. ראה גם מדרש הגדול בראשית יב,א: "ותאני משמתו נביאים אחרונים נסתלקה רוח הקדש מישראל, אף על פי כן היו משמיעין להן בת קול".

¹²⁵⁵ = יומא ט ע"ב (עד "בבת קול"); סוטה מח ע"ב. עדי הנוסח בסוטה: מ (מינכן 95) ו (וטיקן 110-11) ד (דפוס ונציה) ג (אוקספורד 2675) ג (Oxford: Heb. b. 10/17-21).

¹²⁵⁶ כך ט מ. ו ד משמשין.

¹²⁵⁷ ו ד משמתו נביאים האחרונים (ו הראשונים) חגי זכריה ומלאכי.

¹²⁵⁸ ו ד על בת.

¹²⁵⁹ פ הראשונים. וכן כתב יד הספרייה הבריטית 400 ביומא.

¹²⁶⁰ ג בסוטה: פסקה.

¹²⁶¹ רוח הקדש – מ ד כ (וינה Heb. 185) כ (Citta di Castello, Archivio Storico Comunale Fr. ebr. 10) ג (Oxford: Heb. c. 17/60). וכן כל עדי הנוסח במקבילות ביומא וסוטה; ילקוט שמעוני, בשלח, רסא; הגדות התלמוד; ר"ח, יד רמא; רב נסים גאון ברכות נז ע"ב. ת פ ג" שכינה.

¹²⁶² ראה גם ירושלמי סוטה ט, טו (עמ' 952): "ר' יעקב בר אידי בשם ר' יהושע בן לוי מעשה שנכנסו זקינים לעליית בית גדיא ביריחו ויצאת בת קול ואמרה להן יש ביניכם שנים ראויין לרוח הקודש והלל הזקן אחד מהן, ונתנו עיניהן בשמואל הקטן. ושוב נכנסו זקינים לעלייה ביבנה ויצאת בת קול ואמרה להן יש ביניכם שנים ראויין לרוח הקודש ושמואל הקטן אחד מהן, ונתנו עיניהן בר' אליעזר בן הורקנוס, והיו שמיעין שהסכימה דעתן לדעת המקום".

¹²⁶³ כך ד ט מ. ו שמונו.

¹²⁶⁴ ד לעליית בן גוריא ו לעלות בית גוריה.

¹²⁶⁵ ו ד ויצתה בת קול ואמרה להן.

¹²⁶⁶ ו ד נוסף: ביניכם.

¹²⁶⁷ כן ת פ ג' וכך גם ג במקבילה בסוטה. מ ד כ ג' גוריא/גוריה/גוריי. (כ הקריאה אינה בטוחה.) וכן שאר עדי הנוסח בסוטה.

¹²⁷⁰ ואמרה להן – ת ג' (וכן הגדות התלמוד: ואמרה), וכן מ ו ג' בסוטה. מ ד כ כ' ג' חסר. וכן ד בסוטה.

לרוח הקדש אלא שאין דורו כדי לכך נתנו עיניהם בהלל הזקן כשמת היו אומרין עליו ¹²⁶⁴ הוי עניו הא חסיד תלמידו של עזרא	אלא שאין הדור כדאי ונתנו עיניהן בהילל הזקן וכשמת היו אומי עליו הוי עניו חסיד תלמידו שלעזרא	לרוח הקודש אלא שאין דורו זכאי לכך ונתנו עיניהם בהילל הזקן וכשמת אמרו עליו הי עניו הי חסיד תלמידו של עזרא ¹²⁶⁸	יש ביניכם ¹²⁷¹ אדם אחד שראוי להעמיד חמה ולבנה כיהושע ¹²⁷² אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו עיניהם בהלל הזקן וכשמת הספידוהו ואמרו ¹²⁷³ הי חסיד הי עניו ¹²⁷⁴ תלמידו שלעזרא
---	---	---	---

שיר השירים רבה	ירושלמי	תוספתא	בבלי
שוב מעשה שנמנו בכרם ביבנה חכמי ישראל [...] ויצתה בת קול ואמרה להן יש ביניכם אדם אחד שהוא ראוי לרוח הקדש אלא שאין הדור כדי לכך נתנו עיניהם בשמואל הקטן וכשמת אמרו עליו	ושוב נכנסו זקינים לעלייה ביבנה ויצאת בת קול ואמרה להן יש ביניכם אחד ראוי לרוח הקודש אלא שאין הדור כדאי ונתנו עיניהם בשמואל הקטן [...]] וכשמת היו אומי עליו הוי עניו חסיד תלמידו שלהלל הזקן	שוב פעם אחת היו יושבין ביבנה ושמעו בת קול אומרת יש כאן אדם שראוי לרוח הקודש אלא שאין הדור זכאי לכך ונתנו עיניהם בשמואל הקטן וכשמת אמרו עליו ¹²⁷⁵	שוב פעם אחת היו מסובין בעלייה ביבנה ונתנה עליהן בת קול מן השמים ואמרה להן ¹²⁷⁶ יש כאן אדם אחד ביניכם ¹²⁷⁷ שראוי להשרות שכינה עליו כמשה רבינו ¹²⁷⁸ אלא שאין דורו זכאי לכך נתנו עיניהם בשמואל הקטן וכשמת הספידו עליו ואמרו ¹²⁷⁹ הי חסיד הי

¹²⁶⁴ ו חסר.

¹²⁶⁸ ו ד נוסף (בטעות): שוב מעשה שנתכנסו חכמים ביבנה ויצאת בת קול ואמרה יש כאן אדם ביניכם שראוי לרוח הקדש אלא שאין דורו זכאי לכך ונתנו עיניהם בהלל הזקן וכשמת אמרו הי חסיד הי עניו תלמידו של עזרא.

¹²⁷¹ כ ת גי (וכן ילקוט שמעוני, וכעין זה ג1 בסוטה: אדם אחד יש ביניכם. שאר עדי הנוסח שם: בכס/לכס). פ מ ד כאן (וכן הגדות התלמוד).

¹²⁷² שראוי להעמיד חמה ולבנה כיהושע – ת גי גי (וכן הגדות התלמוד: שראוי שתעמוד לו חמה ולבנה כיהושע). פ מ ד כ1 כ2 שראוי (וכן חסר) שתשרה עליו שכינה (פ כ2 שכינה עליו). וכן כל עדי הנוסח בסוטה. ד נוסף: כמשה רבינו.

¹²⁷³ הספידוהו ואמרו – ת גי. גי הספידו עליו (וכן הגדות התלמוד). ברוב עדי הנוסח בסוטה: הספידוהו. פ מ ד כ1 כ2 אמרו עליו (וכן ג1 בסוטה, וכן ר"ח).

¹²⁷⁴ כך גם גי פ מ ד. גי העניו החסיד כ1 כ2 אי עניו אי חסיד. ג2 בסוטה: הי עניו הי חסיד.

¹²⁷⁵ ו ד בשעת מיתתו מה היו אוי.

¹²⁷⁶ ואמרה להן – ת גי (והגדות התלמוד). פ מ ד כ1 ג1 חסר (וכן ילקוט שמעוני).

¹²⁷⁷ כ ת גי ("ביניכם" נוסף שם בגיליון. ג2 בסוטה: אדם אחד יש ביניכם). גי יש בכס אדם אחד (וכן מ ג2 בסוטה.

ילקוט שמעוני: יש בכס אחד) כ1 יש בכס אדם ד יש כאן אחד מ פ יש כאן אדם.

¹²⁷⁸ כמשה רבינו – ת גי (והגדות התלמוד). פ מ ד כ1 גי חסר (וכן בסוטה, וכן ילקוט שמעוני).

¹²⁷⁹ הספידו עליו ואמרו – ת וכןראה גי. גי הספידו עליו (וכן בהגדות התלמוד). רוב עדי הנוסח בסוטה: הספידוהו. פ מ ד כ1 אמרו עליו (וכן ג1 בסוטה, ילקוט שמעוני, ר"ח).

הוי עניו הא חסיד תלמיד הלל הזקן		הי עניו הי חסיד תלמיד של הילל	עניו ¹²⁸⁰ תלמידו שלהלל
------------------------------------	--	----------------------------------	--------------------------------------

שיר השירים רבה	ירושלמי	תוספתא	בבלי
אף הוא אמר שלשה דברים בשעת מיתתו שמעון וישמעאל לחרבה ושאר חברוהי לקטלא ושאר עמא לביזא	ובשעת מיתתו אמר שמעון וישמעאל לחרבא ושאר כל עמא לביזא ועקין סגיאין יהויין ובלשון ארמית אמרן ולא ידעו מה אמר	אף הוא אמ' בשעת מיתתו שמעון וישמעאל לחרבא וחברוהו ¹²⁸¹ לקטלא ¹²⁸² ושאר עמא לביזא ועקן סגיאין יהוון אחרי דנא ¹²⁸³ ובלשון ארמית אמרן	ואף הוא אמר שלשה דברים ¹²⁸⁴ בשעת מיתתו שמעון וישמעאל לחרבא ושאר חבריא ¹²⁸⁵ לקטלא ושאר עמא דישראל לביזתא ועקן סגיאן עתידן למיתי בעלמא ובלשון ארמי אמרן דישראל ¹²⁸⁶

שיר השירים רבה	ירושלמי	תוספתא	בבלי
ואף על ר' יהודה בן בבא ¹²⁸⁷ התקינו שיהיו אומרין עליו ¹²⁸⁸ הוי עניו הא ¹²⁸⁹ חסיד תלמידו של שמואל אלא שנטרפה לו שעה שאין	ועל ר' יהודה בן בבא התקינו שיהו אומי' הוי עניו חסיד אלא שנטרפה השעה	אף על ר' יהודה בן בבא בקשו לומר ¹²⁹¹ תלמידו של שמואל אלא שנטרפה השעה	ואף על ר' יהודה בן בבא בקשו לומר הי חסיד הי עניו ¹²⁹² אלא שנטרפה שעה לפי ¹²⁹³ שאינ מספידין על הרוגי מלכות

¹²⁸⁰ ג' העניו החסיד.

¹²⁸¹ ו' ד' ושאר חברוהו.

¹²⁸² לחרבא... לקטלא – ו' ד' לקטלא... לחרבא.

¹²⁸³ כצ"ל להגיה על פי א': אחרי רנא. ו' ד' לאחר דנא.

¹²⁸⁴ שלשה דברים – ת' ג' (וכן יד רמה: אמר שלשה דברים מעין נבואה). ד' מ' פ' כ' ג' חסר (וכן בסוטה, ילקוט שמעוני, הגדות התלמוד ורב נסים גאון).

¹²⁸⁵ ושאר חבריא – כעין זה בהגדות התלמוד וביד רמה: ושאר חברוהי. פ' מ' ד' כ' ג' ו' וחברוהי (וכן בסוטה, ילקוט שמעוני, ר"ח).

¹²⁸⁶ על סנאיהון דישראל – ת' ג' (וכעין זה בהגדות התלמוד: על שונאי ישראל). פ' מ' כ' ג' על עמא (וכן ד' ג' בסוטה, ילקוט שמעוני, רב נסים גאון). ד' על עלמא (וכן ג' בסוטה). ג' חסר (וכן מ' ו' בסוטה).

¹²⁸⁷ כך ט. ו' ואף עליהו ד' קבא ד' ואף על יהודה בן בבא מ' ואף על (פי) רבי עקיבא ועל רבי יהודא בן בבא.

¹²⁸⁸ ו' חסר.

¹²⁸⁹ ו' חסר.

¹²⁹¹ בקשו לומר – ו' ד' התקינו שיהו אומי' עליו הא עניו הא חסיד.

¹²⁹² הי חסיד הי עניו – ת' ג' (וכן ד' מ' ו' בסוטה, והגדות התלמוד). פ' מ' ד' כ' ג' כן (וכן ג' ג' בסוטה, וילקוט שמעוני).

¹²⁹³ לפי – ת' ג'. פ' מ' ד' כ' ג' חסר (וכן בסוטה).

			מספידין הרוגי ¹²⁹⁰ מלכות.
--	--	--	---

159. יא ע"א – יג ע"א

בדפים אלה מובאות רוב ככל ההלכות של פרק ב בתוספתא סנהדרין, בשינוי סדר ועם דיונים קצרים ביניהם – אמוראיים¹²⁹⁴ וסתמיים. הוא הדין גם במקבילה בירושלמי סנהדרין א,ב (עמ' 1267–1269).

להלן אביא את כל הפרק בתוספתא, החל בהלכה ב,¹²⁹⁵ לפי סדר התוספתא (במספור של מהדורת צוקרמנדל), תוך ציון הסדר הפנימי של הברייתות בתלמודים ותוך השמטת דברי המשא ומתן בין הברייתות.¹²⁹⁶

הלכה	נושא	סדר בירושלמי	סדר בבבלי
ב	על שלשה סימנין מעברין	1	4
ג	על שלש ארצות מעברין	2	5
ד-ו	גדיים וגוזלות כסעד לעיבור	4-5	2-3
ז	אין מעברין אלא על רוב החודש	6	14
ז	אין מעברין לפני ראש השנה	12	9
ח	אין מעברין לא פחות חודש ולא יתר חודש	7	-
ח	אין מעברין משנה לחברתה	-	10
ט	אין מעברין שביעית ומוצאי שביעית	8	11
ט	אין מעברין מפני/בשני רעבון	9	8
י-יא	אין מעברין מפני הטומאה	10-11	12-13
יב	אין מעברין אלא אם כן היתה צריכה, ולא מפני הצינה, השלגים והגליות	3	1
יג	אין מעברין ביהודה	13	6
יג	מעברין על תנאי	-	1297*
יג	אין מעברין בלילה [אלא ביום]	-	7

¹²⁹⁰ ט מ על הרוגי.

¹²⁹⁴ בבבלי: רב פפא, ר' יהודה בריה דר' שמעון בר פזי, ר' אבהו, ר' ירמיה, רבא, רב אשי, {רב יהודה אמר רב מביא מסורת חלופית לברייתא}, ר' אחא בר יעקב, רבינא, רב נחמן בר יצחק. בירושלמי:

¹²⁹⁵ המקבילות לחציה של הלכה א הובאו לעיל, י ע"ב. אין לה מקבילה בתלמוד הירושלמי.

¹²⁹⁶ לקובץ ההלכות בתוספתא מקביל קובץ מדרשי בספרא אמור ט,א. וזה לשונו, בציון מספור הלכות התוספתא: "י(ב) מנין שמעברין את השנה על הגליות שעלו ואדיין לא היגיעו... (יג) עיברוה בלילה (ח) עיברוה משנה לחברתה (1ח) פחות חודש או יתיר חודש יכול תהא מעוברת... (יב) מנין שמעברין את השנה מפני הצורך... (י-יא) יכול כשם שמעברין את השנה מפני הצורך כך יעברו אותה מפני הטומאה...".

¹²⁹⁷ הברייתא בבבלי, הבאה לפני שאר הברייתות, מקבילה באופן חלקי מאוד לתוספתא, אך כללתי אותה כאן מסיבות שיתבררו בגוף הדיון. מסיבה זו סימנתי אותה במספר 0.

תוספתא	בבלי ¹²⁹⁹
ומעברין את השנה כל אדר שבראשונה היו אומרין אין מעברין אלא עד הפורים עד שבא ר' יהושע ור' פפייס והעידו שכל אדר ¹³⁰⁰ כשר לעיבור רבן שמעון בן גמליאל ור' אלעזר בר צדוק אומרין אין מעברין את השנה ואין עושין כל צורכי ציבור אלא על תנאי כדי שיקבלו רוב הציבור עליהן	(0) תנו רבנן אין מעברין את השנה אלא על מנת שירצה ¹³⁰¹ נשיא ומעשה ברבן גמליאל ¹³⁰² שהלך לסוריא ליטול רשות מאגמון אחד ¹³⁰³ ושהה לבוא ועיברו את השנה על תנאי ¹³⁰⁴ על מנת שירצה רבן גמליאל וכשבא אמר להן רוצה אני ונמצאת השנה מעוברת

משנת עדיות (ז, ז): ¹³⁰⁵ "הן (=ר' יהושע ור' פפייס) העידו שמעברין את השנה [ב]כל אדר שהיו אומרין עד הפורים. הן העידו שמעברין את השנה על תנאי, מעשה ברבן גמליאל שהלך ליטול רשות מהיגמון שבסוריה ושהא לבוא ועיברו את השנה על תנאי שירצה רבן גמליאל וכשבא אמר להן רוצה אני ונמצא השנה מעוברת". תוספתא (עדיות ג,א): "הן העידו שמעברין את השנה כל אדר שבראשונה היו אומרין עד הפורים עד שבא ר' יהושע ור' פפייס והעידו שכל אדר כשר לעיבור".

ירושלמי	תוספתא	בבלי
(3) אין מעברין לא מפני הצינה ולא מפני הגשמים	(יב) אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה צריכה מעברין אותה מפני הצרכין ומפני הדרכים ¹³⁰⁶ ומפני התנורים ומפני הגליות שלא יצאו ממקומן אבל אין מעברין אותה לא	(1) תנו רבנן אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה צריכה ¹³⁰⁸ מפני הדרכים ומפני הגשרים ומפני תנורי פסחים ומפני גליות ¹³⁰⁹ שנעקרו ממקומן ועדין לא הגיעו ¹³¹⁰ אבל לא מפני השלג ולא מפני

¹²⁹⁸ עד הנוסח מן הגניזה לדפים אלה הוא עותק אחד שאחד מדפיו נשתמר באוקספורד ומי סבתו, כתב-יד תימני, כינה GN (Heb. c. 17/60), קטלוג זוסמן 766, ואחד נשתמר בקמברידג' (T-S F 13.27), קטלוג זוסמן 2593. קטע זה לא תואר אצל סבתו, והוא מצטרף אל קטע אוקספורד. צירוף זה לא נרשם בקטלוג זוסמן, ועודכן באתר "הכי גרסינן" בעקבות הזיהוי שנעשה במסגרת עבודה זו). עותק זה מכונה כאן ג', לפי דרכו של סבתו במהדורתו לפרקים שני-שלישי במסכת. עד נוסח מן הכריכה הוא **כ** (וינה, Heb. 185), קטלוג זוסמן 43. הקטע שרד עד תחילת המעשה ברבן גמליאל). נשתמרה גם פיסה קטנה מקטע כריכה (פרידברג, ספריית המדינה וארכיון המדינה 78-79, קטלוג זוסמן 7257) אך מספר המילים בה קטן והיא מצטרפת בנוסחאותיה ששרדו לענף הנוסח **פ מ ד** ולא צוינה במיוחד.

¹²⁹⁹ מובאה במגילת אביתר, T-S 10K7.1, גיל, ארץ ישראל ג מסי 559, עמ' 406.

¹³⁰⁰ כך **א** (ומנוקד). **ו ד** אדר ואדר.

¹³⁰¹ על מנת שירצה – כך **ת גי** (וכן במגילת אביתר). גי לכשירצה **פ מ ד** אם כן ירצה.

¹³⁰² כך **פ מ ד גי** (וכן במגילת אביתר). **ת גי** שמעון בן גמליאל. (וכן להלן; **גי** נקטע שם.)

¹³⁰³ לסוריא ליטול רשות מאגמון אחד – כך **ת גי**. גי אצל אגמון אחד [בסוריא] ונשתאה שם **פ מ ד** ליטול רשות אצל הגמון אחד שבסוריא (וכעין זה במגילת אביתר, ושם: מהגמון אחד).

¹³⁰⁴ על תנאי – כך **ת. פ מ ד גי** חסר (וכן חסר במגילת אביתר).

¹³⁰⁵ חלקה הראשון מצוטט גם בבבלי (ראש השנה ז ע"א, סנהדרין פז ע"א) וברירושלמי (מגילה א,ה).

¹³⁰⁶ ומפני הדרכים – **א** חסר.

¹³⁰⁸ אלא אם כן היתה צריכה – כך **ת פ מ ד כ**. גי אלא לצורך.

¹³⁰⁹ **פ מ ד כ** גי נוסף: ישראל. וכן להלן.

¹³¹⁰ גי חזרו.

מפני הצינה ולא מפני השלגים	ואם עיברוה אינה מעוברת	הצנה ולא מפני גליות שלא נעקרו ממקומן	ולא מפני הגליות שעלו ועדיין לא הגיעו וכולן ¹³⁰⁷ סעד לשנה ואם עיברוה הרי זו מעוברת
(ד) אין מעברין את השנה ¹³¹¹ לא מפני הגדיים ולא מפני הטלאים ולא מפני הגוזלות שלא הגיעו וכולן ¹³¹² סעד לשנה ואם עיברוה הרי זו מעוברת (ה) ר' ייניי אומר משום רבן שמעון בן גמליאל שהיה אומר בגוזליא רכיכין ובאימריא דעדקין ושפר באנפאי ואוסיפית ¹³¹³ על שתא דא תלתין יומין	(4) אין מעברין לא מפני הגדיים ולא מפני הגוזלין ולא מפני החלב וכולם סעד לשנה ואם עיברוה מעוברת ר' ינאי אומר משום רבן גמליאל שהיה אומר אימריא רכיכין וגוזלייא דקיקין ושפר באפוי ובאפי חבריי מוספא על שתא דא תלתין יומין	(2) תנו רבנן אין מעברין את השנה לא מפני הגדיים ולא מפני הטלאיים ולא מפני הגוזלות שלא פרחו אבל עושין אותן סעד לשנה כאיזה צד ¹³¹⁴ ר' ינאי אומר משום רבן שמעון בן גמליאל מהודעינא לכוון דגוזליא ¹³¹⁵ רכיכין ואימריא דעדקין וזמנא דאביבא לא מטא ושפרת מילתא באנפאי ואוסיפית ¹³¹⁶ על שתא דא תלתין יומין	
ירושלמי מעשר שני ה, ח (עמ' 308) ¹³¹⁷	ירושלמי סנהדרין	תוספתא	בבלי ¹³¹⁸
אמ' ר' יודה מעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו יושבין על מעלות האולם בהר הבית והיה יוחנן הכהן הסופר הלז יושב לפניו אמרו לו צא וכתוב אחינו בני גלילא	(5) תני אמ' ר' יודן מעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו יושבין על גב מעלה בהר- הבית ויוחנן סופר הלז יושב לפניו אמ' לו רבן גמליאל כתוב לאחנא בני	(ו) מעשה ברבן גמליאל והזקנים שהיו יושבין ¹³¹⁹ על גב מעלות בהר הבית ויוחנן סופר הלה לפניו אמ' ¹³²⁰ לו כתוב	(3) [...] דתניא מעשה ברבן גמליאל שהיה יושב על גב מעלה בהר הבית והיה יוחנן ¹³²⁶ סופר הלז יושב לפניו ושלוש איגרות חתוכות מונחות לפניו אמ' לן ¹³²⁷ טול איגרא

¹³⁰⁷ ועדיין לא הגיעו וכולן – א וכולן עושין אותן.

¹³¹¹ א השנים.

¹³¹² א נוסף: עושין אותן.

¹³¹³ ו ואוסיפות.

¹³¹⁴ כאיזה צד – פ מ ד כ כיצד גי חסר, ונוסף בגיליון: [...]איזד סעד [...]שנה.

¹³¹⁵ כך גם מדרש הגדול. פ מ ד כ מהודעין אנחנא (כא) אנה לכוון דגוזליא. ג' גוזליא.

¹³¹⁶ גי שפר בעינאי לאוספא. כא ושפרת [...] ובאנפי חבראי ואוסיפ[...]. (בקרקע הראשון יש מקום ל-3-4 אותיות).

¹³¹⁷ כתב יד ר חסר כאן.

¹³¹⁸ מובאה במגילת אביתר (לעיל הערה 392, עמ' 406–407).

¹³¹⁹ ו ד עומדין.

¹³²⁰ ו ואמרו לו ד ואמרו.

¹³²⁶ כך פ מ ד גי. ת ר' יוחנן.

¹³²⁷ ת ליה.

<p>עילאה בני גלילא ארעי(י)[ת]א</p> <p>שלמכון יסגא</p> <p>מודענא לכון דמטא</p> <p>זמן ביעורא תפקון</p> <p>מעשריא מן מעטני</p> <p>זיתא</p> <p>לאחנא בני דרומא</p> <p>עילאה ובני דרומא</p> <p>ארעי(י)[ת]א</p> <p>מודענא לכון דמטא</p> <p>זמן ביעורא תפקון</p> <p>מעשריא [מ]עמרי</p> <p>שיבליא</p> <p>לאחנא בני גלותא</p> <p>דבבל ובני גלותא</p> <p>דמדי ובני גלותא</p> <p>דיוון ושאר כל</p> <p>גלוותהון דישי</p> <p>שלמכון יסגא</p> <p>מודע אנא לכון</p> <p>דאימריא רכיכין</p> <p>וגוזלייא דקיקין</p> <p>ושפר באנפוי</p> <p>ובאנפי חבריי</p> <p>מוספא על שתא זה</p> <p>תלתין יומין</p>	<p>דרומא עילאה לאחנא</p> <p>בני דרומא ארעיא</p> <p>שלמכון יסגא</p> <p>מודענא לכון דמטא</p> <p>זמן ביעורא לאפוקי</p> <p>מעשרייתא מעומרי</p> <p>שובלייא</p> <p>ולאחנא בני גלילא</p> <p>עילאה ובני גלילא</p> <p>ארעייה</p> <p>שלמכון יסגא</p> <p>מודענא לכון דמטא</p> <p>זמן ביעורא תפקון</p> <p>מעשריא ממעטני</p> <p>זיתא</p> <p>לאחנא בני גלותא</p> <p>דבבל בני גלותא דמדי</p> <p>בני גלותא דיוון ושאר</p> <p>כל גלוותא דישי</p> <p>שלמכון יסגא</p> <p>מודענא לכון</p> <p>דאימריא רכיכין</p> <p>וגוזליא דקיקין</p> <p>וזימנא דאביבא לא</p> <p>מטא</p> <p>ושפר מילתא באפיי</p> <p>ובאנפי חבריי מוספא</p> <p>על שתא דא תלתין</p> <p>יומין</p>	<p>לאחנא בני גלילא</p> <p>עילאה ובני גלילא</p> <p>ארעאה¹³²¹</p> <p>שלמכון יסגא</p> <p>מהודעין אנחנא¹³²²</p> <p>לכון די מטא זמן</p> <p>ביעורא לאפוקא</p> <p>מעשריא ממעטני</p> <p>זיתא</p> <p>ולאחנא בני דרומא</p> <p>עילאה ובני דרומא</p> <p>ארעאה¹³²³</p> <p>שלמכון יסגא</p> <p>מהודעין אנחנא לכון</p> <p>אנחנא די מטא זמן</p> <p>ביעורא לאפקא</p> <p>מעשריא מעומרי</p> <p>שיבליא</p> <p>ולאחנא בני גלותא די</p> <p>בבל ובני גלותא די מדי</p> <p>ושאר כל גלוותא¹³²⁴</p> <p>דישראל</p> <p>שלמכון יסגא</p> <p>מהודעין אנחנא לכון</p> <p>דגוזליא רכיכין</p> <p>ודאימריא דעדקין</p> <p>וזמנא דאביבא לא</p> <p>מטא</p> <p>ושפר מילתא באנפאי</p> <p>ובאנפי חבראי</p>	<p>חדא וכתוב לאחנא</p> <p>בני גלילה עילאה</p> <p>וכתוב לאחנא בני</p> <p>גלילה ארעאה¹³²⁸</p> <p>שלמכון יסגי לעלם</p> <p>מהודעיננא לכון דיזמן</p> <p>ביעורא מטא לאפרושי</p> <p>מעשריא מן מעטני</p> <p>זיתא</p> <p>וטול איגרא חדא</p> <p>וכתוב</p> <p>לאחנא בני דרומא</p> <p>עילאה ולאחנא בני</p> <p>דרומא תתאה¹³²⁹</p> <p>שלמכון יסגי לעלם</p> <p>מהודעיננא לכון דמטא</p> <p>זמן ביעורא לאפרושי</p> <p>מעשריא מעומרי</p> <p>שובליא</p> <p>וטול איגרא חדא</p> <p>וכתוב</p> <p>לאחנא בני גלותא די</p> <p>בבבל ולאחנא בני</p> <p>גלותא דמדי ושאר כל</p> <p>גלואתא דישראל¹³³⁰</p> <p>שלמכון יסגי לעלם</p> <p>מהודעיננא לכון</p> <p>דגוזליא רכיכין</p> <p>ואימריא דעדקין</p> <p>וזמנא דאביבא לא</p> <p>מטא</p> <p>ושפר מילתא באנפאי</p>
---	--	--	---

¹³²¹ ד ובני גלילה תתאה א ולבני גלילא תחתאה.

¹³²² א מהודענא.

¹³²³ ד תתאה א תחתאה.

¹³²⁴ ו ד בני גלותא.

¹³²⁸ וכתוב לאחנא בני גלילה ארעאה – ג' מ ולאחנא בני גלילא תתאה פ [ובני גלילאה] (ול)תחתאה (וכן במגילת אביתר : ובני גלילא תחתאה) ד חסר.

¹³²⁹ ולאחנא בני דרומא תתאה – כ' ג' פ ודרומא תחתאה מ ובני דרומי תתא' (וכן במגילת אביתר : ובני דרומא תתאה) ד חסר.

¹³³⁰ במגילת אביתר : לאחנא בני גלותא די מדי ולשאר גלואתא דבבל ודכל ישר'.

1331 ובאנפי חבראי על שתא	1325 ואוסיפנא על שתא		
1332 ואוסיפנא על שתא	דא תלתין יומין		
דא תלתין יומין			

מדרש תנאים עמ' 176 (=מדרש הגדול דברים, כי תבוא פרק כו): "שאל תלמיד אחד את ר' נחוניא בן הקנה איש אמהום [...] נכנס ר' יהושע אצלו [...] אמ' לו אומר לך דבר שראו עני לא מה ששמעו אזני. פעם אחת עליתי לשוק העליון לשער האשפות שבירושלם ומצאתי שם את רבן שמעון בן גמליאל ואת רבן יוחנן בן זכאי יושבים ושתי מגלות פתוחות לפניהם ויוחנן סופר חלה עומד לפניהם ודיו וקולמוס בידו אמרו לו כתוב איגרות משמעון בן גמליאל ומיוחנן בן זכאי לאחינו שבדרום העליון והתחתון ולשלחליל ולשבעת פלכי הדרום שלום, ידוע יהא לכם שהגיעה השנה הרביעית ואדיין קדשי שמים לא נתבערו, אלא שתמהרו ותביאו חמש שבלים שהן מעכבות את הודוי, ולא אנחנו התחלנו לכתוב לכם אלא אבותינו היו כותבין לאבותיכם. אמרו לו כתוב איגרת שנית משמעון בן גמליאל ומיוחנן בן זכאי לאחינו שבגליל העליון והתחתון ולסימוניא ולעובד בית הלל שלום, ידוע יהא לכם שהגיעה השנה הרביעית ואדיין קדשי שמים לא נתבערו, אלא שתמהרו ותביאו עביטי זתים שהן מעכבין את הודוי, ולא אנחנו התחלנו לכתוב לכם אלא אבותינו היו כותבין לאבותיכם".

ירושלמי	תוספתא	בבלי
(1) על שלשה סימנין מעברין את השנה על אביב ועל התקופה ועל פירות האילן על שנים מעברין על אחד אין מעברין ואם עיברוה הרי זה מעוברת וכשהיה אביב אחת מהן היו שמיחין רשביג אוי אף על התקופה	(ב) על שלשה סימנין מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה על שנים מעברין ועל אחד אין מעברין ואם עיברוה הרי זו מעוברת אם היה אביב אחד משני הסימנין היו שמחים רבן שמעון בן גמליאל אומר אף על התקופה	(4) תנו רבנן על שלשה סימנין מעברין את השנה על האביב ועל פירות האילן ועל התקופה ¹³³³ על שנים מהן מעברין ועל אחד אין מעברין ובזמן שאביב אחד מהן הכל שמחים רבן שמעון בן גמליאל אומי אף ¹³³⁴ על התקופה
(2) על שלש ארצות מעברין לשנה על יהודה ועל עבר הירדן והגליל על שתיים מעברין ועל אחת אין מעברין ועל אחת אין מעברין	(ג) על שלש ארצות ¹³³⁵ מעברין את השנה על יהודה ועל עבר הירדן ועל הגליל על שתיים מעברין ועל אחת אין מעברין ואם עיברוה הרי	(5) תנו רבנן על שלש ארצות מעברין את השנה על יהודה ועל עבר הירדן ועל הגליל על שתיים מהן מעברין ועל אחת אין מעברין

¹³²⁵ וואוסיפית.

¹³³¹ ובאנפי חבראי – כך פ מ ד (וכן במגילת אביתר). גו שפר בעיננא ובעיני חברנא. ת חסר.

¹³³² ד ואוסיפית. גו לאוספא.

¹³³³ גו על האביב ועל התקופה ועל פירות האילן.

¹³³⁴ כך גם גו. ק פ מ ד חסר.

¹³³⁵ א נוסף: היו.

מעברין ואם עיברוה אינה מעוברת וכשהיתה יהודה אחת מהן היו שמיחין מפני שהעומר בא ממנה	זו מעוברת ואם היתה ארץ יהודה אחת משתי ארצות היו שמחין מפני אביב שבא הימנה	ובזמן שיהודה אחת מהן הכל שמחים לפי שאין עומר בא אלא מיהודה
--	---	--

ירושלמי ¹³³⁶	תוספתא	בבלי
(13) אין מעברין את השנה אלא ביהודה ואם עיברוה בגליל מעוברת העיד חנינה איש אונו שאם אינה יכולה להתעבר ביהודה שמעברין אותה בגליל ¹³³⁷ אין מעברין אותה בחוצה לארץ ואם עיברוה אינה מעוברת ¹³³⁸	(1ג) אין מעברין את השנה אלא ¹³³⁹ ביהודה ואם עיברוה בגליל ¹³⁴⁰ הרי זו מעוברת העיד חנינא איש אונו לפני רבן גמליאל שאין מעברין את השנה אלא ביהודה ואם עיברוה ¹³⁴¹ בגליל שהיא ¹³⁴² מעוברת	(6) תנו רבנן אין מעברין את השנה אלא ביהודה ואם עיברוה בגליל מעוברת העיד חנינה ¹³⁴³ איש אונו שאם עיברוה בגליל אינה מעוברת
את חמי בגליל אין מעברין בחוצה לארץ מעברין, ¹³⁴⁴ בגליל אין מעברין ואם עיברוה (אינה) מעוברת בחוצה לארץ אין מעברין ואם עיברוה אינה מעוברת		אמ' ר' יהודה בריה דר' שמעון בר פזי מאי טעמא דר' חנינה איש אונו אמר קרא לשכנו תדרשו ובאת שמה כל דרישות שאתה דורש לא יהוא אלא לשכנו שלמקום

תוספתא	בבלי
(3ג) אין מעברין את השנה בלילה ואם עיברוה ¹³⁴⁵ אינה מעוברת	(7) תנו רבנן אין מעברין את השנה אלא ביום ואם עיברוה בלילה אינה מעוברת כיוצא בו ¹³⁴⁷ אין מקדשין את החודש ¹³⁴⁸ אלא

¹³³⁶ = נדרים ו, ח (עמ' 1037).

¹³³⁷ בנדרים נוסף: אין מעברין את השנה בגליל ואם עיברוה מעוברת.

¹³³⁸ בנדרים ההמשך הוא: בשיכולים לעברה בארץ יש' אבל בשאין יכולין לעברה בארץ יש' מעברין אותה בחוצה לארץ.

¹³³⁹ א חסר.

¹³⁴⁰ א חסר.

¹³⁴¹ ו ד עיברה.

¹³⁴² א חסר.

¹³⁴³ ק פ ד גו חנינה.

¹³⁴⁴ כלומר: אם אפילו בגליל אין מעברין, למה צריך לציין את חוצה לארץ?

¹³⁴⁵ ו ד עיברה.

¹³⁴⁷ כיוצא בו – כך גם פ ג'. ק מ ד חסר. וכן ילקוט שמעוני.

¹³⁴⁸ כך ק פ מ ד גו'. ת אין מקדשין ראש חדש.

ביום	(יד) אין מקדשין את החודש בלילה ואם קידשו ¹³⁴⁶ אינו מקודש
ואם קידשוהו בלילה אינו מקודש	

ירושלמי ¹³⁴⁹	תוספתא	בבלי
(9)	(ט2) אין מעברין את השנה מפני רעבון ר' מאיר אומר הרי הוא אומר ואיש בא מבעל שלישה וגו' בצקלונו	(8) תנו רבנן אין מעברין את השנה בשני רעבון ותניא ¹³⁵² היה רבי מאיר אומר ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים עשרים לחם שגורים וכרמל בצקלונו אין לך קלה לבכר פירותיה בכל ארץ ישראל ¹³⁵³ יותר מבעל שלישה ואי' ע'י' כן לא ביכרה אלא מין אחד ושמה תאמר חטים ת"ל שגורים ושמה תאמר לפני העומר ת"ל תן לעם ויאכלו אחר העומר מעתה ¹³⁵⁴ ראוייה היתה אותה שנה להתעבר ומפני מה לא עיברה אלישע מפני ששנת בצורת היתה והיו הכל רצין לבית הגרנות
היה ר' מאיר אומר הרי הוא אוי ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים עשרים לחם וגו' >אין לך מבכר בארץ ישראל יותר מבעל שלישה ולא ביכר אלא אותו המין והביא לאיש האלהים אימתי הביאו לאחר העומר שני תן לעם ויאכלו ¹³⁵⁰ והואיל והיתה השנה צריכה להתעבר ¹³⁵¹ מפני מה לא עיברה אלישע אלא מלמד שהיו שני רעבון והיו קופצים לגרנות	והלא אין לך מקום שמתבכיר בארץ ישראל קודם לבעל שלישה ואף על פי כן לא ביכר אלא מאותו המין שהביא לאיש האלהים יכול שהביאו קודם לעומר תלמוד לומר תן לעם ויאכלו מלמד שלא הביאו אלא אחר העומר והלא אותה שנה ראוייה לעבר מפני מה לא עיברה אלישע מפני שהיתה שנת רעבון וכל העם רצין לגרנות	(9) תנו רבנן אין מעברין את השנה בשני רעבון ותניא ¹³⁵² היה רבי מאיר אומר ואיש בא מבעל שלישה ויבא לאיש האלהים לחם בכורים עשרים לחם שגורים וכרמל בצקלונו אין לך קלה לבכר פירותיה בכל ארץ ישראל ¹³⁵³ יותר מבעל שלישה ואי' ע'י' כן לא ביכרה אלא מין אחד ושמה תאמר חטים ת"ל שגורים ושמה תאמר לפני העומר ת"ל תן לעם ויאכלו אחר העומר מעתה ¹³⁵⁴ ראוייה היתה אותה שנה להתעבר ומפני מה לא עיברה אלישע מפני ששנת בצורת היתה והיו הכל רצין לבית הגרנות

ירושלמי ¹³⁵⁵	תוספתא	בבלי ¹³⁵⁶
(12) אין מעברין >את השנה ¹³⁵⁷ קודם ראש השנה	(ז2) אין מעברין את השנה לפני ראש השנה ואם עיברה	(9) תנו רבנן אין מעברין את השנה לפני ראש השנה ואם

¹³⁴⁶ ו קדשוהו ד קדשוהו.
¹³⁴⁹ = נדרים ו, ח (עמ' 1036).
¹³⁵⁰ על פי המקבילה בנדרים.
¹³⁵¹ בנדרים : לעבר.
¹³⁵² ג' חסר.
¹³⁵³ אין לך קלה לבכר פירותיה בכל ארץ ישראל – כך גם מדרש הגדול. ק פ מ ד ג' ואין לך קלה בכל ארץ ישראל (וכיו"ב) לבשל פירותיה (ק פ ד) / לבכר (מ ג?). וכן ילקוט שמעוני: אין קלה בארץ ישראל לבכר.
¹³⁵⁴ ק פ מ ד ג' אמור מעתה.
¹³⁵⁵ = נדרים ו, ח (עמ' 1036).
¹³⁵⁶ בבלי ראש השנה ז ע"א: "ולעיבורין מניסן מנינו והתניא אין מעברין את השנה... אמר רב נחמן בר יצחק מאי עיבורין הפסקת עיבורין".
¹³⁵⁷ על פי המקבילה בנדרים.

ואם עיברוה אינה מעוברת אבל מפני הדוחק מעברין ¹³⁵⁸ אחר ראש השנה מיד אעפ"כ אינו מעובר אלא אדר	אינה מעוברת אבל מפני הדוחק מעברין אותה אחר ראש השנה מיד מיכן ואילך ¹³⁵⁹ אין מעברין אלא אדר	עיברוה אינה מעוברת אבל מפני הדוחק מעברין אותה לאחר ראש השנה מיד איע"פ' כן אין מעברין אלא אדר
---	---	---

תוספתא	בבלי
(2ח) אין מעברין את השנה משנה לחברתה ואם עיברוה אינה מעוברת אין מעברין שנה אחר שנה ור' שמעון אומ' מעברין שנה אחר שנה אמ' ר' שמעון מעשה בר' עקיבה שהיה חבוש בבית האיסורין ועיבר שלש שנים זו אחר זו אמרו לו משם ראייה מפני שבית דין יושבין ומחשבין אחת אחת בזמנה	(10) תנו רבנן אין מעברין את השנה לא משנה לחברתה ולא שלש שנים זו אחר זו אחר זו ¹³⁶⁰ אמ' ר' שמעון מעשה בר' עקיבה שהיה חבוש בבית האסורים ועיבר שלש שנים זו אחר זו אחר זו אמרו לו משם ראייה כבר בית דין ישבו וקבעו כל שנה ושנה ¹³⁶¹ בזמנה

ירושלמי ¹³⁶²	תוספתא	בבלי
(8) אין מעברין >את השנה ¹³⁶³ לא בשביעית ולא במוצאי שביעית ואם עיברוה הרי זו מעוברת אימתי רגילין לעבר בערבי שביעיות ¹³⁶⁴	(1ט) אין מעברין את השנה לא שביעית ולא מוצאי שביעית אימתי רגילין לעבר בערבי שביעית	(11) תנו רבנן אין מעברין את השנה לא בשביעית ולא במוצאי שביעית אימתי היו ¹³⁶⁵ רגילין לעבר בערב שביעית שלבית רבן גמליאל היו מעברין במוצאי שביעית

¹³⁵⁸ בנדרים : התקינו שיהו מעברין אותה.

¹³⁵⁹ מיכן ואילך – א אף על פי כן.

¹³⁶⁰ אחר זו – פ מ ד חסר (ק קטוע). וכן להלן. ג חסר ונוסף בגיליון : זו אחר זו, וכן להלן בפנים : זו אחר זו זו אחר זו.

¹³⁶¹ כל שנה ושנה – ג' שנה שנה ק פ מ ד (מ כל) אחת ואחת.

¹³⁶² =פאה ה,א (עמ' 98); שקלים א,ב (עמ' 605); נדרים ו,ח (עמ' 1036).

¹³⁶³ על פי המקבילות.

¹³⁶⁴ אימתי... שביעיות – חסר במקבילות, ובמסכתות פאה ושקלים באה בהמשך הערה של ר' מנא : "הדא דתימר

בראשונה שהיו השנים כסדרן, אבל עכשיו שאין השנים כסדרן היא שביעית היא שאר שני שבועי", ואז ברייתא : "תני

שלבית רבן גמליאל עיברוה במוצאי שביעית".

¹³⁶⁵ כך גם מדרש הגדול. פ מ ד ג חסר (ק קטוע).

ירושלמי ¹³⁶⁶	תוספתא	בבלי
(10) אית תניי ¹³⁶⁷ תני אין מעברין <את השנה> ¹³⁶⁸ מפני הטומאה ר' יהודה ¹³⁶⁹ אומ' מעברין שכן מצינו בחזקיהו שעיבר <את השנה> מפני הטומאה שני' כי מרבית העם מאפרים ומנשה ויש' זבולון לא הטהרו כי אכלו את הפסח בלא ככתוב כי התפלל יחזקיהו לאמר יי' הטוב יכפר בעד	(י) אין מעברין את השנה מפני הטומאה ר' יהודה אומר מעברין אמר ר' יהודה ¹³⁷⁰ מעשה בחזקיהו מלך יהודה ¹³⁷¹ שעיבר את השנה מפני הטומאה שני' כי מרבית העם רבת מאפרים ומנשה מיששכר וזבולן לא הטהרו כי אכלו את הפסח בלא ככתוב כי התפלל חזקיהו עליהם לאמר יי' הטוב יכפר בעד ¹³⁷²	(12) תנו רבנן אין מעברין את השנה מפני הטומאה ¹³⁷³ ר' יהודה אומ' מעברין אמר ר' יהודה מעשה בחזקיהו מלך יהודה שעיבר את השנה מפני הטומאה ובקש רחמים על עצמו שנאמ' כי מרבית העם רבת מאפרים ומנשה יששכר וזבולן לא הטהרו כי אכלו את הפסח בלא ככתוב כי התפלל יחזקיהו עליהם לאמר יי' הטוב יכפר בעד
(11) ר' שמעון או' אעי'פ שעיברו ניסן אין מעובר אלא אדר ר' שמעון בן יהודה או' משום ר' שמעון עישה יחזקיהו לציבור לעשות פסח שיני	(יא) ¹³⁷⁴ ר' שמעון אומ' אם לעבר אותה מפני הטומאה כבר מעוברת היא אלא עיבר ניסן בניסן ¹³⁷⁵ ואין מעברין אלא אדר ר' שמעון בן יהודה או' משום ר' שמעון אף מפני שהיעשו ¹³⁷⁶ את הציבור לעשות פסח שיני	(13) ר' שמעון אומר אם מפני הטומאה עיברו כבר ¹³⁷⁷ מעוברת היא ¹³⁷⁸ ומפני מה ביקש רחמים על עצמו מפני שאין מעברין אלא אדר והוא עיבר ניסן בניסן ר' שמעון בן יהודה אומר משום ר' שמעון ¹³⁷⁹ מפני שהעשיא ¹³⁸⁰ את ישראל לעשות פסח שני

¹³⁶⁶ = נדרים ו, ח (עמ' 1036).

¹³⁶⁷ אית תניי – בנדרים חסר. (ונמצא שם בהמשך: אית תניי אין מעברין מאן דאמ' מעברין מינה כי אכלו את הפסח בלא ככתוב ומאן דמר אין מעברין מה מקיים כי אכלו את הפסח שעיברו את ניסן ואינו מעובר אלא אדר'.)

¹³⁶⁸ על פי המקבילה בנדרים. וכן להלן.

¹³⁶⁹ על פי המקבילה בנדרים. בסנהדרין: יוסי.

¹³⁷⁰ ר' יהודה אומר מעברין אמר ר' יהודה – א חסר.

¹³⁷¹ מלך יהודה – א המלך ד ההלך.

¹³⁷² מיששכר... יכפר בעד – ו ומיששכר וזבולן לא הטהרו כי אכלו את הפסח בלא ככתוב יששכר וזבולן לא הטהרו וגו' ד ומיששכר וזבולן לא הטהרו וגומ'.

¹³⁷³ כך פ מ ד ג'. ת נוסף: ואם עיברו אינה מעוברת (וכן בהגדות התלמוד. מדרש הגדול: ואם עיברו הרי זו מעוברת. וכעין זה ילקוט שמעוני).

¹³⁷⁴ א נוסף: ר' יהודה אומ' מעברין את השנה מפני הטומאה.

¹³⁷⁵ א חסר.

¹³⁷⁶ כך א ונוסף בגיליון: שהיסיא. ו שהע.

¹³⁷⁷ ק פ מ ד חסר (וכן חסר "היא" להלן. וכן ילקוט שמעוני והגדות התלמוד).

¹³⁷⁸ אם מפני הטומאה עיברו כבר מעוברת היא – ג' אף מפני הטומאה מעברין.

¹³⁷⁹ ג' נוסף: אף מפני הטומאה מעברין מפני מה ביקש רחמים על עצמו.

¹³⁸⁰ ג' שהעסי ק פ מ ד שהשיא (וכן ילקוט שמעוני והגדות התלמוד).

התוספתא מקבילה לתוספתא פסחים ח, ד-ה, המביאה מסורת אחרת, שלפיה המחלוקת היא האם הציבור עושה פסח שני (והיא גם בירושלמי פסחים ט, א, עמ' 550, ושם גם אלמנטים מתוך התוספתא אצלנו).

ירושלמי	תוספתא	בבלי
		אמר רב יהודה אמר רב ¹³⁸¹ אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה תקופה חסרה רובו שלחדש וכמה רובו שלחדש ששה עשר ימים דברי ר' יהודה ר' יוסי אומר אחד ועשרים יום [...]
(6) אין מעברין לשנה אלא אם כן היתה חסירה רוב החודש וכמה רוב החודש י' יום ר' יהודה אומר שתי ידות החודש כ'א יום אמר ר' שמואל בר נחמן והוא שיקרב העומר סו(ב)[ף] ניסן שלתקופות אמר ר' יוסי עד הפסח	(1ז) אין מעברין את השנה אלא על ¹³⁸² רובו של חדש וכמה הוא רובו ששה עשר יום ר' יוסי (א: יהודה) אומר שתי ידות בחדש עשרים יום ר' יהודה (א: יוסי) אומר מחשבין את השנה כמה היתה צריכה ¹³⁸³ אם היתה חסירה ששה עשר יום לפני הפסח מעברין אותה ששה עשר יום לפני החג אין מעברין אותה ר' שמעון אומר אפילו חסירה ששה עשר יום לפני החג מעברין אותה	(14) תניא אין מעברין את השנה אלא אם כן היתה תקופה חסרה רובו שלחדש וכמה רובו שלחדש ששה עשר יום ר' יהודה אומר שתי ידות חדש ¹³⁸⁴ עשרים יום ר' יוסי אומר מחשבין ¹³⁸⁵ ששה עשר יום לפני הפסח ¹³⁸⁶ ומעברין ¹³⁸⁷ ששה עשר לפני החג ואין מעברין ר' שמעון אומר אף ששה עשר לפני החג מעברין אחרים אומרים אף על ¹³⁸⁸ מיעוטו וכמה מיעוטו ארבעה עשר יום

¹³⁸¹ כך ת פ מ ד ג'. ק אמר רב יהודה [א' רב א' שמואל]. גרסת רש"י היא שמואל, וכן תיקנו בדפוס ונציה.

¹³⁸² א אלא אם כן היתה תקופה חסירה עד.

¹³⁸³ כמה היתה צריכה – א חסר.

¹³⁸⁴ ק פ מ ד ג' בחודש (וכן ילקוט שמעוני). ק ד נוסף: וכמה שתי ידות בחדש.

¹³⁸⁵ ת מחשבין.

¹³⁸⁶ ת החדש. מ (החג) [פסח] אין.

¹³⁸⁷ כך ת ג'. ק פ ד מעברין מ אין מעברין.

¹³⁸⁸ אף על – ק פ מ ד ג' חסר (וכן ילקוט שמעוני).

160. יב ע"ב

ירושלמי פסחים א,א (עמ' 498-499)	תוספתא מגילה ג,ה	יב ע"ב ¹³⁸⁹
		אמר ליה רבא לרב נחמן לדידך דאמרת מעובר ומקודש מכדי מפוריא לפסחא תלתין יומין הוּוּ ומפוריא דרשינן בהלכות הפסח
שואלין בהילכות הפסח בפסח הילכות עצרת בעצרת שואלין חג בחג בבית וועד שואלין קודם לשלשים יום רבן שמעון בן גמליאל אומר שתי שבתות	שואלין הלכות הפסח בפסח והלכות עצרת בעצרת והלכות החג בחג בבית הועד שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום רבן שמעון בן גמליאל אומר שתי שבתות ¹³⁹⁰	דתניא שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום רבן שמעון בן גמליאל אומר שתי שבתות

161. יג ע"ב

תוספתא סנהדרין א,א	יג ע"ב
סמיכה בשלשה וסמיכת זקנים בשלשה ור' יהודה אומר בחמשה	תאנא סמיכה וסמיכת זקנים בשלשה
	מאי סמיכה ומאי סמיכת זקנים בשלאמא סמיכת זקנים סמיכת פרים כדאמרן אלא סמיכה מאי היא אמר רבנא יוחנן מי סמך סאבי

162. יד ע"ב

ירושלמי מעשר שני ד,ב (עמ' 298)	תוספתא מעשר שני ג,ה	תוספתא סנהדרין א,ב ¹³⁹¹	יד ע"ב
אמ' ר' יוחנן פודין מעשר שיני על פי שלשה לקוחות ולא על פי שלשה שאין לקוחות ואפילו אחד מהן גוי אפילו אחד מהן בעל בעלים	מעשר שיני שאין דמיו ידועים נפדה על פי שלשה לקוחות ולא על פי שלשה שאין לקוחות אפילו אחד מהן גוי ואפילו אחד מהן בעלים	מטלטלין של הקדש נטע רבעי ומעשר שיני שאין דמיו ידועין נפדין על פי שלשה לקוחות ולא על פי שלשה שאין לקוחות אפילו אחד מהן גוי	תנו רבנן מעשר שני שאין דמיו ידועין פודין אותו בשלשה בני אדם והן ¹³⁹² לקוחות אבל לא בשלשה שאינן לקוחות אפלו אחד מהן גוי

¹³⁸⁹ = פסחים ו ע"ב ומקבילות רבות אחרות.

¹³⁹⁰ שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח... שתי שבתות – כד ו ל ד. א ושואלין לעינין הפסח קודם לרגל שלשים יום.

¹³⁹¹ = ערכין ד,ב.

¹³⁹² בני אדם והן – כד ת גי. ק פ מ ד חסר.

ואפלו אחד מהן בעלים			
---------------------	--	--	--

163. טו ע"ב

טו ע"ב	תוספתא סנהדרין ג,א
תניא כותיה דריש לקיש אחד שור שהמית ושאר בהמה וחיה שהמיתו מיתתן בעשרים ושלשה ר' אליעזר אומר שור שהמית מיתתו בעשרים ושלשה שאר בהמה וחיה שהמיתו כל הקודם להרגן זכה לשמים	שור שהמית אחד שור שהמית ושאר בהמה וחיה ועופות שהמיתו מיתתן בעשרים ושלשה ר' אליעזר אומר שור שהמית מיתתו בעשרים ושלשה ושאר בהמה וחיה ועוף שהמיתו כל הקודם להרגן זכה לשמים שני והרגת את האשה ואת הבהמה ואו' ואת הבהמה תהרוגו

164. טז ע"ב

משנה סנהדרין א,ה: "ואין עושין עיר הנדחת בספר ולא שלש עיר הנדחת אבל עושין אחת או שתים".

טז ע"ב	תוספתא סנהדרין יד,א ¹³⁹³	ירושלמי סנהדרין א,ה (עמ' 1272)
ולא עיר הנדחת בספר מאי טעמא אמר רחמנא מקרבך ולא מן הספר ולא שלש עיר הנדחת דכתיי אחת אבל עושין אחת או שתים דכתיי עריך תנו רבנן אחת אחת ולא שלש אתה אומר אחת ולא שלש או אינו אלא אחת ולא שתים כשהוא אומי עריך הרי שתים אמור הא מה אני מקיים אחת ולא שלש [...] אמר ריש לקיש לא שנו אלא במקום אחד אבל בשנים ושלשה מקומות עושין ור' יוחנן אומר אפלו בשנים		ר' יוחנן בשם ר' הושעיה תלתא אמורין חד אמר אחת עושין שתים אין עושין וחרנה אמר הסמוכות עושין המפוזרות אין עושין ¹³⁹⁴ וחרנה אמר מפוזרות ¹³⁹⁵ אין עושין כל עיקר שמא יפוצו גוים ויבואו לארץ ישראל ואית דבעי מימר שמא יפוצו האויבים ויבואו לידי קרחה

¹³⁹³ = נגעים א,ג: "ואין עושין שלש עיירות הנדחות בארץ ישראל שלא להחריב את ערי ישראל אבל עושין אחת או שתים".

¹³⁹⁴ קרבן העדה, ובעקבותיו אפשטיין, שרידי שאילתות עמ' 477 (=מחקרים עמ' 395) מגיה: המפוזרות עושין הסמוכות אין עושין.

¹³⁹⁵ אפשטיין, שם, כותב: "ני"ל להגיה: בספר".

ושלשה מקומות אין עושין משום קרחה		
תניא כותיה דר' יוחנן אין עושין שלש עיירות מנודחות בארץ ישראל אבל עושין אחת או ¹⁴⁰⁰ שתיים כגון אחת ¹⁴⁰¹ ביהודה ואחת בגליל אבל שתיים ¹⁴⁰² ביהודה ושתיים בגליל אין עושין וסמך לספר אפלו אחת ¹⁴⁰³ אין עושין שמא ¹⁴⁰⁴ ישמעו גוים ויבואו ויחריבו את ארץ ישראל	ר' שמעון בי ר' לעזר אומר ¹³⁹⁶ אין עושין שלש עיירות נידחות בארץ ישראל ¹³⁹⁷ שלא יחריבו את ארץ ישראל אבל עושין אחת או ¹³⁹⁸ שתיים ר' שמעון אומר אף שתיים לא יעשו אלא אחת ביהודה ואחת בגליל ובסמך ליספר אפי' אחת לא יעשו כדי שלא יפוצו ¹³⁹⁹ גוים ויחריבו את ארץ ישראל	
ותיפוק לי דמקרבך אמי רחמנא ולא מן הספר רבי ¹⁴⁰⁵ שמעון הוא דדריש טעמיה דקרא והכי קא אמר מה טעם מקרבך ולא מן הספר שמא ישמעו גוים ויבואו ויחריבו את ארץ ישראל ¹⁴⁰⁶		

ספרי דברים צב (עמ' 154): "באחת עריך, עיר אחת עושים עיר הנדחת ואין עושים שלש עיירות נדחות. יכול אף לא שתיים תלמוד לומר באחת עריך".

ספרי זוטא דברים, עמ' 189: "אין מדיחין שתי עיירות כאחת... ר' יהודה אומר מדיחין אחת או שתיים. יכל שלוש, אמר לא אמרתי אלא אשר יי אלהיך נותן לך לשבת שם לאמר, פרט לגוים".

¹³⁹⁶ ר'... אומר – א חסר.

¹³⁹⁷ כך ג' ומעין זה ד' ("הנדחות", וכן הוא במקבילה בנגעים). ו אין עושין שלש עיירות בארץ ישראל נדחות.

¹³⁹⁸ א חסר.

¹³⁹⁹ א יפרצו.

¹⁴⁰⁰ אחת או – כך גם ג'. ד אותן ק פ מ חסר.

¹⁴⁰¹ כך ג' ק פ מ ד. וכן ילקוט שמעוני (תתפז), ר"ח, פסקי רי"ד, כפתור ופרח פרק י. ת שתיים.

¹⁴⁰² כך ק פ מ ד. וכן הילקוט והראשונים הנ"ל. ת ג' אחת.

¹⁴⁰³ כך ק פ מ ד. ת ג' נוסף: נמי.

¹⁴⁰⁴ כך ג' ק פ מ. ת גזרה שמא ד מאי טעמי שמא.

¹⁴⁰⁵ כך ג' ק פ מ ד. ת האי תנא רבי.

¹⁴⁰⁶ והכי... ישראל – כך ת ג'. ק פ מ ד חסר. על לישנא רויחא מסוג זה ראה סבתו, כתב יד תימני, עמ' 309.

165. יז ע"ב – יח ע"א

משנה סנהדרין א, ו: "כמה יהא בעיר ותהי ראויה לסנהדרין, מאה ועשרין. ר' נחמיה אומר מאתים ושלושין כדי¹⁴⁰⁷ שרי עשרות".

תוספתא סנהדרין ג, ט	יז ע"ב – יח ע"א
ר' נחמיה אומר מאתים ושלישים והלכה כדברין ¹⁴⁰⁸	ר' נחמיה אומר מאתים ושלישים כנגד שרי עשרות
ר' אומר מאתים ושבעים ושבעה ¹⁴⁰⁹	תניא ר' אומר מאתים ושבעים ושבעה
	והתניא ר' אומר מאתים שבעים ושמונה לא קשיא הא ר' יהודה והא רבנן

166. יח ע"א

משנה סנהדרין ב, א: "כהן גדול דן ודנים אותו מעיד ומעידים אתו וחולץ וחולצים לאשתו ומיבמים את אשתו אבל הוא אינו מיבם מפני שהוא אסור באלמנה".

תוספתא סנהדרין ד, א	יח ע"א
כהן גדול שהרג את הנפש מזיד נהרג ושוגג גולה לעיר מקלט ועובר ¹⁴¹⁰ על מצות עשה ועל מצות לא תעשה ושאר ¹⁴¹¹ כל המצות הרי הוא כהדיוט לכל דבר	ואי בעי תימא מילתא אגב אורחיה קא משמע לן לכד תניא כהן גדול שהרג את הנפש במזיד נהרג בשוגג גולה ועובר על עשה ועל לא תעשה והרי הוא כהדיוט לכל דבריו
	[...] עובר לא זגיא דלא עבר אלא הכי קא אמ' שאם עבר על עשה ועל לא תעשה הרי הוא כהדיוט לכל דבריו למאי נפקא מינה למדיניה בשלשה

167. יח ע"ב

ירושלמי סנהדרין ב, א (עמ' 1274)	תוספתא סנהדרין ב, יד	יח ע"ב
אין מלך יושב בסנהדרין ולא מלך וכהן גדול יושבין בעיבור	אין מלך יושב בסנדרי ולא מלך ולא כהן גדול יושבין בעיבור ¹⁴¹²	גופה אין מושיבין מלך בסנהדרין ולא מלך ולא כהן גדול בעיבור השנה

¹⁴⁰⁷ במשנת עדי הנוסח של הבבלי: כנגד.

¹⁴⁰⁸ ו כדברין.

¹⁴⁰⁹ ושבעה – א חסר.

¹⁴¹⁰ ד א עבר.

¹⁴¹¹ א ועל שאר.

¹⁴¹² א נוסף: השנה.

168. יט ע"א

יט ע"א	תוספתא יבמות יא, ב ¹⁴¹³
תניא נמי הכי אם קדמו ובעלו קנו בביאה ראשונה אסור לקיימן בביאה שנייה ¹⁴¹⁴	אם בעלו קנו ופטרו את הצרות ואסורין לקיים שני לא יבוא פצוע דכא וגוי

169. יט ע"א

משנה סנהדרין ב, א: "כשהוא מנחם את אחרים דרך כל העם עוברים זה אחר זה והממונה ממצעו בינו לבין העם. כשהוא מתנחם מאחרים כל העם אומרין לו אנו כפרתך והוא אומ' תתברכו מן השמים".

יט ע"א	תוספתא סנהדרין ד, א
תנו רבנן	עומד בשורה להתנחם הסגן מימינו וראש בית אב משמאלו
כשהוא עובר בשורה לנחם את אחרים סגן ומשוח שעבר מימינו וראש בית אב ואבלים וכל העם משמאלו וכשהוא מתנחם מאחרים ¹⁴¹⁸ סגן מימינו וראש בית אב ¹⁴¹⁹ משמאלו	וכל העם אומ' לו אנו כפרתך ¹⁴¹⁵ והוא אומר להם ¹⁴¹⁶ תתברכו מן השמים עומד בשורה לנחם את אחרים הסגן וכהן שעבר ¹⁴¹⁷ מגדולתו מימינו ואבל משמאלו

170. יט ע"ב

יט ע"ב	תוספתא סוטה יא, יז-כ [שלא לפי הסדר]
(1) שאלו תלמידיו את ר' יוסי היאך נשא דויד שתי אחיות אמ' להם מיכל לאחר מיתת מירב נשאה ר' יהושע בן קרחה אומר קידושי טעות היו לו במירב שני תנה את אשתי את מיכל אשר אירשתי לי במאה ערלות פלשתים [...]	(יח) שאלו תלמידיו את ר' יוסה היאך נשא דוד אחות אשתו אמר להן לאחר מיתת מרב נשאה (יט) ר' יהושע בן קרחה אומר שלא היו קדושין ¹⁴²⁰ גמורין שני תנה את אשתי את מיכל כשם שלא היו קידושין גמורין ¹⁴²¹ כך לא היו נישואין גמורין
ולר' יוסי נמי הא כתיב תנה את אשתי את	

¹⁴¹³ שם ו, ה.

¹⁴¹⁴ כל הברייתא חסרה בכתב יד פ ובקטע כריכה, כנראה מחמת הדומות. ראה סבתו, סנהדרין פרק שני, בהערות הנוסח לשורה 5.

¹⁴¹⁵ ד אני כפרתך ו כפרתך אנו.

¹⁴¹⁶ ו חסר.

¹⁴¹⁷ ו שעמד.

¹⁴¹⁸ כך גם בקטע כ 4. ד מ פ ק כס וכשהוא עומד בשורה להתנחם מאחרים. ראה בהערות הנוסח של סבתו, שורה 1, שלפי רש"י והרמ"ה רב פפא דייק מנוסח ענף ד. אך דיוקו יכול להתקיים גם לפי נוסח ת.

¹⁴¹⁹ ת פ נוסף: ואבלים וכל העם. מ כ נוסף: וכל העם. ראה בהערות הנוסח של סבתו שמילים אלה נוספו כנראה בטעות.

¹⁴²⁰ ו ד קדושי קדושין. וכן להלן ב-ד, וכן להלן "נישואיו נישואין".

¹⁴²¹ שנ... גמורין – ו חסר.

<p>מיכל ר' יוסי לטעמיה דתניא</p>	
<p>(2) ר' יוסי היה דורש שני¹⁴²³ מקראות מעורבבין שני ויקח המלך את שני בני רצפה בת איה אשר ילדה לשאול את אדמוני ואת מפישת ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל בן ברזלי המחולתי וכי לעדריאל ניתנה והלא לפלטי בן ליש ניתנה דכתי' ושאול נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש אשר מגלים אלא מקיש קידושי עדריאל במירב לקידושי פלטי במיכל מה קידושי עדריאל במירב בעבירה אף קידושי פלטי במיכל בעבירה¹⁴²⁴</p>	<p>(יז) כיוצא בדבר אתה אומר ואת חמשת בני מיכל בת שאול אשר ילדה לעדריאל היכן מצינו שניתנה מיכל לעדריאל המחולתי והלא לא ניתנה אלא לפלטי בן ליש אשר מגלים שני ושאול נתן את מיכל בתו אשת דוד לפלטי בן ליש אשר מגלים אלא מקיש נישואי מיכל לנישואי מירב מה נישואי מירב לעדריאל בעבירה אף נישואי מיכל בעבירה¹⁴²²</p>
<p>ולרבי יהושע בן קרחה נמי הא כתיב את חמשת בני מיכל אמר לך מירב ילדה ומיכל גידלה לפיכך נקראו על שמה ללמדך שכל המגדל יתום בתוך ביתו מעלה עליו כאלו ילדו</p>	<p>(כ) כתוב אחד אומר¹⁴²⁵ ואת חמשת בני מיכל וכתוב אחד אומר ולמיכל בת שאול לא היה לה ולד עד יום מותה אלא¹⁴²⁶ ילדה וגידלה מיכל¹⁴²⁷ והיו נקראין¹⁴²⁸ על שמה כעינין¹⁴²⁹ שני ותקראנה לו השכנות שם לאמר יולד בן לנעמי ואומר אלה תולדות אהרן ומשה</p>

171. כ ע"ב

כ ע"ב	תוספתא סנהדרין ד, ה	ספרי דברים
<p>אמ' רב יהודה אמ' שמואל כל האמור בפרשת המלך מלך מותר בו ורב אמ' לא נאמרה פרשה זו</p>		

¹⁴²² ו מקיש נשואי מרב לנשואי מיכל מה נשואי מיכל לפלטי בן ליש בעבירה אף נשואי מרב לעדריאל בעבירה היה.

¹⁴²³ בחלק מעדי הנוסח מילה זו חסרה, והיא באמת נראית מיותרת. ראה סבתו על אתר, שורה 19.

¹⁴²⁴ כך ענף ת. ענף ד ורבנו חננאל גורסים: מה קידושי מיכל לפלטי בעבירה אף קידושי מירב לעדריאל בעבירה.

¹⁴²⁵ אחד אומר – א חסר. וכן להלן.

¹⁴²⁶ ו ד כיצד יתקיימו שני פסוקין הללו אמור מעתה בניה של מירב היו.

¹⁴²⁷ ו אותן מיכל ד מיכל אותן.

¹⁴²⁸ ו נקראו ד ונקרא.

¹⁴²⁹ ו ד חסר.

<p>אלא כדי ליראם ולבהלם¹⁴³⁰ כדתנאיי</p>		
<p>(1) ר' יוסי אומי כל האמור בפרשת המלך מותר בו ור' יהודה אומי לא נאמרה פרשה זו אלא כדי ליראם ולבהלם¹⁴³⁵</p> <p>(2) וכן היה ר' יהודה אומי שלש מצוות נצטוו ישראל בשעת כניסתן לארץ להעמיד להן מלך ולהכרית זרעו שלעמלק ולבנות להן בית הבחירה¹⁴³⁶</p> <p>(3) ר' נחמיה אומי לא נאמרה פרשה זו אלא לאיים עליהם שני שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך¹⁴³⁷</p> <p>ר' נוהראי¹⁴³⁸ אומי לא נאמרה פרשת המלך אלא כנגד תרעמותם שני ואמרת אשימה עלי מלך ככל הגוים אשר סביבותי</p> <p>(4) תניא¹⁴³⁹ ר' אלעזר בירי יוסי¹⁴⁴⁰ אומי זקנים שבאותו הדור כהוגן שאלו שני שימה לנו מלך אבל עמי הארץ שביניהם קלקלו שני והיינו גם</p>	<p>ר' יוסי אומי כל האמור בפרשת המלך המלך מותר בה ר' יהודה אומי לא נאמרה פרשה זו אלא בשביל לאיים עליהן שני שום תשים עליך מלך וכן היה ר' יהודה אומי שלש מצוות נצטוו ישראל בביתא לארץ למנות להן מלך ולבנות בית הבחירה ולהכרית זרע עמלק אם כן למה נענשו בימי שמואל¹⁴³² אלא לפי שהקדימו על ידך¹⁴³³</p> <p>ר' נהוראי אומי לא נאמרה פרשה זו אלא מפני התרעומת שני ואמרת אשימה עלי מלך</p> <p>ר' לעזר בי ר' יוסי אומי זקנים שאלו כהלכה שני תנה לנו מלך לשפטינו¹⁴³⁴ עמי הארץ חזרו וקלקלו שני והיינו גם אנחנו וגו'</p>	<p>(סז, עמ' 132)</p> <p>ר' יהודה אומי שלוש מצוות נצטוו יש' בשעת כניסתן לארץ למנות להן מלך לבנות להן בית הבירה ולהכרית זרע עמלק</p> <p>(קנו, עמ' 206)</p> <p>ואמרת אשימה עלי מלך ר' נהריי¹⁴³¹ אומר הרי זה דבר גני לישראל שנאמר כי לא אותך מאסו כי אותי מאסו ממלוד עליהם. אמר לו ר' יהודה והלי מצוה מן התורה לשאל להן מלך שנאמר שום תשים עליך מלך למה נענשו בימי שמואל לפי שהקדימו על ידם</p>

¹⁴³⁰ ד מ פ לאיים עליהם. והיא הגהת רש"י על פי התוספתא.

¹⁴³¹ בכתב יד וטיקן 32 נמחקה המילה ונכתב: נחמי

¹⁴³² ו שאול.

¹⁴³³ א עליהן.

¹⁴³⁴ ו לשפוט. א נוסף: אבל.

¹⁴³⁵ ד מ פ לאיים עליהם שנאמר שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך.

¹⁴³⁶ וכן... הבחירה – ת חסר, וכן במדרש הגדול וילקוט שמעוני (ונוסח בידי סבתו בהתאם ללשון נוסח ת בהמשך).

¹⁴³⁷ כך ת ובשרידיים מג" (קטע המצטרף לעותק זה שזוהה לאחרונה באתר הכי גרסינן: ENA NS 79.1168): "ר' נחמיה א... שתהא א...". וכן גם במדרש הגדול, בילקוט וביד רמה. במדרש הגדול חסר "שתהא אימתו עליך". ק: אלא כנגד תרעומתן [של ישר'] שני ואשימה עלי [מלך]. ד מ פ חסר כל המשפט, בעקבות הגהת רש"י.

¹⁴³⁸ ק ר' עקי פ מ ר' נחמיי.

¹⁴³⁹ מ פ חסר.

¹⁴⁴⁰ ת מ ר' אלעזר בירי צדוק. ד ר' אליעזר.

אנחנו ככל הגוים ושפטנו מלכנו וגו'		
--------------------------------------	--	--

172. כא ע"א

ירושלמי יומא א,ב (עמ' 564)	תוספתא יומא א,ה	כא ע"א ; בבא בתרא קמג ע"א ¹⁴⁴¹
	כיצד כהן גדול נוטל חלק מראש או' זו חטאת שלי זה אשם שלי חלה אחת משתי חלות ארבע וחמש חלות מלחם הפנים	
תני ר' או' אומר אני שלא יטול אלא מחצה אית תני תני ר' או' אומר אני שיטול מחצה [...]] מה טע' דר' והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו וכי אין אנו יודעין שאהרן בכלל בניו ומה ת"ל לאהרן ולבניו אלא אמ' אהרן יסב פלגא ובניו יסבון פלגא [...]] אמ' ר' יוסי ביר' בון ר' כדעתיה דר' אמ' והיתה לאהרן ולבניו לאהרן מחצה ולבניו מחצה	ר' אומ' אומ' אני שיהא זה נוטל מחצה שני והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו שיהא אהרן שקול כנגד בניו	דתניא ר' אומר והיתה לאהרן ולבניו לאהרן מחצה ולבניו מחצה ¹⁴⁴²

173. כא ע"א

משנה בבא מציעא ט,יג: "אלמנה בין שהיא ענייה ובין שהיא עשירה אין ממשכנין אתה שנאמר לא תחבל בגד אלמנה".

¹⁴⁴¹ = יומא יז ע"ב = עבודה זרה י ע"ב.

¹⁴⁴² נוסח ה מ פר בבבא בתרא נוסח ת בסנהדרין, ועוד עדי נוסח טובים במקבילות האחרות (ובירושלמי יומא א,ב). עדי נוסח אחרים: מחצה לאהרן ומחצה לבניו. ראה סבתו, סנהדרין פרק שני בסוגייתנו שורה 10 לפירוט.

ירושלמי בבא מציעא ט, טו (ירושלמי נזיקין עמ' 76)	ספרי דברים רפא (עמ' 298) ¹⁴⁴³	תוספתא בבא מציעא י, י	כא ע"א ¹⁴⁴⁴
			למימרא מאי דר' יהודה דריש טעמיה דקרא ור' שמעון לא דריש טעמיה דקרא והא איפכא שמעינן להו דתנן ¹⁴⁴⁵
תני אלמנה בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה שנאמר לא תחבול בגד אלמנה אחת ענייה ואחד עשירה דברי ר' מאיר ר' יהודה אומר ענייה אין ממשכנין אותה כל עיקר עשירה ממשכן אותה ואינו מחזיר שמתוך ¹⁴⁴⁶ שהוא בא אצלה הוא משיאה שם רע	לא תחבל בגד אלמנה בין ענייה בין עשירה ¹⁴⁴⁷ אפילו היא כמרתא בת בייתוס ר' שמעון אומר דברים שאתה חובל באיש אי את מחזיר לאשה שלא תהא הולך ובא אצלה שלא להשיאה שם רע	אלמנה בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה אין רשיי למשכנה ¹⁴⁴⁸ שנאמר לא תחבול בגד אלמנה אחת ענייה ואחת עשירה דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר ענייה אין רשיי למשכנה עשירה נוטל ואין מחזיר שלא יהא הולך ובא אצלה שלא ¹⁴⁴⁹ להשיאה שם רע	אלמנה בין ענייה בין עשירה אין ממשכנין אותה שנאמר ולא תחבל בגד אלמנה דברי ר' יהודה ר' שמעון אומר אלמנה עשירה ממשכנין אותה ענייה אין ממשכנין אותה ואתה ¹⁴⁵⁰ חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכנותיה

¹⁴⁴³ ראה גם מדרש הגדול דברים כד, יז (<מדרש תנאים לדברים עמ' 160): "ולא תחבל בגד אלמנה. בין ענייה בין עשירה, ואפילו במרתא בת ביתוס. ר' ישמעאל אומר בא הכתוב ללמדך רחוק מן הכיאר ומן הדומה לכיאר ומן הדומה לדומה לכיאר, שלא יחשדוך אחרים בעבירה. הא כיצד נכנס למשכנה כסות היום בלילה וכסות הלילה ביום, להחזיר לה כסות היום ביום, וכסות הלילה בלילה, עכשו הן אומרין חשוד הוא עמה". לדעת סבתו זהו מדרש עצמאי של בעל מדרש הגדול, ששילב אלמנטים מספרות חז"ל ואת הבנתו בבבלי, ואין מקורו במכילתא לדברים.

¹⁴⁴⁴ =בבא מציעא קטו ע"א (על פי ג [Oxford: Heb. d. 45/40–55]), וכעין זה בשאר העדים): "תנו רבנן אלמנה בין שהיא ענייה בין שהיא עשירה אין ממשכנין אותה דברי ר' יהודה, ר' שמעון אומר עשירה ממשכנין אותה ענייה אין ממשכנין אותה, ואתה חייב להחזיר לה ואתה משיאה שם רע בשכנותיה [...]. למימרא מאי דר' יהודה לא דריש טעמי דקרא ור' שמי דריש טעמיה דקרא הא איפכה שמעינן להו דתנן ולא ירבה לו נשים אלא שמונה עשרה ר' יהודה או' מרבה הוא לו ובלבד שלא יהו מסירות את לבו ר' שמעי' או' אפילו אחת והיא מסירה את לבו לא ישאנה אלמא ר' יהודה דריש טעמיה דקרא ור' שמעי' לא דריש טעמי דקרא". במיקום שסומן "[...]" נמצא בכתבי היד, מלבד ג והדפוס, המשפט: "מאי קאמי הכי קאמי שאם אתה ממשכנה אתה חייב להחזיר לה ומתוך שאתה חייב להחזיר לה אתה משיאה שם רע בשכנותיה" (מצוטט לפי ה).

¹⁴⁴⁵ כך ת ד. והוא מונח היכול לציין ברייתא, ראה מה שציין סבתו על אתר.

¹⁴⁴⁶ כך ל א מתוך.

¹⁴⁴⁷ וכן גורס סתם ספרי דברים, קי: "ואל תתמה, שהרי הוא אומר ולא תחבול בגד אלמנה בין ענייה ובין עשירה".

¹⁴⁴⁸ ו ד למשכן. וכן להלן.

¹⁴⁴⁹ א שמא.

¹⁴⁵⁰ ת שאם אתה ממשכנה אתה. סבתו מצדד שזו גרסה שהושפעה מן ההמשך.

מאי ¹⁴⁵¹ קא אמר הכי קאמר מתוך שאתה ממשכנה אתה חייב להחזיר לה ומתוך שאתה חייב להחזיר לה ¹⁴⁵² אתה משיאה שם רע בשכנותיה ¹⁴⁵³			
--	--	--	--

174. כא ע"ב

משנה סנהדרין ב, ד: "וכותב לו ספר תורה לשמו, יוצא למלחמה והוא עמו ניכנס והוא עמו ויושב בדין והוא אצלו מיסב והוא כנגדו שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו".

ירושלמי סנהדרין ב, ו (עמ' 1279)	ספרי דברים קס (עמ') (211)	תוספתא סנהדרין ד, ז	כא ע"ב
וכותב ספר תורה לשמו שלא יהא ניאות לא בשלאביו ולא בשארבו	וכתב לו לשמו שלא יהא נאות בשלאבותיו	וכותב לו ספר תורה לשמו שלא יהא ניאות בשל אבותיו אלא בשלו שנאמר וכתב לו שתהא כתובה ¹⁴⁵⁴ לשמו	וכותב לו ספר תורה לשמו ובלבד ¹⁴⁵⁵ שלא יתגאה ¹⁴⁵⁶ בשלאבותיו
			[...] אותיביה אביי כותב לו ספר תורה לשמו ובלבד ¹⁴⁵⁷ שלא יתגאה בשלאבותיו ¹⁴⁵⁸

175. כב ע"א-ע"ב; כא ע"ב

ירושלמי מגילה א, יא (עמ') 1459(748)	תוספתא סנהדרין ד, ה-ח (נוסח א ¹⁴⁶⁰)	כב ע"א-ע"ב
אשורי יש לו כתב ואין לו לשון עברי יש לו לשון ואין לו כתב בחרו להם כתב אשורי ולשון עברי		(1) אמר רב חסדא אמר מר עוקבא בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון קודש כיון שעלו בני הגולה

¹⁴⁵¹ ק ד כז ואמרינן מאי.

¹⁴⁵² ומתוך ... אתה – ק מ ד כז ואתה.

¹⁴⁵³ כאמור לעיל, משפט זה אינו נמצא בנוסח ג והדפוס במסכת בבא מציעא.

¹⁴⁵⁴ א שיהא כתיבה.

¹⁴⁵⁵ ד מ פ נוסף: תנא. ק חסר מכאן עד הסוף.

¹⁴⁵⁶ ד מ פ (פנים): יתלהו. פ^א יתנאה. ראה בהרחבה בהערות הנוסח של סבתו, שורה 2.

¹⁴⁵⁷ ד פ ק חסר.

¹⁴⁵⁸ ד פ ק בשל אחרים.

¹⁴⁵⁹ = ירושלמי סוטה ז, ב (עמ' 933) (עד "שעלה בידם מאשורי").

¹⁴⁶⁰ נוסח ו משובש כאן יחסית.

<p>בימי עזרא ניתנה להם¹⁴⁶¹ בכתב אשורי ולשון ארמאי וביררו להן ישראל כתב אשורי ולשון קדש והניחו להן להדיוטות כתב עברי ולשון ארמי מאי הדיוטות אמר רב חסדא כותאיי מאי כתב עברי אמר רב חסדא כתבא לבונאה</p>		<p>ולמה נקרא שמו אשורי שהוא מאושר בכתבו אמר ר' לוי על שם שעלה בידם מאשור</p>
<p>(2) תניא ר' יוסי אומר ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו אלא שקדמו משה במשה כתיב ומשה עלה אל האלהים בעזרא כתיב הוא עזרא עלה מבבל מה עלייה האמורה כאן תורה אף עלייה האמורה להלן תורה במשה כתיב ואתי צוה ייבי בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים בעזרא כתיב כי עזרא הכין לבבו לדרש את תורת ייבי ולעשות וללמד בישראל חק ומשפט</p>	<p>ר' יוסי אומר ראוי היה עזרא שתינתן תורה על ידו אילמלא קידמו משה נאמרה במשה עלייה ונאמרה בעזרא עלייה נאמרה במשה עלייה שנאמר ומשה עלה אל האלהים נאמרה בעזרא עלייה הוא עזרא עלה מבבל מה עלייה האמורה במשה למד תורה לישראל שנאמר ואתי צוה יי בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים אף עלייה האמורה בעזרא למד תורה בישראל שנאמר כי עזרא הכין את לבבו לדרוש בתורת יי ולעשות וללמד בישראל חוק ומשפט</p>	<p>תני ר' יוסי אומר ראוי היה עזרה שתינתן תורה על ידו אלא שקדמו דור משה</p>
<p>ואע"פ שלא ניתנה תורה על ידו נשתנה כתב על ידו שנאמר וכתב הנשתון כתוב ארמית ומתורגם ארמית ואומר לא כהלין כתבא למיקרי</p>	<p>אף הוא ניתן בידיו¹⁴⁶² כתב ולשון שנאמר וכתב הנשתון כתוב ארמית ומתורגם ארמית מה תורגומו ארמית אף כתבו</p>	<p>ואע"פ שלא ניתנה התורה על ידיו אף הוא ניתן כתב ולשון על ידו וכתב הנשתון כתוב ארמית ומתורגם ארמית</p>

¹⁴⁶¹ כיון... להם – פ ק ז חזרה וניתנה להם בימי עזרא (וכן בילקוט, בהגדות התלמוד, ואצל רב שרירא, ר"ח ור"ן. ראה אצל סבתו על אתר). מ כיון שעלו בני הגולה נתנה להם.
¹⁴⁶² ו על ידיו ז על ידו.

<p>ופשרא להודעא למלכא¹⁴⁶⁴</p> <p>ואומר וכתב לו את משנה התורה הזאת</p> <p>כתב העשוי¹⁴⁶⁵ להשתנות ולמה¹⁴⁶⁶ נקרא שמו אשורי¹⁴⁶⁷ שעלה עמהם מאשור</p>	<p>ארמית</p> <p>ואומר ולא כהלין כתבא למיקרי ופישרה להחוואה למלכא</p> <p>מלמד שבאותו היום ניתן ואומר וכתב לו את משנה התורה הזאת וג' תורה העתידה¹⁴⁶³ להשתנות ולמה נקרא שמה אשורי על שום שעלה עמהן מאשור</p>	<p>ולא כהלין כתבא למיקרי</p> <p>מלמד שבו ביום ניתן ר' נתן אומר בדעץ ניתנה התורה ואתייא כר' יוסה</p>
<p>(3) תניא¹⁴⁶⁹ ר' אומר כתחלה בכתב זה ניתנה תורה לישראל כיון שחטאו נהפך להם לרעץ¹⁴⁷⁰ כיון שחזרו בהן החזירו להם¹⁴⁷¹ שנא' שובו לבצרון אסירי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב לך¹⁴⁷² אלא מה אני מקיים אשורי כתב המיושר באותיותיו¹⁴⁷³</p>	<p>ר' אומר בכתב אשורי ניתנה תורה לישראל וכשחטאו נהפכה להן (לרחץ) לרועץ¹⁴⁶⁸ וכשזכו בימי עזרה חזרה להן אשורית שנאמר שובו לביצרון אסירי התקוה גם היום מגיד משנה אשיב לך</p>	<p>ר' אומר אשורית ניתנה התורה וכשחטאו נהפך להן לרעץ וכשזכו בימי עזרא נהפך להן אשורית גם היום מגיד משנה אשיב לך</p> <p>וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר כתב שהוא עשוי להשתנות</p>
<p>(4) ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' אלעזר בן פרטא שאמר משום ר' אלעזר המודעי כתב זה לא נשתנה מעולם שנאמר ווי העמודים מה עמודים לא נשתנו אף ווי נמי לא נשתנו ואומר ואל היהודים ככתבם וכלשונם מה לשונם לא נשתנה אף כתבם נמי לא נשתנה</p>	<p>ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' אלעזר בן פרטא שאמר משום ר' אלעזר המודעי בכתב זה ניתנה תורה לישראל שנאמר ווי העמודים וויין שהן דומין לעמודים ואומר ואל היהודים ככתבם וכלשונם מה לשונם כלשון הזה אף כתבם בלשון הזה¹⁴⁷⁴ ולמה נקרא שמו אשורי על</p>	<p>תני ר' שמעון בן אלעזר אומר משום ר' אלעזר בן פרטא שאמר משום ר' לעזר המודעי כתב אשורי ניתנה התורה מה טע' ווי העמודים שיהו ווי שלתורה דומים לעמודים</p>

¹⁴⁶³ על פי ד. ו כתב העתידה א תורה עתידה.

¹⁴⁶⁴ ת ד נוסף: מלמד שבאותו היום נשתנה (ד ניתן). והוא כנראה לשון פירוש, ראה סבתו.

¹⁴⁶⁵ מ פ ק ד הראוי. וכן בילקוט ובהגדות התלמוד. רב שרירא, ר"ח ורמ"ה: העתיד.

¹⁴⁶⁶ ת אם כן למה.

¹⁴⁶⁷ ת נוסף: מפני.

¹⁴⁶⁸ ו לדחץ ד לשון.

¹⁴⁶⁹ פ חסר.

¹⁴⁷⁰ מ פ ק ד לרועץ. בתשובת רב שרירא: "אנו כך למדנו לדעץ, ויש ששונין לדחץ". וראה עוד אצל סבתו.

¹⁴⁷¹ כך רוב עדי הנוסח, רב שרירא ור"ח. ת ומדרש הגדול: כיון שזכו בימי עזרא חזר להם. אולי בהשפעת התוספתא.

¹⁴⁷² ת ג' נוסף: ואומר לא כהלין כתבא למיקרי. וראה עוד אצל סבתו.

¹⁴⁷³ כך ת ג' (שמאשר באותותיו – גם בתשובת רב שרירא). רוב עדי הנוסח: ולמה נקרא שמו אשורי שמאשר בכתבו.

ת כפל את הגרסה, והוסיף מעבר לנוסח הפנים: ולמה נקרא שמו אשורי כתב המיושר באותיותיו.

¹⁴⁷⁴ על פי ו ד. א מה לשונם לא נשתנה אף כתבם לא נשתנה.

<p>אם כן מה אני מקיים וכתב לו את משנה התורה הזאת על ספר</p>	<p>שום שהוא מאושר¹⁴⁷⁵ אם כן למה נאמר וכתב לו את משנה התורה הזאת</p>	
<p>(5) לא צריכא¹⁴⁷⁷ לשתי תורות דתניא¹⁴⁷⁸ כותב לו שתי תורות אחת שנכנס בה ויוצא בה ואחת מונחת לו בבית גנזיו אותה שנכנס ויוצא בה אינו רשאי להכנס בה לא לבית המרחץ ולא לבית הכסא אלא¹⁴⁷⁹ עושה אותה כמין קמיע ותולה אותה בזרוע ימינו שנאמר שויתי יי"י לנגדי תמיד</p>	<p>מלמד ששתי תורות כותב לו אחת שנכנסת ויוצאת עמו ואחת שמונחת לו בתוך הבית זו שנכנסת ויוצאת עמו לא תיכנס עמו לא לבית המרחץ ולא לבית המים שנאמר והיתה עמו וקרא בו¹⁴⁷⁶ כל ימי חייו במקום הראוי לקרות והלא דברים קל וחומר ומה אם מלך ישראל שלא עסק אלא בצורכי ציבור נאמר בו והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו שאר בני אדם על אחת כמה וכמה</p>	
<p>כא ע"ב לא צריכא לשתי תורות כדתניא וכותב לו¹⁴⁸⁰ שתי תורות אחת שנכנס ויוצא בה ואחת מניחה¹⁴⁸¹ בבית גנזיו אותה שיוצא ונכנס בה¹⁴⁸² אינו רשאי להכנס בה לא לבית המרחץ ולא לבית הכסא ולא להשתין מים¹⁴⁸³ שני והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו במקום הראוי לקרות בו</p>		

¹⁴⁷⁵ על פי ו ד. א שמאושרין בכתבן

¹⁴⁷⁶ על פי ו ד. א וקרא בו וקרא בו.

¹⁴⁷⁷ לא צריכא – כך ת ג"י. בשאר עדי הנוסח חסר.

¹⁴⁷⁸ כך ת ג"י והגדות התלמוד. בשאר עדי הנוסח חסר.

¹⁴⁷⁹ אינו... אלא – ת ג"י. בשאר עדי הנוסח חסר.

¹⁴⁸⁰ ד מ פ ק וכתב לו את משנה התורה הזאת כותב לשמו.

¹⁴⁸¹ ד מ שמונחת לו פ ק שעומדת לו.

¹⁴⁸² ד מ פ ק נוסף: עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שני שויתי יי"י לנגדי תמיד.

¹⁴⁸³ ולא להשתין מים – ד מ חסר. ת נוסף: אלא במקום שקורא בו.

176. כג ע"א

משנה סנהדרין ג,א: "זה פוסל דיינו שלזה וזה פוסל דיינו של זה דברי ר' מאיר וחכמי או' אמתיי בזמן שהוא מביא עליהם ראייה שהן קרובים או פסולין אבל אם היו כשירין או מומחין מפי בית דין אינו יכול לפוסלן".

תוספתא סנהדרין ה,א	כג ע"א
זה פוסל דיינו של זה וזה פוסל דיינו של זה דברי ר' מאיר וחכמים אומרים לא כל הימנו לפסול את הדיין המומחה לרבים	תא שמע אמרו לו לר' מאיר לא כל הימנו שיפסול דיין שהוא מומחה לרבים

177. כה ע"א

משנה סנהדרין ג,ג: "אמר ר' יהודה אמתי בזמן שאין לו אומנות אלא היא אבל אם יש לו אומנות שלא היא הרי זה כשר".

תוספתא סנהדרין ה,ב	כה ע"א
ובכולן היה ר' יהודה אומר בזמן שיש להן אומנות אחרת הרי אילו פסולין חזרו בהן הרי אילו כשרין	והא קאתני סיפא ¹⁴⁸⁴
וחכמים אומרים אף ¹⁴⁸⁵ בזמן שיש להן אומנות אחרת הרי אילו פסולין	וחכמים אומרים בין שיש לו אומנות שלא היא ובין שאין לו אומנות אלא היא הרי זה פסול

178. כה ע"א

תוספתא נזיר ג,יט ¹⁴⁸⁶	כה ע"א
ר' יהודה או' משום ר' טרפון אין אחד מהן לפי שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה ¹⁴⁸⁷	ההוא דר' יהודה שאמר משום ר' טרפון לעולם אין אחד מהן נזיר לפי שלא ניתנה נזירות אלא בהפלאה ¹⁴⁸⁸

179. כה ע"ב

משנה ג,ג: "ואילו הן הפסולין המשחק בקובייה המלווה בריבית ומפריחי יונים וסוחרי שביעית".

ירושלמי סנהדרין ג,ו (עמ') 1281-1280) ¹⁴⁸⁹	תוספתא סנהדרין ה,ב	כה ע"ב
המשחק בקובייה זה המשחק בפסיפסין	משחק בקובייה זה משחק בפסיפסין	מותיבי המשחקין בקובייה שאמרו אלו המשחקין בפסיפסין

¹⁴⁸⁴ כך ת, וראה מה שציין סבתו על אתר (סנהדרין פרק שלישי, עמ' 232). בשאר עדי הנוסח: דתניא.

¹⁴⁸⁵ א חסר.

¹⁴⁸⁶ נוסח א וכעין זה ג (T-S E 2.141). וחסר כאן.

¹⁴⁸⁷ ד בהפלאה.

¹⁴⁸⁸ ד שלא ניתנה נזירות אלא להפלאה. מ פ ק שאין נזירות אלא להפלאה.

¹⁴⁸⁹ = ראש השנה א,ט (עמ' 667-668); שבועות ז,ד (עמ' 1367).

<p>ואחד המשחק בפשיפסין ואחד המשחק בקליפי אגוזים ורימונים לעולם אין מקבלין אותן(ו)[ו] עד שישבר פסיפסיו¹⁴⁹⁰ ויבדק ויחזרו בהן חזרה גמורה >המלוה הריבית</p> <p>אין מקבלין אותו עד שיקרע שטרותיו ויבדק ויחזור בהן חזרה גמורה¹⁴⁹¹ ומפריחי יונים אחד הממרה יונים ואחד הממרה שאר בהמה חיה ועוף אין מקבלין אותן עד שישברו פגימיו ויחזרו בהן חזרה גמורה</p> <p>סוחרי שביעית אי זהו תגר שביעית זה שיושב ובטל כל שני שבוע כיון שבא שביעית התחיל מפשט ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית ולעולם אין מקבלין אותן עד שתגיע שביעית אחרת ויבדק ויחזור בו חזרה גמורה תני ר' יוסי או' שתי שביעיות ר' נחמיה או' חזרת ממון לא חזרת דברים שיאמר להם הא לכם ר' זו וחלקום לעניים מה שכנסתי מפירות עבירה</p>	<p>ואחד המשחק בפסיפסין ואחד המשחק בקליפי אגוזין ובקליפי רמונים לעולם אין יכול לחזור בו עד שישבר את פסיפסיו¹⁴⁹² ויחזור בו חזרה גמורה המלוה הריבית</p> <p>אין יכול לחזור בו עד שיקרע שטרותיו ויחזור בו חזרה גמורה מפריחי יונים זה הממרה את היונים אחד ממרא את היונים ואחד ממרא שאר בהמה חיה ועוף לעולם אין יכול לחזור בו עד שישבור את פיגמיו ויחזור בו חזרה גמורה</p> <p>סוחרי שביעית זה היושב ובטל בשאר שני שבוע כיון שהגיע שנת השמטה התחיל מפשיט ידיו ורגליו ונושא ונותן בפירות עבירה¹⁴⁹³ לעולם אין יכול לחזור בו עד שתגיע שמיטה אחרת ויבדק ויחזור בו חזרה גמורה</p> <p>ר' נחמיה אומ' חזרת ממון ולא חזרת דברים כיצד אמר מאתים דינרין אילו כנסתי מפירות עבירה חלקו אתן לעניים</p>	<p>ולא את הפסיפסין בלבד אמרו אלא אפלו קליפי אגוזין וקליפי רמונין ומאימתי חזרתן משישברו את פסיפסיהן ויחזרו בהם חזרה גמורה דאפלו בחנם נמי לא עבדו והמלוה ברבית אחד הלוה ואחד המלוה ומאימתי חזרתן משיקרעו את שטרותיהן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפלו לגוי נמי לא מוזפי ומפריחי יונים אלו הממירין ביונים ולא את היונים בלבד אמרו אלא אפלו בהמה חיה ועוף ומאימתי חזרתן משישברו את פיגמן ויחזרו בהן חזרה גמורה דאפלו במדבר נמי לא עבדי וסוחרי שביעית אלו שנושאים ונותנין בפירות שביעית ומאימתי חזרתן משתגיע שביעית אחרת ויבדקו אמ' ר' נחמיה לא חזרת דברים בלבד אמרו אלא חזרת ממון כאיזה צד חזרת ממון כותב אני פלו' בן פלו' כנסתי מאתים זו מפירות שביעית והרי הן נתונין במתנה לעניים</p>
--	--	--

¹⁴⁹⁰ בסנהדרין נוסף "או יקרע שטרותיו" וחסר במקבילות בירושלמי. וראה הערת סבתו, עמ' 273 הערה 44.

¹⁴⁹¹ חסר בסנהדרין, ונוסף על פי המקבילות בירושלמי.

¹⁴⁹² ו עד שיקרע שטרותיו.

¹⁴⁹³ ו נוסף: חלקו אותן לעניים ר' מאיר היה קורא אותן.

		<p>[...] אמי ר' יודן אימתי בזמן שאין להן אלא היא אבל יש לו אומנות שלא היא הרי זה כשר היך עבידא יושב ובטל כל שני שבוע כיון שבאת שביעית התחיל פושט את ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית אם יש עמו מלאכה אחרת כשר ואם לאו פסול אבל אם היה עסוק במלאכתו כל שני שבוע כיון שבאת שביעית התחיל מפשט את ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית אעיפ שאין עמו מלאכה אחרת כשר [...]] תני ר' חייה לחומרא היך עבידא יושב ועוסק במלאכתו כל שני שבוע כיון שבאת שביעית התחיל מפשט ידיו ונושא ונותן בפירות שביעית אעיפ שיש עמו מלאכה אחרת פסול</p>
--	--	---

180. כה ע"ב

ירושלמי סנהדרין ג,ו (עמ' 1281) ¹⁴⁹⁴	תוספתא סנהדרין ה,ה	כה ע"ב
הוסיפו עליהן הרועין והחמסנין והגזלנין וכל החשודין על הממון עדותן בטילה	הוסיפו עליהם הרועין והגזלנין ¹⁴⁹⁵ והחומסנין וכל החשודין על הממון עדותן פסולה	תאנא הוסיפו עליהן הגזלנין והחמסנין [...]] ועוד הוסיפו עליהן הרועין והגבאין והמוכסין

181. כו ע"א

תוספתא תרומות ו,ג	כו ע"א
סאה תרומה שנפלה למאה שביעית הרי אילו יעלו פחות מיכן ירקבו	דתנן סאה שלתרומה שנפלה למאה שלשביעית תעלה פחות ממאה ירקבו

¹⁴⁹⁴ = ראש השנה א,ט (עמ' 667); שבועות ז,ד (עמ' 1367).
¹⁴⁹⁵ א הגזלנין והרועים.

182. כז ע"א

ירושלמי ראש השנה א,ט (עמ' 668) ¹⁴⁹⁶	תוספתא מכות א,יא	כז ע"א
אתיין אילין פלוגותה כאילין פלוגותה דתני עד זומס פסול בכל עדות שבתורה דברי ר' מאיר אמ' ר' יוסי אימתי בזמן שנמצא זומס בעדות נפשות אבל אם נמצא זומס בעדות ממון על הממון נחשד וממון נפסל	עד זומס פסול מכל עדיות שבתורה דברי ר' יהודה אמ' ¹⁴⁹⁷ ר' יוסי במה דברים אמורים בזמן שהוזם לעדות נפשות אבל לא הוזם אלא לעדות ממון אין פסול אלא לאותה העדות בלבד	נימא כתנאי עד זומס פסול לכל התורה כולה דברי ר' מאיר אמ' ר' יוסי ב'ד'א' שהוזם בדיני נפשות אבל הוזם בדיני ממונות כשר לדיני נפשות

183. כח ע"א

תוספתא סנהדרין ו,ו	כח ע"א ¹⁴⁹⁸
לעולם אין אחד מן העדים נעשה זומס עד שיהו שניהן זוממין ואין לוקין עד שיהיו שניהם לוקין ואין ¹⁴⁹⁹ נהרג עד שיהו שניהם נהרגין ואין ¹⁵⁰⁰ משלם עד שיהו שניהם משלמין	אמ' ראמי בר חמא סבארא הוא כי דתניא אין עדים זוממין נהרגין ¹⁵⁰¹ עד שיוזמו שניהן ¹⁵⁰² ואינן לוקין עד שיוזמו שניהן ואין משלמין ממון עד שיוזמו שניהן ¹⁵⁰³

184. כח ע"ב

תוספתא סנהדרין ה,ג	כח ע"ב
גיסו לבדו ר' יהודה אומר חורגו לבדו	תנו רבנן חורגו ¹⁵⁰⁴ לבדו ר' יוסי אומר גיסו לבדו ותניא אידך גיסו לבדו ר' יהודה אומר חורגו לבדו

¹⁴⁹⁶ = סנהדרין ג,ו (עמ' 1281); שבועות ז,ד (עמ' 1367).

¹⁴⁹⁷ א אמ' לו.

¹⁴⁹⁸ = מכות ה ע"ב; חגיגה טז ע"ב. לדיון בנוסח ראה סבתו, סנהדרין פרק שלישי עמ' 516–517.

¹⁴⁹⁹ ו ולא.

¹⁵⁰⁰ ו ד ולא.

¹⁵⁰¹ כך ת ג' ק פ (וכנראה גם ג'). מ ד כז 66 אין העדים נעשים זוממין.

¹⁵⁰² ת ג' נוסף: בבת אחת. ובכן בבבות הבאות ב-ת. אך סבתו הכריע למחוק, ונראים דבריו.

¹⁵⁰³ שתי הבבות האחרונות נמצאות רק ב-ת ג' וחסרות ב-ג' ק פ מ ד כז 66. במקבילה במכות נוסח ת הוא כנוסח ת כאן בלי "בבת אחת", בדפוס: "אין העדים זוממין נהרגין עד שיוזמו שניהם ואין לוקין עד שיוזמו שניהם" (וכן בקטע כריכה Gotha: Ms. orient. Ag 28, שנקטע בבבא הראשונה), בכתב יד מינכן: "אין העדי' נעשין זומי עד שיוזמו שניה' ואין משלמי עד שיוזמו שניה'", ובקטע כריכה: "אין עדים זומי נהרגין עד שיוזמו שניהן" (והשאר נקטע), ובמקבילה בחגיגה ברוב עדי הנוסח נזכרו כל שלוש הבבות כמו נוסח ת. כך הוא למשל שם גם בקטע גניזה T-S F 2(1).204 (שאינו נזכר אצל סבתו): "אין עידים זוממים נהרגין אלא עד שהוזמו שניהם ואין לוקין עד שהוזמו שניהם ואין משלמין ממון עד שהוזמו שניהם".

¹⁵⁰⁴ בעדי נוסח אחרים: חורגו. וראה סבתו, סנהדרין פרק שלישי, עמ' 493 הערה 3.

ל ע"א	תוספתא מעשר שני ה, ט-יב (לפי סדר הבבלי)	ירושלמי מעשר שני ד, ט (עמ' 302)
<p>(1) תנו רבנן הרי שבא ואמר¹⁵⁰⁵ אני ראיתי אביכם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר שלפלוני הן ושלמעשר שני הן בבית לא אמר כלום בשדה דבריו קיימין כללו שלדבר¹⁵⁰⁶ כל שאילו יכול¹⁵⁰⁷ ליטלן דבריו קיימין כל שאינו יכול ליטלן אין דבריו קיימין¹⁵⁰⁸</p>	<p>(יב) אמ' להם אחד אני ראיתי את אביכם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל לא אמ' כלום במקום פלוני בשדה פלנית דבריו קיימין זה הכלל כל המצוי להם לא אמ' כלום כל שאין מצוי להם דבריו קיימין</p>	
<p>(2) הרי שראו את אביהם שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמר שלפלוני הן ושלמעשר שני הן אם¹⁵⁰⁹ כמוסר דבריו קיימין ואם כמערים לא אמ' כלום</p>	<p>(יא) ראו את אביהן שהטמין מעות בשידה תיבה ומגדל ואמ' של פלני הן של מעשר שני הן אם כמערים לא אמ' כלום אם במתכוין לעדות דבריו קיימין</p>	
<p>(3) הרי שהיה מצטער על מעות מעשר שני שהניח לו אביו ובא בעל החלום ואמר לו כך וכך הן במקום פלוני הן ושלפלוני הן ושלמעשר שני הן¹⁵¹⁰ מעשה היה ובא לפני חכמים ואמרו¹⁵¹¹ דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין</p>	<p>(ט) היה מצטער איכן מעשר שיני של אבה בא איש חלום אמ' לו כך וכך הן במקום פלוני הן זה היה מעשה ומצאו שם מעות ובאו ושאלו את חכמים ואמרו הרי אילו חולין שדברי חלומות לא מעלין ולא</p>	<p>הרי שהיה מצטער על מעותיו של אביו נראה לו בחלום כך וכך הם ובמקום פלוני הם אתא עובדא קומי רבנין אמרין דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין</p>

¹⁵⁰⁵ כך ת ורי"ף. ענף ד, הלכות גדולות, ר"ח וראשונים: אמר להם אחד.

¹⁵⁰⁶ ת נוסף: רואין, וכן ברי"ף. אך חסר בגי' ק פ מ ד.

¹⁵⁰⁷ כך ת גי'. ק פ מ ד כל שבידו.

¹⁵⁰⁸ כך גי'. ת ואם לאו לא אמ' כלום. וכן רי"ף. בשאר עדי הנוסח: כל שאין בידו ליטלן אין דבריו קיימין (ק פ) / לא אמר ולא כלום (מ ד), הלכות גדולות, ר"ח וראשונים.

¹⁵⁰⁹ כך גי' ק פ מ ד וראשונים. ת: רואין אם. וכן ברי"ף.

¹⁵¹⁰ ושלפלוני... הן – כך ת גי'. מ ד וראשונים: של מעשר שני הן. ק פ חסר.

¹⁵¹¹ גי' זה היה מעשה ואמרו חכ' ק זה היה מעשה לפני חכמי ואמרו. פ מ ד זה היה מעשה ואמרו.

	מורידין (י) האומר לבניו אפילו אתם מתים אל תגעו בזוית זו הלכו ומצאו שם מעות הרי אילו חולין	
--	---	--

186. ל ע"א

ל ע"א ¹⁵¹³	תוספתא שבועות ג, ח	ספרי במדבר ז (מהדורת כהנא עמ' 27) ¹⁵¹²
ותניא ממשמע שני לא יקום עד ¹⁵¹⁵ איני יודע שהוא אחד מה ¹⁵¹⁶ תלמוד לומר אחד זה בנה ¹⁵¹⁷ אב כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים עד שיפרט לך הכתוב אחד	והוא עד בשני עדים הכתוב מדבר אתה אומ' בשני עדים הכתוב מדבר או אינו אלא בעד אחד תל' לומ' לא יקום עד אחד שאינ תל' לומ' אחד אלא כל מקום שתפס הכתוב עד סתם הרי הוא בכלל שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד	ועד אין בה בשני עדים הכתוב מדבר אתה אומר בשני עדים הכתוב מדבר או אינו מדבר אלא בעד אחד ת"ל לא יקום עד אחד באיש שאינ ת"ל אחד מה ת"ל אחד זה בנה אב כל מקום שנאמר עד הרי הוא בכלל שנים עד שיפרוט לך ¹⁵¹⁴ הכתוב אחד

ירושלמי סוטה ו, ב, עמ' 931 (=סנהדרין ג, י; שבועות ד, א): "וכר' ישמעאל, דר' ישמעאל אמר כל מקום שנאמר בתורה עד סתם הרי אילו בכלל שני עדים עד שיפרש¹⁵¹⁸ הכתוב שהוא עד אחד".

187. לא ע"ב

לא ע"ב ¹⁵¹⁹	תוספתא בבא מציעא א, יג
אותיביה רבא לרב נחמן סמפון שיצא בבית דין אם יש ¹⁵²¹ עליו עדים יתקיים בחותמיו אין עליו עדים או שיצא מתחת ידי שליח	סמפון שיש עליו עדים מתקיים ¹⁵²⁰ בחותמיו ושאין עליו עדים ויוצא מתחת ידי שליח אחר חיתום שטרות

¹⁵¹² = ספרי במדבר קסא: "ועד אחד, בנה אב, כל מקום שנאמר עד הרי הוא בכלל שנים עד שיפרוט לך הכתוב אחד".

¹⁵¹³ = בבלי סוטה ב ע"א-ע"ב; לא ע"ב.

¹⁵¹⁴ ר חסר, אך בשאר העדים ישנו, וראה הערת כהנא במהדורתו, ב, עמ' 94 הערה 125.

¹⁵¹⁵ ג' והוא עד.

¹⁵¹⁶ כך ג' ק פ מ ד. ת אלא מה.

¹⁵¹⁷ כך ג' ק פ מ ד. ת בנין.

¹⁵¹⁸ סנהדרין, שבועות: שיודיעך.

¹⁵¹⁹ = בבא מציעא כא ע"א (נוסח ה, וכעין זה שאר עדי הנוסח: "סמפון שיש עליו עדים יתקיים בחותמיו, אין עליו

עדים ויוצא מתחת ידי שליח או שיצא לאחר חתום שטרות כשר").

¹⁵²⁰ א יתקיים.

¹⁵²¹ שיצא בבית דין אם יש – כך ת ורי"ף. ג' היוצא בבית דין ויש. ק פ מ ד שיש. וכן בהלכות גדולות, ר"ח, רמ"ה, רי"ד ובמקבילה בבא מציעא.

כשר אי זהו אחר חיתום שטרות איך אני פלי' בן פלני מקבל אני עלי כל מה שכתוב בשטר זה והעדים למטה כשר	ויצא ¹⁵²² לאחר חיתום שטרות הרי זה ¹⁵²³ כשר
---	---

188. לב ע"א

תוספתא מכות א,ב	לב ע"א
היו חתומין על השטר באחד בניסן בשמיטה ובאו אחרים ואמרו להן היאך אתם חתומין על השטר זה שהרי אתם הייתם עמנו אותו היום במקום פלוני עדותן כשירה והשטר כשר שני אומר שמא איחר זמנו של שטר וכתבו	ורמינהי שטר שזמנו כתוב באחד בניסן בשמיטה ובאו עדים ואמרו לעדים היאך אתם מעידים על השטר הזה והלא ביום פלוני עמנו הייתם במקום פלוני השטר כשר והעדים כשרים חשינו ¹⁵²⁴ שמא איחרו וכתבוהו

189. לב ע"ב

ירושלמי בבא קמא ג,ד (ירושלמי נזיקין עמ' 7)	תוספתא בבא קמא ב,י	לב ע"ב
		רב פפא אמר לעולם אידי ואידי הודאות והלואות ולא קשיא כאן בדין מרומה וכאן בדין שאינו מרומה כדריש לקיש דריש לקיש ראמי כתי' בצדק תשפט עמיתך וכתתי' צדק צדק תרדף הא כאי זה צד ¹⁵²⁵ כאן בדין מרומה וכאן בדין שאינו מרומה רב אשי אמר מתניא תא כד שנין וקראיי אחד לדין ואחד לפשרה
חמורים שהיו רגליו של אחד מהן רעות אינן רשאין לעבור עליו ¹⁵²⁶ מהו רשאין לעבור	חמורים שרגליו של אחד מהם רעות אינן רשאין לעבור עליו נפל רשאין לעבור עליו ¹⁵²⁹	כדתניא ¹⁵³³ צדק צדק תרדף אחד לדין ואחד לפשרה ¹⁵³⁴ הא כאיזה צד שתי ספינות

¹⁵²² כך גי' ק פ מ ד והגאונים והראשונים לעיל ובמקבילה בבא מציעא. ת ורי"ף: או שיצא. ראה סבתו, פרק שלישי, עמ' 878, לפרשנותה של גרסה זו.

¹⁵²³ הרי זה – כך ת גי' ורי"ף.

¹⁵²⁴ על פי גי' גי' (בניגוד לקריאת הכי גרסינן "חשינין"). ת ד כ (ברבסטרו) חשינן. שאר עדי הנוסח: חשיני.

¹⁵²⁵ הא כאי זה צד – כך גי' וכעין זה ק פ מ ד כ (ברבסטרו). ת לא קשיא.

¹⁵²⁶ ליברמן (תוכ"פ עמ' 26) משער שנשמט כאן: נפל רשאין לעבור עליו.

¹⁵²⁹ נפל... עליו – א חסר.

¹⁵³³ גי' כדכתיב.

¹⁵³⁴ כדתניא... לפשרה – ק פ חסר.

<p>עליו דרסין עלוי ועברין</p> <p>היה אחד מהן ריקן ואחד</p> <p>טעון מעבירין את הריקן מפני הטעון</p> <p>אחד פרוק ואחד טעון</p> <p>מעבירין את הפרוק מפני הטעון</p> <p>שניהם פרוקין שניהם טעונין¹⁵²⁷ עושין פשרה ביניהם</p> <p>שתי ספינות שתי עגלות היתה אחת מהן ריקנית ואחת מליאה</p> <p>מעבירין את הריקנית מפני המליאה</p> <p>אחת פרוקה ואחת טעונה¹⁵²⁸</p> <p>מעבירין את הפרוקה מפני הטעונה</p> <p>שתיהן פרוקות שתיהן טעונות יעשו פשרה ביניהם</p>	<p>היה אחד מהן טעון ואחד רכוב >מעבירין את הטעון מפני הרכוב</p> <p>אחד טעון¹⁵³⁰ ואחד ריקן מעבירין את הריקן מפני הטעון</p> <p>אחד רכוב ואחד ריקן¹⁵³¹</p> <p>מעבירין את הריקן מפני הרכוב</p> <p>היו >שניהם טעונים¹⁵³²</p> <p>שניהן רכובין שניהן ריקנין עושין פשרה ביניהן</p> <p>וכן שתי ספינות שהיו באות זו כנגד זו אחת פרוקה ואחת טעונה מעבירין את הפרוקה מפני הטעונה</p> <p>שתיהם פרוקות ושתיהן טעונות עושות פשרה ביניהן</p>	<p>שהיו עוברות בנהר ופוגעות זו בזו אם עוברות שתיהן בבת אחת טובעות בזו אחר זו עוברות וכן שני גמלים שהיו עולים במעלות בית חורון¹⁵³⁵ ופגעו זה בזה אם עוברין שניהן בבת אחת נופלין בזה אחר זה עולין</p> <p>טעונה ושאינה טעונה תידחה שאינה טעונה מפני הטעונה קרובה ושאינה קרובה תידחה קרובה מפני שאינה קרובה היו שתיהן קרובות שתיהן רחוקות שתיהן טעונות הטל פשרה ביניהן ומעלות שכר זו לזו</p>
--	--	--

190. לב ע"ב

<p>לב ע"ב¹⁵³⁷</p> <p>מי לא תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר בית דין¹⁵⁴⁰ מסייעין¹⁵⁴¹ את העדים ממקום למקום כדי שתיטרף דעתן עליהן ויחזרו בהן¹⁵⁴²</p>	<p>תוספתא סנהדרין ט, א (נוסח ד)¹⁵³⁶</p> <p>רבי שמעון בן אלעזר אומר מסייעין¹⁵³⁸ את העד ממקומו¹⁵³⁹ בשביל שתטרף דעתו עליו</p>
--	---

¹⁵²⁷ ל היו שניהן טעונין שניהן פרוקין.

¹⁵²⁸ שתי ספינות... טעונה – ל שתי עגלות שתי ספינות אחת טעונה ואחת ריקנית.

¹⁵³⁰ כך א ד. ו חסר.

¹⁵³¹ מעבירין... ריקן – א חסר.

¹⁵³² כך א ד. ו חסר.

¹⁵³⁵ ג' מרון. וכן בפסקי רי"ד ובפסקי ריא"ז.

¹⁵³⁶ ו חסר כאן.

¹⁵³⁷ = סוטה ח ע"א (וכן להלן סנהדרין מ ע"ב נרמז לברייתא זו באופן סתמי, "כר' שמעון בן אלעזר"). ברייתא זו הובאה ב-ת בלבד לעיל כט ע"א: "והתניא ר' שמעון בן אלעזר אומ' בית דין מסייעין את העדים ממקום למקום כדי שתטרף דעתן עליהן ויחזרו בהן".

¹⁵³⁸ א משיאין.

¹⁵³⁹ א ממקום למקום.

¹⁵⁴⁰ בית דין – כך גם פ, ת לעיל כט ע"א, ובכל עדי הנוסח במקבילה בסוטה. ק מ ד חסר. בכתב יד וטיקן 110-111 בסוטה: בית דין היו מסייעין. וברש"י להלן מ ע"ב, וברש"י בסוטה: מסייעין היו את העדים. (ברש"י כאן: מי לא תניא מסייעין היו בית דין את העדים).

¹⁵⁴¹ כך ק פ מ ד, וכן ת לעיל כט ע"א. ת כאן: משיאין.

¹⁵⁴² ת כאן (ולא לעיל כט ע"א) נוסף: חזרה גמורה.

191. לג ע"ב

תוספתא סנהדרין ז,ג	לג ע"ב
בעי מניה ר' זירא מרב ששת חייבי גליות מנין אתיא רוצח רוצח חייבי מלקיות מנין אתיא רשע רשע	
חייבי גליות בית דין מחזירין אותן לזכות שנאמר ולא תקחו כפר לנפש רוצח ואומר וזה דבר הרוצח רוצח רוצח לגזירה חייבי מלקות בית דין מחזירין אותן לזכות שני והצדיקו את הצדיק ואומר והיה אם בן הכות הרשע רשע רשע לגזירה שוה	תניא נמי הכי חייבי גליות מנין ת"ל רוצח רוצח חייבי מלקיות מנין ת"ל רשע רשע

192. לג ע"ב

ירושלמי סנהדרין ד,א (עמ' 1287)	תוספתא סנהדרין ט,ד (נוסח א) ¹⁵⁴³	לג ע"ב
	לימא מתניתין ר' יוסי ביר' יהודה הוא ולא רבנן	
תני העד אין מלמד לא זכות ולא חובה	העד אינו מלמד ¹⁵⁴⁴ לא זכות ולא חובה ר' יוסי בר' יהודה אומ' מלמד זכות ואין מלמד חובה	דתניא ועד אחד לא יענה בנפש ¹⁵⁴⁵ בין לזכות בין לחובה ר' יוסי ביר' יהודה אומ' עונה לזכות ואין עונה לחובה
מנלן שני ועד לא יענה בנפש למות [ומניין שאף הוא אין מלמד לא זכות ולא חובה ת"ל והוא לא יענה בנפש למות]		אמ' רב פפא באחד מן התלמידים ודברי הכל מאי טעמ' דר' יוסי בי ר' יהודה אמ' קרא ועד אחד לא יענה בנפש למות למות הוא דלא יענה אבל לזכות עונה ורבנן אמ' ריש לקיש משום דמיתחזי כנוגע בעידותו ורבנן האי למות מאי דרשי ביה מוקמי ליה באחד מן התלמידים

ספרי במדבר קסא (מהדורת כהנא עמ' 549): "ועד אחד לא יענה בנפש למת – עונה הוא בו לזכות".

¹⁵⁴³ ו חסר כאן.

¹⁵⁴⁴ ד נוסף : עליו.

¹⁵⁴⁵ מ כ (קולמר G 1614 II a-b) נוסף : עד לא יענה.

193. לו ע"א

ירושלמי סנהדרין א, א (עמ' 1264)	תוספתא סנהדרין ז, ב ¹⁵⁴⁶	לו ע"א
ר' יוחנן אזל מידון קומי ר' חייה רבה אייתיב גביה חד תלמיד		אמ' רב שונה אדם לתלמידו הדן עמו בדיני נפשות
ולא כן תני אב ובנו הרב ותלמידו שניהן נימנין אחד	ובטהרות ובטמאות ¹⁵⁴⁷ האב ובנו הרב ותלמידו שניהם נמנין שנים בקדוש החדש ובעיבור שנה בדיני ממונות ובדיני נפשות <האב ובנו> ¹⁵⁴⁸ הרב ותלמידו שניהן נמנין ¹⁵⁴⁹ אחד	מותיבי הטהרות והטמאות אב ובנו הרב ותלמידו מונין להם שנים דיני ממונות ודיני נפשות ודיני מכות וקידוש החדש ועיבור השנה אב ובנו הרב ותלמידו אין מונין להן אלא אחד
נימר חבר ותלמיד היה כר' לעזר לר' יוחנן		כי קא אמ' רב כגון רב כהנא ורב אסי דלגמאריה דרב הוא צריכי לסבאריה לא הוו צריכי

194. לו ע"ב

ירושלמי סנהדרין ד, ב (עמ' 1287)	תוספתא סנהדרין ז, ה	לו ע"ב
ר' אבהו בשם ר' יוחנן ובלבד בדברים שבין דיני ממונות לדיני נפשות כמה אינון אנן תנינן תשע תני ר' חייה חד עשר הי דינין תרתי אחרנייתא		אמ' ר' אבהו עשרה דברים יש בין דיני ממונות לדיני נפשות [...] הני עשרה תשעה הוו והא עשרה הוו משום דאין הכל כשרים ועשרים ושלושה חדא היא הא איכא אחריתי
הסריס וכל מי שלא ראה לו בנים כשר לדון דיני ממונות ולא דיני נפשות	הסריס ומי שלא ראה בנים כשר לדון דיני ממונות ואין כשר לדון דיני נפשות ר' יהודה מוסיף אף אכזרי והרחמן	דתניא אין מושיבין בסנהדרין לא זקן ולא סריס ולא מי שאין לו בנים ר' יהודה מוסיף אף אכזרי
	תוספתא סנהדרין י, יא	

¹⁵⁴⁶ ראה סנהדרין ב, א: "האב אומי לעבר ובנו אומי שלא לעבר שניהן נמנין שנים <א ד האב ובנו אמרו לעבר> האב ובנו אומי שלא לעבר שניהם נמנין אחד".

¹⁵⁴⁷ א ובטמאות ובטהרות.

¹⁵⁴⁸ על פי ד.

¹⁵⁴⁹ שנים... נמנין – א חסר.

וחילופה במסית דרחמנא אמ' לא תחמל ולא תכסה עליו	חוץ מן המסית [...] הסריס ומי שלא ראה בנים יושבין בדינו ור' יהודה מוסיף את האכזרי	
---	---	--

לז ע"ב ¹⁵⁵⁰	תוספתא סנהדרין ח,ג	ירושלמי סנהדרין ד,ה (עמ' 1288)	מכילתא דר"י מסכתא דכספא, כ (עמ' 327)
<p>(1) תנו רבנן כיצד מאומד אומרין להן שמא כך ראיתם שרץ אחר חבירו לחורבה ורצתם אחריו ומצאתם סוף בידו ודם מטפטף והרוג מפרפר אם כן ראיתם אין בדבריכם כלום</p>	<p>כיצד מאומד שמא תאמרו¹⁵⁵¹ ראינוהו שרץ אחר חבירו וסייף בידו נכנס מפניו לחנות נכנס אחריו לחנות ונכנסנו אחריו ומצאנוהו הרוג וסייף ביד הרוצח ומנטף דם שמא תאמרו אם לאו מי הרגו</p>	<p>כיצד מאומד לא תאמרו ראינוהו רודף אחריו וסייף בידו נכנס לחורבה אחריו נכנסנו אחריו ומצאנוהו הרוג ראינוהו יוצא והסייף מטפטפת דם</p>	<p>ראוהו רודף אחר חבירו להורגו והסייף בידו אמרו לו הוי יודע שהוא בן ברית ואמרה תורה שופך דם האדם וג' ואמ' להם יודע אני על מנת כן והעלימו עדים את עיניהם לאחר זמן מצאו הרוג מפרפר והסייף מנטף דם מיד ההורג שומע אני יהיה חייב תיל ונקי וצדיק אל תהרג [...]</p>
<p>(2) אמר¹⁵⁵⁴ ר' שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי אחד שרץ אחר חבירו לחורבה ורצתי אחריו ומצאתי חרב¹⁵⁵⁵ בידו ודם מטפטף והרוג מפרפר אמרתי לו רשע מי הרגו לזה או אני או אתה אבל מה אעשה שאין דמך מסור בידי</p>	<p>אמר ר' שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי אחד שרץ אחר חבירו וסייף בידו נכנס מפניו לחורבה ונכנסתי אחריו ומצאתיהו הרוג והסייף ביד הרוצח ומנטף דם נמתי לו רשע מי הרגו לזה אראה בנחמה אם לא או אני או אתה הרגנוהו אבל מה אעשה לך</p>	<p>אמר ר' שמעון בן שטח אראה בנחמה אם לא ראיתי רודף אחר אחר נכנס לחורבה נכנסתי אחריו ומצאתיו הרוג וזה יוצא וסייף מנטף דם אמרתי לו אראה בנחמה שזה הרגו אבל מה אעשה שאין דמך מסור בידי</p>	<p>וכבר נכנס יהודה בן טבאי לחורבה ומצא שם הרוג מפרפר והסייף מנטף דם מיד ההורג אמר לו יהודה בן טבאי תבא עלי אם לא אני או אתה הרגנוהו אבל מה אעשה</p>

¹⁵⁵⁰ = שבועות לד ע"א (מ"אמר ר' שמעון בן שטח").

¹⁵⁵¹ שמא תאמרו – א שלא יאמרו.

¹⁵⁵⁴ כך ת ובפנים ג'. פ מ ד כ (וינה B 35) ג' נוסף לפני כן : תניא.

¹⁵⁵⁵ כך ת פ מ, וכן בשבועות בכתב יד מינכן 95. ג' ומצאתיו [ו]חרב. וכן בשבועות בכתב יד פירנצה ("ומצאתיו וחרב") ובכתב יד וטיקן 140 ("מצאתיו חרב") ד כ וראיתי סייף. בשבועות בדפוס פיזרו, בדפוס פארה ובקטע ג (T-S F 4.61) ומצאתי סייף.

שארמה תורה על פי שנים עדים יקום דבר	אלא היודע ובעל מחשבות הוא יפרע מאותו האיש לא הספיק לצאת משם עד שהכישו נחש ומת	אלא היודע מחשבות יפרע מאותו האיש לא הספיק לצאת משם עד שהכישו נחש ומת	שאין דינך מסור בידי שהרי אמרה תורה על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת אלא יודע מחשבות <הוא> ¹⁵⁵² יפרע מאותו האיש לא זו משם עד שנשכו ¹⁵⁵³ נחש ומת	שהרי אמרה תורה על פי שנים עדים יומת המת יודע מחשבות יפרע מאותו האיש ¹⁵⁵⁶ אמרו לא זו משם עד שבא נחש והכישו ¹⁵⁵⁷
--	--	--	--	--

196. לח ע"א

משנה סנהדרין ד,ה: "לפיכך ניברא אדם יחיד בעולם ללמד שכל המאבד נפש אחת מעלין עליו כילו אבד עולם מלא וכל המקיים נפש אחת מעלין עליו כילו קיים עולם מלא, מפני שלום הבריות שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך, שלא יהו המינים אומי רשויות הרבה בשמים. להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שאדם טוביע מאה מטבעות בחותם אחד וכולך דומין זה לזה ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע את כל האדם בחותמו שלאדן הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו, לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי ניברא העולם".

ירושלמי סנהדרין ד,ה (עמ' 1288)	תוספתא סנהדרין ח,ד (נוסח א) ¹⁵⁵⁸	לח ע"א
אדם נברא יחידי בעולם	אדם נברא יחידי ¹⁵⁵⁹ ולמה נברא יחידי בעולם	(1) תנו רבנן אדם נברא יחידי ומפני מה נברא יחידי שלא יהוא מינים אומרין רשויות הרבה ¹⁵⁶⁷ בשמים
מפני המשפחות שלא יהו מתגרות זו בזו והלא דברים	שלא יהו צדיקים אומרין אנו בניו של צדיק ושלא יהו הרשעים אומי אנו בניו של רשע דבר אחר למה נברא יחידי ¹⁵⁶⁰	(2) דבר אחר מפני צדיקים ומפני רשעים שלא יהוא צדיקים אומרין ¹⁵⁶⁸ אנו צדיקים ¹⁵⁶⁹ בני צדיקים ¹⁵⁷⁰

¹⁵⁵² כך ד א.

¹⁵⁵³ א שהכישו.

¹⁵⁵⁶ בשבועות בכל עדי הנוסח: אלא המקום יפרע ממך.

¹⁵⁵⁷ בשבועות בכל עדי הנוסח: עד שנשכו נחש ומת.

¹⁵⁵⁸ ו קטוע אחרי "שנברא יחידי מתגרות".

¹⁵⁵⁹ ו ד נוסף: בעולם.

¹⁵⁶⁰ למה נברא יחידי – ו חסר.

¹⁵⁶⁷ רשויות הרבה – ילקוט שמעוני (רמז טו): שתי רשויות.

¹⁵⁶⁸ מפני... אומרין – ילקוט שמעוני: מפני הצדיקים שלא יהו אומי אנו בני צדיק ורשעי בני רשע.

¹⁵⁶⁹ כך ת. פ מ ד גי חסר.

¹⁵⁷⁰ ד מ (וכנראה גי) צדיק.

<p>ורשעים¹⁵⁷¹ בני רשעים (3) דבר אחר מפני משפחות¹⁵⁷² שלא יהוא מתגרות זו בזו ומה עכשיו שנברא יחידי משפחות מתגרות זו בזו אלו נבראו שנים על אחת כמה וכמה</p>	<p>שלא יהו משפחות מתגרות זו בזו ומה עכשיו שנברא יחידי מתגרות זו בזו אילו נבראו שנים על אחת כמה וכמה</p>	<p>קל וחומר ומה אם בזמן שהן בני אב אחד מתגרות זו בזו אילו היו בני שנים על אחת כמה וכמה דיא שלא יהו הצדיקים אומי אנו בני צדיק ואתם בני רשעים</p>
<p>(4) דבר אחר מפני הגזלנין ומפני החמסנין ומה עכשו שנברא יחידי גוזלנין וחומסין זה את זה¹⁵⁷³ אלו נבראו שנים על אחת כמה וכמה [...]] (5) תנו רבנן</p>	<p>דבר אחר למה נברא יחידי מפני החמסנין והגזלנין¹⁵⁶¹ ומה עכשיו שנברא יחידי גוזלנין וחומסין אילו נבראו שנים על אחת כמה וכמה. דבר אחר למה נברא יחידי להגיד גדולתו של מלך מלכי המלכים ברוך הוא</p>	<p>הל' ייג להגיד גדולתו שלמלך מלכי המלכים הקב"ה כול' להגיד גדולת מלך מלכי המלכים</p>
<p>ולהגיד גדולתו של >מלך מלכי המלכים¹⁵⁷⁴ הקיב"ה' שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד וכולי דומי זה לזה והקיב"ה' טבע את כל העולם בחותמו של אדם הראשון ואין אחד מהן דומה לחבירו שנאמר תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש (6) ומפני מה אין פרצופותיהן דומין זה לזה שלא יראה אדם לחבירו דירה נאה ואשה נאה ויאמר שלי הן שני וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר (7) תניא היה ר' מאיר אומר בשלשה דברים אדם משונה</p>	<p>שבחותם אחד ברא כל העולם כולו ומחותם אחד יצאו חותמות הרבה שנאמר תתהפך כחומר חותם ויתיצבו כמו לבוש מפני מה אין הפרצופות דומות זו לזו מפני הרמאין שלא יהא כל אחד ואחד קופץ לתוך שדה חבירו ובא על אשת חבירו שני וימנע מרשעים אורם וזרוע רמה תשבר ר' מאיר אומי שינה המקום מראה פנים דעת וקול מראה פנים ודעת מפני</p>	<p>שמחותם אחד טובע כל החותמות ואין אחד מהן דומה לחבירו שנאמר תתהפך כחומר חותם ומפני מה שינה פרצופותיהן שלא יהא אדם קופץ והולך לאשת חבירו או לשדה חבירו תני בשם ר' מאיר שלשה דברים שינה הקב"ה בבני אדם מראה פנים ודעת וקול מראה ודעת מפני הגזלנין</p>

¹⁵⁶¹ ד הגזלנין והחמסנין.

¹⁵⁷¹ פ נוסף: אומי אף אנו. מ נוסף: אנו.

¹⁵⁷² כך ת פ. מ ד גי חסר.

¹⁵⁷³ זה את זה – כך ת מ. פ ד גי חסר.

¹⁵⁷⁴ כך פ מ ד גי גי. ת חסר.

מחבירו בקול ובמראה ובדעת בקול ומראה משום ערוה ובדעת מפני הגזלנין ומפני החמסנין (8) תנו רבנן אדם בערב שבת נברא ומפני מה נברא בערב שבת שלא יהוא מינים אומרין שותף היה לו להק'ביה' במעשה בראשית ד"א כדי שיכנס למצוה מיד ¹⁵⁷⁵ ד"א שאם תזוח ¹⁵⁷⁶ דעתו עליו אומרין לו יתוש ¹⁵⁷⁷ קדמך במעשה בראשית	החמסנין והגזלנין וקול מפני הערוה אדם נברא באחרונה ¹⁵⁶² ולמה נברא באחרונה שלא יהו המינין אומרין שותף היה עמו במעשהו דבר אחר למה נברא באחרונה ¹⁵⁶³ שלא ¹⁵⁶⁴ תזוח דעתו עליו אומי' לו יתוש קדמך במעשה בראשית דבר אחר כדי שיכנס למצוה מיד דבר אחר כדי שיכנס לסעודה מיד מושלו משל למה הדבר דומה למלך ¹⁵⁶⁵ שבנה פלטירין וחינכה והתקין סעודה ואחר כך זימן האורחים וכן הוא או' חכמות נשים בנתה ביתה חכמי' נשי' בני' ביתה זה מלך מלכי המלכים ברוך הוא שברא עולמו בשבעה ¹⁵⁶⁶ בחכמה חצבה עמודיה שבעה אילו שבעת ימי בראשית טבחה טבחה מסכה יינה אילו ימים ונהרות וכל צורכי העולם מי פתי יסור הנה זה אדם וחוה	וקול מפני הערוה אמי' ר' יצחק אפי' תינתא או חיטתא לא דמיא לחבירתה אדם נברא בערב שבת כדי שייכנס תחילה למצוה ד"א למה נברא באחרונה משל למלך שעשה סעודה כשמתקין הסעודה מזמין האורחין כך חכמות בנתה ביתה זה הקב'ה שבנה את העולם בחכמה שני' יי' בחכמה יסד ארץ וגוי' חצבה עמודיה שבעה אילו שבעת ימי בראשית טבחה טבחה מסכה יינה אילו ימים ונהרות וכל צורכי העולם מי פתי יסור הנה זה אדם וחוה
--	--	--

¹⁵⁶² ד בערב שבת.

¹⁵⁶³ ולמה... באחרונה – ד חסר.

¹⁵⁶⁴ ד שאם.

¹⁵⁶⁵ ד נוסף: בשר ודם.

¹⁵⁶⁶ שברא עולמו בשבעה – ד שבנה כל העולם כולו.

¹⁵⁷⁵ ד"א... מיד – כך ת פ. ד גי' מ חסר כאן ונשנה לפני ד"א כדי שיכנס לסעודה מיד", וכן בילקוט שמעוני. מ חסר כל "דבר אחר... בראשית".

¹⁵⁷⁶ כך פ מ ד גי' ת תזוה.

¹⁵⁷⁷ כך פ ד גי' ת נוסף: קטן.

¹⁵⁷⁸ כך ת מ. פ ד חסר. וכן בילקוט שמעוני.

¹⁵⁷⁹ מילה מחוקה. פ ד נשים. וכן להלן. גי' קטוע כאן. ולהלן: חכמות בנתה.

¹⁵⁸⁰ פ מ ד גי' נוסף: טבחה טבחה מסכה יינה אף ערכה שולחנה שלחה נערותיה תקרא על גפי מרומי קרת.

ערכה שלחנה אלו ימים ונהרות וכל צרכי העולם שלחה נערוותיה תקרא זה אדם וחווה	ותקרא גפי מרומי קרת מי פתי יסור הנה וחסר לב זה אדם וחווה	
--	--	--

197. מב ע"א

מב ע"א	תוספתא סנהדרין ט, ד
והתניא אם יש ממש בדבריו לא היה יורד משם לעולם אם אין ממש בדבריו לא היה יורד משם כל אותו היום כדי שלא תהא עלייתו ירידה היא לו	אם יש ממש בדבריו פטרוהו ולא היה יורד משם עולמית ואם לאו לא ירד משם כל אותו היום כדי שלא תהא עלייתו ירידה לו

198. מג ע"א

משנה סנהדרין ו, א: "אפילו אמר יש לי ללמד על עצמי זכות מחזירין אתנו אפילו ארבעה וחמשה פעמים ובלבד שיהא ממש בדבריו".

מג ע"א	תוספתא סנהדרין ט, ג-ד (נוסח א) ¹⁵⁸¹	ירושלמי סנהדרין ו, א (עמ' 1291)
	הוא שיאמר יש לי ללמד עלי זכות שומעין לו חובה משתקין אתו בנזיפה [...] שנים עשר מזכין ואחד עשר מחייבין זכאי שנים עשר מחייבין ואחד עשר מזכין יוסיפו הדיינין עד שיכריע אחד לזכות ושנים לחובה ר' יוסי אומר יחזרו וימנו כתחילה	
והתניא פעם ראשונה ושנייה בין יש ממש בדבריו בין אין ממש בדבריו מחזירין אותו מכאן ואילך אם יש בדבריו ממש מחזירין אותו ואם לאו אין מחזירין אותו	פעם ראשונה ושנייה בין שיש ממש בדבריו בין שאין ממש בדבריו שומעין לו ¹⁵⁸⁵ מיכן ואילך אם יש ממש בדבריו שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו	אמר ר' יוחנן כתחילה ¹⁵⁸² בין יש ממש בדבריו בין לאו ¹⁵⁸³ שומעין לו מיכן והילך אם יש ממש ¹⁵⁸⁴

¹⁵⁸¹ ו חסר כאן.

¹⁵⁸² כ' (גנזי ירושלמי עמ' 597 = עסיס, ירושלמי סנהדרין עמ' 68) לשעבר.

¹⁵⁸³ בין יש... בין לאו - כ' בין שיש ממש בדבריו ובין שאין ממש בדבריו.

¹⁵⁸⁴ על פי כ'. ל חסר.

¹⁵⁸⁵ שומעין לו - ד חסר.

		בדבריו שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו
אמ' רב פפא תרגומה מפעם שנייה ואילך		אמרי והוא שיש בדבריו האחרונים ממש

199. מד ע"ב

משנה סנהדרין ו, ב: "שכל המתוודה יש לו חלק לעולם הבא שכן מצינו בעבן [...] ומנין שניתכפר לו [על] ווידויו, שנאמר ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך ייי היום הזה, היום הזה אתה עכור, אין אתה עכור לעתיד לבוא".

מד ע"ב	תוספתא סנהדרין ט, ג (נוסח א) 1587	ירושלמי סנהדרין ו, ב ¹⁵⁸⁶ (עמ' 1292)
ומנין שכפר לו ודויו שני ¹⁵⁸⁸ וכתיב ויאמר יהושע מה עכרתנו ¹⁵⁸⁹ וכת' ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל וד(רד)[ד]ע כולם חמשה	וכן הוא אומר ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע כולן חמשה	ומנין שכפר לו ודויו ובני זרח זמרי איתן והימן וכלכל ודרדע כולם חמשה ר' יהושע בן לוי אמר עכן זה זמרי שעשה מעשה זמרי ר' שמואל בר נחמן אמר הימן זה עכן אמנה אנכי חטאתי
מאי כולם חמשה ¹⁵⁹⁰ א"ר יוחנן ¹⁵⁹¹ כולם חמשה הם לעולם הבא ¹⁵⁹²	וכי אין אנו יודעין שכולן חמשה אלא מלמד שאף עכן הוא עמהם לעולם הבא	כולם חמשה וכי אין אנו יודעין שכולם חמשה אלא מלמד שאף עכן יש לו חלק לעולם הבא עמהם
כתיב זמרי וכתוב עכן רב ושמואל חד אמר עכן שמו ולמה נקרא שמו זמרי שעשה מעשה זמרי וחד אמר זמרי שמו ולמה נקרא שמו עכן שעיכן את ישראל		

¹⁵⁸⁶ מצוטט על פי כ' (גנזי ירושלמי עמ' 598 = עסיס, ירושלמי סנהדרין עמ' 73). לא ציינתי כאן את חילופי הנוסח. מקבילה גם בוויקרא רבה ט, א.

¹⁵⁸⁷ וחסר כאן.

¹⁵⁸⁸ כך ת גי פ מ כ (זנקט פול Cod. 83.3). ק ד תנו רבנן מניין.

¹⁵⁸⁹ ויאמר יהושע מה עכרתנו – גי יעכרך ייי ביום הזה. ק פ מ ד כ ויאמר יהושע מה עכרתני יעכרך ייי היום הזה היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא.

¹⁵⁹⁰ מאי כולם חמשה – כך ת פ מ ד כ. גי ק חסר.

¹⁵⁹¹ א"ר יוחנן – ד חסר (וכן מ אך שם חסר גם "כולם חמשה" להלן).

¹⁵⁹² לעולם הבא – כך ת פ מ ד כ. גי לעתיד לבא.

200. מד ע"ב

משנה סנהדרין ו, ב: "רחוק מבית סקילה עשר אמות אומי לו היתוודה [...] ואם אינו יודיע להיתוודות אוי לו אמור תהא מיתתי כפרה על כל עוונותיי. ר' יהודה אוי אם יודיע הוא שהוא מוזמם יאמר תהא מיתתי כפרה על כל עוונותיי חוץ מן העוון הזה. אמרו לו אם כן יהו כל אדם אומרין כן כדי לנקות את עצמן".

מד ע"ב	תוספתא סנהדרין ט, ג (נוסח א) ¹⁵⁹³	ירושלמי סנהדרין ו, ג (עמ' 1292)
<p>תנו רבנן מעשה באחד שיצא ליהרג</p> <p>אמי אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ואם אין בי עון זה תהא מיתתי כפרה על כל עונותי ובית דין וכל ישראל מנוקין ועדים לא תהא להם מחילה לעולם וכשמעו חכמים דבר זה¹⁵⁹⁷ אמרו להחזירו אי אפשר שכבר נגזרה גזרה אלא יהרג ויהא קולר תלוי בצואר עדים</p>	<p>רחוק מבית הסקילה עשר אמות אומרין לו התוודה ומעשה באחד שיצא ליסקל אמרו לו התוודה</p> <p>אמי תהא מיתתי כפרה על כל עוונותיי ואם עשיתי כן אל ימחל לי ויהא בית דין של ישר' נקי</p> <p>וכשבא דבר לפני חכמי זלגו עיניהם דמעות אמרו להם להחזירו אי אפשר ואין לדבר סוף אלא הרי דמו תלוי בצואר עדין</p>	<p>מעשה באחד שהיה יוצא ליהרג אמרו לו אמור תהא מיתתי כפרה על כל עוונותיי אמי תהא מיתתי כפרה על כל עוונותיי חוץ מן עון זה אם עשיתי אל ימחול לי ובית דין ישראל יהא נקי¹⁵⁹⁴</p> <p>וכשבא דבר אצל חכמים זלגו עיניהם¹⁵⁹⁵ אמרו להחזירו אי אפשר שאין לדבר סוף אלא הרי דמו תלוי בצואר עדים¹⁵⁹⁶</p>

201. מה ע"א

משנה סנהדרין ו, ג: "רחוק מבית סקילה ארבע אמות היו מפשיטין אתו את בגדיו. האיש מכסין אתו מלפניו והאשה מלפניה ומלאחריה דברי ר' יהודה וחכמים אומי האיש ניסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה".

מה ע"א ¹⁵⁹⁹	תוספתא סנהדרין ט, ו (נוסח א) ¹⁵⁹⁸
------------------------	--

¹⁵⁹³ ו חסר כאן.

¹⁵⁹⁴ כ' (גנזי ירושלמי עמ' 598 = עסיס, ירושלמי סנהדרין עמ' 73) ובית דין וכל ישראל יהיו נקיים.

¹⁵⁹⁵ כ' דמעותיהן.

¹⁵⁹⁶ כ' יהא הדבר תלוי בעדיו.

¹⁵⁹⁷ וכשמעו חכמים דבר זה – כך ת ק פ מ ד (וכן בתשובות רב פלטוי, עמ' 147). ג' וכשבא דבר לפני חכ'.

¹⁵⁹⁸ ו חסר כאן.

¹⁵⁹⁹ = סוטה ח ע"א.

<p>האיש מכסין אותו פרק מלפניו והאשה פרק מלפניה ומלאחריה¹⁶⁰⁰ מפני שהאשה כולה ערוה דברי ר' יהודה שאמר משום ר' אליעזר וחכמים אומרים האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה</p>	<p>תנו רבנן האיש מכסין אותו פרק אחד מלפניו¹⁶⁰¹ והאשה שני פרקים בין מלפניה בין מלאחריה¹⁶⁰² מפני שכולה ערוה דברי ר' יהודה וחכמים אומרים האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה</p>
---	--

202. מה ע"ב

משנה סנהדרין ו, ד: "בית סקילה היה גבוה שתי קומות אחד מן העדים דוחפו על מותניו ונהפך על לבו הופכו על מותניו ואם מת יצא. ואם לאו העיד השני נוטל את האבן ונותנה על לבו ואם מת בה יצא ואם לאו רגימתו בכל ישראל שנאמר יד העדים תהיה בו וגו'".

<p>תוספתא סנהדרין טו, (נוסח א)¹⁶⁰³</p>	<p>מה ע"ב</p>
<p>ר' שמעון >בן אלעזר<¹⁶⁰⁴ אומ' אבן היתה שם והיה בה משאוי שנים נוטלה ונותנה על לבו כדי לקיים בה מצות סקילה וכשתולין אותו אחד קושר ואחד מתיר כדי לקיים בו מצות תלייה</p>	<p>והתניא ר' שמעון בן אלעזר אומר אבן היתה שם משוי שני בני אדם נוטלה ונותנה על לבו ואם מת בה יצא¹⁶⁰⁵</p>

203. מה ע"ב

<p>תוספתא סנהדרין טח, (נוסח א)¹⁶⁰⁶</p>	<p>מה ע"ב¹⁶⁰⁷</p>
<p>סיף שנהרג בו סודר שנחנק בו אבן שנסקל בה ועץ שנתלה עליו כולן טעונין קבורה¹⁶⁰⁸ ולא היו קוברין אותו עמו</p>	<p>היתה (1) והתניא אחד אבן שנסקל בה ואחד עץ שנתלה עליו ואחד סיף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולם נקברין עמו דמיתקני ומיתי חילופא נקברין עמו והתניא (2) אין נקברין עמו אמ' רב פפא מאי עמו עמו בתפיסתו</p>

ספרי דברים רכא (עמ' 254): "על עץ, יכול בעץ התלוש או בעץ המחובר, ת"ל כי קבר תקברנו, בעץ שניקבר עמו. אמור מעתה בעץ התלוש ולא בעץ המחובר".

¹⁶⁰⁰ ד ופרק מאחריה.
¹⁶⁰¹ פרק אחד מלפניו – כך ת ג' מ ד, ובסוטה בכ"י אוקספורד 2675, וטיקן 111-110, ובדפוס. פ כ (זנקט פול Cod. 83.3) פרק אחד. וכן בסוטה כ"י מינכן. ק פרק מלפניו.
¹⁶⁰² בין מלפניה בין מלאחריה – בסוטה: אחד מלפניה ואחד מלאחריה.
¹⁶⁰³ ו חסר כאן.
¹⁶⁰⁴ על פי ד.
¹⁶⁰⁵ ואם מת בא יצא – ג' אם מת יצא ואם לאו לא יצא פ חסר.
¹⁶⁰⁶ ו חסר כאן.
¹⁶⁰⁷ = עבודה זרה סב ע"ב: "מי לא תניא אחד אבן שנסקל בה ואחד עץ שנתלה בו ואחד סיף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו כולן נקברין עמו".
¹⁶⁰⁸ א טבילה.

ירושלמי נזיר ז, א (עמ' 1123): "קבור מצות עשה, מניין את מרבה סייף שנהרג בו עץ שנתלה בו סודר שנחנק בו, מה ת"ל תקברנו, יכול יקברו עצמו, ת"ל כי קבור תקברנו, קבורה לו ולעצו ולאבנו. הא כיצד, מעמיק שלשה כדי שלא תעלם המחרישה".

204. מו ע"א

משנה סנהדרין ו, ד: "אמר ר' אליעזר מעשה בשמעון בן שטח שתלה נשים באשקלון. אמרו לו שמנים אשה תלה ואין דנין שנים ביום אחד".

תוספתא סנהדרין ז, ב (=נגעים א, יא)	מו ע"א
אין דנין שני דינין ביום אחד אפילו נואף ונואפת אלא דנין את הראשון ואחר כך דנין את השני	מותיב רב אדה בר אהבה אין דנין שנים ביום אחד אפלו נואף ונאפת תרגמה רב חסדא בבת כהן ובועלה בבת כהן וזוממי זוממיה

ירושלמי סנהדרין ד, ב (עמ' 1287): "דנין שני דיני ממונות ביום אחד ואין דנין שני דיני נפשות ביום אחד. אמר ר' אבין ואפי' נואף ונואפת".

205. מו ע"ב

משנה סנהדרין ו, ד: "כיצד תולין אתו משקעין את הקורה בארץ והעץ יוצא ממנה ומקיף שתי ידיו זו לזו ותולה אתו. ר' יוסה אומר קורה מטה על הכותל ותולה בה כדרך שהטבחין תולין. ומתירין אותו מיד. ואם לן עוברים עליו בלא תעשה שנאמר לא תלין נבלתו על העץ כי קבר תקברנו ביום ההוא כי קללת איים תלוי כלומר מפני מה זה תלוי מפני שקילל את השם ונמצא שם שמים מתחלל".

ספרי דברים רכא (עמ' 254)	תוספתא סנהדרין טו, ו (נוסח א) 1609	מו ע"ב
יכול יהו תולין אותו חיי בדרך שהמלכות עושה ת"ל והומת ותלית [...] כיצד עושים ממתניים לו עד חשיכה ותולין אותו ומתירין אותו מיד ואם לן עוברין עליו בלא תעשה שנאמר לא תלין נבלתו על העץ כלומר מפני מה זה תלוי מפני שקילל את השם ונמצא מתחלל	וכשתולין אותו אחד קושר ואחד מתיר כדי לקיים בו מצות תלייה	תנו רבנן אלו נאמר חטא ותלית הייתי אומר תולין אותו ואחר כך ממיתין אותו כדרך שהמלכות עושה ת"ל והומת ותלית ממיתין אותו ואחר כך תולין אותו הא כאיזה צד משהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה וגומרין את דינו וממיתין אותו ואחר כך תולין אותו אחד קושר ואחד מתיר כדי לקיים בו מצות תלייה

1609 ו חסר כאן.

משנה סנהדרין ו, ד: "ואם לן עוברים עליו בלא תעשה שנאמר לא תלין נבלתו על העץ כי קבר תקברנו ביום ההוא כי קללת איים תלוי כלומר מפני מה זה תלוי מפני שקילל את השם ונמצא שם שמים מתחלל".

מו ע"ב	תוספתא סנהדרין ט, ז (נוסח א) ¹⁶¹⁰
תניא א"ר מאיר מושלו משל ליה'די לשני אחים תאומים שהיו בעיר אחת אחד מנוהו מלך ואחד יצא ללסטיא צוה המלך ותלאוהו כל הרואה אותו אומי המלך תלוי צוה המלך והורידוהו	היה ר' מאיר אומר מה תלמוד לומר כי קללת אלהים תלוי ¹⁶¹¹ לשני אחים תאומים ¹⁶¹² דומין זה לזה אחד מלך על כל העולם כולו ואחד יצא לליסטייא לאחר זמן נתפס זה שיצא לליסטיא והיו צולבין אותו על הצלוב והיה כל עובר ושב אומר דומה שהמלך צלוב לכך נאמר כי קללת אליים תלוי

207. מז ע"א, קיב ע"ב

משנה סנהדרין י, ו: "ואת כל שללה תקבוץ אל תוך רחבה, אין לה רחב עושין לה רחוב, היה רחובה חוצה לה כונסין אותו לתוכה שני אל תוך רחובה. ושרפת באש את העיר ואת כל שללה, שללה לא שלל שמים, מכן אמרו ההקדישות שבתוכה יפדו ותרומת יירקבו ומעשר שיני וכיתבי הקודש ייגניזו".

קיב ע"ב ¹⁶¹³	מז ע"א	תוספתא סנהדרין יד, ה
	אמר רב יוסף אף אנן נמי תנינא	
ת"ר היו בה ¹⁶¹⁵ קדשים קדשי מזבח ימותו קדשי בדק הבית יפדו ¹⁶¹⁶ ר' שמעון אומר בהמתה ולא בהמת ¹⁶¹⁷ בכור ומעשר שללה	היו בה קדשים קדשי מזבח ימותו	קדשי מזבח ימותו וקדשי בדק ¹⁶¹⁴ הבית יפדו ר' שמעון אומר בהמתה פרט לבכורות ולמעשר שללה

¹⁶¹⁰ ו חסר כאן.

¹⁶¹¹ ד נוסף: משלו משל למה הדבר דומה.

¹⁶¹² ד חסר.

¹⁶¹³ =תמורה ח ע"א (לסיפא): מיתבי ר' שמעון אומר בהמתה פרט לבהמת בכור ומעשר שבה, שללה פרט לכסף מעשר שני שבה.

¹⁶¹⁴ על פי א ד. ו נוסף בטעות: בדק.

¹⁶¹⁵ היו בה קדשים – מ ד היו בה קדשי קדשים, וכן היה בק ו"קדשי" נמחק. ג ושרפת באש את העיר ואת כל שללה מיכן אמרו. (והוא כנראה דילוג מחמת הדומות מן הברייתא הקודמת בנוסח ת).

¹⁶¹⁶ כך ג. ת נוסף: ב'דיא' בקדשים קלים אבל קדשי קדשים ירעו. (והיא תוספת על פי המשך הסוגיה, שמתוכה מוכח שהיא לא היתה לפני התלמוד.) פ ק מ ד נוסף: ותרומות ירקבו ומעשר שיני וכתבי הקודש יגניזו שני כליל ליי אלהיך [שני]... אלהיך – ד חסר ק' נמחק, וראה רש"י: "שנאמר כליל לה' אלהיך ל"ג"י]. (והיא תוספת על פי המשנה.) ג' קטוע כאן, אבל לפי אורך השורה יש להשלים בו כנוסח ת. וראה מ' סבתו, כתב יד תימני, עמ' 23, שנוסח קטע גניזה זה זהה בכל מקום לנוסח ת.

¹⁶¹⁷ ולא בהמת – כך גם פ ק מ ד ג. ג פרט לבהמת. וכן הוא בתמורה ח ע"א בכל עדי הנוסח.

פרט לכסף הקדישן ולכסף מעשר שני	פרט לכסף הקדש וכסף מעשר ¹⁶¹⁸
--------------------------------	---

208. מז ע"ב

ירושלמי נזיר ט,ג (עמ' 1134)	תוספתא אהלות טז, ט	מז ע"ב
נמצאתה או' שלשה מיני קברות הן	נמצאתה אומ' שלש קברות הן	תא שמע נמצאת אתה אומ' שלשה קברות הן
קבר הנמצא מפנין אותו פינהו מקומו טמא ואסור בהנייה	קבר הנמצא מפנין אותו פינהו מקומו ¹⁶²⁰ טהור ואסור בהנאה	קבר הנמצא וקבר הידוע וקבר המזיק את הרבים קבר הנמצא מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ומותר בהנאה
קבר הידוע אין מפנים אותו פינהו מקומו טהור ומותר בהנייה קבר שהוא מזיק את הרבים מפנין אותו פינהו מקומו טמא ¹⁶¹⁹ ואסור בהנייה	קבר המזיק את הרבים מפנין אותו פנהו מקומו טמא ¹⁶²¹ ואסור בהנאה קבר הידוע אין מפנין אותו פנהו מקומו טהור ומותר בהנאה	קבר הידוע אסור לפנותו פינהו מקומו טמא ואסור בהנאה קבר המזיק את הרבים מותר לפנותו פינהו מקומו טהור ואסור בהנאה

שמחות יד, ח (נוסח מאגרים, כתב יד אוקספורד 370): "נמצאת שלש קברות, הקבר שנמצא בתחילה מותר לפנותו [ואם פינהו מקומו אסור בהנאה, קבר הידוע אסור לפנותו ואם פינהו מקומו אסור בהנאה, המ] {ח} זיק אסור לפנותו, (ואם פינהו) ואם פינהו מקומו בטומא >אתו <".

ספרי זוטא פרה (אפשטיין, מחקרים בספרות התלמוד, עמ' 168): "מה האהל בזמן שהמת בתוכו טמא לא בזמן שניטמא אף הקבר בזמן שהמת בתוכו טמא לא בזמן שניתפנה".

209. מח ע"א

משנה שקלים ב,ה: "מותר נזירים לנזירים, מותר נזיר לנדבה, מותר שבויים לשבויים, מותר שבוי לאותו שבוי, מותר עניים לעניים, מותר עני לאותו עני. מותר המתים למתים, מותר המת לירשיו, ר' מאיר אומר מותר המת יהי מונח עד שיבוא אליהו, ר' נתן אומר מותר המת בונים לו נפש על גבי קברו".

ירושלמי שקלים ב,ה (עמ' 610)	תוספתא שקלים א,יב	מח ע"א
-----------------------------	-------------------	--------

¹⁶¹⁸ וכסף מעשר – ג' ומעשר ראשון שבתוכה. בתמורה: שללה פרט לכסף מעשר שני שבה ("שני" חסר בכתב יד וטיקן 118-119).

¹⁶¹⁹ ר"ש אהלות טז,ה: טהור.

¹⁶²⁰ כד ד וראשונים (תוספת ראשונים על אתר). ו מקום.

¹⁶²¹ ר"ש: טהור.

<p>תא שמע מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו הכא במאי עסיקין שגבו מחיים והא לא תני הכי דתניא מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו כאיזה צד גבו למת סתם זהו מותר המתים למתים גבו למת זה זה הוא מותר המת ליורשיו ולטעמיך אימא סיפא ר' מאיר אומר לא יגע בהן עד שיבוא אליהו ר' נתן אומר עושה דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו</p>	<p>מותר נזירין לנזירין¹⁶²³ מותר מצורעי למצורעין אם אמר לנזיר זה למצורע זה מותרו נדבה מותר מותר עניים לעניים מותר שבויין לשבויין ואם אמ' לעני זה לשבוי זה מותרו שלו מותר מתים למתים מותר המת ליורשיו</p> <p>ר' מאיר¹⁶²⁴ אומר מותר המת יהא מונח עד שיבא אליהו ר' נתן אומר מותר המת בונין לו נפש על גבי קברו או יזלח לו זלח לפני¹⁶²⁵ מטתו</p>	<p>תני בשם ר' נתן מותר המת יבנה לו נפש על קברו ויעשה לו זל(ח)ו¹⁶²² על גבי מיטתו</p>
---	---	--

210. מח ע"ב

<p>מח ע"ב</p>	<p>תוספתא מגילה ב, יג</p>	<p>ירושלמי מגילה ג, א (עמ' 763)¹⁶²⁶</p>
<p>תא שמע אמר לאומן עשה לי תיק שלספר או שלתפלין¹⁶²⁷ עד שלא נשתמש בהן קדש מותר להשתמש בהן חול משנשתמש בהן קודש אסור להשתמש בהן חול</p>	<p>העושה תיבה ומטפחות לספר עד שלא נשתמש בהן גבוה רשיי להשתמש בהן הדיוט ומשנשתמש בהן גבוה אין רשיי להשתמש בהן הדיוט</p>	<p>נישמענה מן הדא העושה תיבה לשם ספר ומטפחות לשם ספר עד שלא נשתמש בהן הספר מותר להשתמש בהן הדיוט משנשתמש בהן הספר אסור להשתמש בהן הדיוט</p>

211. מח ע"ב

<p>מח ע"ב</p>	<p>תוספתא סנהדרין ד, ג</p>	<p>ירושלמי מכות ב, ז (עמ' 1337)</p>
---------------	----------------------------	-------------------------------------

¹⁶²² גי זלח כ' סילוף כ"י זלף.

¹⁶²³ כך א ד. ו ל גזירין לגזירין (וראה תוכ"פ עמ' 671).

¹⁶²⁴ כך א ל. ו ד נתן.

¹⁶²⁵ א ל בפני.

¹⁶²⁶ = נדרים ט, ב.

¹⁶²⁷ ג (JTS MS 10837) תיק שלתפלין. ק פ מ ד נרתיק של תפילין.

<p>תנו רבנן הרוגי מלכות נכסיהן למלך הרוגי בית דין נכסיהן ליורשין</p> <p>ר' יהודה אומר אף הרוגי מלכות נכסיהן ליורשין אמרו לו לר' יהודה והלא נאמר הנה בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו אמר להן בן אחי אביו הוא וראוי לירשו היה אמרו לו והלא הרבה בנים היו לו אמר להן אותו ואת בניו הרג שנאמר אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי אמש נאם ייי</p>	<p>הרוגי בית דין נכסיהן ליורשיהן הרוגי המלך נכסיהן למלך</p> <p>דברי ר' יהודה וחכמים אומר אף¹⁶²⁸ הרוגי המלך נכסיהן ליורשין</p> <p>אמר להם ר' יהודה הרי הוא אומר הנה הוא בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו אמרו לו מפני שבן אחי אביו וראוי לו ליורשו אמר להם וכי לא היה לו בנים אמרו לו והלא אתו ואת בניו הרג שנאמר אם לא את דמי נבות ואת בניו ראיתי אמש נאם ייי ושלמתי לך בחלקה הזאת נאם ייי</p>	<p>כהדא דתני הרוגי בית דין נכסיהן ליורשין הרוגי מלכות נכסיהן למלכות</p>
---	---	---

212. נב ע"ב

<p>נב ע"ב</p>	<p>תוספתא סנהדרין ט, יא (נוסח א)¹⁶²⁹</p>	<p>ירושלמי סנהדרין ז, ב (עמ' 1297)</p>
<p>והתניא¹⁶³³ א"ר אלעזר ברי' צדוק זכור אני כשאני תינוק ומורכב אני על כתיפו שלאבא והביאו בת כהן שזינתה והקיפוח חבילי זמורות ושרפוח</p> <p>אמרו לו קטן הייתה ואין מביאין ראיה מן הקטנים</p>	<p>אמ' ר' אלעזר בר' צדוק תינוק הייתי והייתי רכוב על כתיפו של אבא¹⁶³¹ וראיתי בת כהן שזינתה¹⁶³² והקיפוח חבילי זמורות ושרפוח</p> <p>אמרו לו תינוק הייתה ואין עדות לתינוק</p>	<p>אמ' ר' לעזר ברי' צדוק תינוק הייתי ורכוב¹⁶³⁰ על כתיפו דאבא וראיתי בת כהן שזינתה והקיפוח חבילי זמורות ושרפוח</p> <p>אמרו לו תינוק הייתי ואין עדות לתינוק</p>

213. נב ע"ב

משנה סנהדרין ז, ג: "מצות הנהרגים היו מתיזים את ראשו בסייף כדרך שהמלכות עושה, ר' יהודה אומר ניוול הוא זה אלא מניח את ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ, אמרו לו אין מיתה מנוולת מזו".

¹⁶²⁸ א חסר.

¹⁶²⁹ ו חסר במילים הראשונות ומתחיל ב"תינוק".

¹⁶³⁰ כך לפי ג'. ל ורכוב.

¹⁶³¹ ד א' ו אחד.

¹⁶³² ו ד נוסף: בירושלם.

¹⁶³³ ב-ת חסר עקב דילוג הדומות. כך הנוסח לפני כן בשאר עדי הנוסח (מצוטט לפי ד): "אמר ר' אלעזר בר' צדוק מעשה בבת כהן שזינתה והקיפוח חבילי זמורות, אמר רב יוסף בית דין של צדוקי הוה. הכי אמ' והכי אהדרו ליה, והתניא" וכי".

ירושלמי סנהדרין ז, ג (עמ' 1297)	תוספתא סנהדרין ט, יא	נב ע"ב
מודה ר' יהודה שאין מיתה מנוולת מזו אלא שאמרה תורה ובחקותיהם לא תלכו	ר' יהודה אומר הרי הוא אומר ואהבת לריעך כמוך ברור לו מיתה יפה שבמיתות כיצד עושין לו מניח ראשו על הסדן וקוצץ בקופיץ אמרו לו אין מיתה מנוולת מזו אמר להם ¹⁶³⁴ ודיי אין מיתה מנוולת מזו ¹⁶³⁵ אלא משום שנאמר ובחקותיהם לא תלכו	תניא אמר להן ר' יהודה לחכמים איני ¹⁶³⁶ יודע שמיתה מנוולת היא אבל מה אעשה שהרי אמרה תורה ובחקותיהם לא תלכו

מכילתא דרשב"י כא, יב (עמ' 169): "מות יומת, אין אנו יודעין במה תהא מיתתו של זה ת"ל מכה נפש לפי עדים וגומ' במה שירצח ז'ה ירצח- זה. יכול המיתה בסכין ימיתנו בסכין המיתו בקנה >ימיתנו< בקרימות של קנה, נאמר כן הבערה ונאמי' להלן >הבערה מה< הבערה האמורה להלן התזת ראש אף כאן הת>זת ראש <...¹⁶³⁷ אומי' נאמי' כן נקימה ונאמי' להלן והבאתי עליכ>...< מה נקימה האמי' להלן בסייף אף כן בסייף. ר' <...¹⁶³⁸ אומי' ואהבת לרעך כמוך ברור לו מיתה י>פה<".

214. נד ע"ב – נה ע"א

תוספתא סנהדרין י, ב	נד ע"ב – נה ע"א
הבא על הזכור בן תשע שנים ויום אחד והבא ¹⁶³⁹ על הבהמה כדרכה ושלא כדרכה האשה המביאה את הבהמה כדרכה ושלא כדרכה ¹⁶⁴⁰	תנו רבנן זכור לא עשה בו קטן כגדול ובהמה עשה בה קטנה כגדולה מאי לא עשה בו קטן כגדול אמ' רב לא עשה ביאת פחות מבן תשע כבן תשע ושמואל אמ' לא עשה ביאת פחות מבן שלש כבן שלש [...]
תניא כותיה דרב זכור ¹⁶⁴¹ בן תשע שנים ויום אחד הבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה והאשה המביאה את הבהמה עליה ¹⁶⁴² בין כדרכה בין שלא כדרכה חייב ¹⁶⁴³	

¹⁶³⁴ ו נוסף: אין. וסומן למחיקה.
¹⁶³⁵ אמר... מזו – א חסר. ו נוסף: שני. וסומן למחיקה.
¹⁶³⁶ ק פ מ ד כ (וינה, Hebr. A13) כ (שטרסבורג, 4845/15) אף אני. וכן בילקוט שמעוני רמז תקפו, בפירושו המשנה לרמב"ם על אתר, בחידושי הר"ן ובפסקי רי"ד. בפירושו ר"י מלוניל ובתוספות עבודה זרה יא ע"א: יודע אני.
¹⁶³⁷ אפשטיין-מלמד משלימים: ר' נתן.
¹⁶³⁸ אפשטיין-מלמד משלימים, לפי אורך השורה: ... בן ...
¹⁶³⁹ א הבא.
¹⁶⁴⁰ כדרכה ושלא כדרכה – א בין כדרכה ובין שלא כדרכה.
¹⁶⁴¹ כך גם ד כ (אולמוץ 430) ופנים מ. ק פ מ ה הבא על הזכור (ק נמחק "הבא על ה"). וכן בתשובת רב האי, ש' אברמסון, ספר היובל מנחה לאי"ש, ירושלים תשנ"א עמ' 200 (קטע T-S K 27.34, נוסח מאגרים): "דאמרי' תניא כותיה דרב הבא על הזכור בן תשע שנים ויום אחד והבא על הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה והאשה המביאה את הבהמה בין כדרכה בין שלא כדרכה".
¹⁶⁴² כך גם ד ק. פ מ כ כ (מיינן, Cod. hebr. 151.I, חסר). וכן בתשובת רב האי.
¹⁶⁴³ כך ד ק פ כ. ת חייב שתיים. מ כ חסר. וכן בתשובת רב האי.

<p>נו ע"א-ע"ב¹⁶⁴⁴</p>	<p>תוספתא עבודה זרה ח,ו</p>	<p>בראשית רבה לד,ח (עמ' 316–317)</p>
<p>(1) תנו רבנן שבע מצוות נצטוו בני נח דינין וברכת השם וע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים וגזל ואבר מן החי</p>	<p>על שבע מצוות נצטוו בני נח על הדינין ועל ע"ז ועל קללת השם¹⁶⁴⁵ ועל גלוי עריות ועל שפיכות דמים ועל הגזל ועל אבר מן החי¹⁶⁴⁶ [...]</p>	<p>על שבעה דברים נצטוו בני נח על עבודה זרה ועל גילוי עריות ועל שפיכות דמים ועל קללת השם ועל הדין ועל הגזל ועל אבר מן החי</p>
	<p>על הדינין כיצד [...] על ע"ז ועל ברכת¹⁶⁴⁷ השם כיצד [...] על גילוי עריות כיצד [...] ועל שפיכות דמים כיצד [...] על הגזל [...] על אבר מן החי כיצד [...]</p>	
<p>(2) רבי חנינה בן גמליאל אומר אף על הדם מן החי (3) ר' חדקא¹⁶⁵² אומר אף על הסירוס (4) ר' שמעון אומר אף על הכשוף (5) ר' יוסי אומר כל האמור בפרשת מכשף בן נח מוזהר עליו לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש¹⁶⁵³ כי תועבת ה' כל עשה אלה ובגלל התועבות¹⁶⁵⁴ ולא ענש אלא אם כן הזהיר (6) ר' אליעזר¹⁶⁵⁵ אומר אף על הכלאים מותרין בני נח ללבוש כלאים</p>	<p>ר' חנינה בן גמליאל או' אף על דם מן החי ר' חידקא או' אף על הסירוס ר' שמעון או' אף על הכשפים ר' יוסה או' כל האמור בפרשת¹⁶⁴⁸ בני נח מוזהרין עליה שני לא ימצא בך בנו וגו' וחובר חבר¹⁶⁴⁹ כי תועבת ייי איפשר שהכתי' עונש עד שלא יזהיר אלא מזהיר ואחר כך עונש מלמד שהזהירן תחילה¹⁶⁵⁰ ואחר כך ענשן ר' לעזר¹⁶⁵¹ או' אף על הכלאים מותר לבני נח לזרוע וללבוש</p>	<p>ר' חנינה בן גמליאל אמ' אף על הדם מן החי ר' אלעזר או' אף על הכלאים ר' שמעון בן יוחי או' אף על הכשפים ר' יוחנן בן ברוקה אומ' אף על הסירוס אמ' ר' אסי כל האמור בפרשת לא ימצא בך מעביר בנו ובתו עד כי תועבת ייי כל עושה אלה נצטוו בני נח</p>

¹⁶⁴⁴ ראה גם להלן עד ע"ב.

¹⁶⁴⁵ ועל קללת השם – ד חסר.

¹⁶⁴⁶ ועל אבר מן החי – א חסר.

¹⁶⁴⁷ א קללת.

¹⁶⁴⁸ א בפרשה.

¹⁶⁴⁹ וחובר חבר – ו והבר [...].

¹⁶⁵⁰ שהזהירן תחילה – כ א. ו שהיה כן ד שהזהיר.

¹⁶⁵¹ א אליעזר.

¹⁶⁵² מדרש הגדול בראשית ב,יז: יהודה. (חדקא > יהודה נמצא גם בבבא בתרא קיט ע"א, דפוס לעומת כתבי היד.)

¹⁶⁵³ כך ת. ק פ מ ד כז (גרץ, Cod. 582) נוסף: קוסם קסמים מעונן ומנחש ומכשף וחובר חבר ושואל או וידעוני ודורש אל המתים.

¹⁶⁵⁴ ובכלל התועבות – ד וגומ'. ק חסר. פ מ כז כז (אולומוץ 430) נוסף: יי אלהיך מוריש אותם מפניך.

¹⁶⁵⁵ כך גם ק. פ מ ד כז אלעזר.

ולזרוע כלאים ואינן אסורין אלא בהרבעת בהמה והרכבת אילן	כלאים אסור להרביע ולהרכיב אילנות	
---	-------------------------------------	--

216. נו ע"ב, נו ע"א

נו ע"ב (=נו ע"א) ¹⁶⁵⁶	
אמ' רבא ומי איכא למן דאמר גוי שעשה ע"ז ולא השתחוה לה מיחייב	
והתניא בע"ז דברים שבית דין ישראל ממיתין עליהן אין בן נח מוזהר עליהן	על ע"ז ועל ברכת ¹⁶⁵⁷ השם כיצד גוי שעבד ע"ז וברך את השם לא ניתנה מיתה לבני נח אלא בסייף בלבד ¹⁶⁵⁸
למעוטי מאי לאו למיעוטי גוי שעשה ע"ז ולא השתחוה לה אמ' רב פפא לאו למעוטי גיפוף ונישוק	

217. נו ע"ב

נו ע"ב	תוספתא עבודה זרה ח,ו
אלא אמר רב אחא בר יעקב לא נצרכה אלא להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר >והא בני נח לא איפקוד	
והתניא כשם שנצטוו ישראל להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר ¹⁶⁶¹ כך נצטוו בני נח להושיב בתי דינין בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר	על הדינין כיצד כשם שישראל מצוין להושיב בתי ¹⁶⁵⁹ דינין בעיירות שלהן כך בני נח מצוין להושיב בתי דינין בעיירות שלהן ¹⁶⁶⁰

218. נו ע"א

נו ע"א	תוספתא עבודה זרה ח,ו
והתניא על הגזל גנב וגזל וכן יפת תואר וכן כיוצא בהן גוי בגוי וגוי בישראל אסור ישראל בגוי מותר	על הגזל ¹⁶⁶² גנב גזל וכן יפת תואר ¹⁶⁶³ וכן כיוצא בו גוי בגוי וגוי בישראל אסור ישראל בגוי מותר

219. נו ע"א

נו ע"א (=עבודה זרה יג ע"ב, כו ע"א)	תוספתא בבא מציעא ב,לג
------------------------------------	-----------------------

¹⁶⁵⁶ נו ע"א: "ועל ע"ז בן נח נהרג והא תניא בע"ז דברים שבית דין ישראל ממיתין עליהן בן נח מוזהר עליהן, אזהרה אין מיתה לא, אמ' רב נחמן בר יצחק אזהרה שלהן זו היא מיתתן".

¹⁶⁵⁷ א קללת.

¹⁶⁵⁸ גוי... בלבד – א חסר.

¹⁶⁵⁹ כך א ד. ו שני.

¹⁶⁶⁰ כך... שלהן – א חסר.

¹⁶⁶¹ והא... ועיר – ת חסר.

¹⁶⁶² א על הגזלה כיצד.

¹⁶⁶³ וכן יפת תואר – א וכן מוצא יפת תואר ד גזל יפת תואר.

וגא תניא הגויס והרועיס בהמה דקה לא מעלין ולא מורידין	הגויס והרועיס בהמה דקה ומגדליה לא מעלין ולא מורידין
--	---

220. נו ע"ב

ירושלמי יבמות יא,ב (עמ' 883)	תוספתא עבודה זרה ח,ו	נו ע"ב
אמ' ר' יוסה	על גילוי עריות כיצד	תניא כותיה דר' יוחנן
כל ערוה שבית דין שלישראל ממיתין עליה בני נח מוזהרין עליה וכל ערוה שאין בית דין ממיתין עליה [אין] בני נח מוזהרין עליה	כל ערוה שבית דין של ישראל ממיתין עליה בני נח מוזהרין עליה וכל ערוה שבית דין מוזהרין עליה ¹⁶⁶⁴ ממיתין עליה ¹⁶⁶⁵ דברי ר' מאיר	כל ערוה שבית דין ישראל ממיתין עליה בן נח מוזהר עליה אין בית דין ישראל ממיתין עליה אין בן נח מוזהר עליה דברי ר' מאיר
	וחכמים או' הרבה עריות שאין בית דין של ישראל ממיתין עליה בני נח מוזהרין עליה בא על עריות ישראל נידון דיני ישראל ¹⁶⁶⁶ בא על ¹⁶⁶⁷ עריות האומות נידון דיני ¹⁶⁶⁸ האומות ואין לך אלא נערה מאורסה בלבד	וחכמים אומרם הרבה עריות יש ¹⁶⁶⁹ שאין בית דין ישראל ¹⁶⁷⁰ ממיתין עליהן ובן נח מוזהר עליהן בא על עריות ישראל נידון דיני ישראל בא על עריות בן נח נידון דיני בן נח ואין לנו אלא נערה מאורסה בלבד

221. סג ע"א, סה ע"א

תוספתא סנהדרין י,ג	סג ע"א, סה ע"א ¹⁶⁷¹
העושה ¹⁶⁷² ע"ז המחנת המעמיד הסך המקנח והמגדיד עובר בלא תעשה אבל אין חייבין קרבן ¹⁶⁷³ אלא על דבר שיש בו מעשה כגון המזבח והמקטר והמנסך והמשתחוה	והתניא אינו חייב אלא על דבר שיש בו מעשה כגון זיבוח וקיטור וניסוך והשתחוה

222. סג ע"ב

תוספתא עבודה זרה ו,יא	סג ע"ב
-----------------------	--------

¹⁶⁶⁴ ד נוסף : בני נח.
¹⁶⁶⁵ וכל... עליה – א חסר.
¹⁶⁶⁶ בא על... דיני ישראל – א חסר.
¹⁶⁶⁷ א באלו.
¹⁶⁶⁸ א כדיני.
¹⁶⁶⁹ כך ק פ מ ד כ (גרץ, Cod. 582). ת בישראל ג' חסר.
¹⁶⁷⁰ כך גם ד כ' ג' ק פ מ חסר.
¹⁶⁷¹ = כריתות ג ע"ב.
¹⁶⁷² ו העובד.
¹⁶⁷³ א חסר.

לא יאמר אדן לחבירו המתן לי בצד ע"ז פלי ואני אמתין לך בצד ע"ז פלי שנאמי ושם אלים אחרים לא תזכירו	דתניא ושם אלהי אחריי לא תזכירו שלא יאמי אדם לחבירו שמור לי בצד ע"ז פלונית ואני אשמור לך בצד ע"ז פלונית ¹⁶⁷⁴
---	--

223. סד ע"א-ע"ב

משנה סנהדרין ז, ז: "הנותן מזרעו למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש מסר למולך ולא העביר באש המעביר באש ולא מסר למולך אינו חייב עד שימסור למולך ויעביר באש".

ירושלמי סנהדרין ז, ז (עמ' 1303–1304)	תוספתא סנהדרין י, ה	סד ע"ב, סד ע"א ¹⁶⁷⁵
ר' נסה בשם ר' לעזר לעולם אינו מתחייב עד שימסרנו לכומרים ויטלינו ויעבירונו		א"ר ינאי אינו חייב עד שימסרנו לכומרין שני ומזרעך לא תתן להעבי למולך [...]
		אמ' רב יהודה אינו חייב עד שיעבירונו דרך עברה היכי דמי אמ' אביי שירגא דליבני במיצעי נורא מהאיי גיסא ונורא ¹⁶⁷⁶ מהאי גיסא רבא אמ' כי משורתא דפוריא תניא כותיה דרבא
העבירו כדרכו מהו תני היה מושכו ומעבירו תני העבירו ברגלו פטור	ואינו חייב עד שיעבירם כדרכו העבירם ברגלו פטור ואינו חייב אלא על יוצאי יריכו המעביר את אביו ואת אמו את אחיו ואת אחותו פטור המעביר את עצמו פטור ר' אליעזר בי ר' שמעון מחייב אחד מולך ואחד שאר ע"ז חייב ור' לעזר בי ר' שמעון אומי אינו חייב אלא משום מולך בלבד	אינו חייב עד שיעבירונו דרך עברה העבירו ברגל פטור ואינו חייב אלא על יוצאי ירכו הא כאיזה צד בנו ובתו חייב אביו ואמו אחיו ואחותו פטור העביר עצמו פטור >ור' אלעזר בר' שמעון מחייב אחד למולך ואחד לשאר ע"ז ¹⁶⁷⁷ <ור' אלעזר בי ר' שמעון אומי למולך חייב ושלא למולך פטור ¹⁶⁷⁸

¹⁶⁷⁴ ואני... פלונית – כך ת ק פ מ. ד חסר.

¹⁶⁷⁵ "אמי אבין תנן כמאן דאמי מולך לאו ע"ז הוא דתניא אחד למולך ואחד לשאר ע"ז חייב ר' אלעזר בי ר' שמעון אומי למולך חייב ושלא למולך פטור. אמ' אביי רבי אלעזר בי ר' שמעון ור' חנניה בן אנטגנוס אמרו דבר אחד [...]"

¹⁶⁷⁶ ת בלבד: [ו]תנורא.

¹⁶⁷⁷ ת חסר, והושלם על פי ק פ מ ד כ (וינה A43). ד ק נוסף: חייב. פ חסר "אחד למולך ואחד לשאר ע"ז". יד רמה: "ור' אלעזר בר' שמעון מחייב. אחד המעביר למולך כו' תשלום מתניתא הוא".

¹⁶⁷⁸ ור'... פטור – פ מ חסר.

אמ' ר' יוחנן טעמ' דר' לעזר ביר' שמעון מהכא לא ימצא בך בגופך לא ימצא מעביר	אמר עולא מאי טעמיה דר' אלעזר ביר' שמעון אמ' קרא לא ימצא בך בעצמך
---	--

224. סה ע"ב

משנה סנהדרין ז, ז: "ובעל אוב זה הפיתום והמדבר/(המדבר)¹⁶⁷⁹ משיחיו וידעוני המדבר בפיו הרי אלו בסקילה והנישאל בהם באזהרה"¹⁶⁸⁰.

תוספתא סנהדרין י, ו	סה ע"ב
בעל אוב זה הפיתום ¹⁶⁸¹ המדבר מבין פרקיו ומבין אצילי ידיו ידעוני זה שעצם ¹⁶⁸² של ידעוני בפיו הרי אילו בסקילה ונשאל בהן באזהרה	ת"ר בעל אוב זה המדבר מבין הפרקים ומבין אצילי ידיו ידעוני זה המניח עצם ידוע בפיו והוא מדבר מאליו ¹⁶⁸³

225. סה ע"ב

ירושלמי סנהדרין ז, י (עמ' 1305)	ספרי דברים קעב- קעג (עמ' 219–220)	תוספתא סנהדרין י, ו	סה ע"ב
ודורש אל המתים אית תניי תני זה הנשאל בגולגולת אית תניי תני זה הנשאל ¹⁶⁸⁴ בזכורו מה בין הנשאל בגולגולת למעלה בזכורו	ודורש אל המתים ואחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגולגלת מה בין מעלה בזכורו לנשאל בגולגלת מה בין מעלה בזכורו אין עולה כדרכו ואין נשאל בשבת והנשאל בגולגלת	דורש אל המתים זה המעלה בזכורו ¹⁶⁸⁵ ואחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגולגולת מה בין מעלה בזכורו לנשאל בגולגולת ¹⁶⁸⁶ שהמעלה בזכורו אינו עולה כדרכו ואינו עולה ¹⁶⁸⁷ בשבת והנשאל בגולגולת עולה כדרכו ועולה בשבת	ת"ר בעל אוב אחד המעלה בזכורו ואחד הנשאל בגולגולת מה בין מעלה בזכורו לנשאל בגולגולת מעלה בזכורו אין עולה כדרכו ואין עולה בשבת והנשאל בגולגולת עולה כדרכו ועולה

¹⁶⁷⁹ והמדבר – ק פ ל ומשנת כ"י ליידין של הירושלמי. המדבר – כתבי היד של משנת הבבלי, וכן במקבילות במדרשי ההלכה. השבעים מתרגמים אוב ἑγγαστήριμυθος, המדבר מבטנו. בוולגטה מתורגמת מילה זו כ-pythonicus (ויקרא כ, ז). שתי מילים אלה שימשו כנראה באופן דומה, למי שמשמיע קולות מבטנו או מחזהו ומפרש אותם באופן נבואי (ראה: טובאר, נקרומנטים ופיתומים, עמ' 426–431). קשה לעשות בידול בין המדבר משחיו לבין מדבר מבטנו, ולכן נראה שהמדבר משחיו הוא פירוש או הגדרה לפיתום. את הנוסח "והמדבר" יש אם כן לפרש כ-ו' הפירוש (על ו' זו ראה מלנה"מ עמ' 1086-1087). השווה אלבק, משנה נזיקין, עמ' 450. וראה גם א"א שמש, אוב וידעוני, עמ' 2–3. לסקירה מקיפה על המסורת התרגומית והפרשנית של בעל אוב וידעוני ראה אוטרו, מונחי נקרומנטיקה.

¹⁶⁸⁰ = ספרא קדושים ד, ג; שם ה, ב; ספרי דברים קעב.

¹⁶⁸¹ זה פיתום – על פי א. ד זה פיתום ו הפיתום.

¹⁶⁸² על פי א (וכן במדרש הגדול שופטים יח, יא). ד השם עצם ו עצם.

¹⁶⁸³ והוא מדבר מאליו – פ חסר.

¹⁶⁸⁴ מן ההמשך נראה שיש לגרוס: המעלה.

¹⁶⁸⁵ המעלה בזכורו – א חסר.

¹⁶⁸⁶ א מה בין נשאל בגולגולת למעלה בזכורו.

¹⁶⁸⁷ ו המעלה.

<p>בשבת עולה להיכא סליק הא קמיה מנח אלא אימא עונה כדרכו ועונה בשבת [...]</p>		<p>עולה כדרכו ונשאל בשבת</p>	<p>עולה כדרכו ועולה בשבת וההדיוט מעלה את המלך והמעלה בזכורו אינו עולה כדרכו ואינו עולה בשבת ואין ההדיוט מעלה את המלך</p>
<p>הינן¹⁶⁸⁸ דורש למתים דורש למתים כדתינא ודרש אל המתים זה המרעיב עצמו והולך ולן בבית הקברות כדי שתשרה עליו רוח טומאה כשהיה רבי עקיבה מגיע למקרא הזה היה בוכה אמר ומה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טומאה שורה עליו רוח טומאה המרעיב עצמו כדי שתשרה עליו רוח טהרה על אחת כמ' וכמ' אבל מה אעשה שעונותינו גרמו לנו שני' כי אם עונותיכם היו מבדלים ביניכם לבין אלהיכם</p>		<p>כי תועבת ה' כל עושה אלה [...]</p> <p>כשהיה ר' אליעזר מגיע לפסוק זה היה אומר הבל עלינו מי שמידבק בטומאה רוח טומאה שורה עליו המידבק בשכינה דין הוא שתשרה עליו רוח הקודש ומי גרם >כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם ובין אלהיכם<</p>	<p>אמר רב הונא קרייא מסייע למאן דאמר אוב זה המעלה בזכרון מה טע' קסמי נא לי באוב והעלי נא לי את אשר אומר אליך מה את שמע מינה אמר ר' מנא מיכן דהות ידעה מילין מילין סגין</p>

226. סט ע"ב

<p>סט ע"ב</p>	<p>תוספתא סוטה ה,ז</p>
<p>ת"ר המסוללת¹⁶⁹¹ בבנה קטן והערה בה בית שמאי אומ' פסולה מן הכהונה ובית הלל מכשירין</p>	<p>המסוללת¹⁶⁸⁹ בבנה קטן והערה בה בית שמאי >פוסלין<¹⁶⁹⁰ מן הכהונה ובית הלל מכשירין</p>

¹⁶⁸⁸ ד שואל אוב היינו מ היינו שואל אוב היינו. כ (Klosterneuburg 127-128) חסר "הינו דורש למתים".

¹⁶⁸⁹ א המסוללת ד המסוללת.

¹⁶⁹⁰ על פי א ד. א חסר "מן הכהונה".

¹⁶⁹¹ פ המסוללת.

<p>א"ר חייה בריה דרבא בר נחמני אמ' רב חסדא אמ' רב ואמרי לה אמ' רב חסדא אמ' זעירי הכל מודים בבן תשע שנים ויום אחד שביאתו ביאה פחות מבן שמונה שאין ביאתו ביאה לא נחלקו אלא בבן שמונה דבית שמאי סברי גמרינן מדורות הראשונים ובית הלל סברי לא גמרינן מדורות הראשונים</p>	
--	--

227. ע"א

ירושלמי תרומות ח,ו	תוספתא תרומות ז,טו	ע"א ¹⁶⁹²
[...] היין בין בכלים בין בקרקעות כל שהוא	מעשה ונמצא נחש מת בבור יין ובאו ושאלו את ר' יהודה בן בבא ¹⁶⁹³ והתיר להם את הבור	התם תנן ערב תשעה באב לא יאכל אדם שני תבשילין לא יאכל בשר ולא ישתה יין ותאנא אבל אוכל בשר מליח ושותה יין מגתו בשר מליח עד כמה אמ' רב חינאנא בר כהנא אמ' שמואל כל זמן שהוא כשלמים
היין כל זמן שהוא תוסס אין בו משום גילוי כמה תוסס עד שלשה ימים	יין תוסס ¹⁶⁹⁴ כל זמן שהוא תוסס אין בו משום גלוי וכמה תוסס שלשה ימים ¹⁶⁹⁵	יין מגתו עד כמה כל זמן שהוא תוסס ותניא יין תוסס אין בו משום גילוי וכמה תסיסתו שלשה ימים
ומעשה שנמצא נחש בצד הבור שליין ובא מעשה לפני ר' יודה והתיר [...]		

228. ע"א

תוספתא סנהדרין יא,ו	ע"א
בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות למה נכתב אלא לומר דרוש וקבל שכר	כמאן אזלא הא דתניא בן סורר ומורה לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר [...]
תוספתא סנהדרין יד,א	
עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות למה נכתבה אלא לומר דרוש וקבל שכר	כמאן אזלא הא דתניא עיר הנדחת לא היתה ולא עתידה להיות ולמה נכתבה דרוש וקבל שכר [...]

¹⁶⁹² =תענית ל ע"א; עבודה זרה ל ע"ב.

¹⁶⁹³ בן בבא – א חסר.

¹⁶⁹⁴ על פי א ד. ו תיסס.

¹⁶⁹⁵ במהדורת ליברמן (עמ' 147) מצוין כאן חילוף נוסח: "ב ד סתום". והדברים סתומים, כי גם בעדי נוסח אלה הנוסח כלפנינו.

תוספתא נגעים ו,א	
בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב אלא לומר לך ¹⁶⁹⁶ דרוש וקבל שכר	כמאן אזלא הא דתניא בית המנוגע לא היה ולא עתיד להיות ולמה נכתב דרוש וקבל שכר

229. עא ע"א

תוספתא נגעים ו,א	עא ע"א
ורי לעזר בר' שמעון או' מקום היה בתחום עזה והיו קורין אותו חורבתה סגירתה ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכום אמ' מקום היה בגליל שהיו מצוינין שהיו אומ' אבנים מנוגעות היו בו	תניא א"ר אלעזר ביר' צדוק מקום היה בתחום עזה והיו קורין אותו חרבתא סגירתא א"ר שמעון בן יהודה איש כפר איכוס פעם אחת הלכתי לגליל וראיתי מקום שמצינין אותו אמרו אבנים מנוגעות פינו לשם

230. עב ע"א

מכילתא משפטים ו (עמ' 1697) 270	תוספתא סנהדרין יא,ט	עב ע"א
	הבא במחתרת אם בא להרוג מצילין אותו בנפשו ואם לאו אין מצילין אותו בנפשו ספק בא להרוג ספק בא ליטול ממון אין מצילין אותו אותו בנפשו שני	
אם זרחה השמש עליו וכי עליו החמה זורחת ¹⁶⁹⁸ והלא על כל העולם זורחת ¹⁶⁹⁹ אלא מה השמש שלום לעולם ¹⁷⁰⁰	אם זרחה השמש עליו דמים לך ¹⁷⁰² וכי עליו בלבד חמה זורחת והלא על כל העולם כולו היא זורחת אלא מה זריחת השמש שהיא שלום לעולם	ת"ר אם זרחה השמש עליו דמים לו וכי השמש עליו בלבד זרחה אלא אם ברור לך הדבר
אף זה אם ידוע הוא שבשלום		

¹⁶⁹⁶ ד חסר.

¹⁶⁹⁷ מצוטט לפי קטע גניזה, מדרשי הלכה מן הגניזה עמ' 111. = מכילתא משפטים יג (עמ' 293), מכילתא דרשב"י כב,ב (עמ' 192), מכילתא דברים (תוספת בתוך ספרי דברים רלו, עמ' 269, כמו שסימן פינקלשטיין שם, והסכים איתו כהנא, התוספות לספרי דברים עמ' 198), ירושלמי כתובות ד,ד (עמ' 974), סנהדרין ח,ח (עמ' 1309–1310)..

¹⁶⁹⁸ בכתב יד אוקספורד נוסף: בלבד. "חמה עליו זורחת בלבד" (מכילתא משפטים יג), "בלבד עליו חמה זורחת" (מכילתא דרשב"י), "עליו השמש זורחת" (מכילתא דברים), "עליו לבדו החמה זורחת" (ירושלמי; סנהדרין כ"ג [גנזי ירושלמי עמ' 603] "עליו לבדו זרחה").

¹⁶⁹⁹ והלא... זורחת – חסר במכילתא דברים ובירושלמי כתובות (בירושלמי כתובות הוא מן הסתם מחמת דילוג הדומות. ונראה שכן הוא במכילתא דברים).

¹⁷⁰⁰ "מאי זריחת השמש שהיא בגלוי" (מכילתא דרשב"י, וההמשך שם: כך כל שהוא בגלוי), "מה זריחת השמש מיוחדת שהיא שלום לכל באי העולם" (ירושלמי; בקטע כריכה הנ"ל "מה זריחת החמה" והשאר קטוע).

¹⁷⁰² על פי א ד. ו חסר.

<p>כשמש שיש לו שלום עימך אל תהרגהו ואם לאו הרגהו תניא אידך אין לו דמים אם זרחה השמש עליו וכי השמש עליו בלבד זרחה אלא אם ברור לך הדבר כשמש שאין לו שלום עימך הרגהו ואם לאו אל תהרגהו</p>	<p>אף זה¹⁷⁰³ כל זמן שאתה יודע¹⁷⁰⁴ שיש שלום הימנו בין ביום בין בלילה אין מצילין אותנו בנפשו וכל זמן שאי אתה יודע שאין שלום הימנו בין ביום בין בלילה אין מצילין אותנו בנפשו¹⁷⁰⁵</p>	<p>הממנו והרגו הרי זה חיב פטור¹⁷⁰¹</p>
---	--	---

231. עב ע"ב

ירושלמי סנהדרין ה, א (עמ' 1289) ¹⁷⁰⁶	ספרי זוטא במדבר (עמ' 332)	תוספתא סנהדרין יא, א	עב ע"ב
			<p>אמ' רב הונא קטן הרודף ניתן להצילו בנפשו קסבר רודף אינו צריך התראה לא שנא גדול ולא שנא קטן [...]</p>
	<p>הרי מי שהיה רודף אחר חברו להורגו אמרו לו בן ברית הוא הווי יודיע שכתוב בתורה שופך דם האדם באדם דמו ישפך א' להן אעי'פ כן הורג הוא א' רשע למות קדם הורגהו הצל נפשו שלזה בנפשו שלזה</p>	<p>ושאר חייבי מיתות בית דין אין ממיתין אותן אלא על פי עדים והתראה עד שיודיעוהו שחייב מיתה בבית דין</p>	<p>לימא מסייעא ליה רודף שהיה רודף אחר חבירו להרגו אומרין לו ראה שישאל הוא ובן ברית הוא והתורה אמרה שופך דם האדם באדם אמרה תורה הציל דמו שלזה בדמו שלזה ההוא ר' יוסי ביר' יהודה היא</p>
		<p>ר' יוסי בי ר' יהודה</p>	

¹⁷⁰¹ פטור – חסר בכתב יד אוקספורד. אף... חייב פטור – ירושלמי סנהדרין: "כך כל זמן שאת יודע שאת שלום ממנו בין ביום ובין בלילה ההורגו נהרג".

¹⁷⁰³ אף זה – א כך הן.

¹⁷⁰⁴ שאתה יודע – על פי א ד. ו שודע אתה.

¹⁷⁰⁵ וכל... בנפשו – א חסר.

¹⁷⁰⁶ מצוטט לפי כ' (שרידי ירושלמי עמ' 593).

היו מתרין בו והוא שותק מתרין בו מרכין בראש אף על פי שאמר יודע אני פטור עד שיאמר יודע אני ועל מנת כן אני עושה		אומ' עד שיודיעוהו באי זו מיתה הוא מת [...] מתרין בו ושותק ¹⁷⁰⁷ מתרין ומרכין בראשו אע"פ שאמ' יודע אני פטור עד שיאמר יודע אני ועל מנת כן אני עושה [...]	דתניא ר' יוסי ביר' יהודה אומ' חבר אינו צריך התראה לפי שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד
	מכילתא משפטים כ (עמ' 327)		
ראוהו שופך את הדם אמרו לו הוה יודע שהוא בן ברית ואמרה תורה שופך דם האדם באדם דמו ישפך אף על פי שאמר יודע אני פטור עד שיאמר יודע אני ועל מנת כן ¹⁷⁰⁸ אני עושה	ראוהו רודף אחר חבירו להורגו והסייף בידו אמרו לו הוי יודע שהוא בן ברית ואמרה תורה שופך דם האדם וג' ואמ' להם יודע אני על מנת כן	כיצד ראוהו שהורג את הנפש ואומרין לו הוי יודע שהוא ¹⁷⁰⁹ בן ברית ונאמ' שופך דם האדם באדם דמו ישפך אע"פ שאמ' יודע אני פטור עד שיאמר יודע אני ועל מנת כן אני עושה	תא שמע רודף שהיה רודף אחר חבירו להרגו אומרין לו ראה שישראל הוא ובן ברית הוא והתור' אמ' שופך דם האדם באדם דמ' ישפך אם אמ' יודע אני שהוא כן פטור על מנת כן אני עושה חייב
	והעלימו עדים את עיניהם לאחר זמן מצאו הרוג מפרפר והסייף מנטף דם מיד ההורג שומע אני יהיה חייב תיל ונקי וצדיק אל תהרג		לא צריכא דקאיי בתרי עברי נהרא לאצוליה לא מצו מאי איכא דבאעו איתוייה לבי דינא בי דינא בעי התראה איבעיתימא אמ' לך רב הונא אנא דאמרי כתנא קמא דאמ' דמחתרתו זו היא התראתו

בראשית רבה לד, יד (עמ' 325): "שופך דם האדם באדם דמו ישפך, אמר ר' חנינה כולהם כהלכות בני נח, בעד אחד בדיון אחד בלא עדים בלא התרייה. על ידי שליח על ידי עוברים. בעד אחד בדיון

¹⁷⁰⁷ על פי א. ד ושותקין.
¹⁷⁰⁸ יודע אני ועל מנת כן – ל על מנת כן.
¹⁷⁰⁹ ו שהיא.

אחד, שופך דם האדם באדם דמו ישפך. בלא עדים בלא התרייה, שופך דם האדם באדם דמו ישפך [...]”.

232. עג ע"א

משנה סנהדרין ח, ז: "אילו שמצילים אותן בנפשן הרודף אחר חבירו להורגו ואחר¹⁷¹⁰ הזכור ואחר נערה מאורסה. אבל הרודף אחר הבהמה והמחלל את השבת והעובד עבודה זרה אין מצילין אותן בנפשן”.

ירושלמי סנהדרין ח, ט (עמ' 1310)	תוספתא סנהדרין יא, י-יא	עג ע"א
הרודף אחר חבירו להורגו	הרודף אחר חבירו מצילין אותו בנפשו כיצד מצילין אותו בנפשו קוטע ¹⁷¹¹ אחד מאיבריו אם אין יכול לעמוד בו מקדים והורגו הרודף אחר הזכור בין בבית בין בשדה מצילין אותו בנפשו	ת"ר אחד הרודף אחר חבירו <להורגו> ¹⁷¹⁶ ואחר הזכור
אחד הרודף אחר חבירו להורגו ואחד הרודף אחר כל שאר עבירות שבתורה מצילין אותו בנפשו אבל אם היתה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט ממזרת ונתינה לישראל בת ישראל לנתין ולממזר אין מצילין אותו בנפשו	אחר ¹⁷¹² נערה מאורסה בין בשדה ובין בבית ¹⁷¹³ מצילין אותו בנפשו אחד נערה המאורסה ואחד כל עריות שבתורה מצילין אותו בנפשו אבל אם היתה אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט	ואחר נערה מאורסה ואחר חייבי כריתות ואחר חייבי מיתות בית דין מצילין אותם בנפשם אלמנה לכהן גדול ¹⁷¹⁷
אין מצילין אותה בנפשו נעבדה בה ¹⁷¹⁸ עבירה אין מצילין אותה בנפשו יש לה מושיע אין מצילין אותה בנפשו ר' יהודה אומר אף האומרת הניחו לו שלא יהרגנה אין מצילין אותה בנפשו	אין מצילין אותו בנפשו שנעברה ¹⁷¹⁴ בה עבירה אין מצילין אותו בנפשו ואם יש לה מושיעין אין מצילין אותו בנפשו ר' יהודה אומר אם אמרה	אין מצילין אותה בנפשו נעבדה בה ¹⁷¹⁸ עבירה אין מצילין אותה בנפשו יש לה מושיע אין מצילין אותה בנפשו ר' יהודה אומר אף האומרת הניחו לו שלא יהרגנה אין מצילין אותה בנפשו

¹⁷¹⁰ כך לפי רוב עדי הנוסח. ק ואחד. וכן במופע הבא.

¹⁷¹¹ על פי א ד. ו קיטע.

¹⁷¹² על פי א. ו ד אחד.

¹⁷¹³ א ד בין בבית בין בשדה.

¹⁷¹⁴ ד ושנעבד. א חסר מכאן עד "בנפשו" השני.

¹⁷¹⁶ על פי ק^ו מ ד.

¹⁷¹⁷ ק ד נוסף: גרושה וחלוצה לכהן הדיוט (ולהלן בד: אותן)

¹⁷¹⁸ על פי מ ד. ק בהן ת חסר.

	<p>הניחו לך¹⁷¹⁵ מצילין אותו בנפשו ומפני מה מצילין אותו בנפשו שאם היו ממחין בא על עיסקי נפשו</p>	<p>לו אין מצילין אותו בנפשו שאם ממחין הן על ידיו נמצאו באין לידי שפיכות דמים</p>
<p>מנא הני מילי אמר שמואל¹⁷¹⁹ דאמר קרא ולנערה לא תעשה דבר נער זה זכר נערה זו נערה מאורסה חטא אלו חייבי כריתות מות אלו חייבי מיתות בית דין [...] <ע"ב> ר' יהודה אומר אף האומרת הניחו לו שלא יהרגנה אין מצילין אותה בנפשו במאי קא מיפלגי אמר רבא במקפדת על פגמה ומניחתו שלא יהרגנה רבנן סברי אפגימה קפד רחמנא והרי מקפדת על פגמה ור' יהודה האי דקא אמר רחמנא למקטליה משום דמסרא נפשה לקטלא והאי לא קא מסרא נפשה לקטלא אמר ליה רב פפא לאביי אלמנה לכהן גדול קא פגים לה אמר ליה אפגימה רבה קפד רחמנא אפגימה זוטא לא קפד רחמנא</p>		

ספרי דברים רמג (עמ' 273): "ולנערה לא תעשה דבר מלמד שפטרה הכתוב מן המיתה, מנין אף מן הקורבן ת"ל חטא, מנין אף מן המכות ת"ל חטא מות, מלמד שכל עינושין שבתורה פטורין ומצילין אתן בנפשן, אין לי אלא זה מנין אף הרודף את חבירו להרגו ואחר הזכור ת"ל כן הדבר הזה, יכל אף הרודף אחר בהמה והמחלל את השבת והעובד עבודה זרה ת"ל הזה, זה בסקילה ואין כל אילו בסקילה. כי בשדה מצאה יכול בעיר חייבת בשדה תהא פטורה ת"ל צעקה, אם יש לה מושיעים בין בעיר בין בשדה חייבת ואם אין לה מושיעים בין בשדה בין בעיר פטורה, צעקה פרט לשאמרה הנח לך¹⁷²⁰ דברי ר' יהודה".

¹⁷¹⁵ א נוסף אין. (והניקוד מעיד כנראה על הגהה)

¹⁷¹⁹ אמר שמואל – ד חסר.

¹⁷²⁰ ר לי.

<p>עד ע"א¹⁷²¹</p>	<p>תוספתא סנהדרין יא,יא</p>	<p>ירושלמי סנהדרין ח,ט (עמ' 1310)</p>
<p>תניא ר' שמעון בן יוחאי אומר העובד ע"ז ניתן להצילו בנפשו מקל וחומר ומה פגם הדיוט ניתן להצילו בנפשו פגם גבוה לא כל שכן</p>	<p>ר' אלעזר¹⁷²² בי ר' צדוק אומר העובד ע"ז מצילין אותו בנפשו</p>	<p>תני ר' לעזר ביר' שמעון אומר ההולך לעבוד ע"ז מצילין אותו בנפשו אם מפני כבוד בשר ודם מצילין אותו בנפשו לא כל שכן מפני חי העולמים</p>
<p>וכי עונשין מן הדין קסבר עונשין מן הדין תניא ר' אלעזר ביר' שמעון אומר המחלל את השבת ניתן להצילו בנפשו סבר לה כאבוה דאמר עונשין מן הדין ואתיא שבת בחילול חילול מע"ז</p>		

משנה סנהדרין ט,א: "ואילו הן הנישרפין הבא על אשה ובתה ובת כהן, ויש בכלל אשה ובתה בתו ובת בתו ובת בנו ובת אשתו ובת בתה ובת בנה חמותו ואם חמותו ואם חמיו".

<p>עו ע"ב</p>	<p>תוספתא סנהדרין יב,א</p>	<p>ירושלמי סנהדרין ט,א (עמ' 1311)</p>
<p>בתו מאנוסתו מנין אמר אביי קל וחומר על בת בתו ענש על בתו לא כל שכן וכי עונשין מן הדין גלויי מילתא בעלמא הוא</p>	<p>ואילו הן הנישרפין הבא על אשה ובתה ובת כהן עם זיקת הבעל בא על אשה ובתה אינו חייב עד שתהא אחת מהן אשתו בא על אשה ואחר כך בא על בתה בא על בתה ואחר כך בא על אמה חייב</p>	<p>רב הונא אמר עד כדון בת בתו לנישואין בת בתו מן האונסין [...] עד כדון בת בתו בתו מניין רב אמר אם על בת בתו הוא מוזהר על בתו לא כל שכן אם על בתו הוא ענוש כרת לא כל שכן על בתו מנא ליה</p>
<p>תאני אבוה דר' אבון לפי שלא למדנו לבתו מאנוסתו</p>	<p>לפי שלא למדנו לבתו מאנוסתו שתהא בשריפה¹⁷²³ שנאמר ואיש אשר יקח את</p>	<p>אשכח תני חזקיה ובת איש כהן כי תחל לזנות מה ת"ל איש אלא להביא</p>

¹⁷²¹ ראה גם עג ע"ב.

¹⁷²² א אלעזר.

¹⁷²³ שתהא בשריפה – א שיהא חייב.

הבא על בתו מן האונסין שהוא בשריפה	אשה ואת אמה זמה הוא במי שיש בה ליקוחין הכתוב מדבר ת"ל ובת איש כהן מכל מקום	לפי כך הוצרך הכתוב לומר ובת איש כהן
--------------------------------------	--	--

235. עח ע"א-ע"ב

משנה סנהדרין ט, א (=נזיר ט, ד): "המכה את חברו בין באבן בין באגרופ¹⁷²⁴ ועמדוהו למיתה היקל מימא שהיה לאחר מיכן היכביד ומת חייב, ר' נחמיה פוטר¹⁷²⁵ שרגלים לדבר".

ירושלמי סנהדרין ט, ג (עמ' 1312) ¹⁷²⁶	מכילתא דרשב"י שמות כא, יט (עמ' 174-175)	תוספתא בבא קמא ט, ה-ז	עח ע"ב
[...] רבנין אמרין שני אמודין רבים על עומד אחד ר' נחמיה אומר עומד האמצעי רבה על שניהן	ולא ימות שבת יתן הא אם מת פטור מליתן שבת יכול אחד מכה שיש בה כדי להמית ואחד מכה שאין בה כדי להמית הוא נותן שבת וריפוי ת"ל ונקה המכה עד שיהא מכה תפס למיתה אמור מעתה מכה שיש בה כדי להמית ועד כן הכתוב מדבר במכה <שי> ש בה כדי {מכה} להמית מיכן ואילך הכתוב מדבר במכה שאין בה כדי להמית		(2) בשלמא לר' נחמיה הינו דכתיבי תרי אומדאני חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו למיתה והיקל ממה שהיה אלא לרבנן תרי אומדאני למה לי חד אמדוהו למיתה וחיה וחד אמדוהו לחיים ומת ר' נחמיה אמדוהו לחיים ומת לא צריכא קרא הרי יצא מבית דין זכאי ת"ר המכה את חברו ואמדוהו למיתה וחיה פוטרין אותו אמדוהו למיתה והיקל ממה שהיה אומדין אותו אומד שני לממון לאחר ¹⁷²⁷ מיכן הכביד ומת הלך אחר אומד

¹⁷²⁴ בין באבן בין באגרופ – חסר במקבילה בנזיר. גבריהו, דיני החבלות בתורת התנאים עמ' 551 הערה 74, משער שנשמטה במהלך ההעברה. אך נראה יותר שהיא נוספה מקומית בסנהדרין.

¹⁷²⁵ בסנהדרין בנוסח הרמב"ם, ובחלק מעדי הנוסח של משנת הבבלי (ת, ק לפני המחיקה), במשנה כ"י פריס (הספרייה הלאומית) Heb. 328 ו-Heb. 365 נוסף, וכן בנוסח המשנה בירושלמי בקטע כ"י: וחכמים מחייבין. ובירושלמי על אתר: "כיני מתניתא ר' נחמיה פוטר וחכמים מחייבין שרגלים לדבר". והוא פירוש שנתפס כהגהה ונכנס לכתבי היד האלה. ראה מלנה"מ עמ' 480, וגולדברג, תוספתא בבא קמא עמ' 169.

¹⁷²⁶ =נזיר ט, ד (עמ' 1135-1136).

¹⁷²⁷ מ ג (T-S NS 183.9) ולאחר קד ואם לאחר. (וכן ב"תניא אידך" להלן. ג חסר שם.)

<p>האמצעי¹⁷²⁸ דברי ר' נחמיה וחכמים אומ' אין אומד אחר אומד</p>			
<p>(3) תניא אידך אמדוהו למיתה אומדין אותו לחיים לחיים אין אומדין אותו למיתה</p> <p>אמדוהו למיתה והיקל ממה שהיה אומדין אותו אומד שני לממון</p> <p>לאחר מיכן הכביד ומת משלם נזק וצער ליורשין אימתי משלם משעה שהכהו וסתמא כר' נחמיה</p>	<p>המכה את חבירו ואמדוהו למיתה אומדין אותו לחיים לחיים אין אומדין אותו למיתה אמדוהו למיתה חייב מיתה ופטור מן הממון¹⁷³²</p> <p>אמדוהו לממון חייב ממון ופטור מן המיתה אמדוהו למיתה והיקל ממה שהיה¹⁷³³ אומדין אותו לממון שנייה</p> <p>מאימתי נותן לו משעה שהכהו אמדוהו לחיים ומת משלם נזק וצער ריפוי שבת ובשת ליורשין אמדוהו למיתה והקל ממה שהיה והכביד ואחר כך מת¹⁷³⁴ אומדין אותו אם מחמת המכה הראשונה מת הרי זה חייב ואם לאו הרי זה פטור ר' נחמיה או' אפי' מת</p>	<p>אמדהו להמיתה והיקל ממה שהיה אומדין אותו לממון שנויה [...] מה תיל אם יקום והתהלך בחוץ {למי} <לפי> שמצינו למעלה <שנותן לו> בשעת נפילתו יכול אף זה כן, ת"ל אם יקום והתהלך <בשע>ת אמידתו נותן לו + <ולא> בשעת נפילתו</p> <p>אמדוהו למיתה והיקל ממה שהיה הכביד ואחר כך מת אומדין אתו אם מחמת מכה ראשונה מת הרי זה חייב אם לאו הרי זה פטור ר' נחמיה אומ' בין</p>	<p>(2) [...] אמדוהו למיתה וחיה¹⁷²⁹ מאימתי מונין לו משיקל¹⁷³⁰ [...] עמדוהו לחיים ומת¹⁷³¹ מאימתי מונין לו משיכביד [...]</p>

¹⁷²⁸ ת"י נ"א' השני.

¹⁷²⁹ על פי המקבילה בנויר. כ"י למיתה וחייבוהו. ל לחיים ומת.

¹⁷³⁰ על פי כ"י. במקבילה בנויר: משעה שיקל. ל משיכביד.

¹⁷³¹ ל למיתה וחיה.

¹⁷³² על פי ד א"ו א המומין. וכן במופעים הבאים ב-א, ומוגה שם.

¹⁷³³ ממה שהיה – א חסר.

¹⁷³⁴ ואחר כך מת – על פי ד א. ו ומת.

	מחמת מכה ראשונה פטור	כך ובין כך הרי זה פטור	
עח ע"א-ע"ב			
(1) מה טע' דר' נחמיה אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקת המכה וכי עלתה על דעתך שיהא זה מהלך בחוץ וזה נהרג על ידי אלא אפי"ו מת בעמידה ראשונה ¹⁷³⁵ פטור	ועוד זו דרש ר' נחמיה אם יקום והתהלך בחוץ על משענתו ונקת המכה וכי עלת על לב שיהא זה מהלך בשוק וזה נהרג על ידיו אלא אפילו מת מחמת מכה ראשונה פטור	שנא' אם יקום והתהלך ב>חוץ< אמ' ר' נחמיה אם לאו מה עלתה על לבי שיהא זה מיטייל בשוק וזה בא ונהרג אלא אפילו { מת } מת >מחמת< מכה ראשונה מ>ת< הרי זה פטור	
אם יקום והתהלך בחוץ וכי תעלה על דעתך שזה מהלך בחוץ וזה נהרג אלא זה שאמדוהו ¹⁷³⁶ למיתה והיקל ממה שהיה ולאחר מכן הכביד ומת שהוא פטור [...]]			

236. פ ע"א

משנה סנהדרין ט, ג: "רוצח שניתערב באחרים כולם פטורין, ר' יהודה אומר כונסין אותן לכיפא. וכל חייבי מיתות שניתערבו זה בזה ידונו בקלא".

מכילתא דרשב"י כא, כח (עמ' 178)	תוספתא בבא קמא ה, ה	פ ע"א
אין לי אלא אלו בלבד מנין לרבות ולדותיהן ועריבתיהן ת"ל סקל יסקל ולא יהא מסקלו מיד אלא כונסו לכיפה עד שעה שימותו ור' אלעזר בר' שמעון אומ' { בה להן } >כלהן< היו נסקלין	פרה שהמיתה ואחר כך ילדה עד שלא נגמר דינה ילדה ולדותיה מותרין משנגמר דינה ילדה וולדותיה אסורין נתערבו באחרין ואחרין באחרין כולן אסורין בהנאה מה יעשו להן כונסין אותן לכיפה עד שעה שימותו ר' לעזר בי ר' שמעון אומ' כולהן נסקלין	והתניא פרה שהמיתה ואחר כך ילדה אם עד שלא נגמר דינה ילדה ¹⁷³⁷ ולדה מותר ואם משנגמר דינה ילדה ולדה אסור נתערב באחרים ואחרים באחרים כונסין אותן לכיפה ר' אלעזר ביר' שמעון אומ' מביאין אותן לבית דין וסוקלין אותן

¹⁷³⁵ בעמידה ראשונה – ל בעמידה אחת ונמחק ותוקן בידי הסופר. במקבילה בנייר: מחמת עמדה ראשונה.
¹⁷³⁶ ת שאמדוהו.
¹⁷³⁷ על פי ק מ ד (וכן מצוטט להלן בגמרא גם בת). ת חסר.

משנה סנהדרין ט, ד: "מי שניתחייב בשתי מיתות בית דין ידון בחמורה, עבר עבירה שיש בה שתי מיתות ידון בחמורה, ר' יוסה אומר ידון בזיקא ראשונה שבאת עליו".

פא ע"א ¹⁷³⁸	תוספתא סנהדרין יב,ה	ירושלמי סנהדרין ט, ט (עמ' 1313)
	חייבי מיתות חמורות שנתחייבו ¹⁷³⁹ בחייבי מיתות קלות ממיתין אותן בקלה שבהן ¹⁷⁴⁰ ר' יוסי אומר קלה שבמיתות בחנק	
תניא כאיזה צד א"ר יוסי נידון בזיקא הראשונה שבאת לידו חמותו ונעשית אשת איש ¹⁷⁴² נידון בחמותו אשת איש ונעשית חמותו נידון באשת איש	וכן היה ר' יוסי אומר נדון בזיקא ¹⁷⁴¹ הראשנה שבאתה אליו כיצד הבא על חמותו והיא אשת איש היתה חמותו ואחר כך נעשית אשת איש נדון בשריפה אשת איש ואחר כך נעשית חמותו נידון בחנק	תמן תנינן תני ר' יוסי אומר ידון בזיקא הראשונה שבאת עליו כיצד חמותו ונעשית אשת איש הרי זו בשריפה אשת איש ואחר כך נעשית חמותו בחניקה
אמר ליה רב אידי בר רבא לרבא חמותו ונעשית אשת איש נידון בחמותו ליתדין נמי באיסורא דאשת איש דהא אמר רב בהו מודה ר' יוסי באיסור מוסיף אמר ליה אדא ברי בתרי קטלי קטלת ליה		בא על חמותו והיי דא לה חמותו וכלתו [...] חמותו וכלתו כאחת מה אמר בה ר' יוסה חומר בקל מה אמר בה ר' יוסי שני איסורים [כאחת] מה אמר בה ר' יוסי

¹⁷³⁸ = יבמות לב ע"א (נוסח T-S F 1(2).122): "וסבר ר' יוסי איסור חל על איסור והתניא עבר עבירה שיש בה שתי מיתות נידון בחמורה ר' יוסי אוי נידון בזיקא ראשנה הבא אליו ותניא כאיזה צד אמר ר' יוסי נידון בזיקא הראשנה הבאה אליו חמותו ונעשית אשת איש נידון בחמותו אשת איש ונעשית חמותו נידון באשת איש אמר ר' אבהו מודה ר' יוסי באיסור מוסיף", כריתות יד ע"ב (כמו יבמות).

¹⁷³⁹ שנתערבו.

¹⁷⁴⁰ בקלה שבהן – ו בקלח שלהן.

¹⁷⁴¹ ו בדקה.

¹⁷⁴² ת אין.

משנה סנהדרין ט, ה: "מי שלקה ושנה בבית דין כונסין אתו לכיפא ומאכילין אותו שעורים עד שכריסו ניבקעת. ההורג נפשות שלא בעדים כונסין אותו לכיפא ונותנין לו¹⁷⁴³ לחם צר ומים לחץ".

פא ע"ב	תוספתא סנהדרין יב, ז-ח (לפי סדר הבבלי)
שנה איעיגי דלא שילש למא מתניתין דלא כרבן שמעון בן גמליאל דאי רבן שמעון בן גמליאל הא אמר עד תלתה זמני לא הוי חזקה אמ' רבינא אפלו תימא רבן שמעון בן גמליאל קסבר עבירות מחזיקות	
מותיבי עבר עבירה שיש בה מלקות פעם ראשונה ושנייה מלקין אותו שלישיית כונסין אותו לכיפה אבא שאול אומר אף בשלישיית מלקין אותו ברביעית כונסין אותו לכיפה	(ח) כיוצא בו חייבי מלקיות שלקו מלקין אותו פעם ראשונה ושנייה ובשלישית כונסין אותו ¹⁷⁴⁴ לכיפה אבא שאול אומר אף בשלישית מלקין אותו ¹⁷⁴⁵ וברביעית כונסין אותו ¹⁷⁴⁶ לכיפה ומאכילין אותו ¹⁷⁴⁷ שעורין עד שכרסו נבקעת
מאי לאו דכולי עלמא מלקיות מחזיקות ובפלוגתא דר' ורבן שמעון בן גמליאל קא מיפלגי אמ' רבינא לא דכולי עלמא אית להו כרבן שמעון בן גמליאל והכא בהא קא מיפלגי מר סבר עבירות מחזיקות ומר סבר מלקיות מחזיקות	
והא דתניא התרו בו ושתק התרו בו והרכין בראשו פעם ראשונה ושנייה מתרין בו שלישיית כונסין אותו לכיפה אבא שאול אומר אף בשלישית מתרין בו ברביעית כונסין אותו לכיפה	(ז) מתרין בו ושותק מתרין בו והרכין בראשו מתרין בו פעם ראשונה ושנייה ובשלישית כונסין אותו לכיפה אבא שאול אומר אף בשלישית מתרין בו וברביעית כונסין אותו לכיפה ונותנין לו ¹⁷⁴⁸ לחם צר ומים לחץ
והתם מלקיות ליכא במאי פליגי אמ' רבינא בכיפה צריכה התראה קא מיפלגי	

¹⁷⁴³ ונותנין לו – יש נוסחאות בסדר המשנה (פ) וכן כתב יד ל של הירושלמי) ובמשנת הבבלי (ק פ ד): ומאכילין אותו. ולשני הלשונות יש בסיס במקרא, ראה מלנה"מ עמ' 1130.

¹⁷⁴⁴ א ד אותו.

¹⁷⁴⁵ א אותו.

¹⁷⁴⁶ א ד אותו.

¹⁷⁴⁷ ד אותו.

¹⁷⁴⁸ ונותנין לו – א ומאכילין אותו.

משנה סנהדרין ט,ו: "כהן ששימש בטומאה אין אחיו הכהנים מביאין אותו לבית דין אלא פירחי כהנה מוציאין אותו חוץ לעזרה ומוציאין את מוחו בגיזרין. זר ששימש במקדש ר' עקיבה אומר בחנק וחכמי אומי בידי שמים".

<p>פב ע"ב – פג ע"א¹⁷⁵⁰</p>	<p>תוספתא זבחים יב,יז¹⁷⁴⁹</p>
<p><פב ע"ב> בעא מניה רב אחא בר רב הונא מרב ששת כהן ששימש בטומאה מחויב מיתה בידי שמים או אינו מחויב מיתה בידי שמים [...] >פג ע"א< מותיבי ואלו שהן במיתה טמא ששימש תיובתא</p>	
<p>גופה ואלו שבמיתה האוכל את הטבל וכהן טמא שאכל תרומה טהורה וזר שאכל את התרומה וזר ששימש וטמא ששימש וטבול יום ששימש ומחוסר בגדים ומחוסר כפורים ושלא רחוף ידים ורגלים ושתויי יין ופרועי ראש אבל ערל אונון יושב¹⁷⁵⁵ באזהרה בעל מום ר'¹⁷⁵⁶ אומי במיתה וחכמי אומי באזהרה הזיד במעילה ר' אומי במיתה וחכמי אומי באזהרה</p>	<p>ואילו הן שבמיתה האוכל טבל וזר שאכל תרומה¹⁷⁵¹ וכהן טמא שאכל תרומה טהורה וזר וטבול יום מחוסר בגדים ומחוסר כפורים ושלא רחוף ידים ורגלים¹⁷⁵² ופרועי ראש ושתוי יין¹⁷⁵³ ששימשו כולן במיתה אבל ערל ואונון ויושב הרי אילו באזהרה בעל מום במיתה דברי ר' וחכמים או' בלא תעשה הזיד במעילה ר'¹⁷⁵⁴ אומר במיתה וחכמים אומי בלא תעשה</p>

¹⁷⁴⁹ = כריתות א,ו (מקבילה מלאה); סנהדרין יד,טז (מקבילה חלקית): "זר וטבול יום ומחוסר בגדים ומחוסר כפורים ושלא רחוף ידים ורגלים ופרועי ראש ושתויי יין ששימשו כולן במיתה ובמה היא מיתתן בידי שמים".
¹⁷⁵⁰ לסיפא (הזיד במעילה): = פסחים לג ע"א; כריתות כב ע"ב.
¹⁷⁵¹ בכריתות נוסח ד נוסף: טהורה. וטעות הוא, וראה תוכ"פ זרעים עמ' 382 הערה 17: "וגי' צוק' בדויה מן הלב, והורכבה מגי' ד וכי"ו".
¹⁷⁵² ושלא רחוף ידים ורגלים – בכריתות חסר, אך נמצא בציטוט מכריתות בר"ש כלים א,ט (תוספת ראשונים ב עמ' 292).
¹⁷⁵³ ר"ש כלים הנ"ל: ושתויי יין ופרועי ראש.
¹⁷⁵⁴ כך ד, וכן בכריתות (ו ד). ו ר' מאיר.
¹⁷⁵⁵ ק מ פ ד נוסף: אינן במיתה אלא.
¹⁷⁵⁶ מ נוסף: מאי".

משנה סנהדרין יא,א: "וגונב נפש מישראל אינו חייב עד שיכניסנו לרשותו, ר' יהודה אומר עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו שנאמר והתעמר בו ומכרו. והגונב את בנו ר' יוחנן בן ברוקה מחייב וחכמים פוטרין. גנב את שחציו עבד וחציו בן חורים ר' יודה מחייב וחכמים פוטרין".

פה ע"ב	תוספתא בבא קמא ח,א	מכילתא דר"י נזיקין (משפטים) ה (עמ' 266) 1757
ת"ר כי ימצא איש אין לי אלא איש אשה מנין ת"ל וגנב איש ואין לי אלא איש שגנב בין איש בין אשה אשה שגנבה איש אשה שגנבה אשה מנין תלמוד לומר ומת הגנב ההוא מכל מקום		וגונב איש אין לי אלא איש שגנב את האיש גנב את האשה מנין את הקטן מנין תלמוד לומר כי ימצא איש גונב <נפש> 1758 להביא את שגנב את האשה ואת הקטן אין לי אלא איש ואשה שגנבו את האיש והאיש שגנב את האשה ואת הקטן האשה 1759 שגנבה את חברתה ואת הקטן מנין תלמוד לומר ומת הגנב ההוא מכל מקום וגונב איש אף הקטן ב>מ< שמע תלמוד לומר כי ימצא איש גנב להוציא את הקטן
		מכילתא דרשב"י (עמ' 172), על (פי מדרש הגדול)
(1) תניא אידך כי ימצא איש גנב נפש מאחיו מבני ישראל אחד הגונב את האיש ואחד הגונב את האשה ואחד גר ועבד משחרר וקטן (2) גנבו { ולא התעמר בו התעמר בו } 1761 ולא מכרו מכרו ועדין הוא ברשותו פטור	הגונב 1760 נפש מאחיו מבני ישראל אחד גונב איש ואשה וגר ועבד משוחרר אחד איש ואשה וגר ועבד משוחרר שגנבו הרי אילו חייבין	

1757 מצוטט לפי קטע גניזה עותק א, מדרשי הלכה מן הגניזה עמ' 108. מקבילה גם במכילתא דרשב"י עמ' 172 (על פי מדרש הגדול): "וגנב איש אין לי אלא הגונב את האיש הגונב את האשה ואת הקטן מנין תלמוד לומר כי ימצא איש גנב נפש בין איש בין אשה בין קטן. אין לי אלא איש הגונב אשה הגונבת מנין תלמוד לומר גונב איש בין איש בין אשה". בקטע גניזה (עותק ד, מדרשי הלכה מן הגניזה עמ' 185) יש המשך, קטוע: "אין לי אילא ג... ואשה גונבת את... אישה גונבת...". ונראה שיש להשלים ברוח המכילתא דר"י.
 1758 על פי כתב יד אוקספורד 151.
 1759 על פי כתב יד אוקספורד 151. בקטע הגניזה: והאשה.
 1760 א גונב.
 1761 ולא התעמר בו התעמר בו – רק ת. פ ק מ ד חסר.

<p>(3) מכרו לאביו או לאחיו או לאחד מן הקרובים חייב</p> <p>(4) הגונב את העבדים פטור</p>	<p>מכרו בין לאביו בין לאחיו בין לאחד מן הקרובין חייב</p> <p>גנבו ולא מכרו או שמכרו ועומד בשוק פטור</p> <p>הגונב את העבדים פטור</p>	<p>יכול מכרו לאחד מקרוביו יהא חייב תלמוד לומר גנב נפש מאחיו עד שיפרישנו מאחיו (או יכול) לפי שמצינו בעבד כנעני שכיון שנתן בו דמים קנה יכול אף זה כן תלמוד לומר ומכרו ונמצא בידו מגיד שאינו חייב עד שיכניסנו לרשותו ר' יהודה אומר משיכניסנו לרשותו וישתמש בו שנאמר והתעמר בו ומכרו</p>
<p><פו ע"א> תאני תנא קמיה דרב ששת חייב אמר ליה רב ששת¹⁷⁶² אני שונה ר' שמעון אומר מאחיו עד שיוציאנו מרשות אחיו¹⁷⁶³ ואת אמרת חייב תני פטור ומאי קושיא דלמא הא ר' שמעון הא רבנן לא סלי דעי דאמי ר' יוחנן סתם מתניתין ר' מאיר¹⁷⁶⁴ סתם תוספתא ר' נחמיה סתם סיפרא ר' יהודה סתם סיפרי ר' שמעון וכולהו אליבא דר' עקיבה</p>		

ספרי דברים רעג (עמ' 293): "כי ימצא בעדים, איש פרט לקטן, גונב נפש מאחיו ולא מאחרין, מבני ישראל להביא את הגונב את בנו ומכרו שהו חייב דברי ר' יוחנן בן ברוקה, וחכמים אומרים הגונב את בנו ומכרו פטור. והתעמר בו מגיד שאינו חייב עד שיכניסנו לרשותו ר' יהודה אומר עד שיכניסנו לרשותו וישתמש בו שנאמר והתעמר בו ומכרו".

241. פח ע"ב

משנה סנהדרין יא, ב: "ושלשה בתי דינים היו שם, אחד על פתח הר הבית ואחד על פתח העזרה ואחד בלשכת הגזית. באין לזה שעל פתח הר הבית ואומ' כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך לימדתי וכך לימדו חבירי, אם שמעו אמרו להן ואם לאו באין לזה שעל פתח העזרה ואומ' כך דרשתי וכך

¹⁷⁶² חייב אמי ליה רב ששת – פקמז אייל.

¹⁷⁶³ כך פקמז וכן ת"י. ת עד שיכניסנו לרשות אחיו. וכנראה הושפע מן המשנה.

¹⁷⁶⁴ ת נכתב גם: סתם ברייתא ר'. ונמוחק. ראה סבתו, כתב יד תימני עמ' 155–156, שהכוונה לנוסחה המוכרת מסדר תנאים ואמוראים "סתם ברייתא ר' נחמיה", כחלופה ל"סתם תוספתא ר' נחמיה".

דרשו חבירי כך לימדתי וכך לימדו חבירי, אם שמעו אמרו להן ואם לאו אלו ואלו באין לבית דין הגדול שבלשכת הגזית שמשם תורה יוצא לכל ישראל שנאמר מן המקום ההוא אשר יבחר יי".

ירושלמי סנהדרין א, ד (עמ' 1272-1273) ¹⁷⁶⁵	תוספתא סנהדרין ז, א ¹⁷⁶⁶	פח ע"ב
תני אמר רשב"ג בראשונה לא היו חותמין על כתובת נשים כשירות אלא כהנים לויים ויש' משיאין לכהונה	אמר רבן שמעון בן גמליאל בראשונה לא היו חותמין על כתובת ¹⁷⁶⁷ נשים כשירות אלא או כהנים או ישראל המשיאין לכהונה	
אמ' ר' יוסי בראשונה לא היתה מחלוקת בישראל אלא סנהדרין שלע"א היתה יושבת בלשכת הגזית ושני בתי דינין שלשלה שלשה היו יושבין אחד בחיל ואחד בהר הבית ובתי דינין שלכ"ג היו יושבין בכל עיירות ארץ ישראל	אמ' ר' יוסי בראשונה ¹⁷⁶⁸ לא היו מחלוקות ¹⁷⁶⁹ בישראל אלא בבית ¹⁷⁷⁰ דין של שבעים ואחד ¹⁷⁷¹ בלשכת הגזית ושאר ¹⁷⁷² בתי דינין של עשרים ושלושה היו בעיירות של ארץ ישראל ושני בתי דין של שלשה שלשה ¹⁷⁷³ היו בירושלם אחד בהר הבית ואחד בחייל	(1) תניא ר' יוסי אומר ¹⁷⁷⁴ כתחלה לא היו מחלוקות ¹⁷⁷⁵ בישראל (2) אלא בית דין שלשבעים ואחד יושבין בלשכת הגזית (3) ושני בתי דינין שלעשרים ושלושה עשרים ושלושה ¹⁷⁷⁶ (4) אחד יושב בפתח הר הבית ואחד יושב בפתח העזרה (5) ושאר בתי דינין של עשרים ושלושה עשרים ושלושה ¹⁷⁷⁷

¹⁷⁶⁵ ראה גם ירושלמי חגיגה ב, ב: "בראשונה לא היתה מחלוקת בישראל אלא על הסמיכה בלבד ועמדו שמי והלל ועשו אותן ארבע, משרבו תלמידי בית שמי ותלמידי בית הלל ולא שימשו את רביהן כל צורכן ורבו המחלוקות בישראל ונחלקו לשתי כיתות, אילו מטמאין ואילו מטהרין, ועוד אינה עתידה לחזור למקומה עד שיבוא בן דוד". מובאה בר"ח סנהדרין יח ע"א: "א"ר יוסי בראשונה לא היתה חלוקה בישראל אלא סנהדרין של ע"א היתה יושבת בלשכת הגזית ושני בתי דינין של שלשה שלשה היו יושבין אחד בחיל ואחד בהר הבית ובתי דינין של כ"ג היו יושבין בכל עיירות שבארץ ישראל. צריך אחד מהן לשאול דבר הלכה היה בא ושואל בבית דין שבעירו אם שמעו אומרין לו ואם לאו הוא ומופלא שבהן היו הולכין ושואלין מבית דין הסמוך בעירן כולי עד ומשם תורה יוצא ורווחת בכל ישראל. משרבו תלמידי שמי והלל שלא שמשו רביהן כצרכן רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות משם היו שולחין בכל עיירות שבארץ ישראל וכל מי שהיו מוצאין חכם עניו שפוי עין טובה נפש שפלה ורוח נמוכה לב טוב יצר טוב חלק טוב עושין אותו דיין בעירו ומשנעשה דיין בעירו היו מעלין אותו והיו מושיבין אותו בבית דין שבהר הבית ואחר כך בבית דין שבחיל ואחר כך בבית דין הגדול שבלשכת הגזית".

¹⁷⁶⁶ = חגיגה ב, ט (החל ב"אמר ר' יוסי". להלן: חג).

¹⁷⁶⁷ על פי א. ד. ו. כתיבת.

¹⁷⁶⁸ חג כתחילה.

¹⁷⁶⁹ חג ו ד לא היתה מחלוקת.

¹⁷⁷⁰ כך ו א חג. א. ד חג ו ד ל בית.

¹⁷⁷¹ ד נוסף: שהיו. חג ו ד ל היה/היו (א מדלג כאן).

¹⁷⁷² על פי שאר עדי הנוסח. ו נוסף: בדיני.

¹⁷⁷³ על פי א. חג. ו ד חסר.

¹⁷⁷⁴ ר' יוסי אומר – באיגרת רשב"ג (עמ' 22), בילקוט שמעוני (תתקי) בסמ"ג (עשין קיא) ובפסקי רי"ד: אמר ר' יוסי.

¹⁷⁷⁵ לא היו מחלוקות – כעין זה גם מ כ (ארלנגן 1270.1). איגרת רשב"ג וילקוט שמעוני: לא היתה/היה) מחלוקת. ק פ

ד לא היו מרבין מחלוקות. וכן בסמ"ג.

¹⁷⁷⁶ עשרים ושלושה – כך גם פ (תוכ"פ חגיגה עמ' 1297 קרא לו כ"י פריס, והתחלף לו פריס בפירנצה), ומעין זה באיגרת רשב"ג נוסח צרפת. ק מ ד כ חסר. וכן באיגרת רשב"ג נוסח ספרד ובילקוט שמעוני ובסמ"ג ובפסקי רי"ד.

¹⁷⁷⁷ עשרים ושלושה – ק פ מ ד כ חסר. וכן במקורות הנ"ל.

<p>יושבין בשאר¹⁷⁷⁸ עיירות ישראל</p>		
<p>(6) הוצרך דבר לשאול שואל מבית דין שלעירו (7) אם שמעו אומרין להם ואם לאו באין לבית דין הסמוך לעירם¹⁷⁸⁶ (8) אם שמעו אומרין להם ואם לאו ואלו באין לבית דין שבפתח הר הבית ואומר כך דרשתי וכך דרשו חבירי כך לימדתי וכך לימדו חבירי¹⁷⁸⁷ (9) אם שמעו אומרין להם ואם לאו ואלו באין לבית דין שבפתח העזרה ואומרים כך דרשתי וגי (10) אם שמעו אומרין להם ואם לאו ואלו באין לבית דין הגדול שבירושלם¹⁷⁸⁸ ללשכת הגזית { לז ע"א : אל יחסר המזג שאם הוצרך אחד מהן לצאת רואין אם יש שם עשרים ושלשה יצא ואם לאו אינו יוצא } (11) ששם סנהדרין יושבין מתמיד של שחר ועד תמיד של בין הערבים</p>	<p>נצרך אחד מהן הלכה הולך אצל בית דין שבעירו אין בית דין בעירו הולך לבית דין הסמוך לעירו אם שמעו אמרו להם¹⁷⁸⁰ אם ליו הוא והמופלא >שבהן באין לבית דין שבהר הבית אם שמעו להן ואם לאו הוא ומופלא¹⁷⁸¹ <שבהן באין לבית דין שבחיל אם שמעו אמרו להם אם ליו אילו ואילו באין לבית דין הגדול שבלשכת הגזית בית דין שבלשכת הגזית אע"פ שהוא שבעים ואחד אין פחות מעשרים ושלושה נצרך אחד מהן לצאת רואה אם יש שם עשרים ושלושה יוצא אם ליו אינו יוצא עד שיהו שם עשרים ושלושה ושם היו יושבין תמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים בשבתות ובימים טובים לא היו נכנסין אלא לבית המדרש שבהר הבית נשאלה שאילה¹⁷⁸² אם שמעו</p>	<p>צרך אחד מהן לשאול דבר הלכה היה בא ושואלה בבית דין שבעירו אם שמעו אמרו לו ואי לא היה הוא ומופלא שלהן באין ושואלין אותה בבית דין הסמוך לעירו אם שמעו אמרו להן ואי לא הוא ומופלא שלהן באין ושואלין אותה בבית דין שבהר הבית אם שמעו אמרו להן ואי לא היה הוא ומופלא שלהן באין ושואלין אותה בבית דין שבחיל אם שמעו אמרו להן ואם לאו היו אילו ואילו מתכנסין לבית דין הגדול שבלשכת הגזית שמשם תורה יוצאה ורוחת לכל ישראל שני מן המקום ההוא אשר יבחר י"י וגו' סנהדרין שבלשכת הגזית אע"פ שהיתה שלע"א לא היו פחותין מכ"ג צרך אחד מהן לצאת היה מסתכל אם יש שם כ"ג היה יוצא ואם לאו לא היה יוצא</p>

¹⁷⁷⁸ כ בכל. וכן באיגרת רש"י נוסח צרפת ובילקוט שמעוני ובסמ"ג ובפסקי רי"ד. באיגרת רש"י נוסח ספרד: יושבין בערי ישראל.

¹⁷⁸⁰ א חג אל לו.

¹⁷⁸¹ על פי א ד חג א ו ד.

¹⁷⁸² חג ו ד ל הלכה.

¹⁷⁸⁶ פ לעירן ד כ לעירו. וכן בפסקי רי"ד. (ב-ק מ חל דילוג)

¹⁷⁸⁷ ואומר... חבירי – בסמ"ג ובפסקי רי"ד. וכן בהמשך.

¹⁷⁸⁸ לבית דין הגדול שבירושלם – פ ק מ כ ד חסר. וכן בחלק מהמקורות.

<p>ובשבתות וימים טובים יושבין בחיל¹⁷⁸⁹</p> <p>(12) נשאלה שאלה בפניהם אם שמעו אומרין להם ואם לאו עומדין למנין רבו מטמאין טימאו רבו מטהרין טיהרו</p> <p>(13) משרבו תלמידי הלל ושמאי¹⁷⁹⁰ שלא שימשו כל צרכן רבו מחלוקות בישראל ונעשית תורה כשתי תורות</p> <p>(14) משם כותבין ושולחין לכל מקומות ישראל</p> <p>(15) מי שהוא חכם ועניו ושפל ברך ודעת הבריות נוחה הימנו יהיה דיין בעירו</p> <p>(16) >משם מעלין אותו להר הבית¹⁷⁹¹</p> <p>(16) ומשם מעלין אותו לעזרה</p> <p>(17) ומשם מעלין אותו ללשכת הגזית</p>	<p>אמרו להם אם ליו עומדין למנין</p> <p>אם רבו מטמין טימאו רבו מטהרין טיהרו</p> <p>ומשם הלכה יוצא ורווחת בישראל</p> <p>משרבו¹⁷⁸³ תלמידי שמיי והלל שלא שימשו כל צרכן הרבו מחלוקות בישראל ונעשו שתי תורות¹⁷⁸⁴</p> <p>ומשם שולחין ובודקין</p> <p>כל מי שהוא חכם ועניו ושפוי וירא חטא ופרק טוב ורוח הבריות נוחה הימנו עושין אותו דיין בעירו¹⁷⁸⁵</p> <p>משנעשה דיין בעירו מעלין ומושיבין אותו בהר הבית</p> <p>משם מעלין ומושיבין אותו בחייל</p> <p>ומשם מעלין ומושיבין אותו בלשכת הגזית</p>	<p>והיו יושבין מתמיד שלשחר עד תמיד שלבין הערבים ובשבתות ובימים טובים היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית</p> <p>נשאלה הלכה אם שמעו אמרו להן ואי לא עומדין על המינין</p> <p>רבו המזכין זיכו רבו מחייבין חייבו רבו המטהרין טיהרו רבו המטמין טימאו משם תורה יוצאה ורווחת לכל יש'</p> <p>משרבו תלמידי שמיי והלל שלא שימשו רביהן כצורכן רבו מחלוקות בישי' ונעשו שתי תורות</p> <p>ומשם היו שולחין בכל עיירות שבארץ יש'</p> <p>וכל מי שהיו מוצאין אותו חכם עניו שפוי עין טובה נפש שפלה רוח נמוכה לב טוב יצר טוב חלק טוב¹⁷⁷⁹</p> <p>היו מושיבין אותו בבית דין שבהר הבית ואחר כך בבית דין שבחיל ואחר כך בבית דין הגדול שבלישכת הגזית</p>
--	--	--

¹⁷⁷⁹ בר"ח סנהדרין יח ע"א נוסף: עושין אותו דיין בעירו ומשנעשה דיין בעירו. ¹⁷⁸³ מקבילה בתוספתא סוטה סוף פרק יד: "משרבו תלמידי שמיי והלל שלא שימשו כל צרכן הרבו מחלוקות בישראל ונעשו שתי תורות". ¹⁷⁸⁴ ונעשו שתי תורות – אמג"א ל חסר. ¹⁷⁸⁵ מכאן מקבילה בתוספתא שקלים ג, כז: "זקן אין מושיבין אותו בלשכת הגזית אלא אם נעשה דיין בעירו משנעשה דיין בעירו מעלין ומושיבין אותו בהר הבית משם מעלין ומושיבין אותו בחייל משם מעלין ומושיבין אותו בלשכת הגזית". ¹⁷⁸⁹ ערוך, ערך חיל: "ובשבתות ובימים טובים יושבים למדרש הגדול שבחיל". ¹⁷⁹⁰ כך גם ילקוט שמעוני כתב יד אוקספורד. (וכן הסדר במשנה אבות א, יב; ה, יז, ועוד, בשונה מהרגיל להקדמת בית שמאי לבית הלל.) פ ק מ כ ד שמאי והלל. וכן הוא באיגרת רשי"ג ודפוס ראשון של ילקוט שמעוני וסמ"ג ופסקי רי"ד. (כ נקטע מכאן.) ¹⁷⁹¹ על פי פ ק מ ד, ילקוט שמעוני סמ"ג ופסקי רי"ד. וכן רש"י ומאירי.

	<p>ושם יושבין ובודקין את יוחסי כהונה ואת יוחסי לוייה כהן שנמצא בו פסול לובש שחורין ומתכסה שחורין ושלא נמצא בו פסול לובש לבנים נכנס ומשמש עם אחיו הכהנים [...]</p>	
--	---	--

משנה מידות ה, ד: "לישכת הגזית שם היתה סנהדרין גדולה של ישראל יושבת ודנה את הכהונה, כהן שנימצא בו פסול לובש שחורים ומתעטף שחורין ויוצא והולך לו ושלא נמצא פסול לובש לבנים ונכנס ומשמש עם אחיו הכהנים".

242. פט ע"א

משנה סנהדרין יא, ד: "אין ממיתין אתו לא בבית דין שבעירו ולא בבית דין שביונה אלא מעלים אותו לבית דין הגדול שבירושלם ומשמרין אותו עד הרגל וממיתין אותו ברגל שנאמר וכל ישראל ישמעו ויראו דברי ר' עקיבה. ר' יהודה אומר אין מענים דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד וכותבין ושולחין בכלל¹⁷⁹² המקומות איש פלוני בן איש פלי נתחייב מיתה בבית דין".

פט ע"א	תוספתא סנהדרין יא, ג
<p>ת"ר אין ממיתין אותו לא בבית דין שבעירו וגי עד¹⁷⁹⁷ דברי ר' עקיבה אמר לו ר' יהודה¹⁷⁹⁸ וכי נאמר יראו ויראו והלא לא נאמר אלא ישמעו ויראו ועוד היאך אתה מענה¹⁷⁹⁹ דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד וכותבין ושולחין לכלל¹⁸⁰⁰ המקומות איש פלי בן איש פלי נתחייב מיתה בבית דין וכך עשה וכן עשו בו¹⁸⁰¹</p>	<p>בן סורר ומורה וזקן ממרא על פי בית דין והמסית והמדיח ונביא השקר ועדים זוממין אין ממיתין אותן¹⁷⁹³ מיד אלא מעלין אותן לבית דין הגדול שבירושלם ומשמרין אותן עד הרגל וממיתין אותן ברגל שנאמר וכל העם ישמעו ויראו וגי דברי ר' עקיב' אמר לו ר' יהודה וכי נאמר וכל העם יראו ויראו והלא¹⁷⁹⁴ לא נאמר אלא וכל העם ישמעו ויראו למה מענין דינו של זה אלא ממיתין אותו מיד וכותבין ושולחין לכלל¹⁷⁹⁵ המקומות איש פלי בן איש פלי נגמר דינו בבית דינו של פלי ופלי עידיו וכך וכך עשה וכך¹⁷⁹⁶ עשו לו</p>

¹⁷⁹² יש גרסאות: לכל.

¹⁷⁹³ על פי א ד. ו אותו.

¹⁷⁹⁴ א אלא.

¹⁷⁹⁵ א בכל.

¹⁷⁹⁶ וכך וכך – א וכן.

¹⁷⁹⁷ וגי עד – פ ק"מ ד ולא בבית דין שביונה אלא מעלין אותו לבית דין הגדול שבירושלם ומשמרין אותו עד הרגל וממיתין אותו ברגל שנאמר וכל ישראל ישמעו ויראו. (כל הברייתא נמצאת רק בגיליון ק). וכן הוא בילקוט שמעוני תתקיא (ושם בלי "ברגלי").

¹⁷⁹⁸ ילקוט שמעוני: נחמיה.

¹⁷⁹⁹ ועוד היאך אתה מענה – פ ק"מ מ אלא אין מענין. וכן בילקוט שמעוני. ד למה מענין.

¹⁸⁰⁰ פ ק"ד בכל. וכן בילקוט שמעוני.

¹⁸⁰¹ וכך עשה וכן עשו בו – פ ק"מ ד חסר. וכן בילקוט שמעוני.

ט ביבליוגרפיה

בחיבורים המכילים כרכים שונים ומסכתות שונות, הפניה בסתם היא לכרך העוסק בסוגיה הנדונה.

מאגרים מקוונים

אתר הגניזה ; אתר הכי גרסינן	פורטל www.fjms.org , עמותת פרידברג לקידום חקר כתבי יד
מאגרים	מאגרים – מפעל המילון ההיסטורי, האקדמיה ללשון העברית, www.maagarim.hebrew-academy.org.il
פרויקט ליברמן	מאגר עדי הנוסח של התלמוד הבבלי על שם סול ואוולין הנקינד, www.lieberman-institute.com
אוצר עדי הנוסח לספרות התנאית	אוניברסיטת בר אילן, המכון למחשוב מידע ביהדות : פרופ' שמא פרידמן, תורת התנאים : אוצר עדי הנוסח לספרות התנאית, www.biu.ac.il/JS/tannaim
פרויקט השו"ת	תקליטור (גרסה 28), ומאגר מקוון www.responsa.co.il
סינופסיס ויקרא רבה	www.biu.ac.il/js/midrash/VR/editionData.htm
סינופסיס קהלת רבה	/https://schechter.ac.il/midrash/midrash_kohelet_rabbah
סינופסיס רות רבה	/https://schechter.ac.il/midrash/ruth-raba
סינופסיס שיר השירים רבה	/https://schechter.ac.il/midrash/shir-hashirim-raba

מקורות ראשוניים

אוצר הגאונים החדש (בבא בתרא)	י' ברודי, כ' כהן, י"צ שטמפפר, אוצר הגאונים החדש – מסכת בבא בתרא, ירושלים תשע"ז
אוצר הגאונים סנהדרין	ח"צ טויבש, אוצר הגאונים למסכת סנהדרין, ירושלים, [?]
אור זרוע	ספר אור זרוע לרבנו יצחק ב"ר משה מווינה, יוצא לאור מחדש על פי כתבי יד, ירושלים תש"ע
איגרת רב שרירא גאון	ב"מ לוין, אגרת רב שרירא גאון, חיפה תרפ"א
בראשית רבה	י' תאודור, ח' אלבק (מהדירים), בראשית רבה, ירושלים תשכ"ה
גנזי הירושלמי	י' זוסמן, גנזי הירושלמי, ירושלים תש"ף

Or. 2419	כתב יד פארמה 3010, כתב יד לונדון (קטלוג מרגליות 406)	הגדות התלמוד
	ע' הילדסהיימר, ספר הלכות גדולות, א-ג, ירושלים תשל"ב	הלכות גדולות
	ס' ששון, ספר הלכות פסוקות, יוצא לאור מחדש עם תשלום הלכות פסוקות מגניזת קאהיר על פי מהדורת הרב נחמן דנציג, ירושלים תשנ"ט	הלכות פסוקות (ששון)
	י' ברויאר, ספר הלכות ראו: והוא תרגום עברי קדום לספר הלכות פסוקות מחיבורי הגאונים: התרגום העברי כנגד המקור הארמי, עם מבוא על טיב הספר ודרכי התרגום הנהוגות בו, ירושלים תשפ"א	הלכות פסוקות והלכות ראו (ברויאר)
	מ' מרגליות, ויקרא רבה, ירושלים תשנ"ג	ויקרא רבה
	תוספתא עם פירוש חזון יחזקאל, מאת הגאון הצדיק מרן רבי יחזקאל אברמסקי זצוק"ל, נזיקין א-ב, ירושלים תש"ס-תשס"א	חזון יחזקאל
	ספר חסדי דוד מאת רבנו דוד פארדו, ירושלים תשנ"ד	חסדי דוד
	ילקוט שמעוני, על פי כתב יד אוכספורד, מהדורת מוסד הרב קוק, ירושלים תשל"ג- תש"ע	ילקוט שמעוני
	י"ל מימון, יחוסי תנאים ואמוראים מאת רבי יהודה ברבי קלונימוס משפירא, ירושלים תשכ"ג	יחוסי תנאים ואמוראים
	א"ש רוזנטל, ש' ליברמן, תלמוד ירושלמי מסכת נזיקין על פי כ"י אסקוריאלי, ירושלים תשס"ח	ירושלמי נזיקין
	מ' כ"ץ, תלמוד ירושלמי מסכת קידושין – מהדורה וביאור קצר, ירושלים תשע"ו	ירושלמי קידושין (כ"ץ)
	ספר כפתור ופרח, ברלין תרי"א	כפתור ופרח
	ו' נעם, מגילת תענית ² , ירושלים תשס"ד	מגילת תענית
	מהדורת מוסד הרב קוק, ירושלים תשל"ה – תשמ"ג	מדרש הגדול
	ד' הופמן, מדרש תנאים, ברלין תרס"ח- תרס"ט	מדרש תנאים
	מ' כהנא, קטעי מדרשי הלכה מן הגניזה, ירושלים תשס"ה	מדרשי הלכה מן הגניזה

מכילתא דר' ישמעאל	ח"ש הורוביץ, י"א רבין, מכילתא דר' ישמעאל, פרנקפורט תרצ"א
מכילתא דרשב"י	י"נ אפשטיין, ע"צ מלמד, מכילתא דרשב"י ² , ירושלים תשל"ט
מכילתא דרשב"י (הופמן)	ד"צ הופמן, מכילתא דרשב"י, פרנקפורט תרס"ה
מלחמת היהודים	יוסף בן מתתיהו, תולדות מלחמת היהודים ברומאים (תרגום ל' אולמן, עריכה י' שצמן) ⁷ , ירושלים 2011
משנה אלבק	ששה סדרי משנה, מפורשים בידי חנוך אלבק ומנוקדים בידי חנוך ילון, ירושלים-תל אביב תשי"ז
משנה זרעים עם שינויי נוסחאות	ני זק"ש (עורד), משנה זרעים עם שינויים נוסחאות מכתבי-היד של המשנה... ירושלים תשל"ב
משנה מסכת אהלות	א' גולדברג, מסכת אהלות: מהדורה מדעית/ על פי כתבי יד, דפוסים קדומים ונוסחאות הראשונים, עם פירוש ומבוא, ירושלים תשט"ו
מתיבות (לוין). ראה גם: גנזי קויפמן	ב"מ לוין, מתיבות וספר חפץ, ירושלים תרצ"ד
ספר והזהיר	י"מ פריימן, ספר והזהיר, ירושלים תשע"ז
ספר המקח והממכר	רב האי גאון, ספר המקח והממכר, וינה 1800
ספרא	ספרא, כ"י וטיקן 66, מהדורת צילום, ניו יורק תשי"ז ספרא, מהדורת א"ה וויס, וינה 1862
ספרי במדבר	מ"י כהנא, ספרי במדבר: מהדורה מבוארת, ירושלים תשע"א-תשע"ה
ספרי דברים	א"א פינקלשטיין, ספרי דברים, ברלין ת"ש
ספרי זוטא במדבר	ח"ש הורוביץ, ספרי דבי רב: ספרי על ספר במדבר וספרי זוטא, לייפציג תרע"ז
ערוך	א' קוהוט, ערוך השלם, ניו יורק תשט"ו
פסיקתא דרב כהנא	ד' מנדלבוים, פסיקתא דרב כהנא, ניו יורק תשכ"ב
פסיקתא רבתי	מ' איש שלום, פסיקתא רבתי, וינה תר"מ
קהלת רבה	פרשות א-ו: מ' הירשמן, מדרש קהלת רבה א-ו, ירושלים תשע"ז שאר המדרש: על פי "מאגרים" וסינופסיס קהלת רבה

ר' יצחק קרקושא	בתוך: מ' בלוי, שיטת הקדמונים על שלש בבות, ניו יורק תשמ"ג
רבנו ברוך מארץ יון על בבא בתרא	בתוך: מ' בלוי, שיטת הקדמונים על שלש בבות, ניו יורק תשמ"ג
רבנו חננאל סנהדרין	י"ג גרוסברג, פירוש רבינו חננאל לרבינו חננאל בן חושיאל על מסכת סנהדרין, בתוך: סנהדרי גדולה, ירושלים תשע"ט
רות רבה	מ"ב לרנר, אגדת רות ומדרש רות רבה, ירושלים תשל"א. וראה: מאגרים מקוונים, סינופסיס רות רבה
ר"ף	במהדורות התלמוד הרגילות. ובמהדורת שבת (מהדורת מכון המאור): באתר alhatorah.org
רשב"ם בבא בתרא (קצנלבוגן)	מ"ל קצנלבוגן, פירוש רשב"ם הקצר לפרק חזקת הבתים וכן שרידי פירוש רשב"ם המקורי לפרקים המוכר את הספינה ויש נוחלין, ירושלים תשמ"ה
שאלתות	ש"ק מירסקי, שאלתות דרב אחאי, ירושלים תש"ך-תשל"ז
שיטת הקדמונים	שיטת הקדמונים על בבא בתרא, ניו יורק תשמ"ג
תשובות גאונים חדשות	ש' עמנואל, תשובות הגאונים החדשות, ירושלים תשנ"ה
תוספתא (ליברמן, צוקרמנדל)	ש' ליברמן, תוספתא, ניו יורק תשט"ו- תשמ"ח מ"ש צוקרמנדל, תוספתא, ירושלים תשל"ב ³
תלמוד ירושלמי (האקדמיה)	מהדורת האקדמיה ללשון העברית, ירושלים תשס"א
תנחומא	ש' בובר, מדרש תנחומא הקדום והישן, וילנה תרמ"ה
תשובות גאונים הרכבי	א"א הרכבי, זכרון לראשונים וגם לאחרונים, חלק ראשון, מחברת רביעית, ברלין תרמ"ז
תשובות גאונים קדמונים	ד' קאססעל, תשובות גאונים קדמונים, ברלין תר"ח
שו"ת הרשב"א	שאלות ותשובות הרשב"א, מהדורת מכון ירושלים, ירושלים תשנ"ז-תשנ"ח ח"ז דימיטרובסקי, תשובות הרשב"א, ירושלים תש"ן-תשע"ה

תשובות רב נטרונאי	י' ברודי, תשובות רב נטרונאי בר הילאי גאון ² , ירושלים תשע"א
תשובות רב פלטוי	אנ"צ רות, "תשובות רב פלטוי גאון בגנזי קויפמן", תרביץ כה (תשט"ז), עמ' 140–148

מקורות משניים

אברמסון, בבלי בבא בתרא	ש' אברמסון (מתרגם ומפרש), תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא, ירושלים תשל"ב
אדרי ומנדלס, פיצול בתפוצות	A. Edrei and D. Mendles, "A Split Jewish Diaspora: Its Dramatic Consequences," <i>Journal for the Study of the Pseudepigrapha</i> Vol. 16(2) (2007), pp. 91-137
אדרעי, מתנה מהיום ולאחר מיתה	א' אדרעי, "מתנה מהיום ולאחר מיתה" במשנה ובתלמוד", שנתון המשפט העברי כ (תשנ"ז), עמ' 1–23
אוטרו, מונחי נקרומנטיקה	A.P. Otero, "Who Names the Namers? The Interpretation of Necromantic Terms in Jewish Translations of the Bible," in: <i>Textual Criticism and Dead Sea Scrolls Studies in Honour of Julio Trebolle Barrera</i> (2012): 241–276. Web.
אורבך, מתי פסקה הנבואה	א"א אורבך, "מתי פסקה הנבואה?", תרביץ יז (תש"ו), עמ' 1–11 (=אורבך, מעולמם של חכמים: קובץ מחקרים ² , ירושלים תשס"ב, עמ' 9–20)
אילן ונעם, בין יוספוס לחז"ל	ט' אילן, ו' נעם (בשיתוף מ' בן שחר, ד' ברך, י' פיש), בין יוספוס לחז"ל, ירושלים תשע"ז
אלבק, מבוא למשנה	ח' אלבק, מבוא למשנה, תל אביב תשי"ט
אלבק, מבוא לתלמודים	ח' אלבק, מבוא לתלמודים, תל אביב – ירושלים תשכ"ט
אלבק, מחקרים בברייתא ותוספתא	ח' אלבק, מחקרים בברייתא ותוספתא ויחסן לתלמוד, ירושלים תש"ל
אלון, תולדות היהודים בארץ ישראל	ג' אלון, תולדות היהודים בארץ-ישראל בתקופת המשנה והתלמוד, תל אביב תשכ"ז
אליאס, מכילתא דרשב"י	ל' אליאס, מכילתא דרשב"י פרשת נזיקין: בין יצירה ערוכה לעריכה יצירתית, חיבור שם

קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית, ירושלים תשס"ז	
י' אליצור, "חדות' – 'דות'. מלה שהשתבשה או נוסחאות מקוריות שונות?" לשוננו מח-מט (תשמ"ה), עמ' 132–141	אליצור, חדות ודות
י' אליצור, "מפגשי לשון וריאליה בלשון חז"ל ושאלת קדמותה של התוספתא", מחקרים בלשון, ירושלים תשנ"ב, עמ' 109–121	אליצור, מפגשי לשון
י' אליצור, שמות מקומות קדומים בארץ ישראל: השתמרותם וגלגוליהם ² , ירושלים תשע"ב	אליצור, שמות מקומות קדומים
Y. Elman, "Orality and the Transmission of Tosefta Pisha in Talmudic Literature," in: H. Fox, T. Meacham (eds.), <i>Introducing Tosefta</i> , Hoboken: NJ, 1999, pp.123-180	אלמן, אורליות
Y. Elman, "Babylonian Baraitot in the Tosefta and the 'Dialectology' of Middle Hebrew," <i>AJS Review</i> , 16(1-2) (1991), pp. 1-30.	אלמן, ברייתות בבליות
Y. Elman, <i>Authority and Tradition: Toseftan Baraitot in Talmudic Babylonia</i> , New York 1994	אלמן, מסורת וסמכות
י"נ אפשטיין, "למשנת רבי יהודה", תרביץ טו (תש"ד), עמ' 1–13 (=אפשטיין, מחקרים, עמ' 21–33)	אפשטיין, למשנת רבי יהודה
י"נ אפשטיין, מחקרים בספרות התלמוד ובלשונות שמיות, ערוכים בידי תלמידו ע"צ מלמד, א-ג, ירושלים תשמ"ח	אפשטיין, מחקרים
י"נ אפשטיין, מבוא לנוסח המשנה, ירושלים – תל אביב תשכ"ד	אפשטיין, מלנה"מ
י"נ אפשטיין, מבוא לספרות האמוראים, ירושלים – תל אביב תשכ"ג	אפשטיין, מלסה"א
י"נ אפשטיין, מבוא לספרות התנאים, ירושלים – תל אביב תשי"ז	אפשטיין, מלסה"ת
י"נ אפשטיין, שרידי שאילתות, תרביץ ו (תרצ"ה), עמ' 460–497 (=אפשטיין, מחקרים, עמ' 378–415)	אפשטיין, שרידי שאילתות

בנוביץ, ברכות א	מ' בנוביץ, מאימתי קורין את שמע – ברכות פרק ראשון מן התלמוד הבבלי עם פרשנות על דרך המחקר, ירושלים תשס"ו
בער, היסודות ההיסטוריים של ההלכה	י' בער, "היסודות ההיסטוריים של ההלכה (פרקים נוספים)", ציון כז (תשכ"ב), עמ' 117–155
בר'אשר, הטיפוסים	מ' בר'אשר, "הטיפוסים השונים של לשון המשנה", תרביץ נג (תשמ"ד), עמ' 188–220
בר'אשר, תורת הצורות של לשון המשנה	מ' בר'אשר, תורת הצורות של לשון המשנה, ירושלים תשע"ה
ברודי, מחקרי משנה ותוספתא	R. Brody, <i>Mishnah and Tosefta Studies</i> , Jerusalem 2014
ברודי, משנה ותוספתא כתובות	י' ברודי, משנה ותוספתא כתובות: נוסח, פרשנות ועריכה, ירושלים תשע"ה
ברודי, ספרות הגאונים והטקסט התלמודי	י' ברודי, "ספרות הגאונים והטקסט התלמודי", בתוך: י' זוסמן, ד' רוזנטל (עורכים), מחקרי תלמוד א, ירושלים תש"ן, עמ' 237–303
ברוורמן, המיליות ותארי הפועל	ני' ברוורמן, המיליות ותארי הפועל בלשון התנאים (במשנה ובתוספתא), בחינה תחברית סמנטית, חיבור לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית, ירושלים תשמ"ג
ברויאר, גלגולי לשון חז"ל	י' ברויאר, "על גלגולי לשון חז"ל בתלמוד הבבלי", בתוך: מ' בר'אשר, ד' רוזנטל (עורכים), מחקרי תלמוד ב, עמ' 91–126
גבריהו, דיני החבלות בתורת התנאים	ע' גבריהו, "דיני החבלות בתורת התנאים", תרביץ פו (תשע"ט), עמ' 533–574
גולאק, משכנתא	א' גולאק, "משכנתא של קרקעות בדיני התלמוד", תרביץ א (תר"ץ), עמ' 81–92
גולדברג, אהלות	א' גולדברג, מסכת אהלות: מהדורה מדעית, ירושלים תשט"ו
גולדברג, תוספתא בבא קמא	א' גולדברג, פירוש מבני ואנליטי לתוספתא מסכת בבא קמא, ירושלים תשס"א
גייגר, קבוצת מאמרים	א' גייגר, קבוצת מאמרים, יוצא עם הערות ע"י ש"א פוזננסקי, ורשה תר"ע
גיל, ארץ ישראל	מ' גיל, ארץ ישראל בתקופה המוסלמית הראשונה, תל אביב תשמ"ג

גיל, המוכר את החצר	מ' גיל, "המוכר את החצר לא מכר אלא אוירה של חצר", תרביץ מו (תשל"ז), עמ' 17–28 (=גיל, והרומאי אז בארץ, עמ' 120-133)
גיל, והרומאי אז בארץ	מ' גיל, והרומאי אז בארץ, תל אביב תשס"ט
גילת, לתוקפה של חובת ההתראה	י"ד גילת, "לתוקפה של חובת ההתראה במשפט העברי", מחקרי משפט א (תשמ"ח), עמ' 217–259
גינצבורג, גאוניקה	ל' גינצבורג, <i>Geonica</i> , ניו יורק תרפ"ט
גינצבורג, פירושים וחיידושים	ל' גינצבורג, פירושים וחיידושים בירושלמי, א, ניו יורק תש"א
גליקסברג, מטרד	ש' גליקסברג, "בין מטרד לנזק: לאופיו של פרק ב' של מסכת בבא בתרא", <i>HUCA</i> 79 (2008), עמ' כט-מח
גליקסברג, רעש	ש' גליקסברג, "לזיהוי של רעש כמפגע במשנת התנאים: בין קזואיסטיקה להמשגה", אוקימתא א (תשע"ג), עמ' 1–24
גנזי קויפמן	ד"ש לוינגר, גנזי קויפמן א, בודפסט תש"ט
גרשוני, סתמות קדומים	ה' גרשוני, סתמות קדומים בתלמוד הבבלי מסכתות סוטה ועבודה זרה: עבודה סמינריונית לקבלת תואר מוסמך, האוניברסיטה העברית, ירושלים תשע"ה
דה-פריס, התוספתא והתלמודים	ב' דה-פריס, "בעיית היחס בין התוספתא ובין התלמודים", תרביץ כח (תשי"ט), עמ' 158–170
דינר, הגהות	י"צ דינר, הגהות, ג, פרנקפורט דמיין תרס"ב
דק"ס	רנ"נ רבינוביץ, ספר דקדוקי סופרים, מינכן תרכ"ח-תרנ"ז
האופטמן, משנה	J. Hauptman, <i>Rereading the Mishnah</i> , Tübingen 2005
הברמן, מכתבים קדומים	א"מ הברמן, "על מכתבים עברים וארמים קדומים ועל 'חלה'", ארץ ישראל: מחקרים בידיעת הארץ ועתיקותיה ד (תשט"ז), עמ' 137–133
הורוביץ, ארץ ישראל ושכנותיה	י"ז הורוביץ, ארץ ישראל ושכנותיה, וינה תרפ"ג
הלבני, מבואות למקורות ומסורות	ד' הלבני, מבואות למקורות ומסורות: עיונים בהתהוות התלמוד, ירושלים תשס"ט

הלבני, מקורות ומסורות	ד' הלבני, מקורות ומסורות : ביאורים בתלמוד לסדר נשים, תל אביב [תשכ"ט] הנ"ל, מקורות ומסורות : ביאורים בתלמוד מסכת בבא בתרא, ירושלים תשס"ח. הנ"ל, מקורות ומסורות : ביאורים בתלמוד מסכת סנהדרין, שבועות, מכות, עבודה זרה, הוריות, ירושלים תשע"ב
הלוי, דורות הראשונים	י"א הלוי, דורות הראשונים, פראנקפורט א"מ, תרס"א
הנשקה, אם זרחה השמש	ד' הנשקה, "אם זרחה השמש עליו" : עיון חוזר", לשוננו סט (תשס"ז), עמ' 391–395
הנשקה, מה נשתנה	ד' הנשקה, מה נשתנה? ליל הפסח בתלמודם של חכמים, ירושלים תשע"ו
הנשקה, קללת אלהים תלוי	ד' הנשקה, "לתולדות מדרש הכתוב 'קללת אלהים תלוי' : בין הלכה כתתית לחז"ל ובין המשנה לתוספתא", תרביץ סט (תש"ס), עמ' 507–537
הנשקה, שמחת הרגל	ד' הנשקה, שמחת הרגל בתלמודם של תנאים, ירושלים תשס"ז
וולד, אלו עוברין	ש"י וולד, תלמוד בבלי – פרק אלו עוברין : בבלי פסחים פרק שלישי, ניו יורק וירושלים תש"ס
וייס, טיב הבית דין	א' ווייס, "לשאלת טיב הבית דין של שבעים ואחד", בתוך : ספר היובל ללוי גינצבורג, ניו יורק תש"ו, עמ' קפט-רטז
וייס, סדר הדיון	א' ווייס, סדר הדיון : מחקרים במשפט התלמוד, ניו יורק תשי"ח
זוסמן, אוצר כתבי-היד התלמודיים	י' זוסמן, אוצר כתבי-היד התלמודיים, ירושלים תשע"ב
זוסמן, ושוב לירושלמי נזיקין	י' זוסמן, "ושוב לירושלמי נזיקין", בתוך : י' זוסמן, ד' רוזנטל (עורכים), מחקרי תלמוד א, ירושלים תש"ן, עמ' 55–134
זוסמן, ירושלמי כתב יד אשכנזי	י' זוסמן, "ירושלמי כתב-יד אשכנזי וספר ירושלמי", תרביץ סה (תשנ"ו), עמ' 37–63
זוסמן, תורה שבעל פה	י' זוסמן, 'תורה שבעל פה' פשוטה כמשמעה : כוחו של קוצו של יו"ד, ירושלים תשע"ט (נדפס לראשונה בתוך : י' זוסמן וד' רוזנטל [עורכים], מחקרי תלמוד ג, ירושלים תשס"ה, עמ' 209 – 384)

S.T Tovar, "2001 Between Necromancers and Ventriloquists: The Έγγαστρίμυθοι in the Septuaginta," Sefarad (2001), pp.419-437	טובאר, נקרומנטים ופיתומים
א' טוביה, "חילופי גמר עריכה במסורת נוסח מיוחדת בבבלי שבת", תרביץ פה (תשע"ח), עמ' 399–476	טוביה, חילופי גמר עריכה
חב"י טויל, "אם זרחה השמש עליו (שמות כב, ב): מונח משפטי לאור הטקסטים האכדיים מאוגרית", לשוננו סט (תשס"ז), עמ' 31–37	טויל, אם זרחה השמש
י"צ מאיר, מתרבות כתב-היד לתרבות הדפוס: התלמוד הירושלמי מהדורת ויניציאה רפ"ג, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטת תל אביב, תשע"ח	י"צ מאיר, ירושלמי ונציה
H. Jalon, "AHR im Talmudisch-Hebräischen," <i>MJW</i> 79 (1935), pp. 238-240	ילון, אחר
ש' יפת, "הולך אל דרום וסובב אל צפון" (קהלת א,ו): למקורותיהן וגלגוליהן של המסורות הפרשניות, בתוך: י' הופמן ופ' פולק (עורכים), אור ליעקב, ירושלים תשנ"ז, עמ' 141–165	יפת, הולך אל דרום
ב"ש כהן, "לבחינת מקורן של הברייתות האמוראיות בנהרדעא: המקרה של יתני תנא קמיה דרב ששת/דרב נחמן", <i>HUCA</i> 82-83 (2011-2012), עמ' כט-נט	כהן, הברייתות האמוראיות בנהרדעא
B. Cohen, <i>Mishnah and Tosefta: a comparative study</i> , New York 1935	כהן, משנה ותוספתא
מ' כהנא, אוצר כתבי-יד של מדרשי ההלכה, ירושלים תשנ"ה	כהנא, אוצר
מ' כהנא, "התוספות בספרי דברים", תרביץ פז (תש"ף), עמ' 149–218	כהנא, התוספות בספרי דברים
מ' כהנא, מפני תיקון העולם – תלמוד בבלי מסכת גיטין פרק רביעי, ירושלים תש"ף	כהנא, מפני תיקון העולם
מ' כהנא, "נוסח המקרא המשותף בכתב-יד רומי 32 לספרי במדבר ודברים", בתוך: י'	כהנא, נוסח המקרא בכתב יד רומי

זוסמן, ד' רוזנטל (עורכים), מחקרי תלמוד א, ירושלים תש"ן, עמ' 1-10	
מ' כהנא, "שלוש מחלוקות מוחלפות בבתי- מדרשותיהם של רב ושמואל", בתוך: מחקרי תלמו, ב, ירושלים תשנ"ג, עמ' 302-333.	כהנא, רב ושמואל
מ' כ"ץ, "ירושלמי סוף מסכת עבודה זרה: שוב על 'חסרונות הירושלמי'", סידרא יב (תשנ"ו), עמ' 79-111	כ"ץ, ירושלמי סוף מסכת עבודה זרה
מ' כ"ץ, תלמוד ירושלמי מסכת קידושין פרק ראשון: נוסח, פירוש ותופעות עריכה, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטת בר-אילן, תשע"ד	כ"ץ, קידושין פרק ראשון
ש' ליברמן, "הפסח שעשה חזקיהו המלך לשיטת הירושלמי", סיני: ספר יובל, ירושלים תשי"ח, עמ' פ-פח	ליברמן, הפסח שעשה חזקיהו
ש' ליברמן, יוונית ויוונית בארץ-ישראל, ירושלים תשכ"ג	ליברמן, יוונית ויוונית
ש' ליברמן, תוספתא כפשוטה, ניו יורק תשט"ו-תשמ"ח	ליברמן, תוכ"פ
ש' ליברמן, תוספת ראשונים, ירושלים תרצ"ז	ליברמן, תוספת ראשונים
ש' ליברמן, "תלמודה של קיסרין", מוסף תרביץ ב (תרצ"א)	ליברמן, תלמודה של קיסרין
H.G. Liddel, R. Scott, H.S. Jones, R. McKenzie, <i>A Greek-English Lexicon</i> , Oxford 1940	לידל-סקוט, לקסיקון
ל' מוסקוביץ, הטרמינולוגיה של הירושלמי – המונחים העיקריים, ירושלים תשס"ט	מוסקוביץ, טרמינולוגיה
ח' מיליקובסקי, "סוף הנבואה וחתימת המקרא במחשבת חז"ל", סידרא י (תשנ"ד), עמ' 83-94	מיליקובסקי, סוף הנבואה
מ' מורשת, "הברייתות העבריות בבבלי אינן לשון חכמים א", בתוך: י' קוטשר, ש' ליברמן, מ"צ קדרי (עורכים), ספר זיכרון לחנוך ילון, רמת גן תשל"ד, עמ' 275-341	מורשת, הברייתות
מ' מורשת, "פעלים חדשים ומחודשים בברייתות שבבבלי", בתוך: י' קוטשר (עורך), ערכי המילון החדש לספרות חז"ל, א, רמת גן תשל"ב, עמ' 117-162	מורשת, נוספות

מורשת, פעלים	מ' מורשת, "נוספות ללשונן של הברייתות העבריות בבבלי ובירושלמי", בתוך: מ"צ קדרי (עורך), ערכי המילון החדש לספרות חז"ל ב, רמת גן תשל"ד, עמ' 73-31
מזא"ה, דמאי	ח' מזא"ה, מסכת דמאי בתלמוד הירושלמי: פרשנות, הלכה ותהליכים חברתיים בתקופת האמוראים, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטת בן גוריון, באר שבע תש"פ
מישור, השתקפויות	מ' מישור, "השתקפויות של נוסח אחר בניקוד כתב יד ארפורט של התוספתא", לשוננו עד (תשע"ב), עמ' 165-193
מנדל, איכה רבה	פ"ד מנדל, מדרש איכה רבה: מבוא, ומהדורה ביקורתית לפרשה השלישית, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית תשנ"ז
מנדל, תוספתא	פ' מנדל, "תוספתא", בתוך: מ' כהנא, ו' נעם, מ' קיסטר, ד' רוזנטל (עורכים), ספרות חז"ל הארץ-ישראלית – מבואות ומחקרים, ירושלים תשע"ח, עמ' 109-136
נאה, אין אם למסורת	ש' נאה, "אין אם למסורת, או: האם דרשו התנאים את כתיב התורה שלא כקריאתו המקובלת?", תרביץ סא (תשנ"ב), עמ' 401-448
נאה, כתב התורה א	ש' נאה, "על כתב התורה בדברי חז"ל (א): המסורת על החלפת הכתב בידי עזרא", לשוננו ע (תשס"ח), עמ' 125-143
נאה, מבנהו וחלוקתו א	ש' נאה, "מבנהו וחלוקתו של מדרש תורת כהנים א: מגילות (לקודיקולוגיה התלמודית הקדומה)", תרביץ סו (תשנ"ז), עמ' 483-515
נעם, מוסיפין ומחדשין	ו' נעם, "הוי דמוסיפין ומחדשין רבנן בתראיי: לגלגליה של סוגיית נזיקין", תרביץ עב (תשס"ג), עמ' 151-175
נתן, כתב יד ארפורט	ח' נתן, מסורתו הלשונית של כ"י ארפורט של התוספתא, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית, ירושלים תשמ"ז

ד' סבתו, מאדם ועד נח בתוספתא ומקבילותיו", JSIJ 16 (2019), https://jewish-faculty.biu.ac.il/files/jewish-faculty/shared/JSIJ16/sabato.pdf	ד' סבתו, מאדם ועד נח
ד' סבתו, מצוות בני נח בספרות התנאית, עבודה סמינריונית לקבלת תואר מוסמך, האוניברסיטה העברית, ירושלים תשע"ד	ד' סבתו, מצוות בני נח
מ' סבתו, כתב-יד תימני למסכת סנהדרין (בבלי) ומקומו במסורת הנוסח, ירושלים תשנ"ח	מ' סבתו, כתב יד תימני
מ' סבתו, תלמוד בבלי מסכת סנהדרין פרק שלישי – מהדורה, פירוש ועיון משווה במקבילות, ירושלים תשע"ח	מ' סבתו, סנהדרין פרק שלישי
מ' סבתו, תלמוד בבלי מסכת סנהדרין פרק שני – מהדורה, פירוש ועיון משווה במקבילות (בדפוס)	מ' סבתו, סנהדרין פרק שני
M. Sokoloff, <i>A Dictionary of Jewish Palestinian Aramaic</i> , Ramat gan 1990	סוקולוף, ארמית ארצישראלית
M. Sokoloff, <i>A Dictionary of Jewish Babylonian Aramaic</i> ² , Ramat-gan 2020	סוקולוף, ארמית בבלית
M. Sokoloff, <i>A Syriac Lexicon</i> , Indiana-New Jersey, 2009	סוקולוף, סורית
Z. Safrai, "Nakdimon b. Guryon: a Galilean aristocrat in Jerusalem," in: J. Pastorm M. Mor (eds.), <i>The Beginnings of Christianity; a Collection of Articles</i> , Jerusalem 2005	ספראי, נקדימון
מ' עסיס, אוצר לשונות ירושלמיים, כרכים א- ג, ניו יורק וירושלים תש"ע	עסיס, אוצר לשונות
מ' עסיס, "קטע של ירושלמי סנהדרין – הוספות ותיקונים", תרביץ מז' (תשל"ז), עמ' 329–326	עסיס, הוספות ותיקונים
מ' עסיס, "קטע של ירושלמי סנהדרין", תרביץ מו' (תשל"ז), עמ' 90–29	עסיס, ירושלמי סנהדרין
ע' פוקס, "המוכר את הבית... מכר תנור מכר כיריים? ריאליה, נוסח ופרשנות במשנת בבא בתרא פ"ד מ"ג", נטועים ד' (תשנ"ח), עמ' 53– 67	פוקס, המוכר את הבית

פיקסלר, מקורות וביאורים	ד' פיקסלר, "מקורות וביאורים לפירוש המשניות לרמב"ם על מסכת עבודה זרה, על פי כתב יד הרמב"ם", נטועים ו (תש"ס), עמ' 57–37
פרידמן, הברייתות בתלמוד הבבלי	ש"י פרידמן, "הברייתות בתלמוד הבבלי ויחסן למקבילותיהן בתוספתא", בתוך: י"מ תא-שמע, ד' בויארין, מ' הירשמן, ש"י פרידמן, מ' שמלצר (עורכים), עטרה לחיים: מחקרים בספרות התלמודית והרבנית לכבוד פרופסור חיים זלמן דימיטרובסקי, ירושלים תש"ס, עמ' 163–201 (=פרידמן, לתורתם של תנאים, עמ' 149–194).
פרידמן, השם גורם	ש"י פרידמן, "השם גורם: דברי החכם נופלים על שמו", בתוך: א' דמסקי (עורך), ואלה שמות: מחקרים באוצר השמות היהודיים, ב, רמת גן תשנ"ט, עמ' נא-עז
פרידמן, חיישינו	ש"י פרידמן, "חוישינו, חיישינו", לשוננו נ (תשמ"ו), עמ' 42–37
פרידמן, לתורתם של תנאים	ש"י פרידמן, לתורתם של תנאים: אסופת מחקרים מתודולוגיים ועיוניים, ירושלים תשע"ג
פרידמן, מחקרי לשון ומינוח	ש"י פרידמן, מחקרי לשון ומינוח בספרות התלמודית, ירושלים תשע"ד
פרידמן, סוגיות בחקר התלמוד הבבלי	ש"י פרידמן, סוגיות בחקר התלמוד הבבלי, ניו יורק וירושלים תש"ע
פרידמן, צלם, דמות ותבנית	ש"י פרידמן, "צלם, דמות ותבנית", סידרא כב (תשס"ז), עמ' 89–152
פרידמן, תוספתא עתיקתא	ש"י פרידמן, תוספתא עתיקתא: מסכת פסח ראשון, רמת גן תשס"ג (=המבוא: פרידמן, לתורתם של תנאים, עמ' 3–80)
פרידמן, תוספתא עתיקתא א	ש"י פרידמן, "תוספתא עתיקתא: ליחס מקבילות המשנה והתוספתא [א] – כל כתבי הקדש (שבת טז,א)", תרביץ סב (תשנ"ג), עמ' 313–338 (=פרידמן, לתורתם של תנאים, עמ' 81–108)
צוקרמנדל, תוספתא משנה וברייתא	M.S Zuckermann, <i>Tosefta, Mishna und Boraitha in ihrem Verhältnis zu einander: oder, palästinensische und babylonische</i>

<i>halacha: Ein Beitrag zur Kritik und Geschichte der Halacha</i> , Frankfurt a.M., 1908-1909	
ת' קדרי, למלאכת העריכה במדרש שיר השירים רבה, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה, האוניברסיטה העברית בירושלים, אלול תשס"ד	קדרי, למלאכת העריכה
י' קוטשר, הלשון והרקע הלשוני של מגילת ישעיהו השלמה ממגילות ים המלח, ירושלים תשי"ט	קוטשר, מגילת ישעיהו השלמה
א' קמינקא, "ר' יוחנן בן זכאי ותלמידיו", ציון ט (תשי"ד), עמ' 70-83	קמינקא, ר' יוחנן בן זכאי ותלמידיו
ב' קצוף, "המקורות התנאיים ונוסחם בספר הלכות פסוקות", שנתון המשפט העברי כה (תשס"ח), עמ' 199-216	קצוף, המקורות התנאיים
ב' קצוף, "יחס הבריייתות בתוספתא למקבילותיהן: התלמודיות עיון מחודש לאור מסכת ברכות", (2004) <i>HUCA</i> 75 א-כד	קצוף, יחס הבריייתות
ב' קצוף, "פרקי תוספתא: מקורם ומשמעותם של החילופים בחלוקה לפרקים", עלי ספר כח (תשע"ח), עמ' 7-30	קצוף, פרקי תוספתא
ב' קצוף, היחס בין התוספתא והירושלמי למסכת ברכות, חיבור לשם קבלת התואר דוקטור לפילוסופיה, אוניברסיטת בר-אילן, תשס"ד	קצוף, תוספתא וירושלמי ברכות
י' קרצ'מר-רזיאל, מחלוקת ר' שמעון ור' יהודה ב'מוקצה' בתלמוד הבבלי, עבודת גמר לקראת תואר מוסמך במדעי הרוח, האוניברסיטה העברית, ירושלים תשס"ה	קרצ'מר-רזיאל, מחלוקת ר"ש ור"י במוקצה
א"ש רוזנטל, "המורה", (1963) <i>PAAJR</i> 31, עמ' א-עא	א"ש רוזנטל, המורה
א"ש רוזנטל ז"ל, "ללשונויותיה של מסכת תמורה", תרביץ נח (תשמ"ט), עמ' 317-356	א"ש רוזנטל, ללשונויותיה של מסכת תמורה
ד' רוזנטל, "בני התלמוד הפסיקו וקפצו להקשות בתוך הבריייתא": בבלי כתובות עח ע"א-ע"ב", תרביץ ס (תשנ"א), עמ' 551-576	ד' רוזנטל, בני התלמוד
ד' רוזנטל, "מסורות ארץ-ישראליות ודרך לבבלי", קתדרה צב (תשנ"ט), עמ' 7-48	ד' רוזנטל, מסורות

ד' רוזנטל, משנה עבודה זרה – מהדורה ביקורתית בצירוף מבוא, חיבור לשם קבלת תואר דוקטור, האוניברסיטה העברית, ירושלים תשמ"א	ד' רוזנטל, משנה עבודה זרה
י' רוזנטל, "על נספחים ומקומם בתוספתא", תרביץ עט (תש"ע-תשע"א), עמ' 187–228	י' רוזנטל, נספחים
ני שובל-דודאי, גלוסר המילים השאולות מן היוונית ומן הרומית במקורות היהודיים הבתר-מקראיים, פרסום פנימי, האקדמיה ללשון העברית, תשע"ט	שובל-דודאי, גלוסר המילים השאולות
צ' שטמפפר, "מכר תנור מכר כיריים", מעליות יט, עמ' 56–70	שטמפפר, מכר תנור מכר כיריים
ז'ו רבינוביץ, שערי תורת ארץ ישראל, ירושלים ת"ש	שערי תורת ארץ ישראל
א"א שמש, "אוב וידעני" – פרקטיקה נקרומונטית אחת? על עיצובן ומקורותיהן של שתי מסורות ימי-ביניים, JSIJ 14 (2018), https://jewish-faculty.biu.ac.il/files/jewish-faculty/shared/JSIJ14/shemesh.pdf	שמש, אוב וידעוני
צ' שמשוני, החיוב להשיב ריבית שנגבתה באיסור בספרות התנאית והתלמודית, עבודת גמר לקראת תואר מוסמך במדעי הרוח, אוניברסיטת בר-אילן, תשס"ח	שמשוני, החיוב
א' שרלו, תופעת הגרשים בתלמוד הירושלמי, עבודת גמר לקראת תואר מוסמך במדעי הרוח, האוניברסיטה העברית, ירושלים תש"פ	שרלו, הגרשים
ע' שרמר, "למסורת נוסח התוספתא: עיון ראשוני בעקבות שאול ליברמן", JSIS 1 (2002), 11-43, http://www.biu.ac.il/JS/JSIJ/1-2002/Schremer.doc	שרמר, למסורת נוסח התוספתא
ע' שרמר ובי קצוף, "מלבטי ההדרת התוספתא: על קו התפר שבין נוסח, פרשנות וגלגולי המסורת", JSIJ 20 (2021), עמ' 1–13, https://jewish-faculty.biu.ac.il/files/jewish-faculty/shared/JSIJ20/schremer_katzoff.pdf	שרמר וקצוף, מלבטי ההדרת התוספתא

<p>A. Schremer, "Between 'Transmission' and 'Performance': The Complexity and Open Texture of the Textual Tradition of the Tosefta," in: L. Doering, D. Schumann (eds.), <i>Tosefta Studies: Manuscripts, Traditions, and Topics</i>, Münsteraner Judaistische Studien 27, 2021, pp.49-69</p>	<p>שרמר, מסירה</p>
<p>ע' שרמר, "עולמם של החכמים בחברה היהודית בארץ-ישראל בתקופת המשנה: תורה, יוקרה ומעמד ציבורי", בתוך: מ' כהנא, ו' נעם, מ' קיסטר, ד' רוזנטל (עורכים), ספרות חז"ל הארץ-ישראלית – מבואות ומחקרים, כרך ב, ירושלים תשע"ח, עמ' 553–581</p>	<p>שרמר, עולמם של החכמים</p>
<p>ג' ששון, "נוכחות השכינה במקדש שני – בין חכמי בבל לחכמי ארץ ישראל", מדעי היהדות 48 (תשע"ב), עמ' 49–71</p>	<p>ששון, נוכחות השכינה במקדש שני</p>
<p>ראה אפשטיין, מלנה"מ, מלסה"א, מלסה"ת</p>	<p>מלנה"מ, מלסה"א, מלסה"ת</p>
<p>ראה ליברמן, תוכ"פ</p>	<p>תוכ"פ</p>
<p><i>Hebrew Union College Annual</i></p>	<p>HUCA</p>
<p>כתב עת אלקטרוני למדעי היהדות – JSIJ https://jewish-faculty.biu.ac.il/JSIJ</p>	<p>JSIJ</p>
<p><i>Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentum</i></p>	<p>MGJW</p>
<p><i>Proceedings of the American Academy for Jewish Research</i></p>	<p>PAAJR</p>

The work considers the various ways of which the Bavli alters the Baraitot it cites: adjusting the content and language to the Mishna; changing them in light of the Sugya's wording or ruling; using a Babylonian style; interpretive changes; transmission errors and deteriorated traditions; and at times the influence of a Babylonian ruling or tradition.

The work shows that when differentiating between the Bavli's layers, the wordings of Amoraim can be more understandable assuming they had in front of them a Baraita closer to the Tosefta than the one appears in the Sugya. On the other hand, there exists numerous cases where the Bavli preserves an original text, whether the cause is error in the Tosefta text-witnesses, a secondary wording of its redactors, or a parallel tradition.

The work also deals with the ways in which Baraitot ended up in the Bavli, sometimes as part of a Palestinian Sugya. Another phenomenon, that other studies have mentioned as well, is collections of Baraitot that appear in the Tosefta and in both Talmuds, when at times the Talmuds preserve information about the Baraitot being originally separated.

The work examines the relationship between the ways the Bavli and the Yerushalmi cite Baraitot, and determines that on the one hand, the citations in the Yerushalmi are generally closer to the Tosefta than those in the Bavli, partly because of the less intense modes of redaction of the former and the longer period of editing and transmission of the latter, as well as the change of place from Palestine to Babylonia, but on the other hand the Bavli at times shows greater proximity to the Tosefta than the Yerushalmi or other Palestinian sources, which in some cases present a secondary tradition.

On the whole, the work presents a complex image of an intensive redaction and deteriorated traditions in the Bavli, but also fewer but still numerous cases of preservation of ancient traditions and versions. These findings may be explained by a world of oral transmission, and the varying knowledge and ignorance of the different editing layers of the Tosefta by the different creators and transmitters of the Bavli, as well as the influence of the Talmuds on the final shape of the Tosefta.

Abstract

The Babylonian Talmud ("Bavli"), as does its Palestinian counterpart ("Yerushalmi"), often cites Tannaitic materials ("Baraitot"), many of which have parallels in the Tosefta. In the great majority of them there are minor or major differences between them and their parallels in the Tosefta. Many scholars have dealt with the questions what are the causes of these differences and what is the relation between the citations in both Talmuds, and no ultimate conclusion has been reached.

For example, H. Albeck argued that the Tosefta was redacted in the late Amoraic period, in Palestine, and hence concluded that the materials in the Bavli stems mainly from Baraitot that preceded the Tosefta. In a similar fashion Y. Elman argued that the Babylonian Amoraim did not use the Tosefta as a composition. J.N. Epstein argued, as did most scholars before and after him, that the Tosefta was redacted in the period after the Mishnah's editing, but that the Bavli used materials that stemmed from an "ancient Tosefta", besides other collections of Baraitot, and that the Yerushalmi used "our" Tosefta. Epstein furthermore explained many of the differences between the Bavli and the Tosefta by the freer, and sometimes paraphrastic, transmission of the Tosefta, because of its oral transmission in Babylonia, as well as the existence of emendations in the Tosefta following the rulings of the Amoraim.

S.Y. Friedman and A. Goldberg emphasized the nature of the Bavli as one that tends to redact and alter its sources, and opposed the hypothesis of an "ancient Tosefta". More recently, B. Katzoff pointed out the greater proximity of some of the Baraitot in the Bavli to the Tosefta than their counterparts in the Yerushalmi, and proposed two alternatives to explain this phenomenon: either it teaches us that the Bavli is more conservative in its citations than what most scholars assume, or the transmission of the Tosefta as we know it today was affected by late Babylonian style and language.

This work aims to study the nature of the citations in the Bavli of the Baraitot that have parallels in the Tosefta, by examining a corpus of 242 Baraitot in tractates Bava Batra and Sanhedrin in the Bavli, and specifically by comparing parallels and examining their contents, language and style, and differentiating between the various layers in the Bavli and in the Tosefta.

This work was carried out under the supervision of Prof. Robert Brody

Baraitot with Parallels in the Tosefta in the Babylonian Talmud

Thesis for the degree of "Doctor of Philosophy"

by

Hillel Gershuni